

НАУКОВЕ ТОВАРИСТВО ІМ. ШЕВЧЕНКА
Українознавча наукова бібліотека НТШ. Число 47

ІНСТИТУТ УКРАЇНОЗНАВСТВА
ІМ. І. КРИП'ЯКЕВИЧА
НАН УКРАЇНИ
Серія "Діалектологічна скриня"

ІНСТИТУТ УКРАЇНОЗНАВСТВА ІМ. І. КРИП'ЯКЕВИЧА
НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ НАУК УКРАЇНИ
НАУКОВЕ ТОВАРИСТВО ІМ. ШЕВЧЕНКА

Михайло Глушко, Леся Хомчак

Надсяння:
традиційна культура і побут

етнолінгвістичні скарби

Львів — 2017

Михайло Глушко, Леся Хомчак. Надсяння: традиційна культура і побут (етнолінгвістичні скарби). – Львів, 2017. – 592 с. – (Серія “Діалектологічна скриня”; Українознавча наукова бібліотека НТШ. Ч. 47).

Пропоноване видання репрезентує традиційну культуру та побут одного з найменш досліджених етнографічних та діалектних ареалів України – Надсяння – у польових етнолінгвістичних записах живого мовлення. Упродовж 2004–2010 років автори записали матеріали в Мостиському, Старосамбірському, Самбірському та Яворівському районах Львівської області, а також від переселенців. У книзі використано світлини з родинних архівів надсянців.

У вступних статтях окреслено межі Надсяння як етнографічного району, описано стан його етнографічного та лінгвістичного дослідження, з’ясовано специфіку традиційно-побутової культури та особливості діалектного мовлення.

Для етнологів, діалектологів, фольклористів та всіх, хто цікавиться культурою свого народу.

Відповідальний редактор

Наталія Хобзей

Рецензенти

Микола Гладкий, Оксана Сімович, Тетяна Ястремська

Затвердила до друку Вчена рада

Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України

ISBN 978–966–02–2982–8 (серія)

ISBN 978–966–02–8252–0

© Михайло Глушко, Леся Хомчак, текст, 2017

© Михайло Москаль, обкладинка, 2017

ЗМІСТ

Передмова	7
Михайло Глушко. Надсяння –	
перлина українських етнічних земель	11
1. Локалізація. Межі	11
2. Стан етнографічного дослідження	23
3. Специфіка традиційно-побутової культури	42
Леся Хомчак. Надсянські говірки	50
1. Історія дослідження	50
2. Межі говору	55
3. Риси сучасних надсянських говірок	59
4. Специфіка родинно-обрядової лексики	60
Етнолінгвістичні скарби	68
Мостиський район Львівської області	
Арламівська Воля	69
Боляновичі	95
Боратичі	108
Гориславичі	116
Золотковичі	124
Малнівська Воля	143
Мишлятичі	173
Плешевичі	202
Радохинці	230
Хідновичі	242
Циків	245
Самбірський район Львівської області	
Баранівці	249

Ковиничі	274
Старосамбірський район Львівської області	
Дроздовичі	301
Княжпіль	311
Конів	315
Пацьковичі	331
Передільниця	336
Трушевичі	346
Яворівський район Львівської області	
Бунів	358
Вербляни	377
Вороблячин	393
Гораєць	421
Завадів	432
Калинівка	460
Коти	479
Любині	484
Наконечне Перше	490
Оселя	493
Смолин	508
Записи від переселенців	
Асманиця Перемишльського повіту	536
Святе Ярославського повіту	555
Сколошів Ярославського повіту	558
Фредрополь Перемишльського повіту	562
Предметно-тематичний покажчик (основні поняття)	576

ПЕРЕДМОВА

Надсяння як етнокультурна територія України через низку чинників опинилося на периферії зацікавлень етнографів, діалектологів, фольклористів, на відміну від інших історико-етнографічних та етнографічних районів, досить широко представлених у наукових виданнях.

Цілісною студією, що вперше репрезентувала традиційну родинну обрядовість, зокрема весільний обряд Надсяння першої третини ХІХ ст., є “Руское весіле” Йосипа Лозинського¹. Михайло Худаш стверджував, що в українськомовних публікаціях Й. Лозинського, який дотримувався фонетичного правопису, “проявляються виразні риси саме надсянського говору” у лексиці, фонетиці, морфології та синтаксисі. Що ж до мови “Руского весіля”, то писав, що це “перша друкована писемна пам’ятка надсянського говору з початку ХІХ ст.”².

До діалектографічних праць належать і опубліковані записи зв’язного мовлення: загадки та казка “Про перепелицю і деркача” Івана Верхратського³, фрагменти весільного обряду, обрядові та родинно-побутові пісні, похоронні плачі, казки і бувальщини Марії Пшеп’юрської⁴. Згодом деякі із цих текстів передрукував Ярослав Рудницький у книзі “Українська мова та її говори”⁵.

¹ *Лозинський Г.І.* Українське весілля / Й.І. Лозинський; [опрац. тексту, упор. і вст. ст. Р.Ф. Кирчів]. – К., 1992. – 175 с.

² *Худаш М. А.* Алфавітно-правописні принципи Й. Лозинського / М.А. Худаш // Лозинський Й.І. Українське весілля / [опрац. тексту, упор. і вст. ст. Р.Ф. Кирчів]. – К., 1992. – С. 40.

³ *Верхратский І.* Про говор долівський / Іван Верхратский // Записки Наукового Товариства імени Шевченка. – Львів, 1900. – Т. XXXV–XXXVI. – С. 1 – 128.

⁴ *Пшеп’юрська М.* Надсянський говір / Марія Пшеп’юрська // Праці Українського Наукового Інституту. – Варшава, 1938. – Т. XLIV: Серія філологічна. – Кн. 7. – 87 с.

⁵ *Рудницький Я.* Українська мова та її говори / Ярослав Рудницький. – Вінніпег, 1977. – 115 с.

Надсяння: традиційна культура і побут

Пізніші записи з Надсяння опубліковано у збірниках, які репрезентують увесь ареал української мови чи тільки південно-західне наріччя. У добірці текстів “Говори української мови”⁶, яка удоступнила деякі з матеріалів до “Атласу української мови”, зафіксовано мовлення мешканців двох надсянських сіл, а у виданнях “Говірки південно-західного наріччя української мови” та “Українські говірки південно-західного наріччя”, які упорядкувала Наталя Глібчук, – із шести. Тексти (нехай і фрагментарно) дали змогу побачити традиційну обрядовість та побутову культуру Надсяння, зокрема і його погранич – бойківського та наддністрянського⁷. Низку тематичних текстів із сучасних надсянських говірок оприлюднили Михайло Глушко та Віра Різник (Шелемех)⁸.

У пропонованому збірникові представлено етнолінгвістичні матеріали, які упорядники видання – Михайло Глушко та Леся Хомчак – збрали експедиційно-польовим методом (під час етнографічних та діалектологічних науково-пошукових подорожей) упродовж 2004–2010 років у 34 селах Мостиського, Старосамбірського, Яворівського, а також Самбірського районів Львівської області. Окрім цього, подано деякі записи від переселенців, які некомпактно проживають на території Львівської області, однак є носіями традиційно-побутової культури надсянських місцевостей, із яких були примусово виселені в 40-х роках ХХ ст.

Уміщені у виданні матеріали засвідчують значну трансформацію культурних явищ, а також надсянського діалекту на початку ХХІ ст., проте живе мовлення представників старшого покоління досі зберігає архаїчні діалектні риси на різних мовних рівнях, а розповіді типових представників Надсяння є цінним джерелом вивчення етнографії надсянського району.

⁶ Говори української мови: збірник текстів / [за ред. Т.В. Назарової]. – К., 1977. – 592 с.

⁷ Говірки південно-західного наріччя української мови: збірник текстів / [упор. Н.М. Глібчук]. – Львів, 2000. – 155 с.; Українські говірки південно-західного наріччя: тексти / [упор. Н.М. Глібчук]. – Львів, 2005. – 238 с.

⁸ Глушко М. Польові етнографічні матеріали з Надсяння (Із записів 13 липня 2006 р. у селі Вороблячин Яворівського району Львівської області) / Михайло Глушко // Джерела до української етнології: матеріали польових досліджень. – К., 2011. – Вип. 1. – С. 94–118; Шелемех В. Діалектні тексти з Надсяння / Віра Шелемех // Діалектологічні студії. 8: Говори південно-західного наріччя / [відп. ред. П. Гриценко, Н. Хобзей]. – Львів, 2009. – С. 315–332.

Матеріали, подані фонетичною транскрипцією, репрезентують широкий діапазон традиційної духовної та матеріальної культури Надсяння, а також відображають лексичні, граматичні, фонетичні особливості надсянського діалекту. Відповідно живе народне мовлення слугуватиме джерельною базою для подальших наукових студій діалектологів, етнологів, фольклористів, культурологів, істориків та інших фахівців гуманітарного профілю.

Ці записи – лише невеликий фрагмент матеріалів, які в різний час зібрали М. Глушко, А. Хомчак, В. Різник (Шелемех). Отож у майбутньому можна очікувати нових публікацій польових досліджень, як і ґрунтовних наукових студій, присвячених етнографічному району Надсяння.

Матеріали діалектних та етнографічних експедицій, що слугували джерельною основою видання, розшифрували і затранскрибували А. Хомчак та В. Різник. Усі записи живого мовлення носіїв надсянського діалекту, як було зазначено вище, подано у спрощеній фонетичній транскрипції, більш зрозумілій для вчених-нефілологів та пересічних читачів. Зокрема паузи передано традиційними розділовими знаками – через кому, двокрапку, тире, крапку, три крапки. З інтонаційних знаків використано знак запитання і знак оклику. Власні назви подано з великої літери. Подовження приголосних позначено двокрапкою: *v'is'ıl':a*; м'якість приголосних – знаком ' праворуч угорі після приголосного: *Michán'o*; пом'якшення – знаком ' угорі після приголосного: *č'inéu*. Наголос позначено скісною рисою над наголошеним голосним: *найду́х*.

Мовлення інформаторів подано прямим шрифтом, а запитання експлораторів – курсивним. Перед репліками діалектоносіїв зазначено ініціали (М.П.). Середтекстові коментарі, які уточнюють, візуалізують живе мовлення, наведено в дужках курсивом: (*співає*), (*сміється*), (*показує*) тощо, а семантичні ремарки упорядників – у квадратних дужках із зазначенням ініціалів експлоратора: *с'в'ишчєник майє б'ілий той* [фелон. – А.Х.]; *то пупр'ошка лишійли дл'а душ, бу душі* [прийдуть. – М.Г.]. Якщо пропущено фрагмент тексту, який не стосується теми розмови, то використано три крапки у квадратних дужках: [...].

Етнографічні матеріали вміщено в алфавітному порядку за районами (згідно зі сучасним адміністративно-територіальним поділом України). Окремо подано записи від переселенців із території Польщі. Перед матеріалами з певного населеного пункту наведено інфо-

Надсяння: традиційна культура і побут

мацію про дату запису, прізвище, ім'я, по батькові інформатора, його рік народження.

Видання містить два додатки:

- предметно-тематичний покажчик, який допоможе орієнтуватися у книзі та сприятиме швидкому пошукові потрібної інформації;
- схематичну карту, що репрезентує Надсяння на території сучасної України наприкінці XIX – на початку XX ст. і мережу населених пунктів, у яких зафіксовано опубліковані етнолінгвістичні матеріали.

У книзі використано світлини з родинних альбомів Володимира Ференца, переселенця з м. Радимно Ярославського повіту, Марії Ціж, переселенки зі с. Макова Перемишльського повіту, та Христини Денис (з дому – Романів), уродженки с. Гостинцеве Мостиського району Львівської області.

Упорядники висловлюють найщирішу вдячність співробітникам Інституту народознавства НАН України Євгенові Луню за допомогу в організації і проведенні науково-пошукової роботи на теренах Яворівського району, Василеві Сиваку за підготовку картосхеми Надсяння, а також співробітникам Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України: Вірі Різник – за участь у розшифруванні і транскрибуванні записаних текстів, Тетяні Ястремській та Оксані Сімович – за літературне редагування. Особлива подяка завідувачеві відділу української мови – Наталі Хобзей – за візуалізацію матеріалів книжки та невтомну працю над реалізацією творчих ідей.

Пам'ятаємо усіх бабусь і дідусів, які годинами розповідали про давні обряди і звичаї, а принагідно ділилися своїми проблемами і радощами. Живі свідки народної культури Надсяння...

Низький уклін усім, хто долучився до створення цього видання!

НАДСЯННЯ — ПЕРЛИНА УКРАЇНСЬКИХ ЕТНІЧНИХ ЗЕМЕЛЬ

1. Локалізація. Межі

Надсяння – етнографічний район України, населення якого разом з українцями Лемківщини, Холмщини і Підляшшя зазнало найбільших людських, матеріальних та морально-психологічних втрат у середині ХХ ст. Зокрема в повоєнний період більша його частина опинилась у складі Республіки Польщі, а тих українців, які раніше проживали у долині Сяну та його правобережних приток, примусово виселили до УРСР або на північний захід сучасної Польщі.

Принципи повоєнного устрою Європи вирішувались на міжнародних конференціях періоду Другої світової війни, особливо на Потсдамській конференції (17 липня – 2 серпня 1945 р.), яка відбулася за участю керівників трьох держав – учасниць антигітлерівської коаліції – СРСР, США і Великобританії. Остаточний східний кордон Польщі на українському відтинку був узгоджений між Польщею та СРСР 16 серпня 1945 року по лінії “від пункту, розміщеного приблизно 0,6 км на південний захід від джерела річки Сян і далі за течією річки Сян, посередині її течії до пункту на південь від місцевості Солин, далі – на схід від Перемишля, на захід – від Рави-Руської до річки Солокія, звідти вздовж річки Солокія і річки Західний Буг на Немирів-Ялівку”¹. Інакше кажучи, державний кордон “нової” Польщі прокладався не

¹ *Макарчук В.С.* Міжнародно-правове визнання державного кордону між Україною і Польщею (1939–1945 рр.): монографія / В.С. Макарчук. – К., 2004. – С. 279.

по етнічній межі між українцями й поляками, а по живому тілу українського народу.

Процес переселення українців із Польщі в Україну історики умовно поділяють на три основні етапи. Перший із них, який можна назвати добровільним, припав на вересень 1944 року – вересень 1945 року². Тоді переселялись переважно незаможні українці, які виявили бажання виїхати в колгоспи Дніпропетровської, Миколаївської, Запорізької і Херсонської областей.

У вересні 1945 року, коли виїзд до СРСР майже припинився, політичні партії Польщі звернулися до місцевих українців із закликом покинути Польщу добровільно. Тоді ж розпочався другий етап їх виселення – насильницький, що тривав до липня 1946 року. У примусовому виселенні українців із теренів Ліського, Любачівського, Перемишльського і Сяноцького повітів брали участь три дивізії піхоти Війська Польського³. Загалом, за офіційною статистикою, станом на кінець 1946 року до УРСР виїхало близько 483 000 осіб⁴, решта (близько 220 000 українців) залишилась проживати на своїх корінних етнічних землях, тобто в Польщі.

Третій етап переселення – це злочинна акція “Вісла”, яка тривала від 28 квітня до 28 липня 1947 року. За даними Генерального штабу Війська Польського, за період цієї операції на північний захід сучасної Польщі виселили 140 575 українців і членів змішаних українсько-польських родин із 22 повітів трьох воєводств⁵. Отже, упродовж неповних трьох повосенних років майже всі українці, зокрема і з теренів значної частини Надсяння, покинули свою малу батьківщину.

Прикрим є також те, що тривалий період саме Надсяння було обділене увагою українських народознавців, які переважно не визнавали цього краю окремою етнографічною одиницею України. Зокрема Яків Головацький, член “Руської трійці”, який один із перших студіював специфіку народної культури українців Галичини, Буковини та Закарпаття, жодним словом не згадав про Надсяння у дослідженні

² Васильєва А.Д. Українська діаспора у Польщі / А.Д. Васильєва // Український історичний журнал. – 1992. – № 10–11. – С. 55.

³ Місило Є. Передмова / Євген Місило // Акція “Вісла”: документи / [упор. і ред. Є. Місила; пер. з пол. І. Сварника]. – Львів; Нью-Йорк, 1997. – С. 15.

⁴ Сергійчук В. Трагедія українців Польщі / Володимир Сергійчук. – Тернопіль, 1997. – С. 102.

⁵ Ibid. С. 383

“Объяснение этнографической карты Галичины, северо-восточной Угрии и Буковины”, на відміну від Полісся, Волині, Поділля, Покуття, Гуцульщини, Опілля, Бойківщини та Лемківщини⁶.

Не згадано цього етнографічного району України також у спеціальній доповіді Григорія Стельмаха “Етнографічне районування України кінця XIX – початку XX ст.”, із якою вчений виступив перед учасниками (етнологами, фольклористами, мовознавцями, мистецтвознавцями та іншими фахівцями гуманітарного профілю) наукової наради, що відбулася 20–23 лютого 1956 року в Інституті мистецтвознавства, фольклору та етнографії АН УРСР (нині Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М.Т. Рильського НАН України)⁷.

Змовчали про надсянців як про окрему етнографічну групу, на відміну від бойків, гуцулів чи лемків, Дмитро Косарик, Кость Гуслистий та Володимир Горленко в колективній монографії “Українці”, макет якої опублікували 1959 року⁸. Сказане стосується параграфу К. Гуслистого, підготовленого у співавторстві з мовознавцем О. Моголою, про етнографічні групи українського народу в одному з томів колективної праці “Народы европейской части СССР”⁹.

Надсяння не виділено як окрему етнографічну одиницю (район) в “Географічній енциклопедії України”¹⁰. Не визнавав його як “історико-етнографічний регіон” чи інший етнографічний підрозділ України й народознавець Анатолій Пономарьов¹¹. Надсяння не

⁶ Головацкий Я.Ф. Объяснение этнографической карты Галичины, северо-восточной Угрии и Буковины / Я.Ф. Головацкий // Народные песни Галицкой и Угорской Руси, собранные Я.Ф. Головацким. – Москва, 1878. – Ч. 1: Думы и думки. – С. 683–721.

⁷ Стельмах Г.Ю. Етнографічне районування України кінця XIX – початку XX ст. / Г.Ю. Стельмах // Українська етнографія. – К., 1958. – С. 106–114. – [Наукові записки / АН УРСР. Ін-т мистецтвознавства, фольклору та етнографії. – Т. IV].

⁸ Косарик Д.М. Сучасні етнографічні райони і локальні групи українського народу / Д. М. Косарик, К. Г. Гуслистий, В. Ф. Горленко // Українці: Історико-етнографічна монографія в двох томах (Макет). – К., 1959. – Т. 1. – С. 27–31.

⁹ Гуслистый К.Г. Этнографические группы украинского народа и диалекты украинского языка / К.Г. Гуслистый, А.П. Могола // Народы европейской части СССР. – Москва, 1964. – Т. 1. – С. 591–592.

¹⁰ Горленко В.Ф. Етнографічне районування / В.Ф. Горленко // Географічна енциклопедія України. – К., 1989. – Т. 1: А–Ж. – С. 393–394.

¹¹ Пономарьов А. Регіональні барви України й українців / Анатолій Пономарьов // Українці: Історико-етнографічна монографія у двох книгах. – Опішине, 1999. – Кн. 1. – С. 57–72; Його ж. Историко-этнографическое районирование / А.П. Пономарев // Украинцы. – Москва, 2000. – С. 27–43.

виокремлює також київський етнолог Всеволод Наулко¹², як й інші сучасні українські дослідники, які цікавляться етнографічним районуванням України, – Борис Савчук¹³, Микола Хоменко¹⁴, Михайло Селівачов¹⁵, Олена Барабанова, Олександр Зубарев¹⁶.

На відміну від народознавців (етнологів, фольклористів і мистецтвознавців), цей край спершу привернув увагу мовознавців. Зокрема 1900 року в “Записках Наукового товариства імени Шевченка” було опубліковано масштабну працю Івана Верхратського “Про говор долівський”¹⁷. Відтак надсянські говірки студіювали Іван Зілінський, Марія Пшеп’юрська-Овчаренко, Всеволод Ганцов та інші українські діалектологи¹⁸.

Назву “долівський говор” І. Верхратський запозичив у лемків, які “долами” найменували своїх північних сусідів – мешканців околиць Перемишля і Ярósлава¹⁹. Назви “доли” і “долівський говор” використовував у своїх перших працях також І. Зілінський²⁰.

Термін “надсянські говори” до наукового обігу вперше ввів В. Ганцов 1923 року. Через десять років його почав вживати І. Зілінський, а потім й інші дослідники²¹. Нині це визнаний усіма українськими лінгвістами окремий діалект галицько-буковинської групи говорів південно-західного наріччя²².

¹² Наулко В.І. Историко-этнографичне районування України та етнографічні групи українського народу / В. І. Наулко // Культура і побут населення України: навч. посіб. для вузів. – К., 1991. – С. 22–26.

¹³ Савчук Б. Регіональна мозаїчність України // Савчук Б. Українська етнологія / Борис Савчук. – Івано-Франківськ, 2004. – С. 499–546.

¹⁴ Хоменко М. Историко-этнографичне районування України / Микола Хоменко // Українська етнологія: навч. посіб. – К., 2007. – С. 44–60.

¹⁵ Селівачов М. До проблеми районування української народної орнаментики // Селівачов М. Лексикон української орнаментики (іконографія, номінація, стилістика, типологія) / Михайло Селівачов. – К., 2005. – С. 156–170.

¹⁶ Барабанова О.А. Короткий курс українознавчих дисциплін: навч.-метод. посіб. / О.А. Барабанова, О.В. Зубарев. – Слов’янськ, 2012. – С. 104–116.

¹⁷ Верхратський І. Про говор долівський / Іван Верхратський // Записки Наукового Товариства імени Шевченка. – Львів, 1900. – Т. XXXV–XXXVI. – Кн. III–IV. – С. 1–128.

¹⁸ Хомчак А. З історії дослідження надсянських говірок / Леся Хомчак // Діалектологічні студії. 7: Традиції і модерн. – Львів, 2008. – С. 171–182.

¹⁹ Ibid. С. 171.

²⁰ Ibid. С. 172.

²¹ Ibid. С. 173–180.

²² Матвійс І.Г. Українська мова і її говори / І.Г. Матвійс. – К., 1990. – С. 87–88; Гриценко П.Ю. Надсянський говір / П.Ю. Гриценко // Українська мова: енциклопедія. – К., 2000. – С. 357–359.

Серед етнологів уперше виділив надсянців відомий польський учений Адам Фішер в узагальнювальній праці “Rusini”, яка вийшла друком 1928 року. Узявши за основу розмовну мову, дослідник виокремив серед українського народу п’ять так званих етнічних груп: “карпатських русинів”, “справжніх русинів” (“właściwych rusinów”), “поліщуків”, “тідляшан” та власне “українців”²³, кожна з яких ще об’єднувала по декілька локальних груп. Автохтонів Надсяння автор вважав “справжніми русинами” і поділяв на дві групи – “долинян” (“dolinianie” – проживали “на низині Сяну в Перемишльському і Ярославському повітах) і “батюків” (“batjuki”²⁴ – заселяли Жовківський, Равський і Яворівський повіти)²⁵. Однак на схематичній карті “Руські етнічні групи” позначені лише “батюки”²⁶.

Відтак до початку 90-х років ХХ ст. включно назв “доли” (“долиняни”) і “батюки” (“надсянці” й поготів) ніхто не згадував в українській народознавчій літературі²⁷. Скажімо, студіюючи народне декоративне мистецтво Яворівщини, мистецтвознавець Раїса Захарчук-Чугай навіть не обмовилась про те, що майже вся територія цього адміністративного району Львівської області належить до етнографічного Надсяння. Навіть більше – дослідниця оголосила Яворівщину осердям окремого однойменного “етнографічного району”, до якого належала, на її думку, також частина території Жовківського, Пустомитівського, Городоцького і Мостиського районів²⁸.

²³ Fischer A. Rusini. Zarys etnografji Rusi / Adam Fischer. – Lwów; Warszawa; Kraków, 1928. – S. 7.

²⁴ І. Верхратський диференціював долівський говір і батюцький (Хамчак А. З історії дослідження надсянських говірок. – С. 172; Пшепорська-Овчаренко М. Мова українців Надсяння / Марія Пшепорська-Овчаренко [вступ та ред. М. Лесіва]. – Перемишль, 2007. – С. 92).

²⁵ Fischer A. Rusini... – S. 9.

²⁶ Ibid. S. 16–17 (Tabl. I).

²⁷ Дет. про це див.: Глушко М. Етнографічне районування української Галичини (За матеріалами наукових досліджень ХІХ – початку ХХІ ст.) / Михайло Глушко // Галичина: Етнічна історія. Тематичний збірник статей. – Львів, 2008. – С. 46–80; *Того ж.* Етнографічне районування України: стан, проблеми, завдання (за матеріалами наукових досліджень другої половини ХХ – початку ХХІ ст.) / Михайло Глушко // Вісник Львівського університету: Серія історична. – Львів, 2009. – Вип. 44. – С. 179–214; *Того ж.* Історико-етнографічне районування Галичини: сучасний стан / Михайло Глушко // Карпати: людина, етнос, цивілізація. – Івано-Франківськ, 2009. – Вип. 1. – С. 8–17.

²⁸ Чугай Р.В. Народне декоративне мистецтво Яворівщини / Р.В. Чугай. – К., 1979. – С. 7. Цієї самої думки дослідниця дотримувалася і згодом (Захарчук-Чугай Р.В. Торжество народних мастерів Яворівщини / Р. В. Захарчук-Чугай // Народные мастера: Традиции, школы. – Москва, 1985. – Вип. 1. – С. 218 (примітка)).

Після проголошення незалежності України гостро постала проблема районування українських етнічних земель, особливо під час підготовки перших навчальних посібників з української етнології (етнографії, народознавства). Однак за відсутності “Етнографічного атласу України” етнологи могли запропонувати лише загальні “контури” багатьох етнографічних одиниць, зокрема й Надсяння.

Етнографічне районування України запропонував відомий український етнолог і фольклорист Роман Кирчів 1994 року в навчальних посібниках “Українське народознавство” (за редакцією групи вчених Інституту народознавства НАН України) та “Етнографія України” (за редакцією професора Львівського національного університету імені Івана Франка Степана Макарчука). У навчальному посібнику з українського народознавства читаємо: “У південно-західній частині етнографічне Опілля переходить у наддністрянське Прикарпаття, а на заході – у *перемисько-яворівське Надсяння* [тут і далі курсив автора. – М.Г.], які за характером народної культури є *своєрідними етнографічними підрайонами*”²⁹. Про це ж майже дослівно йдеться у навчальному посібникові з етнографії України: “У південно-західній частині Опілля з етнографічного погляду переходить у наддністрянське жидачівсько-самбірське Прикарпаття (Підгір’я), а на заході – у *перемисько-яворівське Надсяння*, які за характером традиційно-побутової культури є *своєрідними етнографічними підрайонами Прикарпаття*”³⁰. Отже, дослідник вважає Надсяння етнографічним підрайоном Прикарпаття з огляду на локальну специфіку народної культури.

Згодом, “за даними традиційної культури, зокрема збірки фольклорних текстів і етнографічних даних О. Кольберга “Przemyskie” [...], а також терену розміщення надсянських говорів”, Р. Кирчів виокремив “перемисько-яворівське Надсяння” як окремий фольклорний район

²⁹ Кирчів Р.Ф. Етнічна територія України / Р.Ф. Кирчів // Українське народознавство: навч. посіб. – Львів, 1994. – С. 66; *Того ж.* Етнічна територія України / Р.Ф. Кирчів // Українське народознавство: навч. посіб. – 2-ге вид., перероб. і доп. – Львів, 2004. – С. 66.

³⁰ Кирчів Р.Ф. Етнографічне районування України / Р.Ф. Кирчів // Етнографія України: навч. посіб. – Львів, 1994. – С. 134. У навчальному посібнику “Етнографія України” 2004 року видання автор майже дослівно повторив це саме: “У південно-західній частині Опілля з етнографічного погляду переходить у наддністрянське жидачівсько-самбірське Підгір’я, а на заході – у *перемисько-яворівське Надсяння*, які за характером традиційно-побутової культури є *своєрідними етнографічними підрайонами Прикарпаття*” (Кирчів Р. Етнографічне районування України / Р. Кирчів // Етнографія України: навч. посіб. – Вид. 2-ге, перероб. та доп. – Львів, 2004. – С. 138).

України³¹. Однак його локалізація, як й “етнографічного підрайону” Надсяння, є дуже умовною, без зазначення конкретних меж.

Наслідуючи Р. Кирчіва, етнографічним підрайоном Прикарпаття вважав Надсяння і С. Макарчук³². На підставі скутих наукових свідчень дослідник проводив східну межу цієї етнографічної одиниці України долиною ріки Верещиця, південну – низиною верхнього Дністра³³, що, як пересвідчимось далі, лише частково відповідає дійсності. Перемишльсько-яворівське Надсяння окремим “етнографічним підрайоном Прикарпаття” вважає і сучасний львівський етнолог Роман Сілецький³⁴.

Учень і послідовник Р. Кирчіва Євген Луньо, вивчаючи обрядово-звичаєвий фольклор Яворівщини, спершу називає цей край “етнографічним підрайоном Українського Прикарпаття”, однак територіально насправді протиставляє Надсянню, коли зазначає, що “на сході [підрайон. – М. Г.] межує з Опіллям, а на заході переходить в Надсяння”³⁵. Відтак дослідник безпідставно оголошує Яворівщину окремим “історико-етнографічним районом”, який “співвідносний з колишнім (з часів Австро-Угорщини і панської Польщі) Яворівським повітом”³⁶. Водночас у деяких інших дослідженнях фольклорист уже вважає адміністративно-територіальну Яворівщину частиною Надсяння³⁷, тим самим виявляючи наукову непослідовність.

Львівський мистецтвознавець Михайло Станкевич у монографії “Українське художнє дерево XVI–XX ст.” виділив історико-етнографічний субрегіон Посяння³⁸, однак на схематичній карті його терени зображені поза межами сучасної України. Інакше кажучи, східна межа

³¹ Кирчів Р. Регіональність фольклорної традиції // Кирчів Р. Із фольклорних регіонів України: нариси й статті / Роман Кирчів. – Львів, 2002. – С. 27.

³² Макарчук С. Історико-етнографічні райони України: навч. посіб. / Степан Макарчук. – Львів, 2012. – С. 38–39 (карта), 263–264.

³³ Ibid. С. 264.

³⁴ Сілецький Р. Традиційне селянське житло українців Галичини XIX – початку XX ст. / Роман Сілецький // Галичина: етнічна історія. Тематичний зб. ст. – Львів, 2008. – С. 94.

³⁵ Луньо Є. А. Обрядово-звичаєвий фольклор Яворівщини: автореф. дис. ... канд. філол. наук / Євген Андрійович Луньо. – К., 1993. – С. 1.

³⁶ Луньо Є. Народний літопис повстанської Яворівщини / Євген Луньо // Яворівщина у повстанській боротьбі. Розповіді учасників та очевидців / [зап. й упоряд. Є. Луньо]. – Львів, 2005. – Т. 1: Наконечне Перше. Наконечне Друге. – С. 9.

³⁷ Луньо Є. Сучасні народні співці Яворівського Надсяння / Євген Луньо // Наукові записки / Івано-Франківський краєзнавчий музей. – Івано-Франківськ, 2001. – Вип. 5–6. – С. 116–121.

³⁸ Станкевич М. Українське художнє дерево XVI–XX ст. / Михайло Станкевич. – Львів, 2002. – С. 458–459 (карта).

цієї етнографічної одиниці в інтерпретації дослідника збігається з польсько-українським адміністративним кордоном, а східні (українські) терени Надсяння розділені між Опіллям, так званим Підгір'ям³⁹ та надуманим автором Розточчям – окремими історико-етнографічними субрегіонами України⁴⁰.

Етнографічний район Надсяння субрегіону Прикарпаття південно-західного регіону України окреслено також на схематичній карті мистецтвознавця Олени Федорчук, опублікованій на форзаці книжки “Українські народні прикраси з бісеру”⁴¹. Щоправда, карта львівської дослідниці є копією схематичної карти, яку свого часу розробив С. Макарчук⁴², тому для неї властиві ті самі недоліки, що і для схематичної карти, вміщеної у виданні С. Макарчука “Історико-етнографічні райони України”. Водночас виявляємо одну суттєву понятійну різницю: у посібникові С. Макарчука Надсяння названо “етнографічним підрайоном (субрайоном)” етнографічного району Прикарпаття⁴³, у монографії О. Федорчук – “етнографічним районом” субрегіону Прикарпаття.

Надсяння зображено на схематичній карті “Історико-етнографічне районування України” відомої київської дослідниці Людмили Пономар у фундаментальному дослідженні “Народний одяг Правобережного Полісся середини ХІХ – середини ХХ століть. Історико-етнографічний атлас. Словник”⁴⁴. Як зазначено у супровідній легенді, районування України представлено за картою говорів української мови в “Атласі української мови” та за картами “Історико-етнографічного атласу одягу України”. Через це зображені на карті межі Надсяння переважно збігаються з межами поширення надсянського говору на території сучасної України.

Зважаючи на наявність чітко виражених локальних особливостей народної будівельної культури, перемишльсько-яворівське Над-

³⁹ Глушко М. Підгір'я – окрема етнографічна одиниця України? / Михайло Глушко // Вісник Львівського університету: Серія історична. – Львів, 2013. – Вип. 48. – С. 299–318.

⁴⁰ Станкевич М. Українське художнє дерево ХVІ–ХХ ст. – С. 458–459 (карта).

⁴¹ Федорчук О. Українські народні прикраси з бісеру / Олена Федорчук. – Львів, 2007. – Форзац.

⁴² Причетність етнологів до складання цієї карти підтверджує легенда на форзаці книжки (Федорчук О. Українські народні прикраси з бісеру. – Форзац).

⁴³ Макарчук С. Історико-етнографічні райони України... – С. 38–39 (карта).

⁴⁴ Пономар Л.Г. Народний одяг Правобережного Полісся середини ХІХ – середини ХХ століть. Історико-етнографічний атлас. Словник / Л.Г. Пономар. – К., 2015. – С. [154].

сяння як “етнографічно-архітектурний район” виокремив відомий львівський етнолог Роман Радович⁴⁵.

Окремою етнографічною одиницею визнають Надсяння молоді дослідники сучасної львівської етнологічної школи – Інна Пахолок⁴⁶, Роман Тарнавський⁴⁷, Андрій Зюбровський⁴⁸, Володимир Конопка⁴⁹, Дзвенислава Ганус⁵⁰, називаючи його по-різному: “етнографічним районом” (І. Пахолок, А. Зюбровський), “історико-етнографічним районом” (В. Конопка, Р. Тарнавський), “етнографічним субрайоном” (Д. Ганус).

Отже, значна кількість українських народознавців і досі не визнає Надсяння окремою етнографічною одиницею України. Серед науковців, які дотримуються протилежної думки, немає одностайності щодо місця Надсяння в загальній етнографічній ієрархії України. Наведений вище фактографічний матеріал засвідчує різні назви досліджуваного краю, а саме: “етнографічний район” (А. Зюбровський, І. Пахолок, О. Федорук), “історико-етнографічний район” (В. Конопка, Р. Тарнавський), “архітектурно-етнографічний район” (Р. Радович), “етнографічний підрайон” (Р. Кирчів, С. Макарчук, Є. Луньо, Р. Сілецький), “етнографічний субрайон” (Д. Ганус, С. Макарчук), “історико-етнографічний субрегіон” (М. Станкевич). Є. Луньо відокремлює від Надсяння всю Яворівщину, яку вважає самостійним “історико-етнографічним районом”.

Зауважмо й інше: іменуючи Надсяння “підрайоном” чи “субрайоном” більшої етнографічної одиниці (так званого Прикарпаття), дослідники безпідставно знижують його етнографічний статус порівняно з усіма сусідами – Лемківщиною, Бойківщиною, Опіллям і

⁴⁵ Радович Р.Б. Традиційне житлово-господарське будівництво українців північно-західної Галичини і південно-західної Волині другої половини XIX – початку XX ст.: Етнічні риси і локальна специфіка: автореф. дис. ... канд. іст. наук / Роман Богданович Радович. – Львів, 2007. – С. 13–14.

⁴⁶ Пахолок І.Р. Зелені свята в українців: традиційні звичаї та обряди: автореф. дис. ... канд. іст. наук / Інна Ростиславівна Пахолок. – Львів, 2012. – С. 2.

⁴⁷ Тарнавський Р.Б. Толока та супряга в громадському побуті селян Південно-Західного історико-етнографічного регіону України: культурно-генетична проблема: автореф. дис. ... канд. іст. наук / Роман Богданович Тарнавський. – Львів, 2012. – С. 2.

⁴⁸ Зюбровський А.В. Народні традиції випікання хліба українців Південно-західного історико-етнографічного регіону наприкінці XIX – на початку XXI ст.: автореф. дис. ... канд. іст. наук / Андрій Вікторович Зюбровський. – Львів, 2015. – С. 2.

⁴⁹ Конопка В.М. Хліборобські мотиви в календарній обрядовості українців Південно-західного етнографічного регіону України: автореф. дис. ... канд. іст. наук / Володимир Михайлович Конопка. – Львів, 2015. – С. 2.

⁵⁰ Ганус Д.З. Дитина в системі народних вірувань та обрядів населення українсько-польського пограниччя: автореф. дис. ... канд. іст. наук / Дзвенислава Михайлівна Ганус. – К., 2015. – С. 2.

Волинню. Адже в загальній схемі етнографічного районування України Прикарпаття як окремий етнографічний підрозділ деякі українські (київські) народознавці почали виділяти зовсім недавно – чверть століття тому. Зокрема В. Горленко вважав його “підрайоном” Карпатського району⁵¹, В. Наулко – “історико-етнографічною зоною”⁵² чи “історико-етнографічним районом” України⁵³, А. Пономарьов – частиною Карпатського регіону (за В. Горленком, “підрайоном”)⁵⁴. Відтак київських етнологів почали наслідувати львівські – спершу Р. Кирчів, а тоді й С. Макарчук. Однак, як засвідчує наш детальний аналіз відповідних поглядів⁵⁵, це штучна (надумана) етнографічна одиниця, позаяк її виокремлення ґрунтується на природно-географічних критеріях, а не етнографічних.

Невідповідність статусу Надсяння в загальній етнографічній ієрархії України очевидна для нас також тому, що за наявності окремого надсянського діалекту досліджуваний край називають лише етнографічним підрайоном географічного Прикарпаття, тоді як в інших аналогічних випадках етнографічні одиниці – самостійні райони: бойківський говір – етнографічний район Бойківщина, волинський говір – історико-етнографічний район Волинь тощо. Проявляється ця невідповідність і тоді, коли дослідники вважають однакоvими за етнографічним статусом Надсяння з архаїчним надсянським говором і надумане Підгір’я без окремого діалекту української мови. Так само, на нашу думку, позбавлене всякого підґрунтя твердження деяких науковців про Яворівщину як окремий “етнографічний підрайон”, “етнографічний район” чи “історико-етнографічний район”, позаяк на її території поширений саме надсянський говір.

Окрім цього, зазначмо: за всіма зовнішніми ознаками Надсяння є типовим етнографічним районом України. Щодо географії, то він охоплює східну частину Надсянської низовини, яка своєю чергою займає територію між “берегом Малопольської височини на північному заході, Розточчям і Опіллям на сході та берегом Карпат на півдні; на південному сході переходить у Наддністрянську котловину”⁵⁶.

⁵¹ Горленко В.Ф. Етнографічне районування. – С. 394.

⁵² Наулко В.І. Історико-етнографічне районування України... – С. 22.

⁵³ Ibid. С. 23.

⁵⁴ Пономарьов А. Регіональні барви України й українців. – С. 60.

⁵⁵ Глушко М. Етнографічне районування української Галичини... – С. 72–80; *Його ж.* Етнографічне районування України... – С. 195–196.

⁵⁶ К[убійович] В. Надсянська низовина / В.К. // Енциклопедія українознавства. Словникова частина. Перевид. в Україні. – Львів, 1996. – Т. 5. – С. 1676.

Цілісність етнокультурного й етномовного континууму Надсяння, як зазначалося раніше, вже втрачено. Нині може йтися лише про ту його частину, яка залишилась у складі України. За наявними та доступними етнографічними матеріалами, наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст. північна межа досліджуваного етнографічного району проходила гірським пасмом Розточчя. Дослідники українських говірок проводять цю лінію по ріці Танва – правій притоці Сяну⁵⁷.

Крайніми північними поселеннями сучасної Яворівщини є Сопіт, Принада, Середкевичі і Висіч. Вони розміщені на вододілі Західного Бугу й Сяну, тобто на північних схилах Розточчя, звідки беруть початок водні артерії, які прямують до Західного Бугу. Натомість сусідні села Смолин і Вороблячин розташовані на південних схилах Розточчя, звідки водні артерії течуть до Сяну. Пропоновані етнографічні матеріали засвідчують, що традиційно-побутова культура місцевого населення за походженням, характером і специфічними ознаками є суто надсянською, хоча в ній вже помітні поодинокі вкраплення та явища північних сусідів – волинян. Власне, Розточчя вважає північною межею Надсяння Р. Радович на підставі типових архітектурно-етнографічних особливостей місцевого житла⁵⁸.

Розточчя є північною межею Надсяння також з історичного погляду: у княжий період поблизу вже згаданого с. Вороблячин був стратегічно важливий перехід через гірське пасмо, який називався Воротами. “Це було місце оборонне, бо не можна було обійти нікуди – тому звалися Ворота через тісноту свою”⁵⁹. Охороняла цей перехід військова залога, яка перебувала в укріпленому замку Подтелича (нині с. Потелич Жовківського р-ну Львівської обл.).

Східна межа Надсяння проходила рікою Верещиця, що бере початок у Розточчі біля с. Верещиця Яворівського району і впадає у Дністер на захід від с. Повергів Миколаївського району Львівської області. Заплава ріки широка, з озероподібними розширеннями, у багатьох місцях заболочена⁶⁰, що, зрозуміло, перешкоджало регуляр-

⁵⁷ Лесів М. Українські говірки у Польщі / Михайло Лесів. – Варшава, 1997. – С. 151, 157.

⁵⁸ Радович Р. Традиційне сільське житло на Опілі другої половини ХІХ – початку ХХ століть / Роман Радович // Записки Наукового товариства імені Шевченка. – Львів, 1995. – Т. ССХХХ: Праці Секції етнографії та фольклористики. – С. 105. До речі, автор цієї праці безпідставно зарахував до Опілля всі землі української частини Надсяння. Усвідомивши свою помилку, згодом дослідник виправив її, про що буде мова далі.

⁵⁹ Крип'якевич І.П. Галицько-Волинське князівство / І.П. Крип'якевич. – К., 1984. – С. 31.

⁶⁰ Falkiewicz K. Monografia powiatu Gródeckiego. – Gródek, 1896. – S. 73, 76, 79, 88, 106 та ін.

ним контактам між населенням правобережжя і лівобережжя, особливо в давні історичні періоди (середньовіччя, добу раннього модерну). У княжу добу східний кордон Перемишльської землі (князівства) сягав Верещиці⁶¹. Прикметно, що поблизу беруть початок дві важливі водні артерії Сянсько-Дністровської вододільної низовини – Вишня і Шкло, які теж ускладнювали комунікаційний зв'язок між населенням Надсяння й Опілля.

Вододіл між річками Верещиця та Щирка (ліва притока Дністра, яка протікає Пустомитівським і Миколаївським районами Львівської області) є, фактично, межею існування наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст. двох різних типів традиційного житлово-господарського комплексу із притаманною для кожного з них локальною специфікою⁶².

Південна межа Надсяння (за даними дослідників надсянського діалекту) сягала ріки Стрв'яж (Стривігор)⁶³, що впадає в Дністер в околицях с. Долобів Самбірського району Львівської обл. Відзначмо одну особливість: у період весняних повеней після сніжних зим або великих дощів улітку ріка разом зі своїми притоками виходить із берегів і затоплює значну площу суші, передусім на теренах Самбірщини. Особливість полягає також у тому, що за 15–20 км на південь від її гирла у Дністер впадає Верещиця, а між ними в районі м. Рудки бере початок Вишня⁶⁴ – права притока Сяну. Інакше кажучи, названі ріки утворюють на лівобережжі Дністра важкопрохідний заболочений простір між двома етнографічними районами – Надсянням та Опіллям.

Західної межі етнографічного Надсяння, зважаючи на історичні події середини ХХ ст., відтворити достовірно вже неможливо; вона завжди буде лише умовною. Безсумнівним для нас є тільки одне: до Другої світової війни основна лінія українсько-польського етнічного розмежування проходила річкою Сян від м. Сянок до м. Ярósлав⁶⁵.

⁶¹ Крип'якевич І.П. Галицько-Волинське князівство. – С. 30.

⁶² Радович Р. Традиційне сільське житло на Опіллі. – С. 106.

⁶³ Гриценко П.Ю. Надсянський говір. – С. 357; Лєвів М. Українські говірки у Польщі. – С. 151.

⁶⁴ Ріка Вишня утворюється злиттям кількох польових потічків, один із яких бере початок лише за 3 км від Дністра, що тече до Чорного моря, тоді як води Вишні течуть до Балтійського моря ([Б. а.]. Вишня (річка) / [Б. а.] [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%92%D0%B8%D1%88%D0%BD%D1%8F_\(%D1%80%D1%96%D1%87%D0%BA%D0%B0\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%92%D0%B8%D1%88%D0%BD%D1%8F_(%D1%80%D1%96%D1%87%D0%BA%D0%B0))).

⁶⁵ Заставний Ф.Д. Географія України / Ф.Д. Заставний. – Львів, 1994. – С. 15; Лєвів М. Українські говірки у Польщі. – С. 158.

До речі, у середині XVI ст. крайніми західними поселеннями із православними храмами були Дошно, Ясенів, Блажова, Дубно та інші села⁶⁶. Нині, очевидно, західна межа Надсяння сягає адміністративного кордону України з Республікою Польщею.

Отже, за сучасним адміністративним поділом, територія Надсяння охоплює Мостиський, Яворівський (окрім його крайньої східної смуги), західну частину Городоцького, північну смугу Самбірського і Старосамбірського районів Львівської області.

2. Стан етнографічного дослідження

Етнографічний район Надсяння заслуговує на окрему увагу ще й тому, що, на відміну від сусідніх етнографічних районів (Лемківщини, Бойківщини, Опілля), а також історико-етнографічної Волині, він належить до найбільших українських ареалів скупчення географічних назв на *-ичі* (Биличі, Боляновичі, Губичі, Дроздовичі, Крукеничі, Мистичі, Раденичі, Шишоровичі та десятки ін.) – одних із найдавніших за походженням слов'янських топонімів⁶⁷. У період до XIV ст. засвідчено лише 99 ойконімів на *itji, більшість із яких зосереджувалась у Верхньому Подністер'ї. Щонайголовніше – основну частину їх поширення дослідники виділять у напрямку Борислав – Самбір – Хирів – Доброміль – Мостиська – Яворів – Немирів⁶⁸, тобто на теренах Надсяння. На жаль, незважаючи на цю обставину, традиційно-побутова культура місцевих автохтонів цікавила дослідників дотепер дуже мало.

Одними з перших звернули увагу на зовнішній вигляд населення, специфіку поселень й одяг мешканців надсянського краю організатори “Руської трійці” Іван Вагилевич та Яків Головацький, які навесні 1834 року здійснили спільну подорож за маршрутом Львів – Городок – Судова Вишня – Мостиська – Перемишль, а далі – на північний захід через Ярбослав, Пшеворськ, Соколів та інші населені пункти аж

⁶⁶ Ісаєвич Я.Д. Територія та етнічний склад населення / Я.Д. Ісаєвич // Торжество історичної справедливості. – Львів, 1968. – С. 66.

⁶⁷ Купчинський О.А. Найдавніші слов'янські топоніми України як джерело історико-географічних досліджень (Географічні назви на -ичі) / О.А. Купчинський. – К., 1981. – С. 116–150, 152–153 (картосхема 3), 160 (картосхема 5), 168–169 (картосхема 6).

⁶⁸ Купчинська З. Стратиграфія архаїчної ойконімії України / Зоряна Купчинська. – Львів, 2016. – С. 618, картосхема 25.

до Дзікова⁶⁹. Як вважає Р. Кирчів, “саме з цієї подорожі і походять нотатки в архівних матеріалах І. Вагилевича про побут, звичаї, соціальну долю селян з околиць Перемишля, Пшеворська, Ярбослава”⁷⁰. Три весільні пісні (“Греба косу расплетати”, “Є у лузе калина” і “Вийди, Маланойко, молодейка”) під загальним географічним гаслом “від Перемишля” члени “Руської трійці” опублікували в першому західноукраїнському альманасі “Русалка Дністровая”⁷¹.

У рукописному відділі Львівської національної наукової бібліотеки ім. В. Стефаника НАН України зберігаються фольклорні та етнографічні матеріали, зокрема й зошит із записами народних колядок та колядкових звичаїв, які у 30-х роках ХІХ ст. зробив у смт Шкло сучасного Яворівського району вчений і письменник Йосип Левицький⁷².

Неабияким досягненням українського народознавства ХІХ–ХХ ст., що стосується Надсяння безпосередньо, є праця Йосипа Лозинського “Руское весіле”, опублікована польською абеткою в Перемишлі 1835 року і перевидана українською мовою лише чверть століття тому⁷³. На думку Івана Франка, це був “перший синтетичний опис обрядів весільних”, чого в тогочасних польських збірниках (Вацлава з Олеська, Лукаша Голембйовського) ще не було⁷⁴. Р. Кирчів вважає, що оригінальні етнографічні та фольклорні записи Й. Лозинського походять переважно зі с. Радохинці Мостиського району та із сусідніх сіл й охоплюють відносно невелику територію⁷⁵. Праця містить детальну інформацію про весільні обрядодії, атрибутику народного ритуалу, його учасників, забави молоді тощо. Опис обрядових дій супроводжує велика кількість фольклорно-пісенних творів,

⁶⁹ Кирчів Р.Ф. Етнографічно-фольклористична діяльність “Руської трійці” / Р. Ф. Кирчів. – К., 1990. – С. 96.

⁷⁰ Ibid.

⁷¹ Русалка Дністрова / [фотокопія з видання 1837 р.; вст. стаття О. І. Білецького]. – К., 1972. – С. 45–48.

⁷² Кирчів Р.Ф. Етнографічно-фольклористична діяльність “Руської трійці”. – С. 58–59.

⁷³ Лозинський І.І. Українське весілля / Й.І. Лозинський; [опрац. тексту, упор. і вст. ст. Р.Ф. Кирчів]. – К., 1992. – 175 с.

⁷⁴ Франко І. Русько-український театр (Історичні обриси) / Іван Франко // Франко І. Зібрання творів: у 50 т. – К., 1976. – Т. 29: Літературно-критичні праці (1893–1895). – С. 322.

⁷⁵ Лозинський І.І. Українське весілля. – С. 18–19; Кирчів Р.Ф. Етнографічно-фольклористична діяльність “Руської трійці”. – С. 61. До слова, знавць української весільної обрядовості Неоніла Здорова свого часу вважала, що Й. Лозинський “в основному розглядає обрядовість Підгір’я (Львівщина), околиць Перемишля і південно-західної території теперішньої Волинської області” (Здорова Н.І. Нариси народної весільної обрядовості на Україні / Н.І. Здорова. – К., 1974. – С. 21).

значна частина яких нині вже забуті. У деяких із них навіть згадуються назви конкретних населених пунктів, мешканці яких є учасниками весільних обрядів.

Й. Лозинському належить також стаття про народні великодні звичаї (приготування і посвячення наїдків, молодіжні забави та ігри – “галагівки”, обливання молоді водою в понеділок), опублікована в часописі “Зоря галицька”⁷⁶. Що важливо – етнографічний матеріал дослідження походить з одного з населених пунктів над Сяном (родинного с. Гурку поблизу м. Перемишля), що нині перебуває у складі Республіки Польща.

“Галагівки” й різні великодні забави хлопців та дівчат українського с. Горчиці Перемишльського повіту були предметом уваги Ганни Ванке⁷⁷.

Для сучасних українських етнологів безцінною є праця відомого польського народознавця Оскара Кольберга “Przemyskie”, уперше опублікована 1891 року, а відтак перевидана в його багатотомному зібранні творів “Dziła wszystkie”⁷⁸. Основу книжки становлять власні польові записи автора, які він зробив у 1861, 1863 і 1883–1885 роках у селах Ракові, Саночанах, Іскані та Вишатичах, а також етнографічні і фольклорні матеріали, набуті від респондентів із деяких інших населених пунктів⁷⁹. Два перші з названих сіл нині перебувають у складі Старосамбірського району, два інші – відійшли до Польщі.

“Перемишльщина” О. Кольберга – це широка картина побуту й культури мешканців досліджуваного краю. Щоправда, порівняно з багатьма іншими працями його багатотомного видання (“Покуття”, “Холмщина”, “Сяноччина і Кросненщина” тощо), етнографічний матеріал про автохтонів Надсяння є значно біднішим. І все ж тут стисло йдеться про місцевість і населення, житло, їжу й одяг, різні звичаї та обряди річного календарного циклу (Святий вечір, Різдво, Йордан, Великдень, Покрова, “дожинки”) і сімейного побуту (уродини, хрестини, весілля, похорон), а також про деякі забобони, віруван-

⁷⁶ Лозинський І. Галагівка / Іосиф Лозинський // Зоря галицькая яко альбум на год 1860. – Львов, 1860. – С. 506–515.

⁷⁷ Wanke A. Halahiwki. Zabawe Wielkanocne ludu ruskiego we wsi Gorzycach kolo Sieniawy w powiecie Przemyskim / Anna Wanke // Zbiór wiadomości do antropologii krajowej. – Kraków, 1889. – Т. XIII. – Cz. III. – S. 38–53.

⁷⁸ Kolberg O. Dziła wszystkie / Oskar Kolberg. – Wrocław; Poznań, 1964. – Т. 35: Przemyskie. – 243 s.

⁷⁹ Dziła wszystkie Oskara Kolberga: Informator wydawniczy / [red. Bogusław Linette]. – Poznań, 1991. – S. 43.

ня, прикмети тощо. Дуже детальними за змістом є описи традиційного весільного ритуалу з Іскані і Ракова⁸⁰. Органічно їх доповнюють записи із Черняви (нині с. Черневе Мостиського р-ну) і Саночан. Більшу ж частину “Перемишльщини” становлять фольклорні твори – 348 пісень різних жанрів (колядки, веснянки, обжинкові пісні та ін.) і 14 народних казок, легенд, анекдотів⁸¹.

Важливою суспільно-політичною, економічною та культурною подією в історії Східної Галичини кінця XIX ст. стала Загальна крайова виставка у Львові 5 червня – 10 жовтня 1894 року. В етнографічному відділі цієї виставки спорудили своєрідне галицьке поселення, у якому одне із чільних місць посіла садиба зі с. Катериничі Рудківського повіту (нині Городоцького р-ну). Головним об’єктом садиби була двокамерна хата (хата + сіни), стіни якої обмазали глиною, а дах покрили очеретом. Інтер’єр помешкання не відзначався розкішністю, позаяк стіни прикрашали тільки ікони та витинанки з паперу. На жердці висів народний одяг і тканини. Неподалік від хати розмістили хлів, а трохи далі від нього – обороги і стодолу, перед якою влаштували тік. Біля хати експонувався човен — свідок заняття його власника рибальством на місцевому ставку та ріці Верещиця, а також використання транспортного засобу у випадку повені. Упродовж виставки в хаті перебувала уродженка Катериничів Марина Білик, яка демонструвала виготовлення кошиків; також вона відтворювала традиційний домашній промисел тутешніх селян⁸².

Цікаві відомості про давні звичаї й обрядові дії весняного циклу (від Стрітіння до Великодня включно), а також 26 зразків усної поетичної творчості (“яголойки”) записав й опублікував 1895 року в часописі “Правда” уродженець м. Яворова, відомий український письменник і громадсько-політичний діяч Осип Маковей⁸³. Високу наукову цінність записаних “яголойок” підтверджує хоча б те, що згодом Володимир Гнатюк додав тексти восьми народних творів цього жанру до збірника “Гаївки”: “А я тобі, Галю, до ліса поїду”, “Мала

⁸⁰ Kolberg O. Dzila wszystkie. – Т. 35. – С. 54–77, 88–115.

⁸¹ Dzila wszystkie Oskara Kolberga. – С. 43.

⁸² Katalog działu etnograficznego Powszechniej Wystawy krajowej we Lwowie 1894. – Lwów, 1894. – С. 13; *Данилюк А.Г.* Українська народна архітектура на красній виставці у Львові 1894 року / А.Г. Данилюк // Народна творчість та етнографія. – 1984. – № 1. – С. 51.

⁸³ *Маковей О.* Звичаї, обряди і повіря святаочні в місті Яворові / Осип Маковей // Правда. Вісник політики, науки і письменства. – 1895. – Т. XXIV. – Вип. LXXII. – С. 50–55; т. XXIV. – Вип. LXXVII. – С. 209–215; вип. LXXVIII. – С. 250–253; вип. LXXIX. – С. 286–289.

вдовойка п'єть синів”, “Ой лагідо, лагідойко”, “Ой заквили фіялойки, заквили”, “Ой дим, дим, ой ладом”, “Ой ходила гречна панна по луці”, “Там ві Львові на риночку” та ін.⁸⁴

Десятки прислів'їв і приказок із Яворівщини, які записав О. Маковей, увійшли до тритомного корпусу Івана Франка “Галицько-руські народні приповідки”⁸⁵, а саме прізвище письменника згадане серед найбільших знавців українського народного мудрослів'я (І. Франко відзначив його записи такими словами: “Гарна збірка приповідок із Яворова Яворівського пов[іту]”⁸⁶). Окрім цього, із Надсяння походять паремії, які свого часу зібрав І. Франко в різних населених пунктах; це сучасні села Комарно, Великий Любінь, Якимчиці Городоцького району, Воля Баранецька, Княгиничі, Купновичі, Луки Самбірського району, Вороців, Добростани Яворівського району, м. Мостиська, а також у колишньому Перемишльському (села Заболотці, Кривча, Малківці, Полоничі, Пралківці, Стібно, Торки, Хиринка) та Яворівському (містечко Великі Очі) повітах⁸⁷. До речі, зафіксовані в Комарному зразки народної поетичної творчості малих форм належать педагогу Дмитрові Єндику⁸⁸ – уродженцю цього галицького містечка, членові Наукового товариства імені Шевченка у Львові⁸⁹.

Напередодні Першої світової війни в “Етнографічному збірникові” було опубліковано невеликий за обсягом етнографічний матеріал учителя Антона Мусяновича про похоронну звичаєвість та обрядовість с. Віжомля Яворівського району⁹⁰: автор радше описав

⁸⁴ Гаївки / [зібрав Володимир Гнатюк; мелодії схопив на фонограф О. Роздольський, списав Філ. Колесса] // Матеріали до української етнології. – Львів, 1909. – Т. XII. – С. 61, 170, 191, 195, 208, 216, 238–239.

⁸⁵ Див.: Галицько-руські народні приповідки: у 3 т. / [збір., упор. і поясн. Др. Іван Франко: 2-е вид.]. – Львів, 2006. – Т. I: А – Діти. – 831 с.; т. II: Діти – П'ять. – 817 с.; 2007. – Т. III: Рабунок – Ячмінь. – 699 с.

⁸⁶ Франко І. Передмова до першого тому (видання “Галицько-руські народні приповідки”. Львів, 1905) / Іван Франко // Франко І. Зібрання творів: у 50 т. – К., 1983. – Т. 38: Літературно-критичні праці (1896–1911). – С. 299.

⁸⁷ Див.: Франко І. Передмова до першого тому... – С. 302–306; *Його ж.* Передмова до другого тому (видання “Галицько-руські народні приповідки”. Львів, 1908) / Іван Франко // *Ibid.* С. 318–322; *Його ж.* Передмова до третього тому (видання “Галицько-руські народні приповідки”. Львів, 1910) // Іван Франко // *Ibid.* С. 323–326.

⁸⁸ Франко І. Передмова до першого тому... – С. 298.

⁸⁹ Кучер Р. В. Наукове товариство імені Т. Шевченка: Два ювілеї / Р. В. Кучер. – К., 1992. – С. 108.

⁹⁰ Мусянович А. Похоронні звичаї й обряди в селі Віжомля, Яворівського повіта / Антін Мусянович // Етнографічний збірник. – Львів, 1912. – Т. XXXI–XXXII. – С. 379–384.

народні уявлення, вірування і прикмети про причини смерті та саму смерть, деякі нюанси похоронної обрядовості. До речі, у тексті розвідки декілька разів згадано ще одне поселення Яворівського повіту початку ХХ ст. – містечко Великі Очі (нині Республіка Польща).

А. Мусянович також записав у с. Віжомля колядки і щедрівки, значну частину яких (“В Єрусалимі на престолі Пречиста Діва сина пурудила”, “На серед села світлойка нува”, “В чистім пулейку стуїт смерецейку”, “В ниділейку поранейку”, “Вбрав сі Франейку рану, ранейку”, “Мала Ганусі я три братейки”, “Ішла Парасейка в ліс на малини”, “Сидит Маруся по конец стола”, “В чистім пулейку грушейка стої”, “Пішла Ганусейка на Дунай по воду”) 1914 року опублікував В. Гнатюк в “Етнографічному збірникові”⁹¹. У цьому ж виданні оприлюднені колядки і щедрівки, які свого часу зібрали на території Надсяння Петро Рондяк у селах Розділовичі та Канафости колишнього Рудецького повіту (нині відповідно с. Роздільне Самбірського р-ну і с. Канафости Городоцького р-ну) та Стефан Сапрун у с. Наконечне Яворівського повіту (нині с. Наконечне Перше Яворівського р-ну)⁹². Цікавою за змістом є колядка господареві “Ой чий же то плужок найраній вийшов”, яку зафіксував Д. Єндик у с. Кульматичі Мостиського району⁹³.

Цінність для сучасних етнологів має монографічна праця Кароля Фалькевича про Городоцький повіт. Зокрема, описуючи населені пункти, автор подав цікаву інформацію про деякі види занять, традиційний жіночий і чоловічий одяг, житлово-господарський комплекс місцевого населення та ін., а також одним із перших звернув увагу на особливості опалювальної системи (розташування тіла печі, опалення з пекарні), яка була поширена в деяких селах нинішнього Яворівського, Городоцького і Пустомитівського районів Львівської області⁹⁴. Наукове зацікавлення викликає його етнографічний матеріал про весільний ритуал та зимову календарно-побутову обря-

⁹¹ Колядки і щедрівки. – Т. I / [зібрав Володимир Гнатюк] // Етнографічний збірник. – Львів, 1914. – Т. XXXV. – С. 39; Колядки і щедрівки. – Т. II / [зібрав Володимир Гнатюк] // Етнографічний збірник. – Львів, 1914. – Т. XXXVI. – С. IX, 3, 20, 70, 120, 151, 196, 216–217, 245.

⁹² Гнатюк В. Передне слово / Володимир Гнатюк // Етнографічний збірник. – Т. XXXV. – С. XII; Колядки і щедрівки. – Т. I. – С. 150, 169, 237–238; Т. II. – С. 2, 3, 39, 93, 106, 117–118, 196, 203, 222–223, 244–245, 336, 340.

⁹³ Колядки і щедрівки. – Т. I. – С. 124.

⁹⁴ Falkiewicz K. Monografia powiatu Gródeckiego. – S. 74, 75, 77, 83, 85, 92, 94, 112, 114–116, 119 та ін.

довість мешканців с. Керниця⁹⁵, що лежить на вододілі між річками Верещиця та Щирка.

Історико-краєзнавчий характер має праця Едварда Веберфельда “Яворів...”, у якій автор стисло описав торгівлю і промисли м. Яворів, а також побіжно згадав про деякі характерні особливості житла яворівських міщан (воно майже нічим не відрізнялось від тогочасних селянських помешкань), їхній одяг, традиційне харчування тощо⁹⁶.

Різні господарські заняття, види матеріальної і духовної культури українців присілка с. Вороцєве – Поланки та присілка с. Карачинів – Підрісної нинішнього Яворівського району активно вивчав у міжвоєнний період етнограф-краєзнавець Ярослав Береза. Наприклад, у статті “Гей, соб круторогі!” автор описав види тяглової сили, місцеві орні знаряддя праці і колісний транспорт⁹⁷. Про різні страви (“солодуху”, “лемішку”, “пастернак” та “суху ріпу”), які споживали у Великий піст, ідеться у його розвідці “А ріпки сухої, паничу, не з[']іли б?”⁹⁸. Я. Береза також ґрунтовно описав засоби й технологію виготовлення олії в с. Карачинів⁹⁹.

Наукове значення мають його статті про народну архітектуру. В одній з них (“Поланка (культурно-історичний нарис)”) автор простежив житлове будівництво у присілку Поланці с. Вороців, а також описав господарські заняття, традиційний жіночий і чоловічий одяг¹⁰⁰, в іншій (“Останній свідок (Пристайкова хата)”) – подав опис хати кінця XVIII – початку XIX ст. із присілка Підрісна с. Карачинів¹⁰¹. Рідкісним для сьогодення є етнографічний матеріал дослідника про корчми¹⁰². Я. Березу цікавили й різні явища духовної культури меш-

⁹⁵ Ibid. S. 95–106.

⁹⁶ *Webersfeld E. Jaworów* (monografia historyczna, etnograficzna i statystyczna) / Edward Webersfeld. – Lwów, 1909. – S. 67–70.

⁹⁷ *Береза Я.М. Гей, соб круторогі!* / Я.М. Береза // *Життя і знання*. – 1937. – Рік. X. – № 6 (117). – С. 177–178.

⁹⁸ *Береза Я.М. “А ріпки сухої, паничу, не зіли б?”* / Я.М. Береза // *Життя і знання*. – 1937. – Рік. X. – № 4 (115). – С. 115–116.

⁹⁹ *Береза Я.М. В оліярні* / Я.М. Береза // *Життя і знання*. – 1936. – Рік IX. – № 12 (111). – С. 353–355.

¹⁰⁰ *Береза Я.М. Поланка (культурно-історичний нарис)* / Я.М. Береза // *Життя і знання*. – 1933. – Рік. VI. – № 7–8 (70–71). – С. 210–212.

¹⁰¹ *Береза Я.М. Останній свідок (Пристайкова хата)* / Я.М. Береза // *Життя і знання*. – 1938. – Рік XI. – № 12 (135). – С. 358–359.

¹⁰² *Береза Я.М. Розпадаються свідки людської ганьби* / Я.М. Береза // *Життя і знання*. – 1935. – Рік. VIII. – № 12 (99). – С. 350–351.

канців сучасної Яворівщини та Городоччини: чоловічі косарські звичаї¹⁰³, жіночі обжинкові звичаї¹⁰⁴, повсякденний і святковий побут пастухів¹⁰⁵, звичасвість й обрядовість календарного року (Різдявних¹⁰⁶ і Великодніх¹⁰⁷ свят, загальні весняні звичаї, вірування, повір'я¹⁰⁸), сімейна обрядовість (весільна¹⁰⁹, похоронна¹¹⁰). Відомо також, що в 1928–1929 роках народознавець збирав фольклорні матеріали – пісні різних жанрів, перекази, оповідання, демонологічні легенди тощо¹¹¹.

У повосенний період традиційна культура й побут надсянців цікавили тільки деяких українських народознавців, причому, як уже зазначалось, ніхто з них не вважав Надсяння окремим етнографічним районом. Скажімо, у монографії Катерини Матейко “Народна кераміка західних областей Української РСР ХІХ–ХХ ст.” схарактеризовані чотири осередки гончарного виробництва (міста Яворів, Судова Вишня, Комарно, Городок)¹¹² та представлені зображення або згадуються деякі зразки керамічного посуду досліджуваного краю: миски (Городок, Судова Вишня, Комарно), пампушниця (Комарно), близнюки (Яворів), трійнята (Судова Вишня), каганець (Комарно), баньки (Городок, Комарно). Ідеться в монографії і про художнє декорування місцевих гончарних виробів¹¹³.

¹⁰³ Береза Я.М. “Слухайте люди!” (З давніх косарських звичаїв, записаних у селах Солуки Карачинів і Поланки Вороців, городецького повіту) / Я.М. Береза // Життя і знання. – 1938. – Рік ХІ. – № 7–8 (130). – С. 207–208.

¹⁰⁴ Береза Я.М. “Чуйся, господар, в піррю” (Обжинкові звичаї з села Вороцева-Поланок) / Я.М. Береза // Життя і знання. – 1936. – Рік ІХ. – № 7–8 (106–107). – С. 200–202.

¹⁰⁵ Береза Я.М. Будні і свята пастухів / Я.М. Береза // Життя і знання. – 1936. – Рік ІХ. – № 6 (105). – С. 177–179.

¹⁰⁶ Береза Я.М. Різдявні образки (Із Вороцева – Поланок, городецького повіту) / Я.М. Береза // Життя і знання. – 1939. – Рік ХІІ. – № 1 (136). – С. 2–4; *Ітого ж.* “Царі йдуть...” / Я.М. Береза // Життя і знання. – 1935. – Рік VІІІ. – № 1 (88). – С. 6–9.

¹⁰⁷ Береза Я.М. Великодні образки / Я.М. Береза // Життя і знання. – 1936. – Рік ІХ. – № 4 (103). – С. 98–100.

¹⁰⁸ [Береза] Я. Із весняних звичаїв у селі Поланки-Вороцеві, городецького повіту / Я.Б. // Життя і знання. – 1936. – Рік ІХ. – № 5 (104). – С. 145.

¹⁰⁹ Береза Я.М. “Короваго, короваго...” / Я.М. Береза // Життя і знання. – 1934. – Рік VІІ. – № 2 (77). – С. 42–43.

¹¹⁰ Береза Я. Похоронні звичаї в околицях Львова / Я. Береза // Життя і знання. – 1933. – Рік VІ. – № 11 (74). – С. 307–308.

¹¹¹ Наукові архівні фонди рукописів та фонозаписів Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України, ф. 29–3, од. зб. 322–325.

¹¹² Матейко К.І. Народна кераміка західних областей Української РСР ХІХ–ХХ ст. (Історико-етнографічне дослідження) / К.І. Матейко. – К., 1959. – С. 24 (карта).

¹¹³ *Ibid.* С. 41, 42, 46, 51, 58, 59, 63, 66, 83, 96; табл. ХІІ–ХІV, ХХІV.

У фундаментальній праці “Український народний одяг” К. Матейко виділила п’ять етнографічних районів, один із яких охоплював Карпати та Прикарпаття. Саме до цього етнографічного району належали, на думку дослідниці, землі Надсяння, “приховані” в тексті монографії за загальною назвою – Львівщина. У виданні репрезентовано зображення кількох компонентів народного вбрання із досліджуваного краю: сорочки (с. Добряни Городоцького р-ну), запаски (с. Залужжя Яворівського р-ну), спідниці (с. Залужжя Яворівського р-ну), камізьльки жіночої (м. Яворів), кабата жіночого (с. Вільшаниця¹¹⁴ Яворівського р-ну)¹¹⁵.

Особливості художньої різьби по дереву західноукраїнських майстрів, зокрема й надсянських, вивчав Антін Будзан. У монографічній праці “Різьба по дереву в західних областях України” дослідник згадав майстра рельєфної різьби Михайла Лабуда з-під Перемишля та спеціаліста скульптурної різьби І. Лукашевича із с. Вишатичі, що розташоване також поблизу Перемишля¹¹⁶. Окрім цього, автор характеризував народну творчість фахівців найбільшого надсянського осередку художньої обробки дерева – м. Яворів¹¹⁷. Мистецький хист яворівських різьбярів А. Будзан висвітлив у нарисі¹¹⁸. Дослідникові належить і науковий опис традиційних яворівських мальованих скринь¹¹⁹.

Досліджуючи весільну обрядовість українців, до надсянського матеріалу спорадично зверталися Неоніла Здоровега та Валентина Борисенко. Н. Здоровега дала розгорнуту характеристику праці Й. Лозинського “Руское весіле” і декілька разів використала наявний у ній фактографічний матеріал¹²⁰. Натомість В. Борисенко, описуючи локальну специфіку весільної обрядовості українців Карпат і Прикарпаття, скористалась архівними етнографічними записами із сіл Паланики і Хипшевічі

¹¹⁴ 1989 року це село зняли з обліку, нині на його місці є найбільше в Україні штучне озеро.

¹¹⁵ Матейко К.І. Український народний одяг / К.І. Матейко. – К., 1977. – С. 67, 68, 79, 85, 91, 98.

¹¹⁶ Будзан А.Ф. Різьба по дереву в західних областях України / А.Ф. Будзан. – К., 1960. – С. 44.

¹¹⁷ Ibid. С. 46, 47, 79, 84, 85.

¹¹⁸ Будзан А.Ф. Яворівські різьбярі / А.Ф. Будзан // Красу в побут трудящих. Нариси. – Львів, 1963. – С. 65–72.

¹¹⁹ Будзан А. Яворівські мальовані скрині / Антін Будзан // Народна творчість та етнографія. – 1968. – № 5. – С. 49–53.

¹²⁰ Здоровега Н.І. Нариси народної весільної обрядовості на Україні / Н.І. Здоровега. – К., 1974. – С. 21–22, 72, 79, 86, 87, 89, 93 та ін.

Городоцького та с. Купновичі Самбірського районів¹²¹, а також опублікувала в монографії рисунки із зображеннями наречених у весільному одязі та надсянського короваю із с. Вишпатичі¹²², виконані свого часу О. Кольбергом для праці “Перемишльщина”.

До проголошення незалежності України народна культура Надсяння найбільше цікавила мистецтвознавця Р. Захарчук-Чугай¹²³. Щоправда, надто часто у центрі її уваги перебували лише м. Яворів та Яворівський район, що, можливо, і спричинило виділення Яворівщини як окремого етнографічного району. Основним науковим здобутком дослідниці є, безперечно, монографія “Народне декоративне мистецтво Яворівщини”, у якій подано загальну характеристику яворівського народного мистецтва та описано деякі його види (вишивання, різьба і розпис по дереву, виготовлення дерев'яної іграшки, кераміки, тканин, розписування писанок тощо). Водночас неодноразово висвітлено у книзі й суто етнографічні аспекти: матеріал і технологія виготовлення народних виробів, основні знаряддя праці яворівських майстрів, асортимент, розміри, зовнішній вигляд, функційне призначення продукції та ін. Різні питання, пов'язані із традиційним мистецтвом Яворівщини, Р. Захарчук-Чугай не раз порушувала у наукових статтях¹²⁴, на цю ж тему 1977 року успішно захистила кандидатську дисертацію¹²⁵.

Зразки місцевої вишивки Яворівського району як своєрідне художнє явище та один із поширених видів народної творчості Р. Захарчук-Чугай репрезентує в монографії “Українська народна вишивка. Західні області УРСР”¹²⁶. Як і в попередніх працях, Надсяння як окремий етнографічний район у цьому дослідженні також не фігурує.

¹²¹ *Борисенко В.К.* Весільні звичаї та обряди на Україні: (Історико-етнографічне дослідження) / В.К. Борисенко. – К., 1988. – С. 122, 127, 129, 136.

¹²² *Ibid.* С. 35, 37, 38, 43.

¹²³ *Чугай Р.В.* Народне декоративне мистецтво Яворівщини. – 143 с.

¹²⁴ *Захарчук-Чугай Р.* Мистецтво Яворівщини / Раїса Захарчук-Чугай // Народна творчість та етнографія. – 1972. – № 3. – С. 104–105; *Її ж.* Художні особливості яворівської вишивки / Р.В. Захарчук-Чугай // Матеріали з етнографії та мистецтвознавства. – К., 1975. – С. 57–65; *Її ж.* Народне мистецтво Яворівщини / Раїса Захарчук-Чугай // Образотворче мистецтво. – 1976. – № 4. – С. 26–27; *Її ж.* Художнє плетіння з лози, рогами й соломи на Яворівщині / Р.В. Захарчук-Чугай // Народні художні промисли України: зб. наук. праць. – К., 1979. – С. 41–49; *Її ж.* Торжество народних мастерів Яворівщини. – С. 218–225.

¹²⁵ *Захарчук Р.В.* Народное декоративное искусство Яворовщины: автореф. дис. ... канд. искусствоведения / Раиса Владимировна Захарчук. – Москва, 1977. – 17 с.

¹²⁶ *Захарчук-Чугай Р.В.* Українська народна вишивка. Західні області УРСР / Р.В. Захарчук-Чугай. – К., 1988. – С. 30 (іл. 14), 52 (іл. 26), 54 (іл. 27), 89 (іл. 55), 95 (іл. 60), 143 (іл. 89), 151 (іл. 93).

Не вживала цієї назви й Савина Сидорович, хоча текстову частину монографії “Художня тканина західних областей УРСР” доповнюють ілюстрації, на яких представлено зразки ткацтва надсянських майстрів: вибійчані тканини з м. Яворів, спідниця-шорц із с. Цегуля Яворівського району та ін.¹²⁷

1988 року у видавництві “Наукова думка” вийшла книжка Дмитра Крвавича і Галини Стельмашук про український народний одяг XVII – початку XIX ст. в акварелях львівського художника й архітектора Юрія Глогівського (1777–1838). Із 217 опублікованих малюнків митця одинадцять (№ 104–114) – зарисовки костюмів й етнографічно-побутових сценок із життя українських міщан і селян м. Олешичі колишнього Жовківського округу (нині Любачівський повіт Підкарпатського воєводства Республіки Польща) та його околиць¹²⁸. На двох акварелях (№ 81, 88) Ю. Глогівський художніми засобами відтворив традиційний жіночий одяг зі смт Шкло, що на Яворівщині¹²⁹.

Традиційно-побутова культура автохтонів Надсяння мало привертає увагу й сучасних українських народознавців. Найбільшим досягненням у цій царині, безперечно, стала кандидатська дисертація Є. Луна “Обрядово-звичаєвий фольклор Яворівщини”, успішно захищена 1993 року. Дисертація складається із трьох розділів: “Календарно-побутовий фольклор”, “Сімейно-обрядовий фольклор” та “Обрядово-звичаєвий фольклор в сучасному побутуванні”. У перших двох дослідник розглядає тематику, основні мотиви й сюжети різних видів народних поетичних творів, їх текстові варіації, форми функціонування, способи й манери виконання; у третьому розділі – зміни обрядового фольклору Яворівщини упродовж 40–80-х років XX ст.¹³⁰ На жаль, це наукове дослідження та записані автором фольклорні матеріали, що походять з однойменного адміністративно-територіального району Львівської області, поки що не доступні широкому читацькому загалові, позаяк не оприлюднені. Винятком є детальний аналіз “риндзівок” (“ранцівок”) – архаїчних за походженням і змістом обхідних календарно-обрядових величальних пісень весня-

¹²⁷ Сидорович С.І. Художня тканина західних областей УРСР / С.І. Сидорович. – К., 1979. – С. 30, 58, 65.

¹²⁸ Крвавич Д.П. Український народний одяг XVII – початку XIX ст. в акварелях Ю. Глогівського / Д.П. Крвавич, Г.Г. Стельмашук. – К., 1988. – С. 153–162, 167–170.

¹²⁹ Ibid. С. 131, 138.

¹³⁰ Луна Є.А. Обрядово-звичаєвий фольклор Яворівщини... – С. 8–18.

ного циклу, які виконували хлопці дівчатам у Великодній понеділок, за що отримували від них писанки¹³¹.

Окрім обрядово-звичасвого фольклору, Є. Луня цікавить народна поетична творчість українців Надсяння загалом і Яворівщини зокрема й інших жанрів – пісні рекрутські і жовнірські¹³², козацькі¹³³, чумацькі¹³⁴, а також популяризація народної пісенності художніми колективами “Просвіти” наприкінці ХІХ – у 40-х роках ХХ ст.¹³⁵

Віддавна Яворів був важливим осередком виробництва народної дерев'яної іграшки – унікального явища української культури. Історію розвитку місцевого “забавкарства”, його традиційний асортимент (музичні інструменти, меблі, знаряддя праці та господарський інвентар, посуд і кухонне начиння, іграшки, які зображають тварин та ін.), особливості художньо-декоративного розпису іграшок тощо детально простудіювала в наукових статтях¹³⁶, у дисертаційному дослідженні¹³⁷ та в монографіях¹³⁸ львівський мистецтвознавець Людмила Герус.

¹³¹ Луньо Є. Риндзівки Яворівщини – різновид обрядової поезії / Євген Луньо // Фольклор у духовному житті українського народу: тези регіональних наукових читань 24–25 січня 1991 р. – Львів, 1991. – С. 58–60; *Того ж.* Риндзівки / Євген Луньо // Народна творчість та етнографія. – 1993. – № 3. – С. 47–53; *Того ж.* Риндзівки / Є. Луньо // Мала енциклопедія українського народознавства. – Львів, 2007. – С. 503–504; *Того ж.* Риндзівки (ранцівки) / ЛЄ // Українська фольклористика. Словник-довідник / [уклад. і заг. ред. М. Чернопиского]. – Тернопіль, 2008. – С. 323–324.

¹³² Луньо Є. Рекрутські та жовнірські пісні Надсяння / Євген Луньо // Народознавчі зошити. – 2007. – № 5–6. – С. 496–503.

¹³³ Луньо Є. Козацькі пісні з Надсяння: питання генези і динаміки розвитку / Євген Луньо // Міфологія і фольклор – 2009. – № 1 (2). – С. 22–28.

¹³⁴ Луньо Є. А. Чумацькі пісні Надсяння у фольклорно-красознавчому аспекті / Є. А. Луньо // Вісник Львівського інституту економіки і туризму. – 2010. – № 5. – С. 211–218.

¹³⁵ Луньо Є. Просвітянські хори Надсяння – популяризатори українських народних пісень / Євген Луньо // Перемишль і Перемишльська земля протягом віків: Зб. наук. пр. та мат. Міжнарод. наук. конф., Перемишль, 11–13 квітня 2002 р. – Львів, 2003. – [Вип.] 3: Інституції. – С. 388–399.

¹³⁶ Герус Л. Яворівська народна іграшка: історія розвитку та сучасні проблеми промислу / Людмила Герус // Записки Наукового товариства імені Шевченка. – Львів, 1995. – Т. ССXXX: Праці Секції етнографії та фольклористики. – С. 176–189; *Її ж.* Zabawki z Jaworowa na tle tradycji zabawkarstwa w Europie / Ludmyla Herus // Konteksty: Polska Sztuka Ludowa (Warszawa). – 1996. – N 3–4. – S. 108–110.

¹³⁷ Герус Л. М. Українська народна іграшка кінця ХІХ – першої половини ХХ ст. (історія, типологія, художні особливості): автореф. дис. ... канд. мистецтвознавства / Людмила Мечиславівна Герус. – Львів, 1997. – 20 с.

¹³⁸ Герус Л. Українська народна іграшка / Людмила Герус. – Львів, 2004. – 263 с., іл.; *Її ж.* Українська народна іграшка – ukrainian folk toy / Людмила Герус. – К., 2007. – 61 с., іл.

Основні етапи розвитку яворівської іграшки, види, групи й типи сучасних дитячих забавок, їх конструкцію і технологію виготовлення, декорування виробів у лаконічній науково-популярній формі описали Наталія Косик та Леся Більська¹³⁹. Іван Бабійчук та Н. Косик є співавторами каталогу новітнього народного мистецтва Яворівщини¹⁴⁰.

Довідковий матеріал та ілюстрації пам'яток народної культури українців Надсяння містять альбоми й путівники Музею етнографії та художнього промислу Інституту народознавства НАН України, видані у 1970–2000-х роках¹⁴¹.

Серед сучасних етнологів ґрунтовно досліджує народну культуру Надсяння Р. Радович – відомий знавець традиційного житла українців. Зокрема в кандидатській дисертації вчений аналізує весь житлово-господарський комплекс місцевих автохтонів: типи забудови двору, горизонтальне планування житла, конструкцію його стін, стелі, даху, вікон і дверей, традиційну систему опалення, внутрішнє наповнення селянського помешкання (інтер'єр), різні господарські будівлі сільського двору (споруди для зберігання продуктів землеробства, утримання домашніх тварин і птиці та ін.)¹⁴². Частина наукових результатів своєї дослідницької роботи автор оприлюднив у низці статей¹⁴³.

¹³⁹ Косик Н. Яворівська забавка / Наталія Косик, Леся Більська. – Новояворівськ, 2014. – 50 с.

¹⁴⁰ Бабійчук І. Народне мистецтво Яворівщини. Каталог. – 2-ге вид., доповн. З нагоди двадцятиріччя утворення Яворівського осередку Національної спілки майстрів народного мистецтва України / Іван Бабійчук, Наталія Косик. – Новояворівськ, 2011. – 45 с.

¹⁴¹ Державний музей етнографії та художнього промислу АН УРСР. Альбом. – К., 1974. – С. [14, 33, 39]; Державний музей етнографії та художнього промислу АН УРСР. Альбом. – К., 1976. – Одяг (іл. 7–9, 12, 21); вишивка (іл. 13); різьба по дереву, меблі (іл. 9, 12, 39, 40, 42); хатні прикраси, писанки, іграшки (іл. 7, 31); Музей етнографії та художнього промислу Інституту народознавства НАН України: путівник. – Львів, 1996. – С. 46, 52; Павлюк С. Скарби Музею етнографії та художнього промислу Інституту народознавства НАН України / Степан Павлюк, Роман Чмелюк. – Львів, 2005. – С. 71, 88–90, 96, 97.

¹⁴² Радович Р.Б. Традиційне житлово-господарське будівництво українців північно-західної Галичини і південно-західної Волині... – С. 7–12.

¹⁴³ Радович Р. Традиційне сільське житло на Опіллі... – С. 76–106; *Того ж.* Будівлі для зберігання продуктів хліборобства на Львівщині (друга пол. XIX – поч. XX ст.) / Роман Радович // Наукові записки / Музей народної архітектури та побуту у Львові. – Львів, 1998. – Вип. I. – С. 21–33; *Того ж.* Особливості опалювальної системи житла північно-західної частини Східної Галичини та південного заходу Волині (II пол. XIX – поч. XX ст.) / Роман Радович // Народознавчі зошити. – 1999. – № 2. – С. 224–231; *Того ж.* Хата з дахом на пристінних стовпах (за матеріалами Старосамбірського району) / Роман Радович // Народознавчі зошити. – 2001. – № 3. – С. 539–542; *Того ж.* “Хата в хаті”, або житло з дахом на пристінних стовпах / Роман Радович // Вісник Львівського університету. Серія історична. – Львів, 2003. – Вип. 38. – С. 705–726; *Того ж.* Тимчасове житло українців / Роман Радович // Вісник Львівського університету. Серія історична. – Львів, 2005. – Вип. 39–40. – С. 486–526.

Про традиційне будівництво південної частини Надсяння йдеться у монографії Р. Радовича “Народна архітектура Старосамбірщини XIX – першої половини XX ст. (Житлово-господарський комплекс)”¹⁴⁴. Згідно зі “Списком населених пунктів”, який відкриває “Словник народної будівельної термінології”, автор обстежив щонайменше 39 населених пунктів Старосамбірського району, із яких 13 (Библо, Боршевичі, Грушатичі, Губичі, Дешичі, Дроздовичі, Княжпіль, Мігово, Нижанковичі, Нижня Вовча, Нове Місто, Солянуватка, Чаплі)¹⁴⁵ безпосередньо розташовані в досліджуваному етнографічному районі. Таку ж кількість поселень виявляємо в “Передньому слові” Мирона Яджина – голови Старосамбірського районного об’єднання Всеукраїнського товариства “Просвіта” ім. Т. Шевченка¹⁴⁶. Однак безпосереднє ознайомлення з текстом та з ілюстративним матеріалом видання засвідчує, що Р. Радович зібрав для нього польовий етнографічний матеріал також в інших надсянських селах – у Лютовиську, Комаровичах, Міженці, Пацьковичах, Підмостичах, Передільниці, Посаді Новоміській, П’ятниці, Раковому, Сусідовичах, Трушевичах, Чижках¹⁴⁷.

Окрім названих населених пунктів, які Р. Радович відвідав у різні роки, у його статтях часто згадано ще такі надсянські села, як: Березець, Вишня, Галичани, Грімне, Добряни, Завидовичі, Катериничі, Поріччя Мальоване, Задвірне, Родатичі, Чуловичі, Шоломиничі Городоцького району, Дмитровичі, Малі Мокряни, Мишлятичі, Острожець, Пнікут, Радохинці, Хідновичі, Черневе, Шишпоровичі Мостиського району, Вербляни, Вільшаниця, Глиниці, Коти, Ліс, Наконечне Друге, Поріччя, Прилбичі, Страдч Яворівського району.

Специфіку звичаю трудової сусідської взаємодопомоги під час народного будівництва, яка залежала від виду будівельного матеріалу, порушив молодий перспективний український етнолог Роман Тарнавський, який, зібравши польові етнографічні джерела в селах Яворівського та Самбірського районів, дійшов висновку, що на теренах поширення зрубного житла тутешні мешканці організовували

¹⁴⁴ Радович Р. Народна архітектура Старосамбірщини XIX – першої половини XX ст. (Житлово-господарський комплекс) / Роман Радович. – К., 2015. – 351 с.

¹⁴⁵ Ibid. С. 296.

¹⁴⁶ Ibid. С. 7.

¹⁴⁷ Ibid. С. 24, 25, 27–31, 41, 43, 54, 58, 60, 92, 115–118, 121, 123, 126, 136, 139, 141, 142, 145, 144, 152, 157, 158, 167–172, 174, 176, 178, 181, 191, 200, 203, 206, 218, 233.

“поміч” для заготівлі і зведення дерева, а в місцевостях домінування будівель каркасно-стовпової конструкції – “толоку”, тобто кооперували свої зусилля задля виготовлення будівельного замісу із глини, соломи та полови, валькування ним стін і стелі (“повали”, “гори”)¹⁴⁸.

На теренах південної (старосамбірської) окраїни Надсяння (села Библо, Боршевичі, Грушатичі, Княжпіль, Мігово, Нижня Вовча) етнографічний матеріал про традиційну будівельну обрядовість зібрав Р. Сілецький, який відтак використав його для підготовки низки статей¹⁴⁹ та монографії¹⁵⁰. Щоправда, в останній праці автор безпідставно вважає досліджуваний край так званим етнографічним Підгір’ям¹⁵¹. Натомість в узагальнювальній статті “Традиційне селянське житло українців Галичини ХІХ – початку ХХ ст.”, ґрунтуючись передусім на результатах наукових студій Р. Радовича, народознавець виокремлює і специфіку житлового будівництва автохтонів Надсяння¹⁵².

Надсянсько-поліські паралелі у сфері традиційної звичаєвості та обрядовості Зелених свят цікавили І. Пахолок, яка в селах Мостиського району (Зав’язанці, Крукеничі, Острожець, Підліски, Хлиплі та ін.) збирала цікаві етнографічні відомості про назви Зелених свят, їх структуру, збір і використання клечальної зелені, різні народні

¹⁴⁸ *Тарнавський Р.* Толока під час будівництва в громадському побуті українських селян (друга половина ХІХ – перша половина ХХ ст.) / Роман Тарнавський // Народознавчі зошити. – 2012. – № 6. – С. 995–1009; *Того ж.* Толока під час будівництва: закарпатсько-надсянсько-волинські паралелі (за матеріалами експедиції 2010 р.) / Роман Тарнавський // Науковий збірник Закарпатського музею народної архітектури та побуту. – Ужгород, 2016. – Вип. 3: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції “Дослідження, збереження, відтворення та популяризація культурної спадщини” (Ужгород, 26–27 червня 2015 р.). – С. 327–331.

¹⁴⁹ *Сілецький Р.* Звичай та обряди, пов’язані з будівництвом хати на Старосамбірщині / Роман Сілецький // Старосамбірщина. Альманах. – Львів, 2001. – С. 57–62; *Того ж.* Традиційні ворожіння про місце для житла в українців / Роман Сілецький // Вісник Львівського університету. Серія історична. – Львів, 2000. – Вип. 35–36. – С. 426–440; *Того ж.* Майстер-будівельник у звичаях та повір’ях українців / Роман Сілецький // Вісник Львівського університету. Серія історична. – Львів, 2003. – Вип. 38. – С. 523–542; *Того ж.* Вибір “чистого” місця для будівництва в українців (повір’я, прикмети, заборони) / Роман Сілецький // Записки Наукового товариства імені Шевченка. – Львів, 2010. – Т. ССLIX: Праці Секції етнографії і фольклористики. – С. 7–32.

¹⁵⁰ *Сілецький Р.* Традиційна будівельна обрядовість українців / Роман Сілецький. – Львів, 2011. – 426 с.

¹⁵¹ *Глушко М.* Підгір’я – окрема етнографічна одиниця України? – С. 306–307.

¹⁵² *Сілецький Р.* Традиційне селянське житло українців Галичини ХІХ – початку ХХ ст. – С. 94–95.

повір'я, прикмети тощо, а також пов'язані із цими святами хліборобські, скотарські і поминальні мотиви¹⁵³.

Скупі відомості про різні ділянки народної культури надсянців північної смуги Старосамбірщини подано в етнографічних статтях львівських народознавців Олени Никорак, Людмили Булгакової, Корнелія Кутельмаха і Романа Гузія, опублікованих на шпальтах “Старосамбірського альманаху”¹⁵⁴. Це ж стосується нашої розвідки про допоміжні господарські заняття мешканців Старосамбірщини¹⁵⁵.

Зусиллями автора цього допису були оприлюднені польові етнографічні матеріали про весняну обрядовість та весільний ритуал, зафіксовані у с. Вороблячин Яворівського району¹⁵⁶. Йому ж належать дві статті про звичаї, обряди, атрибути, вірування тощо різдвяно-новорічних свят автохтонів Надсяння¹⁵⁷.

Велику науково-пізнавальну цінність мають етнографічні матеріали аматора-етнографа і фольклориста Володимира Шагали, який більшість свого віку прожив у смт Нижанковичі Старосамбірського району. Обіймаючи звичайні робітничі посади, уродженець Надсяння багато подорожував рідним краєм, описував та замальо-

¹⁵³ Пахолук І. Традиційні звичаї та обряди Зелених свят: західнополіські і надсянські паралелі (За польовими матеріалами Камінь-Каширського р-ну Волинської обл. та Мостиського р-ну Львівської обл.) / Інна Пахолук // Народознавчі зошити. – 2006. – № 3–4. – С. 446–450; *Її ж.* Збір і використання зеленосвятого зілля на Поліссі та Надсянні / І. Пахолук // Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції молодих науковців “Волинь очима студентів та аспірантів” (Луцьк, 13–14 травня 2009 р). – Луцьк, 2009. – С. 71–72.

¹⁵⁴ Никорак О. Ткацтво / Олена Никорак // Старосамбірщина. Альманах. – Львів, 2001. – С. 68–74; Булгакова Л. Народна ноша / Людмила Булгакова // *Ibid.* С. 75–80; Кутельмах К. Мандрівка вглиб віків (Прадавні елементи в зимовій обрядовості) / Корнелій Кутельмах // *Ibid.* С. 87–95; Гузій Р. “Мечу балиць межі горці, аби-с родила хлопці!” (Деякі фрагменти традиційної весільної обрядовості на Старосамбірщині) // *Ibid.* С. 97–102.

¹⁵⁵ Глушко М. Допоміжні господарські заняття населення Старосамбірщини / Михайло Глушко // Народознавчі зошити. – 2014. – № 2. – С. 229–235.

¹⁵⁶ Глушко М. Польові етнографічні матеріали з Надсяння (Із записів 13 липня 2006 р. у селі Вороблячин Яворівського району Львівської області) / Михайло Глушко // Джерела до української етнології: матеріали польових досліджень. – К., 2011. – Вип. 1. – С. 94–118.

¹⁵⁷ Глушко М. Традиційні звичаї та обряди Свят-вечора українців Надсяння / Михайло Глушко // Народознавчі зошити. – 2016. – № 6. – С. 1320–1330; *Того ж.* “Дід” – традиційний хліборобський атрибут різдвяно-новорічних свят українців Надсяння / Михайло Глушко // Народна творчість та етнологія. – 2016. – № 6. – С. 31–41.

вував найцікавіші об'єкти народної культури: старі церкви, каплиці, школи, хати, млини, мости, предмети побуту тощо. Дослідник підготував понад два десятки саморобних альбомів на різну тематику: “Старі громадські та господарські споруди”, “Дитячі забави і забавки”, “Народне мистецтво”, “Млинарство”, “Конопля – від стеблини до тканини”, “Сільськогосподарський інвентар”, “Як були ми пастухами”, “Хліборобство наших дідів” та ін.¹⁵⁸

Про традиційно-побутову культуру українців Надсяння є небагато інформації і в історико-краєзнавчих виданнях. Скажімо, уродженець Мостищини Іван Саган в одній зі своїх праць стисло описав місцевий рільничий реманент, одяг, деякі календарні й родинні звичаї та обряди¹⁵⁹, в іншій – весільний ритуал у с. Раденичі Мостиського району¹⁶⁰. Про заняття та одяг міщан Судової Вишні, їхнє духовне життя довідуємось із нещодавно опублікованої праці колишнього місцевого вчителя історії Тадея Дмитрасевича¹⁶¹. Матеріалом для подальших наукових студій можуть стати народні легенди, записані в Судовій Вишні¹⁶².

Етнографічний матеріал про народну культуру частково представлений у виданнях Наукового товариства ім. Шевченка, які виходили за кордоном упродовж 1948–1991 років, зокрема в “Українському архіві”. Значна частина цих матеріалів ґрунтується на спогадах депортованих із Надсяння. У праці Мирона Лозовського “Село Лазі” описано різні явища матеріальної і духовної культури: житло та його внутрішнє облаштування (інтер’єр), чоловічий і жіночий одяг, звичаї та обряди календарного року (Великодня, Зелених свят, Маковея, різдвяно-новорічних свят та ін.). Ідеться тут і про місцевих бабок-повитух, весільні обряди, похоронний ритуал тощо¹⁶³.

¹⁵⁸ Шагала. Розповіді та ілюстрації про життя на селі в Західній Україні / Шагала; [ред. Барбара та Дік Шрайвер]. – [Львів], [2002]. – С. 83, 89, 90, 92, 96–102, 107–111 та ін.; *Його ж.* Вибране / Володимир Шагала; [упоряд. І. Паламар]. – Львів, 2010. – С. 123–130, 224–457.

¹⁵⁹ Саган І. Мостищина: краєзнавчі розмаїтості / Іван Саган. – Мостиська, 1994. – С. 78–83.

¹⁶⁰ Саган І. Краєзнавчі оповіді / Іван Саган. – Мостиська, 1995. – С. 60–62.

¹⁶¹ Дмитрасевич Т. Благословляю вишенські стежини... [Текст]: твори / Тадей Дмитрасевич; [упоряд. О. Яремчук-Петьовка; прим. М. М. Хом’яка; передм. М. Хом’яка, О. Яремчук-Петьовки, Р. Шуста, Є. Нахліка, М. Пелех]. – Судова Вишня; Львів, 2016. – Т. I. – С. 140–150.

¹⁶² *Ibid.* С. 257–294.

¹⁶³ Лозовський М. Село Лазі. Збірник історичних, археологічних, етнографічних нарисів та спогадів про село Лазі на Ярославщині в Західній Україні / Мирон Лозовський. – Торонто; Нью-Йорк; Париж; Сідней, 1989. – С. 32–36, 97, 111–128. – (Український архів. – Т. 51).

У регіональному історико-мемуарному збірникові “Яворівщина і Краковеччина” наукове зацікавлення викликають дві народознавчі публікації: Василя Лева про народний одяг Яворівщини до Першої світової війни¹⁶⁴ та Лідії Бурачинської про вишивку і вибірку¹⁶⁵. Л. Бурачинська також є автором невеликої розвідки про народне вбрання Надсяння в історико-мемуарному збірникові “Ярославщина і Засяння”¹⁶⁶.

Олекса Костик у спогадах про рідне с. Торки нинішнього Перемишльського повіту Підкарпатського воєводства стисло описав обрядовість Святого вечора, Різдва, Нового року, Йордану, Великодня, Зелених свят, Купала, Петра і Павла та інших свят, а також весільний ритуал, “дожинки” і “толоку” (“охоту”), дитячі забави¹⁶⁷. Цікаві відомості про повсякденне життя подано в розділі “Оповідки торських оригіналів”, який автор сформував на основі спогадів односельчан¹⁶⁸.

Поодинокі відомості про традиційну культуру і побут надсянців, зокрема й тих, яких примусово виселили з рідних земель у 40-х роках ХХ ст., опубліковані в інших сучасних виданнях історико-краєзнавчого характеру¹⁶⁹.

Мовознавчі аспекти, пов’язані з різними ділянками традиційно-побутової культури українців Надсяння, активно вивчають сучасні українські діалектологи, передовсім Леся Хомчак¹⁷⁰ та Віра Різник (Шелемех)¹⁷¹.

¹⁶⁴ Лев В. Народна одежа в Яворівщині з-перед Першої світової війни / Василь Лев // Український Архів. – Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1984. – Т. XXXVII: Яворівщина і Краковеччина. Регіональний історико-мемуарний збірник. – С. 589–596.

¹⁶⁵ Бурачинська Л. Вишивка й вибірка / Лідія Бурачинська // Український Архів. – Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1984. – Т. XXXVII: Яворівщина і Краковеччина. Регіональний історико-мемуарний збірник. – С. 597–602.

¹⁶⁶ Бурачинська Л. Народна ноша Надсяння / Л. Бурачинська // Український Архів. – Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1986. – Т. XLII: Ярославщина і Засяння 1031–1947. Історично-мемуарний збірник. – С. 293–295.

¹⁶⁷ Костик О. Торки. Село з-над Сяну / Олекса Костик; [за ред. Б. Гука]. – Перемишль, 2003. – С. 65–101.

¹⁶⁸ Ibid. С. 139–147.

¹⁶⁹ Хама Н. Новосілки. Короткий нарис історії села, хроніка подій, спогади та роздуми / Нестор Хома. – Львів, 2002. – 168 с.; Козій Н. Краєни в Олешичах / Нестор Козій. – Львів, 2004. – 211 с.; Свинко Г. Ямна: знищене село Перемишльського краю (історія, спогади) / Й. Свинко. – Тернопіль, 2005. – 192 с.; Ференц В. Завжди вітер дув у очі... Розповідь депортованого з Радимна / Володимир Ференц. – Львів, 2009. – 140 с.; Цельняк І.Р. “Переселенці”: тисячолітня дорога Холмищини, Підляшшя, Надсяння та Лемківщини: історична розповідь / І.Р. Цельняк. – Львів, 2009. – 412 с.

¹⁷⁰ Хомчак Л. Проблеми дослідження родинно-обрядової лексики у надсянських говірках / Леся Хомчак // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 10. Проблеми граматики і лексикології української мови. – К., 2007. – Вип. 3. – Кн. 2. – С. 145–151; *Ії ж.* Лексика родинної обрядовості Надсяння у лексикографічних джерелах / Леся Хомчак // Українське мовознавство:

І все ж, попри значну кількість згаданих наукових і науково-популярних досліджень, про ґрунтовне студіювання надбань традиційної культури автохтонів Надсяння поки що не йдеться. Як засвідчує попередній аналіз, переважно українські народознавці описували народні скарби краю, причому без зазначення конкретних ареальних етнографічних особливостей. Натомість детальний аналіз деяких явищ традиційно-побутової культури місцевого населення (народне декоративне мистецтво, обрядово-звичасвий фольклор) охоплює зазвичай обмежену територію – лише Яворівщину, яку науковці вважають окремою етнографічною одиницею України (історико-етнографічним підрайоном, історико-етнографічним районом чи етнографічним районом), а не невід’ємною частиною Надсяння. Це, оче-

-
- міжвідомчий наук. зб. – К., 2008. – Вип. 38. – С. 201–204; *Її ж.* З історії дослідження надсянських говірок / Леся Хомчак // Діалектологічні студії. 7: Традиції і модерн. – Львів, 2008. – С. 171–184; *Її ж.* Назви учасників родильного обряду Надсяння / Леся Хомчак // Діалектологічні студії. 8: Говори південно-західного наріччя. – Львів, 2009. – С. 36–55; *Її ж.* Матеріали до етнолінгвістичного словника родинної обрядовості Надсяння: родильний обряд / Леся Хомчак // Діалектологічні студії. 8: Говори південно-західного наріччя. – Львів, 2009. – С. 199–237; *Її ж.* Лексика родильної обрядовості в південно-західному та північному наріччях: власнепологовий етап / Леся Хомчак // Волинь-Житомирщина: іст.-філолог. зб. з регіональних проблем. – Житомир, 2010. – № 22 (II). – С. 372–380; *Її ж.* Назви обрядів шлюбного дня у надсянських говірках / Л.М. Хомчак // Вісник запорізького національного університету. Філологічні науки: зб. наук. пр. – Запоріжжя, 2012. – № 1. – С. 463–475. *Її ж.* Лексика родинної обрядовості надсянських говірок: автореф. дис. ... канд. філол. наук / Леся Миронівна Хомчак. – Львів, 2012. – 20 с.; *Її ж.* Назви обрядів надсянського дошлюбного циклу / Леся Хомчак // Діалектологічні студії. 10: Традиції і новаторство. – Львів, 2015. – С. 211–229 та ін.
- ¹⁷¹ Шелемех В. Назви обрядових страв у надсянських говірках Яворівщини / Віра Шелемех // Діалектологічні студії. 8: Говори південно-західного наріччя. – Львів, 2009. – С. 95–102; *Її ж.* Діалектні тексти про страви з Надсяння / Віра Шелемех // Ibid. С. 315–332; *Її ж.* Лексико-семантична група назв посуду для приготування їжі в говірках надсянсько-наддністрянського суміжжя / В.П. Шелемех // Лінгвістика: зб. наук. пр. – Луганськ, 2010. – № 1 (19). – С. 120–127; *Її ж.* Назви хліба та його частин у говірках надсянсько-наддністрянського суміжжя (в контексті південно-західного та північного наріччя) / Віра Шелемех // Волинь-Житомирщина: Іст.-філол. зб. з регіон. проблем. – Житомир, 2010. – Вип. 22 (II). – С. 296–301; *Її ж.* Назви хліба у календарній обрядовості в говірках надсянсько-наддністрянського суміжжя / Віра Шелемех // Gwary dziś. 6. Aktualne problemy dialektologii słowiańskiej. – Poznań, 2012. – S. 65–73; *Її ж.* Назви молочних продуктів у говірках надсянсько-наддністрянського суміжжя / Віра Різник // Język w regionie, region w języku. – Poznań, 2016. – S. 139–152; *Її ж.* Семантика слова борщ у говірках надсянсько-наддністрянського суміжжя / Віра Різник // Діалектологічні студії. 10: Традиції і новаторство. – Львів, 2015. – С. 358–363; *Її ж.* Назви їжі та кухонного начиння в говірках надсянсько-наддністрянського суміжжя: автореф. дис. ... канд. філол. наук / Віра Петрівна Різник. – Львів, 2017. – 20 с. та ін.

видно, негативно позначилось і на загальній інтерпретації місцевих пам'яток культури та побуту: визначенні їх походження, виділенні регіональних особливостей та локальної специфіки тощо.

Аналіз доступної нам літератури також засвідчив, що серед адміністративно-територіальних одиниць, які становлять етнографічне Надсяння, найменше вивчений Мостиський район, хоча саме місцеве населення нині є основним носієм надсянської традиційно-побутової культури. Фрагментарними є також відомості про етнографічні особливості народної культури надсянців Старосамбірського, Самбірського і Городоцького районів.

Історіографічний огляд також виявив, що багато ділянок традиційної культури й повсякденного побуту місцевих селян та міщан цілком випали з поля зору українських народознавців. Ідеться, зокрема, про головні (землеробство, скотарство) і допоміжні (збиральництво, мисливство, рибальство, бджільництво) види господарських занять, деякі домашні ремесла і промисли (ковальство, обробка шкіри, кістки та рогу, виготовлення прикрас із бісеру тощо), народне харчування, традиційні засоби зв'язку і транспорту, значну кількість свят річного календарного кола (передусім літнього й осіннього періодів), родильну й похоронну обрядовість, різні народні знання (астрономія, календар, медицина і ветеринарія, метеорологія, математика та ін.), весь громадський побут. Це ж стосується багатьох жанрів усної народної творчості – розповідного й пісенного фольклору, а також деяких видів народного декоративного мистецтва. Словом, українських народознавців очікує широке поле для діяльності.

3. Специфіка традиційно-побутової культури

Огляд стану історико-етнографічного дослідження Надсяння буде неповним, якщо оминати специфіку традиційно-побутової культури автохтонів. Щоправда, зважаючи на поки що незадовільний стан її дослідження, доводиться обмежуватися лише загальними відомостями про господарські заняття та найголовніші матеріальні й духовні скарби місцевих українців.

Насамперед відзначмо, що надсянці, як і їхні сусіди (бойки, лемки, ополяни та ін.), займалися хліборобством. Прикметно, що ще в 40-х роках ХІХ ст. вони обробляли землю дерев'яними “сохами”, тобто так само, як і поліщуки, а також білоруси, частина поляків і литов-

ців. Принаймні в одному з дописів у часописі “Rozprawy Galicyjskiego Towarzystwa Gospodarskiego” за 1848 рік зазначено, що від с. Наровля Жовківського до с. Сенява Перемишльського циркулів орють саме знаряддям відповідної моделі¹⁷². Достовірність цього повідомлення безсумнівна, позаяк польські народознавці згодом виявили широке використання сохи в суміжних із названими районами місцевостях сучасної Польщі (Холмщина, Підляшшя, Ярославщина, Люблінщина і навіть Ряшівщина)¹⁷³. Цікаво, що на території сусідньої держави соху використовували лише на правобережжі Вісли, зокрема і в межиріччі Вісли та Сяну, тобто далеко від основного масиву лісової зони.

Про поширення сохи на теренах сучасної Яворівщини згадував Я. Береза. Зокрема про використання цього знаряддя праці в давнину дослідник написав таке: “Борони й плуги [...] були з дерева, до теперішніх зовсім не подібні. Хто сказав би тепер на кавалок грабового “пшицака” – клина з “впущеними чепигами” й довгим, гей дишель при возі “триділем”, що це плуг. А тим часом таким плугом колись орали. Була це т. з. соха. [...]. Соха не відкидала скиб, тільки, якповідають старі люди, “рицькала”, гей, вибачте, “свиня”. Орати таким чудом була морока. Все мусів мати орач із собою пів торби кілків “на запас”, щоб як попсувалася соха, було чим підплішити”¹⁷⁴.

Нарешті, про використання сохи як цілковито дерев'яного “плуга” згадував нам 2004 року старожил с. Золотковичі Мостиського району Володимир Іванович Стрілецький (1907 р. н.). Її використання в минулому засвідчили й інформатори з інших населених пунктів Мостищини – Боевичів і Мочерадів¹⁷⁵.

На основі наведених скувих даних неможливо відтворити конкретної конструкції надсянської сохи. Можемо лише припустити, що вона нагадувала споріднене з нею польське знаряддя, для якого був характерний довгий (до 3–4 м) тягловий дишель (“війце”, “стебло”). Виготовляли його переважно зі стовбура дерева зі суцільною прико-

¹⁷² Studziński W. Odpowiedź na pytanie “Jakie gatunki plugów są w różnych częściach kraju...” / W. Studziński // Rozprawy Galicyjskiego Towarzystwa Gospodarskiego. – Lwów, 1848. – T. V. – S. 57–64.

¹⁷³ Див.: Polski Atlas Etnograficzny. – Warszawa, 1964. – Zesz. 1. – Karta 3, mapa 3; karta 4, mapa 4.

¹⁷⁴ Береза Я.М. Гей, соб крутороі!... – С. 178.

¹⁷⁵ Архів Львівського національного університету імені Івана Франка. – Ф. 119. – Оп. 17. – Спр. 92–Е. – Арк. 2, 6, 8, 9.

реневою роздвоєною частиною, яка після відповідної обробки слугувала ручками (“чепігами”). За відсутності такого роздвоєння ручки вдовбували на задньому кінці дишла окремо. Тут же, але в іншому отворі, знизу кріпили “розсоху” з дуба, на кінці якої насаджували пероподібні залізні наконечники (“сошники”). Робоча частина поліської сохи складалася ще з нерухомої дерев’яної “полиці” у вигляді лопатки (інколи – відвалу у формі дощечки), “підвоїв” із мотузок, ременів чи гужви (запарений у гарячій воді і скручений вручну прут із дерева твердої породи), спорадично – із дерев’яної “стовби” тощо. У соху поліського типу запрягали обов’язково пару волів. До речі, у 30-х роках ХХ ст. деякі старожили Яворівщини згадували й таке: “Заклав господар бикам “ярмо” на карки, позакладав “снізки” (частина ярма), “уживу” (теж частина ярма) на “гриділь” і давай орати чи[,] власне[,] розбивати землю”¹⁷⁶.

Увагу привертає й інший суттєвий чинник: соху як орне знаряддя використовували передусім для обробітку дерново-підзолистих і піщаних ґрунтів¹⁷⁷ (що й переважають на Надсянні¹⁷⁸), на них у довосенний період селяни вирощували переважно жито, бо воно сприяло збагаченню ґрунту корисними речовинами та підвищувало його родючість. Важливе місце жита у структурі зернового господарства українців Надсяння наприкінці ХІХ – у першій половині ХХ ст. підтверджують явища духовної культури. Зокрема традиційними атрибутами Святого вечора абсолютної більшості мешканців досліджуваного краю були житній сніп (“дід”, “ділуга”, “ділуган”) і житня солома (“дідух”, “баба”).

Серед домашньої живності українців Надсяння переважали велика рогата худоба, коні, свині та свійська птиця. Овець надсянці культивували значно менше, ніж, наприклад, бойки чи лемки. До речі, уже на початку ХХ ст. на Старосамбірщині була значна кількість господарств, які зовсім не розводили дрібної рогатої худоби або ж утримували по одній-дві вівці. Кількість домашніх тварин дещо зростала на період літа завдяки “купчим” вівцям¹⁷⁹. За свідченнями сучас-

¹⁷⁶ Береза Я.М. Гей, соб круторогі! – С. 178.

¹⁷⁷ Краснов Ю.А. Древние и средневековые пахотные орудия Восточной Европы / Ю.А. Краснов. – Москва, 1987. – С. 163.

¹⁷⁸ Природа Львівської області / [за ред. К.І. Геренчука]. – Львів, 1972. – С. 85–87, 89.

¹⁷⁹ Тиводар М. Традиційне скотарство Українських Карпат другої половини ХІХ – першої половини ХХ ст. (Історико-етнологічне дослідження). – Ужгород, 1994. – С. 76.

них інформаторів, вівчарство не було поширене на теренах Надсяння (Старосамбірського і Мостиського районів) передусім через неналежні природно-географічні умови. Заболоченість лісів і домінування лугових пасовищ перешкождали розведенню овець і на території Яворівщини¹⁸⁰. Тому місцеве населення виготовляло тканини переважно з волокон технічних рослин – конопель і льону, причому до середини ХХ ст. перевагу надавали першому виду сировини. Часто змішували волокна льону й конопель у відповідних пропорціях.

Окрім ткацтва, мешканці Надсяння активно займались обробкою дерева, ковальством, шкіряними промислами, лозоплетінням та іншими домашніми промислами й ремеслами. Щоправда, кожне з них відзначалося певною етнографічною специфікою. Наприклад, на відміну від Східних Карпат, де ткали передусім жінки, на досліджуваних теренах у цьому виді народного промислу дуже часто були задіяні чоловіки. Населення передгірських місцевостей Старосамбірщини і Самбірщини часто замовляло ткани вироби в гірських ткачів. Скажімо, бойківські майстри Топільниці, Тисовця, Тур'ї, Головецького, Вовчого, Стрілок виготовляли тканину різних гатунків на замовлення та використовували пряжу надсянських мешканців – Дроздовичів, Зоротовичів, Стороневичів та інших сіл¹⁸¹.

У народному будівництві ХІХ – початку ХХ ст. для південної частини Надсяння була характерна в минулому архаїчна за походженням “халуца”, яку в етнографічній літературі називають: “хата в хаті”, “хата в вугла, а зруб на стопах” чи “хата на пристінних стовпах”¹⁸². Суть конструкції будівлі цього типу полягала в тому, що споруда складалася із двох окремих частин, незалежних одна від одної: зі зрубів хати, перекритого пласкою стелею, і даху, який підтримує каркасна система, встановлена біля стін. За необхідності у відповідній будівлі можна було повністю розібрати стіни, не порушуючи даху і всієї конструкції, яка його підтримує.

Основу пристінної конструкції становили вісім стовпів (“стовпів”), встановлених біля повздожних стін у місцях перехрещення кутів зрубу та при випусках стін сіней. Нижні кінці “стовпів” спиралися на

¹⁸⁰ Чугай Р.В. Народне декоративне мистецтво Яворівщини. – С. 20.

¹⁸¹ Никорак О. Ткацтво. – С. 71.

¹⁸² Радович Р. Народна архітектура Старосамбірщини... – С. 168; *Його ж.* Традиційне будівництво Старосамбірщини / Роман Радович // Альманах “Старосамбірщина”. – Львів, 2001. – С. 54; *Його ж.* “Хата в хаті”... – С. 709.

землю або на підкладене каміння, а верхні “зачопували” у гнізда повздовжніх “платов” (брусів), які своєю чергою були зв’язані із чотирма поперечними “платвами”. Усі чотири пари стовпів ще попарно зв’язували “риглями” – горизонтальними брусами, закріпленими посередині висоти стіни каркасної споруди. Задля зміцнення зрубів до “стовпів” і “платв” кріпили “банти” (навскісні бруси, закріплені до стовпа каркаса і платви) у поперечному напрямку споруди¹⁸³.

Як встановили дослідники, описаний тип житла, джерела якого сягають щонайпізніше княжого періоду, у другій половині ХХ ст. був поширений ще в селах Библя, Боршевичі, Дроздовичі, Комаровичі, Міженець, Передільниця, Підмостичі, Солянуватка, Трушевичі, смт Нижанковичі Старосамбірського району. Окрім цього, як стверджує Р. Радович, у минулому “хата на пристінних стовпах” була властива для традиційного будівництва інших населених пунктів Старосамбірщини (Грушатичі, Губичі, Дешичі, Нове Місто, Передільниця, Посада-Новомиська, П’ятниця, Старява)¹⁸⁴. За свідченнями В. Шагали, споруди аналогічної конструкції зводили також у селах Буньковичах, Пацьковичах і Стороневичах цього ж району¹⁸⁵. “Хата в хаті” відома й за межами сучасної України – на теренах Перемишльщини та Рясівщини¹⁸⁶.

Оригінальністю відзначався народний одяг мешканців Надсяння. Найхарактерніша його ознака у ХІХ – на початку ХХ ст. – білий колір. Із білого полотна, різного за технікою ткання, шили сорочки, спідниці і плечовий одяг – кабат¹⁸⁷. На Яворівщині та Старосамбірщині білою була також запаска¹⁸⁸. Згідно з малюнками Ю. Глоговського, у смт Шкло сучасного Яворівського району в 30-х роках ХІХ ст. запаски виготовляли тільки з одного полотнища, декорованого знизу червоною вишивкою¹⁸⁹. Прямокутної форми шматки домотканого тонкого лляного білого полотна, вишиті на лобній частині і на кін-

¹⁸³ Радович Р. Народна архітектура Старосамбірщини... – С. 168–184; *Глого ж.* “Хата в хаті”... – С. 709–721; *Глого ж.* Хата з дахом на пристінних стовпах... – С. 541–542.

¹⁸⁴ Радович Р. Народна архітектура Старосамбірщини... – С. 167–168; *Глого ж.* “Хата в хаті”... – С. 708; *Глого ж.* Хата з дахом на пристінних стовпах... – С. 540–541.

¹⁸⁵ Шагала В. Вибране. – С. 243, 244, 249, 253.

¹⁸⁶ Радович Р. Народна архітектура Старосамбірщини... – С. 168.

¹⁸⁷ Kolberg O Dzila wszystkie. – Т. 35. – С. 12, 13; Falkiewicz K. Monografia powiatu Gródeckiego. – С. 75, 94; Чугай Р.В. Народне декоративне мистецтво Яворівщини. – С. 45; Саган І. Мостищина... – С. 80, 81.

¹⁸⁸ Kolberg O Dzila wszystkie. – Т. 35. – С. 12; Чугай Р.В. Народне декоративне мистецтво Яворівщини. – С. 45.

¹⁸⁹ Кривавич Д.П. Український народний одяг... – С. 131, 138, 163.

цях вузькими смугами, переважно рослинного орнаменту, становили намітки (“обруси”, “перемітки”) – головні убори місцевих жінок¹⁹⁰.

Жіночі сорочки тривалий історичний період були двох типів: довгі (додільні) і короткі. Чоловічі сорочки сягали майже колін, і носили їх поверх штанив, підперезуючи поясом¹⁹¹. Жіночі спідниці були довгими і широкими (до 2,5–3 м), шили їх із чотирьох пілок білого кольору. У другій половині ХІХ ст. були популярні спідниці-“мальованки” – білі, полотняні, із вибиваним узором¹⁹², які називали також “димками”¹⁹³. Шили їх із чотирьох пілок і дрібно рясували при поясі. Внизу до краю спідниці пришивали нешироку поперечну стрічку, яка виконувала важливу функцію – замикала орнаментальну композицію “мальованки”.

Характерною ознакою жіночого поясного одягу Яворівщини були “шорці” – спідниці, які шили із чотирьох пілок кольорової смугастої доморобної тканини, витканої з лляних, бавовняних і вовняних ниток, густо збирали і дрібно рясували у складочки при широкому поясі¹⁹⁴. Окрім свят календарного року, “шорці” одягали також до шлюбів замість мальованки або зберігали “на смерть” – до домовини¹⁹⁵. Отже, спідниці-“шорці” виконували ще й обрядово-магічну функцію.

На теренах Надсяння, зокрема Яворівщини, чоловіки носили полотняні “ногавиці”, досить вузькі, особливо внизу, що давало змогу заправляти штанини в халяви чобіт. При поясі штани призбирували (“на очкурі”) і заціпали гудзиком. У таких “ногавицях” була також одна кишеня із правого або лівого боку¹⁹⁶.

“Кабати” як традиційний чоловічий і жіночий верхній плечовий одяг шили із цільного шматка домотканого чинуватого полотна, розрізаного спереду на рівні поли. Вони мали прямі рукави, пришиті до верхньої частини стану нижче лінії плечей, внизу не зібрані, круглий невеликий розріз горловини з невисоким коміром-стійкою. Спереду кожний виріб прикрашав вишитий густий геометрично-рослинний

¹⁹⁰ Kolberg O. Dzila wszystkie. – Т. 35. – С. 12, 13; Falkiewicz K. Monografia powiatu Gródeckiego. – С. 85, 94; Чугай Р.В. Народне декоративне мистецтво Яворівщини. – С. 45.

¹⁹¹ Саган І. Мостищина... – С. 80.

¹⁹² Falkiewicz K. Monografia powiatu Gródeckiego. – С. 85, 94; Чугай Р.В. Народне декоративне мистецтво Яворівщини. – С. 53; Лев В. Народна одежа... – С. 593; Бурачинська А. Народна ноша... – С. 294.

¹⁹³ Kolberg O. Dzila wszystkie. – Т. 35. – С. 12; Falkiewicz K. Monografia powiatu Gródeckiego... – С. 94.

¹⁹⁴ Чугай Р.В. Народне декоративне прикладне мистецтво Яворівщини. – С. 54.

¹⁹⁵ Лев В. Народна одежа... – С. 591, 593.

¹⁹⁶ Ibid. С. 595.

орнамент. У “кабатах” ХХ ст. вишиті узори на полах і рукавах часто обшивали фабричною кольоровою тасьмою¹⁹⁷.

Традиційна складова головного убору жінок Яворівщини – “бавниця”, тобто прямокутне домоткане полотнище, одну або дві сторони якого густо “перетикали” або вишивали геометричним стрічковим орнаментом. Виткана чи вишита смуга була завширшки 10–12 см. Неорнаментована центральна частина “бавниці”, закладена у глибокі складки під декоровану смугу, творила високий обруч – “вінець”¹⁹⁸.

Специфічністю відзначалася також їжа надсянців, передусім святкова. Наприклад, до Святого вечора господині обов’язково готували 12 страв, а саме: грибну підливу (“губи”, “мачку”, “мачанку з грибами” тощо), розсіл із квашеної капусти (“квас”, “капусту”), “зупу з губами” або “борщ з губами”. Тоді ж вони зазвичай пекли різні хлібні вироби, а саме: “пиріг печений” (“пиріх печений”) із картоплі і гречки та обрядовий білий хліб у вигляді плетінки-коси – “струшпаго”, яку часто зверху посипали маком¹⁹⁹. “Пиріг печений” обов’язково прикрашав святковий стіл і в інші календарні дні, під час уродин та весілля.

До Великодня деякі жінки Мостищини випікали, окрім паски, ще й “бабу” (“бабку”). Готували її зазвичай із пшеничного борошна, замішаного з незбираним кисляком чи молоком та маслом, яйцями, сметаною. Підготовлене тісто викисало від ранку до вечора, а на ніч приготовлену “бабу” саджали у випалену піч.

У минулому в околицях Перемишля у Великий піст споживали “логозу” – кашоподібну страву, яку готували із гороху і ячмінної крупи²⁰⁰.

Великою різноманітністю відзначалася духовна культура автотонів Надсяння. Про деякі її особливості вже йшлося під час огляду праць народознавців. Однак наголосімо на найбільш яскравих явищах календарно-побутової обрядовості²⁰¹. Наприклад, на відміну від багатьох інших етнографічних районів України, місцеве населення починало вечерю на Святий вечір не з куті, а з “квасу” (капусти). Зубчики часнику як важливий апотропейний засіб їли неочищеними, промовляючи спеціальні народні мудрослів’я: “Не дери мене до голого, збережу тебе від усього злого” (с. Гориславичі Мостиського р-ну); “Не дри

¹⁹⁷ Чугай Р.В. Народне декоративне прикладне мистецтво Яворівщини. – С. 57–58; Бурачинська Л. Народна ноша... – С. 294.

¹⁹⁸ Чугай Р.В. Народне декоративне прикладне мистецтво Яворівщини. – С. 47.

¹⁹⁹ Шелемех В. Діалектні тексти про страви з Надсяння. – С. 319–320, 328–329; *Ії ж.* Назви обрядових страв. – С. 95–99.

²⁰⁰ Kolberg O Dzila wszystkie. – Т. 35. – S. 12.

²⁰¹ Про специфіку сімейної обрядовості див. у статті Лесі Хомчак на с. 50–67.

мене до голого, збережу ти від усього злого” (сміт Гусаків Мостиського р-ну); “Не обдирай мене до голого, а бережи від усього злого” (с. Черчик Яворівського р-ну); “Не біли мене до білого, я тебе охороню від усього злого” (с. Библо Старосамбірського р-ну) та ін.²⁰² На Щедрий вечір, який відзначали 18 січня за новим стилем, або на Водохреща (19 січня) годували худобу “щедраками” (“щедрачками”, “щедрівничками”) – прісними паляничками, які випікали на черені печі або на плиті з тіста, до якого часто домішували по ложечці приготовлених на вечерю святкових страв. Щонайважливіше, тісто готували з борошна, яке своєю чергою мололи із зерна з обмолоченого на Новий рік святкового житнього снопики – “діда” (“дідуги”, “дідугана”)²⁰³.

Скрізь на теренах Надсяння малолітні пастухи відзначали або день “Зеленюха” (на Зелені свята чи Трійцю), або день “Петра” (на день святих апостолів Петра і Павла)²⁰⁴. Напередодні св. Апостолів по деяких надсянських селах Старосамбірщини і Самбірщини ввечері й досі розпалюють на пасовищах вогнища і зводять примітивні тимчасові житла (“буди”), а також копають у землі святкові “столи”. На Яворівщині цього святкового дня обов’язково споживають вареники із чорнищами.

Оригінальністю часто відзначалася сімейна звичаєвість та обрядовість українців Надсяння. Скажімо, для їхнього весільного ритуалу в ХІХ ст. були властиві “посиранки” – обряд, за яким увечері напередодні шлюбу молода частувала своїх приятельок і подружок горівкою та прісним хлібом (“осухами”) із сиром, а ті виконували спеціальні “посиранкові” пісні²⁰⁵. Натомість у багатьох населених пунктах досліджуваного краю зовсім не знали коровайного обряду; короваєм зазвичай слугував звичайний хліб.

Загалом про локальну специфіку традиційно-побутової культури надсянців як етнографічної групи українців можна буде вести предметну розмову лише після детального її студіювання. Першим таким кроком є публікація частини зібраних автентичних етнографічних матеріалів. Сподіваємось, ними не лише скористаються сучасні народознавці й діалектологи під час вирішення різних наукових проблем з українознавства, а й вони спонукають до нової науково-пошукової польової роботи на теренах Надсяння – безсумнівно, неповторної перлини української етнічної території.

²⁰² Глушко М. Традиційні звичаї та обряди Свят-вечора... – С. 1327.

²⁰³ Глушко М. “Дід” – традиційний хліборобський атрибут... – С. 38–39.

²⁰⁴ Береза Я.М. Будні і свята пастухів. – С. 179.

²⁰⁵ Лозинський П.І. Українське весілля. – С. 72–85.

НАДСЯНСЬКІ ГОВІРКИ

1. Історія дослідження

Надсянський говір – діалектне утворення, яке, охоплюючи невеликий ареал, поширене на перехресті різних мов і говорів: на заході та північному заході межує із чужомовною системою – говорами польської мови; інші його межі – говори української мови: на північному сході та сході – наддністрянський, на півдні – лемківський і бойківський. На особливості географічного розташування вказували вже перші дослідники говору Іван Зілинський та Марія Пшеп'юрська, звертаючи увагу на важливість цієї проблеми, розв'язання якої дасть змогу витлумачити низку явищ, спільних для архаїчних говірок українських Карпат (середньозакарпатських, бойківських, а також лемківських) та діалектів північного наріччя. Адже “в обсягу самих лише українських говорів через своє положення займає надсянський говір виїняткове становище”¹, бо є “перехідною ланкою” між цими діалектними утвореннями.

Перші спроби виділити діалект, який тепер називають “надсянським”, здійснив Іван Верхратський² на підставі власних записів говірок 22 сіл Перемишльського, Ярославського та Яворівського повітів тогочасної Польщі. Назву, яку він дав обстеженому мовному обши-

¹ Пшеп'юрська М. Надсянський говір / Марія Пшеп'юрська // Праці Українського Наукового Інституту. – Варшава, 1938. – Т. XLIV: Серія філологічна. – Кн. 7. – С. 6.

² Верхратский І. Про говор долівський / Іван Верхратський // Записки Наукового Товариства ім. Шевченка. – Львів, 1900. – Т. XXXV–XXXVI. – 128 с.

рові, – “долівські говірки” (“долами” сусідні лемки називали мешканців околиць Перемишля і Ярósлава) упродовж тривалого періоду вживали в мовознавчих студіях. На важливості праці “Про говор долівський”, зокрема на синхронному описі матеріалів (їх зібрано польовим методом упродовж 26 березня – 10 квітня 1893 року), наголошувала М. Пшеп’юрська: “Заслугою Верхратського є те, що він перший звернув увагу на незнаний досі говор і виробив йому відповідне становище в українській діалектології”³. Цінність праці й у тому, що, окрім діалектологічної частини (опису фонетичних, словотвірних, морфологічних, синтаксичних особливостей говірок), вона містить ще й лексикографічну (словник). Реєстрові слова лексикографічного опису – 1066 одиниць – мають відповідники українською та німецькою мовами, іноді для тлумачень автор послуговувався і церковнослов’янською мовою. Кількість гасел, проте, могла б бути значно більшою, адже І. Верхратський не залучив до реєстру тих лексем, які подав у монографічній частині як ілюстрації виявлених спільних фонетичних і граматичних рис досліджуваної групи говірок.

Новим етапом у вивченні надсянських говірок стали студії Івана Зілінського. Праця “Депо з фонетики українських говорів”⁴, як і наступні, не була спеціально присвячена надсянським (“долівським”) говіркам (І. Зілінський використав термін І. Верхратського). Усе ж саме в цій статті І. Зілінський кваліфікував надсянський говір як окрему одиницю. Про особливе місце надсянського діалекту на лінгвістичній карті України, а відтак про важливість зафіксованого в ньому матеріалу згадував дослідник у праці “Проба упорядкування українських говорів”: “Посереднім звеном, що лучить карпатські говори з північно-українськими, є в Галичині долівський говір”⁵.

Натомість термін “надсянський” запропонував Всеволод Ганцов. Дискутуючи з І. Зілінським щодо класифікації українських говорів та пропонуючи власну назву говору, учений зазначив: “В межах південно-західньої групи можна відрізнити говори: карпато-угорсько-надсянські, наддністрянські (галицько-холмсько-волинські)”⁶.

³ Пшеп’юрська М. Надсянський говір. – С. 4.

⁴ Зілінський І. Депо з фонетики українських говорів / Іван Зілінський. – Львів, 1908. – 13 с.

⁵ Зілінський І. Проба упорядкування українських говорів / Іван Зілінський // Записки Наукового Товариства ім. Шевченка. – Львів, 1913. – Т. СХVII–СХVIII. – С. 364.

⁶ Ганцов В. Діалектологічна класифікація українських говорів (з картою) / В. Ганцов // Записки Історично-філологічного відділу ВУАН. – К., 1923. – Кн. 4. – С. 12.

І. Зілінський прийняв запропоновану В. Ганцовим назву групи говірок і використав її у своїй першій лінгвогеографічній праці – “Карта українських говорів з поясненнями”⁷. Назву “надсянський” підтримала і М. Пшеп’юрська, вказавши, що термін “долівський говір” “не всюди відповідає географічному виглядові терену”⁸.

Упродовж 1926–1939 років І. Зілінський разом зі своїми учнями вивчав говори української мови на території тогочасної Польщі з метою укладання лінгвістичного атласу, різні назви якого – “Мовний атлас Галичини, Холмської землі та Підляшшя”, “Атлас української мови”, “Мовний атлас Галичини” – свідчать і про територію, яку вчений планував охопити у дослідженнях, і про зміну концепції атласу, адже кількість питальників, а відповідно й запитань зростала. Мережа атласу охоплювала населені пункти, які репрезентували лемківські, надсянські (11 сіл), наддністрянські, волинські говірки.

У 30-ті роки ХХ ст. понад 30 населених пунктів Надсяння та суміжних територій за єдиним питальником обстежив Стефан Грабець. Його записи відображають фонетичні, морфологічні, синтаксичні особливості надсянських говірок. Упродовж довгих років цей матеріал не був доступним для лінгвістичних студій, однак незабаром його буде введено до наукового обігу, адже Я. Рігер підготував до друку “Атлас надсянських говорів” С. Грабця⁹. У 70-х роках ХХ ст., готуючи до друку іншу лінгвогеографічну працю – “Атлас бойківських говірок”, дослідник обстежив мовлення мешканців кількох надсянських сіл на суміжжі з бойківським говором¹⁰.

Отже, у 30–40-х роках ХХ ст. проблема цілісного ареального представлення говору за допомогою лінгвістичної географії цікавила й українську, і польську діалектологічні школи, однак автори ідей так і не реалізували до кінця своїх задумів: не було створено та опубліковано жодного атласу. Зусилля наступних поколінь мовознавців були спрямовані на опрацювання та підготовку матеріалів до друку.

⁷ *Зілінський І.* Карта українських говорів з поясненнями / Іван Зілінський // *Праці Українського Наукового Інституту.* – Варшава, 1933. – Т. XIV: Серія філологічна. – Кн. 3. – 20 с.

⁸ *Пшеп’юрська М.* Надсянський говір. – С. 1.

⁹ *Rieger J.* Ze słownictwa gwar nadszańskich (na podstawie zapisów Stefana Hrabca) / Janusz Rieger // *Studia nad słownictwem gwar ukraińskich w Polsce: Łemkowszczyzna i gwary nadszańskie* / [pod kier. J. Riegera]. – Warszawa, 2002. – S. 322–334.

¹⁰ *Rieger J.* Polskie atlasy gwar ukraińskich / Janusz Rieger // *Діалектологічні студії. 6: Лінгвістичний атлас – від створення до інтерпретації* / [відп. ред. П. Грищенко, Н. Хобзей]. – Львів, 2006. – С. 7–36.

У 40–50-их роках ХХ ст. у 14 населених пунктах, що увійшли до мережі “Атласу української мови”, здійснено записи на підставі питальника, який охоплював усі мовні рівні. Зібраний матеріал картографовано, і завдяки цьому надсянські говірки представлено на лінгвістичній карті України¹¹.

Ще один досі не опублікований “Атлас надсянських говірок” створено за записами мовців, переселених з української етнічної території Надсяння, яка після Другої світової війни належить Польщі, до Львівської області. Як зазначав у наукових публікаціях автор – Мирон Онишкевич, атлас, репрезентуючи територію, 90% якої не входить до УРСР, виявляє в говорах мовні явища, які вже приречені на нівеляцію¹².

М. Пшеп’юрська, учениця І. Зілинського, упродовж 1930–1935 років (73 населені пункти) та 1937–1940 років (66 населених пунктів) збирила матеріал на теренах тогочасних Добромильського, Любачівського, Мостиського, Переворського, Перемишльського, Рудецького, Самбірського, Яворівського, Ярославського повітів Польщі. Записи покладено в основу монографії “Надсянський говір” (Варшава, 1938), яка й досі є одним із найґрунтовніших описів цього мовного простору. 1954 року її доповнила студія “На пограниччях надсянського говору”¹³, що містила тільки частину із запланованого до публікації, оскільки не всі записи авторки збереглися.

Від другої половини ХХ ст., за незначними винятками, діалектологічних праць про сучасний стан надсянських говірок як цілісний ареал чи про конкретні говірки майже не публікували. Описуючи широке тло говірок української мови, автори лише принагідно згадували надсянський діалект або наводили деякі приклади для порівняння з іншими говорами. Наприклад, у студіях з історії формування українських говорів їх згадують Олекса Горбач¹⁴ та Юрій Шевельов¹⁵.

¹¹ Атлас української мови: у 3 т. / [ред. кол.: І.Г. Матвіяс (голова), Я.В. Закревська та ін.]. – К., 1988. – Т. II: Волинь, Наддністрянщина, Закарпаття і суміжні землі. – К. IV.

¹² Онишкевич М. Атлас давніших говорів Надсяння та суміжних земель (АГН) / Мирон Онишкевич // *Badania dialektów i onomastyki na pograniczu polsko-wschodniosłowiańskim* / [pod red. M. Kondratiuka]. – Białystok, 1995. – S. 41–51.

¹³ Пшеп’юрська-Овчаренко М. На пограниччях надсянського говору / Марія Пшеп’юрська-Овчаренко // *Записки Наукового Товариства ім. Шевченка*. – Нью-Йорк; Париж, 1954. – Т. CLXII. – С. 53–94.

¹⁴ Горбач О. Генеза української мови та її становище серед інших слов’янських / Олекса Горбач // *Фенікс*. – Детройт; Мюнхен, 1961. – Вип. 9. – С. 5–15; Вип. 10. – С. 3–16.

¹⁵ Шевельов Ю. Історична фонологія української мови / Юрій Шевельов; [пер. з англ. С. Вакуленка та А. Даниленка]. – Харків, 2002. – 1050 с.

Розвідки про надсянські говірки продовжують дослідження Владислава Курашкевича фонетичних та морфологічних рис говірки села Біща під Білгораєм¹⁶ і його ж праця про дифтонги в говірках від Сяну до Нарви¹⁷.

Результатом багаторічного зацікавлення українськими говірками, які внаслідок зміни лінії кордону після Другої світової війни опинилися на території Польщі, є публікації і про надсянські говірки Михайла Лесева¹⁸, узагальнені в монографії “Українські говірки в Польщі”¹⁹.

Звісно ж, говірки Надсяння представлені також у загальних курсах з української діалектології: про різні мовні рівні надсянського говору йдеться в роботах Федота Жилка²⁰, Степана Бевзенка²¹, Івана Матвіяса²².

Сьогодні проблеми меж надсянського говору, зокрема його суміжжя з динамічним наддністрянським говором, досліджує Віра Різ-

¹⁶ *Kuraszkiewicz W.* Uwagi o gwarze ukraińskiej we wsi Biszczka pod Bilgorajem / *W. Kuraszkiewicz // Studia z Filologii Polskiej Słowiańskiej.* – Warszawa, 1965. – Т. V. – S. 219–222.

¹⁷ *Kuraszkiewicz W.* Українські і білоруські дифтонги і їх редукція в гварах од Сану по Нарев / *W. Kuraszkiewicz // Z Polskich Studiów Slawistycznych.* – Warszawa, 1978. – № 5. – S. 73–79.

¹⁸ *Лесів М.* Дослідження українських надсянських говірок (до 1988 року) / Михайло Лесів // *Перемишль і Перемишська земля протягом віків: зб. наук. пр. і матер. Міжнар. наук. конф., організованої НТШ в Польщі 24–25 червня 1994 р. в Перемишлі / [під ред. С. Заброварного].* – Перемишль; Львів, 1994. – С. 60–84; *Того ж.* Українська мова в Польській Народній Республіці / Михайло Лесів // *Український календар.* – Варшава, 1970. – С. 66–70; *Того ж.* Південноукраїнські говори в ПНР / Михайло Лесів // *Український календар.* – Варшава, 1975. – С. 279–284; *Того ж.* *Gwary ukraińskie na terenie Polski Ludowej / Michał Łesiów // Slavia Orientalis.* – Warszawa, 1973. – Т. XXII. – № 1. – S. 67–78; *Того ж.* *Polonizmy ukraińskiej gwary wsi Kolechowic / Michał Łesiów // Język Polski.* – Kraków, 1958. – Pocz. XXXVIII. – S. 362–372; *Того ж.* *Polsko-ukraińskie oboczności leksykalne w gwarach z pogranicza / Michał Łesiów // Z polskich studiów slawistycznych 5. Językoznawstwo.* – Warszawa, 1978. – S. 279–286; *Того ж.* *Rola kulturotwórcza obrzędu weselnego / Michał Łesiów // AUMCS 15.* – 1993. – Vol. XI. – S. 241–249; *Того ж.* *Historia badań nad gwarami ukraińskimi na ziemiach współczesnej Polski / Michał Łesiów // Ze studiów nad gwarami wschodniosłowiańskimi w Polsce / [pod red. F. Czyżewskiego, M. Łesiówa].* – Lublin, 1997. – S. 13–31; *Того ж.* *Zagadnienie polsko-ukraińskich wzajemnych stosunków językowych / Michał Łesiów // Studia z językoznawstwa słowiańskiego. Rozprawy slawistyczne 10.* / [pod red. M. Łesiówa i M. Sajewicza]. – Lublin, 1995. – S. 244–258.

¹⁹ *Лесів М.* Українські говірки у Польщі / Михайло Лесів. – Варшава, 1997. – 425 с.

²⁰ *Жилко Ф.Г.* Нариси з діалектології української мови / Ф.Г. Жилко. – К., 1955. – 315 с.

²¹ *Бевзенко С.П.* Українська діалектологія / С.П. Бевзенко. – К., 1980. – 246 с.

²² *Матвіяс І.Г.* Українська мова і її говори / І.Г. Матвіяс. – К., 1990. – 168 с.

ник (Шелемех) на прикладі тематичної групи лексики назв страв та кухонного начиння²³.

Ще одна важлива ділянка дослідження говору – лексикографічні студії. Уже було згадано словник І. Верхратського²⁴, такі ж невеликі за обсягом лексикографічні додатки містяться в роботах й інших дослідників, наприклад М. Пшеп'юрської²⁵ та М. Лесева²⁶. Словниковим представленням сучасного стану однієї надсянської говірки є лише праця Адріани Кудрик²⁷. Проте зазначмо, що словника, який би цілісно в діакронії чи в синхронії представляв матеріал досліджуваного говору, досі не існує.

2. Межі говору

Що ж до вивчення території поширення та функціонування надсянських говірок, то доцільно зазначити, що перша праця про надсянські говірки І. Верхратського, звісно ж, тільки декларувала факт існування говору на підставі незначної кількості обстежених говірок, проте все ж таки давала змогу скласти загальне уявлення про цей говір: «На захід стикаючись з говором лемківським крок за кроком, по-

²³ Шелемех В.П. Лексико-семантична група назв посуду для приготування їжі в говірках надсянсько-наддністрянського суміжжя / В.П. Шелемех // Лінгвістика: зб. наук. пр. – Луганськ, 2010. – № 1 (19). – С. 120–127; *Її ж.* Назви обрядових страв у надсянських говірках Яворівщини / Віра Шелемех // Діалектологічні студії. 8: Говори південно-західного наріччя / [відп. ред. П. Гриценко, Н. Хобзей]. – Львів, 2009. – С. 95–102; *Її ж.* Назви страв та кухонного начиння в надсянському та наддністрянському говорах / Віра Шелемех // Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства: зб. наук. пр. Українська діалектна лексика як об'єкт словникарства та лінгвогеографії. До 100 річчя М. А. Грицака / [відп. ред. І. В. Сабадош]. – Ужгород, 2008. – С. 216–219; *Її ж.* Назви хліба та його частин у говірках надсянсько-наддністрянського суміжжя (в контексті південно-західного та північного наріччя) / Віра Шелемех // Волинь-Житомирщина: іст.-філолог. зб. з регіон. проблем / [ред.: В. Мойсієнко, В. Єршов]. – Житомир, 2010. – Вип. 22 (II). – С. 296–301.

²⁴ *Верхратский* І. Словарчик / Іван Верхратский // Верхратский І. Про говор долівський // Записки Наукового Товариства ім. Шевченка. – Львів, 1900. –Т. XXXV–XXXVI. – С. 94–127.

²⁵ Пшеп'юрська М. Слівник // Пшеп'юрська М. Надсянський говір / Марія Пшеп'юрська / Праці Українського Наукового Інституту. – Варшава, 1938. – Т. XLIV: Серія філологічна. – Кн. 7. – С. 70–85.

²⁶ *Лесів* М. Українські говірки у Польщі / Михайло Лесів. – Варшава, 1997. – С. 414–425.

²⁷ *Kudryk* А. Słowniczek wsi Lubliniec Stary koło Cieszanowa / Adriana Kudryk // Studia nad słownictwem gwar ukraińskich w Polsce: Łemkowszczyzna i gwary nadszańskie / pod kier. J. Riegera. – Warszawa, 2002. – S. 335–366.

волі приймає бесіда Долів прикмети лемківські, на північносхід поволі розпливає ся в говорі батюцкім і ополянським, на полудневосході ж у бойківським”²⁸.

І. Зілинський на “Карті українських говорів з поясненнями” територію надсянського говору окреслює так: південна межа доходить до населених пунктів Головецько і Чорна; південно-західна йде через Лесько, Загір’є, Сянік, далі вздовж Сяну аж до Сіняви; північна доходить до Терногорода і Томашева; західна межа проходить між Самбором і Старим Самбором через Яворів до Рави-Руської. Вузькою смугою надсянський говір виступає на північ від Угнева”²⁹.

На підставі записів із 73 населених пунктів окреслює ареал надсянського говору М. Пшеп’юрська: “Обіймає він повіті: Ярославський, Перемиський, західню частину повітів Мостиського, Яворівського й Любачівського, а в Люблінському воєводстві південну частину Білгорайського повіту”³⁰; натомість південні межі говору дослідниця визначила у праці 1954 року (66 обстежених сіл): на півдні їх окреслює річка Стривігор (Стрв’яж), у південно-східному напрямку надсянські ізоглоси простягаються через Билічі, Хлиплі, Рудки, а на заході сягають Галичанів (неподалік від Городка)³¹. Однак через втрату матеріалів не всі суміжжя вдалося схарактеризувати.

Я. Рудницький намагався уточнити бойківсько-наддністрянську межу, вважаючи, що вона проходить через село Стара Ропа³². Проте сучасні записи свідчать, що говірка села має типові надсянські риси³³.

Павло Гриценко в енциклопедії “Українська мова” узагальнює відомості про межі надсянського говору, окреслюючи їх таким чином: “Поширений переважно по р. Сян та її притоках від р. Стрв’яж на пд. аж до р. Танви на пн.; на території України невеликою смугою тягнеться на зх. Львівської обл.”³⁴ Указавши історичні межі говору, автор статті наголосив на їх очевидних змінах: “Після 1945 надсян-

²⁸ *Верхратский І.* Про говор долівський. – С. 1.

²⁹ *Зілинський І.* Карта українських говорів з поясненнями. – Карта.

³⁰ *Пшеп’юрська М.* Надсянський говір. – С. 1.

³¹ *Пшеп’юрська-Овчаренко М.* На пограниччях надсянського говору. – С. 53–94.

³² *Рудницький Я.* До бойківсько-наддністрянської мовної межі / Ярослав Рудницький // Літопис Бойківщини. – Самбір, 1935. – Рік V. – Ч. 6. – С. 14.

³³ Говірки південно-західного наріччя української мови... – С. 39–42.

³⁴ *Гриценко П.Ю.* Надсянський говір / П.Ю. Гриценко // Енциклопедія “Українська мова” / [редкол.: В.М. Русанівський, О.О. Тараненко та ін.]. – Вид. друге, випр. і доп. – К., 2004. – С. 388.

ський говір як мовно-територіальне утворення зазнав змін внаслідок значних переселень носіїв діалекту на зх. і пн. Польщі та в різні регіони України”³⁵.

Суспільно-політичні процеси істотно вплинули на ареал говору і на ступінь збереження його особливостей на різних мовних рівнях. Депортація українського населення 1944–1947 років спричинила втрату цілісного етномовного континuumу, унаслідок чого розпорочені надсянські говірки зазнали стрімкого процесу нівеляції. Деякі з них невідворотно втрачені, оскільки знищено їхніх носіїв: наприклад, у с. Павлокома вбито 366 українців, у с. Пискоровичі – майже 200, у с. Березка – майже 200, у с. Малковичі – 145, у с. Бахів – близько 100 осіб та ін.³⁶, а разом із ними втрачена традиційна обрядовість та побутова культура, представлена у мовній площині. Частково виправданим є песимістичний висновок М. Пшеп’юрської 1986 року: “Можна сказати, що старовинні говори Надсяння і Засяння зникли з мовного обшпру української мови. Тому матеріал, зібраний мною [...], має вже історичну [...] особливу вартість” і “буде єдиним матеріалом для всіх майбутніх дослідників, які вивчатимуть західні говірки української мови”³⁷.

Сучасні польові дослідження надсянських говірок на заході Львівської області засвідчують, що ареал функціонування говору значно звузився. На початку ХХІ ст. типові надсянські риси фіксуємо лише вздовж кордону із Польщею в західній частині Мостиського району та в південно-західній частині Яворівського району Львівської області. Інші населені пункти, які І. Зілинський та М. Пшеп’юрська кваліфікували як надсянські, тепер уже репрезентують надсянсько-бойківське та надсянсько-наддністрянське суміжжя. Зокрема в околицях Рави-Руської, Городка, Новояворівська типових ознак, властивих надсянському говорові, здебільшого не виявляємо, за винятком мовлення представників найстаршого покоління; мешканка с. Прилбичі Яворівського району стверджує: *Типёрка то вже н'и, а коліс' то ше т'і старш'і, то ше йуж казали. Їуж, біло, халуна, гадати. А типёр н'и, то вже фс'о, то вже п'ишло.*

³⁵ Ibid.

³⁶ Серєда В. Злочин і реалі примирення та взаємопрощення / Володимир Серєда // Українці Закарзоння: матер. Міжнар. наук.-практ. конф. та спогади з нагоди 60-річчя депортації автохтонних українців з Польщі (м. Бучач, 29–30 вересня 2005 р.). – Львів, 2007. – С. 24–37.

³⁷ Овчаренко М. Мова українців Надсяння / Марія Овчаренко // Ярославщина і Засяння 1031–1947: іст.-мемуар. зб. – Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1986. – С. 291.

Унаслідок депортацій 1944–1947 років цілісною залишилася східна частина надсянського говору; західну ж можемо лише реконструювати на підставі мовлення переселенців. За записами із 25 переселенських говірок констатуємо різний ступінь збереження надсянських рис в оточенні, наприклад, наддністрянського говору, на що впливають такі позамовні чинники, як місце проживання, соціальне середовище, ступінь освіченості носія говірки тощо. Найкраще особливості говору збереглися в місцях компактного проживання переселенців, у людей, які не мають освіти і надовго не виїжджають за межі села.

Для порівняння наведемо зразки мовлення носіїв переселенських говірок. Наприклад, у мовленні Катерини Брама (Кисіль), 1926 р. н., освіта – 6 класів, уродженки с. Дібча Ярославського повіту, яку 1948 року переселили у с. Тулиголови, що біля Комарна, де компактно проживають переселенці з північної частини Надсяння (із 28 населених пунктів), дуже добре збереглися риси надсянського говору на лексичному, фонетичному і граматичному рівнях: (Коли молоді вважалися зарученими? – А. Х.) *Пухп'єрат, а потім їу старости приходіли. А вни заручини біли пухп'єрат, а потім...* (Як це відбувалося? – А. Х.) *Ну, наприкад, ми с'а л'уб'імо, но, і їу сказáli там родичам, жо прійидут старосты, і старосты пришлі. Приз нічо, отак пришлі та й фс'о. Ні гор'івк'и, ні нічо́го апсол'утн'і, такво приходіли во, шли. І звор'єли, йак то буди то в'і'л'а, йак то буди, йак то шо. Натомість у мовленні Ірини Сухорської (Дзядик), 1921 р. н., освіта – вища, уродженки с. Дуньковички Перемишльського повіту, яка 1945 року покинула рідне село, працювала викладачем, ознаки надсянського говору повністю втрачені: *Коровáй стóйáв до к'иц'á, а вк'иц'и йогó... То йакóс' б'уло два коровáйи, бо том'у шо н'ід ц'єрквоїу, йак з ц'єркви виходіли, то, и-и-и, тойвóт д'іліли по кусóчку, л'уд'ам роздавали. А н'ізні'иши тип'єр, йак тойвóб, то купувáли цукóрк'и і розк'идáли цукóрк'и. Молода. І д'ітиска б'їгали і збирáли.**

На заході Львівської області, незважаючи на цілісність надсянського ареалу, мовна ситуація не є однорідною також через те, що, окрім носіїв надсянського говору, які проживають на етнічній території, у селах Скелівці, Сусідовичі мешкають переселенці з Лемківщини, у селах Стрілецьке, Крисовичі, Липники та інших переважають поляки³⁸. Такий етнічний склад, звичайно, позначається на говорі загалом, сприяє його трансформації під впливом іншого мовного середовища.

³⁸ Костецька-Садова А. Міжмовні контакти в польських говірках Мостищини / Анна Костецька-Садова // Діалектологічні студії. 7: Традиції і модерн / [відп. ред. П. Грищенко, Н. Хобзей]. – Львів, 2008. – С. 79.

Необхідно констатувати, що, утративши цілісність ареалу в результаті позамовних чинників, надсянські говірки зазнають швидкого процесу нівеляції; молодше покоління, яке проживає на території поширення надсянського говору (крайній захід Львівської обл.), ним майже не володіє; мовці старшого покоління – помирають, а з ними поступово може зникнути один з архаїчних українських говорів.

3. Риси сучасних надсянських говірок

Незважаючи на значну трансформацію надсянських говірок під впливом лінгвальних і позалінгвальних чинників, усе ж можемо висловити деякі спостереження щодо мовних рис (фонетичних, граматичних, лексичних) сучасного надсянського діалекту на підставі польових записів 91 говірки.

Виявлено такі **фонетичні ознаки**:

- 1) збереження етимологічного **a* після м'яких приголосних (у деяких говірках): *в'іс'іл'а*, *кн'агін'а*, *їз'ау* та ін.;
- 2) перезвук [a] > [e] (у ненаголошеній позиції [ɨ]) після м'яких і шиплячих: *бл'єха*, *брин'ч'єті*, *гонч'єр*, *ж'єлувати*, *в'іс'іл'і*, *з'ит'*, *розрабл'ійємо*, *господін'і*, *молодїц'і*, *каш'і*, *чел'ід'*, *ч'існїк*, *дєс'ім'*, *л'ігати* та ін.;
- 3) спорадичний перехід голосного [o] в ненаголошеній позиції в [y]: *курáлики*, *тáту* (називний відмінок), *мáму* (кличний відмінок), *гурóх*, *гулувá* та ін.;
- 4) занепад голосного [e] або [o] між приголосними (у деяких говірках): *дєрво*, *корвáй*, *пїрз'и* та ін.;
- 5) ствердіння приголосних перед [i]: *дїу*, *стїу*, *пóтім*, *тїл'ко*, *квасїука*, *мел'бдїя*, *менажєрїя*, *пасїя*, *мицїя*, *традїцїя* та ін.;
- 6) наявність голосного [ɨ] в наголошеній та ненаголошеній позиціях (переважно на заході Мостищини та на південному заході Яворівського району): *господын'а*, *сын*, *одын*, *убычáй*, *губóрыт*, *выгарáйи* та ін.;
- 7) вимова голосного [u] ([ɨ]) у звукосполученнях *ги* (*ги*), *ки*, *хи* як *г'і*, *к'і*, *х'і*: *ф'ї'ї*, *к'їнути*, *памтух'ї*, *сорóчк'ї*, *с'п'їванк'ї* та ін.;
- 8) перехід голосного [e] в [a] перед наступним [p] (спорадично): *Тар-нóп'їл'*, *парил'єкла*, *парибрáти* та ін.;
- 9) збереження другого повноголосся (у південній частині ареалу): *п'їтперєти*, *терєти*, *вмерєти* та ін.;
- 10) перехід приголосного [ɨ] перед глухими в [x], [ɸ]: *хпáу*, *х пїиц*, *хпустити*, *ф колїску*, *фсе* та ін., а перед сонорними – у [ɨ], [ɨ]: *г млин'ї*, *гмєрти*, *гвєчори*, *г момєнт'ї*, *г в'їнку* та ін.;

- 11) перехід приголосного [л] в [j] у кінці складу і слова: *ві́йка, сті́й, марша́йка* та ін.;
- 12) відсутність м'якості приголосного [р] (у деяких говірках): *в'ітра́к, подв'і́ре, заверу́ха* та ін.;
- 13) відсутність м'якості приголосних [з], [д], [ц] у суфіксах *-ськ-, -цьк-*: *цига́н'ський, па́н'ський, бо́гацький* та ін.; *-ець-*: *рожа́н'ець, та́нець, хло́пиць, к'я́н'ець* та ін.;
- 14) наявність твердого приголосного [т] у закінченнях дієслів теперішнього часу 3 особи однини та множини: *вихо́дит, да́рують, прихо́д'ит, ст'є́л'ит, с'і́дають, вит'а́ють* та ін.;
- 15) поява протетичних приголосних [й], [в]: *йина́кше, йиде́н, вор'ішо́к, воста́тний, вухо́та, ву́женітис'і* та ін.

Морфологічні ознаки:

- 1) закінчення *-ом* в орудному відмінкові однини іменників та займенників: *п'ід мойо́м халу́пом, та́то з ма́мом, за то́м ку́т'ом* та ін.;
- 2) нульове закінчення у кличному відмінкові іменників (спорадично): *ба́б, ма́м, та́т* та ін.;
- 3) архаїчні форми на *-ове* в називному відмінкові множини іменників: *дру́жбо́ве, свато́ве, старо́ве* та ін.;
- 4) нестягнені форми прикметників, займенників, числівників: *вес'і́л'на́йа, старі́йі, тако́йе, пе́ршое́* та ін.;
- 5) усічені форми займенників: *йі, йу* (йі), *го* (його), *му* (йому) та ін.;
- 6) відсутність узгодження прикметників і займенників з іменниками (спорадично): *фа́йной бл'у́до, то га́рной бі́ло, той го́с'ц'і* та ін.;
- 7) архаїчні форми двоїни: *шті́ри л'і́тр'і, три ку́ро́в'і* та ін.

Надсянському говорові притаманна різноманітність лексичного складу. Зафіксовано такі спільні для всіх обстежених говірок лексеми: *гада́ти* 'говорити', *юж(ш)*, *ю* 'вже', *халу́па* 'хата', *бі́ти* 'бути'. Виявлено лексичні (*ву́глини* 'оглядини', *д'юна* 'четверта година ранку', *пері́л'ник'і* 'гості, які несуть придане', *пта́ш'інка* 'повитуха' та ін.) та семантичні (*д'ідо* 'чоловік матеріної або батькової сестри', *жен'а́чка* 'наречена', *косма́та* 'святкування з нагоди народження дитини', *подо́ушка* 'перина', *сі́ла* 'скільки' тощо) надсянські діалектизми.

4. Специфіка родинно-обрядової лексики

У мовленні носіїв діалекту репрезентовано багату духовну та матеріальну культуру Надсяння. Зокрема у площині родинно-обрядової лексики фіксуємо різноманітність назв, які, однак, зазнають швидко-

го процесу нівеляції, адже збережені лише в пам'яті людей найстаршого покоління. Проте такі назви в багатьох випадках є унікальними, не засвідченими в інших говорах української мови.

Наприклад, у південних надсянських говірках відоме слово *настіл'ник* у значенні 'весільний хліб нареченої': *Дівчина мала настіл'ник, а молодій мав коровай* (с. Княжпілля Старосамбірського р-ну). У північних говірках *коровай* – це не тільки назва обрядового весільного хліба; так називають і обряд випікання весільного хліба (*Клікали коліс' до трійці'ит' коровайничк'ів. А т'і коровайничк'и знов йшли, несли йидн'і маргаріну, йидн'і ййй'а, цукор, рис, пшені. Ото так зносили. Не йшли з голими рукамі на коровай* (с. Коти Яворівського р-ну), а також повесільний етап, під час якого ділять головний весільний хліб: *Одін до ц'єркви, а два берут' додому, одін на вес'іл'у покрайали, а тр'єтій – хто р'обит коровай, то тод'і р'іжут' ч'єрез тіжден'* (с. Наконечне Перше Яворівського р-ну).

Цікавим на Надсянні є обряд запрошення на весілля, оскільки в низці населених пунктів фіксуємо співану форму, до якої зазвичай вдаються наречений і дружки. Тексти запрошення диференційовано за назвами учасників весілля:

- для запрошення старостини: *На том подв'іреїку стоїт к'упка с'іна. З тоїї халупойк'и буде старос'т'іна* (с. Малнівська Воля Мостиського р-ну);
- для запрошення старости: *Лит'іла зозул'і в'ід м'оста до м'оста. З тоїї халупойк'і буде наш стар'оста* (с. Арламівська Воля Мостиського р-ну);
- для запрошення свашки: *Літит' п'ташка, літит' в'ід д'ашка до д'ашка. З тоїї халупойк'и буде наш'і св'ашка* (с. Малнівська Воля Мостиського р-ну); *С'в'іт'ів м'іс'ач'ен'ко в'ід д'ашка до д'ашка. З тоїї халупон'к'и буде наш'і св'ашка* (с. Підгать Мостиського р-ну);
- для запрошення боярина: *А там у гор'од'і стоїт б'очка г'ари. А мин'і с'і зд'іє, шо ту йе буй'ари* (с. Годині Мостиського р-ну);
- для запрошення гостей, які не мають у весільному обряді визначених обов'язків: *Лет'іла зазул'і та й с'іла на м'ост'і. З тоїї халупойк'і буд'ут' наш'і г'ос'т'і* (с. Арламівська Воля Мостиського р-ну).

Зауважмо, що співане збирання весільної дружини вирізняє надсянський обряд із-поміж весільних церемоній інших регіонів України.

Лексикографічні й етнографічні джерела з надсянського ареалу засвідчують функціонування у говорі слова *посіранки* як назви одного з обрядів початку весілля, що відбувався в будинку нареченої: *рис'ыранк'і* = *передвесільний обряд у молодії, де приймають гостей хлібом і*

сиром³⁹; *посіранкі* М[алковичі] *молода спрощує собі своїй приятелькі і гостіт хльїбом, сьром і горівкоу, при чім сьтівають*⁴⁰. Йосип Лозинський відзначав *посіранки* як один з обрядів початку весілля, коли збираються дівчата, що супроводжується великою кількістю обрядових пісень під назвою “*пісні посіранковий*”⁴¹. Однак сьогодні лексему *посіранк’ї*, яка номінує святкування (зазвичай у нареченого) перед майбутнім весіллям, фіксуємо лише в говірці с. Годині Мостиського р-ну: *Посіранк’ї, то тайак, йак то гадати, кліч’їт [...] бат’к’ї чи шо і таку роб’їт гостіну. Називали посіранк’ї. Музику си запрошуйут. То поперед в’ї’їл’а. Посіранк’ї ии поперед в’ї’їл’а вієнце з молодого. Перед в’ї’їл’ам булі посіранк’ї. Сходілис’ї. Мала біти дружка чи дружба. І сус’їд прийшов, такво з родіни. Сходілис’ї з молодого.*

Заслужують на увагу назви танців, під час яких весільні гості дарують гроші (здебільшого нареченій): *вивідний танец, криваний танец, кривий танец*. *Криваний танец бив. Молода йшла з кожним гул’ати і той дарував їйї чы грби’ї, чы шо там мали, хто йак’їй подарок купів. Борше в криваний то давали тыж на тар’їлку, хто в руку давав* (с. Циків Мостиського р-ну).

Наречену із друзками під час запрошення на весілля називають *клаг’їн’ї, клиг’їн’а з друзками, клиг’їн’ї, кл’їг’їн’ї, кн’їг’їн’ї, молода з друзками, молода з клаг’їн’їми*. Лексема *клаг’їн’ї* в різних фонетичних варіантах є, очевидно, результатом фонетичних змін часто вживаної у весільному обряді різних говірок назви *княгїня* ‘наречена під час весілля’ (псл. **кьнедзъ*)⁴². Інформатори ж пов’язують іменник *клаг’їн’ї* з дієсловом *кланятися*: *Клаг’їн’ї то, жи вони клан’їйуц’с’ї. Ідут силом кожному, кого зустрічїйут, вони с’ї кожному клан’їйут* (с. Циків Мостиського р-ну); *Клан’їлис’ї – вони клиг’їн’ї* (с. Старява Мостиського р-ну).

Етимологи вважають слово *клегїня* ‘княгиня; дівчина, що досягла шлюбного віку; наречена’ результатом видозміни слова *княгїня*, можливо, із табуїстичних міркувань⁴³; пор.: поліс. *клегїня*⁴⁴, пол. діал. *klebuni*⁴⁵. Зауважмо, що в говірках української мови (окрім надсян-

³⁹ *Гшетофська М.* Надсянський говір. – С. 79.

⁴⁰ *Верхратский І.* Про говор долівский. – С. 116.

⁴¹ *Лозинський П.* Українське весілля / Й. Лозинський; [опрац. тексту, упор. і вст. ст. Р.Ф. Кирчів]. – К., 1992. – С. 73.

⁴² Етимологічний словник української мови: у 7 т. / [ред. кол.: О.С. Мельничук (гол. ред.) та ін.]. – К., 1985. – Т. 2 : Д – Кошці / [укл. : Н.С. Родзевич та ін.]. – С. 475.

⁴³ *Ibid.* С. 456.

⁴⁴ *Лисенко П.С.* Словник поліських говорів / П.С. Лисенко. – К., 1974. – С. 97.

⁴⁵ *Кваśnicka А.* Polsko-ukraińskie związki leksykalne w zakresie obrzędowości weselnej w gwarach okolic Przemyśla / А. Кваśnicka. – Kraków, 2005. – С. 66.

ських) назви *княгіні* (та варіанти) не вживають на позначення нареченої із дружками під час обряду запрошення на весілля.

Традиційним на Надсянні є жартівливий обряд збирання грошей для повітуха під час хрестин, репрезентований словосполученням *ба́б-ц'і на ка́пц'і*. Зазвичай гроші на тарілку збирала сама повітуха, рідко – хрещений батько, хрещена матір або господиня дому: *Ходыла ж'їнка, чи то хрєсна, чи то старша та кумá, де господін'а бра́ла ту тар'їлку, і так ко́жному налива́ла і там к'їдали куп'їйк'ї. То ба́бц'і на ка́пц'і* (с. Горяни Жовківського р-ну); *То ба́ба бра́ла тар'їлку і йшла на ка́пц'і, ба́бка сама. Гбст'і за столóм, а вона́ соб'ї вз'їла тар'їлку і докóла: "Ба́бц'і на ка́пц'і дава́йти". А дєхто з хлóп'їв не мав, то кусóк п'їрога верг чи хл'їба* (с. Старява Мостиського р-ну).

За свідченням Г. Кабакової, подібний обряд, коли під час хрестин повітуха обходить гостей із тарілкою, збираючи гроші “на ніжик”, “на квітку”, “на хліб”, “на мило”, “на сіль”, зафіксовано і на території Польщі⁴⁶.

Цікавою є лексема *косма́та*, яку вперше зафіксував ще І. Верхратський: “як вродит положніцы дѣтїну, то справляють гостїну: “косма́ту”⁴⁷; у сучасних надсянських говірках слово вживають у такому значенні: ‘частування і святкування з нагоди народження дитини, що відбувається перед хрестинами і на яке запрошують лише найближчих родичів, друзів та сусідів’: *А косма́та – то йшли, то йшли, як дитина с'а наро́дила, йшли там: “Дємо во віпити сто грам, ідемо на косма́ту”* (с. Мишлятичі Мостиського р-ну). Мотивація лексеми *косма́та* затемнена. За “Етимологічним словником української мови” корінь *косм* ‘жмут, клубок, пасмо’ пов’язаний зі старослов’янським *космь* ‘волос’⁴⁸. Лексема засвідчена у словникові Євгенія Желехівського та Софрона Недільського із ремаркою *образно (переносно)* ‘варять медовуху і п’ють під час відвідування матері’⁴⁹.

Польові записи засвідчують також специфіку використання хатніх речей.

⁴⁶ Кабакова Г.І. Крестины / Г.И. Кабакова // Славянские древности. Этнолингвистический словарь: в 5 т. / [под ред. Н.И. Толстого]. – М., 1999. – Т. 2: Д–К (Крошки). – С. 659.

⁴⁷ Верхратский І. Про говор долівський. – С. 106.

⁴⁸ Етимологічний словник української мови : у 7 т. / [ред. кол.: О.С. Мельничук (гол. ред.) та ін.]. – К., 1989. – Т. 3: Кора – М. – С. 50.

⁴⁹ Малоруско-німецький словар: у 2 т. / [уложили: Євгеній Желеховський та Софрон Недільський]. – Львів, 1886. – Т. І. – С. 370.

Наприклад, на різних етапах надсянського весільного обряду простежуємо ритуальне ходіння по столі (через стіл), як і на Закарпатті та Бойківщині⁵⁰:

- коли наречений займає почесне місце за весільним столом, йдучи “на посаг”: *По отриманім благословіню обертався молодий три рази на халупі, тримаючися хустки, котру му дружба подав; потому го дружба виводжає на стів, він ся там три рази обкручає, а потому злазит і сідає за столом на застеленій лаві, то єст “на посазі”*⁵¹;

- перед шлюбом після викупу нареченої: *Вікуп дали, туди в’ін берé молоду, стають на стіл, три рази довкола стола ход’ит по столі. Походили три рази, об’їшли по стол’і і фс’о. І виход’ит до л’удей, до гóс’т’ів* (с. Билічі Старосамбірського р-ну);

- після шлюбу, коли наречені займають почесне місце за весільним столом: *А без стів перелазіли. Ну, та йак в’ід сл’убу прийшли, л’їзли че́рез стів, с’їдали* (с. Завадів Яворівського р-ну).

Ритуальне ходіння по столі мало забезпечити в майбутньому щасливе життя, багатство і достаток новоствореній сім’ї, бо, як пояснюють обрядодію інформатори, *багацтво на стол’і йе* (с. Квасинина Старосамбірського р-ну); *че́рез стів заходіти, шоб бу́ло до́бре, фс’і до́ро́г’и стелілис’і, шоб н’їя́койі б’їді не бу́ло* (с. Арламівська Воля Мостиського р-ну).

У надсянській весільній обрядовості також відзначено ритуальне обведення наречених або нареченої довкола сакрального предмета – стола. Наречених (або лише наречену) обводять довкола стола зазвичай після повернення додому зі шлюбу: *За́раз в порóз’і, йак ма́ма йїх поблагословіла, ма́ма йде соб’і до хати, а дружба н’їдхóдит, да́є хусті́нку і веде́ йїх, обво́дит довкола стола́. То так’їй зако́н бив* (с. Малнівська Воля Мостиського р-ну); *Хл’їб і сл’ на порóз’і, вїпили, і поблагословили хл’їбом, і н’їшли до хати. Та́йак дружба мав в’ести, і на́середі́н’і сто́йав сті́л, і три рази вко́ло обв’їв то́ту́ молоду́, то́ді посади́в йї* (с. Черневе Мостиського р-ну).

Такі обрядодії мали символізувати прилучення нового члена сім’ї до домашнього вогнища, до роду. Самі ж мовці пояснюють ритуал так: *обийті́ три рази наоко́ла, жиби́ с’і л’убі́ли, жиби́ хл’ї́б ма́ли фсе, жиби́ фтій хат’і́ бі́ло благослє́н’ство* (с. Годині Мостиського р-ну). Подібні об-

⁵⁰ *Здоровега Н.І.* Нариси народної весільної обрядовості на Україні / Н.І. Здоровега. – К., 1974. – С. 99–100; *Хібеба Н.В.* Структурно-семантична організація весільної лексики бойківських говірок: дис. ... канд. філол. наук / Наталія Василівна Хібеба. – Львів, 2007. – С. 57.

⁵¹ *Лозинський Г.І.* Українське весілля. – С. 64.

рядові дії виявлено у весільних обрядах Полісся, вони відомі й іншим слов'янським народам. Зокрема в поляків наречена, увійшовши в дім, тричі обходила довкола стола, тримаючи на голові коровай⁵².

Серед особливостей надсянського весільного обряду – обрядове використання відра: передшлюбного вечора наречену, яка сидить на наповненому водою відрі, розплітають. Обряд покривання також здійснюють, посадивши наречену на відро; пор.: *садіти на ви(і) дрó, садіти на ко́новку, садіти на пúтн'у*. Оказіонально зафіксовано такий звичай: *Ма́ма йіго с'іда́йе на к'іте́ц, а вона́ йі на кол'іна с'іда́йе, і вона́ йі розч'ітчу́йе* (с. Рогізно Яворівського р-ну); лексема *в'іде́рку* є компонентом фразеологізму *сид'іти з ним на в'іде́рку* (м. Радимно Ярославського повіту) із семантикою ‘жити з чоловіком без шлюбу; перебувати у громадянському шлюбі (про жінку)’.

У південно-східній частині Надсяння зафіксовано обряд, який проводять з допомогою наповненого водою відра під час випровадження нареченої з дому, коли та йшла запрошувати на весілля: *Во́ду вил'ива́ли за нев до вор'іт, йак іу йшла в село́, жиби́ так йі с'і ве́ло, йак з води́* (с. Мокряни Мостиського р-ну); *Виводи́ли молоду́ надв'і́р і ту во́ду вилива́ли і там коп'і́к'и бу́ли к'ида́ли [...], а молода́ з дру́жками́ тан'ц'ува́ла по ті вод'і́* (с. Воля-Баранецька Самбірського р-ну).

Окрім цього, у надсянському весільному обряді традиційними були обрядодії з тарілкою (рідко – з іншим предметом), яку перекидали через хату чи розбивали: *ма́ма обкропи́ла фе'і́х, а по́тім ту тар'і́лку перек'ида́йут че́рез ха́ту* (с. Болозів Старосамбірського р-ну); *На дру́г'ий ден' приводи́ли молодого́ до молодойі́, обходи́ли хл'і́бом з с'і́л'у навколо́, а дру́жба по́тім тим, шо ма́ма там ма́ла, хватав́ тоту́ мійску́ і к'ида́в че́рез ха́ту. Перек'и́нув і туди́ йшли до шл'у́бу* (с. Воля-Баранецька Самбірського р-ну); *Ма́ма с'в'іче́нов водов́ кро́пи, пше́ницев́ посипа́йе, туди́й той тар'і́л' розбива́йе на шчи́ст'и* (с. Дмитровичі Мостиського р-ну). У записках надсянського весілля першої половини ХІХ ст. засвідчено обрядодію, коли наречений перекидав через хату тарілку, на якій батьки подавали горілку, зустрічаючи його після шлюбу, або тарілку, на якій приносили подарунки від нареченої: *таралик че́рез халу́пу метати* (про нареченого)⁵³. Перекидання через голову миски з водою або вівсом, через

⁵² *Агапкина Т.А.* Обходить / Т.А. Агапкина, М.М. Валенцова, Е.Е. Левкиевская // Славянские древности. Этнолингвистический словарь: в 5 т. / [под ред. Н.И. Толстого]. – М., 2004. – Т. 3. – С. 482.

⁵³ *Лозинський Г.П.* Українське весілля. – С. 104, 123.

хату – палиці, якою хрестили двері, у весільному обряді деяких місцевостей символізувало відкидання всього нечистого або ворожіння на подружнє життя⁵⁴. Перекидання предметів через дах в обрядовості слов'янських народів виконувало оберегову функцію⁵⁵, а биття посуду ініціювало багатство, щастя, народження дітей⁵⁶: *тар'їлку фк'їнути, най с'ї тримайут фс'ї фкун'ї* (с. Годині Мостиського р-ну), *тар'їл' розбивати на шчист'и* (с. Дмитровичі Мостиського р-ну).

Спорадично тарілку використовують для дарування грошей нареченим (про гостей), що репрезентують описові конструкції: *на тар'їл' к'їдати* (с. Малнівська Воля Мостиського р-ну), *на тар'їлку класити гроби'ї* (с. Старичі Яворівського р-ну); а також для збирання грошей для наречених (про старосту чи господиню)' – *з тар'їлков ходити* (с. Старява Мостиського р-ну), *ходити з тар'їлем* (с. Коти Яворівського р-ну, с. Острожець Мостиського р-ну), які вербально засвідчують звичай дарувати гроші, кидаючи їх на тарілку.

На жаль, значний пласт традиційної духовної культури Надсяння, як і лексики, що її репрезентує, сьогодні вже втрачено. Незважаючи на це, зазначмо, що навіть на початку ХХІ ст. надсянські говірки – надзвичайно багаті та різноманітні – творять своєрідну мовну мозаїку. Наприклад, на позначення жінки, яка приймає пологи, зафіксовано 33 лексичні, синтаксичні та словотвірні варіанти (*баба, баба спец'їй'їл'на, бабка, бабка в'їд пород'їл'а, бабка, жи(о) д'їтї(ї) в'їдбир'їе, бабу'їа, шо р'їди в'їдбир'їе, бабу'їа, край-бабка, куш'їрка, мат'їс'ї, н'їн'ї м'їтка, п'їш'їнка* тощо), зі значенням 'просити батьківського благословення на шлюб' – 19 варіантів (*клан'ї(ї)тис'їа(ї), до покл'їну став'їти, до благослов'їн'їства йти, йти до покл'їну, прос'їти благослов'їн'їства(о), став'їти до благослов'їн'їства* тощо), для номінації позашлюбної дитини – 16 (*б'їстер, бал'їйбух, б'їн'їкарт, в'їд завіт'їки, знай'їду'їх, знай'їдуш'її, к'їп'їл, най'їду'їс', най'їдуш'їок, покр'їп'ївник* тощо) та ін.

Попри твердження, що надсянські говірки є перехідними між діалектами української та польської мов, відзначмо стійкість обрядової лексики до іншомовних впливів. Звісно, запозичень багато, проте

⁵⁴ Жайворонок В. Знаки української етнокультури: словник-довідник / Віталій Жайворонок. – К., 2006. – С. 439.

⁵⁵ Валенцова М.М. Крыша / М.М. Валенцова // Славянские древности. Этнолингвистический словарь: в 5 т. / [под ред. Н.И. Толстого]. – М., 2004. – Т. 3: К (Крут) – П (Перепелка). – С. 17.

⁵⁶ Топорков А.А. Битье посуды / А.А. Топорков // Славянские древности. Этнолингвистический словарь: в 5 т. / [под ред. Н.И. Толстого]. – М., 1995. – Т. 1: А–Г. – С. 180–182.

основа надсянського діалекту, безперечно, – українська. Серед запозичень виявлено найбільше полонізмів, які в надсянських говірках формують три групи: а) власне полонізми (*зал'оти, маршівка, пац'орк'и, схіцка*); б) слова, запозичені з інших мов за посередництвом польської (*байструк, бенкафт, кавал'ер, пров'інція*); в) слова, які мають спільнослов'янські корені, але функціують у фонетичному чи словотвірному варіантах польської мови (*благословен'ство, на дз'ін' добри, старосц'іна*).

Відзначмо також поступову архаїзацію лексики, яка переходить до пасивного фонду української мови, а незабаром може без сліду зникнути разом із носіями надсянського говору старшого покоління. Вербальна репрезентація, наприклад, традиційних родинних обрядів знає значних трансформацій аж до повного занепаду низки назв передусім через утрату обрядових реалій. Наприклад, повністю відійшла на периферію лексики, пов'язана з народженням дитини (*бáбити* 'виконувати функції повитухи', *в'ітхривáти фс'о, шоб н'ічó не бíло зáмкнене ф хáт'і <шáфш, двéрк'і, пón'іт кúх'н'у>* 'формула-порада відчиняти всі хатні двері та дверцята для швидкого перебігу пологів' тощо), назви традиційної матеріальної та духовної культури (*шчидрáк* 'коржик із прісного тіста, який пекли на Щедрий вечір (напередодні Водохреща) і давали з'їсти худобі', *рантúх* 'полотно, у яке мати завивала дочку, випроваджуючи в дім чоловіка', *стáник з крíл'ц'атами* 'частина одягу нареченої весільного дня', *перелазíти без стів* 'займати / покидати почесне місце за весільним столом, переходячи через стіл (про наречених)' тощо).

Значний ступінь архаїзації мають полонізми, які активно функціювали в надсянському діалектному континуумі в додепортаційний період і підтримувалися впливом польської мови: *кстíни, ксест* 'церковний обряд хрещення дитини; хрестини', *кшчéний* 'охрещений', *подз'ін'кóван'і* 'обряд прощання з покійним, який зазвичай відбувається на подвір'ї та супроводжується промовою священика', *пóмник* 'надгробний пам'ятник', *схіцка* 'вечірнє зібрання молоді', *маршівка* 'палиця – атрибут весільного старости' тощо. Лакуну, яку займали полонізми або типові надсянські назви, поступово заповнює або літературна, або наддністрянська лексика: *кстíни* > *хрестíни, навул'ітник'и, вол'ітник'и* > *пос'івáл'ники, пóгр'іб* > *пóхорон, завітка* > *пóкритка, нáйдúх* > *позашл'убна дитíна* тощо.

Отже, матеріали із близько 90 надсянських говірок, зібрані на початку ХХІ ст., свідчать про значну трансформацію говору під впливом мовних та позамовних чинників. А зараз маємо змогу зафіксувати живе мовлення носіїв надсянських говірок, зберігши для нащадків унікальну духовну культуру Надсяння.

Етнолінгвістичні скарби

Село Арламівська Воля

Мостиського району Львівської області

Інформатори:

Катерина Федорівна Гавриляк (далі – К.Г.), 1923 р. н.

Ганна Іванівна Гавриляк (далі – Г.Г.), 1947 р. н.

Записала Леся Хомчак 2.12.2007 р.

Як у вас просили на весілля?

К.Г. Та просіли на в'їс'їл'ї: “Просимо вас там в старості чи там в гóс'т'ї”. Чи йак то просіли? Молода просіла, а молодій йшов силóm сп'ївав.

Як співав?

К.Г. П'їсн'ї с' п'ївав.

А наприклад?

К.Г. Родіно, родіно кохана,
Йа до тебе йду
В'їд ц'їлого рана.
В'їд самого рана,
В'їд темной нóчи.
Ой родіно, в'їплакани вóчи.

Пам'їтайу так.

Г.Г. Ше й коліс' с' п'ївали, йак приходіли на подв'їри, то хто там маїи б'їти:

Лит'їла зозул'ї
В'їд мóста до мóста.
З тойї халупойк'ї
Буде наш старóста.
Лет'їла зазул'ї
І с'їла на мóст'ї.
З тойї халупойк'ї
Будут наш'ї гóс'т'ї.
Лит'їла зазул'ї,
Вдарила до дашка.
З тойї халупойк'ї
Буде наш'ї свашка.

То когó просіли, фс'о с' п'ївали надвор'ї коліс'.

Надсяння: традиційна культура і побут

К.Г. Типерка йу так не с'п'івайт. Коліс' с'п'івали.

Коли молода просить на весілля, її не називають княгинею?

К.Г. Кліг'ін'и.

Клигинею називають молоду. А дружок?

К.Г. Та дружк'і.

Г.Г. Молодйй йак пр'оси на вис'іл'а, то в нас ше називайт: “Д'д'т мол'оц'і”.

То хлопці?

К.Г. А дружк'і – кліг'ін'і йд'т.

Г.Г. А дружк'і – кліг'ін'і. Фс'і три раз'ом кліг'ін'і називали. То, напевно, м'ало б'ути кн'аг'ін'і, а в нас називайт кліг'ін'і...

К.Г. То так м'ає б'ути, йак в нас каж'іт.

Г.Г. То типерка ше каж'іт дружб'і, а коліс' казали мол'оц'і: “Во, мол'оц'і п'ішли, йд'т мол'оц'і”.

У що були одягнуті дружби, коли йшли просити?

К.Г. То м'али... Кос'т'уми м'али, бук'ети м'али.

К.Г. Йше коліс', за м'ойі п'ам'ити, йа йше б'іла мал'а, то йше ход'или мол'оц'і пр'осити і м'али так'і... Йак то с'і називало? Нагайк'і... Ту така б'іла р'учка, а там б'іла така пот'ігта ск'іра і там... вбр'аной ж'овтой, черв'оной, б'ілої. І так ше й так л'опкали. Ше йак йа, м'оже, мал'а йак'іх д'ес'іт р'ок'ів або с'іла, йа ше такої п'ам'ітайу.

Для чого так робили?

К.Г. Ну то так йшли сп'івали і соб'і л'опкали...

Г.Г. То так'і б'іли т'ік'и, йак нагайк'и, т'іл'к'и б'іла шк'іра, шоб'і вид'іли, шо здал'ека йд'т мол'оц'і.

К.Г. Вон'і фс'і три м'али тот'і нагайк'и. То йа ше коліс' п'ам'ітайу. Типерка то т'ого ним'а.

Як колись пекли коровай?

К.Г. За м'ойі п'ам'ити коровайа не пеклі.

А чому?

К.Г. Чос' не пиклі. Та то коліс' б'іло б'ідарство. Ни мук'і ни б'іло, ни н'іч'ого. Во йак'ес' там в'іс'іл'і справили такої во, пирг'ів напиклі, так на с'ів понаклад'али, сир, смит'ана, м'ачка, такої дав'али во. А коровайа не пиклі. Аж п'ізн'іши, йа йуж б'ула, йуж ім м'ала, м'ожн, де йак'іх п'итнайц'і л'іт або так, туд'і коровай зач'али пич'і.

Що ви про той коровай пам'ятаєте?

К.Г. Пиклі так'і, в бритван'ц'і хл'іб пиклі, п'отім нав'ерха так'і к'оси випл'іт'али.

с. Арламівська Воля Мостиського р-ну Львівської обл.

З тіста?

К.Г. Та, з к'їста випл'їтали, потім так фарбували. І так'їй короваї нес-ли. То їа їу пам'їтайу той короваї. Їа їуж, м'їжи, м'їла п'їснаї-ц'ї-п'їтнаїц'ї р'їк'їв, тудї їуж зачїли короваї, а ск'їрши ни бїло нїяк'їх короваїв.

М'їли короваї?

К.Г. Ну їагже, во тим, бук'їтим.

Барвінкам, мїртом?

К.Г. Та, м'їртом м'їїли.

Був один короваї чи два?

К.Г. Фсе їа пам'їтайу їид'їн був.

А від кого?

К.Г. В нас фсе п'їред молодїми в'їн лежїв той на стол'ї. Де молодїїї сид'їли за стол'їм, там короваї був.

Може, колись давно молода їхала до шлюб, стоячи на ф'їрі?

К.Г. Так.

Розкажїть, як то було. Я знаю, що в деяких селах є такий звичай, що молода стоїть на ф'їрі, коли їде до шлюб.

К.Г. І в нас стоїала, бо їак с'ї Поц'їкова Ст'їфка видавала, їа бїла за др'їшку, вона скр'їз'ї стоїала. І на дор'їз'ї л'їди бїли, клан'їлас'ї: “Пр'їшу благослов'їн'їства, пр'їшу благослов'їн'їства”.

Г.Г. Їа т'їже їїхала на ф'їр'ї і т'їже стоїала.

Я думала, що то дуже давнїй звичай.

Г.Г. Машїни ж тудї не б'їло... Їа повїн:а б'їла стоїати, др'їжба повї-нен був мин'ї вїсадити на ф'їру, шоб їа не л'їзла сама, в'їн повїнен був вїсадити.

Що то означало?

Г.Г. Їа ни знаїу, шо то означїло, шоб вїсадити на ф'їру. Др'їжба прїїхав і к'їже: “Сл'їхай, жїби їа с'ї з тоб'їв ту не п'їтр'їчив...”. Їа повїн:а с'ї не дав'їти. Тот'ї їу пост'ївив мн'ї кр'їсло і к'їже: “Ставай на кр'їсло, їа под'їм р'їку”. Їа т'їже л'їзла на ф'їру і т'їже фс'їу дор'їгу пр'їсїла благослов'їн'їства, ког'ї увїд'їла: мал'ї дїтїну, хто бн не їшов. С'ї клан'їла і пр'їсїла благослов'їн'їства. І з ф'їри мин'ї т'їжи зн'їм'їв др'їжба.

На весїлї був першїй і др'їгий др'їжба?

К.Г. Та. Ше ї тр'їтїй бив у нас, в м'їне.

Як називали всїх молодїх жлопцїв на весїлї?

Надсяння: традиційна культура і побут

К.Г. Хоронджі. Той дружба, той хоронджий.

Хто такий хоронджий?

К.Г. Хоронджий в'ін ту...

Що мав робити хоронджий на весіллі?

К.Г. Хоронг'євку н'іс. Йіх біло дос' тих хоронджих пропіних.

Що саме хоронджий ніс?

К.Г. Хоронг'євку такú, де сорочка бúла там на тім. І потім то брали...

Г.Г. В нас ше таквó йи. Шо вот принесли сорочку на ті сосн'і, жи йа там казала. Йак вона с'і називала? Форенга. Тод'і форенгу забирайе хоронджий, в'ід молодого йак'іс' хлóпшц'. Йе дружбі і йе хоронджі. Йде з тов форенгов до цёркви. З цёркви ту форенгу везе назад. І прийшов си з цёркви, в першу чергу, ше н'їж л'уди тут с'і поставили, в'ін л'ізе на кóмин і ту форенгу пхайе в кóмин. А шóби не захав в кóмин, бо л'уди пал'йт, бúде дим валіти на фс'о, йомú майут дати гор'івк'и. А ту кóло н'óго стойат решта хорондж'і, в'ін там на кóмин і каже, ск'іл'ко там л'ітр'ів гор'івк'и. Год'иц'с'і [...]. То т'і хорондж'і виконуйут' тотú фúnкцію. Післан'ці принесли, а хорондж'і забирайут' тотú форенгу назад і став'ит' йи в тотойвó, е-е, в кóмин. Вони йи постав'ит' там в кóмин, но постав'ит' так, жи она там не завадж'ийе. Там поставили звёрху – і дим соб'ї йде, і форенга стойт. А йакіпó вони на зліст', розбирайут' кóмин, кидайут' цеглу в кóмин, шо-нибúд'. То так'ий називайуц'с'і зб'ітк'і, шóби полóчити гор'івку.

Як у вас називали вагітну жінку?

К.Г. Груба, во вона груба, бúде родила.

Як називали жінку, яка народжує дитину?

К.Г. Положніц'и.

Як говорили, коли жінка на останніх місяцях вагітності?

К.Г. Товó говорили, во тотá бúде гнет родила, йу бúде родила.

Чи кликали до породілля повитуху?

К.Г. Айагже.

Як таку жінку називали?

К.Г. Бабка. Бабка она. Г мене біла бабка. Старá біла.

Чи та бабка щось із собою приносила, коли йшла приймати пологи?

К.Г. Н'іц не приносила. Чикала, йак с'і врóди. А йак с'і не врóдило, то Коваліха біла фт'ікла додóму, і потім Петрусіха старá і Стэфка, во йий свикрóха, і Маріна Свинáрка, мойá систра, тоді ратували минé. Она фт'іклá, пов'їла, жи дитина с'і не врóди і фс'о. Ну та чикай! Йак ти бабка, то чикай, пóк'и с'і не врóди. Заперла двёр'і,

с. Арламівська Воля Мостиського р-ну Львівської обл.

забралася і пішла. Потім жінки говорили: “Ой, вона зле зробила, тишэр то фс’о с’і в н’їй запрé”. Але ж жінка прийшла, вуйна вона с’і називала, Петрусіха стара, прийшла і: “Жінки, беріт їй догорі”. Вз’їли догорі, їа дитину вроділа і фс’о. Їак родіти, починають в’їткривати фс’о, шоб н’їчо не біло замкнене ф хат’ї, фс’ї шафи, двэрк’ї, поп’їт кúхн’у, скр’їз’, шоб там с’і скóро в’їткривало с’і т’їво, м’атка с’і в’їткривала, шоб скóро вискакувала дитина навэрха.

Чи можна було відвідувати породіллю, поки дитина ще нехрещена?

К.Г. Їа худіла. Нєсла цук’їр, чвэртку гур’ївк’ї і йак’їх там дєс’їт’ чи п’їт-н’їц’їт’ золотіх, тоді бұла пól’ска, во. Булкі. То коліс’ булók не біло, но хл’їб бив. Половїн’ку хл’їба нєсла.

Як називали ті подарунки, що приносили під час відвідин?

К.Г. На подарок давали. І ше ї матер’її давали такої кúсник во, йак на хúску, знайїте. “То м’їйєц, – к’ажи, – матер’їал дл’а сєбе худіти м’їйєц, гур’ївку на здорóв’ї, грóш’ї м’їйєц, ж’їби ти с’ї грóш’ї трим’али до самóй смэртї, і хл’їб би ти с’ї трим’ав”. Так с’ї гадало дутóї дитини.

Як називали обряд відвідування породіллі з дитиною?

К.Г. Їду с’ї подивіти, їду с’ї подивіти до дитини. Їа прийшла там ду Фрúз’к’ї, а дитина вроділас’ї, м’ала во такої во тувó губóу розт’ату. Їа йак с’ї фстр’ашила і там с’ї трóшка подивіла і фт’їкалам, бо їа біла в т’їжі. К’ажу: “Ши їа такогó врóджу”.

Коли робили хрестини?

К.Г. Хрестини робіли, йак вже дитина їуж біла здорóва, тудїї їшли до церкви. Пóк’ї м’ама с’ї в’їчистила. Тодї нєсли до хресту.

Як називали обряд церковного хрещення?

К.Г. Кстіни. Кстіти дитину.

Як називали хрещених батьків?

К.Г. Хрєсний, хрєсна. Потім їу біли хрєсний і хрєсна, а скóрше, то ше біло два, двóї, біло дв’ї ж’їнц’ї і два мужчїни. Ти, шо хрєсні, трим’али дитину, а тотї збóку стоїали. То, шо зад’ї стоїали, вони ни біли хрєсні, но тотї, шо трим’али дитину. Ти кúми. Ти, шо трим’ают до хрїстú, то хрєсні.

Що хрещені батьки приносили на хрестини?

К.Г. Крижмó. Б’їлой полотнó, два мєтри чи там ск’їл’кос’, сїла хто мав. То полотнó к’їдали хрєсні, ну і тїї, тотї, шо зозáду стоїали, к’їдали так само полотнó ф цэркв’ї. На дитину ф цэркв’ї к’їдали.

Чи запрошували після церковного обряду на гостину?

К.Г. Потім їшли з церкви, пішли на гостину. Та дитину с’огóд’ї хрїст’їт’ і їдем на гостину. Потім біли куліс’ кстіни п’їзн’їши.

Які страви подавали?

К.Г. Та їа вам гадаїу – пир’їг, м’ачку. А йак прийшли з хрїстú, бив

Надсяння: традиційна культура і побут

так'їй хл'їб, що там мали. Дитину христіли, і там біло, цук'їр бив, і туді покрéйали то́го хл'їба, поцукрували, і фс'ім давали першо́й той хл'їб.

Як дитина зверталася до хресних?

К.Г. Куліс' то́го ни біло. Ніхто ни дава́в подарк'і. То типéрка доп'їру дай'ут подарк'і. Ніхто ни знав, хто бив хресний йак'їй, ніхто не гада́в. Типéрка йуж зна́йут. Типéр дай'ут подарк'і, роб'їт, зóлото купу́йут, абі́ тій дитин'і да́ти.

Може, знаєте якісь колискові?

К.Г. Йа так пам'нтала т'і п'їсн'і, йа фсе д'їт'їм сп'ївала:

Ходит' сон ко́ло в'їко́н,
А др'їмо́та ко́ло плóта.
Питайéс' і сон др'їмо́ти:
– Де ми б'удем начувáти?
– Де хаті́на теплен' кáйя,
Де дити́на мален' кáйя.
Там ми б'удем начувáти,
Дитинóн' ку колисати.
Спи, дити́но, спи,
Йа т'і коли́шу,
А йак с'і зб'уди́ш,
Йа тибé заколи́шу.

Як у вас називали похорон? Може, погріб?

К.Г. Н'и, по́хорон.

А як казали: “неб'їжчик”, “покійник”, “вмерлець”?

К.Г. Вмерле́ць. Той, що гмер, бив вмерле́ць, а по́тім шос' говорі́ли на не́го: “Во, неб'їжчик вже, неб'їжчик”.

То вже пі́зніше, як він похований?

К.Г. Так.

Ховати чи хоронити?

К.Г. Ховати.

Вмер чи гмер?

К.Г. Вмер.

Не казали “гмер, гме́рлий”?

К.Г. Н'и, вмер.

Як у вас називають воду, якою миють померлого?

К.Г. Ну йакáс' мерла́ вода́.

І що з нею робили?

с. Арламівська Воля Мостиського р-ну Львівської обл.

К.Г. Та наші і що зробили? Вінесли в слойику на то, на цвинтар, віл'или.

А що люди з тою водою роблять?

К.Г. Туді що робили? А ви знайте, жи йа нав'ит' не пам'ятаю. Там л'или ту воду, де н'іхто не ходи, знайте? Не можна там л'ити, де л'уди ход'ит. Так'ий кут там йи, і в той кут, жи там н'іхто не ходи, там л'или. Йа пам'ятаю, баба гмерли, то мама л'или ту коло дорог'и, в кут. То ми с'і нираз д'ити бавили, то ми с'і бойали йти в той кут. Н'іхто не ходів.

Як називають те місце в хаті, де лежить небіжчик?

К.Г. Де в ког' в друг'их сєлах, в нас лежили на стол'і, а в друг'их сєлах лежили на ліжку.

То є катофельок?

К.Г. Н'и.

Як у вас називали домовину?

К.Г. Трумно.

Щось спеціальне клали в домовину?

К.Г. Клали, клали, з'іл'и клали.

Свячене?

К.Г. С'в'ічене з'іл'и клали.

Для чого?

К.Г. Ну та так фс'і клали з'іл'и с'в'іченойе... Стеліли і х подушку пхайут і потім стел'ит в трумн'і.

Як називають ото світло, яке беруть у церкві?

К.Г. Ну та с'в'ічк'і.

Просто свічки?

К.Г. Та, с'в'ічк'і.

Г.Г. Св'ітло в нас говор'ит. В нас коліс' св'ітла не було, були св'ічк'і.

К.Г. С'в'ічк'і з церкви.

Як називають обряд прощання родини з покійником?

К.Г. Прощан'а, во прощати. С'в'апчєник говорі: "Прощайте, бо будєм ховали".

А коли в церкві люди цілують хрест?

Г.Г. Посл'ідне ц'ілуван'и.

К.Г. Посл'іднойе ц'ілуван'іе. Йдут ц'ілуйут... На мерл'ім йи хрест, тудійка там йнго поклад'ит, ту йи хрест і йдут вангелію ц'ілувати, там с'в'апчєник йи.

Ще раз скажіть, як називають той обряд?

К.Г. Посл'ідной ц'ілуван'іе.

А як у вашому селі називають кладовище?

К.Г. Цвінтар.

Чи запрошували на похорон таких жінок, які мали плакати, голосити?

Надсяння: традиційна культура і побут

К.Г. В нас н'и, то дес' на Украйін'і там.

Г.Г. В нас Салтіру чита́йут.

К.Г. В нас чолов'ік чита́йе, д'ик чита́йе Сати́ру, напер'ід вєч'ір.

То немає жінок-плакальниць?

К.Г. Н'и.

Якісь спеціальні пісні співають?

К.Г. Сп'іва́йут п'існ'і.

Г.Г. Прошчáл'н'і п'існ'і сп'іва́йут. То мерцєв'і сп'іва́йут.

К.Г. Ко́лі мерлєц'и, той чита́йе Сати́ру, а л'уди соб'і с'п'іва́йут.

Чого не можна робити, поки покійник у хаті?

К.Г. Ну та шо ни? Та там шо готу́йут, то... А шо буду́т робили? На по́ли ни йду́т.

У нас кажу́ть, що не можна землю рухати, тобто копати. Кажу́ть, що не можна різати курку, качку...

К.Г. Їак вмирлєц'и?

Так. А ще заступаю́ть дзеркала.

К.Г. А, закрива́ти. В нас закрива́йут.

А що то означає?

К.Г. Ну та то ни мо́жна, жи́бі там в зєркал'і бив, мирлєго біло ві́дно.

Прóстин'ами, ма́йут, зєркала тотó накрива́йут, в нас то накрива́йут.

Г.Г. І в'ікно́.

К.Г. Так, і в'ікна заслон'а́йут.

Г.Г. Ну шо? П'ідм'іта́ти ни можна, мі́гти н'ічо́ не мо́жна, п'ідло́гу там, допу́ст'ім.

К.Г. По́к'и не вінесут.

Г.Г. Їак вже вінесут, тод'і вже мійу́т, п'ідм'іта́ут. То́го не мо́жна. Але ку́рку, качку в нас р'іку́т. Холодєц' чи на шос', то р'іку́т.

А в нас кажу́ть, що не можна різати, поки є в хаті покійник.

Г.Г. В нас тако́го не бу́ло.

А ще кажу́ть, що не можна нічого копати, поки є померлий...

К.Г. Ну та йи в хáт'і поме́рлий, то н'іхто́ не йде н'ічо́го...

Як у вас називаю́ть яму, в яку опускаю́ть домовину?

К.Г. Їа́ма.

А потім, коли поховали?

К.Г. Гр'і́б.

Ставля́ть якісь пам'ятники?

К.Г. Ста́вл'ит крї́жнї. Кри́ж'і ста́вл'ит, а по́тім...

Крї́ж – то хрест?

К.Г. Хрест, а по́тім пам'ітнїк'і ста́вл'ит там за р'ік чи сі́ла, ста́вл'ит пам'ітнїк'і.

Пі́сля похоро́ну кличу́ть на поминки?

с. Арламівська Воля Мостиського р-ну Львівської обл.

К.Г. Клїч'їт на дєв'їт', сорок днів.

А після похорону?

К.Г. Післ'а похорону йдуть л'уди з цвінтар'ї, фс'ї йдуть до хати.

То називають поминки?

К.Г. Пóминк'ї.

Чи послїдна гостина?

К.Г. То мóжно р'їзн'ї бїти.

А у вашому селі як?

К.Г. А во йдуть, на гостїну йдуть.

Г.Г. На пóминк'ї, в нас кáж'їт, йдуть.

Щось спеціальне готують на поминки?

К.Г. Та йи, фс'о даїуть. колїс' не давали, а типєрка йи, ой, Бóже м'їй!

Г.Г. Тоб'ї говоруть за спеціал'не. В нас такого нема спец'їал'ного. В Рос'її йи спиц'їал'не. Там мўси бўти рис і фс'о. В нас нема такого спец'їал'ного бл'ўда, шобї на пóминк'и. А там йак'їс' бл'їні, рис там мўси бўти.

Ще кажуть, що треба спочатку обов'язково частик з'їсти.

К.Г. І в нас кладуть ч'їснак [...].

Як називають поминальну службу через дев'ять днів?

К.Г. Дєв'їт' днів.

А сорок?

К.Г. Сороковїй ден'.

Рїк?

К.Г. Рїчнїц'и.

І кожного разу кличуть на гостїну?

К.Г. Так.

Траур чи жалоба?

К.Г. Жалóба.

Як запрошують на весїлля?

Г.Г. В нас навес'їл'а запрошуйуть так. Тїжден' пєридвис'їл'ам в нид'їл'у дружк'ї, ну і дружбї... Вони в нид'ўл'у йдуть до цєрки на Слўжбу Бóжу... Післ'а Слўжби Бóжойї вони йдуть до с'в'ашчєника по благословєн'ство. С'в'ашчєник їїх благословїт і с'в'ашчєник їїм даїє розр'їшен': а йти в село і просїти на вис'їл'а. [...] Прихóд'ит фс'ї трóїє в хату, клан'айуц'с'ї і кáжут: "Слáва Ісўсу Христў". Тод'ї кóжному особїсто, хто йє в хат'ї, молодá клан'айец'с'ї і кáже: "Прóшу благословєн'ства, прóшу благословєн'ства, прóшу благословєн'ства". Три рáзи. Той, хто йи в хат'ї, комў вона клан'айец'с'ї, кáже: "Най т'ї Бог благословит пчáс'т'ам, здорóвл'ам, дóбров дóлев і

Надсяння: традиційна культура і побут

пшчаслівим дор'їбком". І тожи так три рази. Тод'ї молодá фстайе до дружóк і фс'ї три разом каж'їт: "Просіли вас тáто і ма́ма, брат і сестра́ і ми вас прóсимо до нас на вис'їл'а".

Господарі хати дають щось молодій?

Г.Г. Дай'ут. Йак коли вонá поклонілас'ї, і фстáла, і попросіла, тод'ї старіша там до́му дайе грош'ї. Но йа, наприкад, йак дайу грош'ї, то старайус і брати ша́нку. Беру ша́нку, кладу грош'ї в ша́нку, шóби не з голойи рук'ї. З голойи рук'ї н'їколи н'їхтó не дай'ут. Дайу ша́нку і кажу, вонá мин'ї клан'айиц'с'ї, а йа кажу: "Най т'ї Бог благословіт пшчас'т'ам, здорóвл'ам, дóбров долев і пшчаслівим дор'їбком. І першій шóби був син. Даруйу тоб'ї грош'ї з ша́нк'и".

А чому не з руки?

Г.Г. Ни мóжна давáти з голойи рук'ї, томú шо йийи зáвжди шос' бóде не хватáти в жит'у, бо то ж бóла гóла рука. І нáв'їт' в нас, де приход'їт на ден' нарóджин'и чи шо-нибóд', нáв'їт' старш'ї л'уди в'їгáйут з к'ишн'ї хустінку і дайе грош'ї з хустінк'и. Т'їл'к'и би но не з голойи рук'ї [...]. А шóб був першій син, йа дайу грош'ї з ша́нк'и.

У вас на вінець збираються за тиждень до весілля?

Г.Г. Так, то коліс' так бóло, плит'ут в'їнец.

Ще відбувалося за тиждень до весілля?

Г.Г. Так, во пєрид тим, йак в нид'їл'у майе молодá ітї в цєрку (тож коліс' вел'онів ни бóло, тáйак зáраз), плєли молод'ї в'їнец. Ходїли д'ївчáта, позбирáли барв'їнок, тóго барв'їнку привєзли дес' два чи три м'шк'ї. Збирáлас'ї молод'óж, клікали родїну, йакá м'їе шїтї в'їнец, і кáждий, л'удїна, шо сид'їла, збирáла в пучóчк'ї, и-и, барв'їнку. І кáждий той пучóк передавáли дáл'ше там до тойї кравчїн'ї, шо вонá плєла в'їнец. Б'їл'а нєйї сид'їли знов тїйї л'уди, йак'ї вже знайут дóбре той, складáли то в пучéчк'ї, а вонá спиц'їал'но на такóму твердóму полотн'ї... А то так'є бóло, йагби так'є, йак крїси [...]. Так'ї крїса, йак з тоговó, йак називáйуц'с'а, з капил'уха опшивáли матерїялом і тод'ї, шóб вонó бóло твирде, тод'ї на н'óму пўчка до пўчка, пўчк'и до пўчк'и плєли в'їнок. Тáйак зáраз йи р'їзн'ї так'ї, и-и, цв'їтóчк'и, шо-небóд', шóб обмайїти той в'їнок, коліс' тóго ни бóло. То старáлис'ї майїти. Ше коліс' йа давнó мáла і мойá ма́ма мáла пєрла, курáл'ї, так'ї пєрла. То вонї зашївали тотó в той барв'їнок, вшивáли так'ї пєрла, шóб вонї блист'їли. Вони там зáра похóж'ї, йак іграшк'и, тойї пєрла бóли з так'їх, з тоговó, так'ї т'ї корáл'к'и. Вонї дўже гáрно в'їнец плєли, так'їй ширóк'ий і дўже гáрний в'їнец. І тудї приходїли... Той в'їнец довго плєли... Йак с'ї

збирали в'єчиром дес' година дис'ата, то до годіни тр'єт'ойі з'авжди б'уло. Тод'і приходіли дружб'ї з молодім викуплати в'інец. Але й ше так спиціял'но пл'єли так'ий в'інец, ну так'ий пр'осто зробіли ше одін в'інец, два в'інц'ї. Ну і приход'їт дру́жби і ка́жут: “Ми йїхали дор'огойу і нам с'і полома́ло ко́ло. І сказа́ли, жи ту йи така майсте́рн'ї, шо р'оби ко́ла. Мо́же, ми с'уда́ попа́ли чи не с'уда́?” Ну і там йу ка́жут: “С'уда́ попа́ли. А йако́й вам ко́ло потр'їбно – за́дно́й чи пер'єдно́й?” А вони́ там ка́жут, йако́й йїм с'і поло... Ка́жут: “Та ми ма́йем тако́й ко́ло, во див'їц'с'ї”. Ну і бер'ут тот'ой в'інец, шо спл'єтений так'ий спиціял'но і той: “Во див'їц'с'а, йак на́ше ко́ло йїде: бу-у-у”. Маха́йут тим в'інц'їм. Ка́жут: “Н'и, нам би с'і зда́ло ко́ло, але так'є тр'о́ха шїрше. Ва́ше ко́ло то йак'єс' так'є зав'узк'є”. – “Ми ма́йемо і шїрше, мо́жите... Подив'їц'с'ї: ми ма́йем шїрше”. – “О, так'ий би нам п'їдїйшло, о, тако́й би нам п'їдїйшло”. – “Але то шир'ок'є ко́ло до́рого кушт'їе”. Ну і начина́йуц'і туді дру́жб'ї годіти. А жіночк'ї сп'їва́йут, вони́ с'і д'уже до́вго год'їт за тот'о ко́ло. Ж'їночк'ї і д'ївча́та сп'їва́йут:

Дру́жб'ойку, дру́жб'ойку,

Чо с'і так торг'уйеш?

Чи ти на баз'ару

Кур'ову куп'уйеш?

Та в'ін ка́же: “Та кур'ови не куп'уйу, але ко́ло ми тр'єба нормал'но”.

– “Раз нормал'но ко́ло – до́рого кушт'їе”. Дру́жба ше там с'і годі.

Ну, так бува́йе...

Мо́же, ще щ'ось знасте?

Г.Г. Ну годіс'ї, тод'і д'ївч'їта му с'п'їва́йут:

Там п'їд прип'їчком

Шос' пл'уско́чи,

А там дру́жба

П'ортк'и мо́чи.

Да́йте й'єму пранич'їска,

Най си ви́шире портчи́ска.

А в'ін сам мо́чи

І сам б'уде пра́ти,

Бо шкуд'їе дру́з'ц'ї

П'їит' куп'їйок да́ти,

Бо шкуд'їе дру́з'ц'ї

П'їит' куп'їйок да́ти.

А дру́жба тод'і с'і зах'ишг'а́йе, ка́же: “Та йа йї дам і дес'їт' куп'їйок... Ви зна́йите, ко́ло то йи ко́ло, але йа чув, шо в вас ту йи га́рна

Надсяння: традиційна культура і побут

нив'істка, і ми би хот'іли йійі тожи купіти". — "О, то ше б'іліше б'уде коштувати: ви хочете і ко́ло, і нив'істку купіти". Ну і тоді вони с'і там годуйут, торгуйут. Чи там дв'іста рубл'ів, чи там тріста, ск'іл'к'и... Дружба плóти за тотойво́, йак с'і назива́є, е-е, дружба плóти за в'іне́ц. Забира́є дружба в'іне́ц і переда́є молодóму, а молодий той в'іне́ц переда́є та́тов'і. І та́то трима́є в'іне́ц, а д'івча́та сп'іва́йут:

Ма́мун'у, ма́мун'у,
Гри́б'ин'ц'и, гри́б'ин'ц'и,
Рожчи́сати ко́су
До в'ін'ц'і́, до в'ін'ц'и.
Рожчи́сати ко́су
До в'ін'ц'і́, до в'ін'ц'и.
Ко́су ж мо́йа, ко́су,
Ко́су жовоте́н'ка,
Хто ж т'і б'уде че́сав
В не́д'іл'у зран'е́йка?

І туди́ сп'іва́йут:

Брат кусо́йку че́ши,
Брат кусо́йку че́ши,
П'ід ним с'а земла́ тр'а́се.

І туди́ бире́ брат, рожче́су́є..., та, сис́тра та́йягби його́, с'іда́є на кр'і́сло, брат бире́ гре́б'ин' і рожче́су́є ко́су. Ко́су рожчи́сав, тоді́ той, и-и, тоді́ бире́ в'іт та́та той в'іне́ц, бире́ в'іт та́та той в'іне́ц і закла́да́є та́йягби сис́тр'і на го́лову. І тоді́ там, бра́тов'і тоді́ начи́на́йут знов сп'іва́ти р'ізн'і п'існ'і́, напри́кад:

Хо́дила м по по́л'у,
Збі́рала м фасо́л'у.
Ска́жи ми́н'і, бра́те,
Чи м вга́дала до́л'у.
Ска́жи ми́н'і, бра́те,
Чи м вга́дала до́л'у.
Ска́жи ми́н'і, бра́те,
Чи м вга́дала до́л'у,
Шо́би м не ході́ла,
Йак в'івц'а́ по по́л'у.
Шо́би м не ході́ла,
Йак в'івц'а́ по по́л'у.

І то прос'п'іва́ли, тоді́ молодá фт'ім в'і́нці́, жи́йи, в пе́рцу че́ргу клан'а́й-ис'і́, поклон'а́йис'і́ та́тов'і́, шо сто́йіт ко́ло тойво́ то́йі, тоді́ поклон'а́йис'і́ ма́м'і́, тоді́ с'і́ клан'а́є бра́товц'и, а д'івча́та там сп'іва́йут, напри́кад:

Ма́рус'у, Ма́рус'у,
І шче раз, і шче раз
Поклоні́с'і ма́м'і
Хот' сто раз, хот' сто раз.
Поклоні́с'і ма́м'і,
Шчо т'а годува́ли,
Шчо с'а поклон'е́йка
Тво́го дочика́ли.
Згада́йти м'і, ма́мо,
Йак при́йде субо́та:
Бу́де вас чика́ла
Фс'а мойа́ робо́та.
Згада́йти м'і, ма́мо,
О́дин раз на тї́жден',
А йа вас згада́йу
Де́с'ат' на хвилі́ну.
А йа вас згада́йу
Де́с'ат' на хвилі́ну.

Ну так'і, р'ізни так'і п'існ'і. Ну і фс'о. Туді́ молодій, дружи́
розхо́д'ац'а. А л'у́дам тоді́ дай'ут так'ий, то с'і назива́є переку́с,
ну йак в нас вот: ма́чка коли́с' була, сир зо смита́ноју. Ни сала́тів
н'ийа́к'их, ни н'ічо́го апсол'у́тно, т'і́л'к'и тойво́. І типе́рка мо́жут
дава́ти ма́чку і пир'і́г. І фс'о.

Г.Г. А тоді́ в нас ше так йи, шо на дру́г'ий ден', во вже начина́йиц-
с'і вис'і́ла: са́мо пе́рше ра́нком та́йагби до молодого́ прихо́дит
п'ісла́н'ц'і, в нас назива́йиц'а, але коли́с', йак мин'і мойа́ бабу́н'и
розка́зувала, назива́йиц'і посланці́. Коли́с' назива́ли, а типе́рка
в нас назива́йут п'ісла́н'ц'і. І нес'ут молодому́ сорочку́. Йак коли́с'
розка́зували ста́рши ж'інк'и, а йа то зна́йу фс'о в'ід сво́йї бабу́н'і, бо
вона́ в ті́м так'ім фс'ім бі́ла актуа́лна, бо скр'і́з' по вис'і́лах... То
коли́с' бува́ло так, шо був же́ніх з одно́го сила́, нари́чена з дру́гого
сила́, шо бойа́ри, вона́ та́йагби посла́ла сво́йї бойа́ри, шо́б завезти́
найц'і́н'іши, шо то в не́йї бу́ло дла́ молодого́, то йому́ сорочка́ до
шла́'убу. А вони́ везли і биз л'і́с, бува́ло, і биз по́ли, і на них мо́гли
напа́сти розма́йті, напада́ли, і мо́гли сорочку́ в'ід'ібра́ти. То бу́ло
страше́не, йакшо́ в'ід'ібра́ли сорочку́. І за́раз в нас залиши́лис'і т'і
звіча́йї, в нас залиши́лис'і т'і́ звіча́йї, в нас так і йи, но вже сорочку́
ста́райуц'а́ і в'ідібра́ти сам'і сво́йї, йак принес'ут на подв'і́р'я сороч-
ку до молодого́. Сорочку́ в нас нис'ут на смире́ц'і. Висо́ка смире́ка,

Надсяння: традиційна культура і побут

тойвó, на смире́ц'і йе пов'ішнена гáрна вишне́ва ху́стка вели́ка на чо-
ти́ри к'інц'і, і на ті ху́сц'і йе прич'іплена сорóчка і молодóму б'ук'ит до
шла ўбу, і дружба́м. От'і п'ісланц'і і нис'ут, висо́ко нис'ут. Прихо́джучи
до подв'і́р'я, с'п'іва́ють:

Роди́но, роди́но,
Роди́но коха́на,
Ми до те́бе йде́мо
В'іт само́го ра́на.
В'іт само́го ра́на
До те́мної но́ч'і.
Роди́но коха́на,
Запла́кані о́ч'і.

І прихо́ди́т на подв'і́р'я, а на подв'і́р'у молодóго фс'і двéр'і закриті.
Фс'о позакри́ване, фс'о тихе́н'ко, спо́кійно, нимá н'і́кого. А вони́
с'п'іва́ють, ста́ють п'ід двéрима і с'п'іва́ють:

Вийди, Ї́гор, з ха́ти
Сорóчку купл'а́ти,
Бо йак не вику́пиш,
Понесе́м топі́ти.
Понесе́м топі́ти,
І бу́де плава́ти –
Ти си в'і́з'меш гра́бл'і,
П'іде́ш в'іт'іга́ти.

І тойвó... то прос'п'іва́ли, дру́г'і с'п'іва́ють:

А на́ш'і сорóчка
Без о́дної д'ірк'і,
Вона́ в нас ку́шту́є
Сто л'і́тр'ів гор'і́вк'і.

Ну і р'ізн'і п'існ'і с'п'іва́ють... А т'і ше йи двéр'і закриті, там йи так'і
ж'іночк'і, жи сп'іва́ють:

Л'і́н:а сорóчка, л'і́н:а,
Л'і́н:а сорóчка, л'і́н:а,
Вона́ нам не потр'і́бна.
А ми сорóчку майе́мо,
А ми сорóчку майе́мо,
Ї́гора до шла ўбу вбире́мо.

А вони́ знов свої́е:

Ой Ї́гор, ой Ї́гор,
Ми до те́бе йде́мо,
Ми то́б'і ду шла ўбу

Сурóчку нисéмо.
А на́ш'ї сорóчка
Без óдної д'їрк'и,
Вона в нас кушп'у́є
Сто л'їтр'ів гор'ївк'и.

А т'ї ба́бк'и з-за двирéй знов с'п'їва́ють:

Ва́ш'ї бук'ета з круп'иви,
Ва́ш'ї бук'ета з круп'иви,
Де пси с'ц'їти худ'їли.
Ва́ш'ї стонг'ї не прасува́ні,
Ва́ш'ї стонг'ї не прасува́ні,
На них кут'їга виспа́ні.

Т'ї своїé хвал'їт-сп'їва́ють, а т'ї фс'о в'їтпов'їда́ють, жи в них то фс'о
їи і їм то їу ни трéба. Ну вони́ нарэшт'ї... і с'п'їва́ють:

Слава́ Ісусу Хрїсту,
Їак с'ї ту ма́їєте?
Принéсли сурóчку.
Чи с'ї призна́єте?

Ну тод'ї – бах, в'їткрива́ють двéр'ї, в'їткрива́єм двéр'ї і ка́жемо: “Хлóп-
ц'ї, ви шос' не тудá попа́ли. Ви відите: в нас двéр'ї закрїті, фс'о за-
крїте, ви принéсли йак'їс' товáр..., нам ни трéба, ми то фс'о своїé ма́ємо. Їакшó Ігорко йде до шл'ўбу – ми йому́ фс'о своїé дамó”.
Ну а т'ї говор'їт своїé і старáйуц'ї п'їслáнц'ї, старáйуц'ї п'їслáн'ц'ї,
шоб'ї їх хпустїли за ст'їл і шоб' не вкрáли в той момéнт сорóчк'ї. А в
той момéнт хлóпц'ї в'їд молодóго налаштóван'ї вкрáсти. Вони́ на́в'їт'
мóжуть с'їд'їти на ви́щ'ї. І йакшó вони́ п'їдн'їмит ту форéнгу догорї,
то тóй мóже – фїу (*показує*) – і вже вони́ с'ї лишїли без сорóчк'и. То
вони́ так старáйуц'ї, шоб' так обступїли. Сорóчку пуска́ють нїзом і
бойáц'с'ї, жиби хто збóку не сто́яв. Фс'ї ід'ут, шоб' вони́ т'їл'к'и д'їста́-
лис'а за ст'їл. Д'їста́лис'а вони́ за ст'їл, с'їли вже за столóм, а сорóчку
несé та́йягби молодóїї брат, брат р'їдний, йакшó їи. Нимá – то дво́йу-
р'їдний, хто там. Ну і по сам'їм цéнтр'ї с'їда́є за ст'їл з сорóчкою,
сорóчка кóло н'óго і фс'ї тот'ї, шо охорон'áють, т'ї бойáрини кóло со-
рóчк'и. Ну і тод'ї ка́жуть, шо дава́йте нам молодóго. В нас ше їи так'їй-
звїчай, так'їй звїчай, шо молодóго перед'їва́ють, шоб' вони́ сиб'ї йогó
купїли. Ше хто зна́їи, когó си к'уп'їт, когó си ше к'уп'їт. Їакшó вони́
к'уп'їт молодóго, та́йяк ма́їе б'ути, значит, сорóчку за сво́ю ц'їну́, шо
вони́ вложїли, грóш'ї їм в'їда́д'ут і гор'ївку. А йакшó вони́ вк'уп'їт не
тóго, значит, б'уде наполовїну мéнчи, а мóже, ше но одна́ четвэртїна.
Залéжит в'їд тóго, йак вони́, когó вони́ к'уп'їт.

Як відбувається торг за молодого?

Г.Г. В нас над'іва́ють кожух, на кожух над'іва́ють ше про́стин' чи покрива́ло і веду́т. Приво́д'ит, вот вони́ п'іт поро́гом сто́я́т..., йуж приве́ли. Кажу́т: “Ві́р'і́внайте. Шо то не ві́дно, йак'ї́й в'ін там ро́стом”. Ві́р'і́внали. “Фс'о – прийма́йтис'і́». Поду́мали-поду́мали, поду́мали-поду́мали – н'и, не прийма́йуц'і́ [...]. І на́решт'і́ перебра́ли – приво́д'ит. Приво́д'ит і каж'і́т, щоб ста́ти на по́вний р'і́ст. А приве́ли мою́ Та́н'а, а вона́..., вони́ їй ве́ли, а вона́ ї́йм каза́ла: “Йа причо́ску зроби́ла, бо йа старо́с'т'і́на, щобі́ ви ми́н'і́ там не пла́цкали по гуло́в'і́”. Але ж то хло́пці́ забува́ли і такво́ фсе на го́лву – пла́ц (*показує*) [...]. А вона́ була́ фс'ї́й оде́ж'і́ Іва́нов'і́, бу́ла в йи́го чо́ботах, ста́ла на по́п'і́чк'и в чо́ботах. Тож не ві́дно – висо́ко-висо́ко. В'ін: “При́йма́йтис'і́?” – “При́йма́ймо́с'і́”. Вони́ ше раз с'і́ допи́ту́ють: “При́йма́йтис'і́?” – “При́йма́ймо́с'і́”. А ї́й стара́йуц'і́ блі́жше п'і́двеси́ти до бра́та, жи́ трима́йе со́рочку. П'і́дво́д'ит блі́жше, зн'і́ма́йу то́тойво́... ку́жух, а вона́ за со́рочку хват'і́ вже п'і́шла. І про́да́ла со́рочку сис́тр'і́. Ото́ тоді́́ бу́ла! То́ді́ со́рочку му́с'і́ли ви́купити вони́ в сис́тр'і́, щоб ві́да́ти му́лодо́му. І вже то́ді́́ ви́кпу за со́рочку не полу́чили, то́ді́́ вже бу́ла його́ во́ла́: да́ти ї́йм гор'і́вку, щоб бу́ли дово́л'н'і́... Ну і по́тім ц'і́ле вис'і́ла ше с'м'і́йали́с'і́, гово́р'і́т: “Так'і́ п'і́сла́н'ці́, шо со́рочку не вм'і́ли про́да́ти, так'і́ п'і́сла́н'ці́, шо не вм'і́ли со́рочку при́да́ти” [...]. А йак вже со́рочку купі́ли, то́ді́́ молоді́й з то́йу со́рочко́йу три ра́зи кру́ти́ц'а, з то́йу сосно́йу... Так, вз'а́в со́рочку і такво́ (*показує*) – раз, два, три.

Як називають ту гілку, на якій несуть сорочку?

Г.Г. Форенга в нас назива́ють.

Форенга?

Г.Г. Форенга, та.

А чому так?

Г.Г. Ну йа ни зна́йу. Так по-старода́вно бу́ло. В нас не так с'а за́ра назива́йе. О, типе́рка мо́же сказа́ти хто-небу́д': “Во, на сосн'і́ прине́сли со́рочку”. Але коли́с' по-старода́вному то с'а назива́ло, назива́ли форенга, на форенз'і́ прине́сли со́рочку [...]. Ну і той, в'ін бире́ три ра́зи кру́чис'і́ з тов со́рочков і з то́йу со́рочко́йу йде до дру́гої́ ха́ти. Але ви не ду́майти си́! Йде до дру́гої́ ха́ти, а жі́ночк'і́ так'і́ ка́ждий кум'і́рец, ка́ждий той обма́ц'і́ють то́йі со́рочк'и, та́йягби ла́заром про́вели по н'і́, чи там шо ни́ма. Чи там ни́ма шо за́пханого, чи там ни́ма де шо зчи́ро́ваного, жи́бі́ в'ін то прис'а́г'и ни́ при́йн'а́в, жи́бі́ в'ін си́ то́то, з тим чи́ро́ване... Так ту со́рочку обма́ца́ють до тенту́с'і́.

Прийде зи шіст'-с'ім баб і так мац'ійут, ко́ждой йидно́й пригл'а-
ду́ют, жибі́ там пл'амочк'и не бі́ло, шибі́ там н'ічо́го не бу́ло. Аж
тод'і, пройшо́вши таку́ цинзу́ру, фс'о пров'ірили, т'і с'а пита́ють:
“Пров'ірили фс'о?” – “Пров'ірили”. Отод'і молодій вд'іва́йе, отод'і
молодій вд'іва́йе сорочку. А ше йак, не дай Бог, шо на́йдут, то там і
плач, і с'м'іх, і гр'іх. І сорочку ма́йут сво́йу нову́. Не дума́йте, шо не
ма́йут! Мо́ж'іт вора́ти молодого́, і в'ін мо́же йти в сво́йї сорочц'і, йак
там йакас' стара́ до чо́гос' с'і прич'іпіла і сказа́ла, жи там шос' йи
ни так. Так ту сорочку вже то фс'о... Ну фс'о, вже молодій с'і вд'ів
сорочку, а тод'і... В нас ни йі́дут, йак то назива́йиц'і, молодій за
молодо́йу, в нас молодій по молоду́ ни йі́де.

А як?

Г.Г. В нас за молодойу йі́дут дружбі́, тому́ шо, напри́кад, тре́ба попро-
сіти благослове́н'ства до пл'у́бу. До пл'у́бу молодá з молодім
ра́зом на́в'іт' йакшо́ сто́йáт, то в ота'ел'них вугла́х... Тут сорочку
прійи́н'али, молодій вже вд'ів сорочку, фс'о, тод'і йі́дут по молоду́,
але йі́дут по молоду́ дружбі́. І дружбі́ приво́д'ит молоду́, молодá
прихо́дит, тут вже л'у́ди сто́йáт, до молодого́, клан'айиц'с'а, при-
шива́йе тод'і молодá б'у́к'ит, дружк'і пришива́ють дружба́м бук'ети і
тод'і йі́дут просі́ти благослове́н'ства, напри́кад, і так та́то, і ма́ма, і
хто там йи в ха́т'і с'іда́ють.

Молодої родичі також сідають?

Г.Г. А по́тім, йак вона́... молодого́ ро́дич'ім поклоні́лас', благослове́н'-
ство, тод'і вони́ йі́дут з молодім. Дружк'і би́ру́т молодого́, дружбі́
– молоду́, і йі́дут до йи́ї ро́дич'ів. Там то́жи вклан'айиц'с'і і про́с'ит
благослове́н'ства.

Як це відбувається?

Г.Г. А тут вони́ с'іда́ють і там клан'айиц'с'і три ра́зи, па́дають в нас до
земл'і, йак с'і бат'ка́м клан'айи́т. Ну і бува́йи, шо там йи ж'іночк'і,
жи с'п'іва́ють тро́ха.

Що співають?

Г.Г. Ну, мо́жит сп'іва́ти так'е:

Г'іднима́йти, ма́мо, з'і́л'а,

Шчо йа го сади́ла.

Прийм'і́т' то́го з'а́т'а,

Шчо йа пол'уби́ла.

І такво́ с'п'іва́ють:

Не зради́ш м'і, М'іс'у,

Ни зради́ш, ни зради́ш,

По́к'і мо́йї ма́м'і

До н'іг ни приіадиш.
До н'іг ни приіадиш,
Ног'і поц'ілуйеш,
Ни зрадиш м'і, М'іс'у,
Бо м'і ни вартуйиш.

Ще м'ож'іт с' п'івати, колис' давнó с' п'івали:
Благослóви, мат'іно́йко,
Благослóви, мат'іно́н'ко,
Щчоб вз'ало шл'уб д'іт'ейко.

Коли дру́жби приїжджають по молоду, то торгуються у брамі чи ні? Роблять шлябант?

Г.Г. Йак, напри́кад, дру́жбі приї́хали по молоду́, то там, йакшо́ там хлóщ'і с'і́л'с'к'і хоч'іт ві́куп за сво́ю молоду́, то вони́ там си́б'і, то вони́ ста́в'ит си́б'і шл'а́бант, а́ле в нас в б'і́л'шост'і шл'а́бант ста́в'ит вже п'і́сл'а це́ркви, йак ви́ход'ит.

Молоди́х кроплять перед шлюбом?

Г.Г. Так, йак йдут тойво́, тод'і зе́леним барв'і́нком і с'в'і́чено́у водо́йу ма́ма кро́пи молоду́ па́ру, в'і́тправл'а́йе йі́х на пшчаслі́ву до́рогу [...]. В нас ще й так при шл'у́б'і. Ста́райуц'а рушні́к той, шо йи при шл'у́б'і, пові́н:и засти́лити, розсти́л'а́йе дру́жба пе́рший і дру́жка пе́рша, бо в нас йи два дру́жби: пе́рший і дру́гий. Дру́жок то́жи дв'і. Засти́лили пе́рид молодóйу, молоді́й кл'і́ка́йи на т'і́м рушні́ку. І сто́йіт дру́жба і і сто́йіт дру́жка в так'ім, так'і напру́з'і. Йакшо́ молоді́й ста́нит, хто ско́рше вкраде́, в'і́з'ме рушні́к, ві́т'игнут п'і́д молоді́х. Йакшо́ дру́жба, к'і́да́йе на хлóщ'і, шо́б с'і́ хлóщ'і..., а йакшо́ дру́жка, зна́чит, к'і́да́йе на д'і́вча́т, шо́б д'і́вча́та за́м'іж шлі́ [...]. І так ч'і́ту́ють, коли́ вони́ фста́нут... А ще в нас так'е́ йи заве́дено. Вот напри́кад, йак йдут че́рез це́ркву, ви́де́ молоду́, молоді́х ви́де́ с'в'а́шче́ник че́рез це́ркву, то ста́райес'і дру́жка йти по́р'ад з молодóйу і ка́зати, напри́кад: “Га́л'у, де кл'уч'і́?” А вона́ пові́н:а́ с'і́ обирну́ти і ка́зати: “Ви́ход'і́т за мно́йу фс'і́?”. Три ра́зи пові́н:а́ опов'і́сти. То вона́ йде знов кри́чіт: “Га́л'а, де кл'уч'і́?” А вона́: “Ви́ход'і́т за мнов фс'і́!” І знов: “Га́л'а, де кл'уч'і́?” – “Ви́ход'і́т за мно́йу фс'і́!” [...]. Ше ста́райуц'і́ такво́, ста́райуц'і́ такво́. Йакшо́ кл'і́ка́йут ф це́ркв'і́ на рушні́к, то, напри́кад, ка́жда ма́ма, шо́ там вже зна́йе, то ка́же: “Шо́б ти пе́рша не кл'а́кала, хай кл'а́ка́йе в'і́н”. Кс'ондз ка́же: “Кл'а́ка́йте”. І молоді́й то зна́йе, і молодá зна́йе.

с. Арламівська Воля Мостиського р-ну Львівської обл.

Тоді старайуцї кл'їкнути разом – пух, і кл'їкли. А дружка з'аді
стойт. Вона бирé той вéл'он і йому на ног'ї, знайите, п'тк'їдаїе.
А дружба, йак знаїе: бирé той вéл'он і каже: “Та най вона маїе то
своїе коло себе. Нащо там то на його ног'ах?” [...] То так йи, шоб
йїї слово б'уло зvéрху.

Розкажіть, як свекруха зустрічає невістку.

Г.Г. П'їдоходит фс'ї гост'ї п'їд двéр'ї, двéр'ї закрит'ї. І тоді с'п'їваїют
в'їс'їл'ник'и, старост'їни, так'ї, шчо йи на подв'їру, с'п'їваїют таку
п'їсн'у в нас, такуйу сп'їваїют:

Ой, вїйди, вїйди в кожус'ї
Шче й в чоботи уб'їйс'ї,
Бо надвор'ї зїмна рóса,
Наш'ї Марїана бóса.
Ни даїти нам ту стуйаїти,
Подв'їр'їйка туптаїти,
Бо ми л'їди подорóжн'ї,
В нас жовут'ї пурóжнї.
Пуст'їт же нас насердїну,
Пуст'їт же нас насердїну
Попарити животїну.

І нап'їркад, сп'їваїют:

Слава Ісусу Хрїсту.
Йак с'ї ту маїєте?
Привїли нив'їсту.
Чи с'ї признаїети?
Привїли нив'їстку,
Ви так йїї хт'їли,
А тїпер п'їд плóтом
Будéте сид'їли.

Ну і сп'їваїют:

В'їткриваїти, маму, двéр'ї,
Зн'їмаїти карн'їзи:
Привилї нив'їстку,
В двéр'ї с'ї ни в'їзе.

В'їткриваїуцс'ї двéр'ї і вихóди мама ф кужус'ї. Вихóди мама в
кужус'ї і маїе хл'їб, сїл', два хл'їба, і сїл', маїют цук'ер і опсипаїе
молоду пáру, фс'їх вис'їл'ник'ів кругóм. Вис'їл'н'ї фже стайут
блїжче, опсипаїе. Дружба бирé велик'ий кóлик (*сміється*) і фсе по
тїм кужус'ї бїе. Там кричїт, нап'їркад: “Дóбре йї там, так дóбре йї

Надсяння: традиційна культура і побут

там”. А ж’ночк’и чи там д’івчіта співа́йут:

Ой маму́н’у, мамунéн’ко,
Ой, же ва́ша б’іда йде,
Йак вам во́чи не вибе́ре,
То волос’и об’идре́.

І ще співа́йут:

В’іткрива́йти, ма́му, двéр’і,
Хо́чу вам пов’істи:
Стойіт дру́жба ко́ло дру́жк’и,
Ка́же: хо́че йісти.

Вона́ уб’ийшла́, напри́кад, три ра́зи, тод’і фстайе́ на пороз’і, трима́йе той хл’іб і ту сіл’і ка́же, йак нев’іска прихо́ди: “З чим ти, нив’істко, до ме́не прийшла́?” А йіи́ в’ідпов’іда́йе, нив’істка пов’іна: в’ітпов’істи: “З хл’ібом і з со́лев, і з до́бров’ до́лев”. І так три ра́зи. Ну тод’і вона́ зак’іда́йе ма́м’і хустіну.

Хустка – це подарунок?

Г.Г. Ну, то так, так’ий йи подаро́к та́йга́би в’ід молодойі зра́зу, йак іно́ прийшла́ зи шл’у́бу. П’ід двéри́ма закла́да́йе ма́м’і хустіну, убов’язко́во хустіну. Йака́ би вона́ не бу́ла, але хустіна. Ко́ліс’ фсе шил’іно́в’і стара́лис’і зак’іда́ти, так’і га́рні, так’і мо́дний бу́ли... А д’івчіта там с’піва́йут:

Д’аку́йу ти, нив’істко,
За гарну хустіну,
А йа то́б’і зако́лішчу
Мале́н’ку диті́ну.

А́бо:

Д’аку́йу то́б’і, нив’істко,
За ху́стку гарне́н’ку,
А йа то́б’і зако́лішчу
Диті́ну мале́н’ку.

Кужу́х кладу́т на пороз’і, биз пор’і́г периступа́йе молодій, і молодá, і дру́жба. Дру́жба вит’ига́йе хустіну і три ра́зи обхо́ди в ха́т’і навко́ло сто́ла, молоді́х обво́ди. Обв’івши три ра́зи молоді́х навко́ло сто́ла, виво́ди надв’ір і тод’і заво́ди молоду́ (в нас во ста́в’ит пала́тку, напри́кад, дла́ вис’іла́ на подв’іру). Ну і тод’і заво́ди молоду́, садіт. Той ко́жух п’ідн’іма́йут, стéл’ит той ко́жух вже в пала́ц’і і т’і мо́лодіта с’іда́йут на ко́жух там вже в пала́ц’і, де бу́де вис’іла́и.

Г.Г. На дру́г’ий зах’ід в нас туді́ йи спів, шо тод’і виклика́йут ма́му, та́та, бра́та і систра́, хто там йи, хрэсну до сто́лу і співа́йут. Во напри́кад, прийшла́и...

с. Арламівська Воля Мостиського р-ну Львівської обл.

Що то за звичай?

Г.Г. Тод і подарк'и повинна дати молодá дл'а його родини.

Як цей обряд називається?

Г.Г. Привітуван'и в нас назива́ють, в нас назива́йиц'и привітуван'и.

Приход'ит, во напри́кад, ти ж'інк'и́, що зна́ють с'п'івати, і сп'ива́ють.

Тих жінок часом не називають ладкальницями?

Г.Г. Н'и.

Співати – це ладкати?

Г.Г. Н'и-н'и-н'и.

Як називають ті пісні? Співанки?

Г.Г. Та с'п'иванк'и. Ну і вот, напри́кад, с'п'ива́ють:

Ой, дівно жи нам, дівно,
Чом ма́т'інк'и не ві́дно,
Чом до сто́лу не ста́є,
Чом до сто́лу не ста́є
Дит'а́т не витáє...

І так д'ек'и́л ка раз с'п'ива́ють, н'їж на́решт'і там та́то з ма́мов вже с'і збира́ють. Ві́с'п'ивали ма́м'и, туди́ ві́с'п'ивали та́тов'и. Ну вони́ вже обидво́є тод і́йдут до сто́лу. В пе́ршу че́ргу в них йе хл'і́б в руц'и́, на хл'і́б'и лежа́т гро́ш'и, вони́ в'іта́ють там молоді́х. І ше сп'ива́ють, напри́кад:

Молод'а́т не витáє
Зло́гойу ручен'ко́йу,
Зло́гойу ручен'ко́йу
І до́бройу долен'ко́йу.

А йше так мо́жуть сп'ива́ти п'ід тим во-во, йак но прийшлі́ зо пл'у́бу. До́вго там, н'їж кож'ух, н'їж то, н'їж ма́ма там вихо́ди, то мо́жуть ше с'п'ива́ти:

Прийшлі́ ми до це́ркви,
Шл'у́бу нам ни да́ли,
Ой, бо на́ш'и молод'и́та
Мулитóв ни зна́ли.

Зак будé сто́яти на подв'і́ру, там ше до́вго тойво́, то стара́йуц'и́ так'ево́ р'ізн'и́ – і с'м'ішн'е, і так'е́ с'п'ива́ти. Прихо́ди та́то з ма́мов, вони́ клан'а́йуц'а обидво́є три рази́ і тод і́ там дай'ут, назива́йец'а подарк'и. Вони́ йіх в'інчу́ють тим. А по́тім сп'ива́ють: “Чом систрі́не ві́дно”. І так чи систра́ присту́па́є, ну то ше мо́жуть с'п'ива́ти:

Напіймо́с'и, бра́те,
З бі́лого криштáл'у,
Бо ти б'удеш до́ма,
А йа де – йуж шче́ не зна́йу.

Надсяння: традиційна культура і побут

Напри́кад:

Добре йа́шко, добре,
Гру́шка пше солóчша.
Не забу́д', Іго́рку, про ме́не,
Бо йа наймо́лочша.

Ну то так вже с'п'іва́ють, йак систра́, напри́кад, витáйє. Ну систра́, там по́тім ше брат. Ну і, бува́йє, ше там хрєсна витáйє. Ну йак йде, на-при́кад, там витáти шва́г'єр..., то с'м'і́ють:

Ой, н'іхтó так не витáйє,
Йак шваг'єр витáйє:
Рубел' дав – дєс'їт вкрав,
Ше с'ї у́бзира́йє...

А́бо:

Ой, н'іхтó так не витáйє,
Йак шваг'єр витáйє:
Дайє рубел' по куп'ї́ц'ї,
На зда́чу чика́йє.

Ну так'є фс'о р'їзне. Йак йи там ше йак'їй мо́лодїй шва́г'єр, то, на-при́кад, с'п'іва́ють:

Вита́йу т'ї, шваг'о́во,
Без черво́ну рожу,
Йак ти б'уде Іго́рка ма́ло,
Йа ти до́помо́жу.

Ну так'ї, зна́йїте, с'м'ішн'ї. Йак йде то́то приві́уван'и, а тут вже л'у́ди в'їтс'п'і́вуют. Йак напри́кад, во та́то з ма́мов приві́тали чи там на ху́стку...:

А по на́шому подво́р'ї
Хо́ди чо́рне ку́р'ї.
Б'уде до́бра нив'ї́стка –
Ві́дно по на́ту́р'ї.
Хт'ї́листи нив'ї́стк'и,
Ма́йїте в'їд нї́н'ї.
Син, нив'ї́стка в ха́т'ї,
А ви в халу́пін'ї.
Син, нив'ї́стка в ха́т'ї
В перї́н'ї б'ї́лен'к'ї,
А ви в халу́пін'ї
На бу́л'б'ї др'ї́бнєн'к'ї.

Ну так'ї р'їзн'ї. А́бо ше свєк'ру́ха с'п'іва́йє:

Не б'їй ми с'ї, нив'ї́стко,
Не б'їй ми с'ї, не б'їй:
Б'удемо си жи́ли,

Йак ангéли в нéб'ї.
А вона знов кáже, с'п'івáйє :
Свикрушén'ко, свикрушén'ко,
Йа ти с'їни бóйу:
Йа за тво́йим сїном,
Йак за двéрма стóйу.
Так'ї во р'їзнї, так'ї пересп'їви так'ї см'їшнїй.

Як гості вітали молодих?

Г.Г. Ви знайїте, колїс' в нас давнó в'їгáли так. Пéршїй зах'їд бóув, вїйш-ли л'ўди з-за стóлу і тод'ї стáвили стів насеридїн'ї во там подв'їр'а, і музикáнти обїявл'áли, що зáраз бóуде привїт молодóйї пáри. І л'ўди ішли привїтувати молодú пáру. Áле в нас колїс' молодú пáру привїтували, то переган'ц'óували, тáйягби тан'ц'увáли з молодóйу і с'п'івáли п'їс'н'ї. Розум'їйте, с'п'івáли п'їс'н'ї [...]. То колїс' дúже с'п'івáли так'ї см'їшн'ї п'їс'н'ї, так'ї дл'а молодóйї так'ї, повчáл'нїє, дл'а молодóго. Вот нап'їркад, с'п'івáли колїс' ... Вот нап'їркад:

Витай'т'ї, Гáл'у,
Дáй'у грóш'ї см'їло,
Купїси такóйє л'їжко,
Жибї ни скрип'їло.
Лит'їли б'їли гúси,
А за нїми крук'ї.
Жибї вам с'ї так грóш'ї вéли,
Йак на бóл'б'ї жук'ї.

Так'ї, знайїте, так'ї розмай'їт'ї, розмай'їт'ї, р'їзн'ї так'ї п'їсн'ї. Вот нап'їркад:

Гáл'у, Гáл'у,
Бїла м не пов'їла,
Жи ти молодén'ка
Бóудеш хлóпа хт'їла.
А ти хт'їла хлóпа
І ше з хлóпом спáти.
А шо дáл'ї бóло –
Не бóду с'п'івáти.
Йакшó хóчеш, Гáлу,
Ти Івáна мати,
Мушиш шчовечóра
Гор'ївк'и давáти.
Гор'ївк'и давáти
З великóйї шкл'áнк'и,

Надсяння: традиційна культура і побут

Жибі́ ти не хо́див
Вéч'ір на коха́нк'и.
Ну і про молоду́. Та то йак с'істи, то можна с'п'івати нача́тиси
п'існ'і [...]. Во ше напри́кад:
Минé ма́ма годувáла,
В пап'і́р завивáла.
За багачі́ вистро́йла,
За б'ідного́ да́ла.
А́бо там йак йи́й кол'іжа́нка йде за́м'іж, то с'п'івали:
Пригада́йси, кол'іжа́нко,
Йак бу́ло на га́нку,
Йак ми одна́ дру́гу
Випрово́джіли на ра́нтку.
Ти каза́ла то́го,
Йа каза́ла то́го,
А ти ви́йшла за́м'іж
Зо́вс'ім за дру́гого.

Є спеціальний обряд, коли везуть придане?

Г.Г. То коліс' було, йа вам розкажу. П'ісл'а вес'іл'а, п'ісл'а вес'іл'а на друг'ий ден' і йе, придані назива́йец' с'і. Прихо́д'ат придані.

Людей називають "придани"?

Г.Г. Так, придані прихо́д'ат.

І той обряд так само називають?

Г.Г. Так, при́дане, при́дани. То, напри́кад, йакпо́ дочка п'ішла́ за нив'істку, ма́ма збира́йе при́дане і бирé соб'і, во, напри́кад, т'і господін'і, шо помага́ли ц'ілі́й тї́жден', свої́х ше блі́жчих ро́дич'ів і йде з тим при́даним, йіде в то силó чи там, йак в тім сил'і, то йде на при́дани. Прихо́д'ит, напри́кад, го́с'т'і, ма́ма визé пи́рину, подушк'і́, ну і шо там..., напри́кад, на́волочк'и, п'ідо́д'йа́л'ник, шо там так'е во-во. То гла́вне тотó, пе́ршой, то шо пові́н:е бу́ти, шоб бу́ло на чо́му спа́ти: п'ідо́д'йа́л'ник'и, подушк'и, пе́рина. То фс'о в таку ве́ліку ка́пу завирта́йут і то прино́с'ит. І прино́с'ит п'іт пор'і́г, двéр'і да́л'ше закрі́ті – при́йшли́ при́дани. І там му́зика гра́йе, с'п'іва́йут, жи при́йшли́ при́дан'ц'і. С'п'іва́йут:

Йак с'і бжуло́йк'і ро́йат',
Йак с'і бжуло́йк'і ро́йат',
Так с'і п'ісла́н'ц'і стро́йат'.

Вони́ с'і вістро́йали з тим при́даним, ма́йут на то... На́ш'і стара́йу-ц' с'і фкра́сти то при́дане, розум'і́йте? Стара́йуц' с'і фкра́сти при́да-

не, щоб вони шос' не донесли, шчос' не принесли. А т'і пот'ім їм показуїут, чи вони би си так'е не купіли, бо молодім би с'і так'е зда́ло. Но старайуц' с'і фкрас́ти фс'ак'ими пра́вдами-нипра́вдами, старайуц' с'і фкрас́ти. Ну і ше. Йак вже молодій, ма́ма по сам'ій серди́н'і з та́том, з тим при́даним вже с'іда́їут за столóм, а тод'і ї́х-н'у дочку перед'іва́їут. Не так, щоб вона́ тойво́, перед'іва́їут, щоб вони́ си купіли. Чи вони́ си кúп'ит сво́їу дочку́, чи си ни кúп'ит. Перед'іва́їут р'ізних ж'іно́к, р'ізних [...].

Прида́н'ц'і йдут за тими́, хто п'ішов. Прида́н'ц'і йдут за тими́, хто п'ішов чи за з'ат'а, чи за нив'істку. Йакшо́, напри́кад, син п'ішов за з'ат'а, значит з його́ стороні́ йдут прида́н'ц'і, а йакшо́ той, тово́, то з її́ї... А на дру́г'ий ти́жден', вже тод'і в нид'і́л'у... , на дру́гу нид'і́л'у, тод'і, напри́кад, в'ін п'ішов за з'ат'а, значит, прида́н'ц'і в понед'і́лок ходіли до н'о́го, там, де в'ін за з'ат'а. То вони́ си там му́с'іли його́ купіти. Чи вони́ його́ п'ізна́ли, чи не вп'ізна́ли, шо му́с'ит його́ купіти. А на дру́гу нид'і́л'у вже в'ід н'о́го чи там в'ід не́її... Йакшо́, напри́кад, вона́ йшла за нив'істку, ходіли в понед'і́лок, а туді́ до н'о́го прийшли́. То вже с'і назива́ло го́с'т'і, вже прийшли́ на дру́гу нед'і́л'у ше в го́с'т'і. То ше соб'і попросі́ла тих господи́н', жи там помага́ли, р'ідних...

Як у вас називали вагітну жінку?

Г.Г. Гру́ба а́бо в т'іжжі.

Яку назву має процес народження дитини?

Г.Г. Роді́ти, п'ішла́ роді́ти.

Як називали жінку, яка народжує дитину?

Г.Г. Вроді́ла.

Як говорили, коли жінка на останніх місяцях вагітності?

Г.Г. Ма́їе роді́ти.

Чи кликали до породіллі повитуху і як її в селі називали?

Г.Г. Кли́кали. Так і назива́ли: повиту́ха.

Що повитуха із собою приносила?

Г.Г. Но, в б'і́л'шост'і во не́сла с'в'і́чену во́ду, с'в'і́чене з'і́л'и, с'в'і́чене, во тотой во перестрах і тотó, йак то с'і назива́їе, жо́вте так'е з'і́л'и, жи с'в'і́г'ит в'інчик'і. То не́сла убов'язко́во. П'ід'кúр'увала, йак ши но вроді́ла чи ше напер'ід п'ід'кúр'увала. С'в'і́ченóв водóв кропі́ла, би вс'о ї́ї. То обов'язко́во.

Чи можна було відвідувати породіллю, поки дитина неохрещена?

Г.Г. Мо́жна, в нас в'ідв'іду́їут. Йдут в'ідв'ідати поло́жниц'у чи породі́л'у.

Прихо́д'ит, за́раз ка́жут, йакá паскúдна чи паскúдний.

Надсяння: традиційна культура і побут

Що дарували під час відвідин?

Г.Г. Убовйязково ма́йне бу́ти цу́к'ер, і грош'ї, і хл'їб. То дай'ут во чи цу́к'ер, чи солод'к'е. То тип'єрка й'уж бер'ут коробку цукорк'ів. Куліс' того ни бу́ло. Бра́ли цу́к'єр, б'їл'ї булк'ї і грош'ї. А в б'їл'шост'ї грош'ї. То бир'ут куп'їйки пр'осто так і к'идай'ут на дитїну.

Як у вас відбувається обряд хрещення дитини?

Г.Г. Ко́ли р'об'ит христїни, в нас так'їй об'їчай, так'ї йе. Йа знай'у так в'їд св'їй баб'ун'ї. Ма́ма бир'є дитїну на р'ук'ї п'єрид тим, йак пов'їн'и йти до христ'у. А ба́бка там чи й'їй ма́ма там бир'є но́жик с'в'їч'єний стал'ов'їй і перик'їдай'є три ра́зи ч'єрез дитїну, шоб дитїна бу́ла тверда, йак стал', шоб не хвор'їло і шоб бу́ла тверда, йак стал'. Так гув'ору, йак йа сама́, йак ба́бка мой'а р'об'їла. Йа стої'ала з мал'їм п'їд'т пор'ог'ом ф' хат'ї, а вона́ три ра́зи п'єрид м'єне к'їдала стал'ов'їй с'в'їч'єний н'їж. І йак прихуди́ли, прин'єсли дитїну наз'ад, то йа дитїну кла́ла ко́ло п'їйца, ко́ло поп'їл'ника, ш'оби воно́ сп'ало, йак помил'о. Ко́лис' б'їли тот'ї во, йак с'ї назив'а́йе, так'ї помил'о спец'їал'ни, п'їйц ч'їстили і пост'авили, би воно́ стої'ало чи ли́жїло, йак помил'о. То дитїну зра́зу й'но прин'єсли, ста́вили ко́ло гру́бк'ї, ко́ло п'їйца, шоб ни бу́ло крик'їве, рик'їве, ш'оби вночі дав'ало сп'ати, ш'оби ма́ма мо́гла сп'ати і воно́ норм'ал'не сп'ало. П'отїм той зр'обили то св'їє, то но тод'ї приход'їли к'уми ф'с'ї з ц'єрк'ви. В нас в ц'єрк'ви, ко́ли хрест'їли, ко́ло дитїни обов'язково с'в'їтїли хл'їб і цу́к'їр. І п'отїм приход'їла дод'ому кум'а з к'умом, нар'їз'ала той хл'їб і поси́пала тим цукром. Йак приход'їли с'в'їж'ї г'ос'ц'ї, то п'єрша ч'єрга був поданий той хл'їб з цукром. Помол'їлис'ї за здор'ов'їє тойї дитїни, тод'ї вже бив тост, йшли вже п'їя́нка, с'п'їви.

Як у вас називають хрещених батьків?

Г.Г. Хр'єсний і хр'єсна, кум і кум'а. В нас в б'їл'шост'ї назив'а́й'утс'а ф'с'ї к'уми. Основн'ї, то так йак старш'ї к'уми, хр'єсн'ї к'уми, а́ли так'ї т'ї ф'с'ї, шо йд'ут до ц'єрк'ви, ну, сл'ужба Б'о́жа йе, п'їсл'а сл'ужби Б'о́жи хр'єст'ит дитїну, вони́ ф'с'ї йе з кр'їжмами і вони́ ф'с'ї вустай'уц'с'а і к'идай'ут на дитїну кр'їжма. Т'їл'к'и то шо т'ї, шо тримай'ут обидво́йе, то вже хр'єсн'ї, шо тримай'ут, а т'ї, шо ф' ц'єрк'в'ї – пр'осто так, к'уми. Гла́вно в нас во ше так йе. Йак прийшли́ з ц'єрк'ви, прин'єсли дитїну, покла́ли на тотойво́, йак с'ї назив'а́йе, на див'ан'ї, чи на л'їжку, чи в л'їжк'ичко, ф'с'ї кр'їжма розв'їз'у́й'ут, ф'с'ї. І ф'с'ї тот'ї кр'їжма перек'їдай'ут ч'єрез дитїну розв'їзан'ї вже, шоб воно́ ск'оро гувор'їло, шоб ни бу́ло зв'їзане, і бу́ло так'є. Б'їстро стар'а́й'уц'с'а, раз, два, раз, два, розв'їз'ала, ф'к'їнула, розв'їз'ала, ф'к'їнула. Ф'с'о перек'їнула, шоб дитїна не бу́ла така тойво́, а бу́ла така б'їстра.

Село Боляновичі

Мостиського району Львівської області

Інформатор:

Катерина Василівна Хохоляк (далі – К.Х.), 1918 р. н.

Записав Михайло Глушко 12.07.2004 р.

Скажіть, будь ласка, той день, що перед Різдом, як у вас називають?

К.Х. Та шо йе, першуго с'ічн'е йест Нувій р'ік.

Це по-теперішньому.

К.Х. Куліс', куліс', н'е.

А шостого січня, як називали у вас: "Святий вечір чи Вілія"?

К.Х. В'іл'іія.

Це Перша вілія. А коли була Друга вілія?

К.Х. В'іс'імнайц'ітого, див'ігнайц'ітого.

Ви готувалися до Першої вілії?

К.Х. Но.

Що ви робили?

К.Х. Та во йак'іс' страви.

А які страви ви готували?

К.Х. Та во варєники варіли, голупц'і варіли, капусту варіли, квас варіли, грибі варіли.

Ви це все варили зранку?

К.Х. Так, та так зранку н'е, бу зранку то, а з об'іда с'і варіло на вичєру.

А в той день можна було сваритися, бити посуд, гримати?

К.Х. Та де можна.

Що казала в такому випадку ваша мама? Як треба було себе вести дітям, наприклад?

К.Х. Сварітис'і...

Не можна?

К.Х. Не можна. І самі л'уди себе йакос' [стримували. – М. Г.], жи то вєч'ір хòде.

А коли ви сідали вечеряти?

К.Х. Ми вечєр'йати? В дивйєг'і гудін'і.

Аж о дев'ятій годині?

К.Х. По, по.

Як зоря зійде?

К.Х. Так, так.

Надсяння: традиційна культура і побут

*А перед тим ви ще щось робили? Наприклад, заносили снопа до хати чи солому?
Як це було у вас?*

К.Х. Суло́му на перш'ї с'вйета, на Пёршу в'іл'їю заносі́ли, суло́му. І сн'їп занусі́ли, так.

Хто заносив?

К.Х. Та́то.

Тато заносив?

К.Х. Так, а йак не бў́ло та́та, ту чулув'їк.

А як у вас називали той сніп?

К.Х. Д'їт.

З чого був зроблений той сніп?

К.Х. З жи́та.

Коли його готували?

К.Х. Йа зна́йу, кулі́ готува́ли? Та готува́ли за́рас, йак звезли ду́дому зб'їжа і мулутїли, а той сн'їп су́б'ї і там лишїли на то. То́го д'їда, то дїт назива́ли.

Може, той дід був з останнього снопа жита, що зжали, як закінчували жнива?

К.Х. Так, так.

Сніп був з того останнього жита, що зжали?

К.Х. Так, так.

Чи, може, дід був з того першого снопа, що тато зажинав?

К.Х. Та йа то ни ска́жу.

Цього не пам'ятаєте?

К.Х. Н'є.

А де стояв той дід?

К.Х. В вугл'ї ха́ти.

А на столі що стояло?

К.Х. А на стул'ї с'в'їчка, ну і ше стра́ви с'ї ставл'є́ло.

Але стіл не був голий.

К.Х. Ну та убрўс був.

Під обрусом щось було?

К.Х. П'їт убрўсом с'їна тро́шка.

Там, де стояли миски, чи на весь стіл?

К.Х. На вес' с'т'їл.

А по кутах ще клали щось у сіно?

К.Х. Н'є.

Чи стояв на столі хліб?

К.Х. Но.

Який?

К.Х. Та йакїй хто мов.

Скільки хлібів клали на стіл – один, два, три?

К.Х. Два хл'їби.

Якої форми були ті хліби?

К.Х. Та тик'ї кру́та'ї. Біла лупа́та, на ту лупа́ту с'ї кла́ло, бра́лос'ї хл'іп, кла́лос'ї на ту лопа́ту і х пйец садже́лос'ї.

Пого спеціально пекли до Вілї?

К.Х. Н'е, то так і на Вил'ї́у. І в нас такий закóн бив, жи ни пиклі́ тикі́х, йак йуж бив б'їлий хл'іп, то в тикі́х, ми назива́ли бритва́нках. А йак чо́рний хл'іп, жи́тн'їй.

На Вілію пекли житній?

К.Х. Н'е.

Чи білий був?

К.Х. Був б'їлий, був і разові́й пшени́чний.

Перед вечерею ви йшли ще до стайні?

К.Х. Так.

Що ви там робили?

К.Х. Ході́ли дава́ти худоб'ї так само йісти, йак с'їда́ли.

Що давали худобі їсти?

К.Х. С'їно дава́ли, і така́ біла спечина кул'а́дка.

Кулядка?

К.Х. Так.

Вона велика була?

К.Х. Н'е.

Така малесенька, як копійка?

К.Х. Н'е, а во тика́, йак вур'і́х, но чут' пйе́н'кше.

Волоський горі́х?

К.Х. І наш... І с'в'ї́ченов вудóв пукру́піли, йак то на Йарда́н', то кро́піли водóв.

Кому давали ту колядку?

К.Х. Тро́шка роскра́йали і лиші́ли ту, а там не́сли трóшка дл'а худобі.

Решту колядки залишали в хаті? Так?

К.Х. Н'е, ту кул'а́дку... в хат'ї, по́т'ім йшли ду ста́йн'ї і дава́ли там худоб'ї с'їно́' пє́рет вече́рей і то́йї кул'а́тк'и трóшка.

Кожній худобині?

К.Х. Так, так.

І коневі давали? Не знаєте?

К.Х. Мин'ї здайе́с'ї, жу то́жи.

А свині? Чи свині не давали, а лише худобі?

К.Х. Так, так, так. Кі́нули, пулуві́нку пуд'і́лит пу кусóчку, пу кусóчку.

Одну половинку роздавали худобі. А другу половинку не роздавали?

К.Х. Чому́ полові́нку? Там кусóчок вз'е́ли с то́йї, назива́ли “кул'а́т-ки”, і лиші́ли дл'а вс'і́х нас. Ми там жи́ли ф хат'ї. А то йшли дава́ти худоб'ї.

Надсяння: традиційна культура і побут

Отже, одну половинку лишали для челяді?

К.Х. Так.

Ви також їли ту колядку під час вечери?

К.Х. Так, так. Перши зачиняли з кул'ятки.

А куті не було у вас?

К.Х. А во кут'я б'ула. А йа вс'о пам'ятаю т'ера.

А кутю коли їли?

К.Х. Т'ожи йіли, та йіли там ше квас. Перши кул'ятка, пот'ім квас, грибі, вареники, голупц'і, капусту.

Кутя була остання?

К.Х. Здаймис'і, шу так.

А часник їли?

К.Х. Так.

А часник котрим їли – першим, другим, третім чи десятим?

К.Х. То з'арас йіли так з квасом. Квас перший і з'арас.

Але ви казали, що першою була колядка, а потім був квас.

К.Х. Так.

Тепер ви кажете, що квас перший, а тоді колядка. То як було насправді?

К.Х. Кул'ятка перша.

Спершу кулядка, а потім квас?

К.Х. Так.

З часником?

К.Х. Так. Хто хт'ів ч'існак.

А часник лежав на столі? Чи його клали по кутах стола, посередині?

К.Х. Н'е, н'е, на стул'і.

Чи у вас під час В'ілії підкидали щось до стелі, наприклад, кутю? Не було такого, щоб тато набирав у ложку куті і підкидав до стелі?

К.Х. Йа чос' того ни пам'ятаю.

Не було такого?

К.Х. Н'е, н'е.

З чим робили у вас пироги?

К.Х. Та робіли с капусти, с карт'офл'і, з гр'ечк'і.

Робили два-три види на В'ілію чи лише один?

К.Х. Йід'ен н'е, йак то, ту і два, і три б'іло.

Коли мама поклала на стіл макітру чи миску вареників, то тато не ховався за ті вареники, не питав, чи його видно?

К.Х. Н'е.

Не було такого?

К.Х. Йа тако́го ни пам'ятаю.

Коли повечеряли, що далі робили?

К.Х. Шо дал' і робіли? Молілис'і. Ну і кул'адували.

А з ложками що робили?

К.Х. То начин'є стуйало на стул'і ду рана.

Як повечеряли, так і залишили? Не зв'язували їх до купи?

К.Х. Н'є. Лишкі зв'язували. Гадали, жібни худоба с'і тримала кўпи.

Хто їх в'язав: газда, газдиня чи пастухи?

К.Х. Та хто-нибўт' вдома.

Хтось з дітей в'язав?

К.Х. Так, так.

Може, у вас шукали в соломі гриби, може, квોકали?

К.Х. Та квોકали. І тєра квокайут, і куліс' квોકали, так.

Чи був у вас звичай продувати місце на лавці, де мали сидати до вечері?

К.Х. Бўло такоїє, бїло, а́ли ни в ко́жного.

А у вас було?

К.Х. В нас бўло.

Чому продували місце?

К.Х. Їа вам то ни скажу. Їа чос' то́го ни зна́йу.

Чи залишали в кожній мисці трошечки страви?

К.Х. Лишгали.

Для кого залишали?

К.Х. Казали, шо с тамто́го с'в'їта при́йдут на́ш'ї.

Вечеряти?

К.Х. Вечєр'ати, так.

А коли тато заносив солому до хати, то зачиняв мїцно двері? Кажуть, що можуть прийти чужі з того світу.

К.Х. Мўжи, ни памїятайу.

Може, через вікно кликали до вечері ще когось: вовка, мороза?

К.Х. А, так.

Шо це було?

К.Х. Шо то такє бўло, їа ни зна́йу, а́ли так бїло, жи клікали, так. А шо то такоїє бїло, ду чуго́ то, ни памїятайу.

Після вечері ви йшли до когось у гості, може, до вас приходили гості?

К.Х. Їшли, хто до нас при́йшов.

Хто це був – близькі, рідні чи куми?

К.Х. Сус'їди. Д'ївчїта ду д'ївчїт'їшли чи ду хлопц'їв.

Це було на Першу вілію?

К.Х. Так, так.

Ввечері?

К.Х. Так.

Свїчка горїла цілу ніч?

К.Х. Так.

А в ту ніч можна було спати чи не можна?

Надсяння: традиційна культура і побут

К.Х. Та можна було. С'в'ітіли с'в'ічку, д'ок'і там ду п'івночі і д'ал'ши.

Не до ранку?

К.Х. Н'е.

Скажіть, будь ласка, доки лежала в хаті солома?

К.Х. Чекай, сол'ома до Стр'ітин'е, до с'в'їета Стр'ітин'е.

Аж до Стр'ітення не замітали підлогу?

К.Х. Н'е.

Не замітали?

К.Х. Сул'ома лиж'єла.

Стільки днів?

К.Х. Так.

Та це більше, ніж чотири тижні.

К.Х. Так.

А сніп доки був?

К.Х. І сн'оп, сн'опа з'араз вз'али по Нов'ім р'оц'і. Та т'ожи так ма'йже.

Чи на Новий рік?

К.Х. Н'е..., пу Нув'ім р'оц'і.

На Різдво ходили колядувати?

К.Х. Ход'іли.

Скажіть, будь ласка, чи на Першу вілію заводили якусь тварину до хати?

К.Х. Н'е.

Ну, наприклад, собаку, kota, може, коня, теля?

К.Х. Чос' йа так'є ни приг'адуйу.

Не було у вас такого?

К.Х. Та, м'оже, дес' б'уло. Кажут: “В к'ожн'і в'іс' – й'єнча п'іс'”. Там так роб'іли, там так роб'іли, там так роб'іли.

Ви знаєте, хто такі “новолітники”?

К.Х. Новол'ітники йак'іс'.

А ви знаєте, хто такі “цигани”?

К.Х. То циг'ани пр'осто тик'ійі во х'од'іт.

На Новий рік чи на Різдво ходили перебрані цигани?

К.Х. А пер'єбран'ійі, так, худ'іли, худ'іли.

Хто це ходив?

К.Х. Та худ'іли тик'і хл'опц'і, пупирибир'алис'і чи д'івч'іта, чи н'ав'іт' і ст'арш'і. Пупирибир'алис'і такв'о, в йак'ус' тик'у од'іш йак'у-ниб'ут' і худ'іли.

Може, у вас перебиралися на коня? Два хлопці з'єднувались, щоб було подібне до коня.

К.Х. Н'е, т'ого ни п'ам'ятайу.

У вас “козу водили”?

К.Х. Та, м'оже, дес' б'іло, ч'улам то, а в нас т'ого ни б'іло.

А діти приходили до вас на Новий рік?

К.Х. Приходіли зас'івати діти – навул'ітники.

Хлопці чи дівчата?

К.Х. Хлопці'і, д'івчата. Д'івчата п'ізн'іше йшли, п'ісл'а хлопці'ів.

Вони щось приговорювали?

К.Х. Так.

Що саме приговорювали?

К.Х. Ну йа скажу, йа ни пам'ятаю. Зас'івали, з Новим роком поздорова'али. Пуздорова'али з Нувім роком і там ше йак'іс', ши йак'іс' приклади.

Ви вже не пам'ятаєте?

К.Х. Гулува йу ни робит так.

Може, навулітники виносили з хати той сніп, що стояв?

К.Х. Мόжи, й так, йа ни пам'ятаю.

Коли їли хліб, що стояв на столі?

К.Х. Йак ск'інчілис' і с'вй'ета, і йіли.

Коли Різдво закінчилося чи аж після Йордану?

К.Х. Н'е, н'е. Алі на Йордан' другий ставл'ели.

На Йордан інший хліб клали?

К.Х. Так.

Один хліб чи два?

К.Х. Тόжи два.

А може, той хліб ще повісмом з льону обв'язували?

К.Х. Н'е.

А що робили у вас на Йордан?

К.Х. На Йардань ту саму страву ладували, шо й на Пёршу в'іл'ію.

Чи святити щось тоді?

К.Х. Чи ходіли шос' с'вйатіти. Н'е, н'е.

Воду святити?

К.Х. Воду с'вйатіли.

Де у вас святити?

К.Х. Кόло цёркви, в цёркві.

Що з тією водою потім робили?

К.Х. Ну то кόжин збир'іх суб'і вдома на вс'аку пугрёбу.

А на що ви використовували цю воду?

К.Х. На шо? Ч'ісом шос' в хат'і пулучіло с'і нидόбре, то вз'ала тов с'в'іченувудόв..., давала піти, та во так.

К.Х. На два тїжн'і йест Мйасопусний, а другий йе Сіропусний, а пот'ім зарас п'іст.

А що їли на М'ясопусний тиждень?

К.Х. Йіли, шо с'і варило, то й йіли.

Надсяння: традиційна культура і побут

Холодець варили?

К.Х. Н'є, н'є – Великий п'їст.

Мова йде не про Великий піст, а про М'ясопусний тиждень.

К.Х. А перет тим ту н'є, вари́ли.

У Сиропусний тиждень готували якісь спеціальні страви?

К.Х. Н'є, н'є.

А вареники?

К.Х. Вареники вари́ли там, то вари́ли йайічка – на Сиропусну.

Яйця варили, так?

К.Х. Так.

І пироги варили?

К.Х. Так.

Пироги з чого робили?

К.Х. Та с карто́пл'і чи с капу́сти.

А з сиру?

К.Х. Та йак був сир, то й [із сиру. – М. Г.].

Годилося більше з сиру чи з капусти робити?

К.Х. Йак хто мав.

Може, в Сиропусний тиждень прив'язували хлопцям “колодку”?

К.Х. То йа ни чу́ла такé. А мо́же, дес' бу́ло, а в нас [ні. – М. Г.].

Тим хлопцям, що не одружилися, прив'язували колодку, щоб вони пам'ятали, що їм треба оженитися, бо засиділися довго в парубках.

К.Х. Ага́.

Як у вас називають четвер перед самим Великоднем?

К.Х. Та назива́ють' Чі́стий четве́р.

Чого цей четвер називається Чистим?

К.Х. То йа вам ни ска́жу.

Чи готували якісь страви на Чистий четвер?

К.Х. Вареники вари́ли.

З чим?

К.Х. А с чим? Хто шо мав. С капу́сти, з карто́пл'і.

Коли пекли паску?

К.Х. А па́ску йак хто: в читве́р з уб'їда, в пйётниц'у.

І в п'ятницю можна було пекти?

К.Х. Пу уб'їд'і.

Після обїду можна було пекти, так?

К.Х. Так, так. Хтос' ни мав змо́ги, то пиклі́.

А в суботу?

К.Х. І в субо́ту.

З якої муки пекли паску?

К.Х. А йакú хто мав, б'їлу.

У братванці пекли?

К.Х. Так.

У братванці?

К.Х. Н'є, н'є, н'є ... В йакіхос' пусúдах.

Коли газдиня замішували тісто на паску, вона виганяла всіх з хати?

К.Х. Та де, н'є.

Не було такого? Всі були в хаті?

К.Х. Хто бив, ше й чужій йакій йшов.

І чужий міг бути?

К.Х. Та, а шо там.

Не мало значення?

К.Х. Н'є, н'є.

А як у піч саджали?

К.Х. Та саджіли прóсто і вс'о.

Нікого не виганяли перед тим з хати?

К.Х. Н'є, н'є.

Не було такого?

К.Х. Н'є.

У вас ходили до церкви святити паску?

К.Х. Так, так.

Чи ходив священник святити паски по хатах?

К.Х. Н'є, н'є, н'є. Ду церкви нусіли.

У чому несли?

К.Х. Кóшпчк'и мáли тик'і ви́плетен'і.

Така маленька паска була за Польці, що вміщалася в кошик?

К.Х. Так, так.

А може, не в кошику несли, а в обрусі?

К.Х. Н'є, н'є. То бíло, áли то ше скóрши бíло.

Коли це було?

К.Х. Бóже, йакá р'іка, за Áвстр'ії, ну та хто йійі... Тóжи такú виліку паску казáли, йак ришитó, тик'і то пиклі, áли мáло, мáло. Т'іл'ко во, йак'іс' пиклі мálén'к'і і вйёнкш'і, так, так.

Скажіть, будь ласка, чи у вас бігли додому, коли паску посвятили?

К.Х. Так.

Чому?

К.Х. Ну с'н'едán'єти.

Може, казали, що краще буде все вестися тим, хто скоріше набіжить додому?

К.Х. Мóжи, йа такóго шос' ни пáмйатайу.

А хату обходили з паскою?

К.Х. Довкóла хáти, так, обхóдили.

Скільки разів?

Надсяння: традиційна культура і побут

К.Х. Три ра́зи.

Чому?

К.Х. А чо та й шо йа вам ни ска́жу.

Що першим їли на Паску – паску чи яйце?

К.Х. Йайце́.

А паску не давали худобі?

К.Х. Н'є, то йе аш Йарда́н'.

На Йордань давали?

К.Х. Так.

Що давали?

К.Х. Пиклі́ тикій мале́н'к'і пл'а́пучк'і.

Як їх називали?

К.Х. Ну то назива́ли...

Може, щедраки?

К.Х. Во, во.

Щедраки?

К.Х. Так, так. І то хре́стик там.

Посередині був?

К.Х. Посередин'і. І там нусі́ли то́жи дл'а худобі в ста́йни.

Для кожної худобини був окре́мий щедрак?

К.Х. Так. Та то мале́н'кий, во тикій во.

З якого тіста були щедраки? З того, що пироги робили, чи з того, що хліб пекли?

К.Х. Н'є, спец'ийа́л'не зам'ісі́ли суб'і тикойе к'істо і пиклі́ тик'ій.

А чи робили у вашому селі пиріг, до якого давали по ложці кожної трави? Наприклад, гороху, капусти, куті і так далі.

К.Х. В нас тикого ни бі́ло, чос' ни запам'ятала.

Ви чули слово “полазник”?

К.Х. Та то на перш'і с'ві́ета дехто рубі́в, на Пёршу в'і́л'ійу або на Дру́ту.

Добре, якщо першим у хату зайшов хлопець?

К.Х. Так, так.

Вважали, що буде добре чи погано?

К.Х. Та каза́ли, жи йак хло́пиц тикій молодій зайшо́в, жо бу́де до́бре.

А хтос' на н'іч зайшо́в, ка́жуг, то ни до́бре бу́де.

Буде в хаті погано, якщо...

К.Х. Ни зна́йу, шо там бі́ло, а́ли каза́ли, шо ни до́бре, йак зайдé на н'іч.

А коли дівчата ворожи́ли, щоб швидше ви́йти замі́ж? На Новий рік?

К.Х. То на Йорда́н', здайёс'і.

На Йордань? Як вони визначали, чи ви́йдуть замі́ж?

К.Х. Йа ни пам'ята́йу тако́го, а́ли шос' ім чу́ла.

Ви не ворожи́ли?

К.Х. Н'є.

с. Боляновичі Мостиського р-ну Львівської обл.

Ви одразу знали, що вас візьме чоловік?

К.Х. А́бис'те зна́ли, що й не зна́ла. В'ін ни зна́в, що йа його́ ж'інка
бу́ду, а йа ни зна́ла, що в'ін м'їй чолов'їк бу́де.

Шостого травня, на Ю́рія, є свято чи не свято?

К.Х. Н'є, то ни йє с'вйєто, а прòсто так.

Але це Ю́рія. Чи як у вас кажуть?

К.Х. Так, Йу́ра.

Чим ви перший раз виганяли худобу на пашу?

К.Х. Бас'ками.

Баськами? Тими, що святили у Вербну неділю?

К.Х. Так.

І ще чим?

К.Х. Та н'їчим. Во с'вйаченої вудї пукрупїли тов бас'ки, а бас'ка́ми
покропїли.

Баськами кропили, а не водою?

К.Х. В ру́ку бас'ки і кропропїли.

І тими баськами худобу виганяли?

К.Х. Та, но йїде́н рас.

Тїльки один раз?

К.Х. Пе́рший рас.

А під поріг стайні клали щось?

К.Х. Н'є, н'є.

Наприклад, сокиру або ніж.

К.Х. А, то сокиру на Пе́ршу в'їл'їю ста́вили.

Де?

К.Х. В ха́т'ї, п'їт суло́му ку́лу пуро́га.

Для чого?

К.Х. А дл'а чо́го то за́вжди...

Можє, від злого клали?

К.Х. Мо́же бїти, йа ни мо́жу вам сказа́ти то́го.

Можє, ви обсівали худобу маком, як перший раз виганяли на пашу?

К.Х. Н'є, н'є.

Не бу́ло такого у вас?

К.Х. Н'є, лише́ бас'ка́ми.

А коли перший раз виганяли худобу на пашу?

К.Х. Та худобу виган'али, йак бу́ло теплò.

Тобто на Ю́рія не виганяли перший раз?

К.Х. Н'є, н'є, н'є.

І на Ю́рія баськами не виганяли?

К.Х. Н'є, н'є, н'є.

Тїльки тоді, коли худоба виходила перший раз в новому році зі стайні?

Надсяння: традиційна культура і побут

К.Х. Так, кулі вийшла: в кв'ітн'і – ту в кв'ітн'і, а в травн'і – ту в травн'і.

Коли ходили посвячувати поле?

К.Х. То на Зилén'і с'вйэта, здайес'і.

Коли несли в поле пироги?

К.Х. Та тóжи на дрúгий ден' с'вйет Великóдних. А чо вуні т'і пироги́ нусіли і шо, йа вам ни мóжу сказáти.

Пироги носили в понеділок після Великодня?

К.Х. Так, так.

Не на Великдень?

К.Х. Н'е, н'е.

Але в понеділок носили?

К.Х. Так, так. Йа тóго ни пámйатайу, йа скáжу вам, йа бóла п'ішла за дiс'іт' рóк'ів там.

Як слуга, як служка?

К.Х. Так, так. ...Вуні прусіли швáгер...

Ви служили в Завидовичах три роки?*

К.Х. Так. Вз'ели минé, і йа там бiла.

Кажете, що пироги носили в поле на другий день Великодня. Їх там їли чи клали на ниву?

К.Х. Чи йіли, чи шо робіли, йа вам ни мóжу сказáти.

А на Зелені свята що робили?

К.Х. Бiло пóли, кв'іти, хáту майіли.

Чим?

К.Х. Кв'ітами.

Крім жати, ще щось майли?

К.Х. Та клáли тик'її тóжи, з'іл'і такоїе. Тик'її називáли, йа ни пámйатайу йак то називáли, áли називáли йакóс' тикóїе з'іл'е.

А стайню майли?

К.Х. Майіли.

А поле?

К.Х. А пóли тóжи пхáли на Зилén'і с'вйáта.

Навіщо поле майли?

К.Х. Шóби вс'о бiло зелéнойе.

А гноівню майли?

К.Х. Н'е, н'е.

Не майли гній?

К.Х. Н'е. Ну во вз'ела йакóс' галúску (чи з йас'ін'е, чи з ліпи, чи там ше шос', о), запхáла в горóд.

* с. Завидовичі Городоцького р-ну Львівської обл.

с. Боляновичі Мостиського р-ну Львівської обл.

А може, ще був такий день, коли пекли хрестики і виносили в поле або роздавали бідним?

К.Х. Н'є, йа то ни пам'ятайу.

Або спеціально пекли пироги, щоб роздати бідним?

К.Х. Тõжи ни знайу.

Не було такого дня у вас?

К.Х. Тих хрестик'ів пиклії в нас на Йордан'.

Тільки на Йордан давали їх худобі.

К.Х. Худобі давали.

Хто першим починав зажинати ниву?

К.Х. Зажинати? Хто вийшов, та в нас гуспõдар йшов.

Господар?

К.Х. Так.

Господар щось брав із собою? Може, брав хлїб, пироги?

К.Х. Н'є, н'є.

А що брав?

К.Х. А н'їц ни брав, прõсто йшли в по́ли, а в вуб'їт прихуділи.

Може, коли нажав першого снопа, то сїдав на нього?

К.Х. Н'є, н'є...

А може, коли закінчували жати, то сїдали на останній сніп?

К.Х. Мõжи, й так, та йа ни пам'ятайу тõго.

Не пам'ятасте?

К.Х. Н'є.

Із родинного альбому Марії Цїж, 1950-ті роки

Село Боратичі

Мостиського району Львівської області

Інформатори:

Іван Семенович Кебус (далі – І.К.), 1916 р. н.
невідомий інформатор (далі – Н.І.)

Записав Михайло Глушко 17.07.2004 р.

*Скажіть, будь ласка, коли починалися жайинки, то хто починав жати першим:
тато чи мама?*

І.К. Вихуділи вс'ї на полі, гусподар нанимав жінц'їв, вихуділи на
полі і ставали вс'ї напроти себе і жали.

Н.І. Перше гусподар і гуспудін'є жили, хрест зрубіли.

І.К. Та то йу путому. То йак в'їнец.

Н.І. Зрубіли хрест і туді там бат'к'ї жили.

Чи сідали на той сніп?

І.К. Ни можна було.

Не можна було сідати на сніп?

І.К. Н'є, ни можна. Сн'їп лумали.

Ламали?

І.К. Ламали с'н'їп і ставили.

На полі?

І.К. Нав'їт' на полі, в куску.

А у вас такого не робили?

І.К. В нас такого ни рубіли. Вихуділи, кожному м'їрив штіри кроки
і напротив себе – давай жни. А гуспудін'ї уставалас'ї вдома йїсти
варіти.

Н.І. Брали хл'їп, брали сирпї і там вже начали жати, ну і... А путом
закусували.

Після того вже гостина була?

І.К. Н'є, н'є, перет с'н'їдан'є ше, пуйїли трюха і дал'ї жали.

Н.І. “А Господі Божі, дупумагай”.

А шапку обов'язково знімали?

І.К. Ну а йак? А зак'їнчували вс'о, устатний сн'їп, ставл'али і вибирали
гарн'ї кулуск'ї. То рубіли в'їнец і с тим в'їнци'ом йшли з'ї с'п'ївум,
гусподар йїх стр'їчав і платів йїм грюш'ї.

І гостину теж робив?

с. Боратичі Мостиського р-ну Львівської обл.

І.К. А гостіну, вичер'ї, ше й тулока бұла. Тулока, музики йак'їс' знаху-
діли і на бойіску, в студол'ї гул'али ду рана.

Що робили з тим вінецем?

І.К. А той в'їнец тримали на Матку Божу, Другу, пу Спас'ї, на Другу
Матку Божу в церкв'ї с'вїятїли т'ї в'їнц'ї.

У вашому селі на Другу Пречисту святили? У вас тоді храмове свято?

І.К. Н'е, так був завединий. С'вїятїли в'їн'ц'ї і мōжна бұло с'їяти
вже тудї.

Потїм той вінець теребили?

І.К. Так. Йуго брали на поли, йак перши гуспōдар вивузїв, на поли
йуго мулутїв і в'їтс'ївав житї.

Що робили із соломою з вінця?

І.К. А с тов суломов во рубїли хрест на поли, на ц'їм поли.

Їого закопували?

І.К. Н'е, прōсто так, во так грўдку пулужїв.

Щоб не понїс вітер?

І.К. Та.

Так робили тоді, коли починали сїяти?

І.К. С'їяти.

Тим зернам, що з вінця?

І.К. Перши з в'їнц'а рус':їяти.

Вінець молотили на полі?

І.К. Там, на поли, на м'їсци.

Зерно з вінця мїшали з рештою зерна?

І.К. Та абō м'їшали, абō прōсто так рус':їяли.

На Першу вілю в кутку стоїть сїп. Як його називають?

І.К. Д'їдїх.

Чи щось промовляли, коли заносили сїп до хати?

І.К. Гувурїв "С'їйс'а-рудїс'а вс'о дубрō".

І клали сїп на покуття?

І.К. Ставили.

А що говорили, коли заносили сїно?

І.К. Витав'ї "Христос с'ї раждїе".

Сїно стелили на стїл?

І.К. Та.

А солому?

І.К. Йак сулому занусїв гуспōдар, ну ту гувурїв там.

Ще щось говорив?

І.К. Та.

Що спочатку заносили, а що потїм?

І.К. Заносили сулому і зарас і с'їно на ст'їл.

Надсяння: традиційна культура і побут

- А потім дідуха?*
І.К. Та.
Дідуха заносили останнім?
І.К. Та.
Ви і досі заносите?
І.К. Н'є, вже давнó н'іхтó не занóсит.
З чого робили дідуха?
І.К. С тóго д'ідухá, п'іс'л'а Р'іздвá йє Нувій р'ік, так? Худіли навул'іт-ники, йа сам худів, пám'ітайу. Чи три хлóпц'і мóжна бóло ходіти, три (чотіри н'є) áбо пйат', шуб пáри ни бóло. П'ітхуділи ми вну-чі, п'ісл'а дванáйц'ітуйі, дý двирій стúкали.
Ви мали палиці?
І.К. Палиц'і, айáгжи, тóрби на зérно. І гуспóдар вставáв в'ігчин'áв, ми зал'італи в хáту і кричáли: “Новій р'ік вже с'а зачинáйє”. І так дáл'ше.
А ще мені розкажіть.
І.К. Áбу: “Бýд'те здурóв'і на той Новій р'ік”. Жу нам платіли зérном áбо чим, і ми вил'італи: “Сійс'а-родіс'а вс'о добрó”. Так і той госпóдар, кутрій мав д'ідухá, ни кóжний мав д'ідухá, винусів той сн'іп надв'ір, і ми ййó мулутіли.
Надвори чи на боїці?
І.К. Надвур'і, надвур'і мулутіли ми той сн'іп, мулутіли.
Щось підстеляли під сніп?
І.К. Сн'ігу ни бóло, йак п'іт хáтойу, і вумолотіли той сн'іп. В'ін тóжи платів добри тим, кумú, хто мулутів. І пót'ім казáв, нáв'іт', тик'і слúхи був, казáв бирикати, пу пудв'іру л'ітати, шуп кóн'і брікали. А отóго, ту такій був, ми пупáдали.
Чому?
І.К. Та так прóсто, з глупоті.
І що він казав, сварився?
І.К. Худів ду мóго бáт'ка.
Ніби ви хотіли йому шкоду принести?
І.К. Так, так, жуби кóн'і йумú пуздихáли.
Може, він вам погано заплатив?
І.К. Та ми так прóсто з дýрости.
Через те, що ви попадали, він жалівся навіть батькові?
І.К. Ду бáт'ка мóго прихудів, ду бáт'ка жал'івс'і.
Ніби ви йому заповідали шкоду?
І.К. Так.
Що госпóдар робив з тим зерном з дідуха?
І.К. Кúри з'іли та й вс'о.
Не мололи потім те зерно на жорнах?

с. Боратичі Мостиського р-ну Львівської обл.

І.К. Йуго́ ни збира́ли.

У вашому селі не збирали?

І.К. Та, та.

А коли пекли щедрак?

І.К. На Дру́гу в'і́л'і́ю, на Дру́гий с'в'я́тій в'е́чир.

Що це за щедрак був?

І.К. Ну, з мук'і, с'в'я́че́на вуда́, кутру́ с'в'я́ті́ли на В'і́л'і́ю с'в'я́пче́ник. І м'і́сли гуспу́дін'і, і пикла́ так'і пчидра́чкі, так'і пл'а́почк'і, і то ми винусі́ли пі́риг виче́р'і ду ста́йн'і. Худі́в гуспо́дар і пасту́х і давóв.

Давав їсти. При тому щось примовляв?

І.К. Та промова́'а́в: "Йі́шти, йі́шти". Гла́див, во вс'о. "Би́ сти с'і́ ду-йі́ли до́бри".

Давав ще сіно?

І.К. Ше́ с'і́на, до́бруго с'і́на, до́бруго. А то кон'у́ші́ну б'і́л'ше́ давáв.

У той день?

І.К. Та, на виче́ру.

А перед Першою вілістю ходили годувати худобу?

І.К. Худі́ли.

Чим годували?

І.К. То́жи с'і́ном. С'і́ном.

А хліба не давали?

І.К. Ни́ давáли.

Тільки давали...

І.К. На Дру́гу в'і́л'і́ю.

Клали хліб на стіл перед вечерею?

І.К. Ста́вили і стру́шл'у.

І струшлю клали?

І.К. Так.

Один хліб, одну струшлю?

І.К. Стру́шл'а́ бу́ла на дру́гий ден', на Р'і́звó, на стул'і́ му́с'і́ла бу́ти.

Коли її їли?

І.К. Та у́дну́ пу́ста́вили, а дру́гу йі́ли.

Не тримали до Нового року?

І.К. Не́.

З якої страви на Святий вечір починали їсти?

І.К. Йа́ зна́йу: квас.

А кутю коли їли?

І.К. Ку́т'а́ наву́ста́тку.

А часник коли їли?

І.К. Ча́сник напу́чаткú.

То спочатку їли квас?

Надсяння: традиційна культура і побут

І.К. Часнік.

А потім квас?

І.К. А потім квас.

З чого був квас?

І.К. Той рус'їв с капусты. Там бўли грибі, вс'о там бўло, питрушка.

А що пили під час Вечері?

І.К. Варіли і на В'іл'їю в нас давали грушк'ї.

І як ця страва називається?

І.К. Узвар. Там грушк'и, йаблука сух'ї, ну і так.

Чим годували худобу на Першу вілію?

І.К. Ну, худів гусподар с пастухом, брали пируг'ів там пу к'іл'ко штук
їе в стайни. Ну і давали кожн'і куров'ї, тил'аткуви.

А свині?

І.К. Та кидали в куріго.

Чи заводили до хати якусь худобу?

І.К. Н'е, ни заводили.

Може, пса?

І.К. Ну та пес в хат'і був, к'їт, пес.

А щоб його спеціально годували?

І.К. Так, завудили пса з'ї двору ду хати, нихай з нами вичерайе.

Коли?

І.К. На Нувій р'їк і на В'іл'їю.

Водохреща, чи Іордан, було таке саме свято, як Рїздо?

І.К. Бўло с'вїято велик'е.

Як ви вважаєте, яке свято більше: Рїздо чи Іордан?

І.К. Ну та Р'їздо, н'їби Р'їздо б'їл'ше свїято.

Казали, що Рїздо більше свято?

І.К. Так, так.

І Новий рїк?

І.К. Так, тїжи с'вїято Нувій р'їк.

Чи були пироги на Новий рїк?

І.К. Пирогї вже д'їдн'ї на Нувій р'їк варіли.

Рано?

І.К. Раню.

Як це називалося?

І.К. Дос'в'їта, дос'в'їта.

Досвїта варили?

І.К. Так, вже, йак йшли в цєркву, ту вже йїли пируг'ї.

Це було на Новий рїк?

І.К. На Нувій р'їк.

Варили пироги із сиром?

І.К. Н'е, б'їл'ше з бул'б, с капусты, с фасол'ї.

А із сиром пирогів не робили?

І.К. Та хто там взим'ї мов сир? Т'ї навул'їтники, шо ходіли по Нов'їм роц'ї, де в кугò іпé заставáли т'ї пироги́.

Якщо пізніше приходили?

І.К. Та.

Готували пироги на Зелені свята?

І.К. Зелéн'ї с'вйáта ту вже був принуви́нок в сил'ї куліс', так, ту máло хто і мукú мов. Х'їбá б'їл'ш'ї гуспудáр'ї.

Кажуть, що на Зелені свята чи на Юрія, чи, може, на якесь інше свято ходили в поле і посвячували його.

І.К. Худіли, худіли, то, за мо́йї пáмйати, на Бóжого т'їла. Йе такé с'вйáто пéрет Зелéними с'вйáтами. Худіли с курúтвами, с'вйáшчéник і крупіли, і прусіли в Бóга душчú.

Де лежав покійник за Польці.

І.К. На лáв'ї.

На лаві чи на столі?

І.К. На лáв'ї, а пòт'їм вже на стул'ї. Пáмйатайу, йак Стрихул'ска вмéр-ла, ту минé máма, йа був малій: “Худі, Івác'у, зу мнòв'. Йа п'їшòв. П'їд в'їкнòм на лáв'ї. Пушкарішина máма во і ше, а пòт'їм вже на ст'їл клáли.

Щось на лаву стелили?

І.К. Та стеліли сулòму. Áли сулòма п'їт пук'їйникуви, сулòма пувіин:а бúла прòста бúти.

Рівна, зі снопів?

І.К. Та.

Що клали покійникові у труну, коли вже мали виносити? Кажуть, клали те, що ніби йому там буде треба на “тому світі”.

І.К. Та худів в окул'áрах – убувйаскòво укул'áри, мулитвén:ик, убразò-чук, так, давáли в рúки убразòчок.

Щось давали чоловікові, який пив горілку або курив?

І.К. Чúв'їм, шу давáли дáже і чвэ́ртку гур'ївки.

А хліб? Чи клали хліб?

І.К. Там всередіну в трúмно, так?

Так. Могли класти за пазуху.

І.К. За мо́йї пáмйати, н'е.

Як є за душу дев'ять днів чи сорок днів, якщо вона хоче їсти, то що їй кладуть?

І.К. На ст'їл?

Так.

І.К. Прим'їрно, муйá ж'їнка пумéрла, стáвив с'в'їчку, стáвив с'вйáчéну вòду і прòскур.

Надсяння: традиційна культура і побут

Проскур з церкви.

І.К. С церкви, та, на стул і була.

У кого пекли коровай: у вас чи в жінки?

І.К. Йа рузум'їю, в ж'інки пиклі.

Хто пік коровай?

І.К. Мин'і ни було куму спикті.

У вас не було мами чи тата?

І.К. Та, ни було мами. Старус'ціни.

Пекли один коровай чи два?

І.К. Два.

Один кому залишався?

І.К. Свіапчєникови давали, удін то, а другий давали за мулітву, в'ін там в'ітправ'ав.

Ви ділили потім коровай?

І.К. Н'е, ми йго устав'али в церкві. Зу шл'убу д'ілили...

Після шлюбу?

І.К. Післ'а шл'убу.

Коли ви приїхали по молоду, по свою жінку, аби забрати її до шлюбу, чи виходила її мама?

І.К. Та.

У чому?

І.К. В чому вд'іта?

Так.

І.К. Мама, сама мама?

Так.

І.К. Та була вд'іта, так.

Чи хтось виходив у вивернутому кожусі?

І.К. Та йа знайу, йа розум'їю. Та то були вже так'і забави.

Це, власне, мене цікавить.

І.К. То вже були так'і забави.

Які забави?

І.К. Вивернули в кожус'і. Йак привозіли молоду, сид'іла пр'атка, то мушчіна с'і перибирав за ж'інку, прав, так, жу то.

У хати?

І.К. Так. Жи то каже: “Чо ти прийшла? Йа ту йе”. Во так'і забави були.

Що робили два дружби?

І.К. Шо? Та пумагали дунусіти на ст'ів.

Вони мали бичі?

І.К. Нагайк'і. Нагайк'і мали.

Дружби перехрещували двері, коли виходили з хати, заходили до хати?

с. Боратичі Мостиського р-ну Львівської обл.

І.К. Йа розум'їю.

Як ви забирали молоду, чи перехрещували дружби нагайкою двері?

І.К. Н'є.

Де одягали вашу жінку?

І.К. В комбр'ї.

Жінку одягали в коморі? Хто її звідти виводив?

І.К. Друшк'и.

Можє, ще дружба ходив по неї? Він її виводив за хустинку чи за руку?

І.К. Йа тоґо ни памїятаїу.

Чи обходила молода стїл довкола?

І.К. Чєрес ст'їл перелазила.

Коли ви її забирали до шлюбу чи коли вже повернулися зі шлюбу?

І.К. Йак з'ї шл'убу с'ї пувернїли.

Перелазила через стїл і сїдала, а ви заходили за стїл, так?

І.К. Та.

Було щось таке?

І.К. Бўло, бўло.

Де молодим давали їсти: в коморі чи в хаті?

І.К. Та ми сїд'їли з г'осц'ами.

Кажуть, що молоді або зовсім не їли, або їли мало, а потїм окремо їх годували.

І.К. Бўло, за ст'їв ми с'їд'їли р'азум вуб'їе, ну і вс'о бўло заг'ал'не.

Вам давали їсти курку або бульйон з курки?

І.К. Дав'али.

Що давали?

І.К. Ну бўл'їон їсти.

Чи пам'ятаєте такий звичай, щоб перед тим, як завивати вашу жінку, садили її на дїжу?

І.К. Так, бўло так'їе.

Що бўло?

І.К. Давн'о, п'амїятаїу, д'обре, д'обре. То, шо хл'їп пиклї.

Вона сїдала на дїжу?

І.К. С'їд'їла.

Що клали на дїжу?

І.К. Та кл'али п'окришкку.

А зверху ще щось стелили?

І.К. Та шос' там п'їткл'адували.

Обрус?

І.К. Та, та.

Обрус стелили під неї?

І.К. Ну, ну, та, убрус.

Після цього її завивали?

І.К. Та.

Село Гориславичі

Мостиського району Львівської області

Інформатор:

Василина Василівна Тирис (далі – В.Т.), 1930 р. н.

Записав Михайло Глушко 12.07.2004 р.

Скажіть, будь ласка, на Новий рік приходили хлопці до вашої хати?

В.Т. Приходили.

Що вони робили?

В.Т. Та йак? Та в'іншували з Новім роком.

І посівали щось?

В.Т. Та пус'івали пшиніц'у.

І більше нічого не робили?

В.Т. Н'є.

Кажуть, що коли приходили ті хлопчики, то господар виносив “діда” з хати і вони його молотили.

В.Т. А та то спиц'ійал'ний лишіли в жнивá. Ставили сн'іп в кут'і на Вил'ійу, шосто́го с'ічн'є, ставили сно́па в кут'і, і в'ін стуйав ду Нувóго ро́ку.

Що потім з тим снопом робили?

В.Т. А на Нувій р'ік приходіли новол'ітник'і, хвóпц'і с павкáми, росповіли той сн'іп йакóс' врозд'іл і туди його об:ивáли.

Де його оббивали? У хаті?

В.Т. На подв'іру. На подв'іру його об:ивáли.

Не в стодолі?

В.Т. Не в стодóл'і, на пудв'іру. Вінесли, на пудв'іру йугó уб:іли і пізн'іше гуспóдар с'іб'і то зéрн'а пузбiráв і рус':івáли на по́ли.

Коли?

В.Т. Йак майут с'ійати то нас'ін'є, дохóдит нувій урожа́й, áли с то́го старóго склéпа ше там с':івáйт все.

Домішували?

В.Т. Дом'ішували, так.

Що робили з соломою, яка в хаті лишалася? Що робили з тим сіном, яке на Вілію клали на стіл?

В.Т. С'іно кла́ли на ст'іл, та то п'іт ст'іл, пòт'ім п'іт ст'іл, то саділи кúрку, курча́та.

Як курку садили?

В.Т. Ну та йак? Сади́ли на йайі́чка, би вуди́ла на т'ім кúр'ета.

Це робили на Першу вілію чи на Другу?

В.Т. На Пёршу в'іл'ійу. То с'іно йідно́, шо на Пёршу [вілію. – М. Г.], то й на Дру́гу.

Те саме було?

В.Т. Те саме с'іно.

Що робили потім з тим сіном, яке лежало на столі?

В.Т. Кладес'і п'іт ст'іл і на н'ім саджу́ квóку. Кулі́ кúрка заквóчи, квóкає, туди́ йа йуто́ збир'іга́йу, трима́йу звйезани.

Так і тепер робите?

В.Т. Так. Кулі́ квóчка квóкає, йа то с'іно бирú і саджі́йу.

Коли сідали до вечері, ще щось клали на стіл, крім сіна?

В.Т. Ч'існа́к кла́ли. Ч'існа́к тикій с'в'іт'ат на Спáса і той ч'існа́к... Вичер'а́єм на т'ім, і чі́рис с'вйёта ц'іл'ійі лижі́т.

Скажіть, будь ласка, це мала бути ціла головка чи зубчики?

В.Т. Три гуло́вк'і.

Чи клали на стіл хліб?

В.Т. Все кладу́т два хл'і́ба.

Два хліби?

В.Т. Так, два хл'і́ба і уди́н на дру́гий. Пиклі́ хл'і́п крúглий, кла́ли то. А на Йо́рдáн'ску в'іл'ійу ту пшині́чний бив, а йіден жі́тний. Жі́тний на нис, пшині́чний на́вэрх... Хл'і́п жі́тний і пшині́чний.

А на Першу вілію їх не пекли?

В.Т. Сам пшині́чний.

Що з тим хлібом потім робили?

В.Т. Йі́ли.

Коли?

В.Т. На с'ві́та, кулі́ прийшо́в ч'ес на не́го..., на устáтку та й той.

Чи давали той хліб худобі?

В.Т. Ну н'е, йак хто.

А чи на Першу вілію худобу годували?

В.Т. Ми годú́ємо на Йо́рдáн'ску в'іл'ійу. То с'і назива́є ш'ч'і́драк. Ми несéмо ш'ч'і́дру́.

А що таке "щідра"?

В.Т. Ну несéт'с'а хл'і́п.

Він великий чи малий?

В.Т. Мали́й, та курóв'і да́ти.

Кожній корові дають?

В.Т. Берéмо по варéнику, по куску́ то́го хл'і́ба. То спе"ц'і́ал'но то т'і-сто пе"чес'і, хл'і́п, а то, шо з'ійшло то́то на нис, то пе"чес'і спе"ц'і́ал'но да́а курóви. То с'і назива́є ш'ч'і́дра́.

Надсяння: традиційна культура і побут

Тільки корові давали?

В.Т. Куров'ї.

А телятам?

В.Т. Ну та то вс'о, то майут на уваз'ї. Там свінка, може, йе.

І свині дають?

В.Т. Ну айагже, вс'ї ве^нчэрайаут... Йак ми ве^нчэрайем..., ту вс'ї вичэрайаут. Пэрше б'ули стар'ї л'ўди. Пер'їт то вс'о, і самі с'їда-йут ду вичэра'ї.

Сьогодні Петра і Павла. Кажуть, що це свято відзначали діти-пастухи. Що вони робили?

В.Т. То справл'ейут Питр'івку. Витинайут в зимлі так'у кру́глу, тако́й ро́вик, видр'їза́йут т'ї дирначк'ї. Ко́жен ро́бит суб'ї с'їдзэ́н'е. І там с'їда́йут, ко́жний ма́йе свуйé с'їдало, рускладáйут суб'ї, на т'їм тик'їм кру́гла'їм вир'їза́йут хрест.

Посередині?

В.Т. Пусиридин'ї вир'їза́йут хрест. А там ста́вйат сир, ма́сло, пампухі́ – шо хто ма́йе.

Сир і масло мали бути обов'язково, так?

В.Т. Так.

А пироги?

В.Т. Н'е. Сир, ма́сло, ну, там ше йайчкa, во́ду там йак'у.

Вони так гостилися на пасовищі?

В.Т. Го́стилис'а. А на Зилéн'ї с'в'їта то називáйес'ї Циркл'івка, а на Пётра – Питр'івка.

Чому називається Цирклівка?

В.Т. Йа ни зна́йу, чо Циркл'івка.

Може, ще щось робили на Зелені свята?

В.Т. То́жи так рубі́ли ту Циркл'івку, йак і ту Питр'івку, т'їл'ко на Зилéн'ї с'в'їта с'ї ста́вит галу́зк'ї ко́жин к'улу то́го.

На кутах чи по боках?

В.Т. Ко́жний к'улу то́го свóго кр'їсла.

І це називалося Цирклівка?

В.Т. Циркл'івка.

Скажіть, хто за Польщі зажинав перший, коли починали збирати новий урожай?

В.Т. Пэ́рш'ї такі п'їшли ма́ма або́ тату́ в субо́ту. Вз'э́ли два-три сно́пи і ста́вили. А ф пунид'їлок ми йшли вс'ї ра́зом і вс'о.

В суботу починали?

В.Т. В субо́ту.

с. Гориславичі Мостиського р-ну Львівської обл.

Перші два-три снопи зіжгали і йшли геть?

В.Т. І йшли дудому, а ф пунид'ілок йшли с ц'ілов с'імйов і ж'єли, пок
ни віж'єли.

І нажаті снопи лишали на полі?

В.Т. Лиш'али. Лиш'али, пот'ім разом склад'али.

А не с'ідали на той сніп?

В.Т. Н'є, ни с'ід'али.

Можє, ст'івали чи колядували?

В.Т. С'п'івали, кулі к'інч'или ж'ати.

Як ст'івали?

В.Т. А там йак'є:

К'ін'єц загону, к'ін'єц,
Будемо плест'и в'ін'єц.
В'ін'єц дук'упи сплетемо
І додому п'ідемо.

І там вс'ак'і п'існ'і. Там русклад'али си ог'ірк'і, сир, смит'ана, там то
вс'о. Пугуст'илис'і тр'оха.

Женці на полі?

В.Т. Жинц'і і с'п'івали п'іс'н'і, і йшли дудому.

А вінок плели?

В.Т. А в'інок плел'и. Його на Сп'аса с'в'іт'или в ц'єркв'і, й'аблука там той,
то то май'или кв'іти. Ни май'ут то тип'єр с'в'іт'іти. Йа там йідному
д'івч'ат'і спліт'ала с пшениц'і.

Що з тим вінком робили?

В.Т. І той в'інок, ч'їєте, шо руб'или. Кулі с'і пучинай'є вусин'і, ор'іт,
с'ійати пшениц'у, той в'інок бир'є, рустр'ісай'є, з'єрно с'їє на полі,
а ту суломку, той в'інок о так притисне, і вун'о так соб'ї лиж'іт.

“Діда” робили з першого снопа чи з останнього?

В.Т. А то ни май'є зн'ачин'а: хто с перш'уго, хто з уст'атн'ого нав'іт'...

Ви зн'аєте, з уст'ан'ого. А пшениц'у, йак к'інч'или ж'іти, ст'авили
три снопи і з'і вс'єх тр'ох вибир'али пу п'ару кул'ос'ати і спл'іт'али
в'інок. Ну і с'п'івали, так йак йа к'ажу.

З останніх тр'ьох снопів робили “діда”?

В.Т. З ост'ан'іх, йак к'інч'єли ж'єти, з ост'ан'іх тр'ох сноп'ів.

І цей вінок жєнці несли господареві, а він ставив їм могорич?

В.Т. Н'єсли, н'єсли... Той гусп'одар густ'ів. Густ'ів в'аома, так. А той
в'інок... в ц'єркв'і пус'в'їат'или і н'єсли на полі с'ійати.

*Скаж'іть, будь ласка, а чи залишали в кутку останнього лану декілька незжатих
колосків, щоб їх прибрати квіточками?*

В.Т. В нас то н'є.

Не було цього?

Надсяння: традиційна культура і побут

В.Т. Не було.

Коли починають або закінчують жнива, кажуть, що треба колядувати.

В.Т. С'п'івали т'іл'ко п'іс'н'і тик'і вс'ак'і, а ни кол'адуйем.

Колядували лише на Різдво?

В.Т. На Нувійй р'ік, на Р'ізв'о.

Скажіть, будь ласка, під час похорону хліб використовують чи ні?

В.Т. Та три нес'ут на парастас.

До церкви?

В.Т. До ц'єркви.

По три хліби?

В.Т. Чи печ'ем вд'ома, чи купл'айем три хл'іба.

Чи давали хліб чи кусник хліба покійникові за пазуху? Можє, клали в труну?

В.Т. Н'є. В нас то н'є, в нас то ни ст'авл'ат.

Біля покійника клали свячену воду?

В.Т. С'вйач'ену в'оду ст'авили.

На чому лежав покійник? На лаві?

В.Т. На стул'і.

Що на стіл стелили?

В.Т. Ну стеліли пр'осто перев'ажн'і полотн'о.

Це зараз. А за Польщі?

В.Т. Ну, т'ак'і с'амо.

Не стелили солому?

В.Т. Полотн'о стеліли. Накрив'али ц'іло'го, з вуч'іма, з гулов'ов.

А що потім з тим полотном робили?

В.Т. В тр'умло.

В тр'умло клали? Нікому не віддавали, наприклад, бідним?

В.Т. Н'є. То каз'али: “Шо си зароб'ів, то ма'йє”. То каз'али, шо в'ін си зароб'ів то. І то вс'о б'уло пуст'єлино, усобл'іво то, на ч'ім лиж'ів.

Чи були за Польщі поминки?

В.Т. Б'ули, аш так, йак тип'єр р'обл'ат. А за П'ол'шч'і, н'є.

Чому? Бідні були?

В.Т. Б'ідн'і б'ули.

Настілки бідні?

В.Т. Наст'іл'ки б'ідн'і, шо не ма'ли шо вд'іти, б'ос'ії... вс'ако б'уло. То йак ма'ли роб'іти поминки? Теп'єр л'уди г'арн'і с'і жив'ут і г'арн'і с'і висел'єт.

Що таке коровай?

В.Т. Та курува'й пич'єс'і з мук'і.

У кого його печуть: в молодого чи молодої?

В.Т. Курува́й пичу́т старо́сти. В нас, напри́клад, йа сама́ зна́йу, бу при-
ході́лос'і пичі́. Старусц'і́на йі́дна і дру́га пиче́ курува́й. Та пиче́
суб'і́, та пиче́ суб'і́. Ну, ла́дн'і вбира́йут йуго́, по́г'ім, кулі́ при-
йду́т пе́рше ду му́лудо́йі чи ду му́лудо́го. Йак то зале́жит, в'і́дки с'і
в'іс'і́л'е пучи́на́йе. Ду мо́лодо́го прихо́д'ат, с курува́йем прихо́д'ат
ду му́лудо́йі. Ну і йду́т с тим курува́йем ду му́лудо́йі, в'і́т му́лудо́йі
ду це́ркв'і, в це́ркв'і уде́н лиші́йут в це́ркв'і, а дру́гий нису́т додо́-
му. То на дру́гий ден' на пупра́винах, в нид'і́л'у, рузр'і́зайут.

Якщо весілля починається в суботу, то поправини роблять в неділю?

В.Т. Так.

*Коли за Польщі ділили коровай: перед тим, як завивали молоду, чи після того, як
вона переспала першу ніч з чоловіком?*

В.Т. Ну та то йуш переспала, йак то бі́ло в нид'і́л'у, то ко́нче пере-
спала́.

А молода не спала у камері?

В.Т. Н'е.

Може, молода мала першу ніч спати з молодим на бойку? Може, там стелили їм?

В.Т. Та йа то то ше ни йе старá, то за ме́не н'е.

Ваша мама не розказувала про це?

В.Т. Н'е, ни руска́зувала.

А де молоду завивали в хустку?

В.Т. На кр'і́с'л'і́.

Що їй стелили?

В.Т. Н'ічо́.

Ні кожуха, ні подушки?

В.Т. А то кулі́с' давно саджі́ли на кужу́х. То му́йі бат'кі́ руска́зували,
саджі́ли на кужу́х. Тепе́р н'е.

Що накладали молодій на голову?

В.Т. Ч'і́пе́ц.

Чіпець?

В.Т. Му́луда́ худі́ла. Йак йу ви́йшла за́м'іш, ту вунá бис ч'і́шц'е́ ду
це́ркв'і ни йшла. Все прич'і́пали ч'і́пе́ц. На́в'і́т' кулі́ вме́рла, ту
той ч'і́пе́ц закла́дали на го́лову.

Розкажіть, як у вас відбувалося весілля.

В.Т. Ну йак? Ну с'і́п'іва́йут, йду́т гул'а́ти криві́й та́ниц.

Коли це було?

В.Т. Вже йак в'і́с'і́л'а на к'і́не́ц, йак мо́лод'і́ причепі́ли ху́стку [...]. Йак
к'і́нчивс'і́ криві́й та́ниц, туди́ збира́йес'і́, йде на кавал'і́ри. І бире́ му-
луто́к, ц'в'е́к і йде, бу в'і́н так тото́ п'і́ткува́ти врод'і́ тайак кун'е́.

Молоду?

Надсяння: традиційна культура і побут

В.Т. А мулудá захвóсчина. Кривул'áйє, зна́йте, так спиц'і́йáл'но рó-
бит, шуб вунá крívала. І пòт'ім бирé і п'ідн'іма́йє йійі за нòгу і
п'ідбивáйє. Та ни п'ідбивáйє.

Імітація така.

В.Т. П'іткувáйє, та й вс'о.

Коли били посуд на весіллí?

В.Т. То йак йдúт зу шл'убу, йак молодійі випивáйут і той тар'іл' бирé
чи дрúжба там тотó і п'іт...

Що означало, якщо розіб'ється чи не розіб'ється посуд?

В.Т. Шу дóбре бúдут жíли.

Якщо?

В.Т. Йак с'і роз'ібйé. Бу йак впáде ц'ілі́й тар'іл', ту йакáс' тово́ [бída
буде. – М. Г.].

Чи ворожили на короваї, що сім'я буде добре жити чи розпадеться, чи буде здоров'я?

В.Т. Курувáй пичúт тикійі, шуби бив фáйний. А рас привéзли курувáй
з Нимірова липкій-липкій. То жíби молодійі ліпли.

До кого?

В.Т. Йідно́ ду дрúтого.

А що у вас булкою називали?

В.Т. Гúска – то бúлка.

Скільки пекли таких гусок на весіллí?

В.Т. А то на в'іс'іл':а.

На весіллí пекли?

В.Т. Н'є.

А коли пекли гуски?

В.Т. Гúски... то кáждий л'убій дéн' пичúт. “А спичі гúски!”. Гúски то
ше в нас називáли на Старій нувій р'ік “калáчки”. То пиклі́ на
Старій нувій р'ік калáчки.

На 14 січня?

В.Т. Так. Ни гúски, а калáчки то називáли.

І що з тими калачиками робили?

В.Т. Д'іт'им давáли... Худі́ли, жи мулуті́ли, крич'éли: “Пумага́й Б'іх,
на той Нувій р'ік”. Йім давáли.

Дівчата ворожили, чи вийдуть заміж?

В.Т. Рахувáли куліс', тишér нимá..., плóти, тик'і, куліс' пл'іт.

Коли?

В.Т. То бúло на Андрійчика. І там йшла, і рахувáла: “Вдувéц, мулу-
дéц”. Вунá знáла, за кугó вй́де. Ту той, шу устáтний, вдувéц, ту за
ва'івц'є.

Хіба тоді було багато вдівців?

В.Т. Та во так.

А може, якось ворожили на хлібі?

В.Т. Н'є.

На пирогах?

В.Т. Н'є.

На балабушках?

В.Т. В нас ворожили т'іл'ки на кóликах, на паркán'і.

Як у вас називають четвер перед Великоднем?

В.Т. Жирній читвѣр.

Що тоді варили?

В.Т. Варіли вичѣру, бу йак Ісус вичѣр'ав. Ту то дв'і нид'іли ду Великодних с'вйет. Йак вичѣрйали тот'і пироги в читвѣр, то йіли аш на Вилікден' ráно.

Пирого були пісні?

В.Т. Н'є.

А з чим?

В.Т. На ул'йю.

Вони були з сиру чи з капусти?

В.Т. С капусти і з бўл'бойу.

Але четвер називався Жирним.

В.Т. Жирній читвѣр.

І ви навіть так постили?

В.Т. Так. Алі н'є, йа ни постила в'іт того ду читвиргá друтого...

А чому постили аж до Великодня?

В.Т. Ну так...

У деяких селах кажуть, що священник ходив і паски святив вдома.

В.Т. Було ту, і в нас так бивало.

За Польці?

В.Т. Н'є, за Пóл'шч'і н'є. За Пóл'шч'і все с'вйетіли пáску на Великóден', йак йа пámйатайу, на Великден'. Рáно йшли с пáсков. Пѣрше куліс' вдóма ше пеклі дўжи велик'і, а типѣр йак'іс' малѣн'к'і так'і. А пу хатáх худіли, йак цѣрква бўла закритá.

Підпільно ходили?

В.Т. Н'є, ни п'ітп'іл'но, прóсто так. Ну, напрім'ір, в нас бўла цѣрква в Гусáков'і. Ду Гусáкова ни йшли, прийшов с'вйапчѣник і пус'вйатів. Нáв'іт' ни пу хатáх, а во так. Вс'ім пус'вйатів в'ідрáзу паски і вс'о, а бивало і пу хатáх.

Це було вже тепер, за совітів?

В.Т. Так.

Село Золотковичі

Мостиського району Львівської області

Інформатори:

Іванна Павлівна Грабаль (далі – І.Г.), 1920 р. н.

Роман Йосипович Федорчак (далі – Р.Ф.), 1928 р. н.

Записав Михайло Глушко 16.07.2004 р.

Як у вас називали Святвечір?

І.Г. І так назв́али, і так назв́али. Значіт С'вйатій в́еч'ір – ту б́ило Р'із-
дв́о. А Др́уга в'і́л'і́я – то Й́ордан'ска.

До Ві́лї готувалися заздалегі́дь?

І.Г. Ну ай́агже, на с'вй́ета с'і ладу́вали, шос' пиклі́, йакійс' хл'іп,
йакійс' пі́р'іх. Та за Пол'шч'і такі́х присма́к'ів ни зна́ли, йак
типéр, такі́х пл'а́цк'ів, тако́го вс'о́го.

Які страви готувала ваша мама?

І.Г. Йак'і стра́ви? Квас, піро́г'и, кут'у, ну і шо, го́лушц'і. Та й вс'о.

З чим робили пиро́ги?

І.Г. Піро́ги з бу́л'би с кап́устов.

Це змішували і начиняли?

І.Г. Ну та бу́л'би зварі́ли і кап́усту зварі́ли.

Скільки було страв? Десять, дев'ять чи дванадцять?

І.Г. Та де там т'і́л'ко бу́ло! Та мо́же, йак в ку́го, а́ли то йа вам ка́жу:
квас, кап́уста, піру́г'и, го́лушц'і, п́ечиний пі́р'іх.

Ще був печений пі́ріг?

І.Г. Но, п́ечин'і пі́руги то в пй́єцу пиклі́.

З чим вони були?

І.Г. З гр́ечанов круп́ов, бу́л'ба і гр́ечана круп́а.

А ще були варені пиро́ги?

І.Г. А, варі́ли знов, ну ту зна́йте, йак'і варéники с'і рóбл'ат.

“Вареники” у вас кажуть?

І.Г. Так. Піро́г'и або́ варéник'и, йак хто.

Чи був на столі хл́іб?

І.Г. Ну ай́агжи.

Один, два чи п'ять?

І.Г. Н'е, хл'і́п кла́ли, хл'і́п, нира́с, ту два, йідéн на др́угому пу́лужі́ли.

Хл'і́п с'і кла́в на ст'і́л.

Хліб клали круглий чи квадратний?

І.Г. В пйєцу пиклі с пател'н'і. Йак бив с пател'н'і, ту бив значіт довгий квадратівий, квадратівий, йакá пател'н'а. А знов пиклі разівий, йак б́удний ден', та на с'вієта йу б́ило с пател'н'і. М'ус'іло біти йакáс' б́іла мукá. За Пол'пгчі роскóши ни б́ило. Такóйї роскóши ни б́ило, ту з лупáти в пйєцу велик'ім пиклі, на лупáт'і шур в пйєц.
Хліб пекли в печі?

І.Г. Пйєц, в мене ше йе хл'ібовий пйєц кусок, ни рузбирали вс'ого, йа ни дала. В пйєцу паліли друва́ми, і йак напалили, вуген' вігорнули, зам'італи пйєц. Т'істо де з лупáти, разувий хл'іп. Та йа й ше ту прийшла...

Ви в цьому селі народилися?

І.Г. Йа в т'ім сил'і с'і наруділа, інó ни в т'ій хát'і. Йа прийшла за нив'істку.

Клали на стіл часник?

І.Г. Чисна́к все бир́ут.

По кутиках клали чи одну головку?

І.Г. Н'е, так д́али чиснику́ на ст'іл. Хто хт'ів, там си пір'іх путер.

Пирого терли часником?

І.Г. Піруги терли часникóм.

Які?

І.Г. С пйєца, з лупáти.

Клали одну миску для всіх чи були окремі миски для кожного?

І.Г. Однá м́иска.

Під миску щось стелили?

І.Г. Ну та убру́с с'і стили́в на ст'ів. Убру́с, ну і м́иска.

Чи під обрус щось стелили?

І.Г. Йа шос' то́го ни памйата́йу.

Кажуть, що ще сіно стелили.

І.Г. А, с'іно на ст'ів і п'ізн'іше убру́с. С'іно на ст'ів ста́вили.

На весь стіл чи тільки там, де стояла миска?

І.Г. Н'е, пу ц'ілі́м сту́лі.

Ви кажете, що у вас такого не було, щоб по зубчику часнику клали на кожному куті стола?

І.Г. Н'е, н'е. Тик'і́х вуружбі́цтва, мо́жи..., зв'ідки йа війшла, то́го ни б́ило. І ту н'е.

Перед тим, як сідати вечеряти, ходили до стайні, до худоби?

І.Г. Та до худóби да́вали йісти там з в́ечира, трéба да́ти худóб'і йісти. “То дай нán'іч”, – то да́вали.

Що давали худобі їсти?

І.Г. Та с'іну.

Надсяння: традиційна культура і побут

- Коли ваш тато йшов до стайні, то, може, брав буханку хліба?*
І.Г. Йа знайіу паску, ту давали пу куску.
Паску худобі давали?
І.Г. Так, давали пу куску паск'и.
Може, пекли якийсь спеціальний хліб і давали його худобі в ці свята?
І.Г. В наш'і хат'і н'є, жубі'ї спеці'їял'ний хл'іп давати. М'ожі, дес' давали.
Може, кликали пса або ката і годували після вечери або до вечери?
І.Г. Та м'ожє, і давали пс'ови. Ну а йак?
Може, перед тим спеціально кликали і давали пирога чи голубця?
І.Г. Йа чос' так жиби'ї спиц'їял'н'і, йа чос' то'го ни пам'їгайу. Ну а вич'єру то давали.
Як називався сніп, що стояв у куті?
І.Г. Д'їдух.
З якого збіжжя і коли робили дїдуха?
І.Г. Д'їдуха рубїли зу жїтного.
Їого робили в полі чи вже вдома?
І.Г. Вдома рубїли.
Перед різдвяними святами чи відразу після жнив?
І.Г. Н'є, та перет р'їздвїєними с'вїєтами рубїли там д'їдуха.
Дїдуха заносив до хати тато чи мама?
І.Г. Тато.
А сол'ому?
І.Г. Та сол'ому та, п'євн'і, тато. В нас мама бїли, за м'ого п'обуту, мама бїла хв'ора. То с'ї інтересував тато і син стар'ший тат'їв, значїт, ужєниний, нив'їстка бїла...
То мїг і син заносити або невістка?
І.Г. Ну, та там пумагали, рубїли вс'ї.
Спершу тато заносив снопа, клав, а потїм повертався до сїней чи до стодоли і заносив в'язанку соломи? Він щось промовляв, коли заносив?
І.Г. Йа ни памїятайу...
Коли сїдали до вечерї, чи кликали мороза, вовка вечеряти?
І.Г. Н'є. Такого не бїло, іно вставали вс'ї, м'овили мулїтву: “Во імїя Отц'а і Сїна”, “Отче наш”, “Богородице Д'їво” і с'їдали. Тато розд'їл'єли кул'єду.
Що таке куледа?
І.Г. Пр'оскур.
Її спеціально пекли?
І.Г. Н'є, то с'вїяшчєник п'їк, ус'вїєшчував і рузнусїли пу сил'ї.
Священик роздавав її безплатно чи треба було заплатити?
І.Г. Таїяк хтос' шос' дав йуму, ну ту шос' дав.

Вона було прісна і називалася “кулєда”?

І.Г. Прòскур.

Як вона виглядала?

І.Г. Та во кру́гла, така малéйка, така гúсочка.

Її ще називали “зусочка”?

І.Г. Ну, та пр'існий називáли прòскур, значіт, ни к'іслоїї, пр'існоїє, крутлéйкойє с пич'ётков наверхú такòв с'вйашчéника.

Зверху навіть печатка була?

І.Г. Ну а йак? Та пус'вйéшчували, ну айáгже. Ту то тáто рузд'іл'éли кòждуму.

По маленькому шматкові?

І.Г. Пу кусóчку малéн'куму.

Я думав, що священник пік для кожного члена сім'ї?

І.Г. Н'є, н'є, шохáти, та й типér рузнòс'ат прòскур.

Чи здували місце, де сідали, лаву, коли сідали до столу?

І.Г. Н'є, ни бúло, ни здувáли.

Чи клали щось, що мало захищати всіх членів сім'ї, під стіл, або в кут, або під поріг?

І.Г. Чúйте, шос' п'іт ст'ів стáвили. Шо то стáвили?

Ярмо?

І.Г. Мòжи, мòжи, й так.

Чи сокифу?

І.Г. Мòжи, й так, сук'іру чи не п'іт пор'іх. Йа шос' такòїє ми с'і... То, знайете, пòт'ім, йак йум бíла с'удá за нив'істку стáрша, такіх прив'ілéїв ни бúло.

Кажете, що, може, ставили сокифу під поріг.

І.Г. Сук'іру, шос' стáвили такé.

А для чого?

І.Г. То йа ни знайу, ни пám'ітайу. То йак би си так вз'áv ду гулуві.

З чого у вас починали вечерю?

І.Г. С чòго? Пéршу прòскур руздáли, гúби, тик'і ше гúби бíли.

Не квас, не кутя?

І.Г. Т'і гúби і квас пòт'ім і вс'і, йак ви вíдити, вс'і ду йідноїї мíск'і.

А якою стравою закінчували вечеряти?

І.Г. Та йа знайу, ну та, мòжи, піруги? А шо інáкше?

Не кутя?

І.Г. А во, кут'á то, пéвн'і, бíла навустáтку.

А перед кутєю були пироги?

І.Г. Та, піруги, гóлупц'і, та то вс'о давáли.

Не мало значення, яка за порядком була страва?

І.Г. Н'є, знайу гóлубец, жи гúби бíли пéрш'і, гúби і квас.

Чи ввечері перед Василем ходили по хатах?

Надсяння: традиційна культура і побут

І.Г. П'єрет Васил'єм худіли.

Хто?

І.Г. Худіли, та худіли в'іншували.

Хто віншував: дівчата, хлопці, дорослі?

І.Г. Та дур'осл'і, та й д'іти худіли пу хатах.

Діти ходили ввечері чи зранку?

І.Г. Н'є, рано.

Вони щось примовляли тоді?

І.Г. Ну та в'іншували, значіт, пуздуравл'єли, жилали вс'ого д'обруго та й вс'о.

У вашому селі якось називали тих дітей?

І.Г. Чикайте, йак вун'о? Навул'ітник'и. Та шос' ім ч'ула. Худіли, пув'ідайт, навул'ітник'и, ш'ос' ім ч'ула. А т'єра то в'ійшло з м'оди.

Це було, коли ви ще були дитиною?

І.Г. Ну та, м'ожє, й п'ізн'іше, жи б'іли навул'ітник'и.

Доки стояв дідух у хаті?

І.Г. До Нов'ого р'оку.

Що з ним робили на Новий рік?

І.Г. Та вінесли, йа знайт, чи вутувкаї тот'о з'єрно, чи де пуд'іли. Йа чос' ни п'ам'ятайт.

Можє, той сніп виносили навулітники з татом і молотили його?

І.Г. М'ожи, м'ожи, й так, м'ожи, й товклаї палиц'іми, м'ожи, б'іло.

Що робили з тим зерном?

І.Г. А йа знайт, кум'у вуні давали то з'єрно, чи к'урам? Йа шос' ни п'ам'ятайт.

Сіно різали на січку для худоби. А із соломою що робили?

І.Г. П'євно, палили, йа ни п'ам'ятайт, ж'уби хто...

Можє, під худобу стелили, можє, дєсь виносили на поле?

І.Г. Ну, м'ожи, п'іт худобу. Та на п'оли на р'іс'дв'єн'і с'в'їєта ни виносили, бу то б'іло шо, с'н'іх, та де то виносіти.

У деяких селах виносили.

І.Г. М'ожи, виносіли.

Чи перев'язували у вас дерева, щоб родили?

І.Г. Перив'їєзували.

Чим?

І.Г. Пувер'єслами.

Пувер'єслами? Вони були з д'їдуха чи з соломи?

І.Г. М'ожи, б'іло с' того д'ідуха, шос' п'ирив'їєзували.

Як називають у вас вечір перед Г'орданом?

І.Г. В'іл'іа йордан'ска.

Тоді ті самі страви готували, що і на Святвечір?

І.Г. Т'і сам'ї. То сам'їе вар'їли п'їсно'їе, йак то ви від'їти, маст'їли вул'ї-йов і на Р'їздво, і на Йардан' то сам'їе. На В'їл'їйу б'їло вс'о нап'їсно.

І так само починали вечер'яти з...?

І.Г. З г'уби.

А часник тоді їли?

І.Г. Та чо бн ни йїли? Та йїли, хто хт'їв, та й йїв.

То починали з часникау чи з зубів?

І.Г. Та йїли г'уби, тув'о пуставила г'уби на ст'їв, йак то вс'ї р'азом дук'упи в м'їску.

Як називають тиждень перед Великим постом?

І.Г. Зап'устн.

Що робили у Запусти?

І.Г. М'їасн'її зап'устн. Мама шо руб'їли на Зап'устн? Та там шос' звар'їли.

А яка страва була обов'язковою? Пирого мали бути на Запусти?

І.Г. Та пируг'ї закон:о б'ули, бу шо ін'акшуг'о муг'їл'ї б'їти?

Міг бути борщ, могла бути бульба.

І.Г. Борщч. Та там на Зап'устн, йа знай'у, чи там хто м'їесо мав чи не мав.

Кажуть, що колись мусили мати, зберігали для цього. Останній тиждень перед постом, кажуть, що це Сирна неділя.

І.Г. Сироп'усний і М'їесоп'усний. М'їесоп'усний п'ерший т'їжден', а п'от'їм Сироп'усний, жи й'уш з м'їеса ни м'ожна йїсти, ін'о там с тако'го, йак то гадай'ут, сир, ма'сло тако'їе. То ма'слом пума'ст'їти, ту то ду Ви'їкого п'осту.

Кажуть, що в Сироп'усну неділю збиралися в корчмі.

І.Г. Та, м'оже, там д'ейак'ї куліс', м'ожн, пийак'ї б'їли, а тип'ер...

Не збиралися жінки, чоловіки?

І.Г. Та де там ж'їнка йшла ду корчми.

Не ходила до корчми?

І.Г. Та де, за м'ойї п'амйати н'е. Т'ера во йе. Тип'ерво тув'о йе бар.

Як називали тиждень перед Великоднем?

І.Г. Велик'одн'їй т'їжден'.

А неділя перед Великоднем як називається?

І.Г. Кв'їтна.

Чому так називають?

І.Г. Та йа знай'у? Ага, йа тот'о сп'амйатала. Іс'ус Христ'ос в'їїждж'їв в Йерусал'їм. Йїму мит'али галуск'ї під н'огн. Так Й'ого, знач'їт, ви-лнч'али. І на ту п'амйатку с в'їт'ат бас'к'ї. То йа так сама, ни тр'е-

Надсяння: традиційна культура і побут

ба там кс'онц спруваджів, сама знайю. Ту то бас'к'ї митáli пид нòг'и, там галúск'и тейі, пáл'ми.

У нас пальм не було, в нас баськи були.

І.Г. В нас бас'к'ї. Во митáli, значіт.

Що ви робили з тими баськами, які посвятили?

І.Г. Пуложіли там...

Від чого вони помічні? Чи можуть захистити хату, подвір'я?

І.Г. Ну та чикайте, Г'оспод' Бох, йак то с'і вдайе ду Него, то й захишчайе і в'ід вугн'у, і в'ід голуду, і в'ід вс'ого. І кождого майе в уг'іц'і.

Чим виганяли худобу на пашу?

І.Г. На пасвиску?

Перший раз.

І.Г. А знайіте шо, а йа бас'камі с'вйаченими. Та тато вийшли, пукропіли, вийжджіли х полі., біли христийани. Вийжджіли х полі, стáли на протів во́за, на протів коний: “Во імйá Отца, і Сина, і Святáго Духа”. Пирихристіли три рáзи, туді с'ідáли на в'із і бич в рúки і вйо.

Батько на подвір'ї так хрестив?

І.Г. Так, на пудв'ір'ї. Йак з'і стáйн'і в'їгнали, заприглі.

Коли перший раз їхали в поле?

І.Г. Кождий рас, кулі йїхали х полі. Тера, межи, би то́го ни в'їрили і ни рубіли, а куліс'...

Кому робили гостину?

І.Г. Та куму? Значіт, та́йак в нас, вдо́ма, ту все біли л'úди тик'її най-áт'її. Кутрїй, значіт, там видрубів, брат чи к'ін'ми, чи шо, вни там прусіли йїх, жи пумагай жити, та й йім рубів.

Це жєнці були?

І.Г. Ну.

Кажуть, що жєнці робили вінець?

І.Г. А в'ін'ц'і рубіли с тих кулуск'ів, то с'в'їтіли, с'в'їтіли на Спáса. На Спáса с'в'їтіли, значіт, в'їне́ц с кулуск'ів сплели, тикїй во і несли. Там вбирáли йїх, кв'їти, йáпка йше.

Чіпляли до того вінка?

І.Г. Ду то́го і несли на Спáса с'в'їтіти.

Що потім робили з тим вінцем?

І.Г. Та, мóжи, рустерли, та, мóжи, дáли кúрим.

На Зелєні свята халу́пу маїли лїпою?

І.Г. Ну.

А поле маїли?

І.Г. На полі запихáли хто де хабліну зелену. На захо́млінку (?), йак то називáють, запхáли хабліну з ліпи.

Занісиши дідуха до хати, ви верталися по солому чи її заносила ваша баба?

Р.Ф. То вже гуспóдар занусів. То йа вам рускажу, йак на С'в'ітій в'еч'ір.
Як це було?

Р.Ф. [На. – М. Г.] С'в'ітій в'еч'ір пиклі́ пшчудрак'ів дл'а худóби.
У вас казали Святий вечір?

Р.Ф. Та, во.

Перший Святий вечір і Другий Святий вечір?

Р.Ф. Та, а́ли то на Р'іствó. Пиклі́ дл'а худóби спиц'я́л'н'і хл'іп, пиклі́, тик'і́ булочк'і пиклі́. Гуспóдар з гуспуді́нев йшли́ ду ста́йн'і, да́ли худóбі то́го штóдра, в нас кул'а́ду с'і́ д'і́л'і, пуд'і́ліли худóбу, ну, і за дра́біну залужі́ли кумані́чини худóбі, с'і́на, в'ідм'і́чали так са́мо. С'в'йатій в'еч'ір вдо́ма в'ідм'і́чали. Пóт'ім гуспóдар бров су́лому, с'і́ну, занусів в хату́ і гуспуді́н'і в хат'і́ стелі́ла с'і́ну на ст'ів. Д'і́духа гуспóдар прин'і́с, ста́вив д'і́духа́ в кут, га́рно го вбра́ли і д'і́дух стуйóв.

Як його вбирали?

Р.Ф. Ну там кв'і́тами ше вбра́ли, йакі́хос' кв'і́то́к запха́ли, тако́йе. В кут'і́ стуйóв.

Коли господар заходив до хати, то якось вітався?

Р.Ф. Йак витавс'а, казав: “Христóс с'і́ ражда́йе!” Но, благуслові́в.

А як йшли до худоби, то, крім щедраків, щось брали, наприклад, сіль?

Р.Ф. А пусу́ліли пувер́ху со́лив во трóшк'и і дава́ли худóбі.

Коли ви сідали до вечері, може, дуже щільно зачиняли двері або продували місце, де мали сісти?

Р.Ф. Н'е, нич. С'і́дали вс'і́ за ст'ів, пуму́лілис'і́ ду виче́р'і, с'і́дали вс'і́ за ст'ів. І ше тикі́й звича́й бив, жи кла́ли сук'і́ру в'і́стром п'і́т две́р'і, су́ломов пристелі́ли в хат'і́, кла́ли в'і́стром ду то́го.

До порога?

Р.Ф. Ду пу́ро́га, жи́би зло ду хати́ ни захуді́ло.

А під стіл нічого не клали?

Р.Ф. А п'і́т ст'ів пу́лужі́ли с'і́на трóха і там д'і́ти, йшли́ д'і́ти квóка́ли, розум'і́єте, би бу́ли ра́н'і́ квóчк'і́.

Кажуть, що в деяких селах під стіл клали леміш. Знаєте, леміш від плуга або серпа?

Р.Ф. В нас кла́ли сукі́ру.

Тільки сокиру під поріг?

Р.Ф. Та. В хат'і́ п'і́т порóх кла́ли сук'і́ру.

З якої страви починали у вас вечеряти?

Р.Ф. В нас стра́ви пе́рши пучина́ли йі́сти, йа ни зна́йу, йак вс'у́ди гувóр'ет, в нас вар'ет тик'і́й квас, тик'і́й росóл'ник с капúсти. Во, с то́го пучина́ли, а пóт'ім там йшли́...

Надсяння: традиційна культура і побут

А чим закінчували?

Р.Ф. А закінчували... , пòт'ім кут'а йшла і пиругі, і гóлушч'і, розумійте.

*Якою стравою закінчували вечерю? Може, була якась страва, яку завжди їли нао-
станок?*

Р.Ф. Та наустáнок тиш.

Тато, мама, ви.

Р.Ф. Там жи тика́ бiла ма́ч'инка з гриб'ів. Пир'іх пéчиний і з гóб'ів
ма́ч'инка.

Був ще пиріг печений?

Р.Ф. Так.

З чого пекли пиріг?

Р.Ф. Та давали карто́фл'у і грéчку.

Всередину?

Р.Ф. Так, всереди́ну і зап'ікали пл'а́цок таквó, йак хл'іп, і пі́р'іх пиклі́.

Посередині була картопля?

Р.Ф. Та, пусереді́н'і, в к'істо заві́рнина, так тéра во пич'út тик'ій
пир'іх. А всери́дін'і карто́фл'у і з грéчкою.

Чи підкидали кутю до стелі?

Р.Ф. Йак вже йіли, ту пéрши ду путувка́ [кидали. – М. Г.].

Як їли кутю?

Р.Ф. Йа зна́йу, ду путувка́ шос' к'ідали, брав на лóшку і в путулóк кiдав.

Господар кiдав?

Р.Ф. Та, гуспóдар.

Господар щось таким способом ворожив?

Р.Ф. Шос' там примовл'óв і ду путулка́ кiдав. А в чест' чо́го, йа то́го
ни мóжу [сказати. – М. Г.].

Перед Новим роком варили якусь страву?

Р.Ф. А то називáли Новий р'ік, тик'і́ кóкови вари́ли.

Кóкови?

Р.Ф. Так. К'істо, розум'ійте, з ма́ком. К'істо рустачáли, спиклі́ на кúх-
ни, пòт'ім то лумáли, мак тéрли і с цúкром то м'ішáли і то йіли.

Це їли перед Новим роком?

Р.Ф. Та.

Чи ходили в цей вечір хлопці або дівчата по хатах?

Р.Ф. На Нóвий р'ік худі́ли, шч'ідрува́ли, п'іт в'ікнами шч'ідр'івки
шч'ідрува́ли.

Ви хоч одну щедрівку знаєте? Як ви були хлопчиком, то також ходили щедрувати?

Р.Ф. Та йа ма́ло худі́в, áли таквó ту худі́ли там шч'ідрува́ли, розум'ійте:
“Шчéдри́й вéч'ір, Бóжий вéч'ір”, во, шч'ідрува́ли. То всáк'і шчид-
р'івк'и во шчидрува́ли, на́в'іт' тик'і́ шчидр'івк'і дл'а д'ітéй во.

Не ті, що по радіо, а ті, що тільки у вашому селі.

Р.Ф. В сел'ї, в сел'ї. “Райск'ї пташк'и”.

“Надлетіли райські пташки”, так?

Р.Ф. Та.

Як називали тих дітей, що ходили щедрувати?

Р.Ф. Шчудрак'и їх називали.

Подекуди кажуть, що це новолітники.

Р.Ф. Навул'їтник'и, шчудрак'и, навул'їтник'и, так, так.

У вас казали “навулітники”? Є таке слово?

Р.Ф. Казали навул'їтник'и, шчудрак'и.

Що робив господар після того, коли діти повішували?

Р.Ф. Пув'іншували, дехт'о їм давав, розум'їєте, грощ'ї, дехт'о їм виносів так'ї гусочк'ї, спеціал'н'ї пиклі б'улочки. Ти б'улочки їм трактовали. А дехт'о йапка виносів, розум'їєте, зимойу, йак хто.

Що ви робили з дідухом на Новий рік?

Р.Ф. А на Новий р'їк прихудили шчудрак'и і йут'о мулутіли, в'їтали з Нувім роком.

Де молотили?

Р.Ф. В хат'ї.

У самій хаті?

Р.Ф. В сам'ї хат'ї.

Не виносили на бойско?

Р.Ф. Н'є, н'є, в нас в хат'ї мулутіли, брали палиц'ї, в хат'ї го мулутіли. Зерно ладн'ї зм'їтали: “О, нав'їт' мішчина вийде”.

Що з тим зерном робили?

Р.Ф. Та то зерно, розум'їєте, вони дотримали вже ду пус'їву. Йак пус'їви б'ули, то пот'їм с тим д'їдухом хрест рубіли на полі і зас'ївали хрест.

Дїдухом робили хрест чи палицею?

Р.Ф. Гусподар зас'їнов вже полі, упис'їнов, зрубів р'овик і тим зирном засип'ов, зирном на полі хрест.

Може, зерно з дїдуха молотили?

Р.Ф. С того зирна рубіли, ше в мене на стул'ї йє, с того зирна рубіли хрестики, мазали хрестики.

Мазали хрестики по хатах?

Р.Ф. По стодол'ї. Мол'оли, розум'їєте, біли ж'орна і змол'оли.

А може' хрестик на полі засївали не з зерна від дїдуха, а з того зерна, що обмолотили обжинковий вінець?

Р.Ф. Та во, пр'овда, з в'їнц'є, з в'їнц'є.

Отже, зерно з дїдуха все-таки молотили?

Р.Ф. Мол'оли, та, на мук'у, на мук'у.

І з тієї муки потім робили тісто, а з тіста робили хрестики, так?

Надсяння: традиційна культура і побут

Р.Ф. Так.

А може, ще щось робили для худоби?

Р.Ф. Булочк'ї так'ї ше.

Робили булочки?

Р.Ф. Та, рубіли, рубіли, с того д'їдуха іше рубіли б'улочк'и, на Йардан' худоб'ї давали.

Ці булочки називали щедраками?

Р.Ф. То називали пшч'удрак.

А з якого збіжжя робили дідуха?

Р.Ф. Жігн'ого.

З того, що зажинали, чи з того, яким закінчували жати?

Р.Ф. Н'е, п'їшли ду студ'оли, звїезали.

Дідуха вибирали з того збіжжя, яке вже звезли?

Р.Ф. Так.

Ви говорили "Отче наш" чи якусь спеціальну молитву?

Р.Ф. Йак зас'ївало с'ї по́ли, першій рас йїхалос'ї в по́ли с'їяти, гусп'одар, вївзелос'ї на с'їн'ї на по́ли, і гусп'одар ша́пку зд'їйм'ов і м'овив "Отче наш", благословїв Б'ожого благослов'єн'ство, жїби Бох ухурунїв той урожаї, публагословїв йг'ут.

Господар щось робив, коли йшов орати в поле? Може, обходив коней, обсівав їх?

Р.Ф. А йак виїждж'ов в по́ли, запр'ах к'он'ї в по́ли, і пупер'їт кун'єї бич'ом блугуслувїв, і рубїв хрестик. Казав: "Бох благословїт".

На землі?

Р.Ф. На землі, пуперїт к'оней зрубїв хрестик і пуйїхав в по́ли.

А чим робив хрестик?

Р.Ф. Бич'ом. Рубїв бич'ом хрестик, ж'уби Бох блугуслувїв.

Коней зерном не обсівали?

Р.Ф. Н'е, н'е. В нас того ни рубїли.

А що робили на Юрїя?

Р.Ф. На Й'ура?

Так.

Р.Ф. На Й'ура худїли в по́ли, рузум'їєте, убхудїли на Й'ура по́ли і то сам'їе: благословїли гуспудар'ї, прусїли Г'оспода Б'ога, ж'уби Бох блугуслувїв в'їд т'уч'ї, в'їд к'арї. І г'арне жїто, жи с'ї на Й'ури схувало к'урї, гад'їгут, жи б'уде д'обрий урожаї.

А жлїб виносили в поле?

Р.Ф. Н'е, н'е, в нас того не б'уло.

Казали, що в якийсь день ходили посвячувати поле.

Р.Ф. То б'уло, по́ли пус'вїачували, рузум'їєте, йак на Велик'одн'ї с'ївїата, розум'їєте, ходїли...

На самі Великодні свята?

Р.Ф. Та.

На самий Великдень чи в понеділок?

Р.Ф. На другий ден'.

В понеділок?

Р.Ф. Та, а і на Зелén'і свйáта. На Зелén'і с'вйáта виносіли г'івку і брали с'в'ічену вóду і крупіли пóли свойé, розум'ійете, тім, шо варéники варіли. Ту вóду, шо варéники варіли, давали с'в'ічену вóду, йшли і крупіли свуйі пул'á.

Це на самі Зелені свята було?

Р.Ф. Так, так.

Тоді ходили довкола поля?

Р.Ф. Довкола своју ніву уб'йшóв, пукрупів, другу. В пóли йшов і так, де пул'á мов, і так там пукрупів.

А вареники в той день їли?

Р.Ф. А варéники в той ден' с'і йло, а йак? Варіли варéники.

Обов'язково мали бути вареники?

Р.Ф. Так.

Що у Великий четвер могли їсти?

Р.Ф. В той ден', Житній читвэр, рузум'ійете, в нас л'уди так...

"Живний" кажуть?

Р.Ф. Житній, Житній читвэр, ту тóйе л'уди. рузум'ійете, йак хто. В нас бóло тикóй завэрчиний хл'іп, розум'ійете, такóйе, чай, такóйе во.

А вареники?

Р.Ф. А варéники ни гутóвили.

А на суботу?

Р.Ф. А в Св'іднý субóту, ту то йуш, рузум'ійете, бив тáйакби п'іст. Там нихтó, нихтó...

Всі чекали паски?

Р.Ф. Так. Вс'óйі пáски тóйі, дехтó взагал'і ничó ни йів, а дехтó, рузум'ійете, во бурачк'і зрубíли з хл'ібом.

Що таке М'ясопусний тиждень?

Р.Ф. Мйасопусний тiжден', рузум'ійете, то вже запóсти йшли. Вустáтний тiжден' мóжна бóло ше йісти мн'áсо.

Можна було ще справляти весілля?

Р.Ф. В'іс'іл'н'е.

Починати.

Р.Ф. Н'е, н'е, вис'іл' в Сиропусний [тиждень. – М. Г.], то йуш Сіропусна, Сйасопусна нид'іл'а, то йуш вс'о, то Запóсти йшли.

Наприклад, якщо ще до М'ясопусного тижня весілля було в одному селі, чи можна було у М'ясопусну неділю робити весілля в іншому?

Надсяння: традиційна культура і побут

Р.Ф. Не можна. Вже п'їст, вс'о.

Що обов'язково готували у Сиропусний тиждень?

Р.Ф. Та в Сиропусний тижден' варіли варєники з'ї сїра, розум'їєте.

Варіли варєники?

Р.Ф. Ну, варєники з'ї сїра.

Це було в суботу чи в неділю?

Р.Ф. То вже переважн'ї в нид'їл'у. В нид'їл'у то пірут'ї зу сирїника рубїли, рузум'їєте, канáпки зу сїра рубїли, цибул'ку з'ї сїром. О, то називáли тик'ї Запúсти сиропусн'ї, йáйц'ї. О, тик'ї бúли сиропúсти.

Кажуть, що колись ще ходили до корчми.

Р.Ф. О, а куліс' муйá мáма мин'ї русkáзувала, то ше бúло за Áвстр'її, ту гуспóдар, гуспудін'а йшли ду корчми. Ну тáйакби вáш'ї мáма, мóйї мáма. Варіли там гóлуц'ї, там широг'ї, там йáкúс' мáч'єнку варіли, там пир'їх пиклії. Гуспудáр'ї схудїлис'ї ду корчми, гуспудін'ї, і там бїла мúзика, мушчїїни там стáвили гур'ївку, пїво, а ж'їнк'ї — закúску. Ну і мúзика, там с'ї бáвили, тан'ц'увáли, то во гул'áли на Запúсти на л'он. Кутрá там ж'їнка пригнóула вишче, такїї л'он с'ї вилїкїї врóдит.

Чи ходили в понеділок “полоскати зуби”?

Р.Ф. В понед'їлок ше, так. Ше бúло пупрáвини так'ї, то називáли, бїло “л'їн'ухá”.

Лїнюха?

Р.Ф. Л'їн'ухá, виган'áти вс'єх, йáк'ї в хáту приходїли там, ду уб'їда пулускáти зúби. То бив л'їн'úх.

На Сиропусну неділю варили стільки варєників, щоб з'їсти за день, щоб не лишилося на понеділок? Чи це не мало значення?

Р.Ф. Н'є, то переважн'ї, жúби з'їсти.

Тї варєники не можна було давати ні худобі, ні курям, тільки люди мали їх їсти?

Р.Ф. Йїсти л'úди. То ст'їл'ко варіли, йїх мáли з'їсти в той ден'.

Чи чули ви про звичай “колодку прив'язувати” або “тягнути” чи “волокти кльоца”?

Р.Ф. В нас тóго ни бúло.

Знаєте, були парубки, які довго не женилися. Кажуть, що ходили в цей день заміжні баби, жїнки, що дітей мали, шукали по селі хлопцїв, які не женилися, і прив'язували колодку до руки. Це могла бути справжня колодка, а могла бути звичайна палиця. І хлопець повинен був поставити їм могорич у корчмі.

Р.Ф. Тóго в нас ни бúло. В нас бúло, розум'їєте, на Великóдн'ї с'вїята куліс' д'ївчáта писáли писанк'ї. Ну, двáйц'ї пар писáла, п'їтнáйц'ї, дєс'їт' пар. Писáли, ну і то схудїлис'ї кúлу цєркви во, на Великден' пу уб'їд'ї. Ну і ц'їл'ї с'вїята молóд'їшп вс'а там кúлу цєркви, то був тикїї звїчай. Гáйївку с'п'ївáли, “р'їпку т'áгнули”, ну і дарувáли д'ївчáта писанк'ї хлóпц'їм.

с. Золотковичі Мостиського р-ну Львівської обл.

Тим, в яких закохалися?

Р.Ф. Так, кохалис'ї там. І знайете, то́му там написáла дїс'їт' пар, то́му па́рупкови, то́му, то́му.

А що па́рубок мав їй подарувати?

Р.Ф. А па́рупкі ї́йм ни́ч ни да́рува́ли.

Ничого?

Р.Ф. Н'їчо́го, но ву́ні, д'ївча́га, да́рува́ли па́р'їпкáм т'ї писанк'ї.

Чи ходили на Великдень або на другий день на могили, на кладовище?

Р.Ф. А по́т'їм, їак в нас припа́да́ло, розум'ї́єте, там на дру́гий ден' с'вїят в нас на цвинта́р іті, то йшли в нас д'ївча́га, вс'о йшло на цвинта́р, розум'ї́єте, с'вїашче́ник, і там на груба́х в'їтпра́вл'áли.

Чи клали на могилу шматок паски чи хліба?

Р.Ф. Густи́ни, то́го в нас ни бу́ло.

Ничого не залишали на могилі тим предкам, що померли?

Р.Ф. Ничо́го, то в це́ркв'ї.

А що було в церкві?

Р.Ф. В це́ркв'ї бив пара́ста́с, ду це́ркви не́сли, ру́зум'ї́єте, хл'їп і цу́к'їр не́сли, і ви́но не́сли.

І це все залишалося священникові та дякові?

Р.Ф. Та. Кафе́ти несли. То́ бі́ло, ру́зум'ї́єте.

Р.Ф. На ст'їл і чика́ла Ви́лікден' на с'н'їда́н'а.

Тому що у вас паску святили в суботу?

Р.Ф. Та.

То ви спочатку їли паску чи яйце?

Р.Ф. Пе́рши д'їлі́ли їа́йц'о́.

Паску різали чи ламали руками?

Р.Ф. А рука́ми прулóмува́лас'ї.

Подекуди кажуть, що не можна брати ножа до рук.

Р.Ф. Кулі́с' руска́зували, т'їл'ко лума́ли, а те́ра па́ску круї́али, а по́т'їм.

Ламали і у вас?

Р.Ф. Так, так.

Розказувала мама?

Р.Ф. То вже д'їдо ми́н'ї руска́зував, шу кулі́с' па́ску лума́ли, ну́жа́ми ни круї́али, а лума́ли.

Чи носили ще шматочок паски худобі?

Р.Ф. Даї́емо, даї́емо, в нас ше́ їе ду́типéр, даї́емо па́ску.

Ше щось дають худобі, крім паски?

Р.Ф. Б'їл'ше ни́чо́го, са́му па́ску.

Лише паску?

Р.Ф. Так, па́ски кусóк в'ї́змéм і да́м куро́в'ї.

Ви не пам'ятаєте, щоб у вашому селі були воли, а не коні?

Р.Ф. Б́ули во́лі, б́ули, куро́вами рубі́ли, ту ду нидáвна ми куро́вами рубі́ли.

В якому віці молодого вола привчали тягнути?

Р.Ф. Вже йак мав два ро́ки.

Коли його вперше запрягали?

Р.Ф. Ту́ді запр'ага́ли, йак му́с'ів ма́ти два ро́ки.

У який день це було?

Р.Ф. В ден', йа ни зна́йу.

Це не мало значення?

Р.Ф. То не ма́ло значен'а, кулі́ запр'ога́в та й.

Іноді запрягали на Різдво, іноді на Новий рік.

Р.Ф. Ну а ту, в нас, н'е. Ту запр'іга́ли, ту ма́ло б́уло, ту шос' два б́уло.

Два воли були?

Р.Ф. Та і то йіден рубі́в куро́вами.

Як виглядало ярмо?

Р.Ф. Та йармо́ б́уло, во на шійу залужі́ли і ту, і ту, і ту.

Ті планочки всередині були круглі чи квадратні?

Р.Ф. П'івкру́гл'і б́ули, жу́би ни пикло́.

Це те, що зверху. А з боків?

Р.Ф. А ту з бо́к'ів бі́ли канто́в'і, ту за́сувок був і й вс'о.

Ви не знаєте, як ті частинки називалися?

Р.Ф. Ни зна́йу.

Р.Ф. На Пе́тра-Павла́ то пастух'і с'в'іткува́ли с'в'я́то. То рубі́ли Пи́тр'івку, купа́ли навко́ло тикі́й р'ів, Пи́тр'івку рубі́ли, вбира́ли га́рно, г'ілку тику́ висо́ку рубі́ли.

Посередині?

Р.Ф. Так, пусереді́н'і. Ну і там на пасо́віску ма́мі чи там се́стри винусі́ли йім там “пе́тра” там, рузум'ї́єте.

Яка була їжа?

Р.Ф. Ну та там пируг'і ва́ріли, рузум'ї́єте, там ше дес' шос', йак'іс' о́воч'і, тако́йе, вс'а́ке.

А сир, масло?

Р.Ф. Та сир, ма́сло то пе́рше б́уло, ка́ва. Там йакі́йс', рузум'ї́єте, вже кумпо́т згудо́вили с тих, с пужі́чок, вже пужі́чки на Пе́тра б́ули. Ну там йуш коро́ви пасли ма́мі, бат'кі́, а пастух'і, ту вже с'в'іткува́ли, ви́ліке с'в'я́то б́уло Пи́тр'івка дл'а них.

Чи робили для корів вінки?

с. Золотковичі Мостиського р-ну Львівської обл.

Р.Ф. Чіпл'али на рогі. З блавату, ту блават, ту тикé назива́ють, румашка. З румашки, с то́го вс'ого пл'али на рогі так'і...

Чіпляли їм і гнали з тим до стайні?

Р.Ф. Так, до ста́йн'і.

Що потім з тим вінком робили?

Р.Ф. А по́т'ім т'і в'інкі бра́ли і пув'исили кúлу студо́ли і там в'іс'іли, а в чес'т' чо́го, йа вам ни ска́жу.

А дехто заставляє по боках.

Р.Ф. Заставл'а́ють, а те́ра йуц, рузум'і́єте, куліс' пх́али за ші́ри во, с'уда́ во п'ітпих́али, пул'ув'і́йї кв'іти п'ітпих́али, а те́ра вже ни п'ітпиха́ють, а бирúт тик'і пучк'і і вйа́жуг кúлу в'ік'ен...

Колись підпихали під стріху, як май на Зелені свята?

Р.Ф. Та, во на Іва́на п'ітпих́али за стр'іху, то бі́ли ха́ти п'іт стр'іхов або́ п'іт дах'івков, “за шир” то назива́ли, п'ітпих́али.

Для чого так робили?

Р.Ф. Ну то май́іли, Іва́н, в'ін був мулуд'е́ниц і мулуде́н'кий в'ін за́гінув, йуму́, рузум'і́єте, в чес'т' та́ку пам'і́т' рубі́ли.

І ви з цього погляду так робили?

Р.Ф. С то́го по́гл'аду, в'ін був молодéниц, його́ зні́шчили і в чес'т' то́го такво́ майа́т.

Якщо помер господар, то що йому клали до труни?

Р.Ф. В нас на́раз'і ни́чо ни ста́внт. Капил'у́т дайúт йуму́, рузум'і́єте, ша́нку му дайúт, ну і вс'о, б'і́л'ше му ни́чо ни дайúт.

Чи кладуть, наприклад, мольку?

Р.Ф. Ну, йак ку́рив, л'у́л'ку дава́ли.

А хліб, шматок хліба?

Р.Ф. Хл'і́ба ни дайúт в нас.

Біля голови щось кладуть? Може, свячену воду?

Р.Ф. Та ту с'вйа́чену во́ду ста́вл'ат, йак с'вйа́шче́ник пукро́пит, трúмно пукро́пит, рузум'і́єте, кладу́т в трúмно.

А шматок хліба?

Р.Ф. Хл'і́ба не дайúт.

Не кладуть біля померлого хліб.

Р.Ф. Н'і. Йак вже пумре́, а в'е́чир при́йжджа́йе кс'онц на параста́с, то дайúт хл'і́п.

Де його кладуть?

Р.Ф. Ту ста́вл'ат хл'і́п на сто́лику спи́ц'і́йя́л'н'ім. Ну і параста́с в'і́тпра́внт.

Що з тим хлібом роблять?

Р.Ф. То бирé той д'ак, с'вйа́шче́ник.

А трумно з тим полотном?

Надсяння: традиційна культура і побут

Р.Ф. С тим полотно́м, що в'ін лижов, бра́ли і кла́ли то полотно́.

Кажуть, що колись під покійника стелили солому довгу, житню.

Р.Ф. То, ме́жи, куліс' б'уло, йа то́го ни пам'ятайу, те́ра в нас то́го нема́. За мо́йи пам'ятати то ни б'ило. Ш'їли й'уму́, ме́пт'ів ни дава́ли, а з л'іно́го пулутна́ ш'їли й'їму́ тик'і та́пк'и. Ме́пти ни дава́ли, а з л'іно́го пулутна́ ш'їли тик'і та́пки.

Щось платили гробарям, які копали яму?

Р.Ф. А гробара́м платіли.

Платили? Не казали, що таке треба робити задарма?

Р.Ф. Н'е, н'е, груба́р був спиц'їя́л'ний, в'ін у́бхо́джував цвинта́р, й'уму́ платіли там, ск'їл'ко там, ви́копав й'аму, чи там зулуто́го, чи два зулуті́х.

Грошима платили?

Р.Ф. Так, груші́ма му платіли.

Р.Ф. В'їт Пукро́ви йно два ра́зи куро́ви на ден' дойа́т.

До Покрови три рази, а після Покрови тільки два рази?

Р.Ф. Два ра́зи.

А може, після Покрови тільки два рази люди їдять?

Р.Ф. Н'е, н'е, то на Пукро́ву гада́ють: “Той д'їй ли́шійеми с'в'їт'їй Пу-кро́вици”.

Як?

Р.Ф. С'в'їт'їй Пукро́вици з'їста́в'ї́ют той д'їй мулу́ка, на Пукро́ву.

Чи були у вас сани.

Р.Ф. Так.

Те, що по снігу йде, як у вас називається?

Р.Ф. Са́ни.

По самому снігу, таке загнуте?

Р.Ф. Копані́ц'ї, са́ни.

А що задовбують у копаніци?

Р.Ф. В копані́ц'ї задо́вбуйутс'ї йес ди́ривїа́н'ї, то назива́ли стра́ми, копані́ц'ї за́копували в стра́ми, ди́ривїа́н'ї стра́ми.

Скільки було страмів у кожній копаніци?

Р.Ф. Біло три на перéдних, а за́дних – два.

Це на довгих здвосних санях, а якщо вони були одностаїні?

Р.Ф. А йедниста́л'н'ї ту біло три.

Три чи чотири?

Р.Ф. Та чо́тири б'уло, на йідн'ї стурун'ї три, ш'їс'т' б'уло. На йідн'ї стурун'ї три і на дру́г'ї стурун'ї.

с. Золотковичі Мостиського р-ну Львівської обл.

Чим з'єднуються сани?

Р.Ф. Ну, п'іперéчк'и б́ули. Йідна́ б́ула і пусередін'і три п'іперéчк'и. То клáли дошк'і.

А як називалося те, що було ззаду за тими копаницями?

Р.Ф. Кóрси* називáли.

А як у вас називають виїзні сани.

Р.Ф. Називáли жолобн'і.

Хто їх мав за Польщі?

Р.Ф. Ну, то мáли пáни, кс'ендзі́.

А побережник?

Р.Ф. Госпудáр і мáли.

До виїзних саней запрягали пару коней чи тільки одного?

Р.Ф. Уднóго, пáру, та.

Де купували хомути?

Р.Ф. А хомуті́, то б́ули спиц'і́ял'н'і римар'і.

У вашому селі були римарі?

Р.Ф. Н'є. Був в Бул'áновичух**, в Мочера́д'і*** був, те́ра там в Ч'ішко-ви**** тувó був.

Хомут у вас був з такими ріжками чи без ріжок?

Р.Ф. Біли і з р'ішкáми, і бис р'ішк'ів.

Чому були з ріжками і без ріжків?

Р.Ф. Бу ту біли, рузум'їєте, ти биз р'ішк'ів, вуні́ мáли кл'ішчї́ни жил'ізн'і, а тоті́ кл'ішчї́ни біли диривї́ан'і.

Які брали до виїзду?

Р.Ф. А ту в нас перева́жн'і біли биз р'іжók. А ту за Гуса́ковом, Х'інóвич'і****, Пупóвич'і***** тамдї́йка, вуні́ мáли вс'і т'і́ диривї́ан'і.

З ріжками?

Р.Ф. Так. А в нас б́ули спиц'і́ял'н'і т'і́ жил'ізн'і хомуті́.

Це було ще за Польщі?

Р.Ф. За Пóл'шч'і.

За що кінь тягне воза чи сани?

Р.Ф. Ту в'ін мáйє кúлу сáни ваг'і.

Вага?

* *корси* 'загнута частина копаниці; передок' (днв.: Глушко М.С. Шляхи сполучення і транспортні засоби в Українських Карпатах другої половини ХІХ – поч. ХХ ст. / М.С. Глушко. – К., 1993. – С. 105).

** с. Боляновичі Мостиського р-ну Львівської обл.

*** с. Мочеради Мостиського р-ну Львівської обл.

**** с. Чішки Мостиського р-ну Львівської обл.

***** с. Хідновичі Мостиського р-ну Львівської обл.

***** с. Поповичі Мостиського р-ну Львівської обл.

Надсяння: традиційна культура і побут

Р.Ф. Вага́, пришпíл' уйутс' і ваг'і.

Що чіпляли до ваги?

Р.Ф. Вóрчик'і.

А за що тягнуть ворчики?

Р.Ф. Пустурóнки.

В яку упряж запрягали коні?

Р.Ф. На ко́н'і бі́ли шл'і́й, хому́ті і фушо́рк'і.

Фушо́рки бу́ли з само́ї шкі́ри?

Р.Ф. Так, бі́ли с само́ї шк'і́ри. І фушо́рк'и до́вш'і́ йе, бу фушо́рк'і, шл'і́я, вуна́ інó до́ти займа́йе ку́неви ду лупа́тки, а фушо́рк'и бі́ли чут' до́вш'і́, ну і фушо́рок мов с'уда́ пуп'і́т жив'і́т зашпíл'увало́с'і.

Як називало́ся те, що по́під живі́т зашпилювало́ся?

Р.Ф. То назива́ло́с'і п'ідвуго́н'і...

Підвуго́ня?

Р.Ф. Так. То ма́ли п'ідвуго́н'і і фушо́рки, ма́ли ще п'ітвуго́н'і.

Це аж по́під хві́ст йшло́?

Р.Ф. Так, ни ст'і́гало, во.

Із родинного альбому Володимира Ференца.

Музиканти мандрівного театру Войтовича. 1937–39 роки

Село Малнівська Воля

Мостиського району Львівської області

Інформатори:

Марія Василівна Ціж (далі – М.Ц.), 1935 р. н.

Записала Леся Хомчак 26.08.2008 р.

Як у вас називали вагітну жінку?

М.Ц. Ж'інку то так казали: ваг'їтна.

А не казали “груба”, “в тяжи”?

М.Ц. Н'и, н'и. Ваг'їтна.

І давно так казали?

М.Ц. І здавна так казали. А йак б'ула д'івчина, йой, там називали йї зав'їтка, так'ойе-с'ак'ойе розмай'тойе.

А грубіше не казали?

М.Ц. Н'и.

Йї називали завиткою, коли народила дитину чи коли завагітніла?

М.Ц. Йак і народіла. А давн'о-давн'ім, йак ше народіла зав'їтка дит'їну, то, сл'ухайте, так робіли. Брали йї так йак ду кл'убу, то до читал'н'ї, і саділи на кол'оду. Не на кр'їсло – на так'у кол'оду, на д'ерво, так [...], і давали там, но пов'їзували так'їй ч'їп'ец, о. І кабожили йї там.

А як це?

М.Ц. Фс'ак'о на н'їй казали.

Кабожили – то соромили, щось наговорювали?

М.Ц. Так, чо вона с'ї то зав'їла. А тип'ер т'ого так ним'а. Тип'ер так с'ї д'уже не допуск'ають, бо с'ї ж'ен'ит.

А як називали дитину завитки?

М.Ц. Ой, сл'ухайте...

Можє, найд'ух?

М.Ц. Найд'ух. А йак-неб'уд' називали ту дит'їну. То тип'ер так д'їти нащ'ї назив'ають так. А то туд'їй йак'ос' називали. Ту Христ'їна, ту Йуст'їна... А так'ї ж'їнк'ї то називали Мар'їя, Паран'а... Розум'їєш, так по-христ'їян'ському. А то так називали шо-буд'... А тип'ер йуж і так'ї ж'їнк'ї с'ї назив'ають, тип'ер д'їти йу так назив'ають. В нас одна ж'їнка вроділа, то йа нав'їт' не зн'аю, йак вона назвала. То казали фс'ї, жо в'їд Глиніц'*, вона ходіла до Глиніц'

* с. Глиніці Яворівського р-ну Львівської обл.

Надсяння: традиційна культура і побут

(так на́шого с'в'апчэніка пок'ійного), то ходіла до Глиніц'. В'ін трóх'и там був гул'апчий... Йой, йак в'ін її назва́в!? Н'і Варва́ра, н'і... Ше йакóс' ту дитіну... І вона́...

Хлопчика від завитки називали "найдух". А дівчинку?

М.Ц. Найду́шка.

А чи була якась різниця в назвах жінки на початку вагітності (хоч ще не видно, але люди усе знають) і в кінці? От що казала свекру́ха про невістку?

М.Ц. Свекру́ха ла́дн'е про неві́стку.

Зайшла в тя́ж? Чи якось інакше?

М.Ц. В т'и́жї, бу́де диті́на. То с'і т'і́шит.

А якщо уже невістка має народжувати?

М.Ц. Йак добра, то до́бре каза́ла.

Може, "високо зруба"?

М.Ц. Йу гнет бу́де роді́ла, то п'і́де... А давно́ не йшли до л'іка́рн'і. То типе́р йдут.

А якщо народжували вдома, то хто приймав пологи – акушерка чи бабка?

М.Ц. Ба́бка така бу́ла.

То ви при ба́бці родили?

М.Ц. Ая́! Диті́но, йа сама́ роді́ла д'і́ти.

Як?

М.Ц. Йа сама́ роді́ла... Йа робі́ла на фэ́рм'і і йа ма́ла опу́шчену ма́тку. Л'іка́р йак'ис' з ме́дінституту прийі́хав і каза́в мене́ за чо́тири м'іс'яц'і покла́сти до л'іка́рн'і. Та де йа то́го хт'і́ла!? Йа ка́жу: "Та йа си вкраду́ грис і молока́ си зарóбл'у". То йа йу доноси́ла... А тоті́ д'і́ти так... То ста́рша так... Ході́ла на по́ли, первирта́ла фасо́л'у в бо́роздах. В'і́тк'и йа зна́ла? Та йа бі́ла дурна́, йак штурпа́к! Та де типе́р д'і́ти так'і? Йой, побóл'у́є м'і жив'і́т. Йа йду, а та акуше́рка сто́їт, така́ бі́ла ста́рша ж'і́нка...

Якщо акушерка, то освічена?

М.Ц. Та де! Ба́бка.

Бабка?

М.Ц. Ба́бка. А та ба́бка вона́ не загл'ада́ла до ж'і́нк'і, йно такво́ робі́ла: загр'і́ла пэ́глу, пма́ту обвину́ла, п'і́д пері́ну запха́ла і фс'о, І с'і́д'і́ла мо́лілас'і, мо́лілас'і. Шо́йно смотрі́ла, н'і́гди с'і́ там не диві́ла так, йак с'і́ ро́ди. Йа до не́йї ка́жу...

Смотріла – то як? По животі дивилася?

М.Ц. По живо́т'і. Вдо́л'і так смотрі́ла. Ой, йа так по́тім роді́ла, йа с'і́ в'і́д не́йї навчи́ла, йак вона́ першо́й ми́н'і прийшла́. До першо́йї вона́ прийшла́, но йа хло́пц'и роді́ла сама́. Йа ка́жу: "Йой, мату́с'ка, йа пэ́вне бу́ду диті́ну роді́ла, мене́ так жов'і́т до́лом бо́лі́т" А вона́: "Та шо ти? Напервирта́лас'і фасо́л'і". Ага́! В'э́чир йа йу роді́ла. Йа йі

заклікала. А хлопці і своїй їа так роділа. Бóжи! Тóго однóго роділа тиж так... Та прийшла з фéрми, та на фéрму ходіла до к'ін'ц'а. Прийшла з фéрми, йой, бóл'і йдуг. А чолов'їк п'їшов дижурити, дижурити п'їшов. Йой, бóл'і йдуг. Шо ж їа бóду робіла? Кáжу: “Мáму, трайти по матус'ку Парán'ку”. “Та добре, та добре”. Йак мáма та й п'їшли л'їгли! А їа знайїте шо зробила? Вз'їла си так'ойи видрó на п'їтнайц'їт' л'їтр'їв, поставила на лїжку, злáшила і за поб'їшн'їу. То їа така бїла мудріц'а! А́ле йак ту Гриціха роділа, їа теж ходіла до нїїї приймáти дитїну, бо їу м знала. І, чўїте, тїснус'ї, тїсну, тїсну... Смóтру – йде. Вїйшов м'їшóк м'їхур...

А що таке мїхур?

М.Ц. Но пéрши в'їдхóди водá. Так сáмо, йак і корóв'ї [...]. То в'їд'їйшли вóди, смóтру: їуж йде дрўгоїе такóїе замóтане, їу йде дитїна. А їа влáшила і за поб'їшн'їу і на в'їдр'ї. А ту вóду вїл'ала, шóби не бїло, шóби с'ї дитїна в вод'ї не втопїла, би трóшка бїло тойї водї. Йак їа с'ї началá тїснўти, тїснўти – бевх, вїскочив той м'їй Михán'о, той, шо в Зїмн'ї Вод'ї... Слўхайте, їа викрўчуїу видрó – дитїни нимá. А в'їн с'ї в так'їм м'їшкў вродїв. Йа тóго ни знала. Йак їа бїла той м'їшóк вз'їла посушїла і в'їн бив той м'їшóк б'їл'а сéбе мав – до смéрти бив мав шчáс'т'а. А їа де знала! Йа вéргла. А́ле в'їн бив дўже жїрний: такóїе сáло мáв. Йа вз'їла мáму заклікала, мáма в дрўг'ї к'їмнáт'ї бїла, і кáжу: “Мáмо, ход'їт, та їа їу хлопчїска вродїла”. Та вонї так повїнўли, пўнок їа самá си завїйзáла, а пóтїм л'їкара заклікали. Та й положїли змо та й фс'о.

А як у вас називають дитяче мїсце?

М.Ц. М'їсци.

А не кажуть “мїстиско”?

М.Ц. Н'їи-н'їи.

А що з ним роблять?

М.Ц. Так, хлопц'ови, тогдїй ше земл'á булá, закóпувала в порóз'ї та бáбка, а д'ївчин'ї – за столóм.

А чому?

М.Ц. Жóби зám'їж їшла, а хлопц'ови в порóз'ї – от не знаїу чо. А д'ївчин'ї закóпувала за порóгом то м'їсци. І так. Йак вродїла, їа йак вродила, мáма ми дáли фл'їшкў, їа дўїу. І ту дўла, ту порўшувала, порўшувала – і зрáзу м'їсце вїйшло. І так та кушéрка так робїла.

Навїщо у пляшкў треба дути?

М.Ц. Дўла фл'їшкў, жóби м с'ї надувáла. А ту крутїла то за то – і вїлет'їло. І фс'о. Пóтїм мáма заклікали тотў бáбку і закопáли. То в порóз'ї вонá закопáла, хлопц'а. То Лéси за столóм. І тóго Мирóна теж так сáмо родїла, теж на видр'ї самá.

Надсяння: традиційна культура і побут

- Що бабка із собою приносила?*
М.Ц. Нічó.
- Нічого?*
М.Ц. З гóлими рука́ми йшла.
Не несла ні ножа, ні ...
- М.Ц. Н'и-н'и, то фс'о там то шо йи.
А як приходила бабка, то, може, щось спеціально говорила, щоб щасливо дитина народилася?
- М.Ц. Казáла с'і моли́ти. Моли́лас'і, с'іла ко́ло ж'інк'и і моли́лас'і, а там цéглу гр'іла. В л'іка́рни н'и. В л'іка́рни, шóби зімно б́ило. А вона́ гр'іла, вона́ гр'іла менé.
Ви ту бабку називали “матуська”?
- М.Ц. Матус'ка ми давнó казáли.
Може, вона казала відчиняти в хаті двері, щоб швидше дитина народилася?
- М.Ц. Н'и, н'и, н'и. Тóго не б́уло тако́го.
А що колись забороняли робити вагітній жінці? Чого вагітній не можна робити, щоб дитина народилася здорова?
- М.Ц. Ну, та шо не мóжна роб́ити? Фс'о мóжна роб́ити. До вмерло́го не мóжна йти. Йа зна́йу? І мат'укáтис'і ни мóжна, і свар́йтис'і не мóжна д́уже, жóби спок'ійна дити́на б́ила.
Кажуть, що не можна через шнурки якісь переступати.
- М.Ц. Та, би с'і ни мотáло, жóби с'і потім не мотáло.
А ще кажуть, що не можна через сито дивитися.
- М.Ц. Тóго йа ни зна́йу.
А було таке в селі, що жінка мала викидень?
- М.Ц. А мáла.
А як на то казали?
- М.Ц. Йой, та ск'їнула дити́ну та й фс'о.
А не називали ту жінку “змітка”?
- М.Ц. Н'и, н'и, н'и. Нічó не казáли.
А якщо народилася мертва дитина?
- М.Ц. Ну, йак вмирлá дити́на, то так роб́или: покропи́ли с'в'ичéном водо́м і несли на цвинта́р, зако́пували дес' на крайі́у цвинтару́. Так, бо то нехрéшчене.
А мамі можна було йти на цвинтар за тою дитиною?
- М.Ц. Та ни йшла мáма, теж н'и. За дити́ном мáма не йде, жóби потім д'їти не вмирáли. І типéр так. І типéр так. Н'и-н'и. І до вмирло́го с'і не т́исне. Там чи тáто мре, чи брат, чи систра́, чи в́уйко, чи хто – ж'інка ваг'їтна не с́унис'і там до тóго.
А чи був у вас такий обряд, щоб одразу після народження дитини священик або сама бабка кропили дитину і давали ім'я?

М.Ц. Та!

А коли то було?

М.Ц. Зара йак йно с'ї вродило, с'в'іченом водом похрестіла і казала: "Йак хоч, шобі с'ї називало?" Так назвала. А потім с'в'ашпчєник м'їг інакше назвати.

А яка різниця була?

М.Ц. Ни знайу, але такво на робила. Бо, Бóже бороні, вмєрло нехрєщєнойє. Вона йу покропіла, імій дала.

І це вже були хрєстини?

М.Ц. Н'и-н'и. Прóсто так, йно покропіла і імн'а дала. Йак там сти хот'їли, так і називали.

А потім святичєник мїг інакше назвати.

М.Ц. Так, так.

А чи можна було відвідувати породіллю, поки дитина ще не охрєщена?

М.Ц. Йдут на в'їдв'їдуваны. І типєр так, і давнó.

А як це відбувається?

М.Ц. Берут грóш'ї, берут цук'єр і йдут там на в'їдв'їдуваны. А давнó, то не гостыла, тиєр страшнó гостит. Без хрєстин то йє. То до хрєстин.

А це в якийсь визначений день люди приходять?

М.Ц. Н'и-н'и. Фс'ї. То так вона, там лад'їц'с'ї і фс'ї йдут. Чи на нед'їл'у, чи на йак'їй би буд' ден'. Х'їба хто здалєка, йак йде, чи хто си хóче прийті, чи по-сус'їтву такво до нєїї прийті. То теж то несєс'ї грóш'ї і цук'єр. Цук'єрк'и і цук'єр.

А кому не можна було приходити на відвідувани? От, наприклад, жінка мас на собі.

М.Ц. А, н'и-н'и. То не йдєс'ї.

То кажуть "мас на собі"?

М.Ц. Миструація. Так, так, то то не йде, така ж'їнка не йде і до цєркви.

А якщо вона уже прийшла до хати, то треба щось їй сказати, зробити, щоб можна було до дитини підійти?

М.Ц. Н'и-н'и, н'їчó не каже.

А чого не можна робити, поки дитина ще не охрєщена?

М.Ц. Шо не мóжна робити? Ну та фс'о с'ї рóби, йно не мóжна дитїни н'їде носити, но в хат'ї тримати.

А от кажуть, що пєленки не можна вивішувати надворі.

М.Ц. Пєлєнк'ї так. Пєлєнк'ї с'ї не вив'їшуйут, в хат'ї с'ї тримайут. Бóже бороні, ше й наніч, шобі злóйє не приступило до дитїни.

А як у вас кажуть: "хрєстини" чи "кєстини"?

М.Ц. Хрєстїти дитїну, до хрєстá.

Хто обирає кумів? Хто їх запрошує?

М.Ц. То мáма там з тáтом приказує і там йде хтос'. Бáбка йде, та, жо приймала.

Надсяння: традиційна культура і побут

А цій бабці щось за це дарують?

М.Ц. Айаґже! Та дайūt їй там чи грош'ї, чи шос' їй купуїють йак'їс' подарок, то жо то... А типер то самї прос'ит ма́ма із та́том, а давно́ то ба́бка ходіла просіти.

І що казала?

М.Ц. “Просіла т'ї там твоїа систра́ чи хто, жобї ти вїйшла до хреста́”. А хресній то теж пов'їдомл'їла: “Ти будеш хресна” А типер то хреснійї йдут до спов'їди. А давно́ не йшли.

А скільки колись кумів брали?

М.Ц. Йой, давно́ дуже н'ї – чотїри-ш'їст', а потім, йак'їу йа хрестїла, ой Бо́же, йа ма́ла со́рок.

То всі запрошені на хрестини були кумами?

М.Ц. То куми бїли, а хресні то бїли двоїе хресні, а то фс'ї куми бїли. Дру́жба й дружка, там кол'ег'и йогó, там кол'їжанк'ї моїї. Так ми дуже просїли. Ми ма́ли со́рок кум'їв.

А звичайних гостей не було на хрестинах?

М.Ц. Н'ї, н'ї, то прóсто куми.

А якщо запросили літніх людей?

М.Ц. Не просїли так'їх.

Тїльки молоді йшли?

М.Ц. Молод'ї йшли за кум'їв і фс'о.

Як називали тих, що тримали дитину до хресту?

М.Ц. Хресній кум і хресна кума́.

Як називають дитину щодо хрещених батьків? Похресник?

М.Ц. Ну та дитїна похресник, похресниц'а.

Що хресні мали нести?

М.Ц. Ну та хресній там йак'їдут на С'в'їгїй вє́чир, там шос' несūt.

А на хрестини?

М.Ц. А на хрестїни? Та дава́ли крижмо́ і грош'ї.

Крижмо і грошї?

М.Ц. Так, та.

І сорок кумів несли крижмо і грошї?

М.Ц. І крижмо́, і фсї грош'ї. Привїтували менє́ і в'їдвїтували менє́.

Що це означає – “привїтувати і вїдвїтувати”?

М.Ц. Ну, йак'ї приходїли, ішли́ привїтували менє́, ну, дава́ли грош'ї в ру́ку, і йак'ї в'їдходїли по гостїн'ї, по хрестїнах, в'їдвїтували теж гр'їшми.

А крижмо коли давали?

М.Ц. Крижмо́ фс'о до цє́ркви. Попакува́ли насп'їд і то на тїм с'в'ашчє́ник хрестїт.

Це ж багато було.

М.Ц. Така купа біла.

Скільки традиційно мало бути метрів крижма?

М.Ц. Два метри. А йак хто йшов до хати, йак зап'їзнівс'ї до церкви, ну то йу там м'їг нести і пристірало чотіри метри там того так або йак'їс' п'їдод'їй'їл'ничок. І так давали, і так. Бо бувало так, жо до церкви фс'ї ни п'їшлиї.

Як дитина звертається до хресних?

М.Ц. Ну та хресна. Хресна мама і хресний бат'ко.

Так і казали "хресний бат'ко"?

М.Ц. Так, хресний бат'ко. Так і типер. Давно н'и, давнó то так не казали.

Були якісь обряди, коли хресні батьки брали дитину з хати, щоб нести до церкви?

Може, казали: "Беремо сокола, принесемо ангела"?

М.Ц. Так. Так само було. В нас йак бабка брала моїй дон'ц'ї тотó д'їти до хрестá, вона вже помёрла, то стála в порóз'ї з том дитїном і так казала: "Благослов'їт нас зайтї до хрестá". А мама з татом казали: "Най вас Бог благословіт, ід'їт". Так три рази казала: "Благослов'їт нас зайтї до хрестá".

Бабка несла?

М.Ц. Бабка несла.

А ви казали: "Беремо сокола, принесемо ангела".

М.Ц. То йак вона брала.

То скорше казала: "Благословіт нас зайти до хреста"?

М.Ц. А потім так, йак ви кажете: "Беремо сокола і принесемо ангела".

А чи не брали до церкви часнику?

М.Ц. Давали, брали, брали, жóби злóйе с'ї не ч'їпáло. А потім той ч'їснак р'їзали і ч'їстували кум'їв. Вот брали до хрестá ч'їснак і хл'їб.

Хто брав?

М.Ц. Бабка, бабка. Хл'їб, ц'їлушку такú, цук'еру і ч'їснак.

Це все несла в кишені?

М.Ц. В торбїнц'ї, в йак'їмс' кул'óчку. Таквó, йак прийшла в'їд хрестá, то пор'їзала той хл'їб, пор'їзала, поцукрувала і то фс'ї ч'їстувалис'ї тим.

А часник коли їли?

М.Ц. Пёрши ч'їснак, а потім той хл'їб і цук'ер.

Часник їли, щоби зло не чїпалося?

М.Ц. Ч'їснак, би с'ї злóйе не ч'їпáло, хл'їб дл'а того, жóби с'ї тримáло і солóдко бýло.

Чого трималося?

М.Ц. Йогó жобї с'а хл'їб тримáв, а цук'ер – жóби му бýло солóдко жїти.

Мама йде до церкви на вивід під час хрестин?

Надсяння: традиційна культура і побут

М.Ц. Н'и-н'и.

А коли?

М.Ц. Йак похрест'їт дитїну. Йе так'ї, жо з'араз, похрес'т'їт дитїну — і йде на вїв'їд. А н'и, йак не маїе ч'їс'ї..., то аж за т'їжден'. А до ц'їрки та ж'їнка не заходит, іно в с'їнах стоїт.

Хто несе дитину від хресту додому?

М.Ц. В'їд хресту нес'їт йуж к'їми.

Кум чи кума?

М.Ц. Та йак'її не маїе р'їзнїц'ї, бо то перем'їн'уй'їт, би т'їжко не б'їло.

Коли прийдуть до хати, то щось роблять?

М.Ц. Приход'їт і клад'їт ту дитину. І так'їо дай'їт йому: або н'їжц'ї в р'їку, або р'їчку, ж'їби вон'ї м'їдр'ї б'їло, ж'їб'ї тим с'ї займ'їло. Шо хто си хоч'їе. З'їра в р'їку дай'їт і стиск'їють му р'їку. То в'їд хрест'їа приход'їт, та.

А кладуть б'їля печ'ї дитину?

М.Ц. Н'и, к'їло п'їїца ни кл'їли.

На в'їник не кладуть, щоб спок'їйне було?

М.Ц. Н'и-н'ї. Йак йа с'ї хрест'їла, то так маїина та кума нав'їт', бо йа була з двоїн'їт, то баб'їн'їа мен'їе хрест'їла і там'ї, жо пом'їрла. А баб'їка, мат'їс'їка та Б'їлушка мин'їе биз в'їкно сад'їла.

Чому?

М.Ц. Ж'їби йа ж'їла. А п'їтїм гадала: “Йа своїу без в'їкно сад'їла і моїа жий'їе, а та, жо прин'їсли на дв'їр'ї, вм'їрла”. Та де! Та двоїн'їта, то йи т'їжк'їа сп'їрава годув'їти.

То двох д'їтей по-р'їзному заносили?

М.Ц. Баб'їн'їа п'їшп'їли дв'їр'їма, а вон'їа биз в'їкно.

Хто для вас бабун'їа?

М.Ц. Т'їтова маїа. А то була сус'їдн'їа там ж'їнка.

Вона знала наперед, щоб так нести?

М.Ц. Та не знала.

“Садила” — то передавала?

М.Ц. Передавала. Закл'їкала маїу: “К'їма, ход'їт в'їз'їте си дит'їну”.

Знаєте, в'їнших с'їлах є така традиц'їя, що якщо в хат'ї часто вмирають д'їти, то треба було щ'їйно охрещеного через в'їкно передавати.

М.Ц. А нап'їй маїм'ї та ст'їрш'їй син вм'їр... П'їтїм йуж з двоїн'їт то та Й'їл'їка пом'їрла, а йа с'ї лиш'їла. Йу б'їл'їши ни вмир'їли.

Чи не було в с'їлі такого, щоб кого-небудь б'їрали за кум'їв. Кого випадково зустріли — того і б'їрали.

М.Ц. Таїак так н'и. Але моїа дон'їка так б'їла в ц'їркв'ї, шо той... Не в'їйшла кума, а вон'їа з х'їр'їв за'їзла і та Г'їн'їа каже: “Л'їс'їу, — каже, —

буд' за куму́ мому́ хлопчикови”. Ну і Лес'и біла, тримала го до христá і считáйес'і хрєсна. І фсе му там подарок купу́йе і то...

У вас не було такого, що якщо часто вмирають діти, то треба злапати собі кума?

М.Ц. Н'и, то́го н'и...

У вас на хрестинах ходили з тарілкою? Чи кидали там гроші?

М.Ц. О, так, так, так.

Як це було? Хто ходив з тарілкою?

М.Ц. Ба́бка ходіла з тарелем і [присутні казали. – Л. Х.] “Ба́бц'і на ка́пц'і, ба́бц'і на ка́пц'і”. Хто хт'ів – фк'інув, хто хт'ів – не фк'інув.

Хто так казав?

М.Ц. А'уди ка́зали. Вона́ з тарелем ішла́ і наставл'їла, вони́ ка́зали: “Ба́бц'і на ка́пц'і”.

Якісь спеціальні пісні на хрестинах співали?

М.Ц. Но, зачина́ють співа́ти:

Ми ма́йем нин'і веселє́н'к'ий де́н',
Бо нам наро́дівс'а малє́н'к'ий анге́л.
Дай йому́, Бо́же, веселе́ жит'а́,
А його́ ма́м'і прожї́ти мно́га́я л'їта́.

І та́гови, й сестр'і так.

Як називають жінку, поки вона ще годує дитину грудьми?

М.Ц. Корми́йшча.

Грудну дитину як називають?

М.Ц. Малє́н'ка дитї́на, грудна́йа... Хтос' запі́туєс'і: “Вона́ ма́йе ше грудну́ дитї́ну”.

Як кажуть: “Погоду́й дитину́ чи дай ци́цьки”?

М.Ц. Дай ци́цьк'і. А типє́р н'и. Типє́р “погоду́й дитї́ну”. А йа так туди́, ма́ма фсе ка́зала: “Йо́й, Мари́с'у, та да́й ци́цьк'і”. – “Та, ма́мо, та нимá чису́”. Йа полет'їла на колгосп, а ма́ма так'їй узоло́к зробї́ли з цукру і запха́ли. Чика́ло до ве́чори, ниж то...

Як у вас називають ті пісні, що співали дитині?

М.Ц. Йак с'п'їва́ють? Та коли́ш'їте, коли́ш'їт дитї́ну малє́н'ку, то співа́ють: “А'у́л'і-л'у́л'і колисо́чк'и...”. Чика́й:

Спи, дитї́но, спи, соко́ли,
Нимá ма́ми – п'їшла́ в по́ли.
П'їшла́ в по́ли жи́то жа́ти,
Забї́ла си серпа́ взáти.
Сє́рп забра́ла, хл'їб ли́пїла,
З то́го фс'о́го до́ма бі́ла.

Та так с'і до дитї́ни с'п'їва́йе [...]. Йо́й, та йа то дос' зна́ла с'п'їва́ти. Та х'їба́ то в голо́в'і с'і трима́йе? Йа дуже́ вм'ї́у с'п'їва́ти, але́ йа на христї́ни так н'и, йа на в'їс'їл'а.

Надсяння: традиційна культура і побут

Тоді давайте будемо говорити про весілля. Як у вас називають — “в'їс'їл'а чи в'їс'їл'ї”?
М.Ц. В'їс'їл'а.

Як колись давно називали такого хлопця, що вже міг женитися?
М.Ц. Та кавал'єр до жен'ячк'и.

А як називали старшого неодруженого парубка?
М.Ц. Та йой, казали старий мо́нах.

Так і казали?
М.Ц. Та мо́нах, не б'удес'ї жені́в йуж...
А стару дівку як називали?

М.Ц. Старá д'івка.
Як називали дівчину, що вже могла йти заміж, бо досягнула шлюбного віку?

М.Ц. Та йуж йде за́муж. Типе́р в нас ту б'уде в'їс'їл'и, то на́в'їт' не ма́йе ще два́йц'їт', дев'їтна́йц'їт'. А в'їн в'їд не́їи штирна́йц'їт' ро́к'їв. Але в'їн поря́дний хло́пиц', поря́дний.
Як у вас колись сватали?

М.Ц. Йак сватали? Та йак напер'їд, йак ма́ли дава́ти на во́пов'їди, то приході́ли старості́, два чолов'їк'и. А типе́р не йдуть старості́, типе́р родба́на йде. На нид'їл'у приї́жджі́е там тоті́ до тих.
Ви мені розкажіть так, як колись було.

М.Ц. А давно́ так. Ішли́ старості́, молоді́й там соб'ї́ брав, хло́пиц, брав си́ старості́, йшов до д'івчини, шо там йому́ шос' об'їц'їли, то та́йак с'в'їдки б'ули... А по́тім старості́ ве́ли до с'в'ашче́ника, на во́пов'їди дава́ли. Йшло́с'ї на во́пов'їди, бра́лос'ї ку́рку дл'а с'в'ашче́ника. І старості́ з молоді́ми йшли.
З двома молодими?

М.Ц. З двома́, з ж'їнков, ну, з д'івчином і хло́пцем.
Що робили, коли дівчина не хотіла йти заміж за того хлопця, від якого старости прийшли?

М.Ц. Ну та то в'їдверта́ли.
Як це було? Вона щось казала?

М.Ц. Та йак? “Йа не хóчу за тебе йти, за тебе не п'їду, мо́жете не приході́ти”. Але то так не бува́ло. Йак йуж...
А якщо вона згідна, то мала щось винести?

М.Ц. Н'їчо́го не вино́сіла. Приході́ли до ха́ти, гості́лис'ї і і фс'о.
Батьки молодої потім йшли до молодого?

М.Ц. Давно́ не йшли.
Не було оглядин?

М.Ц. Н'ї-н'ї. Типе́р так. А давно́ то́го не б'уло. Да́ли на во́пов'їд'ї і і фс'о.
А коли у вас давно пекли коровай? У який день?

М.Ц. А давно́ в нас х'їба́ корова́й хто п'їк?

Не було короваю? А яким хлібом благословили?

М.Ц. Та хл'їб брали так'їй кру́гло. Таку́ ма́ли таку́ фо́рму... І з тим хл'ї́бом.

І як на той хліб казали – “весільний”?

М.Ц. Ну та так, але до цє́ркви хл'ї́ба не не́сли. Н'и, н'и, н'и. Типе́р так. Йно́ п'їд поро́гом там вихо́дили йак той... Чи йа там йа там п'їшла́, во в'їдк'ї́ ма́ла чолов'ї́ка, та ма́ма там вихо́дила і пита́лас'ї́ мене́ з хл'ї́бом: “З чим с, нев'ї́стко, приї́шла?” А йа каза́ла: “З хл'ї́бом до хл'ї́ба, з л'уд'ї́ми до л'уд'ї́й, шча́с'т'ом, здоро́вл'ом, до́бром до́л'ом”. Вона́ там маха́ла по голо́в'ї, йа той хл'ї́б ц'їлува́ла. То так три ра́зи.

Так було, коли ви прийшли до дому чоловіка. А як колись просили на весілля?

М.Ц. Та хо́дили просі́ли і фс'о́.

А як називали молоду з друзками, коли вона йде просити? Є така назва “клинги”?

М.Ц. Н'и.

Не було такого слова “клинги”?

М.Ц. Н'и.

А тепе́р так називають?

М.Ц. То типе́р йуж.

А коли молодий з друзками йшов просити, то не казали, що пішли молодці?

М.Ц. Дру́жби.

Наві́ть коли з ними молодий йшов?

М.Ц. Фс'о́ бі́ли дру́жби́.

Може, вони співали під час запрошення?

М.Ц. Ой, фс'а́ко с'п'їва́ли. Йак ішли там, де за старо́ст'ї́ну, то так с'п'їва́ли:

На том подв'їре́йку

Сто́йїт купка́ с'ї́на.

З то́її халупо́йк'и

Бу́де старо́с'т'ї́на.

А де сва́шка:

Лі́тит пта́шка, лі́тит'

В'їд да́шка до да́шка.

З то́її халупо́йк'и

Бу́де на́ш'ї́ сва́шка.

Туді́ сва́шку просі́ли. А де старо́с'т'ї́ни, бо давно́ так просі́ли старо́с'т'ї́ни.

Скільки мало бути старостин на весіллі?

М.Ц. А йой, та скі́л'к'о напросі́ли роді́ни, т'ї́л'к'о старо́с'т'ї́н бу́ло.

Старостини – це старші жінки?

М.Ц. Та ста́рш'ї́й, та й молоді́й, йак'ї́ бу́ли. А типе́р, ба́чите, типе́р йи старо́ста і старо́с'т'ї́на, бук'є́ти ма́йут.

Надсяння: традиційна культура і побут

Тепер один староста й одна старостина?

М.Ц. З тойі сторони́ староста і старост'іна і з тойі. Давно́ то фс'о с'а рахувало́ старост'іни. Старі́йе ж'інк'і то просіли і то фс'і б'ули.

А ким тоді́ були́ старі́ чоловіки?

М.Ц. Старості́.

Всі́ старші́ чоловіки́ були́ старостами?

М.Ц. Так, так.

Між ними́ був один головний староста?

М.Ц. Н'и.

А хто із старших чоловіків розпоряджався горілкою?

М.Ц. То там був так'ий к'ел'ер.

Як-як?

М.Ц. К'ел'ер, жо к'ерува́в там гор'івков...

Керував горілкою?

М.Ц. К'ел'ер, к'ерува́в гор'івков, видава́в гор'івку. А типе́р там йе староста до то́го і дружбі́. Та й дружбі́ там п'ідноси́ли, там гості́ли то фс'о.

Ви кажете, що на весі́ллі колись́ було́ багато́ старост. А скі́льки тоді́ було́ дружок і дру́жбів?

М.Ц. То с'і фс'о рахувало́ дружбі́ і дружк'і молоді́йе. Ск'іл'ко мав роді́ни. І два́йц'і, і трійц'і. Ск'іл'ко...

Молодий мав дру́жбів.

М.Ц. Молоді́й мав дружбі́ і свашк'і. То свашка с'і рахувала́.

Молода дівчина?

М.Ц. Та. А молодá просі́ла д'івчі́та і просі́ла. То бі́ло дружк'і.

А від молодого?

М.Ц. А в'ід молодого́ хло́пц'і – хоронжий, а д'івчі́та – свашка.

Це від молодого. А від молодой?

М.Ц. А в'ід молодой́ дружбі́ і дружк'і.

Від молодой́ були́ дру́жби?

М.Ц. Дружбі́ й дружк'і, де вона́ просі́ла, де вона́ сво́йу роді́ну просі́ла, а в'ід не́го...

Молодий мав два дру́жби головних?

М.Ц. А головні́х та.

І як їх називали? Старший дру́жба, піддру́жба?

М.Ц. Ста́рший дру́жба і дру́г'ий. А тамті́ йуж б'ули та́йак рахували́ і дружбі́, бо то просі́ли йі́х на в'іс'і́л'і́. Типе́р н'и, типе́р н'іхто́ то́го не пр'оси. “Пр'осимо вас на в'іс'і́л'а”. Та й фс'о.

Що робили́ хоронджі́?

М.Ц. Гості́лис'і, танц'ува́ли та й фс'о. Н'ічо́ не робі́ли.

Чи були́ на весі́ллі бо́яри?

М.Ц. Давно́, д'уже давно́, ше впе́ред ме́не.

А хто це були?

М.Ц. Ну та то... То с'ї вбирали так в ти в червонийї штанї і вишитїї сорочк'ї і то так, ну йа знайу б'уло так'ї, то виробл'їли. То д'уже йїх не б'уло так, но два а́бо три.

І вони мали весільних гостей розважати?

М.Ц. Йако́йе? Вони повин:и б'ули в'ести в'їс'їл'а́. Та де там в'ели! Та де хто там давн'о м'їв то в'ести. Теп'ер м'їють, а давн'о то́го не вм'їли.

Як називали всіх гостей на весіллі?

М.Ц. Та г'ос'т'ї в'їс'їл'ний та й фс'о.

Чи був у вас такий хлопець, що ніс на весіллі деревце, гілку?

М.Ц. Так.

Коли несли?

М.Ц. То несли до ц'еркви, з ц'еркви несли і л'їзли на хату і пхали в ко́мин.

У чий комин? Куди несли?

М.Ц. Де йшло перше. До неїї, до молод'її фсе йшло. І в неїї б'рали, а потім, йак не хт'їли гор'ївк'ї давати, з'ара ко́мин валили. А потім забирали ту г'їл'у та й несли до не́го. А з том г'їл'ом ішли, так'о з г'їл'ом ішли.

Потім забирали?

М.Ц. Тип'ер не нес'ут тоїї г'їл'ї, а давн'о нос'їли.

Що потім робили з тою гілкою?

М.Ц. Поста́вили, да́ли гор'ївку, то в'їл'їзли. П'ок'їм забрали ту г'їл'у зв'їтам, в'їк'їнули, гет в'їк'їнули.

Хто ніс ту гілку?

М.Ц. То йак'їс' хлопч'їско, хор'онжий.

Хоронжий ніс?

М.Ц. Та, хор'онжий.

Як називали тих людей, які на весілля не запрошені, але спостерігають за весіллям з вулиці?

М.Ц. То не б'уло.

А чому?

М.Ц. Не йшли так давн'о, тїл'ко ти йшли л'уди, йак'ї б'ули пр'ошені. А тип'ер йдут. Тип'ер то к'аж'їт запор'ожц'ї, запор'ожц'ї. А давн'о то́го не б'уло.

У вас плели молодїй вінок? Коли?

М.Ц. О, так. Йа плела в'їне́ц. Йа плела тайак, йа плела в читв'ер в'їне́ц, а потім в суб'оту ходїла пр'осїти, а в нид'їл'у шл'уб.

Як називали той обряд?

М.Ц. В'їне́ц, в'їне́ц плести.

Розкажіть, як це відбувалося?

Надсяння: традиційна культура і побут

М.Ц. Плєли в'інец, нарв'али барв'інку і там така ж'інка б'ула, жо в'іпле-ла, і той потім, той в'інец викупл'ів молодій і там платів гр'ош'і. А потім с'і гостіли і тан'ц'ув'али і фс'о. Ну.

Щось присіюували, примовляли?

М.Ц. А фс'ако. Йак зачин'али плєсти:

В'іно́йку с'і зачин'а́йе – (2 р.)

Молод'і́й с'і се́рци кра́йи.

Ой, кра́йи с'і се́рци, кра́йи,

Бо в'іне́ц с'і зачин'а́йе.

А потім, йак йшла просіти, то тиж там си зас'п'ів'ала:

Благослови́, Бо́жи

І Бо́жайа Ма́ти,

Дай жи ми шчасліво

Силу об'іха́ти.

В'іно́йку, в'іно́йку,

Обнеслам т'і вко́ло

І ше т'і понесу

До с'в'іто́го сто́лу.

До с'в'іто́го сто́лу,

І шл'убо́йко вз'а́ла,

В'іно́йку, в'іно́йку,

Йа т'а шанув'ала.

От'ак п'ідс'п'івували. Йа с'п'ів'ала.

Ви співайте, якщо ще щось знаєте.

М.Ц. Чика́йте... Так... А йак завітка йшла за́муж, то так йі с'п'ів'али:

До́бре йа зроби́ла,

Жо йа с'і заві́ла:

Д'івк'и, йак кац'уби,

А йа, йак кали́на.

[Або:]

Стра́тилас в'іно́йку

І в'ел'он, і в'ел'он...

Тип'єр си зало́жиш

Мо́шкову куб'ел'у.

А що таке Мошкова кубеля?

М.Ц. А во жо жиді з верте́пом хо́д'ит. А в вас шо не хо́д'ит?

Ні.

М.Ц. Ну та то тако́йе з тростини, так'у куб'ел'у. То тип'єр нима́ тих куб'ел', а давно́ б'ули. Тако́йе спл'єтено́йе з тростіни, так'і ко́шик'і. Така́ куб'ел'а, так-та.

То замість вінка завитка кубелю собі закладе?

М.Ц. Та. То так на неї с'п'івали, йі.

Лише співали?

М.Ц. То так вис'п'івували.

Як молодий викупляв вінок?

М.Ц. Ну там приходів там до тойі, жо плéла, до ба́бк'і, і там с'і годіли і платіли грош'і і... Грош'і платіли. Йак той в'іне́ц викупили, тоді закладáли молодій і молодá виходіла, фс'ім с'і клан'іла.

З молодім чи сама?

М.Ц. Н'и, самá-самá, на в'іне́ц самá. Там заложіли зо дв'і тих л'éнт'і зозáду і то вона́ фс'ім тим, жо там плéли, б'іли в хáт'і, фс'ім с'і поклоніла. Тоді с'і гостіли. І пóтім тан'ц'увáли.

А не було у вас такого обряду, коли молода сиром усіх пригощала?

М.Ц. Н'и, н'и, в нас тако́го... А вам хтос' то казáв?

Так, розказували люди, що колись був такий обряд, "посифанки" називався, бо молода сир носила.

М.Ц. Н'и, н'и, то за мене́ н'и, за мене́ н'и.

Могло бути не у вас, а в іншому селі. То всюди по-іншому. У вас молода несла сорочку молодому?

М.Ц. І типéр несúт, і давнó не́сла.

А коли це було?

М.Ц. Ну та йак? Та йак в нид'іл'у шл'уб, то в субóту не́сла. Ну і приходили там зо сорóчком, і там идúт до хáти. А сорóчку дру́гу такú скрúчували, а тотú ховáли. Розум'ійте, бо йак б'іли, жóби не вкράли. Старáлис' і вкράсти, бо б'іли не дáли за ту сорóчку гроше́й. А так дружкáм давáли грош'і. Ну, та й там приходів той... , áле перебирáвс'і молодій фсе. Зрáзу не йшов. Перебирáли хлóпц'ів і п'ітсувáли той. Áле дружк'і повін:и б'іли п'ізнати, чи в'ін, чи не в'ін. Йак п'ізніáли...

То був перебраний молодий?

М.Ц. Так, йде: "То не наш, то не наш, то не наш. І ми йомú сорóчк'и не дамó". Так дружк'і в'ідпов'ідáють. А так зо три рáзи йшли. А пóтім, йак йуж молодій прийшóв, то йу давáли сорóчку, в'ін платів грош'і. Так б'іло туді і типéр так. І гос'т'іт пóтім, гостіна, так. Тепéр дос' йіде на ту сорóчку, типéр дос' йіде, а тоді н'и, туді дружк'і і дружб'і но йуж б'іли там. Дружк'і йшли, а дружб'і приходіли. Приходіли викупл'іли сорóчку.

Викупляли і трохи торгувалися?

М.Ц. Так.

З чого колись починали весілля? Чи була така жінка, яка одягала молоду?

М.Ц. Н'и.

Сама одягалася?

Надсяння: традиційна культура і побут

М.Ц. Самá с'ї вбира́йє з дружка́ми.

Коли одягали молоду, то садили її на стілець, на відро...?

М.Ц. В нас то н'ї. Во видіте, н'ї. В нас то н'ї. А вот на Воли́н'у б́уло так. Їа б́ула там в свої́ї там систрі́. Та ше й чита́йут коро́ну. Бо́же, за фс'о жит'ї. Їа то́го ніц не па́м'ята́йу. Посади́ли її на коло́ду, на таку́ табуре́тку і там дис', півно, ц'їлу́ годіну то́то хло́пц'ї чита́йут, і вона́ там с'їдіт пла́че, ніж по́тім, ніж с'ї збира́йє до шл'убу. То так за її д'іво́цтво фс'о чита́йут, там тако́й її запи́сано́й, і по́тім з ним йак б́уде жи́ла. То чита́йут. В нас то́го нима́, на Воли́н'у йи то.

Як у вас називали шлюбний одяг молодої?

М.Ц. Шл'убна́ сук'їнка і в'їне́ц. І фсо. Давно́ в'їне́ц. Їа в в'їнци́ йшла.

Як вінок виглядав?

М.Ц. Зелений так'їй, сплётений, гру́бий.

З барвінку?

М.Ц. З барвінку. І ше мо́жна бу́ло так'їйи шпил'очк'ї дава́ти. І стонг'ї та й фс'о.

А якого кольору були стонги?

М.Ц. Так, бу́ли б'їлийє, голу́бийє.

А іншого кольору? Наприклад, жовтого, червоного?

М.Ц. Мо́жна. Черво́ноїє н'ї, не дава́ли.

А чому червоних не давали?

М.Ц. Їа ни зна́йу. Чос' не дава́ли. Черво́них не дава́ли до шл'убу, н'ї. Так'їйє п'їснийє дава́ли.

Зрозуміло.

М.Ц. А по́тім йак по шл'уб'ї, то той по шл'уб'ї той в'їне́ц мо́лода́ розпл'їта́йє...

Сама?

М.Ц. Самá си розпл'їта́йє. Та й на дру́гий ден' чи на трéт'їй ден' то фс'о вит'їга́йє то і то. Хто хот'їв – стилів п'їд коро́ву, жо́би с'а худо́ба ве́ла. А хот'їв – ішов на р'їчку і к'їда́в на во́ду, жо́би жит'ї до́бре пла́ло. Хто хт'їв то п'їд коро́ву стилів, жо́би її с'ї господа́рка ве́ла, бо давно́ за том худо́бом так...

Хтось мені казав, що зашивали вінок в перину.

М.Ц. Н'ї, н'ї.

У вас цього не було?

М.Ц. То́го н'ї, йа то́го н'ї. Їа п'їд худо́бу к'їдала.

Ви кидали під худобу?

М.Ц. Так.

Добре. А коли приходив молодий по молоду, то робили браму?

М.Ц. Давно́ то́го не бу́ло, а типе́р йи.

Як то у вас називають?

М.Ц. За́ставка, за́ставка. І такво́ : в'їд шл'убу́ йде – заставл'ї́ють, а в'їд шл'убу́ йде до не́йї – припи́суйес'ї. Зв'їтам верта́ють – знов. Во так, жобі́ гор'ївку дава́ли.

На заставці́ стоять за́порозжці́ чи проше́ні гості́?

М.Ц. Та н'и. То йуж чужийе сто́йат, за́порозжці́. Там с'ї го́д'ит за ту гор'ївку і за то́то фс'о.

У вас молоді́ кланя́лися перед шлю́бом? Як кажу́ть: молоді́ йду́ть до благосло́в'ення, до покло́ну...?

М.Ц. Так, клан'ї́йс'ї. Там ста́йе та́то і ма́ма та й по́тім роді́на. А той...

Може, щось там примовляють?

М.Ц. Обов'язко́во с'ї́в'ївали там дла́а молодойі́:

Клан'ї́йсі, Мари́с'у,

Сво́йї ма́м'ї нї́з'ку:

Вона́ с'ї клан'ї́ла

Тиб'ї́ над кулі́ском.

Чика́йте..., йа то зна́ла, за́біла. А так про́сис'ї: “Про́шу вас благосло́в'є́н'ства”. А типе́р... На́ш'ї йегомо́с'т'ова, йак шл'а́ дон'ка́, то ка́зала: “Благосло́в'їт нас”. А так с'ї про́си: “Про́шу вас благосло́в'є́н'ства”. – “Най вас Бог благосло́в'їт'ї́ча́ст'ам, здо́ров'ам, до́бром до́л'ом, до́бром дор'ї́бком”. Так три ра́зи та́то і ма́ма. Але до нї́г то па́дає та́тов'ї́ і ма́м'ї.

До нї́г падає́?

М.Ц. До нї́г. Тим ре́шту там йак'ї́йї ц'отк'ї́ чи там хто йи, то йно так с'ї клан'ї́є.

У вас і цво́ткам кланя́ються?

М.Ц. То прихо́д'ит. А там то́ті госпо́дін'ї, шо ла́д'їт на в'їс'їл'ї́. То йак до шл'убу́ йде, то йдут, жобі́ с'ї клан'ї́ла.

А хлі́б тримають?

М.Ц. Ну та та́то, ма́ма з хл'ї́бом.

А де тримають? За пазухо́ю?

М.Ц. Н'и, н'и, так вперед'ї́. І той хл'ї́б вона́ ц'ї́лує.

Обоє́ ці́лують?

М.Ц. Так, так.

Молодий́ кланя́ється разо́м з молодо́ю?

М.Ц. Так.

А вдо́ма він кланя́ється сво́йм ба́тькам?

М.Ц. Вдо́ма с'ї те́ж клан'ї́є, йак в'їдхо́дит, а по́тім ту до не́йї, при́йде по не́йї і ту с'ї клан'ї́є.

А його́ ба́тьки вже в молодо́ї не сі́дають до покло́ну?

Надсяння: традиційна культура і побут

М.Ц. Н'и, н'и, н'и.

Вони залишаються вдома?

М.Ц. Вни там до́ма с'ї лишайт. А йак не ма́йе ше д'івчина чи та́та, чи ма́ми, то ше йдут на цвинта́р.

Коли йдуть?

М.Ц. П'еред шл'убом. Вдо́ма с'ї поклони́ли, тоді йдут на цвинта́р.

Як у молодої нема тата чи мами, то співають щось?

М.Ц. Та, ну та там, хто вм'їе, то с'п'їва́йе.

А як?

М.Ц. Чика́й... Ага́. Ну, так най бу́де:

Ходилас, Марі́с'у,

В'їд бра́та до бра́та.

Чи ти заходи́ла

На цвинта́р до та́та?

А йа там ходи́ла

І його́ проси́ла.

Та́то в'їдпов'їли:

– Висо́ка мо́г'їла.

Чика́йте й ше раз тото́ ма́йе бу́ти, жо най тибé благосло... Ага́:

Ни прийду́ до те́би,

Бо висо́ка йа́ма.

Най тибé благосло́внт'

Тво́йа р'їдна ма́ма.

Та то так с'п'їва́ли.

Коли молоді йдуть до шлюбу, то мама поситає їх пшеницею?

М.Ц. То по́тім.

Коли?

М.Ц. Йак в'їд шл'убу прихóд'їт. В'їд шл'убу цук'єрками і пшини́ц'ом обк'їда́йут і с'в'їче́ном водо́м кро́п'їт п'їд поро́гом.

А до шлюбу не кроплять?

М.Ц. Н'и, до шл'убу н'и. В нас до шл'убу не кропи́ла, а п'їсл'а шл'убу.

Коли молода йде до шлюбу, то не несе за пазухою хліб?

М.Ц. Н'и, н'и, н'и. Ц'їлу́шку беру́т дружк'ї, несу́т.

Дружки несуть?

М.Ц. І теж так ро́б'їт: цук'єр нису́т і ц'їлу́шку. І по́тім то пор'їк'їт і то в'їс'їл'ї́ п'єрше йїст. Потро́шка там р'їжут і то ч'їсту́йут фс'їх л'уде́й. Ц'їлу́шку нису́т до шл'убу.

Якщо, наприклад, церква була далеко, то йшли фірами?

М.Ц. Ф'їрами, та.

А молода сиділа чи стояла?

М.Ц. До шл'убу с'їд'їла, а п'їсл'а шл'убу сто́йа́ла.

Чому?

М.Ц. А де йа знайу! Так'ій був звичай.

Сама стояла чи з молодим?

М.Ц. Н'и, н'и. Самá, кóло молодóго, молодій йї тримáв, шобíи не фпáла.

Як це було?

М.Ц. Клан'йлас'і л'уд'им. Де л'уди стоїáli, то клан'йлас'і. Ну йáгжеж.

Вже після шлюбу?

М.Ц. В'ід шл'убу, та.

Коли молоді йдуть до шлюбу, то молодого ведуть дружки?

М.Ц. Дружк'і, а молоду дружб'і.

Дружби ведуть попід пахи?

М.Ц. Так, так.

У церкві стелили рушник чи полотно?

М.Ц. Та стéл'ит на шл'уб. Ну йáгжеж.

Полотно колись стелили?

М.Ц. Давно́ полотно́, а типéр рушнік, а давно́ полотно́.

Що робили з тим полотном?

М.Ц. А потім молодá зак'їдала, зак'їдають назáд. Йа й типéр йім кáжу к'їдати на дружку, жóби зáмуж шлá. І тим полотно́м с'і там розк'їдають, а типéр рушнікóм. Та хто хóче розк'їда́йе, хто хóче злóжи.

Ще були яксь забобони під час шлюбу? Наприклад, молода мала оглядатися.

М.Ц. Вобéртатис'і, жóби зáмуж д'івк'й'йшли.

В одному селі казали, що не можна їхати по молоду на сивих конях.

М.Ц. Ну так, бо д'івк'й'й зáмуж не п'їдуть і хлóпи с'і не бóдут женіли, бóдут стар'їли.

Будуть старіти.

М.Ц. І просіти, йак давно́ ф'їрами йїздили, сівих кóней н'и. Зáра йак дес' хтос' бив прийїхав на..., сівого кон'á мав – випр'игáли д'івк'й' чи хлóпи.

А чому?

М.Ц. Жóби чо сівим конéм, жóби с'і не стар'їли, жóби зáмуж ішли.

Тре чирвóними к'їн'ми бóло йїхати.

Навіть просити?

М.Ц. Нáв'їт' і просіти, так.

А якщо вже приїхав з чужого села на сивих конях?

М.Ц. Зара му випр'агли і мýс'ів платіти гор'івков, чо то робів.

Ага, бо треба було знати.

М.Ц. Тре бóло знáти. Сівого кон'á не мóжна бíло брáти.

Зрозуміло.

М.Ц. А йой, де то прáвда!

Але люди вірили. А гостям колись на одяг штилили букети?

Надсяння: традиційна культура і побут

М.Ц. Давно́ н'іц, а типе́р ч'іпл'а́йут...

Лише тепе́р?

М.Ц. Давно́ н'и. Давно́ н'ічо́ не ч'іпл'а́ли. Але́ давно́, слуха́йте, дру́жк'і то́ті в'іс'і́л'ні́й чи свашк'і́ фс'і́ с'і́ нама́йнували шпара́гом а́бо м'іртом на голо́в'і. А типе́р на́в'іт' то́го і мо́лода́ ни бире́, но воско́ванийі кв'і́ти. Їа то́го йи́ чи́сто прот'і́в. Пові́н:о ма́ти до шл'у́бу, ну і чи́ там, ну йак хри́ст'і́т, там прибира́ють то, то́ту дити́ну шпара́гом чи м'ірто́в. А до шл'у́бу..., йой, ти воско́ванийе кв'і́ти... Їа то́ с'і́ фсе́ свару́.

А чи́ є́ різни́ця, чим приби́рати до хресту́ дитину́ – шпара́гом чи м'ірто́ю?

М.Ц. Пові́н:о так бу́ти.

А ко́го чим приби́рають? На́приклад, хло́пчика шпара́гом?

М.Ц. Те́ж мо́жна.

А дівчи́нку?

М.Ц. Те́ж так.

Це́ не ма́є значення́?

М.Ц. То́ не ма́є то́ значе́н'и, так. Але́ до то́го заголо́вка так жи́ то ви́бира́ють, обшива́ють во шпара́гом а́бо м'ірто́в.

До́ яко́го заголо́вка?

М.Ц. Ну та́ то так'і́й ро́б'ит заголо́вок на дити́ну. Їа то́ ма́ла. То́ тако́йе ви́шито́е, то́ стонга́ми обло́жено́е. І ту́ с'і́ дити́ну кла́ло, так'і́й конве́рт, і закрива́ло́с'і́. І фс'о́.

Це́ ні́би конве́ртик?

М.Ц. А то́ давно́ тако́йе ши́ли.

І то́ був заголо́вок?

М.Ц. Їа́ дес' ма́ла то́то. На́в'іт' не зна́йу, де́ то́ йи́ з ті́ми стонга́ми.

А мо́лода́ пі́сля шлю́бу ма́є йти́ до ви́воду.

М.Ц. Їа́де.

Ко́ли? В то́й са́мий де́нь?

М.Ц. В то́й. За́ра ф то́й са́мий де́н'. Мо́лод'і́й йде́ с'і́ там мо́літи на ту сто́рону, де́ там то́то, а мо́лода́ йде́ до Ма́т'і́р Бо́жойі за́ра на ви́в'ід. В т'і́й хві́ли. За́клада́є йи́ ху́стку с'в'ашче́ник і там йи́ ви́води, та.

В де́яких се́лах ка́жуть, що́ аж че́рез ти́ждень тре́ба до ви́воду йти́.

М.Ц. Н'и, в нас за́ра. Ко́ліс' давно́ і типе́р. Їа́ так за́ра йшла.

Ко́ли мо́лода́ ви́ходить з це́ркви, то́ ки́дає цу́керки?

М.Ц. К'і́да́є, к'і́да́є.

А для́ чо́го?

М.Ц. Та́ де́ зна́йу. Не ка́зали то́то. Та́ йа́ не к'і́дала, туди́ не к'і́дали. Типе́р к'і́да́ють.

Ви́ ка́зали, що́ ко́ли при́ходять мо́лоді́ до ха́ти, то́ ма́ма ї́х поси́тає пи́шенице́ю, цу́керка́ми?

М.Ц. Посипа́йє цук'єрками, то обк'ида́йє то фс'о. То п'ід поро́гом і го́с'т'і, і йі, та.

А стелить під ноги їм кожух?

М.Ц. Н'и, кожух на себе бирé, бо йак прихóд'ит п'ід пор'іг, то с'п'іва́йут таквó т:

Вийди, вийди, пилиха́та,
Вийди, вийди, пилиха́та,
Бо йде нив'істка бога́та.
Вийди, вийди і в кужу́с'і,
Вийди, вийди і в кужу́с'і
І в чо́боти обуйс'і.

Но йак вона́ вийде, то тоді с'і с'п'іва́йє:

– Чи ви, ма́мо, ра́д'і
І ва́ша роди́на,
Жо прийшла́ до ха́ти
Чужа́йа дити́на?
– Ой, ра́да, йа ра́да
І мойа́ роди́на,
Жо прийшла́ до ме́ни
Чужа́йа дити́на.

А в'ін там зак'іне, йак з'ат' зак'ида́йє хустку, то:

Д'аку́йу ти, з'ат'у,
За туйу́ хустину́:
Нира́з заколи́шу
Ма́лен'ку дити́ну.

Це співають, коли вже невістка до свекрухи прийшла?

М.Ц. Так, так, так. Так са́мо й до з'ат'а, теж так. І вихóди і пита́йис'і, ну, пита́йис'і нив'істк'и: “З чим ти, нив'істко прийшла́?” Вона́ теж ка́же: “З хл'ібом до хл'іба...”. І до з'ат'а так: “З чим, з'ат'у, до ме́ни при-йшо́в?” В'ін теж розка́зує: “З хл'ібом до хл'іба, з л'уд'ми до л'удийі, з пчас'т'ом, здоро́вл'ом, до́бром до́л'ом”. Вона́ хл'ібом маха́йє по́над го́лову, і ц'ілу́йут той хл'іб. І по́тім беру́т шампа́н'ско́йе, к'ел'ушк'и штіри дла́ молоді́х і дла́ тих, жо вихóд'ит, та́то і ма́ма, і то шампа́н'ско́йе розпива́йут і ті к'ел'ушк'и розбива́йут. І в вас так?

Та с'такє.

М.Ц. Йа то шкóду́йу. То хот' прости́, а дéхто так'і ла́дний к'ел'ушк'и полу́пи. Йа то за́ра с'і свару́.

А після шлюбу до кого йшли?

М.Ц. Фсе до молодóйі с'і йде. А типéр н'и так. А пéрши так.

Навіть якщо молода залищається вдома?

Надсяння: традиційна культура і побут

М.Ц. А потім хот' би с' і вдома лишáла – до молодóй чи там, зв'ітам забирáти... То йак вонá п'шла там, а вертáйс' і додóму, то при-йжджíли придáни, забирáли йí старíйí гóс'т'í, старíйíе л'úди. Погостíлис' і і забирáли йí і фс'о. Забирáли придáни, та.

Як це відбувалося?

М.Ц. Ну та стáла на ф'ру, поклонíлас' і там тамтíм, тамтíй родíн' і та й пойíхала додóму.

Що йí давали?

М.Ц. Та йак, чикайте, додóму йшла, то н'чóго. А йак за нив'істку тáйяк, та давали перíну, заголовок, п'дод'íйáл'ник'и, там хл'íb фсердíну пхáли, гор'ívку. То йак за нив'істку, то придáни вéзли. То за мéне, придáне вéзли. То старíйíе л'úди йíхали.

А вони щось мали вкрати?

М.Ц. В нас ни крáли. Л'úди так м'ли, жо крáли дес'. Так, на в'с'íl'ú крáли.

Щось співають, коли приведуть молоду до нового дому?

М.Ц. Так, так. Теж там прихóд'ит п'д то, п'д двér'í і теж хоч'ит ту пóдушку вкрати, друц'с'і там за то, жóби то, жóби йí не вкрати тойí пóдушк'и.

Як молодих заводять за стіл, коли вони прийшли до хати? Хто веде за стіл? Дружба?

М.Ц. Дружба. Дружба навкóло три рáзи обвóдит столá.

Для чого?

М.Ц. То йу не знайу дл'а чóго. Но так йí вивóди. А потім вихóд'ит в гараж з того, з хáти. А вкóло во три рáзи, вкóло столá. Вонí с' і там ч'шл'áйт за хустíнку, і в'ин йíх тримáйе, вóди йíх за той. Ф хát'í. Пёрши до хáти захóд'ит, а потім вихóд'ит в гараж. І той дружба веде і в гараж йíх там. Тримáйуц'с'і хустíни, йуж там йдут. Мúзика грайе там мáрша.

Яксь дитина сáдає на місце молодóй?

М.Ц. Йе.

А як ту дитину називають?

М.Ц. Так йак вонí, ну, на вíкуп. То хто там чи йакóй, йак'ис' брат, чи то, чи чужíй с'íдайе на то м'íсци і молодóго не допусkáйе на м'íсце молодóй, так. Молодóй. В'ин мúси платíти грóш'í, жоб м'íсце освободíти.

Ту дитину називають “засядько” чи як?

М.Ц. Так. Зас'áтко, жо с'íдайе там.

Як-як?

М.Ц. Зас'áтко. Жо с'íдайе, так.

Засятком могла бути лише дитина??

М.Ц. То йу б'íl'шойе, то йу велíкойí с'íдайе. Взрóслойе с'íдайе, жóби

с'ї вм'їло годіти на грóш'ї. Бо такоїє малóйе, то шо-буд' би му фк'їнув, а то їу взрóслоїї с'їдаїе.

Зрозуміло. Як є перший, другий захід, то у вас кажуть: "Запрошуємо до столу"?

М.Ц. Музіка граїе і то потім каже: "Запрóшуїємо гостей до стóлу".

Які страви готували колись на весілля?

М.Ц. Ой Бóже, та коліс', та де шо. Майнєз робіли, холодєц варіли.

Ну а йак варіли? Мáchку, боршч, капусту, а наостátку кáшу. Фс'о.

І то так: б'ідний варіли зо пшинá кáшу, а їу трóха богáтийї – з рїжу. Йа їу, тоді їуж мин'ї братовá у Л'óв'ї купїла, то ми їуж з рїжу варіли. Та так бїло. Ну і мн'áсо давáли там з капустом

печєном і бұл'бов то. Та так ни, йак типєр. Бóже, та де! А хто не варів мáchк'и, то давáли сир зо сметáном. І пир'їг пиклії і хл'їб то.

Який пиріг пекли? З бульби і гречки?

М.Ц. З бұл'би, з грєчк'и.

Що пекли на весілля?

М.Ц. Закрúчували таквó. Інó трóха. За мєне та бáбка тотó господїни-ла. То закрутїла з повїдла.

Та бабука, що положи приймала?

М.Ц. Та, вона господїнила по в'їс'їл'ах. І з повїдла закрутїла, таквó закрúчувала, знáйїте, йак рул'єт. І з маку так закрутїла. І сир так закрúчували.

Як називали таке печиво?

М.Ц. Закрúчуван'ц'ї.

Закрúчуванці?

М.Ц. Та-та. Та хто так такоїє добирáли, йак типєр, Бóже м'їй.

Як молодїй знімали вельон чи вїнок? Розплїтали її, знімали вельон?

М.Ц. Чўїти, чўїти, áле йак вїплели в'їнєц, то тиж вона с'їдáла на кр'їсло і брат повїнен кóсу, бо кóси мáли, розпл'їтáти. І теж так с'п'ївáли.

Брат кóсу розпл'їтáїе,

Молод'їй с'ї сєрце крáїе.

Ой, крáїес'ї сєрце, крáїе,

Бо брат кóсу розпл'їтáїе.

Там с'ї пхáло грóш'ї, і в'їн розпл'їтáв. Тотó брат розпл'їтáв, ниж клáли.

А потім?

М.Ц. Но розпл'їтáв, заложїв в'їнєц, і молодá с'ї клан'їла. І так сáмо і до пл'ўбу. Брат повїнен бив там. Пхáли грóш'ї там, і в'їн там приходїв до нєїї.

А коли знімали вельон?

М.Ц. Ну то, то зн'їмáли... Чикáйте, хто то зн'їмáв? Пєвно, дрúжба. І вона перетан'ц'óувала. Йа теж то перетан'ц'óувала. І теж то с'п'ївáли:

Надсяння: традиційна культура і побут

Червоний борачок,
Зелена г'ичка.
Борше біла молодá,
Типер молодичка.

Ну то, але зо фс'іма перетан'ц'овувала. І там клáла там в'інец. І йа так тотó робила. А типер то дóбре, вéл'он фс'ім закладáйє.

Під час кривого танцю?

М.Ц. Так, так, так. То на кривій танец, п'ід к'інец. То вона йу.

Коли молода подарунки дає родичам молодого?

М.Ц. А подáрк'и дайє, йак привітуйє за столóm.

За столом?

М.Ц. Так, так.

Коли їй гроші дарують?

М.Ц. Так, прихóд'ит рóдич'і, і вона дайє подáрк'и.

Молода дає подарок чи балець?

М.Ц. Подáрок.

А що при цьому співають?

М.Ц. Ой, та чикайте. Йак йде мáма, то так с' п'івáйут:

Подівс'і, Марус'у,
Чи висóка бра́ма.
Тибé йде витáти
Твоїá р'ідна мáма.

І той... А пóтім... Ну, тáйак с' п'івáйут, во там привітуйут:

Витáйу тибé, Марус'у,
На б'ілім тарéли,
Жóби сти с'і так л'убіли,
Йак в нéб'і ангéли.
Витáйу т'і, Марус'у,
Чéрез корч лел'ійі.
Най т'а благослóвит'
Сéрден'ко Мар'ійі.
Витáйу т'і, Марус'у,
Чéрез корч миртуса.
Най т'а благослóвит'
Сéрден'ко Ісуса.
Витáйу т'і, Марус',
Витáйу, витáйу.
Дай ти, Бóжи, чим найкράпче,
Йа типер бажáйу.
Витáйу т'і, Марус'у,
І дайú ти мáка,

Шоб ти бўла господін´а,
Ни йїхн´а кухарка.
Витаїу т´і, Марус´у,
І дайїу ти грóша,
Шоб ти бўла господін´а,
Ни ходїла бóса.
Витаїу т´і, Марус´у,
Через б´їлу л´енту,
Шóби с мала дóчку
І булá студéнтком.
Витаїу т´і, Марус´у,
Через б´їлу фáну,
Шóбі с мала хлóпц´а,
І був кап´ітаном.

Колись відпроваджували молодих на шлюбну ніч?

М.Ц. Н´и.

Не перевіряли, чи молода була дівчиною?

М.Ц. Н´и, н´и. Тóго н´и [не було. – Л. Х.]. Мóже, там де бўло.

Мóже, так десь і було.

М.Ц. В нас тóго не бўло, н´и.

А після весїлля молоду вели до води?

М.Ц. Клан´їлас´і. Отáк типéр дарўїут, а давнó с´і фс´ім клан´їла. І з тїми гр´їшми ...

Коли дарують?

М.Ц. Та типéр пéрид в´іс´іл´ом дарўїут. А давнó їа с´і клан´їла... А пóтїм в´їла тотї грóш´і і в´їдрó і йшла до стўдн´ї по вóду, жóби ми с´і грóш´і тримáли.

Зразу?

М.Ц. Так, так, так. І ти грóш´і не трéба рахувáти бўло, йнó йти там дес´ до дрўтой хáти, фк´їнути в с´м´т´ї фс´о. І тїжден´ с´і до них не дивїти.

У смїття кинути?

М.Ц. Та фк´їнути там на хáту дес´ чи до шáфи, чи на лїжку, чи п´їд лїжку. Де-бўд´ там. І не загл´їдáти до них там.

Я ще такого я не чула.

М.Ц. Бўдут с´і грóш´і тримáли. А йак рахўїес´і, то грóш´і с´і не хцут тримáти. Мойá нив´їстка, та, жо в Зїмній Вод´ї*, вонá фк´їнула в нас там в читвéртїй хáт´ї до шáфи. І аж дес´ за м´їс´їц´ прийшла. Їа де знáла, жи там йи грóш´ї! “Мам, їа прийшла по грóш´ї”.

* с. Зимна Вода Пустомитівського р-ну Львівської обл

Надсяння: традиційна культура і побут

- А вона там в кінці жила. “Та бери”. В’їткрила шифу – там йи грош’ї. Правда, йих с’ї грош’ї тримаїт. Фк’їнула там до пафі і не рахувала, ск’їл’ко йи там привитали, того ни рахувала.
- Привитують два рази – і в молодій, і в молодого?*
- М.Ц. Так, так, так. Родина його і родина йи.
- А завжди дають гроші молодій?*
- М.Ц. Та йи, йи, молоді даїт.
- Молодому не дають.*
- М.Ц. На тар’їл’ там к’їдаїт.
- То тільки молодій дають гроші?*
- М.Ц. Так, так.
- Після весілля роблять поправини?*
- М.Ц. Ну так.
- Як у вас кажуть – “поправини” чи “сващини”?*
- М.Ц. Поправини. То йе за два дни або за три дни. Йдут там, гост’ї-ц’с’ї, скликівуйт сус’їдів. Ну-ну.
- Аж за два-три дни?*
- М.Ц. Так, так.
- От про весілля ми поговорили. А як у вашому селі називають похорон?*
- М.Ц. Похорон.
- А кажуть – “ховати” чи “хоронити”?*
- М.Ц. Хоронити.
- Чи є якісь прикмети, за якими люди знають, що у селі хтось скоро помре? Наприклад, круж крукас...*
- М.Ц. Ну та совá пов’їт’каїе.
- Як то повітькає?*
- М.Ц. Пов’їт’каїе – то то на завітку, а г’їкаїе, так г’їкаїе – на в’їс’їл’ї, а на вмирлого так гучїт: “Гу-у, гу-у”. Совá.
- А собаки не виють?*
- М.Ц. І собáк’и вїїт нирáз. А собáк’и мэнче, а совá – то та б’їд’ї фсе показуйе.
- На бїду показує?*
- М.Ц. На б’їд’ї.
- Як кажуть про ту людину, що уже лежить на смертній постелі – “він вже на дорозі”, “скоро буде вмирати”?*
- М.Ц. Та так кáж’їт, жо в’їн йу б’їде вмирáв.
- Коли уже людина померла, то кажуть “вмерлий”, “змерлий” чи якось по-їншому?*
- М.Ц. Вмерлий.
- Вмерлий?*
- М.Ц. До вмерлого йдем.
- Ввечері йдуть на віджїне чи на парастас?*

М.Ц. На парастас ідуть, а потім ще сатиру читайуть. І той. Ну там ж'інк'и с'п'івайуть і то.

А такого слова "віджіня" у вас нема?

М.Ц. Н'и, н'и. На парастас. Так давнó б'уло і тип'ер. На парастас.

Чого не можна було робити домашнім, поки покійник у хаті? Наприклад, у нас кажуть, що не можна сміття з хати виносити.

М.Ц. Так, то не винóс'ит.

Що роблять зі сміттям?

М.Ц. Там в к'утник зм'ести і там най леж'ит.

А чому?

М.Ц. Но не знайу... Жóби злóйе с'і там не ч'ип'ало до н'его.

Так? А як у вас називають той стіл, де лежить покійник?

М.Ц. Ну та там ст'ел'ит полотнó, а в тр'умло потім... Та тип'ер з т'ими кв'ітк'ами то бер'уть, куп'уйуть, але ми клад'емо фсе с'в'іченойе з'іл'и. Во с'в'ітис'і на С'в'ітóго Д'уха то з'іл'и там, то с'і рве по л'іс'і.

А той стіл, де лежить покійник, називають "катофельком" чи просто "столом"?

М.Ц. В нас ст'ів к'ажут.

Просто стіл?

М.Ц. Так.

У що одягають покійного?

М.Ц. Ну та й'ак? Й'ак хто шо м'аїе.

Старша людина має собі приготувати?

М.Ц. Тр'еба приготув'атис'а. А й'а соб'і н'ічó не м'аїу ше, х'іб'а ті л'ах'и, жо до ц'еркви хóджу. Але тип'ер мóжна і купл'ати, тип'ер фс'о придай'уть.

Та, звичайно, продають, але, кажуть, що треба було шлюбний одяг тримати.

М.Ц. А й'ой, та то не дотр'имайте. Давнó трим'али мóйа баб'ун'а, але то б'уло д'уже жóвтойе. Та то не до тр'иман'і.

Дехто каже, що хоч під під, але треба щось шлюбне дати.

М.Ц. Сп'ідниц'у дав'али. Тип'ер тóго н'и, а давнó дав'али.

Що обов'язково треба було класти в тр'умло? Нитку, шнурок?

М.Ц. Нич. Ничó не кл'али.

Мені в одному селі казали, що треба класти таку довгу нитку, бо вона до неба веде.

М.Ц. Н'и.

А на ноги що давали?

М.Ц. Та на нóг'и давнó дав'али так'і кал'иви ш'іли.

Каливи шили?

М.Ц. Отакóйе во, о. З'ара вам пок'ажу. Й'а то знай'у, й'а вам пок'ажу. Бо мóй'а мат'ус'ка то ш'іла і й'а то знай'у так. Такóй б'ув, й'ак х'устка, о. Зош'іла. Такой б'іло шпич'істойе. Ту с'і пх'ала ног'а, а ту зав'из'ала. І то такой шпич'істойе. Б'іло. А тип'ер обув'айуть.

Надсяння: традиційна культура і побут

Чому це називали “каливи”?

М.Ц. Чос´ так називали. А типер нав’іт´ і шкарпітк’и не дають... В Зімній Вод’і с’в’апчєник казав, де мойа нив’істка живє, зато типер л’удий нóg’и бол’іт, жо вмирліїє обува́ють. Так в’ін казав на казан’у: “Подив’іц’ с’і в церкв’і, ск’іл’к’и йи с’в’ітїх обу́тих? [...] А нав’іт´ над в’івтором тих дванайц’іт’ апóстолів – то фс’і бóсїй”. І в’ін то казав: “То за то вас нóg’и бол’ат”. Ну та фс’іх л’удей нóg’и типер бол’ат. То йакас’ варїація. То будът ше мєшти добирали, Гóсподин’ку, шобї чим ладн’ішїї.

У вас зв’язують померлому ноги, руки?

М.Ц. Зразу звїазу́ють, жобї с’і дóбре тримали.

Що роблять із тими шнурками?

М.Ц. А ти шнурк’і к’їдають в трўмло, але дєхто хóче си вкрасїти, жїби ма́ти.

Для чого?

М.Ц. Во так, йак дес’ йдєте, жоби вас с’і н’ічó не ч’іпало. Во йак йдут до Пóл’шч’і, йїзд’ит з тим шнурком.

Аби щастило?

М.Ц. Шчїс’т’и то н’и. Но жоби н’імóїє бїло до вас, жобї с’і до вас н’ічó не ч’іпало. То шчїст’і за вмирлóго нима́.

Як у вас називають ту воду, якою миють покїйного?

М.Ц. О, обмїли, то там несўт дес’ там гет вилнвати. Дес’ там, де три кути с’і схóдили, а то ми в пóтїк гет нєсли. А тотў вóду...

То як називають ту воду?

М.Ц. Вмерла вода. А ви знайїте шо, жо мóго йак вмїли, йа не знайїу котрóїє, набрали в капрóнову фл’їшку п’івтора л’їтра, а рєпта вїл’или. Вона́ там дес’ і в потóц’і йи та вода, ну, дес’ там вона́ йи. Але вона́ не потр’їбна н’ічóго, то так гадали. Дєхто тримав, йак ладїли на в’їс’їл’ї чи шо. Трóшка хл’апнули тóїї водї, каже: “Пóтїм, йак мáло с’і наладило, жоби гóс’ц’ї, зáра гóс’ц’ї не будът йїли, жо с’і бўде фс’о лишїло”. То так розказу́ють, а йа знайїу, чи то так прáвда? В нас там дес’ йи та півтарал’їтрóва фл’їшка, йа знайїу, жо котрїйс’ малїй набрaв, каже: “Ми з д’їда набрaли водї і там постáвили”. А рєпту вилнвaйїнс’і.

Навіщо ту воду тримати?

М.Ц. Та вона дес’ там постáвила. Чи йа с’і за нем дївл’у? Там дес’ áбо йи, áбо лóпла фл’їшка.

Як виносять покїйника з хати під час похорону? До порога б’ють труною...?

М.Ц. Ну, прощїйїц’ с’і.

Як називається обряд, коли священик прощається від імені покїйного з рідними?

М.Ц. Ну та казани каже, так. В'ітправи парастас і каже казан'и. Прощайнс'і там з родіном, і зо свом родіном, і зо сус'ідами, і з дал'шними, і з блішч'іми. І фс'о, і виход'ит. В брám'и тиж с'і так клан'ійут. І до цёркви заход'ит – то прóсто так, а йак з цёркви виход'ит... Н'и, клан'ійуцс'і і до цёркви йак йдут, і йак з цёркви теж три рáзи донізу.

Накривають труну полотном?

М.Ц. Но малén коїе такоїе полотно кладут на трумло.

Для чого? Що це означає?

М.Ц. А йа знайу? І потім то полотно лишійут в цёркв'і

Не знаєте, для чого це полотно?

М.Ц. Та де, не знайу!

А коли в цёркві йдуть цілувати хрест, то як називають той обряд?

М.Ц. Де? До нёго?

Та в цёркві.

М.Ц. Та потім в'ітправис'і і йдут до посл'ідн'уйу цілуван'ійу. Вкóло трумни, йдут до с'в'ашчэника, і цілуйут хрест, і знов ту вкóло трумни йдут. І так с'і мóви там, по трумні с'і там каже: “Бóже, прости т'і, Бóже, т'і прости”. І той, і Євáнгеліє поц'ілуйут, помóл'ицс'і і фс'о.

Як у вас кажуть – “цвинтáр” чи “цвинтáр”?

М.Ц. Цвинтáр.

Як називають ту яму, яку викопали на цвинтáрі?

М.Ц. Йáма.

А коли вже загорнуть, то як називають ту яму?

М.Ц. Гр'іб.

Колись ставили хрест на грóбі?

М.Ц. Хрест інó ставили, відите, а типёр фс'і пám'итник'и рóб'ит.

Не називають “помник”?

М.Ц. Н'и. Пám'итник в нас кáжут.

Після похорону запрошують на поминальний обід?

М.Ц. Кліч'ит, так.

Як це називають – “поминки”, “обід”...?

М.Ц. Так кáж'ит, ну та там, хто з родіни каже: “Д'áкуйу, жо сти в'іт-провáдили (там чи мóго тáта) на в'ічний упок'ій і прóшу вас на остáн'у молітву”.

Остання молитва?

М.Ц. Остáн'а молітва.

А дев'ять днів у вас є?

М.Ц. Йе дэв'ит'.

Як називають службу на дев'ятий день?

М.Ц. Дэв'ят' дн'ів.

Надсяння: традиційна культура і побут

А на сороковий день?

М.Ц. І сорок дн'ів йи і потім р'ішніц'а.

Річниця потім?

М.Ц. Так.

І кожного разу запрошують на поминальний обід?

М.Ц. Та йаґже, йаґже! На цвинта́р йдуть, йдуть до церкви, з церкви йдуть на цвинта́р, там с'і помол'ит і потім йдуть до хати с'і гос'т'іт.

Гостяться? І це називають поминками?

М.Ц. То поминк'і, так. Але наш с'в'ашчєник дуже прот'ів того йи, жо гостіна зара по вмерл'ім. Каже: “Ви майте коло вмерлого сто-йати. А де нима родіни – вмерлий сам лежіт”. А м'ій то йак помєр, то йа йу стирчїла коло неґо, бо д'ітїска ладїли. То йу м с'ід'їла там коло неґо. А так йи, де нима чєл'їди, вмерлий сам сиб'ї лежіт. Чужийє прихóд'ит, а йу коло неґо... І так каже с'в'ашчєник: “Нашó тотó ладїти?”

Чи є в році спеціальні поминальні дні? Коли в церкві моляться за померлих?

М.Ц. Ми в Велик'ий п'їст дайємо на ц'їлий Велик'ий...

Сорокоусти?

М.Ц. Так, так, так. Ц'їлий п'їст. То в'ін прáви в сєрду і в пїятниц'у. Хрєсну дорóгу і той, і тотó, тих сорок дн'ів. Ну а ше й дайут той, ше дайут на..., чєкайте, на сорок дн'ів. Тотó в'ін прáви шодн'а... Йой, йак то с'і називáє, Господи Бóже... Сорокúш, сорокúш, так. Так, тотó в'ін тїл'ко того вмерлого прáви Службу Бóжу. Н'і б'їл'ше родіни з дóму, н'і н'ичийóйи.

Одразу після похорону?

М.Ц. Так, мóжна давáти і за тїжден', і за дв'ї нед'їли, ск'їл'ки хóчте.

Але сорок днів?

М.Ц. Сорок дн'ів в'ін то бóде прáвив, б'їл'ше н'ичийóйи Служби Бóжойи. Йак майут Службу Бóжу за вмирлого до об'їда, тотó по об'їд'ї Служба.

То можна будь-коли, не в Великий п'їст правити?

М.Ц. Н'и, н'и, н'и. То йак. А в Велик'ий п'їст то с'і так дáє, хл'їб там несúт...

Коли у вас ходять по цвинтарі?

М.Ц. В нас дос' хóд'ит. В'івторок, Великóдний в'івторок, на С'в'итóго Дóха і во типєр листопада бóдут.

На Дмитра?

М.Ц. Н'и, н'и, то йак пол'ак'и. Колї то?

Першого листопада.

М.Ц. Так, так, і в нас тоді хóд'ат. В нас три рáзи хóд'ат.

Добре, дякую.

Село Мишлятичі

Мостиського району Львівської області

Інформатори:

Анеля Йосипівна Яцишин (далі – А.Я.), 1937 р. н.

Зеновія Теодорівна Мисько (далі – З.М.), 1936 р. н., уродженка
с. Конюшки Мостиського району

Записала Леся Хомчак 19.07.2009 р.

Як називають молодого хлопця, що уже може одружуватися?

А.Я. Кавáл'єр.

Старшого парубка не називають старим кавалєром?

А.Я. І говор'ят старій кавáл'єр.

Як називають дівчину, яка може виходити заміж?

А.Я. То вже д'івка, перерóсла д'івка. Перерóсла – то вже д'івка.

З якого віку?

А.Я. Їй вже перейде трийц'ят' рók'ів, то вже. Вона не йє д'івчина, вона д'івка рахуйєс'ї.

Якщо йдеться про хлопця, то “женитися чи одружуватися”?

А.Я. Женитис'ї.

А дівчина?

А.Я. Видаїєс'ї.

Як називають, коли хлопець із дівчиною зустрічаються?

А.Я. Кажі: “Хóди, в'ін їй не пок'їне, би в'ін з нев хот' женівс'а”. А ск'їл'к'и йє так'їх, шо пок'їдаїут, шо вона стайє мамоїу.

Називають таку завіткою?

А.Я. Завітка. Та типєр н'їчó. А в нас колїс' йак д'івчина погубїла св'їй в'їнєц', а с'в'апчєник вчув, шо вона пошукáла соб'ї, нагул'áла соб'ї д'івчину, не мáла чо́го до цєркви заходїти. Її с'в'апчєник так кун'їрвáв, так пообзивáв, в'ін їй так пообзивáв, йа не знáйу. Вона йак до спóв'їди прищ'їпáла, то на н'їй ц'їлій орган'їзм аж с'ї тр'їс. Типєр то не йє д'івчина, йак вона не берємена напер'їд вона. Кажут: “Шо то за д'івка, шо їй жив'їт не ростє?”

Як у вас колись сватали?

А.Я. Їйак свáтали?

Ішли на зальоти чи в свати?

А.Я. Ішли зал'óти. Ішли зал'óти, хлопєц' з д'івчинов ходїв. Вони мус'їли йти до цєркви обидвоїє, с'в'апчєник їйх пїтáв фс'у рел'їг'їїу.

Надсяння: традиційна культура і побут

Після зальотів?

А.Я. До, до, до зал'от'ів. Вони перше прийшли на науку церковну, мус'їли знати фс'у молітви, фс'ї тий Бож'ї запов'їди [...]. А йак ти не знала “Помілуй м'а, Боже” та д'ївчина, до шл'убу вона не йшла. Фс'о мус'їла с' знати. Д'ївчина, йак йшли нести на опов'їд', голосіли йї опов'їди, мус'їла з до́му бра́ти кўрку. Сама́ з до́му. Ма́ма йї дава́ла кўрку, вона йшла до с'в'ашчєника, ц'їлій тїжден' в'їдробїла в с'в'ашчєника йше робо́ту. Так бу́ло, ни таквó занєсли опов'їд', йа за́м'їж іду́. А йак ішли на зал'оти, зал'оти, на сло́во вони́...

Так казали?

А.Я. На зал'оти, на сло́во...

Хто йшов?

А.Я. Ішов хло́пиц', нарєчєний, йшли́ старости, два старости. Одїн староста був пу д'ївчин'ї, а дрўг'ий староста був пу чолов'їку.

Як?

А.Я. Ну по родїн'ї. Йа бра́ла, ну, йа бра́ла зи своїї родїни: чи там стрїйц'ї, чи в'їйц'ї. То був м'їй староста, першїй. Дрўг'ий староста – в'їн брав ба́т'ково́гу бра́та або ма́мино́гу бра́та. То був староста то́же. Не таквó, жїби йа вз'їла суб'ї два старости по своїї л'їн'її.

Старости приходили до батьків?

А.Я. Приходїли до д'ївчини т'ї старости, на сло́во вони́ йшли́. Приходїли на сло́ву. Вони́ пита́лис'ї, чим вони́ будўт д'ївчин'ї в'їдавали п'їсл'а в'їнчан'и, шо вони́ йї даїўт, чим вони́ йї будўт допомага́ли.

Яке вїно буде?

А.Я. Йак'є бу́де в'їно. Ма́ма там казала, чи дадўт' грóш'ї, чи дадўт' курóву, чи будўт будуватис'ї – вони́ помóжут. Так бу́ло, так'є сло́во.

А не говорили, що тут у вас є телиця...?

А.Я. Йа ка́жу за то..., йа то ка́жу: або дадўт' корóву, або дадўт' грóш'ї. І вони́ перїну дава́ли т'ї д'ївчин'ї, вона йшла за́муж. Йа не знаїу, йак в вас називаїўт, в нас заго́ловк'и колїс'..., заго́ловк'и тако́ж. Заго́ловок і дава́ли йї перїну. Ну йак і вєли йї вже п'їсл'а шл'убу, вже там бу́ло вес'їл'а, приводїли йї...

Ми ще до того повернемось [...]. Після сватання ще ішли до хлопця?

А.Я. А потїм в'їд д'ївчини йшли до не́го.

І це теж були зальоти?

А.Я. То́же там с'ї. І то сло́во то́же бу́ло. То́же с'ї пита́ли, шо йому́ родич'ї даїўт'. Йак в'їн йшов до них, то бра́ли в'їд не́го до тоїї д'ївчини. А йак д'ївчину забира́ли до не́го, то вона́..., там корóву чи там шо йї дава́ли, то вона́ фс'о прова́дила на його́ господарку.

І називали також “слово”, коли до нього прийшли?

А.Я. То слово, так, так.

А не було такого обряду “заручини”?

А.Я. Заручен’а то то називали, йак то зал’оти, тоті зал’оти були, то йе заручен’а.

Що було на заручинах? Давав молодий перстень...?

А.Я. Вони куп’али перст’ин’і, коли там вони мали мати в’ис’іл’а, коли мало в’ідбутис’а, молодій куп’ав перст’ин’і – дл’а себе обручку і дл’а молодій. І йак коли вони мали йти до шл’убу, приносили тих дві обручк’и до с’в’апчєника, с’в’апчєник клав ти обручк’і на такú тацу, клав ти перст’ин’і. І пл’или два в’инчик’и з барв’инку так’і малєн’к’і. Ти в’инчик’і клали на голови, вони в’инчалис’а, ти обручк’и... С’в’апчєник в’ідмовив молитву, так йагби вони були завждá зйєднан’і [...], щоб вони до смєрти були разом. Молівс’і над тими обручками, с’в’апчєник брав ти обручк’і і закладав молодому і молод’і на руку.

Через який час після зальотів відбувалося весілля?

А.Я. Дес’ до м’ис’иц’и часу. Опов’иди виголосили кáжду нед’іл’у... Три нед’іл’ і во с’в’апчєник виголосив, і робили вис’іл’а на четвєртий тїжден’.

Що скоріше: коровай пекли чи на весілля просили?

А.Я. Пєрши просили на вис’іл’а, а коровай пиклі, коли було вис’іл’а. Стáроста н’ис, два стáрости несли коровай до цєркви. Один вручáли с’в’апчєникови коровай, а дрúгий коровай шпáли до молодій, йак йі вєли пєрши з цєркви. Йак вона мала йти до нєго, то пєрше в нєго бúло вис’іл’а, в’ід нєго провáдили до нєй. А йак йі, йак йогó мали забирáти с’уді, то несли ту, до нєго коровай. Одєн коровай брáли, остав’али с’в’апчєникови в цєркв’і, а дрúгий вєли за молодійу. І принєсли коровай додóму, молодá з молодим с’ідáла за ст’ил, брáла той коровай на п’идн’ис йак’ий, крєйали на кусóчк’і і кóжному. Кóжний приходів брав той коровай і вручáли грóш’і.

Зразу після шлюбу?

А.Я. П’исл’а шл’убу.

Хто пик коровай?

А.Я. Хто п’ик куровай? Пиклі ті, шо готóвили на вис’іл’а, кум’истрини.

Розкажіть, як виглядав коровай.

А.Я. Йак’ий в’ин вигл’адóв? Ми пеклі так’ий коровай [...] б’іл’ший, йак та салфєтка, б’іл’ш’ий. Пиклі з’мо і три пóверх’і, і два пóверх’і.

Здавна на три поверхи пекли?

А.Я. Так’ий ше стародáвн’ий на три пóверх’і.

Є нижня частина короваю і верхня. Як нижня називалася?

А.Я. Нїжн’а бúла. Ну, в нас називали “с’в’атá тр’ийц’а”. Йа не знайу, йак в вас називали.

Надсяння: традиційна культура і побут

То якщо три поверхи?

А.Я. Так.

Чи не називали нижню частину коровою “підшовою”?

А.Я. Н’и, н’и.

Чим замаювали?

А.Я. Чим ми замаювали? Ми розтовка́ли жовтк’ї, був пудер-цукор, ми молóли. А б́ули так’ї м’іс’ц’а, що ми да́же і ма́ком засипа́ли. Ну, типе́р йе фс’ак’ї присіпк’ї, коли́с так не б́уло. То ми ма́ком засипа́ли, н’ї, то пудро́йу засипа́ли.

А може, на коровай щось плели з барв’інку, з тіста робили?

А.Я. З барв’інку в’інчик’ї. Ми воб:ира́ли га́рно барв’інком, а н’ї – то шпарагусом, ц’в’іточками.

Пташок не виробляли?

А.Я. Н’и, н’и.

А різку не ставили в коровай?

А.Я. Б́ули і..., ми ста́вили і р’їзку, а на ту р’їзку ми так’е купл’а́ли, йак кура́л’ї.

То щось означало чи було прикрасою?

А.Я. То тож назива́ли “с’в’ата тр’ї́ц’а”.

А якщо кумістрині коровай не вдався? Сісти міг...

А.Я. А чому́? Йа ході́ла, певно, до два́йц’іт’ раз на в’іс’і́л’а, йа то́го не зна́йу, би ми що змарнува́ли [...].

Чи до короваю щось пристівували?

А.Я. С’п’іва́ли п’іс’н’у. Во раз та ж’інка зна́йе. Йа йї заклічу [...]. Ше йак приході́ли муло́ду, йак ма́ла йти молодá до шл’у́бу, розпл’іта́ли йї. Молода́ с’іда́ла на кр’і́слу, розпл’іта́ли йї. Розпл’іта́ли йї ко́су, і д’івча́та с’п’іва́ли. Но йа заб́ула, а вона́ пам’ита́йе.

Як називався обряд, коли дівчата розплітали косу молодій?

А.Я. Шо вона́ вже оста́н’їй раз сво́йу ко́су розч’ісу́йї, бо вже не б́уде ході́ла з го́лов голово́в.

Не казали, що то вінець?

А.Я. Вже йї той в’їне́ц’ з голови́ зді́ймáли.

А той обряд не називали “вінець”?

А.Я. Н’и.

А.Я. В’інчик’ї бі́ли поплéтен’ї з барв’їночку. То йїм с’в’ашчéник клав в цéркв’ї.

Хто їх плів?

А.Я. Ну та дружк’ї.

Коли йї чесали?

А.Я. Вони чесали і пліли ти в'інчик'ї.

У п'ятницю?

А.Я. То в п'ятниц'у, бо вис'іл'а начинало́с'ї в п'ятниц'у за́раз по-полудн'у. Не та йак типе́р во.

І молоду чесали...

А.Я. Молоду́ чесали і прис'п'ївували ти п'їсн'ї...

Як запрошували на весілля?

А.Я. Ішло́ три дру́жк'ї в силó. Ну дес' да́л'ше родіну, то вони́ йїхали в нед'їл'у, по нед'їл'ах. А по свої́м сил'ї йшли в читве́р і просіли на вис'їл'а.

Як були вони одягнуті?

А.Я. Тепе́р то́го стрóйу нима́, шо коліс' був. Коліс' бу́ли так'ї га́рн'ї черво́ні сп'їдничк'ї шил'и́нов'ї, горсе́ти так'ї га́рн'ї бу́ли по-вирóбл'уванийї тїми пац'óрками, пе́рлами так'їми. Сорóчка му́с'їла бу́ти вишївана.

А якими нитками?

А.Я. Вишїва́ли черво́ними, чо́рними, зеле́нийї бу́ли, ора́нжовийї, бо йа сама́ то́же рушник'ів йа навишївала [...]. Зо́зáду ба́гато тих стонжóк в'їзали. Типе́р ка́жут ст'áжк'и, а коліс' бу́ли стонг'ї. І йшли на вис'їл'а: просіти.

Прив'язували до вінця?

А.Я. Н'ї. На шїйї́ бу́ло ба́гато тих пац'óрк'ів, тих корáл'ів, і до тих корáл'ів там в'їзали стонг'ї.

Якого кольору?

А.Я. Черво́ні бу́ли, жо́вт'її бу́ли, голубе́н'к'її бу́ли. Ну, тих три ко́л'ори – жо́вт'ї, зеле́ні й черво́ні. Б'їл'ї н'ї, чо́рні н'ї, корічнев'ї н'ї. Ішли́ сам'ї так'ї...

А якщо молода не мала маму чи тата...

А.Я. А йак не ма́ла ма́ми áбо в не́йї бракува́ло родич'ів, то вона́ йшла без стр'їчо́к, без стонжóк. Сорóчка бу́ла вишївана, в горсе́тах, йак то називáйт у нас...

А на голові...

А.Я. На голо́в'ї ма́ла кусóчок шпара́гусу і був ви́плетений в'їно́чок. То то, шо ч'їпл'áли сиб'ї́ та, шо йшла за́м'їж, фсе́ре́дин'ї вона́ ма́ла на прав'ї сто́рон'ї той в'їнчик, а д'ївча́та, котр'ї бу́ли дру́жк'ї, ма́ли на л'їв'ї ти в'їнчик'и.

До короваю колись яксь пісні співали?

З.М. Йа то́го не зна́йу. Коліс' йак пиклі́, йак вис'їл'а бу́ло, жо ко-

Надсяння: традиційна культура і побут

- ровай пеклі, с'півали. Їа то не знайу..., їа зросла... А потім їа п'ідросла, їа п'ішла з до́му...
- А.Я. То коліс' так'і молод'і д'івчата йшли служ'іти, би заслуж'іти собі йакус' коп'ійку, би с'і вбрати. Дуже рок'и були т'ажк'і...
- З.М. Їа не служ'іла. Їа коли п'ідросла, їа поїхала на Сх'ід, на Сх'ідну Україну.
- А.Я. Ти мен'і скажі, Зен'у, йак розпл'італи д'івчину, йаку то п'існ'у сп'івали.
- З.М. То ше розказувала мої ма́ми ма́ма. А їа така ше бу́ла мале́нка, і во ми тото́ пос'ідали з'мо.... І вона́ тото́ розказувала, йак коліс' бу́ло вис'іла. Но йак їі... бу́ло, коли то бу́ло, приходили... В'іс'іла бу́ло в субо́ту, то в читве́р їі розпл'італи. Їі розпл'італи і вона́ йшла в силó з дру́жкою, з дво́ма, просіти на вис'іла. В читве́р прийїжа́в молодій на ко́н'ах, так бага́тий, почина́ло́ а вис'іла. А в субо́ту вже вис'іла, головне вис'іла.
- А чому в четвер?*
- З.М. В читве́р почина́ло́ а вис'іла.
- З того, що просили?*
- З.М. То вони́ просіли так. Вона́ йшла в силó ха́та в ха́ту. І то не давали гроше́й, но хто дава́в там (коліс' преле́и), давали то́го там, то́го там...
І то називали "на ва́ришку даю"? Що казали, даючи молодій подарунок?
- А.Я. Йак д'івчина йшла просіти на вис'іла, давали. Хто дава́в ку́рку, хто дава́в гу́ску...
- З.М. На́в'іт' робіли полотна так'і – і то давали.
- І як пояснювали? Чому дають?*
- А.Я. В чес'т' подарка.
- З.М. Типе́р приход'ит на в'іс'іли – дай'ут грош'і.
- А.Я. А коліс' так не бу́ло. Дава́ли полотно́, а вона́ собі з то́го полотна́ фш'іла, та́йак ми назива́ємо, присті́рала, бо то ... Ота́к коліс' бу́ло.
- З.М. В читве́р ра́но вони́ приходили, тоті́ фс'і д'івчата сході́лис'і, їі саджа́ли на..., та не бу́ло кр'ісла, йак'ий табо́рик, кла́ли, стели́ли кожух, їі саді́ли на той кожух...
- А.Я. В нас то не бу́ло.
- З.М. Так мо́йа ма́ма розказувала, то ше їі ма́ма розказувала, і їі розпл'італи.
- І як той обряд називався?*
- З.М. Їа не, їа не знайу.
- А чому садили на кожух?*
- З.М. Так так'ий обр'ад був, жо саді́ли їі.
- Може, вам розказували, що молодій на весі́ллі стели́ли полотно́ під ноги?*

А.Я. В нас тако́го не бу́ло. В нас, йак приході́ли...

З.М. Стелі́ли, стелі́ли полотно́ п'ід но́г'и, ко́лі кл'ака́ли ко́ло с'в'ашче́ника, ко́лі прі́с'аг був.

А.Я. В це́ркв'і.

Замі́сть рушника?

А.Я. За́м'іст' рушника́ було́ б'і́ле полотно́. А типе́р йи б'і́ле полотно́. А ко́ліс' ме́тир чи там два ме́три, йак хто хот'і́в, в'ідти́нали вдо́ма то́то полотно́ і не́сли до це́ркви. Ко́лі в'інча́лис' і, йім п'ід но́г'и стелі́ли.

А не було вишиваного рушника?

А.Я. А ко́лі? Ше ко́ліс' по-старода́вньому. То вже по мо́йім в'і́ку то вже..., а ко́ліс' до мо́го в'і́ку, йак ма́ма мен'і розка́зували – на полотн'і́ прикл'і́кали.

Так і казали “полотно”?

А.Я. То полотно́ і то полотно́.

Не називали то полотном вінчальним?

А.Я. Н'и, н'и. полотно́. І то полотно́ остав'а́лос' і в це́ркв'і. Ну там ни́раз тре́ба було́ то́же і в це́ркв'і дес' пристелі́ти...

Чи спі́вали які́сь пі́сні, коли розплі́тали моло́ду?

А.Я. Ну вона́ шос' тро́ха запам'і́тала.

З.М. Ну тро́ха, йак ма́ма мо́я спі́вала. Спі́вала, йак йі́х розпл'і́тали, спі́вали:

Не розпл'і́тайти ме́не, (2 р.)

Бо впаде́ красо́н'ка з ме́не.

З голо́ве в'інчи́к,

А з лиц'а́ рум'і́н'чик.

Мо́я ма́ма то с'пі́вала. То йі́ розпл'і́тали. Кла́ли ко́су, по́тім ко́су кла́ли кв'і́ти, і вона́ з дру́жками йшла́ в си́ло.

А кві́ти живі́?

А.Я. Та пе́вно, що жив'і́.

Як називали́ моло́ду з дру́жками, коли вона́ про́сить на весі́лля?

А.Я. Кли́г'і́н'а.

Ли́ше моло́да чи всі́ троє́?

А.Я. Воні́ фс' і тро́йе. Вона́ бу́ла фсерди́н'і, а вни́ по бо́ках.

То кли́гині́?

А.Я. Кли́г'і́н'і.

Як люди́ в се́лі поясню́ють цю́ назву́?

А.Я. Не по́йасн'уйут'. В нас полови́ну си́ла украї́нц'і́в, а полови́ну пол'а́к'і́в. В нас де́котр'і́йі слова́ ми за́к'і́дуємо та́йак пол'а́к'і́н: бі́ла, дз'і́с'а, йуж...

Як називали́ моло́дого з дру́жками, коли він йшо́в про́сити?

Надсяння: традиційна культура і побут

А.Я. Дру́жби.

А не казали, що то молодці пішли?

А.Я. Н'и, н'и, то дру́жби ходіли.

З.М. І ма́ли тий, капел'у́х'і. За капил'у́хами ма́ли так'ий во барв'інок.

А.Я. Дехто йшов, мав і п'і́рйа позапíхан'і. Позапíхан'і б́ули п'і́рйа б'і́л'і, б́ули п'і́рйа помал'о́ван'і так'іво́ на черво́но і запиха́ли. Хло́пц'і ма́ли по л'ів'ий сторон'і ти п'і́рйа за́пхани за капил'у́хом, а молодій мав на прав'і сторон'і.

З.М. Во типе́р, коли́ то б́уло, тамто́го ро́ку в Ма́лнов'і, чу́йу: йдут, сп'іва́йут. Йде молодій, теж бук'е́ти при бо́ку тім. І капел'у́х'і, на капил'у́хах ту ма́ли так'і бук'е́тик'і і йдут і сп'іва́йут:

Роди́но, роди́но, роди́но коха́на,
Йа до те́бе й́ду в'ід само́го ра́на.
В'ід само́го ра́на до те́мної но́ч'і,
За тобо́в, роди́но, ви́плакав йа о́ч'і.

Ка́жді то́же йдут ха́та в ха́ту про́с'ит на вис'і́л'а.

З якими словами заходили в хату?

А.Я. “Сла́ва Ісу́су Христу́. Про́шу вас на вис'і́л'а. Просі́ли вас ма́ма, просі́ли вас та́то і йа вас про́шу, би ви до ме́не прийшлі́ на в'іс'і́л'а, би ви до ме́не прийшлі́ на в'іс'і́л'а”. Так молодій про́си і так молодá про́си.

А дру́жби і дру́жки що роблять?

А.Я. Ну то́жи так йдут, клан'а́йуц'с'а ко́ждий: “Про́шу вас на вис'і́л'а”. Пе́рша дру́жка і дру́га. Молода́: “Про́шу вас о благослове́н'ство”. І то́же про́си: “Просі́ли вас ма́ма, просі́ли вас та́то, шóби ви прийшлі́ до нас на в'іс'і́л'а”.

І так само молодий?

А.Я. Так са́мо молодій. Вони́ одна́ково.

Під час спрощування на весілля їх уже називають “молодий, молода” чи “наречений, наречена”?

А.Я. Куха́нка в нас б́ула. Куха́нка з куха́нком.

З.М. Н'и.

А.Я. А коха́нка то ше до то́го. Коха́нка його́ б́ула, йак в'ін до не́йі ході́в.

Називали дівчину “коханка”, як хлопець до неї ходив?

А.Я. Йак в'ін ході́в до д'івчини, то б́ула коха́нка.

А він тоді для неї хто?

А.Я. Коха́нец'. А́бо нари́чений. Вона́ коха́нка, а в'ін нари́чений був. А́бо нари́чена.

Таке було навіть до за́льотів?

А.Я. Ше ході́в.

с. Мишлятичі Мостиського р-ну Львівської обл.

Відколи їх називають “молодий” і “молода”?

А.Я. Йак ідуть на в'іс'іл'а просіти, ну, вони вже, опов'іди їх вийшли, вони тайак вже сп'іл'но, їх жит'а сп'іл'но п'ідé.

Молодий такими самими словами просив, як і молода?

А.Я. Так. І так молодій говорів, і так молодá.

З.М. А вот і в нас прós'ит. І молодій коли йдé по своїй рoдін'і, в'ін тóже приходив з дружбáми, клан'áйес'і, прósит благосло..., прósит благословén'ство, а дружби: “Прóсимо вас на в'іс'іл'и”. І типér.

Чи не було у вас такого обряду “посиранки”, коли молода збирала дівчат і сиром їх частувала?

А.Я. Н'и, в нас такóго...

З.М. То б́уло по вес'іл'у на нид'іл'у. Во так тóй субóти вес'іл'а, а в нид'іл'у, а на дрóгу нид'іл'у збирáлис'і дружк'і і пиклі пир'іг і то, варіли мáчку і сир зи смитáнойу. То вони фс'і збирáлис'і, йше в'іс'іл'а. То мойá мáма розкáзували. То так'é б́уло йак пóправини.

А.Я. То по вес'іл'у, по вес'іл'у.

То називали “посиранки” чи “пóправини”?

А.Я. Ну та йак? Тойвó тотó то кáзали то пóправини.

А саме весілля починалося в суботу?

А.Я. Ф субóту.

З чого починалося?

А.Я. Ну та зийшлáс'і фс'а рoдінá, дружк'і, дружбóвн, фс'а фам'іл'і́я і...

З.М. А йак в'ін приходів рáно до не́йі...

А.Я. Фс'а фам'іл'і́я. Молодóго. То йа кáжу до молодóй чи до молодóго. І рoдінá йогó ведут' до д'івчини.

Музика з самого ранку грала?

А.Я. Мúзика б́ула грáла г молодóго. І з тóй мúзико́у, б́убен, там гармóшка, скрі́шка, провáдили молодóго до молодóй. А пóт'ім рáзом...

Яку першу пісню грала музика? Може, “На добридень...”?

А.Я. “На добрáн'іч, на добрáн'іч”.

У вас таку співали?

З.М. То грáли, йак приходіли, йак до..., йак йа вам кáжу. Старóста, то до старóсти приходіли музík'і і грáли пéрше в'ід не́го. Йак старóста був дóма, приходіли до не́го і грáла музíkа:

На добрáноц, на добрáноц,

Áл'е не кáждéму,

Пáну о́йцу, пáну мáтк'е

І сердúшку мéму.

Пан о́йцец позвал'éйе,

А старшій брат н'е хци,

Надсяння: традиційна культура і побут

Мойа с'о́стра йешчэ ма́ла,

Най вирóсн'і йéшче.

То гра́ли, йак приході́ли до старо́сти.

Чому спі́вали “на добраніч”?

А.Я. Та вони́ бажáли.

Але ж приходили вранці?

З.М. Зра́на, а по́тім збирали, старо́ста зо старост'інов збиралис'і,
йшли там до не́гу і по́тім фс'і йшли до молодóйі.

А.Я. Вони́ там спі́вáli “па́ну о́йцу” – бат'ко́ви, “па́ну ма́тци” – па́ні
ма́м'і і “сердúшку ме́му” – той хло́пец так дúмав і тій д'івчин'і,
котру́ в'ін шчíро кохáв.

Але по-польськи спі́вали?

А.Я. То йе по-пóл'ск'и, áле мóжна перевéсти.

Ау вас тільки по-польськи спі́вали?

А.Я. Н'и, с'п'івáli і по-украї́нск'и, і так, і так. Йак молоді́й, коли́
ожені́вс'а:

Йа йу с'і оже́н'ів,

Йа йуж с'і уг'éшів,

Йа йуж сво́йе кавал'і́рство

На ба́нта пов'éс'ів.

То́же по-пóл'ску: йа ожині́вс'і вже, вже пот'і́шивс'а і сво́йе ка-
вал'і́рство, котро́йе в'ін гул'áв, вже на ба́нта пов'і́сив. Фс'о, бо
в'ін вже жонáтний, вже так не бúде.

Коли він ту пі́сню спі́вав?

А.Я. Коли́ вожині́вс'а.

З.М. Йак прив'і́тували молодú.

До того ще далеко. Кого просили на весі́лля? Як називали усі́х гостей на весі́ллі?

А.Я. Дру́жка, дру́жба.

А усі́х гостей?

А.Я. Вес'і́л'ні́йе.

А якщо приходять непро́шені під весі́лля?

А.Я. В нас так'і не йдуть.

З.М. В нас вéч'ір приходи́ фс'а мо́лод', ста́рш'і збо́ку подиві́тис'а,
áле би вони́ шли дес' за сті́л...

А як називають тих, які прийшли подивитися?

А.Я. Зо силá, л'úди зо силá.

У вас кажуть “перши́й дру́жба”...

А.Я. Дру́гий дру́жба...

А всі́ інші́ хло́пці?

А.Я. Дру́жбóви, то фс'і дру́жбóви.

Від якого ві́ку?

А.Я. Ну, дес' в'ід в'іс'імн'айц'іт', в'ід ш'існ'айц'іт'.

А ті, що мають років десять?

З.М. Тійі н'и. Тійі мал'і д'іти...

А.Я. В нас тип'ер так'іх д'іт'ей на вис'іл'а не бир'ут. Вони займа'ют м'ісце.

А колись?

А.Я. А коліс' бра'ли, д'іти бра'ли і дл'а тих д'іт'ей бу'ло м'ісце, і д'іти погост'ілис'і. Тип'ер то'го нема'. Коліс' фс'о та'н'ше бу'ло і обхо-ділос'і деш'евше вис'іл'а.

На весілл'і є також перша дружка і друга дружка?

З.М. Йе дру'га дру'жка.

А інші дівчата – дружки?

А.Я. Дружк'і.

З.М. І т'і хло'пц'і то дружб'ови, т'і дружк'і ч'іпіли бук'єти.

А.Я. І ше назива'ли “бойа'ри”.

Хто це бояри?

А.Я. А бойа'ри то то д'івчина прос'іла бойа'ри.

Хлопці зі сторони дівчини є боярами?

А.Я. То бу'ли бойа'ри. А хло'пц'і по сторон'і молод'ого то то бу'ли дру'жби.

А дівчата зі сторони молодого?

А.Я. То бу'ли свашк'і.

З.М. Колі прив'одили молод'ого до молод'ойі, то бойа'ри вив'одили молод'у з ха'ти.

Можє, казали на них “старші бояри”?

А.Я. Ста'рш'і бойа'ри. Пе'рший і дру'гий то то бу'ли ста'рш'і.

Так і казали пе'рший...?

А.Я. Пе'рший і дру'гий, і то бу'ли ста'рш'і.

Як казали: “бояр” чи “бояр”?

А.Я. Бо'яр, два – бойа'ри. Два бойа'ри тот'о ве'ли, пе'рша ішла при-шп'іл'увала пе'ршому дру'жбови, пе'рша дру'жка пришп'іл'увала пе'р-шому бойа'рови, дру'га дру'жка пришп'іл'увала дру'тому бойа'рови. Так, Зе'н'у?

З.М. Дружб'овам так. То свашк'і. Свашк'і пришп'іл'ували бойа'рам.

А.Я. Слу'хай мене. Молода' пр'оси пе'ршу дру'жку і дру'гу дру'жку. І прив'од'ит молод'ого до молод'ойі, то пе'рша дру'жка і дру'га дру'жка пришп'іл'уйі там пе'ршому дру'жбови і дру'тому. По його' сторон'і.

З.М. Молода' шп'іли молод'ому.

А.Я. А йа тоб'і йак ка'жу? Пе'рша дру'жка пришп'іл'увала, в'ін пр'оси пе'ршого дру'жби і дру'того дру'жби. А в'ід молод'ойі пе'рша дру'жка і дру'га дру'жка пришп'іл'увала його' пе'ршому дру'жбов'і і дру'тому дру'жбов'і. А молод'а пришп'іл'увала св'ому...

Надсяння: традиційна культура і побут

Світилки у вас були?

А.Я. А що то?

Така дівчина, що тримає свічки.

А.Я. Н'и, в нас такого...

А скільки було старостів на весіллі?

А.Я. Дві старост'ін'і і два старости.

Один з одного боку, а другий – з другого?

А.Я. Таїак йа казала. Просіла одного старости молодá, а другий староста...

Котрий староста головніший? Чи той у себе, а той у себе?

А.Я. Не було р'їжніц'і. Були обідва на одн'ім почот'і.

А не було у вас старости до комори?

А.Я. Був.

А як на нього казали?

А.Я. То називали староста, домовий староста.

З.М. Домовий староста.

А.Я. Домовий староста. В'ін там гор'івком, то фсе було п'ід його рукоїу.

І в нього був домовий, і в неї?

А.Я. В него і в неї домовий.

А мали якихось помічників?

А.Я. Йак'і були.

А як їх називали?

А.Я. Та ск'їл'ко так'їх повиносили і гор'івку... А мужик'і так'і були, йно с'і побзирали, де кум'їстрини [...]. Кóло того домового старости були так'і, жи і пот'їгнули.

А не було на весіллі маршалка?

А.Я. Н'и.

У деяких селах розпоряджався на весіллі не староста, а маршалок.

З.М. В нас типер, знайеш...

А.Я. А, в нас командував вис'їл'ом той староста, перший староста і другий староста. Вони командували в'їс'їл'ом, дивілис'і по столáх, чи там гор'ївк'и бракуїе, чи там вр'їзати кобасі, чи там шос' подáти, салáти йак'їс'...

З.М. То типер йи на вис'їл'у, стоїт кóло мýзик'и, ше сам сп'їваїе, бáвнт фсе вес'їл'а. Бо рáнше того не було.

Так, тепер так є.

А.Я. Але не в нас, то по м'їстáх.

А чи була якась різниця на весіллі між молодими гостями і старими? Не називали старих гостей сватами?

А.Я. Н'и, в нас того, то були гóс'ц'і фс'ї.

З.М. Сваті то були з йїї родіни, йшли, то сваті. З йїї родіни йшли в'їс'їлá чи до него, чи до неї. Йїї до него, а...

А.Я. Зен'у, то ішли старші л'уди, а йшли молодші. Йак тих старших називали? Во там, де мойá сестра в Дубн'і* живé, то там називають: “Йдут сваті”. А в нас називали гóс'т'і фс'і разом.

Як називають молоду пару на весіллі?

А.Я. Молодїйї, молодá пара. То котр'і с'і побирають, то молодá пара.

А не було на весіллі хорунжого?

А.Я. Н'и.

На весіллі несли гілку?

А.Я. Тóже в нас.

Не було?

А.Я. В нас тр'ійц'у, во ту г'іл'áку запахали в коровай. Но так, жиби́ несли... А йе так'і сéла, жо несут тр'ійц'у, саму́ тр'ійц'у. Вона гбрана гáрно так...

З.М. Г'іл'ý несли до молодого. Коли́ зáвтра вис'іл'а, вони́ с'огóдн'і несут' сорóчку.

Як це відбувається?

А.Я. То несут' ф пїятниц'у. Дванайц'іта годїна збираютьс'і дружк'ї, свашк'ї і несут' сорóчку. Ту сорóчку принóс'іт до молодого і сп'ивають п'їсн'і там, йак'і вони́...

А як?

З.М. Ми йак несли, йак бóли за дружк'ї [...], ми несли в'їтам в'їд неїї до него сорóчку, сп'ивали. А той Кл'імко то бив йїй брат:

А.Я. (с'їває):

Брат кошулейку несе,
А п'їд нем с'і земл'á трéсе.

Тільки два рядочки?

А.Я. А йа не знайу дáл'ше.

А торгувалися за сорóчку?

А.Я. Торгувалис'а. Отже, ск'їл'к'и вна вїкуп за ту сорóчку, ск'їл'ко? За ту сорóчку майут дéс'ат' л'їтр'ів гор'їлк'и. Чи там...

Дружки хотіли гор'їлки?

А.Я. Так. То ж ішли д'ївчáта і хлóпц'і, то йшов вес' той колектів. “Ск'їл'ко та сорóчка?” – “Дéс'ат' л'їтр'ів гор'ївк'ї, три к'їл'і кобасї”. А вони́ торгуйуц'і, торгуйуц'і та й пóт'ім дайут там л'їтру гор'ївк'ї, к'їлограм кобасї дайут', завивають в м'їшóчок...

З.М. А йак дружбóви х'їтр'і, пóза дружк'ї, пóза молодóу і ту сорóчку – мах і вк'рали і п'їшли. І фсе пропáло. Йак с'і женив йї син, а принéсли сорóчку тудї, а йї син дрóг'ий... І ну, вони́ то торгуйуц'і, а в'їн йакóс' тотó зал'їз, так ту сорóчку фхапїв. А тотá дружка фхапїла

* м. Дубно Рівненської обл.

Надсяння: традиційна культура і побут

сорочку, фт'ікала, а в'ін йак її вла́пав, йак на не́йі туді фпов, йа гада́ла, жо її за́бив.

А.Я. В'ікно́ так'е висо́к'е.

З.М. Вона́ хот'іла вкра́сти ту соро́чку, а в'ін її за́пав і не дав.

А для чо́го торго́ватися?

А.Я. Беру́т ви́куп з то́йі соро́чк'и.

З.М. Дру́жбо́ви му́с'ит дава́ти гро́ш'і.

Молода, крім сорочки, щось передавала молодому?

А.Я. Н'и.

А він їй щось дарував?

А.Я. В'ін купи́в її там йак'іс' подаро́к. Пе́рстин' чи ку́л'чик'и. На вес'і́л'у її подаруво́в за ту соро́чку, а так гро́шей то... Йа ма́ла три сі́ни. Бо́же, шо йа ма́ла з ті́ми сорочка́ми, йа вам ка́жу. Ни́раз дв'і годі́н'і с'і торго́вали. Дв'і годі́н'і, а по́т'ім заходи́ли до ха́ти і напива́лис'і д'івча́та і хло́пц'і.

Коли молодий іде по молоду, то на вулиці роблять якусь перепону?

А.Я. Ста́вл'ит бра́му.

Як називають?

А.Я. Бра́ма, бра́ма.

Хто стоїть на тій брамі?

А.Я. Ста́вйит сті́в і там йи ви́куп, ск'і́л'ко за молодо́го тре́ба да́ти. Чи за молоду́ про́с'ит. І ста́вл'ит сті́в і торго́йуц'і. Прибира́йес'і чо́лов'ік та́йяк на во́йна, і в'ін там фс'а́к'і́йі ти...

Як називають того чоловіка?

А.Я. Ну во́йін. Назива́йут во́йін. В'ін по-во́йен:ому, бире́ во́йен:ий к'і́тел' так'ий і ті́е штані́ во́йен:ийі. Во́йін. А ме́ле так'і...

З.М. В'ін с'і торго́йе, в'ін бере́ гро́ш'і, му́ пла́т'ат за то гро́ш'і. А йакшо́ стої́т з її р'і́дн'і чи бра́т чи хто, дайу́т і по сто, і по дв'іст'і грі́вен'.

І то такий викуп?

З.М. Так'ий ви́куп.

Ще одна брама є на подвір'ї?

А.Я. Н'и. То йе бра́ма за молоду́ і за молодо́го. Молоду́ п'ід ха́ту, ма́ма вино́сі во́ду с'в'иче́ну, кусо́чок хл'і́ба і с'і́л'. І благослови́т' молоду́, свої́ д'і́ти благослови́т' і так...

Саму молоду?

А.Я. Молоду́ і молодо́го.

Коли він уже прийшов?

А.Я. Вже коли́ вони́ пов'і́нча́лис'і, коли́ молоду́ забира́йут.

А до того? Вони ж перед шлюбом мають кланятися.

А.Я. Благослове́н'ство просі́ли.

Як?

З.М. Коли вони́ прихóд'ит, в'ін до не́йі, захóд'ит ф хату, с'іда́йе...

А.Я. На кр'ісло с'іда́йе ма́ма з ба́т'ком. Прихóди молоді́й...

З.М. Йі́йі ма́ма з ба́т'ком і йогó ма́ма з ба́т'ком. Вона́ тод'і клан'а́йис'і три ра́зи: “Прóшу о благословéн'ство”. Вони́ йі́ в'ідпов'іда́йут. Пóтім надв'ір ма́ма кро́пи йі́х с'в'ачéнов водóв і сп'івáйут “Покроп'і нас, мат'інóйко”. Надвор'і. Збира́йуц'і... і сп'івáйут:

Покроп'і нас, мат'інóйко,
С'в'ічéнойу водóйку.

Вона́ йі́х обхóди три ра́зи і кро́пи. А пóтім вона́, молодá, йде до кáждого однóго і прóси о благословéн'ство. Клан'а́йец'а...

А.Я. Коли́ йі́х поблагослови́ла, покропи́ла йі́х водóйку і ту тар'ілку, шо ма́йе ма́ма во́ду с'в'ашчéну і с'іл', кидáйут молод'áтам п'ід нóг'и і та тар'ілка розбивáйец'а на др'ібні́йе кусóчк'і.

На яку мелодію та пісня?

З.М. С'п'івáйут п'ід порóгом:

Покроп'і нас , мат'інóйко,
С'в'ічéнойу водóйку...

Оп'áт' зачина́йут. А вона́ хóди і кро́пи. А вони́ опійáт' с'п'івáйут:

Покроп'і нас , мат'інóйко,
С'в'ічéнойу водóйку...

Три ра́зи так с'п'івáйут, і вона́ йі́х покрапл'áйе. Пóтім вони́ йдут і прóс'ит о благословéн'ство.

То потім просять благословенства?

З.М. Вона́ прóси фс'іх л'удéй о благословéн'ство.

А.Я. Чикáй: “С'áко-та́ко вонúчи, най с'а д'івчинов не мúчи”. Коли́ то?

З.М. Та де!

А.Я. Та с'п'івáйут збóку, прис'п'іву́йут: “С'áку-та́ку вонúчу, най с'а д'івков не мúчу”.

З.М. То с'п'івáйут на Покрóву.

А.Я. Та н'і, х пол'іца́йа то сп'івáли на подв'іру. З Навос'улок* перевéли Нád'у і то сп'івáли п'ід двері́ма.

У вас кажуть “шлюб чи слоб”?

А.Я. Шл'уб.

Є́ таке слово “вінчатися, вінчання”?

А.Я. Вони́ вже шл'убóван'і.

А вийшовши з церкви, молода щось кидáє?

А.Я. Цукóрк'і розк'ідувала.

І давно?

* с. Новосілки (Великі або Малі) Мостиського р-ну Львівської обл.

Надсяння: традиційна культура і побут

А.Я. Коліс' так було. Коліс', кажуть, лупіли гор'іх'і. Гор'іх'і, во ти зерн'і мали і то нас'ін'і, ти й'арка з гор'іх'ів розк'їдували.

Хто веде до шлюбу молоду?

А.Я. Йі веде першій д'ружба і д'руг'ий д'ружба. А його веде перша д'ружка і д'руга д'ружка.

Не було колись такого, щоб молода до шлюбу йшла, стоячи на ф'їрі, і свічку в руках тримала?

А.Я. Н'і.

З.М. Та йак не було? То йак ф'і тому сел'і. А йак во, йак в'ід нас до Мишл'ятич*, бо в нас не було, бо в нас була зак'їрита ц'єрква. А йак ййшла – то та молодá стойáла, жоб'і д'івк'ї зám'їж вихóдили.

Стояла зі свічкою чи без?

А.Я. Без с'в'їчк'ї.

З.М. З д'ругого селá йак ййшла, то молодá стойáла на ф'їри.

А.Я. Та в нас такого не було, була ц'єрква.

Може, ще мала озиратися?

А.Я. Та мала, бо казали, шо д'івчáта нехáй зám'їж за н'ейу йдуг'.

З.М. Йак будé с'їд'їла, то д'івк'ї не п'їдуг зám'їж. Вонá стойáла.

А якщо дорога нерівна, то могла впасти.

З.М. Та і тримали, і падала. Йак зач'їли переган'ати, шо і привертáли.

А.Я. А в нас, во в нáшому сел'і, йе ц'єрква, і колі молодá в'інчáлас'і в ц'єркв'і, брала шл'уб, убзирáлас'і три рáзи назáд.

З.М. Та й тип'єр. А тип'єр не бзирáйес'і?

А.Я. Йа кажу, шоб д'івчáта йшли зám'їж.

А через яке плече?

А.Я. На праву стóрону, на правій б'їк.

Чи мала молода тягнути за собою полотно ногою?

А.Я. Во так було нирáз: брали молодóйі в'ел'он і зак'їдували молодóму. І зáраз ж'їнк'ї збóку б'їли і ск'їдували, шоб д'ївчина не комáндувала хлóпцем.

З.М. І там старáлас'і молодá, шоб ту прикл'асті, бо прикл'асті, би вонá б'їла в'єрха. Див'їлис'і.

А.Я. Зáра брали і ск'їдували.

До кого після церкви додому йдуть?

А.Я. Та до кóго перши запровáд'ит. Йа кажу: йак вонá йшла зám'їж до н'єгу, то перши йшли до н'ейі.

Як мама зустрічає молодих?

А.Я. Мáма зустр'їчáйе, берé вóду с'в'їчену, хл'їб, с'їл', в'їдкривáйе

* с. Мишлятичі Мостиського р-ну Львівської обл.

с. Мишлятичі Мостиського р-ну Львівської обл.

двер'ї і благословіт свої́х д'їтєй. Хл'їб бра́ла, бритва́нку, п'їд па́ху, і йїх за ру́ку привело́с'ї до ха́ти.

Чи молоді переступали через стіл?

А.Я. Н'и.

З.М. А ми йак бу́ди в Мокр'ánaх* на вес'їл'у, то..., а На́д'и во йшла́ за́м'їж, ма́ма йї привели́ до халу́пи, то ма́ма вийшла́ в кожус'ї. То кожух́ був в'їдвєрнений. Вона́ в кожус'ї об'їшла́ йїх три ра́зи...

Що це мало означати?

З.М. А йа зна́йу? То там так по-старода́вному. І йак йї вбира́ли там, йї прибира́ли, с'їда́ла йу на кожух́. Кла́ли кожух́. То ми там прийїха́ли, ста́ра вийшла́ на тїм..., кожух́ в'їдвєрнений...

А.Я. То ше по-старода́вному.

Не стелили молодим під ноги кожух?

А.Я. Н'и.

І не застеляли місце молодих кожухом?

З.М. Н'и, н'и.

Як називали те місце, де молоді сиділи?

А.Я. На трон'ї ка́зали.

Трон?

А.Я. Трон. Молодїй із молодов с'їда́ли за стїв, то йїх був трон.

Чи не сїдав туди спочатку молодший брат молодїй?

А.Я. Н'и, н'и.

Торгуватися за місце.

А.Я. То йак по в'їс'їл'у́ бу́ло, то нира́з перша дру́жка ста́рала́с'ї положи́ти гро́ш'ї ту, де с'їда́ли молодїй з молодїю, на той трон, би вони́ с'їда́ли.

З.М. То́бто поса́ду...

А.Я. На ту поса́ду, во де п'їдложи́ла гро́ш'ї, би вони́ там с'їда́ли за стїв.

Для чо́го?

А.Я. Би йї с'ї трима́ли гро́ш'ї. Вона́ ста́не госпо́дїней, ота́ молодá, би вона́ мала завждї́ при со́б'ї гро́ш'ї.

Дру́жка?

А.Я. Та молодá, котра́ вихо́ди за́м'їж. То та дру́жка кла́ла.

Для себе дру́жка не хотїла?

А.Я. Н'и, н'и. Вона́ бажа́ла т'ї молод'ї. Вона́ ста́не госпо́дїн'ойу, би при н'ї бу́ло...

Тї гро́шї кла́ла так, аби їх видно́ бу́ло?

А.Я. Молодá ба́чила.

Що мало́ стояти́ перед молодими́ на столї́? Коровай?

* с. Мокряни (Великі або Малі) Мостиського р-ну Львівської обл.

Надсяння: традиційна культура і побут

А.Я. Коровай і пл'яцк'и т'ї, шо ми пеклії.

Не ставили зв'язаних келихів?

А.Я. Н'и.

Два хл'їба одін на одін?

А.Я. Н'и. Такого не було. Може, дес' так'е і йе.

Як казали: "Запрошусмо за стіл чи на обід?"

А.Я. Запрошуйемо до столу.

Скільки разів запрошували до столу?

А.Я. Три рази. Перший раз то була перекуска – вони прийшли, потім був – друга перекуска, друга перекуска дес' так у четвертій гудині і уб'їд вни завжди старалис'ї до п'ївдванайц'їтойї. Во по стар'ї годин'ї – п'ївдванайц'їта. По-стародавн'ому отак дати об'їд.

Каву давали вкінці чи ні?

А.Я. Н'и, кави не давали. Ми давали голубці.

Які страви готували на весіллі?

А.Я. Перша перекуска була – мачка, ми до мачк'ї пиклії пир'їг, салати робіли.

Які?

А.Я. Салати робіли – майонез, тайак в нас ту робіли, і ми робіли з борачк'їв. Типер фс'ак'ї салати роб'їт. Ми варіли ййїка, борачк'ї червонийї давали і кобасу во ту м'аген'ку, во ту зв'арену ту кобасу.

То називали "салат з борачків"?

А.Я. Так. А шо, коліс' так не було салат'їв. Р'їзали ог'їрк'ї, р'їзали пом'їдори, во так'її був салат. А йу потім дал'ше, дал'ше доп'їру робіли салати фс'ак'ї...

Яка була мачка на весіллі?

А.Я. Варіли мн'асо, пражили мук'у на масл'ї. Спражили так до золотого кол'ору і збирали той росів, в'їн нам добре вистудивс'ї, і брали ту мук'у пражену, розколотіли, йа вам кажу така колотівка була, і той росів к'їпїт'. Там давали листок лавров'ї, к'їпїт' і п'їдбивали, робіли соб'ї п'їдбивку ос'їбне, росів к'їпїт, а друга..., одна колоти, друга л'їїе ту п'їдбивку і мн'асо в'їд'їбрали, мн'асо покрушіли на др'їбн'ен'ку і давали до тойї мачк'ї.

Пиріг був з бульби і гречки?

А.Я. Бул'би і гречки.

Казали "пиріг"?

А.Я. Пир'їг.

Які страви ще давали?

А.Я. Шо то дай'ут? Мачку, Зен', студеніну, н'и, перше дай'ут мачку...

Шо ми давали? Боже, забийте типер, чи йа пам'їгайу, забувайес'ї. Давали мачку і росів.

- З.М. Та що там... Коліс' робіли так: давали, йак прийшли зі шл'у-бу, а потім дали об'ід і вже по в'іс'іл'у.
- А.Я. А дру́га перéкуска б́ула студеніна...
- З.М. А типér на дру́гу перéкуску дай́т...
- А.Я. Студеніна б́ула і голубц'і. Голубц'і варіли, тайак типér вар'йт з рíжку, а зразу то ми терли б́ул'бу і з бул'б' тертих б́ули голубц'і. І що то б́уло, ше давали? Чикайте, що коліс' ми ше рихтували?
- З.М. Пиклі пшóн:у кáшу, пиклі пóвно ѓусок, потім поливали такóв подл'івов...
- А.Я. Та де, Зен', ми йу кáш'і не варіли.
А що тоді давали на обід?
- А.Я. На об'ід давали боршч п'ідбіваній і пír'іг той з б́ул'бов і грéчка, мйáсо т́ушине запахáли ми х пйиц, х пйицу і б́ул'ба, і кап́уста т́ушина. То був об'ід. І тóже салáти фс'ák'і, кобас́у р'ízали, хл'ібéц, к'ішку ми рихтували во. То к'ішка, врóд'і, б́ула на дру́гу перéкуску.
Капусту давали?
- А.Я. Кап́усту давали.
Молилися до капусти?
- А.Я. Н'и. А молітис'і моліли, йак прийшли з цérкви, с'ідáли фс'і за стіл фс'і гóс'т'і, ставáли і мóвили три рáзи "Богорóдице Д'іво". Н'и, "Отче нáш", три рáзи "Богорóдице Д'іво".
Що на весіллі пили, крім горілки?
- А.Я. Шо п́или? П́иво б́уло, м'інерáл'на водá...
А компот?
- А.Я. Компóти, ой, компóти ми варіли по ц'ілій в́иварц'і, так'івó ті бл'ашк'і так'і облівані велик'і.
Що пекли?
- А.Я. Пикті ми пиклі с́ірник, медівнік, цв́ібак'і, макóвник'і, так'і витінан'і ми витинали в фóрмах, з мáком макóвник'і.
А як то витинані?
- А.Я. Ну, б́ули так'і фóрми, ми м'ісіли крух'é т'істо, давали там мáсло, йайічка, смитáну, зам'ісіли наѓусто, амóн'ак і витинали фóрмами.
То це пляцки чи тістечка?
- А.Я. То так'і... с́ерце булó, зв'íзда там такá в́ироблена, рíбка. Так'і пл'áцк'и витінан'і. То ми витинали, так'і булі фóрми з бл'áшк'и порóблені купувáли і т́ими бл'áшками витинали пл'áцк'и. Так'і ти б́ули пл'áцк'и витінан'і.
Коли молодих в́итали, це вже був перепій?
- А.Я. То був перепій йу йак об'ід. Йак об'ід с'і к'інчáв, то робіли кривій тáнец і на кривім тáнци гул'áла пёрша дру́жка з'і фс'імá

Надсяння: традиційна культура і побут

гост'ими і навестатку берé молодá, за'їймайт'ї в'їнец' з голові і вона св'їй вёл'он кождій дру́жці і муси дати на гóлову.

Чому кривий танець?

А.Я. Ну, кривий танец', би д'івчата йшли зам'їж.

А це як? Який був той кривий танець?

А.Я. Ну та с'п'івали...

З.М. Та́йак типéр прив'їтан'е.

А.Я. Ї́ак типéр прив'їтан'ї. І ти дру́жк'ї ішли́ їй вис'п'івували фс'ак'ї п'їсн'ї.

Що співали?

А.Я. Зен', мóже, ти хот' пám'їтайеш, йак с'п'івали на кривий танец'? В голов'ї ми то́го н'їйак с'ї не вм'їстїт. Та тїл'о п'їсén' смо с'п'івали. І шо не пám'їтайеш?

З.М. Сп'івали “Сéстро мойá...”, йак йшла систрá з нем тан'ц'увати:

Сéстрó мойá, сéстро,

Жал' ми за тобóйу,

Ми с'ї розхóдномо,

Ї́ак рїба з водóйу.

Це гості співали?

З.М. Так сп'івали, йак тан'ц'увала з нем.

А.Я. Бóже, та йшли смо крївати, та шо ми тих п'їсén' сп'івали.

А чому кажете “кривати”?

А.Я. Кривий танец. Ї́ак ми йшли крївати.

Гості теж ішли кривати?

А.Я. Так, так. Клáли молоді грóш'ї.

Вона мала тарїлку?

А.Я. Бўла тар'їлка.

Як це виглядало?

А.Я. Ї́ї брав молодїй, пёршїй дру́жба брав молодў на кол'їна і так без той кривий танец в'їн їй тримáв на свóйїх кол'їнах. І стойáла тар'їлка, кр'їсло бўло і постáвили ... Тар'їл' був постáвлений на тим кр'їсл'ї, і к'їдали ти грóш'ї. Хто мав салфётку – пристелїв салфётков, хто не мав салфётк'ї – постáвив тар'їл' порóжн'їй. І ф той тар'їл' так к'їдали грóш'ї.

Хто танцював, якщо молода сидїла?

А.Я. Пёрша дру́жка тан'ц'увала. Пёрша дру́жка крївала зи фс'їмá гóс'т'їми. І з їйгó гóс'т'їми, і з їй гóс'т'їми.

А де був кривий танець?

А.Я. Г молодóйї. А колї молодў запрова́джували до не́гу, і в не́гу був вéч'їр тóжи кривий танец. І там дарувáли грóш'ї йогó родїна, бо то по ним б'їл'пши. То йшли грóш'ї вже дл'а не́го. І молодá вз'áла ти

с. Мишлятичі Мостиського р-ну Львівської обл.

своїй гроші за собойу, бо ма́ма не бра́ла тих гро́ш'ї, шо молодá заробі́ла...

Батьки дарували гроші?

А.Я. Та ну, бат'к'ї перш'ї ішли, перш'ї йшли.

А що батькам співали?

А.Я. Та то вже...

Чи було у вас таке поняття “перший переній”?

З.М. Йак співали “Заплака́ли в’їкна”...

А.Я. Н'и:

Пла́чут' в’їкна, пла́чут',
І запла́чут' ра́ни.
Тод'ї си запла́чиш,
Йак п’їдеш в’їд ма́ми.

Там співали: “Мару́с'у, Мару́с'у...”:

Йа ву свої́ї ма́ми
Ви́гул'а́ла йа́ми,
А в чужо́її р’їмно –
Гул'а́ти не в’їл'но.

З.М. (*співає*):

Ти ву свої́ї ма́ми
До об’їда спа́ла.

А.Я. (*співає*):

Чужо́її не будеш –
Будеш с'а стида́ла.

Те, що дарували, називали “дар, подарунок”?

А.Я. Подарк'ї. Типер дарували чи там прорстін', чи там п'їдод'їйал'-ник'ї дарували типер во, йак йа йуж прик'їнці, та ше м йу мога́м, ході́ла м. А коліс' то́го не бу́ло, дарували сам'ї гро́ш'ї. А типер вово́ вже при тих ру́ск'їх, то дарували вже, хто шо йак'їй там купи́в. Молоді́й ше йак був там йак'їй замо́жний, чи там йї купи́в к’ул'чик'ї, купи́в перстін', во так'е во.

З.М. Та типер молоді́й купл'а́йе золот'ї це́пк'ї. Коліс' то́го не бу́ло, бо фс'о́ бу́ло б’їдне.

А коли молоду завивали в хустку?

А.Я. Коли́ молоду́ завивали? Йак вона́ переда́ла св’їй вел'он фс'ім дру́жкам, свашкам...

Той обряд відбувався в неї?

А.Я. А то по́т'їм ма́ма, його́ ма́ма купи́ла хустку, його́ ма́ма купи́ла хустку і завива́ла свої́у нев’їстку.

Це молоду почи́ували?

З.М. Та коліс' бу́ло, зді́ймали ч’їпе́ц з голови́.

Надсяння: традиційна культура і побут

А.Я. Ну, то здіймали в'інець...

З.М. Ма́ма там їй завй́азували... і завй́азували їйї́ ху́стку.

А давно?

З.М. Здійма́ли тово́во, що ше вона́ бу́ла розплéтена, бра́ли то во́лос'ї́, фс'о закрúчу́вали в ч'інець і шпил'ка́ми, по́тім завй́азували ху́сткою.

А.Я. Ї́а тако́го не зна́йу.

І це називали почіпчинами?

З.М. О, то то вона́ йуж фс'о́.

А.Я. Ї́а тако́го не пам'ита́йу, їа то́го не пам'ита́йу. Хо́дити їа хо́дила, дава́ла, вона́ фс'ім дарува́ла вéл'он, сво́йїм дру́жкам, по ї́го ро́дін'і свашка́м. На́в'їт' і д'івча́тка так'ї ше бу́ли по ро́дін'і про́шеннїї, що вони́ за сва́шку ше ни бу́ли, але бу́ли на тим в'іс'ї́л'у, і тих д'їте́й бра́ла в кривї́й та́нець...

З.М. По́тім бра́ла той вéл'он – закрúчу́ла...

А.Я. Дру́жк'ї ла́пали той вéл'он. Хто зла́пав пе́рш'ї́й – в'їн пе́рше вї́йде за́м'їж. І то́чне, так сповн'áлос'а.

Що відбувалося раніше – кривий танець чи завивання?

А.Я. Пе́рши кривї́й та́нець.

З.М. Ї́ак шо́йно при́йшли во з це́ркиви, прив'їту́вали ї́х.

А.Я. Типе́р б'ї́л'ше прив'їту́ють за сто́лом.

З.М. Типе́р при́ход'їт, вона́ с'їда́йї...

А.Я. Типе́р криво́го та́нц'у...

З.М. Типе́р во прохóд'їт, несúт фс'ї кв'їти і с'їда́йут в зал за сто́лі. А по́тім, ко́лі к'їнча́їес'ї вис'ї́л'а, ма́ма його́ і берé...

А.Я. Ху́стку, завива́їе їй ху́стку...

З.М. Вона́ їй завива́йї їй, а та завива́їе їй.

А.Я. Молода́ дару́їе ма́м'ї, а ма́ма дару́їе молод'ї́.

Як називають подарунок молодій свекрусі?

А.Я. Подáрк'и.

Не кажуть “балець”?

А.Я. Н'и, н'и.

З.М. І купл'áїе молодá, мо́же т'ї тес'т'ов'ї купі́ти чи там свéдер, чи на сукóнку їй да́ти. Ше до то́ї ху́стк'и, не т'ї́л'к'и саму́ ху́стку, но ше їй шос' подáрком мо́же подарува́ти.

А свекрові дарує щось?

А.Я. Свéкрови купл'áїе свéтир, там сорóчку...

І ще кому дарує?

А.Я. Ну і хто їй...

З.М. Ск'ї́л'ко ї́х там їй. Ї́ак їй ро́діна ви́ліка, то вона́ му́си купл'áти фс'ї́м.

с. Мишлятичі Мостиського р-ну Львівської обл.

Як випроваджують молоду з дому, коли вона йде за невістку?

А.Я. Відпровáд'ат' і тóже йі там...

З.М. Берúт кúрку лáпайут, коли й берúт подúшку, берúт тотú подúшку...

А.Я. Óбраз, пéрши берúт óбраз...

І з тим йде?

З.М. З кúркою, з однóв подúшков.

І як називають те, що несуть за молодою до дому молодого?

А.Я. Придане.

А тих людей, які несуть?

А.Я. Та то то, ті нисúт вис'íl'нiйе, дружбóви б'ерúт.

З.М. І мýзика гра́йе, провáд'ит...

В'ідкривáйте, мáмо, скрін'у –

Видéмо вам господiн'у,

В'ідкривáйте, мáти, двéр'і –

Видéмо вам господáрiя.

Йдúт, йак в'ин iдé до нéйі, то с'п'ивáйут:

В'ідкривáйте, мáти, двéр'і –

Видéмо вам господáрiя.

А йі ведúт, йдúт до нéго, то:

В'ідкривáйте, мáмо, скрін'у –

Видéмо вам господiн'у.

Як свекруха зустрічає невістку?

А.Я. Тóжи вихóди з хáти, благословiт' йі і тóже берé хл'iб п'ид пáху, во на правú стóрону берéс'і хл'iб, перехристiт' с'і йiх і видé йiх с'і до хáти.

З.М. А до хáти...

А.Я. Три рáзи, три рáзи з хл'iбом...

А молоді тримаються хлiба?

А.Я. Вони тримáйут обидвóйе той хл'iб, во мáма бирé таквó п'ид пáху, берé таквó п'ид пáху хл'iб, молодiйе йдут двóйе, тримáйуц' с'і тóго хл'iба, мáма йде напир'iд, а вони за мáмою йдут'. Во так назадгúз'.

Це мама йде назадгуз'.

Коли мама випроваджує дочку з хати, чи не дає їй шматок хлiба під паху?

А.Я. Н'и, н'и. Мóже, дес' так'ий був звiчай.

У молодого є весiльне частування?

А.Я. Тóже так дайúт три рáзи, йак в молодóйі, і в молодóго.

Як молодих випроваджували на першу шлюбну нiч? Щось приспiвували?

А.Я. Йак називáли, Зен', дз'iс'ай в вас?

Надсяння: традиційна культура і побут

З.М. Медóвий м'іс'ац'.

Невже так колись казали?

А.Я. Молодiх дз'іс'ай мидóвий м'іс'ац'.

З.М. Бра́ли так, ма́ли спи́ц' іа́л'ну, кла́ли сп'і́ціа́л'ну ко́мнату, сти́ли́ли л'і́жку, сте́ли́ли б'і́лен'ку про́с'т'і́н'. І ра́ну при́ходи́ли чи ба́т'к'і́, чи хто і диві́ли на ту про́стін'. Їа́кшо́ вона́ бу́ла че́сна, вона́ бу́ла закрова́влена, а йа́к ни́чесна бу́ла, то йа́ не зна́йу шо́ бу́ло! То вони́ к'и́дали, вони́ не жи́ли, а с'і́ розво́дили – во́ вона́ нечесна.

Що робили, якщо довідалися, що нечесна?

З.М. Їа́кшо́ зна́ли... Ра́но при́ходи́ли ро́дич'і́ його́ і́йі. Їа́кшо́ – зра́зу фс'о́, виган'а́ли йі́.

А.Я. А йа́к мо́йі д'і́до розка́зували. Зна́йшо́в си́ коха́нку в Гу́сакóв'і*, ж'і́нку лиші́в і дво́йе д'і́тєй. А в'і́н бере́ шл'у́б, то йа́к прис'ага́йе? “Йа́ тоб'і́ прис'ага́йу до сме́рт'і́”. То з Пе́ремишл'и́ визива́ли арх'и́нциб'і́ску́па то́го, шо́ ста́рший бу́в над с'ва́пчє́никами, в'і́н со́б'і́ му́с'ів купи́ти труну́, л'і́гав на сті́в, на ст'і́л. В'і́дправа́ли́ фс'о́ то, шо́ за поме́ршим ту́ панах'і́ду, кла́ли його́ в ту труну́, обве́ли го́ три ра́зи до́вко́ла ха́ти то́йі мо́лодо́йі і́ фс'о́ – в'і́н ста́йе, в'і́н йі́ прис'ага́в до сме́рти. Бо то́ йуж бу́ла в'і́дправа́ а́ смирте́л'на. Пі́сл'а то́йі в'і́дправи́ в'і́н то́ту́ труну́ спа́лів і́ п'і́шов до то́йі коха́нк'и́ жи́ти. Ота́к ко́ліс' бу́ло. Не такво́́ йа́ к'і́нув і́ п'і́шов.

А якщо дівчина нечесна, але зрiшила перед весiлям зi своїм чоловіком, то її виганяли також?

З.М. В'і́н з не́м не жи́в.

Так вона ж з ним.

А.Я. Мо́же, вони́ дес' сво́йу н'і́ч приве́ли в дру́г'ім м'і́сци.

З.М. То́ йа́ то́го́ не ска́жу. Їа́ зна́йу то, шо́... Їа́ йуж така́ тро́шк'и́ бу́ла. Ба́б'і́ пос'і́дали, та́ й то́ си́ там так'є́ розка́зували.

Якщо молода чи молодий не мають мами чи тата, то вони йдуть на цвинтар просити благословення?

А.Я. Йі́дут.

Коли?

А.Я. Йі́дут до це́ркви... ста́йу́т. Г'би́ра́йут мо́лоду́, мо́лодо́го приво́д'ит до мо́лодо́йі, вона́ йу́ гбра́на і́ вона́ с'і́да́йе... Типе́р с'і́да́йут фс'о́, с'і́да́йут г ма́шину́ і́ йі́дут на цві́нтар. А ко́ліс' на́ цві́нтар бу́ло, мо́же, й да́леко, с'і́дали́ на ф'і́ру і́ йі́хали́ ф'і́ров. Про́сі́ли о́ благо́словє́н'ство на́ гроба́х сво́йі́х ро́дич'і́в.

З.М. Ко́ліс' ка́зали, йа́к во́ д'і́вчину до́ шл'у́бу ладува́ли, а вона́ не ма́ла ма́ми, і́ йі́ че́шут, вби́ра́йут йі́ і́ с'п'і́ва́йут:

* смт. Гусаків Мостиського р-ну Львівської обл.

Пос'їяла конопел'к'и,
Зібрала полóву,
Йагби менé р'їдн'а ма́ма,
Йа б не журилáс'а.
Фс'ї д'ївчата мамі май'ут,
А йа та́та ма́йу.
С'їм раз воді принóсила
З тїхого Дуна́йу.
С'їм раз воді принóсила
Й вóс'мий напилáс'а.
Йагби м'ен'ї р'їдн'а ма́ма,
Йа б ни журилáс'а.
Ой, ста́ла йа на порóз'ї
Та й ста́ла плака́ти,
А ти прийди́, прийди́, р'їдн'а ма́му́,
Кóсу рожчисáти...

А вони́ йїї чéшут. Розпл'їта́йут і чéшут: “Прийди́, прийди́, р'їдн'а ма́му́, кóсу рожчисáти”... То йї ладу́йут йу в'їнц'а, до пл'ўбу і заклада́йут на йї го́лову в'їне́ц'. Вел'о́на ни б́уло, но в'їне́ц' кладу́т йїї на го́лву...

А.Я. Йа теж лиші́лас' без та́та і без ма́ми.

У чому молода колись була одягнута?

З.М. Бо ма́ли і так'її б'їл'ї кос'т'ўмчик'и, бо ра́н'ше ни б́уло сук'їно́к,
в кос'т'ўмах бра́ли...

Спідничка була?

А.Я. Сп'їдничка б́ула і бл'ўзка. І фс'о.

А на голові вінок?

А.Я. Вел'о́н.

З.М. Барв'їнок ма́ла, па́ра стóнга.

А.Я. Йидну́ ст'ажку ма́ли, стóнгу тоту́ так позб́їрану. Котра́ б́ула б'їдн'їша, то ма́ла стóнгу, бо ста́тку йї ни б́уло на вел'о́н, а котрї́е б́ули бага́чп'ї, то в'їнча́лис'а, бра́ли пл'ўб г вел'о́нах.

З.М. Так бра́ли і так с'п'їва́ли.

А коли кланялися, то не співали цієї пісні?

А.Я. Н'и. Ко́лис' йшли, ко́жда мо́лода́ клан'áлас'а тод'ї, ко́лі йшли́ до це́ркви бра́ти пл'ўб, до ма́ми, до та́та, до систрі́, до бра́та. І по сус'їдах йшли́ просі́ли благосло́вен'ства...

З.М. Котра́ не ма́ла ма́ми, то йшла на цвї́нтар.

Які були забобони під час весілля? Що треба було робити молодим чи їхнім батькам, аби щасливо склалося життя? Дежто каже, що молоді не мають права співати. А мама співає на весіллі?

Надсяння: традиційна культура і побут

А.Я. Бóже, йа три сині́ жині́ла і ві́с'п'івалам'і, а на криві́й та́нец'
с'п'івала йак ну.

Ким є після весі́лля дружина сина для батькі́в?

А.Я. Нив'і́стка.

А він?

А.Я. З'ат'.

А якщо він йде до неї жити?

А.Я. З'ит'.

Не приймак?

А.Я. Н'и, н'и. То з'ит', прийшо́в з'ит'.

А між собою батьки є сватами?

А.Я. Так. Сваті́.

Невістки, зяті кажу́ть “мама”, “тато”?

А.Я. Йак йа ма́йу нив'і́стку, йа ма́йу три нив'і́стк'и, то вона́ пе́рше
сло́во “ма́ма”.

Але для невісток ви хто?

А.Я. Ма́ма.

З.М. “Во мо́я свикру́ха”, — ка́жут.

А на батька — свекор?

З.М. Свекор.

Ким є для чолові́ка батьки дружини?

А.Я. Тес'т'о́ва. Тес'т'.

Як у вас колись називали вагі́тну?

А.Я. Гру́ба.

А не було слова “в тяжи”?

А.Я. Каза́ли: “в т'ижі́”. І гру́ба, і в т'ижі́.

Коли вона завагі́тніла, то кажу́ть, що вона...

А.Я. Зайшла́ в т'иж.

Чого не можна було вагі́тній жі́нці робити?

А.Я. Рубі́ти, рубі́ти?

З.М. Не ма́ла в так'і рил'і́г'ійн'і с'в'а́та ни шы́ти, бо каза́ли: “Заши́йеш
дити́н'і там шос'”. І ще ту шос' то вона́ ма́ла, йі́ не тре́ба було́...

А.Я. Ни сварі́тис'і... в ха́т'і, говори́ти йак ти... гн'і́вайуц'і. Прийде́
чи там нив'і́стка во з ма́мов...

З.М. Не хова́тис'і. Де́котрийі́, шо так тре́ба, жо́бни шос' там хова́ла, бо
дити́на бу́де с'і хова́ла, стида́лас'і.

Не забороняли переступати через шнурок, ланцюг?

А.Я. Н'и, йа за так'е́ не зна́йу.

Ще в одному́ селі́ мені каза́ли, що не можна через сито дивитися?

З.М. Па́чку.

А.Я. Давали грóш'ї.

З.М. Цукóр так'їй, знайтите, гавкáми, би їй б́уло фс'о жит'á солóтко.

Якщо в хаті часто помирають діти, то що робили, аби в майбутньому це відвернути?

А.Я. В нас вмира́ли д'їти во ту по-сус'їцтв'ї, мёрло ж'їнци трóйе д'їтїй...

З.М. Пердава́ли че́рез в'їкно́.

Коли приносили охрещену дитину з церкви?

А.Я. Так. Ко́ли прине́сли з...

З.М. Пердава́ли но́жками...

А.Я. Гмер і та гме́рла. Двана́йц'їт' ро́к'ів, одіна́ц'ат' ро́к'ів. Такі́ д'їти їй вмира́ли [...]. Й по́т'їм їйї́ с'ї наро́дило, їй гме́рло трóйе д'їте́й за поридко́м – по де́с'їт', оди́на́йц'їт', по двана́йц'їт' ро́к'ів. То по́т'їм сказа́в с'в'ашче́ник з Пере́мишл'а: “Йак принисе́те дити́ну, да́йте но́жками до ха́ти. Н'и, голово́йу пе́рши до ха́ти, голово́йу че́рез в'їкно́ пе́рши”.

З.М. Не голово́йу, а но́жками.

А.Я. Наобо́рот. То бі́ло обо́рот.

З.М. Мо́йї ма́ми вмира́ли теж д'їти, і неб'їжчик Хо́мїя́к каза́в: “Йак принесе́ш зи ксту, дава́й че́рез в'їкно́ і но́жками до ха́ти”.

І не помирали більше діти?

А.Я. Перестава́ли д'їти гмира́ти.

Якщо хресна мама передавала, то хто в хаті ту дитину брав?

З.М. Та хтос' брав. Мо́же, хре́сний...

А.Я. Та хресна передава́ла, хре́сний брав в'їд не́йї...

Не було такого, що як часто помирають діти, то брали будь-кого за кума? Наприклад, того, кого першого на вулиці зустріли.

А.Я. В нас тако́го не б́уло.

Чи клали щось на поріг, коли дитину приносили з церкви?

А.Я. То ше́ їа теж не...

Не клали коло печі?

А.Я. Н'и, н'и. Кла́ли а́бо на л'їжку, а́бо положи́ли ту дити́ну на заго́ловок. А н'ї, то б́ула ко́ліска. Положи́ли ту дити́ну в ко́ліску. В ту ко́ліску кла́ли і грóш'ї, кла́ли цу́к'їр, кла́ли чи там полотно́, йак'їс' подаро́к тїй дити́н'ї покла́ли. А так шóби кла́ли на поро́з'ї, то в нас тако́го...

Які пісні співали на хрестинах? Може, “Ангел маленький”?

А.Я. Н'и. Йак с'ї понапива́ли:

Ішо́в кум горо́йу,

Ку́ма долино́йу,

Зайшла́ п'їд бузи́ну...

То їа не б́уду да́л'ї говори́ла.

Надсяння: традиційна культура і побут

З.М. Так с'п'івали:

Зайшли п'ід терніну:

– Дай, куму́, бузіну.

Кум просів. Але ж то був перший кум. З кумо́йу, то зна́йтите, то було гр'іхом. В нас перший кум ужені́вс'і з першо́ю кумо́йу, народі́ла четве́ро д'іте́й н'імі́х. І фс'і д'іти пон'ім'іли...

Чи кликали на хрестини ту бабку, що приймала роди?

А.Я. Обов'язко́во.

На хрестинах вона мала якусь роль?

А.Я. Ну, приноси́ла то́же подаро́к йак'ійс' тій дити́н'і чи там гро́ш'і йі́ дарува́ла. Ба́бку завжди́ просі́ли. Вона́ біла́ перший г'іс'ц'.

Збирали гроші на тарілку?

А.Я. Н'и, в нас то́го не було́. В нас дава́ли, йак дити́н'і кла́ли в кулі́ску або́ б'і́л'а то́го заго́ловка, де дити́на лижа́ла. А так би з таре́л'ом ході́ли – тако́го німа́.

Жінку, яка народила позашлюбну дитину, називали “завітка”?

А.Я. Ку́рва.

А завітка, коли така жінка вагітна?

А.Я. Вона́ с'і заві́ла...

Як називають жінку, що має позашлюбну дитину, наприклад, 10, 12-ти... років?

А.Я. Ну а йак? За́вітка.

Якщо ж вона виходить заміж вагітною, то називають її “завітка” чи ні?

А.Я. Н'и, на таку́ н'и. Во така́, котра́ соб'і́ нагул'а́ла, ну то йе за́вітка.

А котра́ заваг'і́тн'і́ла напер'ід, то вона́ за то́го чолов'і́ка йде за́м'іж, вона́ вже не йе за́вітка.

Позашлюбних дітей називали найдухами?

А.Я. Найду́х'і.

А між позашлюбними хлопчиком і дівчинкою була якась різниця?

А.Я. То найду́х, а то найду́шка.

А бенькартом не називали?

А.Я. Н'и, н'и.

Байстрюком?

А.Я. Н'и.

Погано до таких дітей ставилися?

А.Я. А хто в'ідчува́в? Над так'ім найду́хом то с'і́ фс'і́ в ха́т'і знушча́ли.

Та дити́на вона́ н'іко́ли не ма́ла...

Чим колись діти бавилися?

А.Я. А чим с'і́ ба́вили? Йа зна́йу, мо́йі робі́в..., д'ідо́ зробі́ли так'е́ йак ко́литовка, так'е́ йак в'ітра́к. І ту так'ій́ був патичо́к ві́т'и-тий, і воно́ соб'і́ так обирта́ло, так рип'і́ло. Во така́ забавка. Сам'і́ ж'інк'і́ ші́ли л'ал'к'і́ з йакóйіс' ма́те́р'ійі́. Там голо́вку, ту н'і́жк'и,

с. Мишлятичі Мостиського р-ну Львівської обл.

ту ручк'і. І воно máло і в гúбц'і соб'ї кла́ло, а зубин'іта росли, то пхáло соб'ї ту ручку чи там нóжку і грíзло.

Така забавка була як для хлопчика, так і для дівчинки? Немає значення?

А.Я. Так і дл'а д'івчинк'и, та. Ни бúло значин'и, н'и.

Спи, дитино, йа колишу.

Йак не заспиш, то т'і лишу.

Лишу тебе, п'їду х по́ли.

Спи, малén'к'ий м'їй соко́ли.

П'їду х по́ли на з'їл'ейку,

Дл'а дитіни на спан'їн'ку.

Та дúже с'і с'п'їва́ло, йа вже не пам'нтайу.

Із родинного альбому Христини Денис (з дому — Романів).

Весілля подружжя Денис. Мостищина, 1960 рік

Село Плешевичі

Мостиського району Львівської області

Інформатори:

Марія Михайлівна Марцин (далі – М.М.), 1915 р. н.

Анастасія Михайлівна Боднар (далі – А.Б.), 1919 р. н.,

уродженка с. Великі Новосілки Мостиського району

Записав Михайло Глушко 19.07.2004 р.

А як смерть приходить?

М.М. Та приходить, стаїє в хат'ї і кліче.

А яка вона на вигляд?

М.М. Ну та во так, їа знаїу, їак вам сказати?

Що казали старі люди, як смерть виглядає?

М.М. Їа ни маїу пун'ат':а, їак вам сказати.

Якщо говорите про смерть, то якось її уявляєте: з косою, з пилою?

М.М. С косоїу, с косоїу.

А якщо з пилою приходить?

М.М. А шо б'уде р'ізала п'ілов?

Кажуть, якщо коса, то легша смерть, а якщо пила, то тяжче різє і тяжча смерть.

М.М. Та їак смерт' приходить? Та л'удїна зуслáбне, їуш слаба і така во, і гмре та й вс'о. Та хто..., смертї н'їхтó ни вид'ів.

Старі люди казали, що вони знали, яка має бути в кожного смерть. Не кажуть, що смерть залежить від того, як людина жила?

М.М. Н'е-а. Тóго ни русказує н'їхтó.

Кажуть, якщо великий грішник, то б'ільше мучиться.

М.М. Шо їа така гр'їшна, жу їа так довго жив'у і м'учус'ї? Їа с'ї м'учу.

Х'їба їа жив'у? Їа с'ї м'учу, дуживаїу, чикаїу.

Але чомусь вмирати ніхто не хоче?

М.М. А їа би їу хт'їла.

Бог дає вам довшє життя, ніж ви хотіли.

М.М. Їа би хут'їла їу вмерти, жїби їуш вс'о. А пóг'ім, їак би с'ї ту рубїли, шо хт'їли.

Ви знаєте що таке Вілія?

М.М. Ну та чо ж ни знаїу.

с. Палешевичі Мостиського р-ну Львівської обл.

- У вас святкували дві Вілїї чи одну?
М.М. Дв'ї.
Як казали: "Святий вечір чи Вілія"?
М.М. С'вйатїй вєч'їр і В'їл'їя на С'вйатїй вєч'їр.
Які страви ви готували на Вілію?
М.М. Вс'ак'ї.
Назвїть, будь ласка.
М.М. Йак'її муглá.
Які саме?
М.М. Капúсту, пирог'ї, грибї гутóвила, голушц'ї, квас, так'є во.
А кутю?
М.М. Кут'ú, так.
Кутя повинна бути обов'язково?
М.М. Пєрша кут'á.
У вас їли кутю першою чи другою?
М.М. Пєршу.
А квас?
М.М. Квас пєрший.
А кутю коли їли?
М.М. Та кулі п'їд'їйшлò, кулі...
А.Б. Та кут'á пєрша бїла.
Яку страву ви їсте першою на Вілію?
А.Б. Кут'ú.
А ви?
М.М. Йак п'їдїйдн.
То немає значення, чи перший квас, чи перша кутя?
М.М. Та йа знайу? Вс'о р'ївно даїут на ст'їв. Путрòха то с'ї б'їрэ і то с'ї б'їрэ.
Як називається той снїп, що стоїть на покутті?
М.М. Сн'їп. Д'їдúх.
А.Б. Д'їдúх.
Хто його заносив до хати за Польщї?
М.М. Гуспòдар.
А солому?
М.М. І сулòму.
А.Б. А тишєр ни нисúт.
Де той дїдúх стояв?
М.М. На кут'ї.
А що лежало на столї?
М.М. С'їно.
Їого стелили на увєсь стїл чи тїльки там, де клали миски?

Надсяння: традиційна культура і побут

М.М. На п'яній ст'ів застеліли і путрошки, та во пару стибел.

Куди ви дівали те сіно після свят?

А.Б. А йа, наприклад, йа, йа ни знайу, йак ты, йа то с'іно звинула дук'і, в кул'ок і то гувор'іт так, іше в'ід мене йе старш'ійі л'уди, шо йак к'урка кв'окайе, і п'іт ту к'урку тр'єба то с'іно класти, шу б'удут с'і к'ури в'ели.

Коли постелили солому, що робили діти?

М.М. Кв'окали. Б'ігали пу т'і сулом'і, кв'окали.

Для чого?

М.М. Каз'али, ш'уби к'ури б'ули.

Під столом кв'окали чи лише там, де була солома?

М.М. Вс'уди, вс'уди л'азили.

Попід стіл?

М.М. Поп'іт ст'іл так, пу х'ат'і.

Спали на тій соломі першу ніч?

М.М. Сп'али. О, йак с'і т'іпили.

А на л'яжку спали?

М.М. Н'е, на сулом'і.

Батьки також спали на соломі чи тільки діти?

М.М. Та бат'ки, та йу старійу, то йу б'іл'ше йшли на л'ішку.

А діти на соломі спали?

М.М. Д'іти на сулом'і.

Перед тим, як сідали вечеряти, йшли до худоби?

М.М. Ай'аже. Йшли, давали худоб'ійі с'іно, вс'о, такв'о. Бу ми б'удимо вич'ер'яли там, шо тот'о, а'ли жуб'і й худ'оба там м'ала шос' йакос' д'обройе с'іно, там шос' так'ойе во.

А.Б. Йа на'в'іт' суб'аку клічу ду х'ати, ж'уби йшла, йак йа в'ч'ерайу.

І що ви їй дасте?

А.Б. Вс'о, шо м'ожу, дам йійі, най йіст.

І кутю дасте їй їсти?

А.Б. Та кут'у там йак кут'у, ну а'ли дис' шос' тик'е во, м'ожн, вар'єник, м'оже, там іше де кус'очок т'ойі стр'ушл'і.

Струшлі?

А.Б. Так, так, стр'ушл'і назив'айут.

У вас собаку кличуть до хати перед вечерєю?

А.Б. Так.

Ви в хаті давали їй їсти?

А.Б. В х'ат'і, в х'ат'і соб'ака.

Після того, як нагодували собаку, вже ви сідали до вечері?

А.Б. Так. А пот'ім соб'ака п'ішла на'дв'ір, а нам каз'али вих'одити на'дв'ір. “Ставайте, – кажи, – сл'ухайте, де соб'аки б'р'ешут”.

Так казали дівчатам?

А.Б. Так, д'івчатам. В кутр'і стурун'і суб'аки брешпут, в тамтú сторону вийдиш за йак'огос' чулув'іка зám'іш.

І ви вийшли за чоловіка з того боку, де собака гавкав?

А.Б. Таде, н'е.

Це було на Першу вілію?

А.Б. Так.

Але виходили дівчата, прислухалися?

М.М. Та, виходили.

Підучи годувати худобу, брали зі собою якийсь хліб?

М.М. Ай'агжи.

Який?

М.М. Та йак'ий був в хат'і.

Годували худобу хлібом?

М.М. Пу куску́ да́ли худоб'і, і вунó йіст.

А сіль?

М.М. Со́л'і то́жи, та вс'о, вс'о путро́ха, шо хто м'іх.

І солі давали?

М.М. Ай'агжи. Йа мус'іла да́ти псо́ви пир'іх, кутóви, а кутóви іше́, ше к'іт йе, ш'е кутóви тр'е́ба да́ти. К'іт п'іт стуло́м с'ід'ів на суло́м'і.

А худобі носили?

М.М. Носі́ли.

Спеціально хліб давали?

М.М. Ай'агжи, та.

А в будний день не дасте хліб?

М.М. Та йак'о́йе.

Тільки в цей день хліб давали?

М.М. Йа до́бри, шу́ би м сама́ ма́ла, і ше й худоб'і.

Кажуть, що для худоби пекли спеціальні хліби.

М.М. А то спец'і́ял'но п'іклі́, кулі́...

А.Б. На Йандр'і́я.

М.М. Де, На́д'у, на Йарда́н'ск'і́йі с'в'е́та. Шо гувóриш на Йандр'і́я?

На Йарда́н'ск'і́йі то, п'іклі́ шч'і́драк'і́ так'і́йі, пл'а́цк'и так'і́йі.

А.Б. С'вйаче́ну во́ду дава́ли.

М.М. С'вйаче́ну во́ду і т'і́ пл'а́цк'и дава́ли худоб'і. І тов вудóв с'вйаче́нов зам'ішували т'і́сто і рубі́ли ше хре́стик'і́.

З якого борошна пекли щедрак?

М.М. Ну та йак'у́ ма́ли. З б'і́луйі.

Що готували на Новий рік?

М.М. Та шо хто мав.

Увечері перед Новим роком робили пироги?

Надсяння: традиційна культура і побут

М.М. Рубіли.

А галубці?

М.М. Голубці і тожи.

Тоді була ціла вечеря?

М.М. Та ні вич'єра, та во так, аби с'ї найіли.

Як називали тих людей, що приходили вранці на Новий рік?

М.М. Мушчіна, мус'ів прийті мушчіна, кажи, буди шчас'т'ї, а ж'інка йак прійди, ту ні буди, кажи, шчас'т'ї. Мушчіна йак прійди, ту буди шчас'т'ї.

Тому зранку і приходили до хати хлопчики?

М.М. Так.

Як їх у вас називали?

М.М. Ну та йак то йак?

Як по-сільському їх називали?

М.М. Йа знайу? Йа ні майу пун'ат'а йак.

Може, "навулітники" казали?

М.М. Во, во, во, йа забувайу.

А.Б. Татус'кали.

Як вони "татуськали"?

А.Б. "Татус', татус', в'ітчин'іт".

А далі?

А.Б. (співас):

Новій рок, Новій рок,
Вродилас'ї пшеничойка і гурох, і гурох.
Татус', матус', вутвур'іт нам, вутвур'іт.
Засв'іт(?) тих п'їринах, в кужушках,
А нам ту зімно пу нушках.
Татус', матус', вутвур'іт...

Йа встайу і майу грон'ї, в'іткривайу двєр'ї і дайу йім грон'ї.

М.М. А вуні пшиніц'у майут і...

А.Б. Пусипайут. А йа перш'її клічу до хати: "Квокайти м'ї в хат'ї".

І вони квокали?

А.Б. Квокайут: "Кво-кво-кацє-кацє", шуби кўри с'ї вєли. Алі того року ні було н'ї татус'ки, н'ї н'ікого не було.

Кажуть, що за Польщі господар виносив тоді дїдуха з хати.

М.М. Казали молотїти.

Хто його молотив?

А.Б. То то татус'к'ї.

Чим вони молотили?

М.М. Палиц'ами.

Де?

М.М. Та в хат'ї, чи надвур'ї, чи де в курндор'ї.

Називають те місце, де стайня, "бойском"?

М.М. Бойско, так.

Не виносили снопа до бойска?

М.М. Та йак хто м'їх.

Коли ваш тато жив, то сніп молотили в хаті?

М.М. Так.

А у вас?

А.Б. Та в нас на бойску, бо в нас бїло бойско.

Що потїм з тим зерном робили?

М.М. Ну шо? Та сулому в нас с того снопа убвїзували шч'їпи.

Соломою з дїдуха?

М.М. Так. І кулі то палїли д'їда?

А.М. На Нувїй р'їк.

М.М. Н'е, на трет'їй ден' с'в'їт.

Як на третїй день?

М.М. Йа ни знаїу, йак то то бїло. Агá, ту сулому палїли, шо на зем-
л'ї бїла пустелїна.

На третїй день?

М.М. Так, так.

А дїдо стояв довше?

М.М. А д'їдух та, довши стуйáв, ду Нувóго року. А пот'їм но...

Робили перевесла й обв'язували дерева?

М.М. Та, убвїзували дирéва.

Що робили з тою соломою, що залишалася?

М.М. Палїли.

Чи худобї давали?

М.М. Спалїли чи п'їт худóбу вїнесл'ї.

Але цю солому таки палили на третїй день?

М.М. Так.

На городї?

М.М. На горóд'ї, так.

Те зерно, яке вибили з дїдуха палицями, збїрали чи давали курям?

М.М. Кўри з'їли.

А.Б. Та то мулоли, шос' пот'їм с тойї мук'ї рубїли. Йа того йуш...

А може, з тойї муки робили щефраки?

А.Б. Шчедрáки, так, так.

Як це було?

А.Б. Бўли тик'її жорна, на тых жорнах мулоли на муку. С тойї мук'ї
тик'ї пиклі шчидрак'ї.

Надсяння: традиційна культура і побут

М.М. Бу Йурдан', типер пчидрак'ї пиклі на Йордан', а Нувій р'ік був б'орши.

З того зерна, що обмолотили дідуха, пекли щедраки і давали худобі?

М.М. Так.

На Йордан вже не було в хаті дідуха?

М.М. Н'є, та де.

Що готували на Другу вілію?

М.М. То самé, що й на П'ершу. М'оже, де що м'енше. Йуш так б'іл'ше ни хут'ілоє і тр'удити, та й во так, йак хто м'іх.

Кажуть, що на стіл ще клали часник. У вас часник клали по кутах чи на середину стола?

М.М. На стол'і.

Головку, зубчик чи три головки?

М.М. Йак хто, ск'іко.

А як у вас було?

М.М. Та то дав'али часнік і той часнік кл'али на шт'іри роги на стул'і. А й'едне часнік, йак тот'о так'оє б'іло там пу часничк'у, тот'о п'ерше ду тот'о часник'у прумув'эли: “Йа тиб'е, часнаку, ни тереб'іу ду б'ілоє, ти мен'е стережі в'ід вс'оєго з'олоє”. І тот'о п'ерши той часноє пр'обували.

Повторіть ще раз.

М.М. “Йа тиб'е, часнаку, ни б'іл'у ду б'ілоє...”.

До б'ілого чи як?

М.М. Так, з луб'іни. “...Ти мен'е стережі в'ід вс'оєго з'олоє”. Той часнік на шт'іри роги кл'али, там і бив, п'оки там с'іна ни пр'этали і той часноє спр'этали. А де п'от'ім той часноє зад'іли, йа ни знайу.

Сіно зі стола забирали аж після Йордану?

М.М. Н'є, з'ара с'іну. Та на Йардан', на Йардан' с'іна йу ни клад'ут.

Може, у вас на Новий рік забирали сіно чи на третій день свят?

М.М. На тр'ет'ій ден' с'в'іет. Вс'о: сулому, с'іно.

Тільки дідух стояв?

М.М. Так.

Сіно не забирали на Новий рік?

М.М. Н'є, н'є, н'є. На Новий р'ік тот'о д'ідуха зн'эли і там худ'іли навул'ітники, і ду халупи худ'іли, і п'уп'ід в'ікна худ'іли, і там тат'ус'кали, і кул'эди так'ійі вс'ак'ійі, там тик'ійі. І так худ'іли на Нувій р'ік.

А.Б. Пулуж'ів там хто шо м'іх, пулуж'ів на ст'іл.

На Йордан'?

М.М. Та на Йардан'.

А.Б. На Нувій р'ік, йак то то на Йардан'? На Йардан' б'іла с'в'іач'эна вуд'а.

Це було головне?

М.М. Так, то головне. Біла, на В'іл'їю с'в'їтіли воду. Ту то гадали: Йардан'ска на В'іл'їю. А пот'ім на Йардан' воду с'в'їтіли так на р'їц'ї, перше на р'їц'ї такво пурубїли вс'о, там на р'їк'у йшли, с'вїятїли. Ну а тєра йш тикїй звичай, жи в цєркв'ї і п'їт цєрк-воїу, там стáвл'ат смїрєк'ї там тик'її, ладуйут так'у Йордан'.

Воду, яку посвятили, всю випивали?

М.М. Та н'ї, кóжний си набрав додóму. Мáли ту воду с'в'їчену, бу гадали, шу та вудá б'ула пум'їчна.

Від чого свячена вода помагала?

М.М. Та в'їт хвурóби в'їт вс'áкої і в'їт, йа знайу... Такво , йак шос' бул'їло там, ту там воду пїли с'вїачєну.

Коли свяченою водою корови кропили?

М.М. Давáли ду вудї, йак напувáли курóву, во. Ту то там кáпнули тóїї с'вїачєної водї.

Коли капали ту воду?

М.М. Ну та на Йардан'.

А.Б. Дувкóла хáту крупїли.

Це на самий Йордан?

М.М. Та.

Скільки разів хату обходили: один раз чи три рази?

М.М. Три рáзи худїли навкóла хáти і крупїли, ж'уби злий дух ни приступáв.

А.Б. ‘Во дивїс'ї, во, йак вт'їче д'їт'ко, – кáжи, – з хáти, йак ми крóпимо’.

Від нечистої сили захищалися?

М.М. Так.

Як собі уявляли дїдька? Що це таке?

М.М. Мав рóгн йак'їс' тик'ї чи шо, чорт го знайє шо.

Дїдько і чорт – це те саме чи різне?

М.М. Так, то вс'о йє йєдно.

Кажуть: “О, той собі виховав дїдька, а той не міг зробити”. Чарівники чи чарівниці мали дїдька чи не мали?

М.М. Та пєвн'ї, в'їдно, шу мáли, йак вунї знали чарувáти.

Чи були у вашому селі такі жінки, що вміли чарувати?

М.М. Та де.

Казали, що були такі чарівниці, що відбирали молоко від корів.

М.М. Та, так'її бїли. Так'її, мóже, так'її, шо стáрш'її в'їд нас, ту там. То йїх так називáли, йа знайу, на кутó то.

А.Б. Ниб'їшка стáра Булóпчїнка, казáли, шу б'ула чер'ївнїц'ї. Нáш'ї курóва йак б'ула т'їмна, мáла с'ї клáсти, а мáма гувóр'їт: “Чкáй,

Надсяння: традиційна культура і побут

чикай, ту зара прийдуть чар'івниці, бу с'і курова буде клала". Точно, ми с'і дівимо, стара Булошинка йде.

Так казали.

А.Б. "Мамцун'у, – кажи, – йу ти с'і пулужыла курова?" – "Та кладес'і во, кладес'і". А пот'ім шо, вунá, йак п'шла, а то молоко с'і т'агнуло, т'агнуло с'і то мулукó".

М.М. Пуч'ірувала.

А.Б. Пуч'ірувала, в'ідно, курову тоту нашу, шо такé мулукó мала.

Що робила мама, щоб молоко було нормальне?

А.Б. Шо рубыла? А парили мулукó, памйнтайу, парили мулукó, брали серп, л'єли на пурóз'і і так тим серпом дз'обали.

М.М. Шуб ту чар'івниці у так пудз'обало.

Як молоко дзьобали?

А.Б. Пу т'ім мулуці на пурóз'і. Шуби ту чар'івниці у так кулоло.

Та чарівниця потім не прибігала?

А.Б. Н'є, ни прибігала.

Казали, що на Першу вілію і на Другу вілію на столі лежав хліб.

М.М. Струшла і.

Була одна струшла чи дві?

М.М. Уднá.

Клали тільки струшло чи, може, й хліб?

М.М. Йак хто хт'ів хл'іба, ту був і хл'іп.

У деяких селах кажуть, що обов'язково кладуть один хліб і одну струшло.

М.М. Ну йак хто хт'ів.

Коли ту струшло їли?

М.М. Но йак с'ідаїє ду в'ічєр'і.

Хіба її не зберігали довше? Може, її не ружали?

М.М. Н'є, йа тогò шос' ни памйнтайу.

Чи підкидали у вас кутю до стелі?

М.М. Агá, жиби с'і багáто к'іп наро́дило.

А.Б. Таквó, йак с'удá йє диривйáнийи. Ту брали, йак тáто принєсли суло́му, прикулóток так'ий лáдний, стрісли, жиби траві ни бйло, і ми ставáли і так іс мо пум'ітáли тов суло́мов, чи кумýс' вйєнкши прич'іши...

М.М. К'іл'ко рас.

А.Б. Так, т'іл'ко будємо мáли к'іп. Во с'і таквó д'ітйска с'і т'ішили.

"А йа т'іл'ко б́ду мáла к'іп, а йа т'іл'ко б́ду мáла к'іп".

Солома чіпалася?

А.Б. Суло́ма с'і ч'іпáла там ду тогò...

До драгáля тогò?

А.Б. Йак то називáють? Пувáла.

У вас кажуть “пувала”?

А.Б. Так, так.

Білили ту пувалу у старих хатах?

М.М. Б'іліли, б'іліли.

А.Б. Та мал'ували там ф'арбами. А тіра йуш ним'а такіх х'ат'ів с тикими пув'алами.

Ви солому кидали, а ви кутю кидали.

М.М. Кут'у кидали. Кут'у на'в'іт' кидали, ни сулому, а кут'у кидали.

А.Б. І сулому, біли копи, гадали, шо то копи б'іут.

А як солома могла ч'іпитися, вона ж довга була?

А.Б. Та йак ву де, там біли тик'і во пч'іліни, ту там с'і де там причепіли йак'і.

Були щілини?

А.Б. Так, так, бу ни б'уло, т'ера йе вс'о трин'кованойе. А б'орше біли пув'али дирив'іен'ійі.

І між ними були шпари?

А.Б. Зу шп'арами. І так с'і тот'о. Вс'уди так ни б'іло.

А може, ви чули, що на Різдво тато ніс струшлю купати, рушничком витирав її?

М.М. Йа так'ого ни ч'ула.

Може, щось із хл'ібом ворожили, щоб все було добре в хаті?

М.М. Йа так'ого ни ч'ула.

Чи знаєте таке слово, як “полазник”?

М.М. “На пч'ес'т'е, на здур'ів'іе, на той Нувій р'ік”, – так в'іншували, йак худіли на Нувій р'ік. Алі все так, жіби прийш'ов йакійс' хл'опиц' або там чулув'ік, абі ни ж'ін'ка прийшла, бу гадали, жи ж'ін'ка, то ни б'уде пч'ес'т'е, а йак чулув'ік, ту б'уде пч'ес'т'е.

А на Введеніс у вас не ворожили?

М.М. Н'е-а. “Христ'ос с'а ражд'айе” чи йак тот'о.

А.Б. Кулі?

М.М. На В'іден'ійе.

Четвертого з'рудня.

М.М. На П'ершу кул'еду.

А.Б. На П'ершу кул'еду, ну та так. “Бох Придв'ічний” чи йак там.

У вас починали колядувати з коляди “Бог Предв'ічний”?

М.М. Так.

Є ще М'ясопусна і Сиропусна неділі.

М.М. Сиропусна – то йу йе В'ілікий п'іст.

Це ще перед Великим постом. З понеділка починається піст?

М.М. Та.

Що робили в Сиропусну неділю?

М.М. Йайц'і варіли.

Надсяння: традиційна культура і побут

А.Б. Йейц'і варіли і вс'і с'і тім йедним йайц'ом с'і так д'іліли. Дис', шуби с'і блуд ни ч'іпав.

Щоб не чіпався блуд, то ділилися яйцем на Сиропусну неділю?

А.Б. Так.

А пироги робили?

М.М. Та ч'есом рубіли. Йак кулі.

А.Б. Йак хто хут'ів.

Чи можна було справляти весілля в Сиропусну і М'ясопусну неділю?

А.Б. Ну та казали, жу можна ду дванайц'ітуйі гудіни, а пу дванайц'іт'і гудін'і йуш ни можна.

У Сиропусну чи в М'ясопусну неділю?

А.Б. В М'ясопусну мин'і с'і здайе, правд'а?

М.М. Йа сама ни пам'ятайу, забувайус'і.

У ті неділі готували якись спеціальні страви?

М.М. Н'е, та ту ми так ни вуваруємо, так.

Це тепер. А за Польці, як ви були ще молодими, то могли спеціальні страви готувати, як і до Великодня чи до Вілїї.

М.М. А й ше во, йак ду в'ічэр'і, йак с'ідали, ту мама худіли с тим, з вугн'ом. Мали тик'ій той ладан чи йак і так...

А.Б. С цибул'і ліс'ц'е.

М.М. Крупіли.

Де кропили?

М.М. То йак ду в'ічэр'і ст'ів накривали. І п'ерше тутó такé дувкóла каділи, тайак с'віашчєник в цєркв'і кадіт. А ту брали на йакус' пусуду і то довкóла так каділи.

Для чого?

М.М. Ну, такий звичай був.

Кадили довкола столу лушпинням з цибулі?

М.М. С цибул'і, так, так.

А.Б. А вс'уди каділи, гет пуп'ит ст'іл таквó каділи. Тотó пам'ятайу...

М.М. А ше, Над'у, ше клали сук'іру. То пот'ім сук'іру клали і то цибулін'е, шо каділи, пот'ім закладали, ставили вс'о п'ит ст'ів. А нашо тотó, йа ни майу пун'ат':а.

Як ви цього року вечеряли?

А.Б. Пулужыла пару штук варєник'ів і тар'ілочку квасу.

На лавку чи де?

А.Б. На ст'ів. Зас'вітїла с'в'ічку, пукаділа тожи так дувкóла сама, пумулілас'і, наплакалас'і і пару лóжок там з'іла тóго квасу.

Чого клали кілька ложок? Казали, що померлі прийдуть вечеряти?

А.Б. А пот'ім вс'óго, шуби ни пуйісти, трóшка залишити на тар'іл'ц'і, бу то ше прийдут пумєрш'і.

М.М. Треба було залишити, бу душ'ї прийдуть.

Душі приходять?

М.М. Та, но йїх ни бачили.

А.Б. З'їстáвили лїпшки, вс'о, там з'їстáвили на стул'ї, а йа встáла, дїва'ус'ї, та шос' н'їц ни рúшили дúш'ї.

М.М. Шо с'ї лишїло, то с'ї залишїло ду рана.

Казали, що душі приходять на вечерю?

М.М. Казáли, казáли.

Душі приходять до того, як ви сїдасте вечеряти, чи вже після вечерї?

М.М. Йак ми пувечерїали і ми тотó лишáли, ми казáли, жи дúш'ї ше бúдут вечер'у робїти.

А.Б. Шо ми там вичерїали: квас, капúста, грибýбї, то путрóшка лишїли дл'а душ, бу дúшї [прийдуть. – М. Г.].

У деяких селах казали, що як пекли на Другу вїлю щедраки, то додавали до тїста по ложечцї з кожної страви. У вас теж так робили?

А.Б. Н'е, н'е, в нас того ни рубїли.

Не додавали до щедрака по ложцї з кожної страви?

М.М. Так, так, давáли.

Для чого?

М.М. Та йа знáйу, нашó вунї тотó давáли. То давáли то, шо там бїло, давáли ду того шчидрака і там рубїли пл'áцк'ї с того, шчедрак'ї називáли.

Тї страви клали посерединї?

М.М. Н'е, то вс'о таквó зм'їшїли рáзум.

Розмїшували з мукою?

М.М. Так, с тов мукóв, с тим вс'ем, з вудóв с'в'їчєнов.

Скажїть, будь ласка, скїльки тижнів має Великий пїст?

М.М. С'їм.

Що робили на Квітну недїлю?

М.М. Та шо, та бас'кї с'вїятїли, ду цєркви йшли, там мулїлис'ї, та й...

На Квітну недїлю щось пекли?

М.М. Та ни п'їклї, но ду цєркви йшли, там бас'кї с'вїятїли, там шо там шпє такóйє.

Що робили з тими баськами?

М.М. Та гадáли, шу то т'ї бас'ки, хто мáйє гúс'їта, ту виган'єв...

А.Б. Йа, наприклат, тугú бас'ку мин'ї дáли, бу йа ни бúла в цєркв'ї, йа ни мóжу, і ту бас'ку тримáла, пóки йа ни випускáла кóзи пєрший рас надр'їр. Йак йа випускáла пєрший рас кóзу надр'їр, брáла тотú бас'ку і тотú бас'кув гнáла ту на пáсвиско.

Так за Польцї й перший раз корови виганяли?

Надсяння: традиційна культура і побут

М.М. Так.

А може, худобу обсівали маком, кропили свяченою водою?

М.М. Н'є, м'ожли, йа ни пам'ятайу.

Чи пекли на Великдень паску?

М.М. Пеклі.

Коли пекли: в суботу чи п'ятницю?

М.М. В читв'єр, в суб'оту.

А в п'ятницю не пекли?

М.М. Н'є.

А чому в п'ятницю не пекли?

М.М. Гада́ли, жу ни м'ожна пичі́ в п'я́тниц'у. Та ни м'ожна б'іло пичі́ в п'я́тниц'у.

З якої муки пекли у вас паску?

М.М. З б'ілуйі.

Яка це б'іла? Пшенична?

М.М. Пшині́чна.

А житня?

М.М. Та житн'а б'іла, хл'іп п'іклі́.

Що додавали до тіста?

М.М. Шо дудавáли? Др'і́ждж'і, мулук'о. Русчині́ли там на мулук'і́.

За Польщі не було дріжджів. Що тоді давали?

М.М. Йа шос' ни пам'ятайу, чи б'уло др'і́ж'і́. Та давáли, йак'ойес' т'і́сто рубі́ли. На т'ім к'іст'і́ русчин'є́ли.

На чому?

М.М. На к'іс'т'і́.

Тому, що від попереднього хліба залишалось?

М.М. Так, так. Вун'о так пирик'исáло, б'уло такє кваснє́, п'ут'ому русчин'ували зно́ву і п'іклі́ хл'іп с то́го.

Коли мама розчиняла паску, всі мали вийти з хати? Чи це не мало значення?

М.М. Не б'уло р'і́жніц'і́.

Може, щось примовляли?

М.М. Н'є.

Нічого не примовляли? І ви нічого не примовляєте?

А.Б. В нас так'ого ни примовл'áйут. М'ожли, дис' так, а в нас – н'є.

Чи перекидали через хату лопату, на якій саджали хліб у піч?

М.М. В нас то́го ни б'уло.

А.Б. Йа шос' так'ойє́ пам'ятайу, áли йа то ни зна́йу, йак то сказáти.

Бу йак носі́ли тог'у пáску с'в'і́тити, дувк'о́ла хал'у́пи три рáзи тиж с тов пáсков вуб'і́йшли́. Та́го ма́ли вуб'ру́с так'ій зуш'і́тий, на тим ту пáску положі́ли, в уб'ру́с зап'хáли і три рáзи дувк'о́ла хал'у́пи. Ни зна́йу, шо вуні́ там прумовл'є́ли чи не прумовл'є́ли.

с. Палешевичі Мостиського р-ну Львівської обл.

Обходили, як з церкви повернулися?

А.Б. Так, так. То той, шо в церкві с'вйатіли. А потім йуш с'вйатіли пу хатах.

Це вже “за руских”, коли церкви позакривали? У вашому селі не було церкви?

А.Б. Була.

Обійшовши з паскою хату і зайшовши до помешкання, тато щось примовляв?

А.Б. Так, перет тим вубхудів в'ін три рази дувкóла хати, прийшли ду халуни, ну та й “Христос воскрес”. Там ма́ма в'ітпув'іли, ну та й н'іч. Та й ту паску йуш там пуста́вили на той... Чика́ли ми аш ду ра́на.

Це було в суботу?

А.Б. То біло в субóту, паску с'вйатіли, а ми чика́ли ду нид'іл'і. Ра́но йшли ду церкві. Та ни ра́но, йно так д'ідн'і. В кутр'і там гудін'і в'ітправа с'і ск'інчіла, прихуди́ли с церкві. Дуп'іра тоту́ паску кра́йали, с'н'ідали ми там йейка с'вйачену́йі, паску.

М.М. А дувкóла паски то́йі вубр'ізували тик'і ш'іс'т'.

А.Б. Так, три тик'іх во кружавки, гада́ли, то дуже пум'ічно́йе бу́де.

Відрізували довкола шматків шість чи три?

А.Б. Штіри тих.

М.М. Та де штіри, На́д'у, ш'іс'т' . Ми вир'ізували ш'іс'т' .

А ви три вирізували?

А.Б. Йа ни зна́йу, а́ли ту то гада́ли так, та́йак на штіри ро́ги.

Відрізували скраю?

А.Б. Та́кий кусóчок во такво́ (показує).

Такий трикутникчик?

А.Б. Так, ту трóшка вкра́йав, ту вкра́йав, ту вкра́йав. Такво́ так'ій р'іжо́к.

Що з тим різком робили?

А.Б. Тримáли, во да́ли, йак хто вр'іка́в, йак хто кутó вр'ік, ту то пумага́йе.

Давали людині їсти?

А.Б. Давáли їсти.

На Великдень починали снідати з яйця чи з паски?

М.М. З яйц'а́. Д'іл'итс'і с'вйаченім яйц'ом. Рузр'ізували, ск'іл'ко там л'у́да йе в хат'і, і пу куску́ дава́ли.

А якщо було десятеро, то одне яйце ділили на десять кусків?

М.М. Так.

Якщо була більша сім'я, то все одно ділили одне яйце на всіх?

М.М. Мо́жи, муглі́ вз'ати дру́го́йе яйце́чко.

Не обов'язково мали ділити одне яйце?

М.М. Муглі́ вз'ати і дру́ге, йак бра́кло. І пуд'ілі́ли тим яйце́чком.

На Великдень з'їдали всю паску чи ще залишали на наступний день?

М.М. Та с'і лиші́ла ше на вс'і с'вйáта.

Надсяння: традиційна культура і побут

То була велика паска?

М.М. Йа такú п'ічу малén'ку.

А кались яку пекли ?

М.М. А куліс' п'іклі тикú, жи в тик'ім вубрúс'і нéсли на плічóх. А типéр н'і, в кóшичку, малén'ку.

На Великдень ішли на кладовище? Як у вас кажуть?

М.М. На цвинтáр.

Їшли з куском паски на цвинтар? Коли йшли?

М.М. Йак хто хóчи, ту йде, йак хто ни хóче, ту ни йде.

А.Б. На с'вйéта ни йшли.

Ви ходили на цвинтар?

М.М. На с'вйта худíли на цвинтар, то брáли кусóк пáски с'в'іченой там, на гр'іш клáли.

Ви клали паску на всіх могилах чи тільки на татовій і маминій?

М.М. Вуні с'і там д'іліли тим кусóком.

А.Б. Та вуні с'і д'іліли, áли йак бíло вйén'кше зуб'ів, ту там пу кусóчку вс'ім пулужíли.

Рідним?

А.Б. Та, р'ідним.

Брали тільки паску чи ще щось?

А.Б. Ну та.

Наприклад, пиріг, кусок сала?

М.М. Йейко с'вйачéнойе і пáску.

Яйце брали чищене чи у шкаралупі?

М.М. Йакóйе хто м'іх.

А.Б. Та н'е, чышченойе.

Їтого ділили на всі гроби чи брали на кожний окремо?

М.М. Йак там бíло вйénкше груб'ів, ту пукрáйнали там на куск'і: тóму кусóчок, тóму кусóчок.

Бíля гробів бавилися?

М.М. Та трóхá там спрáвили йакúс' густíну, пусід'іли, пугувуріли, пумулілис'і.

Гостину справляли?

М.М. Айáгже.

Бíля гробів?

М.М. Ну айáгже, частувáлис'а вс'і, шо хто прин'іс, і там йіли.

А.Б. В нас тóго ни бíло. Йа ни знайу, чи бíло, áли таквó пу вйén'кших тикіх тих диржáвах, чи диржáва, чи то...

Мене цікавить як у вас було або як було в сусідів?

М.М. Там с'і густíли на цвинтари, а в нас тóго ни бíло.

І в Новосілках того не було? Ви з Новосілок, пані Анастасіє?

А.Б. Так.

А ви?

М.М. Йа зв'ідти йе.

Ви місцева, не переселенка?

М.М. Н'е-а.

Що робили на Провідну неділю, чи у вас інакше казали?

М.М. Так. Пу с'вйáтах Прув'ідна нид'іл'і, то йуш по́сту ни б'íло, йу б'íла Прувидна нид'іл'а, вс'і с'і т'іпили, бу́дут тán'ц'і. То такóйе во.

Що їли на Провідну неділю?

М.М. На с'вйáта п'ісáли п'ісанк'ї.

А.Б. Áли п'ісанк'ї, правда, пугóму іше нап'ісáли си б'іл'ше, трóхи йїх схувáли, трóхи на с'вйáта злуж'їли. А пугóму, пу с'вйáтах, йак бу́л'і тán'ц'і, д'івчáта тот'і писанк'ї бра́ли зу субóв і давáли хлóпц'ім.

За що дівчата давали писанки хлопцям?

А.Б. Ж'їби брав тан'ц'увáти.

Якщо дівчина дала хлопцеві писанку, то він мав брати її в танець?

А.Б. Та.

А якщо він не хотів? Що тоді це означало? Від якої брав писанку, з тою і танцював?

А.Б. Тан'ц'увáв.

Дівчина могла дати кожному писанку, щоб з кожним потанцювати?

А.Б. Хто йї п'ітход'їв.

М.М. Та вс'ім ни давáли, інó кугó хт'їли. Кугó вунá л'уб'їла, тóму дáла.

А хлопці якось обдаровували дівчат?

М.М. Та йак хто мав змóгу, там подар'їв йї чикулáтку йак'ус'.

Шоколадку вже тепер дарують. На Провідну неділю спеціально готували якийсь хліб або пироги?

А.Б. Ну та шо хто м'їх, то готóвив, та й тим ж'їли.

Пироги робили?

А.Б. Руб'їли пироги́.

М.М. В'їдиш, йа то вс'о забувáйу такóйе. Йа пámйáтайу, йак на с'в'їта, трéт'їй ден' чи дрúгий ден' с'в'ит, руб'їи п'їруг'ї і с тих вáриних п'їрог'ів худ'їли круп'їти пóли, худ'їли круп'їти зéм'у.

Коли це було?

А.Б. Дрúгий ден' с'в'ит.

Яких свят?

А.Б. Великóдних.

На другий день Великодніх свят?

М.М. Так, худ'їли круп'їти пóли. Ту пámйáтайу, шу тáто встáли рáно, áли так, жиб'ї миж'ї ни круп'їти, інó пóли. Шо тотó б'íло, ту йа тóго ни знайу.

Надсяння: традиційна культура і побут

На другий день свят мали бути пироги?

М.М. Так.

Може, це було на Зелені свята?

М.М. Н'є. То біло на Вилік'одн'і с'в'ята.

Може, на Зелені свята?

М.М. М'ожи, на Зил'ен'і.

Пригадайте собі.

М.М. Там б'орше мали так'і куск'і пол'і і дв'і миж'і – з йедної стурун'і і з другої стурун'і. Сус'іди мали м'єж'і так'і.

Як кропили поле?

М.М. На вс'і ст'орони.

Що робили на Зелені свята?

М.М. Зел'ен'ійі с'в'ята. Такв'о май'іли ліпув.

А.Б. Хал'упи май'іли.

М.М. Хат'і май'іли ліпув.

Що ще робили?

М.М. Та й пол'и, в пол'и тиж, так ст'авили гал'уску з ліпи.

Для чого так робили?

М.М. Йа зна'ю, дл'а ч'ого то вун'і так? Йак'а то традиц'ія така б'ула, шо так май'іли.

Чи в'ішали над дверима як'ісь в'іночки?

М.М. Н'є, в нас т'ого...

А.Б. На Зил'ен'ійі с'в'ята та май'іли, май'іли. Май'іли хал'упи.

М.М. Ну та хал'упи май'іли, алі в'іночки н'ійак'і н'іхт'о ни руб'ів. Т'ого р'оку на'в'іт' і йа ни м'ала кулі май'іти, б'у йа ни мугла, йак руб'іла т'і кв'іти.

Хату всередині також ма'іли?

М.М. С'ів'ар там кл'али.

А.Б. А, с'ів'ар, так, правда.

Що потім робили з тим, чим ма'іли?

М.М. Вин'ошували.

А.Б. Вік'инули на м'усор.

Не спалювали його десь на городі?

М.М. Н'є.

А як було за Польщ'і?

М.М. За Пол'шч'і так'оїе сам'оїе.

Що робили на Зелені свята для пастух'ів?

М.М. Зелен'івку. Кур'ову п'асли, йак хто пас кур'ови, ту руб'іли тик'і..., назив'али “зелен'івка”. В'ібрали тик'і п'єтра, і там склад'алис'і т'і пастух'і, і густ'ілис'і там на тих п'єтрах. І так б'уло.

Була як'ась спеціальна страва в цей день для пастух'ів?

М.М. Н'є.

А.Б. Мали фл'ешку, там дейакóйї трóха закуски та й вс'о.

Яка найчастіше була закуска за Польщи? Що давали дітям?

М.М. Чи там сп'ік йакé пичén'а, йакóйе такóйе во, закуска така бїла.

А сир, масло?

М.М. О, та сир, мáсло, то мýс'іло бїти, бу вунá, курóва, давáла тотó.

Сир і масло мали бути. А пироги?

М.М. А пироги – н'е. Та пирог'ів йа чос' ни пámйатайу. А сир, мáсло – ту так. Давáли пастухóв'і там в сýмку, тутó ладувáли.

Кожний пастух робив свято собі окремо чи все було докупити?

М.М. То дукúпи вс'о бїло.

Це було на тому полі, де всі пасли худобу?

М.М. Де вс'і пáсли, там вс'і с'і хлóпц'і складáли, чи д'івчїта там, чи пастухї, складáлис'і і там рубїли густїну.

Кажуть, що коровам, бикам ще плели вінки. Коли це було?

М.М. В нас тóго ни бїло.

Не плели коровам вінки на роги?

М.М. Н'е.

Потім вони з тими вінками йшли додому?

М.М. Ну та такóйе во, т'і пастушкї бїли, та брáли кук'іл' і с тóго кук'іл' у рубїли тик'і, бáвилис'і. Та ми ни знáли, нашо́ то, товó.

Плели з кукілью віночки?

М.М. Та. Так курóв'і привїзували во ду ругá, ду руг'ів...

Для чого плели ті вінки?

М.М. Ми ни знáємо, ду чугó тотó.

Це було на Зелені свята чи на Петра і Павла?

М.М. І на Зилén'і с'вїта.

А.Б. На Зилén'і с'вїта рубїли і на Пі́тра тиж рубїли.

Це теж називали “зелениця”?

М.М. То на Пётра називáли.

Петрівка чи як?

М.М. Петр'івка, так. Два рáзи в ро́ці, йа пámйатайу, ми то рубїли.

Пам'ятаєте, які пісні співали?

М.М. Тадé, тэра йуш нимá куму́ с'п'івáти.

До свята пастухів залишали для худоби траву, яку не пасли тиждень, два?

М.М. Так. Ни пуска́ли, жи́би мáла курóва шо пáсти.

Спеціально не пускали?

М.М. Ну а йак? Півни, жи так. “Там ни жинї, бу то б́уди на той ден', йак б́уди густїна”.

Це для того, щоб корова напаслася?

Надсяння: традиційна культура і побут

М.М. Шуб курова с'ї напáсла.

Щоб було масло, молоко сир?

М.М. Ну айáгжи.

Що у вас робили на Купала?

М.М. На Івáна Купáла?

Так.

А.Б. Їа нáв'їт' ни знáйу. Та в нас такóго ни бíло тувó.

А що ви робили? Може, квіти збирали? Кажали, що дівчата тоді ворожили.

М.М. Кидáли на вóду тот'ї кв'їти. Їо тотó гадáйу, шо по телев'їзори
їа вíд'їла.

А що у вас було?

А.Б. А в нас тóго ни бíло.

А на Іллі?

М.М. Бíли так'ї, жи йак бíло зб'їж'ї, клáли так'ї магéри, тик'ї кóпи, то
магéри називáли, то гр'їм мав вдáрити в мáндел'.

Обов'язково мав вдарити?

М.М. Та так йакóс', жи чíсом бíли тик'ї.

А.Б. Згур'їв мáндел' та й вс'о.

Скільки в манделі було снопів?

М.М. Двáйц'ї удíн сн'їп чи йакóс' таквó бíло.

А.Б. На ск'їл'ко: на чутíри вуглá чи на пíят'?

М.М. На штíри вуглá.

А.Б. На штíри вуглá?

М.М. Пу штíри снóпи.

А.Б. Пу штíри снóпи, так?

Тоді виходить, що було сімнадцять снопів.

М.М. Двáйц'ї йéдин.

Двадцять один? Може, ставили на п'ять снопів?

М.М. Та.

А.Б. Рузлóмл'ували сн'їп і так клáли тикú шт'їпку навéрха, шуби ни
замóкло.

М.М. Типéр тóго ни рóбл'ат.

Що робили на Юрія?

М.М. На Їур'їя ни знáйу, шо рубíли.

А.Б. Во таквó припов'їдáли, жи на Їури, ту йуш такóйе мáло бúти
зб'їжи, жи йуш на Їури...

М.М. Такóйе зб'їжи мáйе бúти виlíкуйе, жуби с'ї схувáло кúр'е.

А.Б. Жуби с'ї схувáло кúр'е.

Щоб могло схватися курчатко?

М.М. Так, ту то на Їур'їя.

Того дня не виносили пироги у поле?

М.М. Н'є.

А може, у вас був такий звичай, що мама клала на столі миску з пирогами, а тато ховався за ними і примовляв до дітей, чи вони його бачать, чи не бачать?

М.М. Йа тик'ого ни пам'ятайу.

Що таке "колач"?

М.М. Назив'али хл'іп йакійс' "кул'ач".

Коли його пекли?

М.М. Думайте, шу куліс' так'і вип'ікали. Та пам'ятайу, муїі ма́ма так бу́ло, На́д'у. Йак русчиніли, хл'іба ни п'іклі в пй'єцу, іно сп'іклі так'у палиніц'у і так'у палиніц'у, так'ій пл'а́цок сп'іклі на к'ухни. І такий но́жик шпир'окій ма́ли. Так'ій пл'а́цок тик'ій во вилич'єн' к'ій (*показує*), да́ли на к'ухн'у, то с' і сп'ікл'о там на тик'і плит'і, і то убирну́ли на дру́гу сто́рону. Вун'о с' і сп'ікл'о. Пут'ому, йак с' і сп'ікл'о, пулум'али пу куску́, вс'ім да́ли д'іт'ім. А́ли йака́ та фа́йна, йака́ та палиніц' і назив'али. Йака́ фа́йна бу́ла. Тип'єр н'є.

Тепер уже не хочуть такого їсти, правда?

М.М. Ни хо́чут, а́ли з'іли би.

Були голодні та й їли.

М.М. Тако́йє смачно́йє, охо-хо.

А.Б. А к'іселиц'у йак'ус' вары́ли. К'іселиц'у йа нида́вно сама́ вари́ла.

Як ви її вари́ли?

А.Б. Рубі́ли тако́йє к'істо, рузм'єл'ували на гру́бо, рубі́ли т'істу і по́т'ім то́го к'істо к'ісло так, по́к'и не перек'ісло фа́йн'і, і пер'ец' іді́ли там бис дру́шл'ак чи бис шо. І на гури́чу во́ду. Фа́йна така́ к'іселиц' і бі́ла.

Її пили гар'ячо́ю чи холодно́ю?

М.М. Холо́дна.

А.Б. А йака́ фа́йна, бурачо́к цв'ілковий зр'ізати ду то́йї к'іселиц'і. А йа вам гуво́ру. Кру́шку ви́пйєте, ту так най с' і вступ'а́йє сто грам.

А.Б. На Спа́са с'вй'ат'ат'. Хто ма́йє пус'ійану пшиніц'у, там б'іру́т кулу́скі зу жы́та, пшениц'і, й'аблучка, часнич'ок.

М.М. В'і́нц' і так'і бо́рши пл'єли.

Ві́нці пл'єли?

М.М. Так, в'і́нц' і зу жы́та пл'єли і так'і там с' п'іва́ли. По́т'ім ду це́ркви не́сли с'в'ітіти т'і в'і́н'ц'і.

Що потім робили з тим ві́нцем?

М.М. Та в'і́пили во там во дес' в пук'о́йу, жу́би так в'іс'іли.

Надсяння: традиційна культура і побут

Гідучи перший раз орати в поле, тато щось робив перед тим?
М.М. Шо робів? Ти мала тата довго, йа ни мала довго.
А.Б. Йа ни паміятайу того.

Може, обходив коні, обсівав їх, кропив?
М.М. Таде, христів, йак запрегли кон'і. Йуш там на в'із вс'о зладували: плух, вс'о. Ну і пупер'іт коний пирихристів там христом і поїхали х по́ли.

Вийшовши перший раз на поле, тато хрестив його, молився?
М.М. Та теж христів, капил'ух зн'ев і там перехрестівс'і.
А.Б. “Госпуди Божи, дупумужі”.

М.М. Так, “Госпуди Божі, дупумужі”.
І починав орати?

М.М. Так.
А як перший раз тато сів, теж щось робив?
М.М. Та так, тожи пирихристівс'і.

Кажуть, що брав зі собою якийсь вінець.
М.М. Ага, той в'інец давали першуй в по́ли. Той в'інец там запи́хали, той в'інец.

Який вінець?
М.М. Той, шу с'в'ітіли в церкв'і.
На Спаса?

М.М. Так.
Гого запи́хали?
М.М. Запи́хали х по́ли, йак с'і йіхали с'і то.

Чи теребили зерно з того вінця?
М.М. А йа ни знайу. Та вунó с'і дес' вупсіпало самó.
Чи робили хрест посеред поля із зерна з того вінця?

М.М. Мòжи, і рубі́ли.
Хто починав жати першим: мама чи тато?
М.М. Таго зачина́ли ж'єти тотó, а йак там.
Нажавши першого снопа, тато щось із ним робив?

М.М. Йа того тиж ни паміятайу.
А.Б. То в'інец той пл'єли. Бра́ли па́ру сно́п'ів дукúпи і там худі́ли кулускі уба'іра́ли, кутрій ладний, пл'єли в'інец там.

У вас плели круглий вінець?
А.Б. Та круглий в'інец, а ту ко́су таку зу стеблá.
Вінець був круглий, а колоски вкуті доверху?

А.Б. Та доверху бі́ли кулускі́. Сі́ла там кулуск'ів, ту зрубі́ли кулуск'і́, а ту с кулуск'ів зрубі́ли тикú ко́су. І там прис'п'івували.
Чимось вінець прифрашали?

А.Б. Йак т'і жєн'ц'і йуш ск'інчіли тот'і жнивá с'і, в'інец зрубíли, йак
вунí там вис'п'івували. Кáс'ка Бóднарува, йак вунá...

Ви знаєте хоч одну таку пісню?

М.М. Йак бíли на в'іс'іл'áх, ту “Стелí нам с'і в'іно́йку с пол'ейка ду-
думо́йку”, а йа то́йє забíла йакóс' там.

А.Б. “Пув'ісимо в'іно́йко в студóл'і на кóл'і” абú “Наш гуспóдар с'і
т'іши”. Йак принéсли так ду то́го гуспудáра, де...

Наш с'і гуспóдар т'іши,

Де в'іно́йко пув'ісит:

Чи в студóл'і на кóл'і,

Чи в покóйу на стóл'і.

Та такóйє во с'п'івáли, вус'п'івували.

Може, ще бiльше знаєте?

А.Б. Н'є.

М.М. Платív гр'ішма.

Платив грішми?

М.М. Айáгжи.

А.Б. Йа йак бíла малá, мóжи, мáла п'ітнáйц'і рóк'ів, а йа йúж так ху-
дíла жíти, бу систрá бíла стáрша і так ми т'ігну́ла, áли йа знáла
так жíти тотó. І той гуспóдар так с'і т'ішив, шо вийшув на пóли і
так (а то мазур бив, мáзури т'і), так вийшов і так: “Отó ми с'і д'ів-
чíна спудубáла, вунá так, за н'єв снóпи, йак жúвн'єжи сто́йу”. Ту
дав ми шос' п'івтóра злотí. Йак то звáли грóш'і пól'ск'і?

Злоті.

А.Б. Злóтих. Тамт'і бíли вс'і аш на мéне злíйї, шо вунó такóйє во
малóйє так'і грóшн зарубíло.

Ви урочисто несли той вiнок?

А.Б. Так. Йа нéсла той в'інец. Йак то бíло: “Дару́йу вам той в'інец”.
Йак тотó бíло в'інчóван'є такóйє.

З якого збiжжя робили дiдуха?

А.Б. Зу жýта.

Коли його робили?

А.Б. Та тотó бив сн'іп жýта, і пót'ім брáли той сн'іп жýта на В'іл'ійу,
ду халúпи брáли.

Той сніп робили ще на полі?

М.М. Н'є, тадé. В студóл'і снóпи і вібрали сн'іп, звйєзáли таквó, жúби
там стуйáв в кут'і.

Того дiдуха чимось прикрашали?

М.М. Н'є. Стуйáв ду Нувóго рóку. Пót'ім на Нув'ім рóц'і вул'ітники
тотó пумулутíли і то зérно пузбирáли.

Надсяння: традиційна культура і побут

Зерно мололи і робили щефраки?

М.М. Так.

Коли ви виходили заміж, у вас пекли коровай?

М.М. Такий зак'он був, п'яклі.

Скільки пекли короваїв?

М.М. Та пеклі і три, і штіри, бу й'еден куруваї брали ду ц'еркви, а тоті куруваї там давали, там хто там на в'іс'іл'е прихудів, там країали, вгущ'ели тіми курувай'єми.

А у вас?

А.Б. Так само.

Три, чотири?

М.М. Ну, брали куруваї ду ц'еркви. З'іставив там удін с'в'апч'єнікови, а д'ругий прин'єсли дуд'ому.

Хто пік короваї? Старостини?

А.Б. Старос'ц'їни, так.

Хто такі старостини?

М.М. Тоті, шо посл'угували йак мулад'їм.

Старостинами були хресні батьки чи хто-небудь?

М.М. Н'є, так'ї пр'осто, сус'їди так'ї, йак'іс' там кул'єги чи йак'ї. Ст'аруста і старус'їна.

Чи будь-яка жінка могла бути старостиною?

М.М. А'уба.

Кажуть, що та жінка, яка погано жила з чоловіком, не могла бути старостиною?

М.М. П'євно, шу н'ї. Чут'о йї такоїї, йак вуні уб'оїє ниправил'но жїли.

Кажуть, що якщо жінка не мала дітей, то також не могла бути старостиною. У вас так не говорили?

М.М. Не ма'ла стар'ости.

А.Б. Та йак, жи д'їтїїй ни ма'ла? Йа ни знай'у, тако'го ни знай'у, хто тот'о так'їїй бив.

Коровай пекли старостини від молодого чи від молодої?

М.М. В'ід мулад'її.

Коровай пекли тільки в молодої?

М.М. Та.

У молодого не пекли коровай?

М.М. Н'є.

Молода ділилася тим короваєм з молодим?

М.М. П'от'їм давали мулад'їму.

А.Б. А той короваї п'єрше май'їли, вбир'али кв'їтами.

Чим зверху прикрашали коровай?

М.М. Так'її ф'їгл'їк'ї.

Фїглики?

М.М. Ф'їгл'їк'ї крутіли.

Не казали "зуска"?

М.М. Н'е, н'е, ф'їгл'їк'ї.

Це мало вигляд пташки?

М.М. Так, так.

А.Б. Крут'їл'ї так'їе так, і так, і так. Так'ї во ф'їгл'їк'ї крутіли.

Де зберїгали коровай після того, як його спекли: в хаті чи в коморі?

М.М. В кумор'ї. В хат'ї бн м'їх хто вкрасти.

Коли ви виходили заміж, де вас одягали: в хаті чи в коморі?

М.М. В хат'ї.

А вас?

А.Б. Та в хат'ї.

А вашу маму не одягали часом у коморі?

М.М. Н'е, в хат'ї. В хат'ї нас вбирали друшк'ї. Може, і в кумор'ї там де, йак с'ї п'ївали: "Худ'їм, мат'їноїко, ду кумур'їки, будемо с'ї д'ї-лїт'їк'ї. Твоїй велїк'ї кунов'їк'ї, а муїї..." Йак? Можи, і в кумор'ї.

Ви були в невістках чи ваші чоловіки були у приймах?

М.М. Йа б'їла укремо в'їт вс'їх.

Чи молода перелазила через стїл, за який сїдала?

М.М. Ну та йак там с'ї йу густїли, там ус'ї п'ївували, та йуш там переходїли. А чо вунї там перехудїли бис той ст'їв, ту йа ни знаїу.

Але ви таке пам'ятасте?

М.М. Та йа мала таког'їо в'їку в'їс'їл'їе, йак вам сказати. Б'їли так'їїї багат'її чулув'їкув'ї в'їс'їл'їе рубїли. А йа ни бїла бугата, бу в нас бїло, м'їма м'їли нас шос' з в'їс'їм д'їтїї.

А може, ще молода ходила три рази довкола столу?

М.М. Можи, дес'їе такїїї звїчай.

Мене цікавить, як було у вашому селї.

М.М. В нас не б'їло таког'їо, в нас нем'ї.

Може, дружба водив молоду за хустинку довкола стола?

М.М. Н'е, в нас нїм'ї тог'їо звич'їїу.

Коли молодї йшли до шлюбу і просили благословення, мама з татом сїдїли на лавї?

М.М. Та с'їд'їли так'їо на л'ївках, а йа з мулудїм худїла йїм с'ї клан'їла, ц'їлувала йїх і три рази так'їов'їо.

Куди цїлували?

М.М. В р'їку, в р'їк'їн.

Тїльки в руку?

М.М. Та.

Чи батьки щось тримали в руках у той час, як вас благословили?

Надсяння: традиційна культура і побут

М.М. Нічò ни тримáли.

Може, рушник стелили собі на коліна, може, тримали в руках хліб?

М.М. Тòго ни бíло такòго.

Такого не було, коли ви виходили заміж?

М.М. Н'є. Звичáйн'и во влапáли за рúку, пуц'ілувáли і йéдна дрúг'их і вс'о.

Повертаючись зі шлюбу, молода йшла разом з чоловіками чи окремо?

М.М. Йак ми йшли с цёркви, ту йу йшов мулудій зу мнов. Йак йу шл'уб вз'éли, ту йу йшов мулудій. А друшк'ї йшли з дружбáми.

Весілля було в кожній хаті окремо? У молодой окремо і в молодого теж окремо?

М.М. Н'є, рáзом, в йéдн'и хáт'и.

А ви?

А.Б. Йа ни пáмйатайу, в йéдн'и хáт'и.

Чим вас зустрічали після шлюбу?

М.М. Зустр'ічáли с хл'ібум, йак тотò.

А.Б. Кужúх на гòлуву брáли.

Хто брав кожух на голову?

А.Б. Та тоті, шо стр'ічáли тих мулудіх.

М.М. Та н'і. То йакòс' інáкши бíло. С шл'убу йшли, брáли хл'ип і шо ішé? І гур'івку і йіх ч'істувáли. М'іс'ку, рускажі йак тотò бíло, бу йа йу забíла. Інò пáмйатайу, жи брáли так'ий з бритванòк хл'ип таквò йіх.

На голові тримали?

М.М. Та.

Хто тримав? Ті, що вас зустрічали?

М.М. Так.

Чи виводили стару бабу, одягнену за молоду?

М.М. Бúло, бúло.

А.Б. Бíло, та то перебирáлис'и, йак тотò. Агá, шу то мáла війти мулудá, а то війшов так'ий дз'áдик. Йа йу такòйе нáв'іт' зустр'ічáла, жи йак війшов той дз'áдик, а той молодій вз'ав вт'ік. І шо гадáйу, йак'ийс' так'ий бив, йа знайу, йак то то мáло бúти.

М.М. Кáжи: “То ни мòй”. Кáжи: “То ви п'ітсúнули шос”.

А.Б. А бив такій, шу с'і вусвáрував зáрас: “Шо ви мин'і то дáли такòйе пúдло, такòйе во низдáлойе”.

Кажете, що одягали кожух на голову. Може, це робила мама молодой?

М.М. Ну, мáма, мáма. Мáма, тáту.

А.Б. Áли то хто такій бив, жи знав гадáти, жи с'і вусвáрували. Вибирáли такú ж'інку, жіби вунá с'і з нíми трòха вíсварила.

Повінчавшись, ви прийшли під поріг. Тут вас мама з татом зустрічали з вивернутим кожухом на голові?

М.М. То ма́ма зустр'іча́ла. Ма́ма і хто то іше́ збо́ку.

А.Б. А, ти ше за свуйе́ в'іс'і́л'е́ аш зга́дуєш.

Чи ма́ма обсі́вала мо́лодих?

М.М. Їа́ йу́ ни зна́йу те́ра, йак то́то. Їа́ ни па́мйата́йу то́го йу́ вс'о́го.

На чо́му сиді́ла мо́лода?

М.М. На по́душц'і́.

А чо́му му́сила сі́дати на по́душку?

М.М. Їа́ ни зна́йу, нашо́ вуні́ то́то. А́ли на по́душц'і́, то то́чно.

А.Б. Пра́вда, жи так, на по́душц'і́.

М.М. Так, на по́душц'і́.

Коро́вай ді́лили до то́го, як мо́лоду завивали, чи пі́сля то́го?

М.М. Та́ниц бив.

Коли завивали мо́лоду?

М.М. Так. І там ху́стку йі́ дава́ли. Йу́го ма́ма, му́лудо́го ма́ма, да́ла йі́ ху́стку, заві́ла йі́ такво́, ну та й вуді́ла йі́ кривати, пукривали.

Мо́лода кривала?

М.М. Мо́лода́ кривала з ма́мов.

Чи танцю́вали?

М.М. Про́бувала, чи до́бра нив'і́стка.

Неві́стка кривала чи так вда́вала?

М.М. Нив'і́стка з ма́мов, з його́ ма́мов.

Де мо́лоді спа́ли: в ко́морі, на бо́йску чи в ха́ті?

М.М. Їа́ ни зна́йу.

Чи робили ко́лись пі́сля похоро́ну поминки́?

М.М. Ро́бийт і ше те́ра ро́бийт, і то ви́лік'і́ ро́бийт.

А за По́льщі?

А.Б. А бо́рше робі́ли іна́кш'і́ пумі́нки. Бо́рше рубі́ли так, йак на в'іс'і́л'е́ вары́ли. Капу́сту, там вс'о́ варі́ли, гу́стину таку́ рубі́ли.

Коли робили поминки́: в де́нь похоро́ну, на де́в'ятий де́нь, на со́роковий де́нь чи за рік?

М.М. Бо́рши рубі́ли так за де́в'і́т'і́ дн'і́в, за со́рук дн'і́в, а по́т'ім р'і́ч-ні́ц'у́ йу́ш там.

На чо́му ко́лись ле́жав по́кійник?

М.М. На сту́л'і́.

Чи на ла́ві?

М.М. На сту́л'і́.

А.Б. Ст'і́в бив засте́линний ву́брúсом ла́дн'і́.

Що́ ще сте́лили на сті́л?

М.М. Ну, пукрива́ло.

Ка́жуть, що́ ще да́вали со́лому?

Надсяння: традиційна культура і побут

М.М. Н'є.

Не стелили під обрус солому?

М.М. То так на душкáх.

Що давали покійникові на "той світ"?

А.Б. Ну та там тиж застéл'ували там убрúсом, йак пулутнóм. Пóдушку му там дава́ли. Шо в'ін л'уби́в, там му в трúну пулу́жыли.

Чи клали в трúну якусь книжку?

А.Б. Кни́жку? Н'є.

Може, клали кусок хліба.

М.М. Ничо́, чути́ри до́шки і вс'о.

І все?

А.Б. І вс'о. І то шо вд'íнут.

Кажуть, що душа покійника ходить ще кілька днів.

М.М. Дéв'г' дн'ів гада́йут.

Що робили, щоб та душа не була голодна?

А.Б. На стул'і там, де в'ін лежів, ту там йак то, хл'іп бив на стул'і, вуда́ с'в'ічена чи шос'. Йа шос' тако́го ни пáмйата́у.

М.М. В нас ни да́йут н'іч, На́д'у.

А.Б. Та н'є, Марі́с'у, б́ило бóрше.

М.М. А бóрше, так. Типéр ни да́йут н'ічо́.

Що треба робити, щоб не боятися покійника?

М.М. Трима́йут за м'із'і́л'ний пáлиц.

Кажуть, що якщо вкрасити від покійника щось, коли він лежить, то це може принести користь: комусь "рота зав'язати", комусь ще щось зробити.

М.М. То вс'о зна́йут. Дéхто п'ідвйéзуйе...

Голову?

М.М. Так. То то бирúт чар'івніц'і, так'і назива́йут. Пóт'ім йакòс' там чирúйут. Йа ни зна́йу.

А.Б. Шо с'і пудúма́йе, ту то вс'о му ма́йе справді́ти.

Якщо мають мотузок, яким підв'язують бороду?

М.М. Так.

А якщо шнурок, яким ноги зв'язують?

М.М. Тóжи.

Де ті шнурки дівають?

М.М. Но́ги рузвйéзуйут пóт'ім, йак кладúт в трúну, ту му но́ги рузвйéзуйут, жу́би в'ін худі́в.

Колись покійників не взували у мешти. Що давали на ноги?

М.М. На но́ги да́йут, та.

Тепер. А за Польщи́?

М.М. А бóрши дава́ли, с пулутна́ ші́ли так'і́йі, то назива́ли калі́ви.

с. Палешевичі Мостиського р-ну Львівської обл.

Каливи?

М.М. Так, каліви називали.

З якого полотна вони були: з конопляного чи з лляного?

М.М. Звичайнуго.

А.Б. С такої во вшпали на ногу.

Шли каливи тому, що не було мештів?

М.М. Та йа ни знайу.

А.Б. Такий звичай був.

М.М. І густіни ни біло такої, йак тєра, іно гур'івка, там закуса.

Руб'іли густину, йак вариное вс'о: боршч, капуста.

Чи робили гостину на гробах?

М.М. На грубах н'є.

Чим платили тому, хто робив труну?

М.М. Гр'ішми.

А.Б. Типєр трумло на завод'і купієт. Дадут грош'і.

У вас були плачки?

М.М. Вистругували дупк'і, так. Йак струшки чи пиршін'і чи йак, то то клали в труну п'іт сп'іт.

Навіщо?

М.М. Та во так пристєл'ували, би там прост'ін' йаку і там мирлого клали.

Де виливали воду, якою мили покійника?

М.М. Тоту воду трєба в йа'кійс' так'ій кут вл'єти.

А.Б. Там, де н'ігдє н'ічò ни хòдит.

Що робили, коли виносили з хати труну?

М.М. До порòга там три рáзи дрòхалис'і, так.

Навіщо? Прощалися?

М.М. Так, прощáлис'а.

А під поріг не кидали сокиру?

М.М. Н'є. Ни знайу тòго.

Худобу не випускали зі стайні?

М.М. Н'є, тадє.

Коли несли труну на кладовище, брали зі собою хлїб?

М.М. Н'є, ни брали.

А.Б. Пот'ім, йак біла Служба Бòжа, на парастас'і давáli трòє хл'їба, нáв'іг' правили. І то кс'єнц брав.

Чи пам'ятаєте таке, щоб казали, що покійника везли на санях?

М.М. Йа то ни пámйатайу.

Село Радохинці

Мостиського району Львівської області

Інформатор:

Анна Іванівна Мельник (далі – А.М.), 1913 р. н.

Записав Михайло Глушко 10.07.2004 р.

Що робив тато перед тим, як перший раз вийти орати?

А.М. Йак йїхали х пóли, пирихристи́ли кóн'і, свйачéнов вудóв скрупи́ли. А приїхали х пóли, ту й но: “Бóжи, дупумужі”. Пирихристи́ли там і: “Гóсподи Бóжи, допоможи́”.

Брали із собою хліб або ще щось таке, наприклад, сіль?

А.М. Н'є, х'їба но вóду с'вйачéну.

А вдома, наприклад, не гостилися перед тим? Сідали за стіл, їли пироги..?

А.М. Та так вс'і рáзом так ни гóстили, та, зна́єте, бй́ли д'іти. Приле"т'ілам áбо н'і з'ігна́ли зу спан'є, да́ли ми йїсти і: “Худі, бу ми йїдимо х пóли”.

І все? А тоді що?

А.М. То так пої́халисмо в пóли.

І в полі починали орати?

А.М. Ора́ти чи поклада́ти, шо би ни бй́ло, чи с'іно смо звозй́ли з пóл'і – вс'о, вс'о та во с'і рубй́ло, вс'о с хрєпче"н'ом.

Свяченою водою кропили коней в полі чи ще вдома?

А.М. Н'є, вдо́ма. Так вс'о вдо́ма рубй́ли.

Не обсй́вали коней зерном, наприклад?

А.М. Йа вам то́го ни скáжу.

Чи обходили три рази дово́ла коней?

А.М. Н'є, но стáли напро́т'ів кóний, пирихристи́ли кóн'і і скрупили вудóв і пирихристи́ли так, йак с'і христй́т кóн'і, і пуй́хали.

Чи брали з собою крашанку або свячене яйце, коли йшли перший раз орати?

А.М. Я вам впув'ім пра́вду... Йа бй́ла найста́рша, ма́ма бй́ли йу трóхи ста́рш'і, во. І ма́ма йак'іс' тик'і бй́ли нипис'ме́ні.

Коли починали сй́ти, то брали ще якесь зерно, наприклад, з того дй́да, щоб змішати його з йншим і потім усім разом сй́ти?

А.М. С'вйачéну т'йц'ку вóду. Йак пшинй́ц'у, ну а йак овєс чи йачм'йн', ну а йак озимину – вс'о с'в'йчéнов вудóв скрóпл'ували.

Хто починав зажинати збй́жся?

А.М. Тато зачинав.

Тато? А не мама зачинала?

А.М. Н'є, тато, найенче, тато. За то, жу ма́ма ма́ли з д'іт'мі... Д'іти, з д'іт'мі біли, знайте, малійи, ма́ма і вдо́ма.

Тато також брав із собою свячену воду? Чи нічого не брав?

А.М. Н'є, тако́го йа ни від'іла то́го.

Чи було так, щоб, вийшовши в поле, тато жав лише першого снопика, дякував Богу і повертався додому?

А.М. Так, так біло.

Не робив цілий день.

А.М. Н'є, н'є, н'є. Вуні пуж'єли, пудо́му, йак йа йу біла б'іл'ша, віпрувадили нас в по́ли. Йа йу зна́ла тро́шки жити, бу йа з німи йіздила в по́ли і йа с'і перша ду то́го ч'іпа́ла...

А обжинки як закінчували?

А.М. Зак'інчілис'і жнивá і вустáтн'ій сн'іп, йак йу нажіли, с то́го сно́па с'і висмикáло к'іл'ка кулу́ск'ів, рубіло́с'і тако́йе (вішпчé н'є, бу, знайте, вунó так зр'іза́ло), йак шч'іточку таку́, і то́то с'і сплело́ на ко́су, і то с'і не́сло додо́му. Бо́гови под'е́кували, жи йуш с'і зак'інчіли, до́бри с'і зак'інчіли. О, і то не́сли додо́му.

Можє, вінці плели якісь?

А.М. Та т'іц'ко то, йа вам ка́жу, тако́йе, йак ч'ічка зрубіли. Такво́ зв'езáли, а ту кулу́ск'і. І ту с'і зв'езáло, а ту в т'і солóмц'і ко́су с'і плело́.

Як коса плелася?

А.М. Косá с'а плела́.

І де ви її зберігали потім?

А.М. То с'в'ітіли на Ма́тку Бо́жу, н'є на Ма́тку Бо́жу, а на Спáса.

На Спаса святили?

А.М. Так, бу на Ма́тку Бо́жу нирáс... І то в'ішали дес' в кумо́р'і, жубі йуго́ н'іц ни рушіло́, і то с'ійали. Йак йіхали с'ійати, ту той хл'іп крушіли ду зёрна і то с'ійали. То с'і називáло в'іне́ц, хл'ібний пшині́чний в'іне́ц.

Як називали у вас сніп, що стояв на столі на різдвяні свята?

А.М. То називáли д'ідуга́.

Дідуга?

А.М. Так, д'ідуга́.

Коли його робили?

А.М. То йуш пу с'в'ієтах, пу перших с'в'ієтах, пу Р'ізв'і. Ту той сн'іп, йшли наву́л'ітники на Нувій р'ік і той сн'іп бра́ли.

Навулітники – це хлопчики?

А.М. Хло́пчики, так. Бра́ли той сн'іп і ка́зали йім не́сти на бо́йско, жу́б вуні в'ідне́сли на бо́йско, так. А вуні ше нирáс хт'іли мулу́-

Надсяння: традиційна культура і побут

тіти. Тато: “Н'є, н'є, ни забава'ейтис'і”... Йім с'і шос' дало за тойє, жу вуні прийшли першими і сн'іп винусіли.

Навулітники виносили сніп?

А.М. Навул'ітники, так. Худіли во пу Нов'ім роц'і. Ми бўли самі д'івч'єта, ту ми ни худіли, нас ни пушч'єли.

Ті хлопчики, навулітники, били той сніп?

А.М. А тато з німи йшли на бойско.

Йшли на бойско і там ціпом молотили сніп?

А.М. Н'є, йа ни знайу того. Вінесли на бойско і так його лишіли, потом молотіли.

То хлопчики виносили?

А.М. Вони, так. То ті хлѳпц'і нєсли.

Тим навуліникам щось давали за те, що вони виносили сніп?

А.М. Ну айагже.

Що?

А.М. Ну та йак'іс' грѳш'і.

А хлѳб, наприклад?

А.М. А йак вутам нирас пиклі йак'іс', називали пончик'и, йак'іс пр'ан'ік'и – та ше й того йім дали. То д'іти, знайти, то ни худіли вилік'і.

Навулітники щось промовляли, коли приходили до хати?

А.М. Ну та благословіли.

Чому навуліниками не були дівчата?

А.М. Та й д'івч'їта худіли, али д'івч'їта мало, д'івч'їтам ни давали шос' такоїє, снѳпа нєсти або шос'. Д'івч'їт шос' ни хт'їли, йа ни знайу чо. Інѳ так вс'і л'ўди.

Казали, якщо дівчата придуть, то буде...

А.М. Нишчас'т'є, нишчас'т'є, а хлѳпц, ту шчєс'т'є.

У якийсь день заводили до хати якусь тварину?

А.М. Так, так, тутѳ памйатайу.

Що це було і коли?

А.М. Зразу памйатайу, йак росказували ше рѳдич'ї, жи йакѳгос' тұра вуділи, вунѳ с'і нав'їт' ду хати ни влазіло. На хлѳпа шос' такоїє накладували і так той хлоп но надвор'ї бив, а кул'ідники... То на Новий р'ік чи на Р'їздѳ.

На Новий р'ік чи на Р'їздѳ?

А.М. Н'є, тотѳ і на Новий р'ік бўло, і на Р'їздѳ.

Водили тура?

А.М. Так, тұра такоѳго. То був хлоп п'їт спѳдом, а навєрха мав, йак..., знайєте, жу ду того с'і ни влазів.

Цей хлоп був переодягнений?

А.М. Хлоп, айаґже.

Може, було так, щоб худобу заводили до хати?

А.М. Кòзу, кòзу. Кòзу завуділи ду халу́пи.

Коли це було?

А.М. Та тиж так, то найвйєнци на Р'ізвйєн'і с'вйєта.

У який день худобу годували хлібом?

А.М. Та ми годувáли і так хл'іп нирáс, йак с'і з'іставáв.

А на свята?

А.М. На с'вйєта, на тово, на Вил'йю то с'і давáло.

Що давали?

А.М. Та пе^нклòс'і спец'іáл'н'і тик'і гусочк'і і то с'і рузмáчувало, а на Вил'йю с'і то давáло.

А коли їх пекли?

А.М. Та пєрет с'вйєтами.

Перед Вйлією?

А.М. Пєрет Вил'йейу. На Вил'йю в:єчир, йак...

Шостого сичня Вйлія?

А.М. Так.

Тоді перед вечерею йшли до худоби чи ні?

А.М. Насампер'іт йшли до худòби і дáли тоту кул'єду худòб'і.

Це називалася кулєда?

А.М. Кул'єда с'і називáла.

А що таке кулєда?

А.М. Та гусочка тика бйла. І то с'і дáло кáждому [кожній худобині. — М. Г.] пу т'і гусочц'і. Вунò бйло рузмòчине, знáйте, і...

І свиням давали?

А.М. Н'є, свйн'єм н'є.

Тільки худобі?

А.М. Свині но с'і давáло вичєру, йак звйкл'і. Мòже, ше де давáли шо йáсти, йа тòго ни знáйу.

Які трави ви готували на Вйлію?

А.М. Ну та йак'і? Насампер'іт давáли капúсту, квас.

Найперше давали капусту, квас?

А.М. Кул'єду, кул'єду насампер'іт, а пòт'ім по тòму давáли капúсту, квас ййсти. Та так вс'о такòйє і гòлуц'і.

Якою стравою закінчували вечеряти?

А.М. Кúт'ов с'і зак'інчувало.

У вас кутею закінчували. А чи варили узвар чи гузвар? Як у вас казали?

А.М. Ну та варйáлисмо кúт'у і так вупихáлисмо, так кúт'у с'і вупихáйє.

І вунá тика лускá, кúт'а мáйє луску. То с'і лáдн'і пув'ідс'івáло,

Надсяння: традиційна культура і побут

спулóкувало, а пшини́ц'і, ту та тика́ бі́ла, тика́ йак убме́лена, вунá ни ма́йе луск'і́. І то с'і ва́рило. І то с'і м'іши́ло з ма́ком, цу́кром. Та й там ми купува́ли і рудзи́н'к'и.

А часник їли?

А.М. Так, часна́к пе́рший бив на сту́л'і.

Треба було їсти часник?

А.М. Ка́ждий йеде́н му́с'ів йісти часна́к.

На столі лежало сіно. Що це було?

А.М. С'іно, п'іт вубру́сом с'іно. І дво́йе хл'іба на кунці́ так сту́ла. Бу в нас так халу́па ви́лка, і бив ст'ів до́вший тики́й, впо́перек с п'івто́ра ме́тра, мо́же, б'і́л'ше. На сту́л'і лежа́ло два хл'іба наку́п'і.

Може, їх перев'язували повісмом?

А.М. Н'е, н'е.

Може, щось робили з тим хлібом на Різдво? Наприклад, ходили купати його в річці, може, котили його в хаті?

А.М. Н'е, то́го йа ни па́м'ята́ю. Зна́ю, жи с'і пу с'ви́єтах то́й хл'іп...

Після Йордану?

А.М. Та то і на Йо́рдан' кла́ли, і на Р'іздво́ кла́ли.

Тобто окремо клали хліб на Різдво й окремо на Йордан?

А.М. На Йо́рдан' дру́гий, ни то́й сам, дру́гий.

А ввечері перед Новим роком не клали?

А.М. Н'е.

Перед Йорданом вечеря була?

А.М. Так, пе́рет Йо́рданом, то назива́ли Ви́л'і́я.

Вілія була перед Йорданом і перед Різдвом?

А.М. Пе́ред Р'іздвом Ви́л'і́я, дв'і Ви́л'і́ї.

Не казали: "Багата вилія", "Щедра вилія"?

А.М. То Пе́рша бу́ла, а та – Дру́га.

Може, казали, що це "Дідова вилія", а це "Бабина вилія"?

А.М. Н'е, то́го йа ни чу́ла.

Якусь частину вечері залишали для душ покійних?

А.М. Е, та то ду́ш пук'і́йним... на В'і́л'і́ю з'іста́в'є́ли.

Що залишали?

А.М. На В'і́л'і́ю, йак пувече́р'є́ли, а шо с'і лиші́ло, жи там ни ду́йіда́ли, ту то на дру́гий кунце́ сту́ла, ту там скла́дували, жу там прийду́т ду́х'і.

А з ложками що робили?

А.М. Та во д'і́ти ла́пали путо́му та й вїеза́ли, жу́бі́ худоба́ йім с'і ни рузл'і́га́ла, йак бу́дут па́сти.

А кутю підкидали до стелі?

А.М. П'і́ткі́дували.

Для чого?

А.М. А йа ни знайју.

Не казали, що ворожать на зерно чи на худобу?

А.М. Вуні нам тóго ни русказували.

Можє, запрошували мороза, вовка на вечерю?

А.М. Н'є, тóго ни бýло.

Кажуть, що перед Другою влістю пекли якісь калачики. Що це таке було?

А.М. Н'є, то с'і пиклó і на Дрúгу ви́л'їју, і...

Як вони виглядали?

А.М. Та гýсочка. Вз'єв трóшка к'їста і п'їк тикý во бýлочку.

А до неї давали ще по ложечці кожної страви?

А.М. Н'є, в нас ни бїло, в нас но хл'їбї. І вз'єв трóшка к'їста і спиклаї вус'їбне, сїла тих гусóк бїло і так ка́жд'і пгту́ц'і [домашньої худобн. – М. Г.] пу йїдн'ї [дав. – М. Г.].

Коли і з чого робили хрестики?

А.М. З мук'ї. Та во вз'єли...

Де ті хрестики робили?

А.М. Та во над в'їкнóм, над порóгом, над в'їкнами і над порóгом (показує).

Це в хаті. А в стайні не робили хрестиків?

А.М. Робїв, дéхто робїв, а йа ни знайју.

Над дверима не робили?

А.М. Рубїли, чо ни рубїли, рубїли.

Чи мастили роги худобі тим тістом, з якого робили хрестики? У вас було таке?

А.М. Йа ни знайју, мо́же. й бýло, а йа тóго ни бáчила. Йак'їс' пёрши слупї рахувáли, пштах'єти.

А ви не рахували?

А.М. Та йой. Вуні рахувáли та й йа л'їтáла. Йа там, пéвне, знала рубїти шос'.

В який це день? На Андрія?

А.М. Так, і пёрет Йандр'їя тиж бїло такóйє.

А тоді пироги не робили?

А.М. Давáли, давáли нáв'їт' псам т'і пїроги йїсти. Кутрїй пїр'їх бóрше з'їст, ту та д'ївка бóрше зám'їш вїйде.

Можє, робили ляльки?

А.М. Н'є, н'є. Но спїц'їйáл'ні пїриги тик'ї варїли, йак суб'ї, і вс'о.

Як називають тиждень перед Великим постом? Недїля сиропусна?

А.М. Сироусна називали.

Що в цей тиждень їли?

А.М. Ну та шо? Ну та тудї, йак с'і п'їст зачинав, ту вже йейц'і йїли, бо то йуж п'їст захóдив.

Яйця?

А.М. Та варїли йейц'і.

Надсяння: традиційна культура і побут

А пироги?

А.М. Та й пироги́ йїли.

А чи був якийсь день у цьому тижні, коли прив'язували колодки тим дівкам і хлопцям, які не одружилися?

А.М. Н'є, то́го йа ни запам'ятала.

Ви не знаєте, що таке “тягнути колодку”, “волочити колодку”?

А.М. Н'є, то́го тиж ни зна́йу.

А “волочити кльоц”?

А.М. Та к'од йа від'їла, як волочат нирас, привезли го. А йак то рубіли, жуб йа то від'їла, то йа то н'є.

Коли перший раз молодого коня запрягали зі старим?

А.М. Та зна́йте, йак робили? Та трóшка го запр'агáли. Насампер'їт го перехрещували, скрòпн'ували, а путóму зачина́ли запр'агáти.

В який це день було? Не було визначеного дня, наприклад, на Новий рік?

А.М. Н'є, н'є. То ни бів визначений. То бїло так, йак пупáло, йак в по́ли ма́ли йїхати, зна́йте. Йак вчїли, йак хт'їли привчити молодóго кон'є.

А.М. Ми коржик'ів ни пиклї́, ми пиклї́ тик'ї́ пл'áцки на кúхни, на гóл'ї́ кúхни. Тудї́ ни бóло таквó вумáстини. І пиклòс'ї́, той мак с'ї́ тєрло і то з ма́ком йїли.

Це їли. А таке, щòб роздавати людям?

А.М. Н'є, так ни бїло завєдено.

Коли у вас пекли паску?

А.М. Та пáска с'ї́ пиклá найвїєнци в субóту.

Розкажіть, як ви її робили.

А.М. Ну та йак? Русчинїли та й зам'їсїли.

Що розчинили, яке борошно давали?

А.М. Та во лáдноїє.

Житнє, пшеничне?

А.М. Та де, пшени́чне.

Що ви давали до тїста?

А.М. Ну та вс'о дудавáли, вс'о дудавáли. Трєба і йєйц'ї́, і ма́сло, цук'їр.

Може, ще щось примовляли, коли починали замішувати?

А.М. Ну та примовл'áли: “Гóсподи Бóже, допоможї́”.

І все?

А.М. Так. І ше йа ни чула, не зна́йу.

Чи можна було ходити по хатї, особливо після того, як паску всадили в піч?

А.М. Н'є, то́го ни бóло в нас. В нас бїла йїдна хáта, в нас бїло дúжи д'їтїй, в нас бїло пїет' д'їтїй.

Якої величини була паска?

А.М. Йак йа запам'ятала, то йуш паск'ї бїли тик'ї во, нивилїчк'ї, о, тик'ї во (*показує*). З тикого бан'єчка і мєн'ший нав'їт'.

Їх у банячках пекли?

А.М. Н'є, то ше йак зака́зували на́ш'ї родич'ї, то так'ї пеклі велїк'ї паск'н, йак садїли в пїєц. Ви зна́єте, шо то пїєц?

Знаю.

А.М. А та паска, вунá йу русла, вунá бїла вилїка, жи йї ба́ба нав'їт' ни нєсла ду цєркви с'вїатїти.

А хто пїє?

А.М. Мупчїни.

У чому?

А.М. З кóшиком. Йїї в кóшик ни кла́ли, іно́ в кóшику йїїц'а, кубасá, там мїáсо спиклі, с'їл', то вс'о. А йїї хло́пам дава́ли в прости́рала.

Чи це обрус був?

А.М. Ну та у́брус йакїйс', ну, ну прости́рало, тикойе б'їлоє. Завину́ли і то так да́ли хло́пуви на плéч'ї, і той хлоп н'їс ду цєркви.

А чи був у вас такий звичай, що після того, коли посвятили паску, намагалися якнайшвидше прибігти додому?

А.М. Того йа тиж ни пам'ятаю.

А паску давали їсти худобі?

А.М. Х'їба так йа вам кажу. За Ве^нлїкден' йа ни пам'ятаю за паску. Мо́жи, там дава́ли, йа того ни зна́ю.

Може, обходили з паскою хату, як поверталися з церкви?

А.М. В нас того ни бїло, но с'ї ка́ждий перехрестїв.

Господаф виходив у поле й обходив його.

А.М. Та ви зна́єте, жи нирáс з радос'ц'у. Йак від'їли, жи гáрний вурожáй, ну то прийшлос'ї нирáс, бо в б́удний ден' ни ма́ли ч'єс, в тикїй во дєн' рубóчний.

Коли ходили в поле?

А.М. Та кулі-ниб́ут'.

А коли ходили із свяченою водою?

А.М. То на Великóдн'ї с'в'єта.

Ходили в поле?

А.М. На пóле, пóле, так. Йа самá худїла крупїти, бу тáто бїли старїй.

Щось там примовляли?

А.М. Та н'є, та т'їц'ко, жи благословл'áю, жуби с'ї фáйно урожáй врóдив.

З усіх чотирьох боків ходили?

Надсяння: традиційна культура і побут

А.М. Н'є, но т'іл'ко вздóвж, а путóму с'ї вікропило вс'о...

Як ворожили, чи урожай буде файний?

А.М. То так си гадали: йак с'ї жіто на Йўр'ї схова́йе, ту бўди урожа́й файний.

Хто сховається?

А.М. Йак кўр'ї с'ї схова́йе в жіто.

Це на Юрія так гадали?

А.М. То на Йўр'ї.

Що робили у вас на Зелені свята?

А.М. Та шо, рубáли ліпу, вака́ц'їю. В нас б́ила вака́ц'їя все, ліпа б́ила. Та й ставл'єли з них на во́к'їп, пуп'їт хáту та й пуп'їт убур'їх. Та й шо.

А на городі?

А.М. Та й на город'ї.

Навіщо на городі?

А.М. А йа зна́йу, чос' на гурод'ї. Там урожа́йу, там б́или кукуру́зи пуса́джен'ї, б́ул'би, вс'о.

А в поле ходили?

А.М. А в по́ли н'є.

Обірни́к ма́ли?

А.М. Н'є.

На Зелені свята готували якусь спеціальну страву?

А.М. Та йак с'вйáта, б́ило шос' л'їпшойе.

У які дні мали бути обов'язково пироги?

А.М. Убóувйаскóво пиругі так на Р'їзвйє́н'ї с'вйє́та. А йа ни зна́йу, йак там в кугó, в кугó мє́нше, зна́йте, йє́нчий мав те і те. А мє́нче пуварів, ту в'їн...

Коли ви виходили заміж, коровай пекли у вас чи в молодого?

А.М. В мулудóго.

Скільки короваїв пекли?

А.М. Та во так вйє́нци б́уло заведений, йак с'ї кутрй́й спек. Зна́йте, кутрóй бив лáдний, ту той с'ї з'їставл'áйе, той с'ї дайє́, а кутрóй пў́кне абó шос'...

Що казали, як коровай трісне? Щось ворожили на тому?

А.М. Н'є, йа тóго ни ч́ула.

Коли ділили коровай?

А.М. Та йак ма́ли мулуду́ завивáти.

Молоду завивали на лаві чи де?

А.М. Та так типє́р йє́ кр'їсє́лка, а пє́рши б́или лавк'ї.

с. Радохинці Мостиського р-ну Львівської обл.

Молода тримала щось на колінах чи нічого не тримала?

А.М. Н'є, не тримала н'іц.

Вона сідала на голу лаву чи щось стелили?

А.М. Н'є, загуловк'и, на загуловочок.

Що таке заголовочок?

А.М. Та во то шо с'і п'іра, шо с'а п'іг го́лову кладé. Йас'іки то назива́ют.

Кожух не стелили?

А.М. Кожух бра́ли на го́лову, йак молоду́ прийма́ли, йак вона́ йшла з дому.

За невістку, так?

А.М. Так, за нив'істку. Ту бра́ли кужух чи хлоп, чи ж'інка, хто-нибу́т', ду куго́ йшов. Ту т'і приймач'і бра́ли кужух, перевирта́ли дугури́ вóвнов і кла́ли хл'іп наве́рха на го́лову.

Кожух клали на голову?

А.М. Так, так на го́лову, суб'і. А вуні́ шо то ма́ли. Чи гур'івку...

Чекайте, це її мати клала чи тато?

А.М. Ма́ти.

Мати молоді́ї брала собі́ на го́лову кожух і зверху на кожух клала хлі́б?

А.М. Два хл'і́би.

Тобто так само, як на Різдво, один на одному був?

А.М. Так.

Ті хлі́би були́ круглими?

А.М. Кру́глими, так.

А коли невістка приходила до молодого, то цього вже не робили?

А.М. Н'є, йа с'і видава́ла, йуш то́го ни бі́ло. Йа йу при к'інці́ по́л'ско́ї.

Про це вам мама розказувала?

А.М. Так, розказувала. А йак йа с'і видава́ла, то́го н'є.

Молода з молодим не спала в ко́морі першу ніч?

А.М. Н'є.

А де спали молоді́? Може, на бо́йску?

А.М. Н'є, в'ін спав вдо́ма, вунá вдо́ма.

Чекайте, вже після того, як її завили, вони мали спати разом.

А.М. Йа то́го ни па́мйата́ю, н'іхто тико́го ни гада́в.

Молодим стелили на бо́йску?

А.М. Н'є, н'є.

Не було такого?

А.М. Йа то́го ни зна́ю, йа то́го ни па́мйата́ю і н'іхто ми то́го ни каза́в.

Коли молода мала йти до шлюбу, то її одягали в ко́морі чи в ха́ті?

А.М. Та в ха́ті.

Чи в бо́йску?

А.М. Н'є, в дру́г'і ха́т'і. Зна́йте, йак с'і вбира́йе, ту ни бу́де в йідн'і

Надсяння: традиційна культура і побут

хат'ї, де вс'ї с'ї крут'єт, іно в друг'ї хат'ї с'ї перебирала. А ни біло
другої хати, ту дес' так в кумор'ї або в с'їн'у.

Якщо не було другої хати, то на боїску або в коморі не спали?

А.М. Н'є, то́го н'є [було. – М. Г.].

Чи робили колись (за Польщі) поминки за померлим?

А.М. Рубіли.

Того самого дня, як поховали, чи і на дев'ятий день, і на сороковий, і у рік?

А.М. Та йа знайу, йак то́то біло, а́ли рубіли. На стул'ї, йак лижа́в ту,
то рубіли.

Покійник лежав на столі?

А.М. Так.

Що стелили на стіл?

А.М. Ну та та́йак в'їн лижіт. Йак в'їн лижіт вбра́ний.

Кажуть, що солону стелити під нього.

А.М. Суло́му кла́ли.

Обов'язково?

А.М. Суло́му і убр'ус, і на убр'ус...

Покійника одягали, зв'язували йому ноги?

А.М. Ну та но́ги зв'язали, зна́йте, бу нача́ли с'ї рузл'іта́йут.

Що робили з тим шнурком потім?

А.М. А йа то́го тиж ни зна́йу. Та хува́ли, в тру́мло кла́ли.

З шнурком не могли ховати.

А.М. Ну а чо н'є?

Мусили розв'язувати.

А.М. Рузв'язували, так.

І що з тим шнурком робили?

А.М. Та ве́ргли ку́лу то́го мирц'ї та й вс'о.

А щось йому клали в трумно, ніби на той світ?

А.М. Греб'іне́ц.

Чи клали хліб?

А.М. Н'є, хл'їба йа тиж ни па́мйата́йу.

Не пам'ятаєте, щоб хліб клали.

А.М. Йа зна́йу: та́то вмира́ли і ма́ма вмира́ли, ми то́го ни рубіли.

А коли виносили покійника з труною, то не закривали двері відразу і різко?

А.М. Н'є, н'є.

А для чого, наприклад, торкалися три рази порога?

А.М. А йа то ни зна́йу, то́то йуш...

Відв'язували худобу в той день, коли мали виносити покійника з хати?

А.М. Н'є, н'є, н'є, а́псол'у́тно.

с. Радохинці Мостиського р-ну Львівської обл.

Може, мішали збіжжя?

А.М. Нич, нич, нич, а́псол'у́тн'і.

Що ставили в хаті після того, як покійника поховали?

А.М. Ста́вили пол'умис, тар'іл' с с'вйаче́нов вудо́в.

Що ще, крім цього? А хліб?

А.М. Та й хл'іп кла́ли. Ну та так.

Окрасць хліба чи цілий хліб?

А.М. Н'е, н'е, кусо́чок.

А для чого?

А.М. Каза́ли, жи в'ін бу́ди прихуди́в.

А скільки часу, кажуть, покійник може приходити?

А.М. А тото́ йа тиж ни чу́ла.

А допоки покійник чує?

А.М. То то та́к'ім чу́ла, жи то чу́йе, по́ки не задзвон'ат.

Поки не задзвонять, так?

А.М. Так, а шо то там рубі́ли, йа тото́ ни зна́йу.

Чи йли у вас коливо?

А.М. Шо то “кóлнво”?

Кутя, пшениця така. Чи частували нею тих, хто був присутній на похороні?

А.М. Н'е, н'е. Дава́ли, а́ли іна́кше дава́ли: йаку́с' заку́ску, дригл'і, тико́йе во.

А пироги?

А.М. Та хто там ми́г пироги́, х'іба́ пиклі́, сир і тово́. Та ст'іл'ко л'у́да при́йде с цві́нтару! Та зна́йте.

Це за Польці́ були такі поминки?

А.М. Та.

У якийсь день на могилі виносять страви, ніби заупокійне: кусочок хліба, ще щось?

А.М. Йа ни зна́йу, мо́же, де бо́рше ше носі́ли, а йак ми жи́ли...

Ви нічого не носите і не кладете на могилу? Не обідають у вас на могилі?

А.М. Н'е, н'е.

Село Хідновичі

Мостиського району Львівської області

Інформатор:

Ярослава Михайлівна Козак (далі – Я.К.), 1928 р. н.

Записав Михайло Глушко 14.07.2004 р.

Кажете, що ви робили щедрак. Як саме?

Я.К. То робілисмо вареники, лишіло с'ї к'їсто, ту робіли щедраки, куров'ї дати. Во просто к'їсто, шо вареники робіли.

На Вілію той щедрак давали корові?

Я.К. Так. Во с'їли вечерйати, давали куров'ї такий во пр'анник, пр'анчик. І разом вичерйали худоба і ми. Отак баба так гадали, мама і так ми.

В інших селах кажуть, що щедрак давали худобі на Водохреща, на Гіордан.

Я.К. Н'е, ми даймо на Вил'їю, йак с'їдаймо ду вичер'ї. Друту вил'їю.

Тісто на вареники робили з того зерна, що оббили дідуха? Чи у вас дідуха не оббивали?

Я.К. Н'е, н'е, звичайно м'їсіли [тісто. – М. Г.].

Що у вас готували на Першу вілію?

Я.К. Та капусту, квас, кут'у, та ту вс'у. Губи смажили, вареники, то вс'о йїли.

Яка страва була першою?

Я.К. Капуста.

Першою була капуста?

Я.К. Та, та. Перша біла гур'ївка. Квас, капуста.

А кутю їли останньою?

Я.К. Н'е, дес' так устан':а майже. Гадали, то с'ї найіс' тойї пшиніц'ї, пот'їм нич ни будиш йїв.

А хліб лежить у вас на столі?

Я.К. Та вс'у, бис вс'ї с'в'єта стуйїт.

Всі свята?

Я.К. Вс'ї три дни с'в'їт.

Перед Першою вілією, коли ви сідали до столу, щось давали худобі їсти?

Я.К. Таго такий йшли, такоїе с'їно, такоїе тиж ладїли худоб'ї... Перше худоб'ї – і зара ми с'їдаїем.

А що давали їсти? Можє, вареники?

Я.К. На Друту вил'їю, чуйете, так'ї пиклісмо, робілисмо так'її вареники. То т'їсто с'ї лишіло, пиклісмо так'ї на кұхни пл'ацки, давали таку вичеру.

На Новий рік хлопчики ходили сіяти?

Я.К. Та, ходили хлопці і.

Як їх називали?

Я.К. Їх називають... Ну та хлопці і прийшли. А називали, йа нав'іт' ни знайу, йак то називали.

Навулітники?

Я.К. Так, так, навулітників.

Можє, наволітники?

Я.К. Ни "наво", а "новолітників".

Їх називали новолітниками?

Я.К. Так, так. Кажут: "Ти йди дай гроші – новолітники під в'ікном".

Як називався сніп, що стояв у куті?

Я.К. Ми так ни давали тєра.

Чекайте, але дідух був у хаті?

Я.К. В мєни тикого ни було, йа то ни давала в т'і хат'і, н'є. То вдома мама давали.

Що мама давала?

Я.К. То тикій сн'іп був, то заготовл'єли на с'в'іта. Та туді го спал'ували, с'в'іта минули.

А зерно не оббивали з того дідуха?

Я.К. Грошка убивали.

Що мама робила з тим зерном?

Я.К. Курим давали.

Курям давали?

Я.К. Так, а що то малос'і робіти?

У кожному селі по-іншому було.

Я.К. А типєр н'іхтò ни робит того д'ідуха.

На стіл у вас клали сіно чи траву?

Я.К. С'іно. Йакá трава!?

Сіно?

Я.К. Аїаґже, с'іно сухойє.

Що потім робили з тим сіном?

Я.К. Та то рубіли суб'ї, там квочку саділи, с'іна трóшка, чи гус'ата. Кажут, то добре. А так було.

А з соломою що робили?

Я.К. А ми солóми типєр н'іко́ли ни даїєм.

Але колись давали?

Я.К. Та коліс' давали, та.

Що з тією соломою робили?

Я.К. Та спалили на горóд'і. Шо можна робіти? Ми так вітовкли ту солóму на с'ічку. Нас було три, скакали, четверо, так. Шо мали с тов су́ломов робіти?

Надсяння: традиційна культура і побут

Чи відрізнялася Перша вілія від Другої?

Я.К. Та в'їдр'їзн'їлас'ї. Там йшла вудá с'вїячєна, йшли рáно вóду с'вїятїти, жўби ду кáждойї стрáви л'єли вóду путрóшка с'вїячєну, варїли. Во так рубїли. Йá там знáйу, йáк в кугó рубїли?

Свячену воду лили до страв перед Другою вілією?

Я.К. Пєрет Дрўгов.

Ви святїли воду ще вісімнадцятого сїчня?

Я.К. Н'є, то в нас на В'їл'їйу с'вїятїли вóду. І прийшлї, пулівáлисмо ду стрáви, на Йордáнску вил'їйу. Н'є на Пєршпу, на Дрўту [вїлію. – М. Г.].

Кажуть, що в якийсь день брали з собою в поле свячену воду і кропили.

Я.К. Йá ни знáйу тикóго.

Не робив батько такого?

Я.К. Та, мóже, рубїв, йá ни памїятáйу. Йá знáйу, жу йáк принєсли вудá, вс'ї давáли на кўхн'у вс'ї стрáви, вс'о.

Який гїсть бажаний на Вілію?

Я.К. Мáйє зайтї хлоп.

На Першпу вілію?

Я.К. Так, на Пєршпу в'їл'їйу мáйє зайтї хлоп. То на В:едєн'їйá і на Нóвий р'їк, пўби завждї худїли т'їл'ки хлопц'ї...

Хто ходив щедрувати?

Я.К. Шчєдрувáти ходїли т'їл'ки д'ївчáта, хлопц'ам не мóжна бўло. На Шчєдрїй вєч'їр і хлопц'ї не ходїли н'ї однóго. А на Нóвий р'їк д'ївчáта н'їкудї не ходїли...

Щєдрїй вєч'їр є тринадцятого сїчня?

Я.К. Шчєдрїй вєч'їр то йє... Йардáн', девїятнáйц'їтого. Шчєдрїй вєч'їр то йє Дрўга с'ватá вєчєр'á.

Вісімнадцятого сїчня?

Я.К. В'їс'їмнáйц'їтого.

Які страви давали на поминки?

Я.К. Рїба і сїр зу смїтáнойу давáли, з цибул'койу. Шо муглї, то давáли: і редїску, і кубасї накруїли.

На поминках був якийсь спеціальний хлїб?

Я.К. Такїй звичáйний.

А кашу варили на поминки?

Я.К. Н'є.

Нїякої кашї не давали?

Я.К. Йá ни пámїятáйу, пуб на пómинки кáшу давáли. І тáта хувáли, і мáму хувáли, ту йá ни пámїятáйу. Ше боршч, і ше кулї йá бўла малá.

Знаєте, що таке коливо?

Я.К. Н'ї.

Село Циків

Мостиського району Львівської області

Інформатор:

Марія Андріївна Лисович (далі – М.Л.), 1945 р. н.

Записала Леся Хомчак 9.12.2008 р.

Як у вашому селі називають вагітну?

М.Л. Та типер йуж фс'і называіут ваг'ітна ж'інка. А коліс' грúба.
“Вона йи грúба, вона йу грúба”.

Жінку на початку і в кінці вагітності називають по-різному?

М.Л. Йак від'ит, шо йуж жив'іт відно, то йу грúба. Та так і гадаіут: грúба
йу і рóдыт і буде рóдыти чи йак там. Гнет буде родыти. Гнет – скóро.

Чого вагітній не можна було робити? Які були забобони?

М.Л. Ни маіе нігдé йты просыти шос'. То кажут шос': то ни мóж-
на бúло просыти, бо, йа знайу, чы то малый буде б'ідный, чы
то пошкóди шос' там госпóдар'ам, йак шос' в'ід:адút. Мыш йім
мóжи шос' з'істы, йак ни дадút шос' тій ваг'ітн'і, ті грúб'і ж'інц'і.
Шос' то такóйе. Тêж ни мóжна с'і на шос' такóй дивыти страш-
ноіе. На жыда с'і ни мóжна дивыти. На жыда мóжна, но на шос'
страшноіе... Остер'ігалыс'і, жóбы дитына пóтім не бйла шос', не
мáла йак'іс' вáдів.

А на похорон вагітній можна йти?

М.Л. Грúб'і ж'інц'і н'и, ни йшла на пóхорон. Хот' на р'ідного – бйла
здалéко, áли ни дотикалас'і до тóго, до н'óго, йак там прощчáн'а бйло.

Як називали вагітну, яка не є одруженою?

М.Л. Завітка.

А позаилубну дитину?

М.Л. Найдúх.

А якщо дівчинка?

М.Л. То фс'о йцдно найдúх. Казáли, жы ни маіут тáта, таквó вона
гул'áла, найдúх. Ни оженілис'і.

Як називають дівчину, яка вагітною виходить заміж?

М.Л. Грúба напер'ід. Напер'ід грúба.

Як називають жінку, яка вперше народжує?

М.Л. Пёрв'істка маіе.

Чи є образливі назви для жінки, яка народжує багато дітей?

Надсяння: традиційна культура і побут

М.Л. Та йе, шос' такоїе, но шос' ни мѳжу си пригадати. Рѳди, йак кр'іличка.

Як називають викидень?

М.Л. Та так і кажут: мала вѳк'идьш.

А якщо народилася мертва дитина?

М.Л. Та тѳж немѳ такоѳо. Д'ітіна мѳртва с'і врѳдыла.

Якось називають ту жінку, яка втратила дитину?

М.Л. Зронѳла д'ітіну.

Чи є назва для передчасно народженої дитини і народженої вчасно?

М.Л. Ну та недонѳшеноїе, а то нормѳл'на д'ітіна.

Роди чи пологи?

М.Л. Рѳды.

Як називають жінку, яка народжує?

М.Л. Рѳжениц'і.

Хто колись приймав роди?

М.Л. Бѳбка, бѳбка, жо д'ітії в'ідбираїе.

Хто кликав бабку до породїлї?

М.Л. Хто кльѳкав? Хто бив дѳма. То фс'і знѳли, жо то йи така бѳбка, і ходїв до нѳїї. То бѳло і йе тотѳ, зѳраз п'їдльвѳїут сѳна і д'ївчын-ку, хто л'уби. Але пѳрв'їсток п'їдльвѳїут, чѳ д'ївчынка, чѳ сѳна п'їдльвѳїут.

Такий обряд називали “космата”?

М.Л. Н'ї, в нас нимѳ такоѳо слѳва.

Чи можна було відвідувати нехрещену дитину?

М.Л. Мѳжна, в нас ходѳли. Тїл'ку ту дитѳну ни мѳжна бїло зѳраз чѳ пелѳнки, чѳ шос' надв'їр вѳв'їшувати, тїл'ко ф хѳг'ї с'ї бѳ сушѳло. І дитѳну надв'їр ни мѳжна бїло носѳти тѳж, пѳк'и не обхрѳстылѳс'ї. Старѳлыс'ї хрѳстыти зѳра малѳ д'ітіну.

Хто саме мїг відвідувати?

М.Л. То блїз'к'ї так'їїї ходѳли, ну, свѳїї там чѳ сѳстри, чи вуйк'ї, чи ц'отк'ї – так'ївѳ ходѳли.

Як цей обряд називали?

М.Л. Та йду в'їдв'їдаїу малѳо чѳ малѳ. Прив'їгати.

Що приносили?

М.Л. Солѳдкоїе взагал'ї нѳслѳ. Цук'ѳрк'и старѳлїс'ї, грѳші, куп'їйк'ї.

Що казали, даруючи?

М.Л. “Абѳ с бѳла там здѳрѳва, багѳта, пчаслѳїва і багѳта”, – і клѳли грѳші. “Би тоб'ї солѳтко бїло”, – і клѳли цук'ѳрк'ї.

Кому не можна відвідувати?

М.Л. Н'ї, то в нас ни мѳжна. Шо то ни мѳжна в нас? Йак вдѳвѳ йи. Тїї

вдов'ї нигдѣ: і до д'їтіни, і за куму б'їти, чы там на в'їс'їл'у шос', йак'с' участ' приймати ф тім. То вдов'ї ни м'їжна. Но йшли, али участ'ї ни брали. Вона йшла, там мала д'їтіну, зо свою д'їтінув, брала д'їтіну. Али йак'їс' участі ни м'їжна б'їло приймати, ни м'їжна йїї.

Кого кликали за кумів? Скількох кумів запрошували?

М.Л. За кум'ів? Ну, то. Ну так, йак б'їло, так і йе. Хто одно кумство прийме, пр'оси.

Що таке кумство?

М.Л. Та то кум і кумá, та, в'їдпов'їдайт за д'їтіну. Сáмо п'ерша, йак йе дв'ї пáри кумствá, то п'ерша пáра в'їдпов'їдає за ту дитыну в рáз'ї, шо с'ї стáни: чы мáма вмере, чы тáто. А йак нимá, шос' с'ї стáне з п'ершим кумством, знáчыт др'угоїї в'їдпов'їдайт за ту дитыну. Пов'їн:и стáвити на н'їги ту дитыну, шос' вч'їти йїї і с ц'ерквов шоб б'їла зв'їязана та дитына.

Скільки максимально можна було брати тих пар?

М.Л. Та м'їжна б'їло, хто си позв'їлив на так'їй. Пер'евáжно в нас не бер'ут, одно, дв'їе. Два кумствá, одно, два кумствá.

Як називають перших кумів?

М.Л. Хр'есн'ї. Хр'есн'ї бат'к'ї: хр'есна мáма, хр'есний тáто.

А інших кумів?

М.Л. Кум, кумá. Али т'ера то назывáйт фс'ї хр'есный. Фс'ї. То йуж родына с'ї рах'їе, хр'есныйе.

Що приносили хр'есні на хрестини?

М.Л. Шо вони н'если? Н'если крыжм'о, м'ус'їло б'їти – тры м'етры шо м'енши. М'енши ни м'їжна б'їло н'есты. Тры м'етры, так пер'евáжно і нос'їли. Тры, п'ят'. Н'если гр'ош'ї, н'если цук'ерк'и, н'если йак'їс' ши подáрок, шо там м'їг чы з од'агу, йак'їс' забáвк'и. Шос' так'їе во м'їжна.

Як називається дитина стосовно хрещених батьків?

М.Л. Похр'еснык, похр'есниц'и.

Після церковного обряду хрещення запрошували на гостину?

М.Л. Та то йак пр'ос'їли, то зáраз запр'осували: “Пр'осымо на хр'їстыни”. Зáраз казáли, жи на хр'їстыни йуж ітї. Ше б'їрше б'їло кстыни, зáра хр'їстыни.

Чи були яксь обряди після повернення додому з церкви?

М.Л. Н'и. То йак забирáли, йшли до ц'ерквы, забирáли ту дитыну, то там прыгов'орували: “Беремо сок'ола, а прынесемо вам áнгела”. І прынос'їли з ц'ерквы, то т'еж казáли: “Прынесли вам áнгела, мáйте áнгела”.

Повитуху запрошували на хрестини?

Надсяння: традиційна культура і побут

М.Л. Просьби. А шо вона там мала, йа того ни скажу. Вона йшла, али стойала перѣд дверьма. А пот'ім йуж похрѣстыли, мама йшла на вьв'ід до кс'єндза.

А не чекала 40 днів?

М.Л. Ну, али хрѣстыти не мѡжна, то мама так старайес'і, аж мама с'і обперейдѣ і шѡйно та. Такво в'ідразу н'іхтѡ не хрѣстыт. Йі нав'іт' до цѣрквы не мѡжна.

Куди виливають воду з купелю?

М.Л. Першу кўп'іл' виливайут в глух'ій кут чы так'ій, де н'іхтѡ ни хѡде. Йа знайу, до чѡго тотѡ? Так'ѣ йе, йе.

Можна було вивішувати пеленки надворі увечері?

М.Л. Пеленк'і в'єчери не вьв'ішуйут, но вдѣн'.

Чи був колись повывач?

М.Л. Повывали, казали, повывали. Повывати д'ітїну. А повывач?

Люлька чи колыска?

М.Л. І л'ўл'ка казали, і колыска казали. І то бўло слѡво в нас, і то в нас бўло.

Колыскові чи колысанки?

М.Л. Колысков'і. Взагал'і сп'івали колысков'ійі п'існ'і, спиц'іал'нийі так'ійі дл'а д'ітїни колысков'ийе.

Як називали процес годування дитини грудьми?

М.Л. Грудн давати. “Дай грудей” або “Дай циц'к'и”.

Як називають маму, поки вона ще годує дитину?

М.Л. Годўйе д'ітїну.

А як називають грудну дитину?

М.Л. Во м'ій ше малўй с:е. Йуж перѣстѡв с:ати. Йуж там чы дурачѡк майи чы з горн'ітка пїе, з лѡжечк'и йїст.

Чи був спеціальний обряд, коли перший раз стригли дитину?

М.Л. Н'и.

Як називають іграшки?

М.Л. Забавк'ы. Йа знайу, чым с'і бавыли д'ітї? Дали йі дерев'їну лїжку, шѡс' такѡйе во з кухѡн:ѡго, пѡкрышку – вѡнѡ бўло до пѡкрышк'и.

Село Баранівці

Самбірського району Львівської області

Інформатор:

Марія Миколаївна Петрунів (далі – М.П.), 1928 р. н.

Записав Миха йло Глушко 11.07.2010 р.

Як називається ваше село?

М.П. Баран'івц'і. Баран'чиц'і, а типер перизва́ли Баран'івц'і.

Колись ваше село як називалося?

М.П. Колис' Баран'чиц'і.

Цікава назва, давня.

М.П. Баран'чиц'і і Вól'а Баранец'ка.

Невідомий чоловік. Перед не б́ула Вól'а, б́уло Вóлиц'и.

М.П. Баранчиц'і, а там туді́ б́ула Вól'а Баранец'ка.

Невідомий чоловік. Вól'а типер ста́ла, а б́орше б́уло Вóлиц'и.

Це вже "совсти" перейменували?

М.П. Так, так, так. То йуж сов'ети переминувáли.

Добродійко Маріє, коли, як вважали ще за Польщі, починається зима? Закінчується осінь і починається зима?

М.П. Ну то так старийі л'уди в:ажáли, що йак зак'інчуєс'і л'іто, а почина́йе вóс'ін', а начина́йис'і зимá і Михай́ла. Бо ше казáли, що на Михай́ла.. Михай́ло на сін'ім кón'у прий́хав, що па́дав сн'іх на Михай́ла.

Святкували щось на Михай́ла чи ні?

М.П. Св'аткувáли, то велі́к'е с'в'іто.

А може, якісь обряди були, може, щось пекли спеціально?

М.П. Н'и, та там що то виладóвували то виладóвували там фс'ак'і так'і.

А у вас був звичай, щоб від Михай́ла починали молотити разом? Наймали молотильників і молотили?

М.П. Молоті́ли скор'і́ши.

Ви скор'і́ше молотили?

М.П. Скор'і́ше молоті́ли.

Якого приблизно дня?

М.П. Ну, дес' так молоті́ли скор'і́ше... Ну йак вам сказáти? Ше во в вéресн'у молоті́ли, бо с'ійати пшени́ц'у тре бу́ло, жі́ту. То молоті́ли скор'і́ши.

Надсяння: традиційна культура і побут

- А до якого дня треба було восени посіяти, щоб ще зійшло?*
М.П. До Покрówki казали.
До Покрови?
М.П. Шоб до Покрówki посіяти, бо буде гáрний урожай, а п'ісл'а Покрówki то не буде такого урожайу, бо то не буде, так с'і не вкор'ініц'і.
А часник? Чи як у вас кажуть?
М.П. Чиснік, чиснік.
То садили до Покрови чи після?
М.П. П'ісл'а Покрówki гет до Михаїла садили. Гет до Михаїла.
У той день, коли мали садити часник, можна було когось його позичити?
М.П. Н'и.
Чому?
М.П. Ни позичали. Кóжний мав св'їй.
А от я прийшов до вас, бо мені не вистачило грядку засадити.
М.П. А, ну звичайно.
Можна було позичити?
М.П. Так то давали, йидні дрúг'им давали.
Не казали, що переводиться часник, якщо позичити?
М.П. Н'и, н'и, н'и.
Позичали люди?
М.П. Позичали. Позичали йидн'і дрúг'им, садити давали.
Покрова була більшим святом, ніж Михайла, чи меншим?
М.П. Б'іл'ши.
Чому більше?
М.П. Тому шо, йа знайу, Покрówу признавали, шо Покрówа покривала козак'ів своїм омофóром, йак вони тóрк'ів.. і в'ідвертала в Почайов'і. Отó йи і п'існ'а “Ой, з'їшла зор'а вечорóвайа, над Почайивом стала”. Йак тóрк'и наступали на монастир, а Мат'інка вийшла на горó і кóл'і виртала, тóрк'ів вбивала, монастир вр'атувала.
Ви таке вчитали в книжцї про Почаївську Матір Божу.
М.П. То п'існ'а.
Ви в Почасві були?
М.П. Йа ни бóла в Почайив'і. Н'и, н'и.
Ви, мабуть, в “Просвіті” були? Ви в “Просвіту” ходили чи у вашому селі її не було?
М.П. Йа там чос', йа знайу, чос' йа м не поїхала до тóго...
Яке свято йде після Михайла?
М.П. П'ісл'а Михаїла то Дмїтра.
Казали, що про Дмитра і про дівок якась приказка була.
М.П. Так, так.
Яка?

М.П. Шо до Дмітра д'івка х'їтра (*сміється*).

А чому вона хитра до Дмитра?

М.П. Та йа знайу? Йшла Покр'ова. “С'вітá Покр'овон'ко, покрий гол'овон'ку”. А на Дмітра, інó до Дмітра д'івка х'їтра, а по Дмітру йуж н'и.

Ніхто зам'їж не брав?

М.П. Ніхтó зам'їж ни брав.

З якого числа у вас починався піст?

М.П. Двáйц'і в'ос'мого.

Двадцять восьмого?

М.П. Двáйц'і в'ос'мого листопада. Зачинáвс'і. То був ден' Пиліпа, с'в'ат'ого ап'остола Пиліпа. Зачинáвс'і п'їст.

А до цього свята щось готували? Може, вареники, може, щось пекли?

М.П. Та де, йак в'їпало. Йак в'їпало в нас в нид'їл'у, то готувáлис'і д'обре, а йак так'і дни...

А серед тижня?

М.П. А с'єрид т'їжн'и йак хто.

Але це вже був піст?

М.П. То вже зачинáвс'і п'їст.

Постили в той день чи ні?

М.П. Йак хто.

Як хто?

М.П. Йа вам скáжу: рáнши, ше рáн'їши, то л'ўди п'остили понид'їлок, і с'єреду, і п'їятниц'у то п'остили. Л'ўди нáв'їг' мол'окá не йїли, н'їч'о. Вар'їли квас с п'їтп'єн'ками, то п'остили. А п'отім йуж...

Тільки старші люди постили?

М.П. А тод'ї ше і мол'од'їе, фс'і.

Усі постили? І мол'оді?

М.П. Фс'і п'остили.

Скільки тижнів триває Пиліпівка?

М.П. Ш'їст' нид'їл'.

Шість тижнів?

М.П. Ш'їст' нид'їл' до Р'їздвá. А там прих'одило В:ед'єн'а, йак Мар'їю прив'єли до ц'єрквн, то В:ед'єн'а. То в нас прáзник, то вел'їк'ий прáзник.

У вашому селі прáзник?

М.П. Прáзник.

Кажуть, що на Введеніс не всі можуть ходити по хатах.

М.П. А ту н'и, х'од'ит.

Кажуть, що жінкам не можна ходити по хатах.

Надсяння: традиційна культура і побут

М.П. А, ну тотó так, правіл'но. Кáжут, шо на В:дén'а майе пéршим мужчіна зайті до хáти. Йак зáйде мужчіна, то бóде дóбре, а йак зáйде ж'інка, то будé нидóбре.

Кажуть, що цього дня ще заводили худобину до хати.

М.П. Заводіли рáну, так.

Яку худобину?

М.П. Тил'íta, хто мав тил'íta. Та то шобí, йак зáйдут до хáти, би зайшла худобíна чи там л'удíна, чулов'ík би зайшóв, абí не ж'інка.

Якщо не було чоловіка, то заводили худобу?

М.П. Ну та, завóдили худóбу.

Там її годували?

М.П. Н'и, та завéли, завéли, поблагословíли, бо то благословіц'с'і.

Як благословили?

М.П. “Помагай, Б'іг, на шчís'т'и, на здорóвл'а, на ту Пéршу кол'ídu. Би ви ту опрováдили, дрúгої дочикáлис'і. На мнóг'ийí, блáг'ийí л'íta”.

Так говорили на Введеніс?

М.П. На Увидén'а, йак заводíли курóву чи тил'ítка ду хáти, нáв'ít' собáку. Йак хто ни мав, то собáку заводíли, ну і...

І це називали Пeрша коляда?

М.П. Пéрша кол'ída.

Чому називали Пeрша коляда?

М.П. То так йуж п'íst, п'íst йуж і то казали, жи то йуж Пéрша кол'ída.

Тоді вже можна було колядувати?

М.П. Кол'íduвáли “Новá рáдіст' стáла”, йуж в цéркв'і кул'íduвáли. А то в цéркв'і, в цéркв'і, во в хór'і с'п'івáв, кол'íduвáв аж на Миколáйа.

Дев'ятнадцятого грудня?

М.П. Дев'итнáйц'íтого грúдн'а.

А на Введеніс щось готували?

М.П. Ой Бóжи, та шо ни готувáли!

Бо це у вас п'язник.

М.П. І шиклі, і шиклі фс'ák'і приклáдан'ц'і, завіван'ц'і.

Що таке прикладанці?

М.П. Ну так'і прикладáли пл'áцк'и.

І називалися прикладанці?

М.П. Приклáдан'ц'і.

Їх мастили чимось?

М.П. Ну айáгже? Мáсами так'ými. Мастíли, прикладáли, а завіван'ц'і то так, жи завівáли т'íсто, там мак всердín'і завівáли, мармул'áду, а приклáдан'ц'і... І гóлушц'і варíли.

с. Баранівці Самбірського р-ну Львівської обл.

Яке свято наступне після Введенія?

М.П. А п'їсл'а В:еден'і с'в'ято йде с'в'атого Андр'їя. С'в'іткүйут л'ўди.

Як святкують?

М.П. С'в'іткүйут так, шо...

Мені здається, що дівки більше святкують.

М.П. (сміється). Д'ївк'ї с'в'аткүйут, бо ворож'їт.

Як ворожать?

М.П. Ну, хód'ит, хлóпц'і хód'ит. Пёрше рáнчи бўло так. Хлóпц'і ходіли, с'їйали конопл'і.

Де сіяли коноплі?

М.П. По в'їкнах.

По вікнах?

М.П. По в'їкнах.

Вранці чи ввечері?

М.П. Де д'ївк'ї. А дівк'ї ходіли, де хлóпц'і, і в'їдпов'їдали: “Андр'їю, Андр'їю, їа конопл'і с'їю, порткáми волóчу, Андр'їя не хóчу”.

Андрія не хочу?

М.П. Та.

Чи хочу?

М.П. Ни хóчу (сміється). То пёрши, знайите, ни бўло парканá, а плоті фс'ўди л'ўди мáли. Кóлик'и рахувáли: “Молодéц, вдовéц”. Д'ївк'ї (сміється), на кóго випáдувало. Отáк ворожіли.

А як ворожили?

М.П. Ну та во так ходіли, знайите, з'їбрáлис'і д'ївчїта, і котрá скор'їши зám'їж вїйде і котрá будé мáла їакóго чолов'їка, то рахувáли.

Як то визначали?

М.П. Ну та во кóлик в плóт'і, казали: “Молодéц, вдовéц, молодéц, вдовéц”. А на мéне вїйшов вдовéц. А на ту вїйшов молодéц.

А як визначали, що буде лисий чи багатий? Ще якось так ворожили?

М.П. Та їа ни знайу.

Чи буде п'яниця?

М.П. А, то їа ни знайу.

А балабушки якїсь пекли? Заводили собаку?

М.П. А, то пиклі так'ї колáчик'и, так'ї колáчик'ї. То виносіли і собака... Хто котрїй бóрши, котрїй колáчик бóрши хватїв, та бóрши д'ївчина вїйшла в м'їснїц'і зám'їж.

У м'ясниці?

М.П. Мїяснїц'і.

З котрого і по котре число у вас були м'ясниці?

М.П. А то по Їорданї.

Пёрший день після Їордану чи після Івана?

Надсяння: традиційна культура і побут

М.П. Післ'а Івана по Йордані, йак охрестіли водиц'у і туди йуж йи м'існіц'і до Стр'ігин'и.

На Андрія не робили збитків?

М.П. А, робіли, робіли.

Що у вас робили?

М.П. Та в нас типёркай...

Це тепер. А колись, за Польці?

М.П. А за Пól'шч'і то́го не робіли.

За Польці того не робили?

М.П. Н'и, за Пól'шч'і н'и, йа вам ка́жу, йак за Пól'шч'і б́уло. А типёр во́ йуж за тих рад'ан'ск'их то ф'іртк'і здіймали, по в'ікнах мал'ували ф́арбов. То йуж так'е йи.

А цього не можна робити?

М.П. Та де!

Після Андрія є ще якесь свято?

М.П. То шóстого Катеріни булі, то так не с'в'ітк'уйут.

А пр'ясти на Катеріни можна було?

М.П. Н'и, не пр'áli, ни пр'áli.

А на Андрія?

М.П. На Андр'і́а в цёркв'і в'ітпра́ва, л'у́ди до цёркви с'і йде...

На Катеріни не пр'яли?

М.П. Н'и-а.

Тому що Катеріни?

М.П. Н'и, шо Катеріни не пр'áli той ден', а на Андр'і́а то ка́зали, то Первозва́н'ий, бо Андр'і́й пе́рший прийшо́в до Кі́йва, на го́ру поста́вив хрест.

Є ще свято Анни.

М.П. А, то йуж два́йц'іт' друго́го гру́дн'і.

То ви якось святкуєте це свято?

М.П. Та, с'в'атк'уймо.

Були звича́й, як і на Андрія?

М.П. Н'и, то йуж н'и, то йуж хо́д'ит, кол'іду́йут по до́ро́з'і хло́пц'і, д'івчи́та, бо в кл'у́б'і та́н'ц'і́в нима́, бо п'іст до Р'і́здва́, то хо́д'ит так, кол'іду́йут по до́ро́з'і.

У вас молоді вчать колядки?

М.П. Ну та тійі.

Де вчили молодих колядувати?

М.П. А, то ходіли, схóджувалис'а, схóджувалис'і.

І там був хтос' із старших, який їх вчив?

М.П. А хто ста́рший? Ста́рший був, хтос' мав кні́жку ту і вчіли.

А береза був? Вибирали у вас березу чи не вибирали?

с. Баранівці Самбірського р-ну Львівської обл.

М.П. Н'и, в нас...

Знаєте, хто це такий? Це серед колядників був найстарший.

М.П. (сміється).

У вас колядувати ходили і дівчата, і хлопці? Чи тільки хлопці?

М.П. Хлопц'і і д'івчата – фс'і ходіли в нас.

А щедрувати?

М.П. Щидрувати ходіли сам'ійі д'івчіта.

Ага, тільки дівчата.

М.П. А на Новій р'ік во, на чотирнайц'ітогу, на Васил'а, то ходіли тожи і хлопц'і, і д'івчата з гармошков вже. В'інчували тожи фс'юдн, ко́жну хату.

Ми ще до Нового року дійдемо. Скажіть, будь ласка, як у вас називають день шостого січня?

М.П. То Вил'ійа ми називаємо.

Вілія?

М.П. В'іл'ійа.

Перша вілія чи якое по-іншому?

М.П. Ну то зрана в церкв'і в'ітправа, л'уди йшли до церкви, спов'ідалис'і, ну і готували фс'і страви.

Які страви?

М.П. Дванайц'і страв.

Яких?

М.П. Ну та варіли і голуцц'і, і вареник'и, і ма́ч'інк'и фс'ак'і, тійі, йак...

Що то таке мачанка?

М.П. К'іс'іл'і, к'іс'іл'і.

З чого варили кислі?

М.П. Но та то робіли і зо сливо́к, і з йа́блок суше́них, з абрикосів.

А мачанка не могла бути зі сливок чи яблук?

М.П. А та то по-с'іл'скому називали ма́ч'інка.

Може, з грибів робили ту мачанку?

М.П. І з гриб'ів, з гриб'ів, п'ітпéн'ок то робіли. І кап'усту варіли, і кашу, і боршч варіли, і в'ушка робіли.

З чого вушка робили?

М.П. Ну, в'ушка з мук'і.

Давали щось усередину чи вушка були просто з тіста у вигляді вушок?

М.П. Так т'істо прóсто.

У вас кажуть "вареники" чи "пирого"?

М.П. Вареник'и, пирог'і.

Пирого чи вареники?

М.П. Вареник'и.

Вареники? З чого їх робили у вас?

Надсяння: традиційна культура і побут

М.П. То з бўл'би і з капүсти.

А пампушки?

М.П. А пампушк'ї пеклії, то давали в сердіну мармул'аду.

Чи можна було на Вілію їсти яйце? Пампушки можна було пекти на яйцях?

М.П. Н'и, то́го не робіли.

Не можна давати до страви яйця?

М.П. На Р'іздо то фс'о вже йіли і масне: і ші́нку, і кобасу́, і холоде́ц, і налівне фс'ак'е, а на С'в'їтій ве́чир н'и, по́стили фс'і.

Мало бути дванадцять страв?

М.П. Так.

З якої страви завжди починали вечеряти?

М.П. А з кут'і.

З кути?

М.П. Ну.

Кажуть, що в деяких селах перед кутею їли часник.

М.П. Ну та хл'їб, часнік, але так...

Як за Польці було?

М.П. Так за Пóл'скоїї бўло. Брали насамперéd кут'у.

А хто брав перший?

М.П. Госпóдар.

Він молився, хрестив кутю чи як?

М.П. Вз'ив кут'у, поблагословів чéл'ід', фс'о...

Якими словами господар благословив кутю?

М.П. (сміється). “Жéби Бог рóдив на друг'ий р'ік ше л'і́пшу пшени́ц'у, жи́би бўла л'і́пша кут'і”. Бо мак давали, і мед, і ор'і́х'и. “Би то с'і фс'о рóдило, би Бог дав пч'ісліво дочека́ти, фс'а с'і́мн'а би про-жи́ла”. Так благословів.

Свічку тоді палили?

М.П. Паліли.

Коли її запалювали – спочатку чи коли аж кутю з'їли.

М.П. Н'и, зра́зу. Зра́зу фставл'іли с'в'і́чку і йілі́н'ка.

Коли за столом сидів господар, то біля нього сиділи діти чи дружина? Може, дружина була біля печі?

М.П. Н'и, на ве́чєру с'іда́ли фс'і, фс'і с'іда́ли: і дружи́на, і чолов'і́к, і д'іти фс'і навкóло сто́ла.

Кажуть, що господиня не дуже хотіла сидати, аби її спина не боліла.

М.П. А, то сто́йáла.

Стояла?

М.П. Сто́йáла, шоб ц'ілі́й р'і́к не бол'іла йі́йї спі́на.

Це в деяких селах так було.

М.П. Бúло, бўло так. Так, так. Так каза́ли стар'і. Ста́рш'і л'у́ди так каза́ли.

Як?

М.П. Мойї ба́ба то́жи так.

Стояла?

М.П. Так. Ба́ба н'іко́ли не с'іда́ли. Ма́ма н'и, но ба́ба. Сто́йа́ли, бо ка́же: “За́ра гет по́тім на жнива́ бу́де спі́на бол'іла сто́йачи”.

Як почав господа́р йти, то після нього хто уже їв?

М.П. Фс'і, фс'і почина́ли...

Усі з одної миски їли?

М.П. Н'и, на тарéлик'и бра́ли.

Але тарéликів за Польщі не було?

М.П. За По́л'ско́ї н'и, з одної́ миск'и йіли.

Усі миски ставили відразу?

М.П. Фс'і, фс'і ста́вили, фс'і двана́йц'і мисок наста́вили.

Чи одну поставили, з'їли і забирали?

М.П. Н'и, н'и.

Усе лишалося на столі?

М.П. Фс'о лишало́с'і на стол'і. І ло́жк'и, ло́жк'и наво́ста́тку, хто найме́н'чий поже́не коро́ви па́сти, ті ло́жк'и, виде́вка позби́рав, зв'иза́в, покла́в. А тово́ ниб'іжчикам то кла́ли окре́мо ло́жк'і, ло́жку...

Скільки тих ложок було?

М.П. Ну та к'і́л' ко бу́ло во...

Небіжчиків?

М.П. Та́то, ма́ма – дво́ї чи трі́ї. Кла́ли дес' то́її ло́жк'и на стол'і, бо вни прійі́дут на ви́чєру.

Навіть так?

М.П. Так.

І ті ложки потім зв'язували разом з тими, що їли?

М.П. Н'и, н'и.

Так і залишали ті ложки?

М.П. Так і ти лиші́ли.

А кутю забирали зі стола?

М.П. Н'и, н'и, не забира́ли. Н'ічо́ не забира́ли.

Один зубчик часнику їли всі разом чи кожен окремо?

М.П. Ко́жний окре́мо.

Кожний по зубчику їв?

М.П. Ко́жний окре́мо з одної́ голо́вк'и, і д'ілі́ли фс'і́х ним по зу́бчику.

Перед вечерею йшли до стайні?

М.П. Та, до ста́йн'і йшли.

Що там робили?

М.П. Худо́б'і дава́ли йісти.

Що давали?

Надсяння: традиційна культура і побут

М.П. Давали с'ічку, напували, с'іна давали і курей годували, свиней – фс'іх, бо потім Господ' приходи питаїс'і, чи господар ходів, нагодував худобу (сміється). Так, так казали.

Питається, чи нагодував?

М.П. Та.

А кутю давали худобі?

М.П. Н'и.

Може, якусь траву давали?

М.П. Н'и.

Може, трошечки давали трави худобі?

М.П. Н'и. То йуж друг'ий ден', на Р'іздово помивали посуду з того фс'ого, тоді давали до ведр'ів і несли напувати там корови, кон'и.

А коли помили посуду, не відливали трошки помийв у пляшечку?

М.П. Трох'и в'ідливали, ховали, бо йак навесн'і виган'їли корови пасти, то кропили тов водоб.

Тією водою, що помили посуд?

М.П. Та.

У вас щось стелили на підлогу, на долівку?

М.П. Солому стелили на підлогу, на стів стелили с'їну. На с'їн'і клали обрус, на обрус фставл'їли то фс'о, бо так йак Ісус Христос лижив на с'їн'і, так фс'о фставл'їли.

Під стіл щось клали?

М.П. А під стів н'ічого не клали, бо перше, йак ше мали своїе поле, то сніп пшениц'і фставл'їли в кут'і.

Як називали той сніп?

М.П. Д'їдуха.

Д'їдуха?

М.П. Фставйїли, а на Новій р'їк, во на Новій р'їк, на Васил'а, д'їти ходили за колачима, пикліс'і так'і колачик'и на лопат'і, так саджили повний пїиц, фсипали до кошика, д'їти приходили і туди ту пшениц'у молотїли.

Де? У хаті?

М.П. В хат'і на п'їдл'оз'і – чи на землі, чи на п'їдл'оз'і молотїли, а ту пшениц'у сушїли чи то жїто б'уло, то давали кон'им, би так кон'і брікали, йак д'їти брікают (сміється).

У вас був сніп з пшениці чи з вїса?

М.П. Н'и, в нас фставйїли або зо жїта, або з пшениц'і.

Ага, з жїта або пшениці.

М.П. Так, з в'їса н'и.

Ту пшеницю не згодовували курям?

М.П. Н'и.

с. Баранівці Самбірського р-ну Львівської обл.

Коням давали?

М.П. Кón'ам дава́ли.

Щоб вони бракали, як ті хлопці?

М.П. Йак т'ї хлопці́.

Хто заносив той сніп до хати?

М.П. А госпóдар.

Коли це було?

М.П. Ну, в'ін піри́д вéчором, піри́д вéчором

Він ходив за тим сно́пам на подв'і́р'я чи до сто́доли?

М.П. До студóли.

Чи у вас кажуть "до бойка"?

М.П. Н'и, студóла.

Той сніп був будь-який чи його готували ще восени?

М.П. Той сніп в'ід пóл'и йак привéзли, пéрший го нажі́ли, так привéзли і так го поста́вили, і так в'ін сто́йав, аж пóк'и на с'в'і́та ни йшов на д'і́д'уха.

А де він стояв?

М.П. У студóл'і.

Який це був сніп?

М.П. Ну, та во так'їйво (показує).

Ви кажете, що це перший сніп, який привезли з поля?

М.П. Пéрши, шо з пóл'и, йак звозі́ли, зна́йте, ту пóли б'уло, ту л'у́ди во-зі́ли з пóл'і шпені́ц'у, фс'о до студóли. І вони́ привозі́ли той сніп.

Його спеціально вибирали на полі?

М.П. На пóл'і пéрший, шо був наж'і́тий, в'ін був пéрший в пол'уп'ітку.

Ага, перший, що був нажаний?

М.П. Так.

То він був перший в полукірку?

М.П. В пол'уп'ітку. І вни його туди́ привозі́ли до́дому і фставі́ли в студóл'і, в кут'і так. І в'ін так сто́йав аж до с'в'і́т.

Як його відрізняли від інших снопів?

М.П. Ну йак в'ідр'ізн'а́ли? Бо його́ зав'їзували двома́ пирвéслами.

Ага, його зв'язували двома перевеслами.

М.П. Та.

Тому він відрізнявся. Той сніп був з тих, коли тільки починали зажинати?

М.П. Та, йак зачина́ли... Жéн'ц'і в'їйшли жа́ти, нажа́ли оді́н сн'іп, перив'іза́ли два ра́зи пeрвéсло́м, фставі́ли його́, в'ін сто́йав, по́тім його́ забирáли до́дому і на с'в'і́та його́ п'ід йа́лін'ку там в кут'і фставі́ли д'і́д'уха.

У вас казали "дід'ух"?

М.П. Д'і́д'ух.

Надсяння: традиційна культура і побут

- А що робили з тією соломою, коли дідуха вже обмолотили?*
М.П. З тойі соломи н'іхто на то не робів. В нас солóму стеліли на п'ідлогу, там на зéмл'у, стеліли солóму, а д'ідухá не робіли...
Спали на тій постеленій соломі чи ні?
М.П. А, брікали, бáвилис'ї, фс'о, а потім потрóха збирáли до стáйн'ї, стеліли п'ід худóбу.
А на третій день не замітали солому?
М.П. Н'и, на трéтій ден' не виносіли.
Не виносили?
М.П. Н'и-а.
А в деяких селах виносили і палили.
М.П. В дéйак'их, так, так, виносіли, во ту зáра в Сáдковичох.
Що у Садковичах?
М.П. То виносіли і паліли.
Палили?
М.П. А в нас н'и. В нас трéтій ден' с'в'ат солóма йи, госпóдар йде, крутит т'ї пирвэсла, бирé сок'іру за рим'ін' і до кóжного дéрва: “Будеш рóдити”. І перевйізує первэсло.
А навйіцо брав сокиру?
М.П. Жйіби, жйіби кóжне дéрво рóдило, би мáло пл'ід.
Господар лякав дэрева сокирою?
М.П. Сок'іру, бо “Йак не будеш рóдити, то йа тибé зрубáйу”», – так в'ін промовл'áv.
Так лякав ті дэрева?
М.П. Так (смйсться).
І соломою їх перев'язував?
М.П. І перевйізував кáжну йáблун'ку чи там грúшку.
А що робили з тим сйном, яке було на столі?
М.П. А то с'іно, то потім квóчку саділи, кúр'їта виводіли на тім, стеліли в йáшчик, фстáвл'їли йáйц'а та й саділи квóчку.
Тримали це сйно до весни?
М.П. До веснй, так.
Коли обмолотили дідуха, то зерном з нього, ви кажете, годували коней?
М.П. Коней, так.
А що робили з соломою?
М.П. А солóму до стáйн'ї п'ід худóбу.
Під худобу? Чи давали худобі їсти?
М.П. Йїсти ни давáли.
Може, палили того дідуха?
М.П. Н'и, н'и.
Не палили?

с. Баранівці Самбірського р-ну Львівської обл.

М.П. Н'и-а. Не паліли. В наш'ім сил'і н'іхто не палів.

Коли батько йшов годувати худобу на Вілію, то брав когось із дітей?

М.П. Н'и, в нас [не брав. — М. Г.].

А хліб під паху брав?

М.П. Н'и, в нас так не було.

Можє, йшли до стайні і там змушували дитину з'їсти той шматок хліба, який брали зі собою?

М.П. Н'и, н'и.

Не було такого у вас?

М.П. Н'и. В нас аж на Паску, йак ос'в'ічену паску принесли з церкви, во в суботу пос'в'ічували, бо в нас в суботу с'в'ітіли. С'в'іт'ічєника не було, то по сєлах л'уди ходіли с'в'ітіти. То на Велигден' обр'ізаіли ти обр'ізк'і, то тійі обр'ізк'і с'і давало д'іт'ом йісти, би худоба так с'і пасла, би так йіла худоба, йак ти д'іти йід'іт тійі обр'ізк'і з паск'и (сміється).

На Вілію подекуди під стіл клали серп, сокиру.

М.П. В нас сук'іру клали п'іт пор'іх.

На Вілію?

М.П. На В'іл'ійу.

А чому?

М.П. Казали, жо то стал'. Хто заходи, жо то стал', хто заходи до хати, жо то йи стал', би не шкóдило н'ічó.

Щоб нікому нічого не шкодило?

М.П. Так.

На Вілію стояв хліб на столі?

М.П. Стойав.

Скільки буханець?

М.П. Три хл'іба.

Три хліба один на одному?

М.П. Йидєн і друг'ий — два, ну, а ту трєтий так'ій, шо вечєр'іти.

Який третій?

М.П. Паланиц'и.

Ту паланицю одразу їли. А ті інші хліби?

М.П. А ти хл'іби йіли аж... Е-е, йидєн тримали, йак було. Йак ни тре було йісти, то тримали аж до Йордані, а йак тре було, то пойіли.

А можє, кусочок лишали і йшли з ним ярувати? Можє, у вас потім отой кусочок хліба кришили до збіжжя? Не пам'ятаєте, щоб кусочок паланиці кришили і з тим йшли сїяти?

М.П. С'їяти?

Так, щоб до зерна крижти давали?

М.П. Н'и, йа такого не знайу, того в нас не було?

Не було?

Надсяння: традиційна культура і побут

М.П. В нас тако́го не робі́ли. Ну, де́хто во о́с'ін':у готува́в соб'і гр'а́д-ку там на С'в'і́тій ве́чор. По ве́чєр'і то йшли с'і́яти мак. А типе́р і ма́ку не с'і́ют.

Після ве́чєр'і йшли сі́яти мак?

М.П. Повече́р'іли. Хот' сн'і́г був, шли с'і́яли мак.

А де сі́яли?

М.П. Ну та на по́ли, на грі́дц'і.

Там, де ви хоті́ли, щоб мак зійшов?

М.П. Так.

Чому мак сі́яли власне на Св'я́тий ве́чєр?

М.П. Ну бо в'ін скоро р'і́с і по́вн'і́ бу́лі мак'і́вк'і́. А типе́ркай зовс'і́м не с'і́ют ма́ку, бо во ві́дите: хо́д'ит, штрафу́ють.

І у вашому се́лі?

М.П. Ой.

Штрафу́ють?

М.П. Ла́пайут, м'і́л'і́цїя хо́ди, го́ни. А тї́ї дес' с'і́ наркомáни вз'і́ли проклі́тїї. Йа́ йїх...

Якщо сні́г обмолотили на Новий рік, то на Ї́ордан його вже не було?

М.П. Н'и, н'и, на Ї́орда́н' [...]. Де́хто на Ї́орда́н' ше стелі́ли на Шчидра́к соло́му на ха́т'і.

Стелі́ли соло́му?

М.П. Так.

А ді́ду́ха вже не було?

М.П. Н'и, н'и.

Як за Польці́ приходили хло́пці до ха́ти на Новий рік, то вони посі́вали чи ні?

М.П. Пос'і́вали.

За Польці́ посі́вали чи аж тепе́р?

М.П. Пос'і́вали.

Чим сі́яли?

М.П. Пос'і́вали і с'п'і́вали.

А що спі́вали?

М.П. “С'і́ю, с'і́ю, пос'і́вайу, з Нові́м ро́ком вас витáю. Щоб вам с'а вроді́ло жі́то, йак корі́то, пшени́ц'и, йак рукаві́ц'и, йачм'і́н', йак к'і́н', овес, йак пес, а бу́л'ба, бора́к'і́, йак у бо́йка хо́дак'і́”.

Чим посі́вали?

М.П. Пшени́ц'у, і горóх, і йачм'і́н', і кукуру́зу – шо ма́ли, тим пос'і́вали по ха́тах. По ха́тах пос'і́яли, пос'і́яли.

Може, називали тих хло́пців новолі́тниками?

М.П. Новол'і́тник'и. Та, вотáк каза́ли, жи йду́т новол'і́тник'и.

Новолі́тники?

М.П. Новол'і́тник'и, та.

с. Баранівці Самбірського р-ну Львівської обл.

Скільки років мали ті хлопчики?

М.П. Ну та були і велик'і, і м'ен'чийі. Їа там знайу, к'іл'ко р'ок'ів мали?

А такі, як ваші правнуки, могли ходіти?

М.П. А, та де! Та б'іл'шийі ходіли. Б'іл'ш'і. Такі мал'ен'к'і то йу ходили ден', а так'і б'іл'ш'і то ходіли ше так д'івни, ше с'і невідно б'уло. Пос'івали.

На Новий рік не визначали, який буде врожай?

М.П. Н'и-а, то́го ми не [робили. – М. Г.].

Коли у вас визначали, який буде урожай?

М.П. В нас визначали так на Шчидра́к. Казали, йак йи га́рна пог'ода на Шчидри́й, на Шчидри́й во, на Шчидри́й ве́чир.

Вісімнадцятого січня.

М.П. Так, на Водосв'а́т'а. Пог'ода ла́дна, в'ітру нима, то б'уде га́рне л'іто, б'уде фа́йний урожа́й, б'уде вро́да на бу́л'бу. А так то ни урожа́йу.

На Їордан чи на Щедрий вечір у вас була Друга вілія?

М.П. Так, так.

Ті самі страви готували, що й на Першу вілію?

М.П. Так, то́же готували, але зра́на то йуж там готували, по́к'и води́ц'у ос'в'ітіли. Зра́на б'уло сн'іда́н'и, а по́тім йуж б'ула ве́чер'і, о. І на ве́черу то́жи так готували стра́ви. Їа зна́йу...

А може, чимось відрізнялися звичай? Скажімо, деь робили хрестики.

М.П. Та хрестик'и – кропи́ли, ко́жний в сво́йі ха́т'і кропи́в по дво́р'і, в ха́т'і.

З чого робили хрестики?

М.П. З т'іста.

З якого?

М.П. Ну, пшени́чної мук'и́. Вла'їли води́ц'і, мук'и́ зам'іси́ли.

Будь-якої водиці?

М.П. Води́ц'і с'в'ичено́й, шо прине́сли. І робі́ли так'і о, так'і хрестик'и на штиро́х тих ро́гах в ха́т'і, ха́т'і, у дво́р'і.

Для чого ті хрестики робили?

М.П. А йа зна́йу?

Яке вони мали значення?

М.П. Їа зна́йу? То с'і так ма́йе робі́ти. А наш'о воно́...

Потім ті хрестики зішрябували?

М.П. А по́тім зиструга́ли, дава́ли ку́р'ім йісти, бо то б'уло з вапно́м.

Корові давали їсти?

М.П. Ку́р'ім.

А якщо корова отелилася і не могла очиститися, то що їй давали?

М.П. В нас йак с'і, ка́зали стар'и́йе л'у́ди, йак с'і не мо́гла вчи́стити, то дава́ли то с'іно, шо на стол'і на С'в'іти́й ве́чор б'уло. То то давали.

Надсяння: традиційна культура і побут

Це сіно давали?

М.П. То с'іно дава́ли.

А помий, що відливали, коли миски мили?

М.П. Шо поміск'и мїли, так. Да́ли то́йї води́ до води́ і то с'іно дава́ли йї.

Кажуть, що на Святий вечір чи на Щедрий вечір мусить світло горіти цілу ніч.

М.П. То на С'вигтїй в'ечор.

Чому?

М.П. Тому́ шо на Р'їздво, йак с'і засв'їти с'в'їтло, с'в'їтис'ї, фс'а не-
чїста сіла в'їд вас в'їтходи.

Кажуть, що за тїнно на Святий вечір можна дізнатися, чи ти будеш жити, чи помреш.

М.П. А, то́го йа ни зна́йу (сміється).

Не знаєте, так?

М.П. То йа не... То моїй н'ї ба́ба не каза́ли за так'е, н'ї ма́ма.

А не було такого, що запрошували покійних предків?

М.П. А, ну то...

Як це у вас було?

М.П. То вд'ен' на В'їл'їйу ходїли там на цвїнтар, на мог'їли тїйї і там
моїлис'ї, і запрошували: “Би сти прийшли́ на веч'еру”. А так то
н'и, не виклікували.

Не викликали?

М.П. Н'и-а, н'и-а.

*Може, перед тим як сісти вечеряти, швидко зачиняли двері і продували місце, на
яке мали сідати?*

М.П. Н'и, н'и, то́го в нас не бу́ло.

А до стелі підкидали щось?

М.П. (сміється). К'ут'у.

Кутю підкидали? Для чого?

М.П. Жоби так росла́ пшени́ц'ї вели́ка.

З сіна дівчатка витягали стеблини?

М.П. Н'и-а. А соло́ма йак лежіла, бо то перши до́вга бу́ла соло́ма, а
в ко́жн'ї х'ат'ї був так'їй сво́лок, то біли такво́ за сво́лок, к'їл'ко
ко́п'їв бу́де пшени́ц'ї.

То скільки пристане соломинок чи як?

М.П. К'їл'ко соломи́нів с'ї там зач'їпа́ло.

Підкидали вгору?

М.П. Рахувáли, рахувáли, к'їл'ко, к'їл'ко. Так'ї звїчайї бу́ли.

У який день, як у вас вважали, закінчуються зимові свята?

М.П. Зимов'ї с'в'ята в нас с'ї зач'їнчу́ют на Іва́на Хрестітел'а.

Це яке число?

М.П. Йорда́н – дев'ятна́йц'їто́гу, а два́йц'я́того – Іва́на Хрестітел'а.

Після цього уже все можна робити?

с. Баранівці Самбірського р-ну Львівської обл.

М.П. То йуж п'ісл'а Івана можна робігти, с'віта с'і зак'інчуйут, кажут:
“Фс'о, в'ідгул'áli”.

Коли закінчується зима?

М.П. А зима? Зима с'і зак'інчує – Стр'ітен'а кажут. Стр'іти с'і зима
з л'ітом.

Кажуть, що тоді зима з літом зустрічається?

М.П. Так.

Може, у вас якісь ляльки до Стрітєння плели?

М.П. Н'и.

Може, щось палили?

М.П. Н'и, н'и, того в нас не робіли.

Не було?

М.П. Та дес' робіли по сєлах.

Чи був у вас звичай, щоб жінки полоскали зуби в перший день посту?

М.П. И-и, то колі, йак Велик'ий п'іст заходи?

Так, Великий.

М.П. Велик'ий п'іст заходи, ну та то колі випадує. То колі випа-
дує, йакого числа, то туді товó..., йи нед'іла...

М'ясниці?

М.П. Н'и, Сиропусна.

Сиропусна? А чому її так називали?

М.П. Бо то йуж так називајут Сиропусна, бо там фс'о с'і ладує б'іл'-
ше зо сїра, з молока, ну, і то йуж тамка йајц'і варийт, то йу бйјц-
с'і поклони вєчором.

Це в неділю чи в суботу?

М.П. Ни, в нед'ілу. В нед'ілу, бо в понед'ілок фс'о, вже п'іст зачинавс'і.

Сиропусна неділя починається від неділі чи з четверга?

М.П. Ц'ілій тїжден'. В'ід нед'ілі і Мйасопусної аж до Сиропусної.

Кажуть, що колись у перший день посту жінки збиралися в шинку і пили горілку.

Збиралися самі жінки без чоловіків, як закінчилася Сиропусна неділя. Чи у вашому селі таке було, щоб жінки самі збиралися і пили горілку?

М.П. В нас в сел'і?

Так.

М.П. В нас в сил'і не було шинку.

Якщо не було шинку, то могли збиратися в якоїсь баби.

М.П. Там с'і збирали, то. Мóлод' шла до клóбу. Тан'ц'ували на л'он,
на конопл'і бабі там.

Коли це було?

М.П. Туді, на Сиропусну нид'ілу.

Танцювали на льон, на коноплі?

М.П. Так, би с'і рóдив велик'ий л'он, конопл'і, тан'ц'ували.

Надсяння: традиційна культура і побут

Співали щось?

М.П. Н'и, ни сп'івали.

Лише танцювали?

М.П. Тан'ц'ували і так казали, би с'і родило велик'ий л'он і конопл'і.
І фс'о. То П'упчин'и називали.

А може, на перший день посту щось пекли?

М.П. Їа знайу, жи на перший ден' посту то варили квас з п'ітп'ен'ками, пир'іг пиклі з кап'усти, бўл'би і фс'о. Бо то п'іст, фс'о, по-стити. Фс'о постило, молоко не давали н'ікому. То так за П'ол'-скої бўло, а потім то...

Що у вас робили на Середопусту неділю?

М.П. Варили вар'єник'и. Середоп'іс'т'а.

Середопістя у вас казали? З чим варили вареники?

М.П. Вар'єник'и там з сіром.

Зі сиром? Але ж це піст.

М.П. Н'и, не зо сіра, а з гр'єчк'і. Бр'єшу.

Годували когось?

М.П. Годували. Самі йіли. Гр'єчка з кап'устов.

Може, в якийсь день ворожили, щоб добра капуста була, щоб добре огірки родили?

М.П. Т'ого не ворожили в нас.

Може, на Їордан намагалися набрати з водою пісок чи камінчик з річки?

М.П. Н'и-а.

Щоби потім кинути в город.

М.П. Н'и, т'ого йа ни знайу.

Цього ви не знаєте?

М.П. Н'и-а, то йак тово, такво на Кв'ітну нид'іл'у с'в'ітіли б'ас'к'и в ц'єркв'і, то н'єслис'і т'іїї б'ас'к'и дод'ому, н'єслос'і на полі, за-пихалос'і, казалос'і так: “Май'ійу тиб'є р'асну, тиб'є... май'ійу тиб'є вч'асно, би ти вр'одило р'іасно”.

Як?

М.П. “Май'ійу тиб'є вч'асно, щоб родило р'асно”.

Усі базьки запижали чи частину лишали?

М.П. Н'и, лишали і в ст'айни в'іпили, де худ'оба.

У стайні?

М.П. Так.

А в хаті?

М.П. У х'ат'і н'и, бо шо в х'ат'і. А ст'айн'и, бо так, де бўло тел'ітко. Йак хт'ів п'асті кор'ову і тил'ій, би с'і тримало кор'ови, то з т'ойі хаб'інк'и наламийіли ту г'ілку, ту б'ас'ку, давали ін'о п'іти тил'іт'у і кор'ов'і, би с'і тримало.

Це кидали у відро?

М.П. До видрá. То йа зна́йу то, шо так робі́ли. А так шо йа ни...

Кажуть, що базькою також поганяли худобу.

М.П. Ну а по́тім.

Коли це було?

М.П. Ї́ак виган'ї́ли пе́рший раз надв'ї́р.

Що це у вас робили, коли виганяли худобу на па́шу пе́рший раз?

М.П. Покропи́ли тов водóв с'в'ичéнов, шо в'ї́д С'в'їто́її вечéр'ї і кла́-
ли п'ї́д пор'ї́г сок'ї́ру.

Ту саму сокиру, що стояла під поро́гом в хаті на Святий вечі́р?

М.П. Так, так. Та самá сок'ї́ра.

І це що?

М.П. І на т'ї́ сок'ї́р'ї виган'ї́ли худóбу надв'ї́р, би не крї́вала, би...

(сміється).
А у воротах палили вогонь?

М.П. Н'и-а.

Щоб дим курився.

М.П. Н'и, н'и, то́го в нас не робі́ли.

Не робили?

М.П. То в нас в сил'ї́ н'їхто́ то́го не робі́в.

*Коли посвя́тили паску, то всі чо́мусь намагалися бі́гти якнайшвидше до́дому. У вас
було таке, щоб бі́гли з паскою до́дому?*

М.П. Н'и, з па́сков не бі́гли.

Не бі́гли?

М.П. В нас з воді́цев б'ї́жү́т.

Це на Ї́ордан?

М.П. О, на Ї́орда́н' ї́ак з воді́цев б'ї́жү́т – ну!

А чо́му бі́жать?

М.П. Би хто пе́рший, би хто пе́рший. Хто пе́рший ві́лети – і лит'ї́т.

А чо́го?

М.П. Би так, так фс'о лит'ї́ло...

Щоб робо́та швидко йшла?

М.П. Ну, так ско́ро робо́та лит'ї́ла.

А на Вели́кдень не бі́жать?

М.П. Н'и, в нас на Вели́гден' не б'ї́жа́т.

Коли прийшли з це́ркви, то обходили з паскою хату?

М.П. Н'и-а.

Не було тако́го?

М.П. Н'и, в нас тако́го не бу́ло.

Що робили, як посвя́тили паску?

М.П. С'в'ї́тили па́ску, принéсли до хáти, поста́вили на стол'ї́. Вона́
стойа́ла аж до дру́гого дн'а. На Вел'ї́гден' туді́й розві́йзували,

Надсяння: традиційна культура і побут

фставийіли і гостілис'і. Шли до церкві, з церкві поприходіли, туди фс'і с'ідали і гостілис'і.

Хоч кусочок паски давали худобі?

М.П. А, ту хл'їб с'в'їтіли.

Хліб святити і худобі давали?

М.П. Так, то давали.

Корові давали?

М.П. На Вели́ден' рано давало́с'і ко́жній коро́в'і по кусочку.

А теляткові?

М.П. Та йак тил'ятко, то й тил'яткови.

Кажуть, що на Великдень чи перед Великоднем палили якісь вогні.

М.П. А, то йа ни зна́йу. В нас, в нас не пали́ли, в нас по́тім, йак во то вийшло, йуж тійі колгоспи зат'игну́ли, перши д'їти ко́жн'і Пётра, во – завтра Петро́ і Павла́ – то ко́жн'і Пётра д'їти, во ми па́сли коро́ви свої́ на свої́м горо́д'і, ми соб'ї ста́вили бу́ду. І ми за́втра рано виган'или до сх'ід со́н'ц'и коро́ву і бра́ли зи собо́в, шо там ми ма́ма наладува́ли нам на пеленк'ї, і вино́сили ми до бу́ди. Па́сли коро́ву, і там ми с'і гостили, і коро́ву па́сли. А йак зане́сли, колгоспи зайшли́, то типе́ркай то́го нима́. Типе́р во там пал'їт тувó нін'і ве́чир, поста́вили бу́ду, ф'їгу́ру, п'їтпаліли.

Колись не ставили такої фігури?

М.П. Н'и. Ко́жн'і мав на свої́й бу́д'і хрест.

А фігуру мав кожний на своєму пасовиську?

М.П. Так, так.

І буду мали?

М.П. І бу́ду.

Як називається той рів, який у землі рили?

М.П. Га?

Як ви називаєте те, що риють у землі?

М.П. Дупло́.

Я не знаю, як це у вашому селі називають.

М.П. Так'їй квадра́т?

Так, такий квадрат.

М.П. Так'їй квадрат. Та то на свої́м горо́д'і то́го не робі́ли.

Не робили?

М.П. Н'и. А та́мкай, ту типе́р ро́б'їт та́мка.

А я думаю, що це ще за Польщі робили.

М.П. Н'и, за По́л'ско́й, та де!

Не можна було робити?

М.П. Фс'о р'івне́н'к'е бу́ло, фс'у́дний трава́. Л'у́ди бо́сі ході́ли, н'їхто не знав взу́тому ході́ти, н'їгде скла ни бу́ло н'і н'їчо́го, фс'у́ди.

с. Баранівці Самбірського р-ну Львівської обл.

Нав'іт' во ту кáнал йи, ходіли прáти, то кóжний мав так'і сóх'и зрóбленийі, би сходіти, би бéрега ни погруз'іти, о. А типéркай фс'о позасвін'увала та...

То на Петра вам мама готувала спеціальні гостинці?

М.П. Ну айáгже.

Що саме?

М.П. Пиклі йак'іс' пир'іжк'і, нам напиклі, сир, масло, варéник'и варіли з йаг'ід. То йуж йáгоди б́ули. Дáли л'імонаду. Знайте, шо так'é л'імонада?

Знаю. Тільки діти святкували?

М.П. Так. І там цук'ёрк'и, печén'и.

Може, ще до Петра діти обганяли таку ділянку пасовиська, щоб там була трава?

М.П. Запускали, запускали, би трава велика була, би с'і корóва фáйно пáсла.

Запускали, правда?

М.П. Так.

А може, ще плели коровам вінки?

М.П. А вінк'і... В нас не плéли в'інк'ів.

Не плели на Петра?

М.П. Н'и.

Може, на Юрія плели?

М.П. Не плéли, корóвам в'інк'ів не плéли.

Не було такого звичаю?

М.П. Не б́уло такого звичаю. У дрúг'их сéлах то б́уло, плéли так'і в'інк'і корóвам такó навкóла рóг'ів.

У яких сéлах?

М.П. То йуж тáмка йа й́здила, м'ій брат мав ж'інку з Тéршова, йа там й́здила.

Це є Старосамбірський район.

М.П. Старосáмб'ірск'ий райóн.

А у вас не було?

М.П. А в нас тóго не б́уло.

Як у вас називають Зелені свята?

М.П. Та Зелén'і, Зелén'і.

Зелені свята чи Трійця?

М.П. Тр'ійц'и.

Чи Зелені свята?

М.П. То Тр'ійц'и – Зелén'і с'в'áта. С'в'áта, С'в'áтого Дúха і С'в'áтої Трóйци'і. Та то майім ліпу по двор'і, хáту.

А навщо маять?

М.П. Ну йа знайу? Збираймо з'іл'и по долін'і і несéмо до цéркви

Надсяння: традиційна культура і побут

с'в'ітити, а потім тим з'їл'ом с'в'іченим на во... П'єрид кáждого с'в'іта урочістого корóви п'іткúрують, м'єчут до видрá вогн'у, п'іткúрують корóву.

Для чого підкурюють?

М.П. Жибіи фс'а б'їдá в'їд н'єїи йшла.

Коли підкурюють, на Трїйцю?

М.П. На Тр'їйц'у с'в'іт'ит.

А підкурюють?

М.П. А п'іткúр'уйут? Во бúде Спáса, бúде Мáтка Бóжа, о. П'їд тїми с'в'áтами то п'іткúр'уйут йуж тим з'їл'ом с'в'іченим.

Яке це було зїлля?

М.П. Фс'áк'є на долїн'ї збирáли. То казáли: “Новїй хл'їб, то дзїн'г'ї, то брат-ї-сїстрá, то...”. Та фс'áк'є, фс'áк'є там. Івáнови гóлви, бóже т'їло. Фс'áк'є, по долїн'ї фс'áк'є з'їл'и ростé.

Це зїлля використовували лише для підкурювання корів чи, може, ще й для лікування людей?

М.П. Йá знайу? Та гет і можна л'удїй л'їкувáти тим з'їл'ом. Во клáли д'їт'ом малїм до колїск'ї тóго з'їл'ї с'в'іченого.

Щоб нечистий не приступав?

М.П. Жóбнї д'їти спáли дóбре.

Ви кажете, що маїли хату липою?

М.П. А ліпу маїли хáту і кóжне пóле, де булó, там шлóс'ї запихáлас'ї ліпа – і помáйїне пóле.

Щось примовляли, коли маїли?

М.П. Ну, та примовл'áли.

Що саме?

М.П. Примовл'áли, жи маїмо вчáсно, би вродїло р'áсно.

Ще раз повторїть.

М.П. “Маїмо вчáсно, би ти вродїло р'áсно”.

Доки та липа зберїгалася у стрїсі, на полі?

М.П. О, пóк'и йуж посóхла і тудї збирáли.

Палили її чи десь викидали?

М.П. Палїли.

Може, маїли у вас подвїр'я такими високими...?

М.П. Н'и, татаршче в нас збирáли, татаршче. На р'їц'ї збирáли. То по подв'їру, в хáт'ї стелїли на п'їдлóгу.

Татарше називалося?

М.П. То з болóта н'єсли, фс'úди маїли тим на с'в'їта Зел'єні. А на Івáна то маїли, билїц'у знов шукáли.

Що таке билїця?

М.П. Ну, так'є ростé, так'є ростé, йак... Ну йак вам сказáти? Билїц'а с'ї

назива́йє. Так'є ростé висок'є, а так'є... І то вир'іза́ли, то на кар'єрач
росло́, бра́ли то..., майі́ли би́ліщев. А дру́г'ий ден' по Іва́н'є ту би-
ліщ'у бра́ли чолов'я́к'и, с'і такво́ за́пир'ізува́ли, би так'і бу́ли здо́ров'і,
їак Іва́н був.

Кажуть, що у вас обов'язково гуляли біля церкви на Великдень.

М.П. О, на Вели́гден' так.

Що у вас гуляли?

М.П. Маг'івку (*виправляє себе*), лаг'івку, лаг'івку.

Лаг'івку?

М.П. Лаг'івку.

Як це виглядало?

М.П. Ну, сході́лис'і д'івчи́та, хло́щ'і, ц'і́лий ден' в дзв'іни́ці дзвони́-
ли, довко́ла це́ркви с'п'іва́ли, клі́кали Лаг'івку. То на Вели́гдин'.
А дру́г'ий ден' – пу́лива́лис'і водо́в. По сил'і л'іта́ли фс'і – ста-
рий і мали́й – фс'і, хто жив. Ве́драми фс'о с'і полива́ло.

І за Польщі це було?

М.П. Так, за По́л'шч'і.

А у вівторок?

М.П. А в'івто́рок йуж ни так.

Казали, що у вівторок ще кропивою жалилися.

М.П. То в нас не пиклі́ кропи́вов.

А де пекли?

М.П. То в Са́тковичох.

У Садковичах?

М.П. Та.

А чому там пекли, а тут ні?

М.П. А ту в нас с'і пу́лива́ли, а в них с'і не пу́лива́ли.

Можє, там поляки жили?

М.П. Та де, н'и. В них ни бу́ло, а в нас поливали, о. В нас і малé, фс'о
л'іта́ло з водо́в.

Коли у вас святять зілля?

М.П. Ну то на с'в'і́та Зелéні.

А може, у якийсь день у вас святили збіжжя?

М.П. А-а-а, ни фс'у́ди, а фсе ма́йут с'в'і́тїти на Ма́тку Бо́жу, бо пе́рша
Ма́тка Бо́жа то йи..., ма́йут с'в'і́тїти, а́ле в нас в це́ркв'і ни с'в'і́ти.

Не освячують у вас?

М.П. Н'и-а.

Що освячують на Спаса?

М.П. А йа́пка.

Лише яблука чи ще щось?

М.П. Грушк'і́, сливк'і́, фс'о так'єво́ – о́воч'і.

Надсяння: традиційна культура і побут

А мак?

М.П. А мак то на Маковейа.

На Маковейа освячують у вас чи десь на Сході?

М.П. І в нас.

І у вас?

М.П. І в нас типер с'в'іткүйут.

Колись за Польщі не святкували.

М.П. То чотитнайц'ітого серпн'и Маковейа, то то нисут і чиснік, і мак, і м'ід. То то нисут фс'о с'в'ітіти.

У вашому селі?

М.П. В нашому сил'і.

Що з тим маком роблять потім?

М.П. Тримайут, дехто на С'в'ітій в'ечор опс'івайис'і навкóла.

По подвір'ю обсівали?

М.П. Та.

Чи тільки сіяли там, де мак мав рости?

М.П. Н'и, н'и. Опс'івайут тим маком с'в'іченим, опс'івайут так, би н'іх-то ні від'ів поп'ід м'ежу навкóло, би фс'о (*сміється*). Так в нас було.

Чи є у вас такий день, коли не можна брати в руки ножа і різати головки?

М.П. А, то на С'ікнов'енійі.

Як?

М.П. С'ікнов'енійе.

Усікнов'еніс.

М.П. С'ікнов'енійе одинайц'ітого в'ересни, то йак Іванови голову в'іт-с'іклі.

Ага, це тільки тому?

М.П. То тод'і ни р'іжугт нич.

Чи був у вас такий звичай, коли жінки разом чистили капусту?

М.П. А було.

Коли це було?

М.П. Колис' за Пóл'скої, йак с'і народила капу́ста, позвозіли з пóл'и ф'іром, а туді ко́шиками до хати носіли, а ж'інк'і с'і по-сходіли, чістили, капусту, вибирáли, шиткува́ли.

І веселилися, пили разом?

М.П. Гостілис'і гóлушц'іма (*сміється*).

Коли це було? Який це день був чи тиждень?

М.П. То в тіжні було.

Коли це було? Після якого свята? Це було після Покрови чи до Покрови?

М.П. То було в в'ересни йуж.

У в'ересні?

М.П. То йуж йак капу́сту вирóбували з пóл'и.

с. Баранівці Самбірського р-ну Львівської обл.

У який день, як у вас вважають, змії ховаються в землю?

М.П. А, в нас ка́жуть: на Іва́на ни мо́жна йти до л'іса і на... то́го, на Воздві́жен'и Чесного Христа́.

Чому не можна?

М.П. Там тод'і ву́ж'і ла́з'ит, фс'о. Туді той ден' і той ден' то до л'іса с'і не ма́є йти, бо то йи дни, там ла́з'ит ву́ж'і, фс'а́ка га́дост'.

А коли, як кажуть, земля закривається? А коли відкривається?

М.П. А, в'ід Благов'і́шчен'и вона́ закрі́та (*виправляє себе*), а в'ід Благов'і́шчин'и с'і в'іткрива́є до Миха́йла. Н'и, по Миха́йл'і йак...

Чи до Покрови?

М.П. До Покро́ви.

До Покрови чи до Михайла земля відкрита?

М.П. Н'и, йуж по Ми..., бо чисна́к сад'іт пе́рид Миха́йла, би фа́йн'і головк'і́ бу́ли.

Так, лише часник, але решту вже не садять.

М.П. Н'и, до Покро́ви йу... Та до Покро́ви фс'о повикопу́ють – і бо-рак'і́, і бу́л'бу, і капу́сту.

Із родинного альбому Марії Ціж

Село Ковиничі

Самбірського району Львівської області

Інформатори:

Грузина Михайлівна Трогуш (далі – Г.Т.), 1943 р. н.

Марія Василівна Деркач (далі – М.Д.), 1941 р. н.

Яків Павлович Кушнір (далі – Я.К.), 1932 р. н.

Катерина Іванівна Кушнір (далі – К.К.), 1938 р. н.

Записав Михайло Глушко 8.07.2010 р.

Чому село називають Ковиничі?

Г.Т. Тут пан був йак'іс'. В'ін писавс'а Ковінич. І в'ін заснуво́в то силó. В'ін писавс'а Ковінич.

І від цього стали називати село Ковиничі?

Г.Т. Ковінич'і, та.

А назва сусіднього села Містковичі від чого походить?

Г.Т. Тут, здайце́с'і, шос' ка́зали, що йак'іс' м'істк'і́ б'ули, шос' там так'е́ б'уло, ба́гато м'істк'і́в.

Там болото яке́сь було?

Г.Т. Ну, п'є́вно, що так. Йа зв'ітк'и зна́йу? Но ка́зали, що там б'уло ба́гато м'істк'і́в. То́му с'і назива́йе силó М'істкович'і [...].

Який день у вас вважали початком зими?

М.Д. То́го йа не мо́жу вам ка́зати.

От наприклад, Михайла – то ще осінь, а на другий день – то вже зима.

Г.Т. То в'ід Пили́па ка́ж'іт, що цейво́... почина́йес'і б'і́л'ше зимови́й пер'іод.

Від Пилипа? Від посту?

Г.Т. Так.

То початок Пилипівки?

Г.Т. Так.

Як у вас називають свято 4 грудня?

Г.Т. В:еде́ніє.

Що можна було робити, а чого не можна на Введеніє?

М.Д. В нас не робі́ли нічо́го. То́ було с'в'а́то, не робі́ли нічо́го.

Г.Т. І не ході́ли йидн'і́ до дру́г'их.

А чому не ходили?

Г.Т. То ка́зали, що то йака́с' така́ прикме́та, що йак при́йде йака́с' ж'і́нка,

а особліво, йакшо хтос' прийде в чирвоному, то тод' і буде дуже погано в тій хат'і, будуть л'уди хорували. Но в нас в сил' і каж'іт чир'ик'і.

Що таке чиряки?

Г.Т. Так, та так'е буде. В хат'і не буде с'і вєсти худоба... І особліво ж'інкам не треба було йти.

На Введеніє?

Г.Т. На В:еденіє, та.

Ви чули таке слово, як “полазник”?

Г.Т. Н'и.

Полазник?

Г.Т. У-у.

Палазник?

М.Д. Шо то йи? С'в'ато чи шо?

Я питаю, чи у вас таке говорили?

Г.Т. Н'и, н'и, в нас такоґо...

Як жінки приходили, то називали їх полазниками.

Г.Т. Моґи бути. Йа ни знайу, в нас так'е не казали. В нас просто казали, шо ни моґна і фс'о. Ни моґна йти, і ж'інк'і старалис' і ни йти.

А може, ворожили якось на Введеніє? Може, визначали якось, який урожай буде наступного року, яка буде зима?

Г.Т. Ви знайіте, йа то ни знайу. То х'іба в нас йак ворожили, йака буде, йак'е буде л'іто. То в'ід першого по тринайц'іте грудн'а, а потім в'ід тринайц'ітого по двайц'і шосте. Значит', йак'ий м'іс'ац': першого числа – йак'ий буде груден', дрогого... (*виправляє себе*) Перше, йак'ий буде с'ічен', дрого – йак'ий буде груден', той (*виправляє*), л'утий. І так, так по пор'ятку йшли.

Від першого числа до тринадцятого?

Г.Т. До тринайц'ітого. А тод' і в'ід тринайц'ітого до двайц'іт' шостого ше раз.

Ше раз?

Г.Т. Ше раз, ше раз писали. І котрє с'і зйде. Отак'е було. А на В:еденіє йа ни знайу, шо ворожили.

А коли робили збитки тим хатам, де були дівчата?

Г.Т. На Андр'їя.

Це у вас робили збитки? Так?

Г.Т. Та коліс' так'іх збитк'ів не робіли. Коліс' моґли п'ітс'їяти во там чимс'. П'ітс'їяти во там і казати... Чикай-чикай... Йак то?... “С'їю...” Йа заб'ула вже, йак казали...

М.Д. “Андр'їю, Андр'їю...”

Г.Т. “Андр'їю, Андр'їю, конопл'і с'їю, конопл'і волочу, бо йа д'івк'и ни хочу”.

Надсяння: традиційна культура і побут

Ви сіяли?

М.Д. П'їтс іва́ли там...

А де підсівали?

М.Д. П'їд ха́тов. П'їтс іва́ли по́п'їд в'їкна там.

Під хатою? Це дівчата ходили?

Г.Т. Н'и, н'и, то хло́щ і ході́ли.

М.Д. Хло́щ і ході́ли.

Дівчата ворожили, щоб заміж вийти?

М.Д. Д'івча́та в нас не ворожи́ли.

Зовсім?

Г.Т. Н'и.

Не ліпили якісь балабушки?

Г.Т. Н'и, н'и.

Не ражували кілки?

Г.Т. Н'и, н'и. Мо́же, дес' так'е бу́ло, но в нас ту в сил'і так'е не бу́ло.

І збитки не робили? Може, ворота забирали?

Г.Т. Н'и-и. Збі́тки аж типерво́. Аж типерво́ збі́тк'и. Типе́р поча́ли то робі́ти.

М.Д. Возі́ забира́йут, в'їдвол'іка́йут аж хтозна́йе-де. По́тім шука́йут.

Воро́та забира́йут, зн'іма́йут.

Г.Т. І прине́с'ут п'їд магази́н, п'їд клуб, на сходи́ понаставла́йут. І так сто́йт. А коли́с' н'и, коли́с' так'їх збі́тк'ів..., а́бо в'їкна за́раз пома́ж'їт. А коли́с' то́го ни робі́ли.

М.Д. Коли́с' йа́кос' б'їа́ше с'і бойа́ли с'в'ашче́ник'ів. С'в'ашче́ник'и то ган'бі́ли за ту спра́ву. І то́го не бу́ло. А типе́р фс'о мо́жна. Шо хто хо́че, то роби́. Ка́жут: "Шо хо́чу, то роби́ у, шо дума́йу, то ка́жу". І фс'о.

Г.Т. В нас то шо х'їба́ коли́с' на Пе́тра во петрува́ли.

А на Катерини?

Г.Т. Катері́ни н'ічо́.

Не святкували у вас?

Г.Т. Н'и. В нас то йи́ церко́вне св'а́то, но його́ не с'в'атку́йем, в нас не с'в'атку́йут.

І Анни не святкують?

Г.Т. А́н:и с'в'атку́йут.

Це святкують у церкві. А в народі?

Г.Т. Н'и, А́н:и н'и.

Пирого, може, пекли?

Г.Т. В нас то́го не бу́ло.

М.Д. В нас так'їх ф'їг'ів не бу́ло. Так йа́к типе́р пока́зуйут по телев'ї-зори, там с'і сход'їт, там печу́т, там л'їп'їт шос'. Мо́же, в нас так не заведе́но, мо́же, л'їди туп'їп'ї бу́ли – то н'їхто́ не зна́йе, а́ле...

Г.Т. Там казали йак'іс' в'ічорніц'і б'ули.

Оце про вечорниці цікаво. Деся дівчата мали знайомитися з хлопцями. Де?

М.Д. Во вийшли на вулиц'у і познайомилися.

Г.Т. Деся так сходилися і пр'асти, знайтите?

Було таке.

Г.Т. Там над'агали куж'іл'. Йшли там до йак'ойіс' хати, сходилися і ж'інк'і, вони пр'али.

До будь-якої жінки могли йти – до вдови, якоїсь незаміжньої?

Г.Т. Н'и. То так компанувалися.

М.Д. Де не було тата, там с'і сходили, бо таті, знайтите, тримали тр'оха дисципл'іну. А де но сама мама с'і лишіла, там с'і сходили до тойї хати. Біли так'і, називали по-пол'ску “сх'ацк'и”.

А дівчата брали якісь продукти на вечерю? Хлопці приходили, музику якусь приводили?

Г.Т. Н'и, того в нас не було, того в нас.

М.Д. Там соб'і с'п'івали...

У вас на вечорницях вчили колядки?

Г.Т. Чо н'и? Вчилися.

А у вашому селі відколи можна було колядувати?

М.Д. Ну, коліс' кол'адували від В:еденійї. А тип'ер шос' чос' с'в'ашч'є-ник'и то заборонили, аж кол'ід'уйут на самій... Р'ізв'о. Коліс' на В:еден'ійє перша кол'іда рахували.

У деяких селах розказували, що колядувати починали з того дня, коли нажали перший сніг.

М.Д. Того не знайу.

Ви знаєте, що таке зажинки? Чи у вас такого не було? Можє, ви вже не пам'ятаєте?

Г.Т. Н'и, ми того не пам'итаєм.

А батьки робили зажинки?

Г.Т. М'оже, вони і робили, ми того не знаєм.

Поля засівали пшеницею, в'єсом?

Г.Т. Йа пам'итаю, йак с'ійали, йак жили руками, серп'ами, але, м'оже, там баба не мала д'іда, м'оже, де і в ког'ос' і була йак'ас' традиційа.

Та навіть бабуся чи мама, починаючи жати, молилися, щось говорили.

Г.Т. Куліс' йак приходили л'уди шос' робіти, госп'одар приходів на своїє полі, перше н'іж почати робіти, казав: “Г'осп'оди Б'оже, поможи”. Помолівс'а і робів роботу. Ск'інчив робіти – тожи помолівс'і. От наш сус'ід, в'ін вже пом'єр, тойв'о Матв'ійів, то в'ін н'іколи тойв'о, йа н'іколи не від'іла...

М.Д. Йа від'іла. Ми маємо гор'оди бл'із'ко, в'ін н'іколи не пос'іє пшениц'і, шоб в'ін не... Шапку ск'іне, помоліс'і, а йак йу по-

Надсяння: традиційна культура і побут

с'їє, п'їде ше зроби на полі хрестик, і той хрестик опс'їває так пшеницев. То йа раз йакос' так попало, в'їн соб'ї с'їє. Коли в'їн, а коли йа – то йа. Йа кажу: “Микóла...”. – “Так минé тáто навчів і йа так рóбйу”.

Той хрестик робив скраю?

Г.Т. На пшеници, накрайу.

М.Д. На пшеници той хрестик зробів і в'їн той хрестик опс'ївав.

Хрестик робив, як починав сїяти?

М.Д. Н'ї, йак вже пос'їє. А йуж починóв, то помолівс'ї.

Може, як йшов господар сїяти, то мусив брати буханець хліба, обрус?

М.Д. Йа но знайу так, жи, то тóжи ми Микóла пов'їв, йак с'їяти пшениц'у йде, пшениц'у ту в м'їшк'у йу маїє, і во ті... (йак то с'ї називає?) прóскурку, во с'в'ашченик дарує, йак йдете берете, роздúшує і там до тóйї пшениц'ї, тóго м'їшк'а.

Г.Т. І йа так рóбл'у.

М.Д. І водіцев... Та й йа типер йуж так рóбл'у.

Г.Т. Йа рóбл'у в'їд:авно так.

М.Д. Нáш'ї тóго не рóбїли.

Г.Т. Йа так в'їд:авно рóбл'у, в'їтколи йа стáла, во вїйшла тóтка, то вже сóрок пїит' рóк'їв. Йа фсе так рóбл'у. А во йак печу на Шчедрий вéчир з водїц'ї той пчидрачик печу, йа йго кладу в сервánt, а пóтїм, йак йде вже с'їяти, йа йго дрóбл'у на др'їбнén'к'ий і м'їшайу з пшеницев. Так і пáску, во пáску на Велигден' обкрайеш, крайеш штїри кінц'ї, во. Так'е сáме, то кладу в сервánt, а пóтїм тру, тру і з пшеницев м'їшайу, би в'їн йшов с'їяти.

І пáску можна додавати?

Г.Т. Та. Та йа додайу. І пáску, і ту прóскурку. Додайу рáзом з пшеницев, най з пос'в'аченим йде в пóле.

Кажуть, що додавали зерно і з того снопа, що стояв на Вілію. Як той сноп у вас називають?

Г.Т. А в нас д'їд, д'їд'ух.

Дід чи дїд'ух?

М.Д., Г.Т. Д'їд'ух.

Ви сказали спочатку дїд. Це важливо. З чого був той дїд чи дїд'ух?

М.Д. З в'ївсá. Первáжно з в'ївсá.

Тільки з в'ївсá?

Г.Т. Та йак хто не мав в'ївсá, л'убий стáвив. Там вз'ав таквó, постáвив в кúтик в хáг'ї, а тудї на Новий р'їк приходїли, и-и-и-и, поздо-ровл'áти во з Новім рóком во чотирнац'áтого с'їчн'á, то вїмолотили.

А де молотили?

Г.Т. Де? Та в хат'ї.

У хаті?

Г.Т. Ну а йак? А в хат'ї шо? Та в хат'ї коліс' не було п'їдлог'и, а була зем-
л'а калена і фс'о. Помолотїли і їм заплаїли, там дали чи... Ко-
ліс' не давали грощ'ї, а дали йак'їс' памп'ух чи шос' там так'е дали,
шос' дали так'е пєчине, кусок хл'їба могли дати. І дитїна п'їшла.

Ви так гарно усе розповідаєте. Ви усе знаєте.

Г.Т. Ми в т'їм к'їнці найстарш'ї.

Як називали тих, що приходили? Це були парубки чи хто?

Г.Т. Н'и, ни. То б'їли д'їти.

Дїти? Хлопці чи дївчатка?

Г.Т. То перв'ажно хлопц'ї.

М.Д. Пос'ївал'ник'и.

Г.Т. Н'и, то типєр кажит пос'ївал'ник'и.

М.Д. А тудї називали навол'їтник'и.

Г.Т. А, навол'їтник'и, навол'їтник'и (*сміється*).

М.Д. Навол'їтник'и.

Г.Т. І то кожний госп'одар чикав, ш'оби прийшов молодєн'к'ий хл'опиц.
Пєрш'їй.

А його не змушували сидати на порїг, як помолотив?

Г.Т. Н'и.

Хлопці з палицями ходили?

Г.Т. Ну айагжи. Мов торбу, торба була, ну, перв'ажно коліс' торба
була л'їна така, і на плєчох зал'ожено ту торбу, і мав палиц'у. І так
ходїв в'їд хати до хати.

Що робили потїм з тим збїжжєм, яке намолотили?

Г.Т. Ну а йа не знаїу.

М.Д. Йа ни знаїу, шо з тим робїли. А йа знаїу з тим, шо йак х'од'ат
пос'ївал'ник'и.

Це тепєр.

Г.Т. Типєр.

Колись не ходили посївальники.

М.Д. То вот потїм позам'їтали хату, йа фсе в'ик'їдала к'ур'їм, потїм
той Т'окар, по т'їм, по рад'їю (м'оже, ви ч'їли за н''ого, м'оже, в'їн
ше виступаїє, вже нїм'а колг'осника), і в'їн так виступ'ов і так
каз'ов: “Пос'ївал'ник'ї, шо пос'їваїут, то фс'о позам'їтати, там
шо с'ї лїппи – то лїппи, а рєшту посадїти на гор'од'ї к'їпку. Воно
ростє і називаїєс'ї обер'їг”.

По радїо деколи дурниці говорять.

М.Д. Йа типєр ни сл'ухайу, бо нїм'а колг'осника.

Надсяння: традиційна культура і побут

Ми ж не випадково ходимо по ваших селах і збираємо матеріал, бо тут ніхто нічого не записував.

Г.Т. Коліс' не збирали, н'и.

Коли ви були маленькими, новолітники ходили і сіяли?

Г.Т. Ходіли.

Вони молотили і сіяли?

Г.Т. Вони змолотили того снопа, але йак зайшли ду хати, перше, чим зайти і помолотити того д'ідуха, вони прийшли спиталисі, чи можна в вас пос'їяти. Пос'їяли, пув'інчували з Новім роком: “С'їю, с'їю, пос'ївайу, з Новім роком вас в'їтайу. Там, худоба с'ї вела, то фс'о...” Йак почали в'інчувати.

Ви не пам'ятаєте того вінчування?

Г.Т. Де пам'ятаю вже типер. Йа йуж по-новому, по-новому трох'и знаю. То кажи, жи так, би с'ї... “Йачм'ін', йак плет'ін', увес, йак кудлатий пес. Би вам с'ї родив, йак плет'ін', увес, йак кудлатий пес...”. Шо там ще дал'ше було?

Ну, ну, згадуйте.

Г.Т. А туд'ї йшли і молотили того д'ідуха. От і фс'о.

У деяких селах збирали зерно з того д'ідуха, що помолотили, мололи і пекли хліб.

А у вас було таке?

Г.Т. Н'и.

А перед Водохрещем чи Йорданом...

Г.Т. Ну.

У вас кажуть “Йордан” чи “Водохреще”?

Г.Т. Йордан'.

Ви казали, що перед Йорданом якийсь щедрак пекли.

Г.Т. Ну а то ж йак перш'їй ден' на Йордан', на в'ечир, не на самий Йордан'.

М.Д. В нас називали на В'їл'їю.

Г.Т. На В'їл'їю казали.

Друга в'їля чи Перша?

Г.Т. Друга. Перед Йорданім. Йшли по водіц'у, принесли водіц'у, н'ічо не йли, нахче покропіли хату, подв'ір'а, то фс'о покрупіли, там ходили до стайн'ї... Там фс'о, фс'о кропіли, де йакá с'їтка була, там фс'о кропіли, казали, жи д'їт'ка виган'їют (*сміється*).

Добре, так.

Г.Т. Ну і пот'ім той... А пот'ім господін'а тóже нахче, перше, чим с'їдати йісти, брала водіц'у, н'ї соли, н'ї н'ічóго, такú пекла..., м'їсіла к'їсто і так збоку...

М.Д. Казали пчидрак'ї.

Г.Т. Шчидрак. І так збоку на кúхн'у клáла, жиби вонó...

Ви казали, що на плиті пекли.

Г.Т. На плит'ї, правил'но, на кúхн'ї.

Колись пекли в печі, мабуть.

Г.Т. Н'и, н'и, н'и.

Ви вже печі не застали?

Г.Т. Ну, пéч'ї в нас... Йа і зára ма́йу пéчу.

Таку, що там можна пекти паску?

Г.Т. Ну йак? Та йа пéчу пáску. Йа хл'їб пéчу в пéч'ї.

Але ті щедраки у вас пекли на плиті?

Г.Т. Так, то на кúхни, отó, що варíло с'ї йісти. Клáли збóку так, жиби́ вонá с'ї не згор'їла, прóсто, жиби́ с'ї засушíла. І вонá с'ї засушíла. Той шчидрáк. Во нирáз жов'їт бол'ів, казáли, жо то помагáйи. Йа ни зна́йу, но так казáли, йíли так. Йакóс' дитíну жив'їт забол'ів – дáли кусóк. А чи вонó помогó? Вídно, жо шос' помагáло. А рéшту ховáли і давáли до тóго, до зернá пót'ім, йак с'їйáли зернó.

Ще кажуть, як телілася корова, то щедрак чи щось давали, щоб помагало їй.

Г.Т. Йак корóва телíлас'ї...

Чи щось інше було?

Г.Т. То бýло то з'їл'а, на Зелéні с'в'áта, шо с'в'їт'ит з'їл'и, берóт з'їл'и і п'їткúруйут.

А на Дрúзу вíлю ще малювали хрестики з тiста.

Г.Т. Та-а-к.

Чи з вапна, крейди?

Г.Т. Н'и, н'и, н'и. З тóго самóго т'їста, з тóго самóго т'їста, шо шче-драк'ї пеклі. Господín'а зробíла хрестик'и, а то, шо с'ї лишíло, спиклá шчидрáк.

Це все робили ввечері.

Г.Т. Н'и.

М.Д. Пéред вechéров.

Г.Т. То робíло с'ї т'їл'ки во но прийшлi, принéсли з цéркви водíц'у, покропíли і зрáзу то робíли, нáхше робíли, та.

А що робили з тими хрестиками, що намалювали?

Г.Т. Н'ичó.

М.Д. Н'и, робíли. Во йак хто когóс' вр'їк і пótім то зоскрóбували і давáли до водí, к'идáли до водí. Типér тóго не рóб'їт. Йа самá не зна́йу тóчно, йак вонó робíло с'ї, но тiл'ко йа пам'итáйу, йак мойá бабúн'ї, то вонá там чи менé, чи когóс' хтос' вр'їк, вонí зára то зос-кро... Зробíли вóду з водíцев і т'ї хрестик'и скрóбали до водíц'ї. Йак дáли, йак во́н шо говорíли – тóго йа ни зна́йу. Булá малá.

Мабуть, і зберігали ті хрестики.

Надсяння: традиційна культура і побут

М.Д. Збер'їгали. Вони дєколи пов'їтстайут, але ше лишайуц'ї.

Але зараз уже не малюють в хатї?

М.Д. Та де! Йєвро зроблено.

Г.Т. Йа, наприкад, мал'їю. Йа мал'їю в л'їтн'ї кўхни, де двєр'ї. От заходжу в л'їтну кўхн'у і над тїми двєрми йа ставл'у хрєстик.

А той хрєстик ставили на усїх будівлях?

Г.Т. Ставили.

На воротах робили хрєстики?

Г.Т. Н'ї, на воротах н'ї.

М.Д. На будїнках ставили.

Г.Т. На будїнках.

М.Д. В стайни...

Г.Т. В стайн'ї, в стодол'ї, фс'уди.

А дєхто ще робив, кажуть, на скринях.

Г.Т. Н'ї, н'ї, того...

Не було?

М.Д. В нас такої ворожбї тоїї не б'їло. Б'їло но таквб, т'ї хрєстик'и робїли. То казали, н'їби в'їд грбму...

Г.Т. Та.

Мене дуже цікавить щєдрак. Ви знаєте, в деяких селах до того тїста, з якого робили щєдрак, давали по одній ложечцї з кожної страви.

М.Д. В нас того не б'їло. В нас того не б'їло.

Г.Т. В нас того не б'їло.

М.Д. То ви думали, що таквб дєсь в кждї халуп'ї... Казали: «Шо халупа, то йинакша наука». То йи приказка. Так ше силб, там райбн йак'їс', кжний йи. А взагал'ї ви йагби поїхали в гори, там б'їл'ше л'уди так'ї, та.

Та я звїдти, то я знаю. Менї ж цікаво, як у вас, а не там. А скажїть, будь ласка, якї страви у вас готували на Першу вїлю?

Г.Т. Шо готували?

Що готусте ви?

Г.Т. Готуйемо капусту з горбхом варєну. Варєну, не тўшену, але варєну з горбхом, е-е, ми кажем, мач'їнку – то така сама, т'їл'к'и густ'їша, п'їдлївка, е-е, йак хто майє, грїби, хто майє грїбї, то...

Бїлі чи рїзнї?

Г.Т. Та йак'ї хто майє.

М.Д. Хто шо майє.

Чи у вас кажуть “зуби”?

Г.Т. Н'ї, н'ї.

Не кажуть у вас “зуби”, а “зрїби”?

Г.Т. Грїбї. Гблущ'ї з б'їл'бї готуймо, е-е, мач'їнку.

М.Д. Квас.

Г.Т. Квас варимó, а во так'ий з квáшеної капу́сти, ма́ч'инку з йáблук.
Ну, йáпка варимó...

Як це з я́блук?

Г.Т. Ну, суше́ні йáпка мо́чимо, йу́шку в'идлива́ймо і той компóт в'ид-
лива́ймо, а т'і йáпка берéм розмина́ймо і че́рез дру́шл'ак перець'ид-
жуймо. І фс'о. І вихóди ма́ч'инка. Дайéмо цу́кру – і вихóди ма́ч'ин-
ка. Зо сливо́к ма́ч'инку ро́бим то́жи. Йак йи маринóван'і сливк'и,
к'ида́ймо... К'ис'іл', к'ис'іл'ом п'идбива́ймо. І так'е.

А про головну страву я не чув.

Г.Т. Ку́т'у.

Це ку́тя?

Г.Т. Ку́т'а пе́рша, йа́гжеж.

Ку́тя була у вас пе́рша?

Г.Т. Пе́рша.

А ку́тю ви готували з якого зерна?

Г.Т. Пшени́ц'і.

Пшени́цю ви мусили самі обтовкти?

М.Д. Так, так, булі́ так'і ступк'и.

Як це називалося?

М.Д. Сту́пка, сту́пка така́ була. Рука́ми товклóс'і там пшени́ц'у, с'і
поливáло і товклóс'і. То була́ смачна́, то не то, шо нин'і. Ку́т'а
смачна́ (*сміється*).

А перед тим, як товкти, нічого не ворожили?

М.Д. Н'и.

Не примовляли?

М.Д. Товклá, фсе м товклá, ходíла м то́йї сту́пк'и зи́чити (в нас не
бу́ло сво́йї). І то́го мин'і н'ийáкоїї, бабу́н'и н'ийáкоїї ворожби́ не
передава́ли н'іко́ли. Взагал'і, то ше залéжи, йак'і л'у́ди і шо зна́ли.
Напри́кад, мойі родич'і не бу́ли н'ийáк'ими н'і ворожби́тами...

Та не ворожбити, але колись традиція така була.

М.Д. Могла́ бу́ти тради́ція, Мо́же, хтос' ко́му́с' передóв шос' так'е.

Но в нас то́го не бу́ло.

Тоді скажіть, скільки страв мало бути на Вілію?

М.Д. Та двана́йц'іт'.

Г.Т. Двана́йц'іт', та.

А про часник ви не згадували. У вас його не їдять?

Г.Т. А обов'язко́во.

Обов'язково?

Г.Т. Обов'язко́во. Пе́рши, н'іж с'істи шос' з'істи, то бра́ли чисна́к. І
госпо́дар бере́ кусáйе чисна́к і той одні́м із зу́бчик'ів... Фс'і кусáй-
ут той зу́бець, о. А ше йакóс' говори́ли...

Надсяння: традиційна культура і побут

М.Д. Та де, ше кладу́т на стів по зубчику чиснака́, по рога́х, шті́ри, і там куп'ї́к'ї. І так с'ї́ кла́ло фсе так.

Г.Т. І по в'ї́кнах кла́ли во ч'ї́снак.

М.Д. То в нас каза́ли н'ї́би в'ї́д чо́го́с' зло́го.

Г.Т. Та.

М.Д. Би чисна́к стер'ї́г.

Г.Т. Ше йако́с' каза́ли, шо, зна́йеш, йак тербі́ли той ч'ї́снак і той го-спода́р (йа забу́ла, йак то ми коли́с' каза́ли).

М.Д. “Тербі́ мине́ до го́лого, пу́шчу т'ї́ в'ї́д фс'о́го зло́го” (*сміється*).

Той часник лежав на столі?

Г.Т. Та.

А під нього чи на нього ще щось клали?

Г.Т. Н'ї́. Ну п'ї́т ст'ї́в кла́ли.

Під стіл клали?

Г.Т. П'ї́т ст'ї́в кла́ли сук'ї́ру, е-е.

Добре.

М.Д. Серп.

Г.Т. Серп. Так, сук'ї́ру, серп а́бо ко́су. Вдо́ма в мене́ і так коли́с' вдо́ма – то кла́ли ко́су і сук'ї́ру. Ну і ста́вили так'е́ ми́шч'ї́тку і с'в'ї́чене з'ї́л'и ку́рї́ли. І на стів кла́ли с'ї́но.

Клали сіно на стіл?

Г.Т. Кла́ли убу́вї́язко́во.

А на сіно що клали?

Г.Т. По́над с'ї́но положи́ли скатерти́ну і фс'о́.

М.Д. Тонен'ко с'ї́но положи́ли і скатерти́ну положи́ли і фс'о́...

Г.Т. Та і типе́р так.

М.Д. Зо с'ї́ном йшли, несли хл'ї́б, так каза́ли: “Помага́й, Бог, на шча́ст'а, на здо́ровл'а, той новий р'ї́к”. Так заходи́ли до ха́ти.

Хто ніс це сіно?

М.Д. Господа́р.

Господар ніс?

Г.Т. Т'ї́л'ки господа́р. Пе́рше н'ї́ж зайти́ до ха́ти, в'ї́н пе́рше п'ї́шов погодува́в худо́бу. Худо́бу погодува́в, а тод'ї́ з тим заходи́в до ха́ти.

І так примовляв?

Г.Т. Та.

Коли господар ішов годувати худобу, то брав із собою хліб під паху?

М.Д. Давало́с'ї́. Ти зна́йеш, в нас фсе та́то носі́в. Ку́ска́ми хл'ї́б. Ку́ска́ми. Ми повече́рали, ше пе́ред вече́ров та́то за́ра несли коро́в'ї́.

Г.Т. Та.

М.Д. Йа так носі́ла. Йако́с' йа ра́птом да́ла коро́в'ї́ хл'ї́ба, зна́йеш, коро́ва ра́птом той хл'ї́б зї́ла і коро́ва ми засла́бла, жи йа Р'ї́з-

два не ма́ла н'ї́якого (*сміється*). Дóбре, жи л'ї́кар ше там вратува́в коро́ву. Шос' забі́ло ї́ї там. Вона́ ра́птом з'ї́ла, н'ї́коли хл'ї́ба не ї́їла, ї́я вели́кий кусо́к да́ла. Ма́ла ї́я гризо́ту...

Якщо нема господаря, то йде господиня?

Г.Т. Господи́н'а йде.

М.Д. Во напри́кад, ї́я сама́ хо́джу. Фс'о ї́я сама́ хо́джу.

А ви не одягаєте шапку?

М.Д. Н'ї́.

Г.Т. І господа́р не над'ага́йє.

Ї́де простоволосий.

Г.Т. Н'ї́.

Та господар це інша справа. А жінка, може, йшла не простоволоса, а в шапці?

Г.Т. Н'ї́, н'ї́.

М.Д. Н'ї́коли.

Не було?

М.Д. Ї́я не ма́ю господа́р'и, господа́р м'ї́й помéр. Ну то нашó ї́я б́ду ша́пку нат'и́гала?

Я вас питаю про це не випадково, бо є такі села, де так ходять. А те, що на столі стелили, якось називали?

Г.Т. Не назива́ли. Йо́го скру́чували, напри́кад, ї́я і за́раз так ро́бл'у, скру́чуїу і ста́вл'у дес' так, в так'е м'ї́сци, завй́язуїу в йаку́с' ла́ху, м'ї́шечок во капро́новий кладу́, і курка квóкайє – саджу́ курку і п'ї́а ту курку кладу́ то с'ї́но.

Крім сіна, кажуть, ще на підлогу щось стелили.

Г.Т. А, на п'ї́длогу солóму.

А як називали ту солому?

Г.Т. Н'ї́йак.

М.Д. Н'ї́йак не назива́ли.

Не називали у вас?

Г.Т. Н'ї́.

Ви кажете “дід чи дідух”?

М.Д. Д'ї́дух ста́вилос'ї́ на ла́вку ко́ло стола́. Д'ї́д – сніп.

А як сніп заносили, то щось говорили?

Г.Т. Та то то́же каза́ли: “Дай, Бо́же, е-е, той...”

М.Д. Ї́я не зна́їу то́го.

Г.Т. “Помага́й, Б'ї́г, на шча́ст'а, на здоро́в'я, на той Нові́й р'ї́к”.

А в хаті мали якось відповісти?

Г.Т. “Бода́й здоро́в, бода́й здоро́в”.

Хто відповідав?

Г.Т. Та хто був в ха́т'ї́.

Не обов'язково господиня?

Надсяння: традиційна культура і побут

Г.Т. Н'и, н'и, н'и.

Ви ставили той сніп у куті?

Г.Т. Та.

А солому стелили на...?

М.Д. На земл'ї. То п'їдлог'и не б'уло. На зéмл'у.

Хто заносив солому?

М.Д. Госпóдар.

Також господар заносив? Значить, він кожен раз повертався?

М.Д. Ну айáгже.

Г.Т. А ж'їнка готувáла вечéр'у, накладáла на тар'їлк'и, готувáла, ставила, і вже йак в'їн прин'їс то с'їно, наставл'áла на ст'їл ту...

М.Д. Ту вечéру.

Г.Т. Так, фс'ї стрáви стáвила на стів, а в'їн к'їнчáв своїу робóту.

А той сніп, чи д'їдух, що стояв у куті, мусили якось годувати?

М.Д. Так, так.

Г.Т. Так.

Як це у вас було?

М.Д. Та во зач'їли йїсти к'ут'у – і йому дáли.

Г.Т. Так.

М.Д. Зач'їли йїсти дрóгу стрáву – і йому дáли. Но типéр тóго не рóб'їт.

А колись було.

М.Д. Колїс' так б'уло. Фсе, шо йїли, шо зачинáли йїсти, то і д'їдух, і д'їдови давáли.

Куди давали? Всередину?

Г.Т. Фсердїну. Фсердїну поклáли.

Так?

М.Д. В сніп положїли і фс'о.

До якого часу у вас лежала солома на долівці?

Г.Т. На трéтій ден' с'в'ат.

М.Д. С'їно збїраїут зо столá і...

Г.Т. Так.

М.Д. І солóму.

На третій день сїно збїрали?

Г.Т. Так, так.

Тодї забирали і часник?

М.Д. Та фс'о забирáли.

Г.Т. Та фс'о забирáли.

І копїйки?

М.Д. Так, так.

Може, це все лежало у вас до Нового року?

Г.Т. Н'и, н'и.

с. Ковиничі Самбірського р-ну Львівської обл.

На Першу вілію і на Різдво був у вас дідух, а на Водохреще, на Їордан був сніг?
М.Д. В нас то́го не робі́ли на Їорда́н'.

Сніг не стояв уже на Їордан?

М.Д. Н'и, н'и, н'и.

Г.Т. Н'и.

Бачите, це вже велике відкриття, що у вашому селі не стояв сніг на Їордан.

М.Д. В нас то́го не бі́ло. В нас тради́ц'ї́а то фс'о...

Г.Т. А тов солóмув госпóдар йшов і обві́язував род'уч'і дере́ва.

Лише родючі?

Г.Т. Род'уч'і дере́ва, так. Йаблун'і́, грушк'і́, сливк'і́, ото́...

На третій день?

Г.Т. На трéтий ден'.

М.Д. То шоб морóз не пошкóдив.

Г.Т. Шоб морóз не пошкóдив, шоб за́йц'і не обйі́дали.

Ага.

Г.Т. Так, робі́ли так'і перевéсла.

А те, що лишалося?

Г.Т. А то, що лишáлос'і́, заносі́в до ста́йн'і́ або...

Може, палили?

Г.Т. Н'и, в нас то́го не б́уло.

У садку, на городі?

Г.Т. Н'и, н'и. То каза́ли, де́коли д'іду́ха жи запáл'ували.

Отого дідуха з зерном?

Г.Т. Н'и, н'и, та вже обмолóченого. І ту солóму в сад'і́ то ше каза́ли пали́ли, шоб не б́уло, ка́же, йакóйс' б'і́ді...
Також третього дня?

М.Д. То йуж трéтого дн'а забра́ли, áле ж пали́ли йакóс' п'изн'і́ше. Йа не зна́йу, чи перéд Новім ро́ком, йакóс' тотó б́уло. То не памн'ита́йу. То ше баб́ун'и мо́я то робі́ла. Наш та́то йуж то́го не...

Не робив?

М.Д. То с'і́ занехáло. То з чисóм то фс'о, зна́йтите, позáд'і́ с'і́ лишáйе і лишáйе. Нов'і́ прикмéти, нов'і́ закóни...

Г.Т. Типéр рóб'іт'и́ йéвро, типéр не несóт солóми, жи вона́ там в по́роху б́ула. Бо колі́с' по вечéр'і́, йак повичéр'і́ли, д'і́пи по т'і́ солóм'і́ качі́лис'і́.

М.Д. Та спáли биз ц'і́лу́ ніч.

Спали?

М.Д. Та.

Треба на тому спати?

Г.Т. Айáгже.

М.Д. Айáгже. Та спáли.

Надсяння: традиційна культура і побут

Г.Т. Переверта́лис і на гуло́в'ї д'їти.

А гриби не шукали часом?

Г.Т. Н'и.

Дітям не кидали цукерки?

Г.Т. Н'и, н'и...

М.Д. Та хто йаку́ цукорку туди...

Пампушок?

М.Д. (сміється).

Горішки?

М.Д. Гор'іх'ів в нас не було.

Г.Т. А типер настил'али тих лам'и́на́дів чи шо то і фс'о.

Ламінат, так.

Г.Т. Попробуй положи́ти старо́му соло́му. Та молод'ї би т'ї з'їли.

А серп, косу під сті́л для чого клали?

Г.Т. А дл'а то́го, шобі́ худоба́, йак п'їде па́стис'ї, шобі вона́ не пор'ї-
зала со́бі но́гу.

М.Д. То п'їд пор'їг тре́ба було́ в ста́йн'ї...

Г.Т. Ну а по́т'їм той серп і ту сук'їру...

М.Д. Та.

Г.Т. Йак виході́ла пе́рший раз коро́ва на па́свис'ко, кла́ли п'їд пор'їх,
шоб та коро́ва пере́йшла́ че́рез то.

А не ворожи́ли яко́сь жі́нки, шоб но́ги не бо́ліли?

Г.Т. Мо́же, і було́, йа то́го не зна́йу. То йа не зна́йу.

А шоб спи́на не бо́ліла?

М.Д. Кого́, л'уде́й?

*Передусі́м жі́нок, бо вони́ жали́ бі́льше. Мо́же, вони́ перев'язува́лися на Пе́ршу чи
Дру́гу ві́лію?*

Г.Т. Н'и, н'и, так'е в нас...

*Не було́ тако́го. А мо́же, у вас ворожи́ли, шоб був до́брый урожа́й? Кажу́ть, що ніби
ку́тю підки́дували до́ стелі́.*

М.Д. Так, до́ пов'али́.

Г.Т. До́ пов'али́ к'ида́ли.

М.Д. Йакшо́ с'ї прил'їпит кут'а́, то бу́де до́брый урожа́й, йакшо́ в'їт-
па́ла – зна́чит, не бу́де до́брый. А попробуй типер п'їтк'їнути!

Ну та як!?

Г.Т. Йе́вро (респонденти́ смію́ться).

Чи обов'язко́во на сто́лі, за яким ве́черяли, мав сто́яти хлі́б?

Г.Т. Ну та хл'ї́б сто́й'ав у́бов'язко́во.

Один, а мо́же, два чи т́ри наві́ть?

Г.Т. То х'ї́ба зна́йите ко́лі – на Шче́дрій ве́чир. Ото́й хл'ї́б, шо хо-
ді́ли кро́піти, вот йак прине́сли води́ц'у, з хл'ї́бом, ч'їснако́м і

водіцею ходіли кропіти. П'єрше фсередін'ї буд'івл'ї покропіли, а пот'ім йшли кропіли фс'удий по подв'ір'у. І той хл'їб, той чиснак кл'али на стів. В'ін лижів так (йа знайу д'ок'и?), до Нов'ого року чи йак там.

Це ж було на Шедрий вечір.

Г.Т. На Шчедрий вечир, а на С'в'їтій вечир н'ї, на С'в'їтій веч'ір...

Та не може бути, бо Шедрий вечір був уже після Нового року.

Г.Т. Та п'їсл'а т'ого, так б'уло.

Після Нового року був.

Г.Т. Ага, ну, ну. То йа не знайу, д'ок'и в'ін там мав...

У вас Шедрий вечір є перед Йорданом?

Г.Т. Дев'їтнайц' ітого. Дев'їтнайц' ітого.

М.Д. В'їс'їмнайц' ітого.

Г.Т. Та.

Вісімнадцятого січня?

Г.Т. Та.

Тобто це Друга вілія?

Г.Т. Друга в'їл'їйа.

Чи у вас казали Шедрий вечір?

Г.Т. Та, в нас каз'али Шчедрий веч'ір.

А Маланка у вас була?

Г.Т. Н'ї.

Не святкували?

Г.Т. Н'ї. В нас т'ак'ого не с'в'їтк'уйут.

У деяких селах той хл'їб, що стояв на столі, купали у воді, а потім котили.

Г.Т. Н'ї. Р'їзали і йїли.

А може, той хл'їб був перев'язаний повісмом?

Г.Т. Н'їчїм.

Нїчим не перев'язаний?

М.Д. М'оже, де в йак'їх с'єлах...

Г.Т. М'оже, де т'ак'є йї.

А може, у вас ворожили, хто скільки буде жити? Або помре того року?

М.Д. Н'ї, ми с'ї т'ого бой'али.

Г.Т. То х'їб'а колїс', колїс' ше б'уло т'ак'є, шо йакш'о д'ївчина б'ула нез'ам'їжн'а, п'їсл'а веч'ер'ї (чи то до веч'ер'ї б'уло?) виход'їла надв'їр, сл'ухала, на котр'їм, на котр'ї сторон'ї собака г'авкає. Зн'ачит, там йїй прис'удженїй буд'є чолов'їк, з т'ойї сторонї.

М.Д. А на Новїй р'їк, хто прийш'ов п'єршїй до х'ати та йакш'о там йак'їс' назив'авс'а Ів'ан чи Стїп'ан, о, п'єршїй зайш'ов до х'ати, зн'ачит, м'оже, і буд'є. М'оже, то б'ула пр'овда, м'оже, то б'ула непр'овда.

Г.Т. Але т'ак каз'али.

Надсяння: традиційна культура і побут

- Це якщо на Новий рік. Це мав бути хлопець?*
Г.Т. На Новій р'ік, чотирнац'атого.
М.Д. В нас Новій р'ік чотірнац'атого с'ічн'а.
Коли у вас закінчуються різдвяно-новорічні свята?
Г.Т. Ну та п'ісл'а Водохрещен':а.
А на другий день після Водохреща у вас святкують чи ні?
Г.Т. Івана Хрестител'і?
М.Д. Та я не знайу.
Г.Т. Івана Хрестител'і. Та...
М.Д. Коліс' не с'ваткували, типер с'ваткуйт.
Г.Т. Типер с'ваткуйт.
Так, бо тепер священники це запровадили.
Г.Т. Такої т'ишкої роботи не робіли: с'ічк'и не р'ізали, не рубали дров, а пр'али, так'єво...
То вже починали робити?
М.Д. То робіли.
Вже починали робити.
М.Д. А зара с'в'ято. Куліс' нав'іт' Служби Бож'і н'іхто не правив на Івана Хрестител'а.
Г.Т. То правили в тім сил'і, де був с'в'ашчєник.
М.Д. Празник був.
Г.Т. Празник.
М.Д. А в нас не було. А типер йи.
На Новий рік чи на Різдво ще визначали погоду.
Г.Т. В нас... йа ни чула, так'є не знайу. Йа тіл'к'и чула во то, шо з першого гр'удн'а по тринайц'іте, а з тринайц'ітого по двайц'і пійаге.
А ще кажуть, що в якийсь день відкривається небо і можна піти до криниці, чи студні, і зачерпнути ціле відро вина.
Г.Т. Ого (сміється)
Не говорили у вас такого? Ціле відро вина начерти. Але це можуть зробити лише негр'ішні.
Г.Т. А х'іба йи хтос' негр'ішний?
Та кажуть, що є. Тільки усе менше і менше.
Г.Т. Там х'іба може бути негр'ішні, а тут, на землі фс'і гр'ішні. І с'в'ашчєники, так і ми фс'і. Но хто б'іл'ше, хто мєнче.
Треба молитися.
Г.Т. Ми с'і молим. А ми с'і молим, а во, наприкад, тіл'к'и подивілас'і: "Ага, шос' та майє, а йа не майу". Гр'іх. Нав'іт' в цєркв'і от стойіш, подівишс'і на когос': "Йой, вона гарн'іше вд'іта, а йа не так".
Вже йе гр'іх.
У вас на Різдво йшли до церкви чи цілу ніч не спали і світили світло або свічку в хаті?

М.Д. Не пам'ята́йу. Їа не пам'и́тáйу.

Кажуть, в році є такі дні, коли не можна спати. Ніби від цього залежала доля урожаю: якщо ти ляжеш спати, то виляже урожаєм. Особливо цього дотримувалися старші люди.

Г.Т. Їа зна́йу, що то каза́ли, йакшо́ то на Вели́гден' л'áжеш спа́ти вден', йакшо́ л'áжеш такво́ т соб'і, напри́кад... Йакшо́ на Вели́гден' л'áжеш спа́ти, н'і́би л'он мов вил'и́гати. Ко́ліс' с'і́йали л'он, що мов вил'и́гати л'он. Шо́ то не мо́жна бу́ло л'а́гати.

М.Д. Мо́же, і пше́ниці ма́йе...

Г.Т. Так. Мо́же, і пше́ниці до то́го ма́йе, що вил'и́га́йе... А так на Р'здо́в н'и. І на Р'здо́в пе́рше, що ... йак, та так бу́ло, що л'у́ди вечер'али, а мо́же, за́раз і почи́налас' і Служба Бо́жа, так і л'у́ди мо́гли і́ти до це́ркиви. В нас то́же так'е не́раз йи. Йакшо́ в тре́т'ій годи́н' і Служба Бо́жа почи́на́йе́ц' с'а, бо ту йи дво́йе с'іл, і при́йде че́рга і в на́ш'ім сил'і в тре́т'і годи́н'і, йак ми вечер'і́мо, сиди́мо, гувори́мо дес' до двана́дц'ято́й, то вже не́ма́ ко́лі́ чису́ л'и́гати [спати. – М. Г.].

Вчора у вас було свято.

Я.К. Іва́на.

Як ви святкували це свято, коли були парубком?

Я.К. Не зовс'і́м. Отакво́ с'і... Та такво́, жи... За́ра б'і́л'ше йи забави́ фс'а́к'і, во чу́йу по ра́дйіу, по тел'і́в'і́зори.

А як у вашому селі?

Я.К. А в на́шому сел'і́ та так ни с'в'итку́вали. Хто Іва́н називо́вс'і, там де́що поста́вив, закла́йков там чи до ха́ти, чи до магази́ну.

Може, ходили дівчата збирати квіти?

Я.К. Н'и, н'и, то́го ко́ліс' ни бу́ло то́го...

Цвіт папороті?

Я.К. То йуж типе́р, ро́к'ів два́йц'і́г' то́то вийшло... А то за мо́йі мо́лодсти то́го ни бу́ло. На Пе́тра бу́ло.

Що робили на Петра?

Я.К. На Пе́тра шо? Копа́ли на толо́ц'і́ так'и́й круг, р'і́в так'и́й, так'и́й..., отакó р'і́в круго́м так'и́й (*показує*). Насерди́ну ста́вили хрест і по́за той р'і́в, в той р'і́в ста́вили но́г'и, с'і́дали, п'і́тклада́ли, жо́би не промо́чїтис'і́ то, і круго́м ста́вили тих, так'і́ ха́бїн'і, в'і́йх'і. Так'е де́рево йи в'і́йха.

Так, знаємо.

Я.К. Ста́вили круго́м і пї́трува́ли. І ка́ждий соб'і́ з до́му прино́сїв і там...

Що приноси́в?

Я.К. Кобасу́, л'і́мон'а́ду, так назива́ли отаку́ солотку́ во́ду... Ко́ліс' так мо́вили лимон'а́ду.

Надсяння: традиційна культура і побут

К.К. Типерка хód 'ит вночі...

Я.К. А типер йак йогó? І гор'івка, і ц'ілу ніч там... Йак звéчирá ті Пётра вíкопáйт, і б'уло так'і, шо лáх постáвít', і там с'і схóд'ит і стáрш'і, і фс'ák'і. І ц'ілу ніч. Там пáл'йт óгóн' ц'ілу ніч.

На Пётра?

Я.К. На Пётра.

Ц'ілу ніч сиділи. А корови пасли вдень? Може, коровам плели вінки?

К.К. Н'и.

Коровам?

Я.К. Н'и.

Не було?

К.К. То вже н'и.

Може, бикам плели?

К.К. Н'и, в нас тóго звíчáйу не б'уло. Не б'уло і не má.

Не співали якiхось спеціáльних пісень?

К.К. Н'и.

Коровам, щоб молоко добре давали?

Я.К. Н'и, тóго в нас ни б'уло.

К.К. Дес', мóже, так.

А у вашому селі?

Я.К. В нáшому тóго не б'уло.

К.К. Пётра йуш во так ги на вчóра Івáна, то ше п'íst с'і рáхувáв. То не д'уже, то рáхувáвс'á п'íst, а на Пётра то йуж фс'ó, то йуж с'п'івáли фс'ák'і. Ну йак, та так'івó...

Спеціáльні петрівчáні пісні?

Я.К. Н'и, так'іх..., так'іх не б'уло.

А вони були зі святом пов'язані?

Я.К. То йак де в котр'ім сел'і. То тíц'ко, жо знáйу то здáвна. Агá, ше стáвили колíс', з л'íса привозíли, и-и, ту (йак вонá с'і називáйе?) восíку такú дес'ít' мётр'ів висотí, жиби́ мáла та во до п'итнáй-ц'ít', а старá то тáйгби мáла до двáйц'ít'.

Така височення?

Я.К. Такú висóку, а ше на верх берéзовий вершóк. Берéза вже б'ула такá гáрна, так'ій вершóк і перехрést'и, хрест.

І це все обр'убували?

Я.К. То фс'ó обр'убували, то чíста булá та восíка. А той берéзовий верх, то то йуж з верхóm тóжи обр'убували, но так'ій верх лишíли лáдний. І перехрést'і то майíли, ходíли за в'івсáми пу пóли, де був недалéко вовéс. Ходíли принéсли. Одн'і приносíли в'івсá, друг'і той в'івс, і то фс'ó в л'íс'і обстáвили ти Пётра, друг'і принéсли в'івсá, а йидн'і стáрш'і хлопáк'и тотí брáли тил'ушк'и з дóму, во

такі на двох колах, жи плуг т'ігали тил'ужк'ї, йїхали в л'їс, чїсом с'ї догов'арували з л'їснїм, а йуж йак в'їйна наступїла, то вої поїхали, дивїлис'ї, де би пр'ам'а жиби б'ула і велика. То нир'аз йак'їх тих шестеро тел'ужок тр'еба б'уло. Такаво груба б'ула!

Звісно, якщо 20 метрів. То закопували дес'ь?

Я.К. Та. Закопували, коп'али й'аму на п'втор'а-два м'етри, б'ула два м'етри вглиб, і клікали хлоп'їв зи сел'а. І хлопи ти бр'али, так'ї робїли вїли так'ї, м'али зи середїни вїломанї. Або робїли так дв'ї ж'ердк'и. І шн'урок такво. І п'їднїм'али то, п'їднїм'али. Но пот'ому в й'аму і вон'о сам'о с'ї.

Що робили потїм?

Я.К. Заст'авили, а тудї ком'у-неб'уд' прод'али, той... прод'али. А ти хлопи, жи клікали хлоп'їв, вїрвали по сто грам, д'али жидї гор'ївк'ї.

А де закопували?

Я.К. На толоц'ї к'оло П'етр'їв, недал'еко в'їд П'етр'їв. То так П'етра вїкопали, дес' горб'очок, де був горб'очок, ту нидал'еко П'етр'їв ту ф'їгуру ст'авили і з'ара був тик'їй..., ст'авили б'уду, тик'їй к'ур'їн', би там йагби в р'аз'ї дошч вночї чи шо поб'ути. А йуш..., і ше зб'оку ... Колїс' два дни збир'али тїйї... г'їл'ак'ї. Худ'оба по толоц'ї – то збир'али на к'упу сух'ї. А тип'ер шо – сп'ати!

Це палили вночї?

Я.К. Ц'їл'у нїч. Йак запалїли зв'єчера, ц'їл'у нїч вон'о гор'їло, а йуж р'ано, йуж вон'о пригар'ало там. А тип'ер горїт ше й ц'їлїй ден', тип'ер к'аждїй...

Ви тримали худобу. То, може, ви знаєте, коли першїй раз виганяли худобу на пашу?

Я.К. Ну, в'їд тепл'а. Нач'алос'ї типл'о і начїли та...

Не мало значення, який це день?

Я.К. Н'ї, н'ї.

От скажїмо, було заведено у понедїлок виганяти.

Я.К. Н'ї, н'ї, в нас ни б'уло.

У п'ятницю?

Я.К. Колї л'адна пог'ода. Л'адна пог'ода, с'ухо жиби б'уло...

Коли першїй раз виганяли на пашу, то щось ворожили, щоб худобу хтось не вкрав?

Я.К. Бас'к'амї с'ї виган'їло худ'обу. Во, жи с'ї на Кв'їтну нид'їл'у вс'ї с'в'їт'їт в церкв'ї бас'к'ї. Тїми бас'к'амї. І кл'алос'ї п'їт пор'їх сок'їру. Йак дв'ер'ї, де кор'ова вих'одит – сок'їра м'ала б'ути.

Для чого?

Я.К. От'о йа не зн'аїу чо. Но в нас фсе кл'али сок'їру. Йак вич'ерайс'ї на П'ершу в'еч'еру, то сок'їру клад'ут п'їд стїв, а на стїв с'їно, а в кут –

Надсяння: традиційна культура і побут

- д'іда. І так са́мо п'їт пор'їх, йак с'ї виган'їйе пе́рший раз коро́ву бас'ка́ми, і п'їт поро́гом сок'їра.
- Може, ще обсівали, наприклад, маком?*
- Я.К. Н'и, н'и, н'и... Водіцев кропіли.
- Водицею кропили.*
- Я.К. І йак с'ї коліс'ї йїхало зи свої́ї господарк'и с'їйати, пе́рший раз с'їйати в по́ле нависн'ї чи восині́, пе́рший раз, пе́рший, то... Бу́ла плóщч'ї там гото́ва... Кла́лос'ї фс'о на в'їз...
- Це все?*
- Я.К. Ну, плу́т, бо́рону там чи ра́дло, зерно́, то фс'о. І господін'и з ха́ти вз'їласи воді́ц'ї...
- Свяченої чи простої?*
- Я.К. С'в'ачено́ї воді́ц'ї. Воді́ц'и с'в'ичена. Воді́цев покропі́ла той в'їз, ко́н'ї то фс'о...
- Обходила довкола?*
- Я.К. Обходи́ла. І господа́р потóму, йак йуж та господін'и п'їшла́ з тим, а господа́р зн'ив ші́пку і пе́рид к'їн'ми бичо́м зробі́в хрест. Туді́ йїхав в по́ли. А типе́р...
- Говорив там щось?*
- Я.К. Ну, та згадо́в: “Во імн'ї Оц'а́, і Сїна, і С'в'їтого́ Ду́ха. А́м'їн”. І хрест і фс'о. Б'їл'ше йа не чув бала́чк'ї.
- Ви також сіяли не один раз, правда?*
- Я.К. Йа с'їйав, йуж таво́ гнет не робі́в. Йа п'їзн'їши с'їйав, бо ше ба́т'ко був і туді́ зайшли́ колго́спи. Х'їба та, йак начинáйис'ї с'їйати: “Го́споди Бо́же, допомо́жї” і фс'о. І ші́пку с'ї знима́йе.
- А чому знімали шапку? У шапці не сіяв ніхто, правда?*
- Я.К. Н'и, н'и.
- Шапку знімали?*
- Я.К. Зн'їма́лос'ї ша́пку, так.
- А ви не пам'ятасте, може, батько не йшов з голими руками за плугом, бороною, а брав хліб, наприклад?*
- Я.К. Вро́д'ї, йа ни пам'їта́йу, а́ле здайе́мнс'ї, жи хл'ї́б бра́ли коліс'ї там в со́рок пийі́тім, со́рок шесті́м, со́рок сем'їм, в тих во л'їта́х. Вро́д'ї, так. А со́рок девї́їтім то йуж зайшо́в колго́сп і фс'о.
- Коли посіяли, кажуть, що ще якийсь хрестик треба робити на полі?*
- Я.К. За то йа ни зна́йу. Йа зна́йу, жи на Йарда́н'ск'ї с'в'їта ро́бл'їт хрестик'ї ф хат'ї, в комор'ї, ста́йн'и, студо́л'ї – скр'їз'. Робі́ли хрестик'ї...
- З чого?*
- Я.К. З т'їста.
- З тіста?*

Я.К. На тій водіци, жи сї принєсло. Зам'їсіло сї, робіли тик'ї хрєстик'и, а тудї ше сї лишїло тїсто, і сї спикло на кўхни, і давало сї худоб'ї йїсти.

К.К. Шчидр'ак. Шчидр'ак р'ано давало сї коровам.

Вранці на Йордан давали йїсти?

Я.К. На Йордан' р'ано.

К.К. На Йордан' р'ано, р'ано фста́ли.

А коли робили той щедрак, то давали до тіста ще якоїсь страви?

К.К. Н'и, н'и, н'и. Т'їл'ко водіц'ї. На водіц'ї м'їсіли.

З якої муки робили щедрак?

Я.К. Звичайної, з йак'їи хл'їб пиче́те.

К.К. Звичайної мук'ї.

А може, спеціально молотили дїда?

К.К. Н'и, н'и, н'и.

Я.К. А то д'їда молотїли на Новий р'їк. То приходїли так'ї навол'їт-ник'ї. Назив'али сї. Бр'али т'орбу, де булі д'їти, бр'али т'орбу... То сї пикло д'ома кол'ачик'ї на Новий р'їк. І приходїли ті навол'їт-ник'ї і за тїми кол'ачиками. А ше йак д'їдо стоїав, йак сї не вїнесло д'їда з х'ати, вони павк'ами бїли т'ого д'їда. Та то ше пот'ому сї х'ата зам'єла та й сї вїнесло к'ур'їм, вїсипало сї та й фс'о.

Це було на Новий рїк?

Я.К. То на Новий р'їк. На П'єршу веч'єру поста́вилос'ї т'ого д'їда і в'їн стоїов до Нов'ого [року. – М. Г.], до Васїл'їя до р'ана. А р'ано йог'о сї м'ало вїнести.

То якщо новолїтники ще заставали того дїда, то молотили?

Я.К. Молотїли. Бїли павк'ами. Не пит'али, такв'о нер'аз не допуск'али. Н'и, два р'ази м'ус'їв вд'арити, на подї так м'ус'їв вд'арити.

Новолїтниками були хлопчики якого віку?

Я.К. А так'їво д'єс'їт', дван'їц'їт', таквов'о.

О котрій годині вони ходили?

Я.К. А но начїло с'в'їт'ати. А хот' то б'удо тодїй зам'єрзло, сн'їг, но так, но начїли л'їди фста́вати, і вони... І до в'ос' мойї годинї вони, до див'їтойї.

Колись вони посївали по х'атї зерно?

Я.К. От'о сї пос'їваїе, де булі д'ївк'ї колїс'. То колї то, на Анд'р'їя дес'?

К.К. Та.

Я.К. На Анд'р'їя. Фсе то йи. Значит, набр'алиси де з'єрна йак'ого і де йи д'ївк'ї в х'ат'ї. П'їдїйшов п'їд в'їкно, посор'омив сї, і до в'їкна к'їнув: “Анд'р'їю, Анд'р'їю, йа кон'опл'ї с'їю”.

К.К. “Йа кон'опл'ї у вол'очу, колї йа д'ївк'и не х'очу”.

А на Новий рїк не сїяли?

Надсяння: традиційна культура і побут

Я.К. Н'и, н'и, н'и.

На Василя не сіяли?

Я.К. Н'и, н'и, н'и.

Отже, дід не стояв уже на Йордані?

К.К. Стойав. Йак не стойав?

Я.К. На Йордан' н'и.

К.К. А так.

Я.К. На Йордан' не стойав. Бо йалинк'и с'і стáви, то аж по Йордані розбирайт, а д'ід не стойав. На Васи́а, во на чотірнац'итого числа, н-и, то.

Коли заносили того діда до хати, то господар щось казав?

Я.К. “Помайб'і на шч'іст'і, на здорóвл'і, на той Новій р'ік”.

Господар сам ішов чи брав ще якогось помічника?

Я.К. Сам, сам. А фс'і чикали в хат'і і йимú в'ідпов'ідали.

Дід стояв у куті?

Я.К. Так, так, в кут.

Може, якись був звичай, що його годували чи ще щось?

Я.К. Е, кусочок хл'іба с'і, йак перше во, йак на Вечеру, і йиден кусочок хл'іба с'і запихало в н'óго.

Кусочок хліба?

Я.К. Так.

Чи пирога, вареника?

К.К. То хто, то хто...

Я.К. Може, но йа знайу в нас...

Кусочок хліба?

Я.К. Во йак с'іли фс'і за вечеру, йак госпóдар крейав кáждому кусок хл'іба і тудá в д'іда запхов кусок хл'іба.

Для чого?

К.К. Би вичер'ів.

Я.К. Би вечер'іти рáзом з нáми.

Я.К. То йи хл'іб.

А вареники були у вас на Вілію?

Я.К. Бúли.

У вас кажуть “Святий вечер чи Вілія”?

Я.К. В'іл'ійа.

Перша вілія і Друга вілія?

Я.К. І Дрúга в'іл'ійа.

Чи “Перша вілія і Шедра вілія”?

К.К. Та Шчéдра то...

Я.К. То Шчéдра то йи пéред Йорданém. То йак с'і по водіц'у ходіло тудій вéчир...

Казали Щедрий вечір?

Я.К. Так. А П'єрша в'їл'їїа то йи С'в'їтїй в'єчир, а Друґа – Шчедрий в'єчир.

Ви починасте вечеряти з кутї чи з чогось їншого?

Я.К. З кут'ї.

Чи з часнику?

Я.К. Часнік і кут'я. Берес'ї...

Спочатку часник чи кутя?

Я.К. Часнік.

А чому? Для чого часник їли?

Я.К. Но йа знайу? Часнік фс'о зле в'їдган'їїе.

К.К. Чиснак.

"Чиснак" у вас кажуть?

К.К. Давали, шо там майем, закусіли, хл'їба покрайали кусок, ск'їл'к'и там ч'єл'їди йи, покрайали там на фс'їх кусочк'їв. Ну і фс'о. Віпили там, закусіли, чисноком хл'їб нат'єрли, т'єртий той чиснак. Кажний мав зуб'єц, д'їлис'ї, тр'єха лиш'їлос'ї – натир'алос'ї р'ук'ї, чол'є, шоб'ї не бол'їло, чи ше шос', би фс'а хор'єба в'їтход'їла.

І кусок кидали через себе?

К.К. В нас так'їй бул'є. Тим чиснаком..., збир'алос'ї взим'ї і кл'алос'ї там в ваз'єнок в х'ат'ї в зимл'ї або шос'. То казали, йак д'їти мал'їйи майут... та дес' там шос', йак'ї д'їти б'їли, ті д'їти тим чиснаком натир'алос'ї.

Щоб хворобу відігнати?

К.К. Так.

Я.К. Чиснак в'їдган'їїе хор'єбу.

Коли ви виходили зам'єж, вам заплітали у коси часник? Може, в пазуху запишали, щоб нечиста сила не приступила?

К.К. Н'ї, н'ї.

Не було такого, коли ви йшли до шлюбу?

К.К. Н'ї, н'ї. К'єсу розпл'єли, в'їн'єц залож'їли, так'їй б'їк'єт...

Я.К. А йа вам шос' за чиснак розкажу.

Так, цікаво.

Я.К. То йа ни пам'їтайу, то йа був..., ше майже мин'є не бул'є. Тув'є, ту бул'я х'ата сус'їц'ка і та х'ата і так'я... перех'їд, в'їд х'ати так'є бул'є два чи три м'єтри, в'їд х'ати до т'єго р'єва. Тув'є йде так'їй р'їв. І та вод'я ше зв'їти тич'є до... І той си сус'їд, шос' йом'ї тр'єба бул'є так'єв'є склад'ати фс'ак'є, їнструм'єти, пост'авив так'їй пр'їб'їк. Во йак'їс' там пат'їч'ї ст'авити. Пр'їб'їк. І той пост'авив там стоп'ї, пл'ат'ївку, кр'єкви пр'їб'ївай'є, йак го ч'їш'їло шос' на т'їм пр'їбок'є. Пр'їл'єт'їла йн'єг' ж'їнка: "Йой, сус'їд, ход'їт, бо, – каже, – шос'

Надсяння: традиційна культура і побут

мо́го шос' ч'іпіло і то". "Шо, – ка́же, – робі́в?". "Та во, – ка́же, – такво́ с' і по́за...". М'і́й д'ід то си шос' нагадо́в, вз'ив за́ра, п'ішо́в си вз'ив чиснаку́, зйі́в чиснаку́, натерс'і і вз'ив в к'ішн'у чиснаку́ і п'ішо́в. Розбива́йе, порозбиво́в фс'о, а то́го в хат'і п'ідк'і..., лежів на пийіцу, то п'іткінуло в'ід пийіца аж до повáли, таквово́ мучило. М'і́й д'ід то розбі́в – фс'о, лежів, а той ка́же: "А Бо́же, а шо то с' і ста́ло?" – ка́же. То так п'ітк'ідувало то. Чиснак в'ідігно́в то фс'о, ну і д'ідо розбі́в той при́б'ік і б'і́л'ше то йуж не ста́вив. Потому́ з то́го м'іс'ці перебра́лис' і там куло́, куло́ клу́бу, куло́ магазіну, перебра́лис' і т'і л'у́ди, бо шос' не то...

Це місце було нечисте?

Я.К. Йак'ес' нечисте м'ісце було.

А на Юрія щось робили? Чи як у вас кажуть?

Я.К. На Йу́р'і. Йи, йи Йу́р'і так'е.

Є чи нема?

Я.К. Н'и, в нас тако́го. То шесте тра́вн'а.

То, може, вінці плели худобі?

Я.К. То́го в нас нима́. В нас не бу́ло тако́го.

А ходили качатися в жито, щоб визначити, який буде урожай?

Я.К. Нера́з так, нира́з ше с' і бу́л'бу привору́вало, і йа поган'ів ба́т'кови. Нира́з бу́ло жи́то, так жи ка́жит, жи с' і не схова́ло ку́р'і в жи́то, а бу́ди нира́з так'і потім, жи йуж колоск'і́ бу́ди, бува́ли так'і, те́пла весна́ ста́ла...

А на Юрія нічого не робили?

Я.К. Н'и, н'и, не робі́ли нич.

Може, яйце ховали в житі?

Я.К. Н'и.

Може, качалися по житі?

Я.К. Н'и. В нас там, йа ни зна́йу. Мо́же, де то... Но ту́ткай в нас йа то зовс'ім, йа то не пам'ита́йу.

Коли у вас посвячували поля, щоб град не бив, буря не валила?

Я.К. То йак... В нас нан'іма́йут ма́йже ка́ждий р'ік соборо́ву Службу́ Бо́жу в це́ркв'і.

Соборову?

Я.К. Соборо́ву. Три с'в'ашч'еник'и, йак ту в це́ркв'і в'ітпра́вили, туди́ йдут круго́м сила́, фс'о проца́сійов. Фа́ни, гет і образі́... Типе́р йуж не беру́т образів. Ми бра́ли гет і образі́, нкони́ ті. Типе́р н'и, но хрест і патері́ц'у.

В який день була Соборова субота?

Я.К. То жи́би до Вознес'ені́й. Вони́ ше сп'іва́йут "Христос́ воскрес", йак йдут дорóгов...

Від якого дня можна було колядувати?

Я.К. На Вил'їу, Пёршу вил'їу в'єчир. Н'и, в'ід Миколáйа, з'імного Миколáйа.

Від з'імного Миколáйа можна колядувати?

Я.К. В'ід з'імного Миколáйа пёршу кол'їду “Ой, хто, хто Миколáйа л'уби” в цёркв'і. І на прáзнику. Їа ходів на хор на прáзник в сус'ідне силó, там булá родíна. Ходів, то йуж в хát'і ми сп'івáли так'їх п'їсен', а хто л'убит там гор'ївк'и в'їпити – в'їпив гор'ївк'и, і тоді до г'умору сп'івáли кол'їду “Хто, хто Миколáйа л'убит”.

А може, ще колядували, коли починали жати?

Я.К. Н'и.

От зв'язали перший сніп...

Я.К. Та б'ули в нас так'і, б'ули так'і денекотр'і господáр'і, йак мав семй'у там – зо два сині, зо дв'і д'ївк'і і йїх двóйе старіх... Ну і туді в'їйшли ж'їти і п'їсн'у сп'івáли. А йак'і вон там п'їсн'і сп'івáли, йа ни знáйу, бо йа ше був туді малій. То нáв'їт' б'уло нáше полі і йогó полі нидалéко. Ну то так попадáло. Нáш'і йуж вперед'і, і минé п'їймáли нерáз ж'їти, мин'і йуж б'уло там дванáйц'і рóк'ів: “Ході, помагáй. Там в'їнеси воді і си в'їз'меш серп і будеш помагóв трóшк'и вч'їтис'і ж'їти. Шо будеш?” А сус'ід в'їйшов ж'їти на свойé, мов дв'і д'ївк'і, два хлóпи і воні л'убі, і цей старій л'убів... Старій начинáв і туді...

Старій починав?

Я.К. Старій начинáв.

Жати починав господар чи господиня?

Я.К. І жáти, і п'їсн'у. Так злегóн'ка, так'і то...

З якого зб'їжся робили д'їда – з того, що нажали, чи з будь-якого?

Я.К. Тóго, жи нажіли.

Перший – це був д'їд?

Я.К. Н'и, то з верств'ї лáдис'і. Вонó б'уло злóжине, ше не б'уло фс'о в'їмолочине зб'їж'и і в сус'їку, в студóл'і вонó б'уло. І туді п'їшли так'і, жиб'ї ни б'уло д'уже вел'їк'і, жиб'ї в хát'і не в'їс'їло. Так'і корóч'і, ж'їто, котрэ корóче б'уло. А йак ж'їта йуж нирáз не б'уло, то в'ївс'їне, в'ївс'їне найл'їпше б'уло стáвити. То так'їй во сніп невсók'їй, там с'і полож'їло кусóк хл'їба.

А може, ще був такий день, коли освячували зб'їжся?

Я.К. А то в'їн'ц'і, то кол'їс' б'уло на Бóжого т'їла, áле то...

Але ж то не зб'їжся було! Це були просто квіти.

Я.К. Кв'їти йе...

Божого тіла – це польське чи українське свято?

Надсяння: традиційна культура і побут

Я.К. То на́ше, но воно́ перенос́ит на то, на нид́'іл'у.

А коли воно́ випадає?

Я.К. То йи́ серед т́ижн'и. Йак попа́де на нид́'іл'у, то на нид́'іл'у.

Після Великодня на який тиждень припадає?

Я.К. Та во то шос́, йа зна́йу, чи три нед́'іли. А во на́в'іт' в нас йи во́ в'інчик.

Зрозуміло. Але чи посвячували у вас збіжжя: овес, жито?

Я.К. То́го в нас ни...

А може, яблука у вас святили, мак?

Я.К. На Спа́са. На Спа́са й'яблука, мак. Так. На Спа́са. А во в нас бу́де пра́зник дев'ятна́йц'ітого се́рпни.

Із родинного альбому Володимира Ференца.

Дівчата в українських строях. м. Радимно, кінець 1930-их років

Село Дроздовичі

Старосамбірського району Львівської області

Інформатор:

Ольга Іванівна Степук (далі – О.С.), 1922 р. н.

Записав Михайло Глушко 12.07.2005 р.

О.С. Коли́ ма́йє бу́ти вечéр'а, ми варимó пірог'и, капуста, квас, кут'а, товчéс'і шпéниц'и, о. Коли́ ма́йє с'і с'ідати йуж до вечéр'і (т о фс'о готóвой на В'ілі́йу), тáто йде до стодóли, принóси два воколóти áбо три жítних, так'і́х до́вг'их і кáже: “Христóс риждáйес'а!” П'ізн'і́ше тáто йде, прин'іс воколóти, положив в хáт'і, тудій йде по с'іно. Прин'іс вийзанку с'іна: “Христóс риждáйес'а!» – “Слав'іми йигó!” Туді тáто сам, ни ма́ма, ни д'іти, а тáто сам розстéл'уйе с'іно на стів, застéл'уйут кон'і́пним обрúсом, то шпо тáто...

Хто застелював?

О.С. Тáто.

Тато застелював?

О.С. Тáто фс'о робі́в. Год'і засти́лів тáто с'іно тим обрúсом кон'і́пним, шпо тáто віробив, о, і тудій розстéл'увáв солóму.

По солóму йшов?

О.С. Солóма бу́ла вже в хáт'і. Розстелі́в стів пéрши, а потім солóма, розстелі́в по ц'ілі́й хáт'і. Типéр йи г мéне п'ідлóга, а коліс' в стáр'і хáт'і ни бу́ло, бу́ла зимл'а. Розстелі́в і фтуді́ вс'і вкл'ікáй-мо, мóлимо пáц'ір. Ма́ма настáвили фс'о на стів, фс'о готóвой на стол'і: “Типéр, д'іти, кл'ікáйте, мол'і́ц'с'і фс'і”. Ну і ми фтуді́ фс'і покл'ікáли, ма́ма з тáтом, вже с'і фс'і помолі́ли: “Сідáйте, д'іточк'и, до вечéр'і”. І повечéр'іли...

Кажуть, що ще перед тим йшли до стáйні.

О.С. А, ну то стáйн'і, перевáжн'е там ма́ма дой́ла пéр'ід вéч'іром.

А худобу не годували перед тим, як мали сідати до вечері?

О.С. Ну там давáли йісти.

Пирогі?

О.С. Давáли на Р'ізвó пірог'и.

На Різвó давали?

О.С. Та. На В'і́л'і́йу давáли с'іну, тáйак Ісýс Христóс ли́жив в с'ін'і. Кóн'им і той, корóвам.

Надсяння: традиційна культура і побут

З чого починали вечеряти?

О.С. Йшов перши квас.

Спершу квас? А часник?

О.С. І чиснік з'ара за квасом.

Чи спочатку кусали часник?

О.С. То було, й'акос' ми так... Але, знайіте, перше ми квас й'іли, потім пірог'і з фасол'і, з кап'усти, з бул'би, там хто мав ше вишп'і закручені, там з виш'ен'. Ну і так повечер'іли, туді покол'ідували тр'оха.

А кутю коли й'іли?

О.С. А кут'у на сам'ім вост'атку. Ми кут'у й'іли фсе на вост'атку.

З кутею щось робили? Може, до стелі кутю підкидали?

О.С. Мет'али. Т'ато такв'о ліжков.

А для чого?

О.С. А задл'а ч'ого, то й'а ни знай'у. Мит'али такв'о (*показує*). Нав'іт' ма'ма ка'же: “Див'іс'і, шо ти поробив з пов'алов”. А потім, вже по т'і вечер'і, й'ак вже т'ато так тов кут'ов обр'ізгали, тод'і ка'ж'іт: “Хто буде лишк'і в'из'ати? Хто пов'іже лишк'і – той буде кор'ови пас”. То фсе брат м'ій. То в'ін фсе позбир'ав лишк'і, т'ато му зроб'іли повер'єсло зо с'іна, і в'ін ти лишк'і зв'из'ов с'іном, полож'ив. “Де кла'сти?” – “П'ід вобр'ус на с'іно. Й'уж за'втра пожен'єш па'сти”.

Для чого в'язали ложки?

О.С. Ну а й'а не знай'у, й'у ч'ему вони то в'из'али ти лишк'і. То брат в'из'ав. Й'а а'ни раз ни зв'из'ала.

То він пас худобу?

О.С. Та.

Сіно було три дні на столі?

О.С. Три дн'і. За три дн'і т'ато то с'іно зв'из'али і пон'єсли кор'ов'і.

А солому?

О.С. А сол'ому? Й'ак с'і в'ечир посход'іли хл'опц'і і д'івч'ита, то зроб'іли с'ічку.

То коли ж її виносили?

О.С. Сол'ому винос'іли й'ак кол'і: і за два дні, і за три дні. То б'іло не солома, а по'рох.

Що робили з тим порохом?

О.С. Та то вер'гли до ст'айн'і п'ід кор'ову – та й фс'о.

Не виносили в сад або на город?

О.С. Н'и, та де. Н'и, н'и, то до ст'айн'і к'інули.

Чи лежав у вас на столі хліб?

О.С. А на стол'і фсе хл'іб леж'ив.

Як у вас називали хліб, який лежав на Святий вечір?

О.С. Стру́шла'і.

Струшили? Одна була струшля чи дві-три?

О.С. Ну та то с'і напикло́ багáто. Нас б́ило багáто, то мáма тих стру́шла'ів наплéла. То там б́уло і в'іс'ім, і дéс'іт', так'і велі́к'і. Нас б́ило багáто, і багáто мáма пикла́ фсе. Дванáйц'іт'. То та стру́шла'і лежі́ла, ск'іл'к'и хто хт'ів.

Отой сніп, що на Вілію заносять, якось у вас називали?

О.С. Та де, н'и, н'и. Тіл'ко тáто принéсли с'іно: “Христóс риждáйес'і”. Ми в'ідпов'іли. Так і солóму: “Христóс с'а рождáйе” – “Слав'ім його”.

Зранку на Різдво йшли до стайні і несли пироги?

О.С. Так. Давáли ко́жді корóв'і пірог'і, кап'усту, хребéрку, кон'óви, о. А на Йордáн' то ми пикла́и пл'áцк'и.

Які? Як їх називали?

О.С. Йа йуж...

Щедрак?

О.С. Шчидра́к. То ми тотó давáли псам, кúр'ітам, то корóвам, кóн'ім, свін'ім. То вже тáто вóз'ме фс'о прив'іри. “Нап'еч'іт”, – кáже.

Ви давали щедраки на Йордан чи на Вілію?

О.С. На Йордáн'.

Чи на Вілію перед Йорданом?

О.С. Н'и, то на Йордáн'.

Але ті плячки пекли раніше?

О.С. Н'и, пéред Йордáнем.

Тобто на Щедрий вечір, на Другу вілію?

О.С. Та, на Дру́гу в'ілію.

Чи у вас казали “Щедрий вечір”?

О.С. Так, Шчéдрий вéчир.

З якої муки пекли щедраки?

О.С. З тих пірог'ів... З тихвó, жо пірог'и с'і робили, з тóго самóго т'іста. Зіставáв, б'іл'ше т'іста м'ісіли, шоб поробі́ли варéник'и, то варéник'и чи там пірог'і, а з тóго т'іста рéшта пикла́и шчидрак'і – два чи три, во. А рáно тáто то розкривáли і фс'іх д'іліли.

Скільки днів стояв у вас сніп у хаті?

О.С. А в нас сто́йáв фсе т́ижден'.

Лише тиждень?

О.С. І йа мáйу то... Йа соб'і зробі́ла, тіл'к'и тáто помéрли в ш'іс-дис'ітім ро́ц'і, а мáма в ш'ісдис'ітому пéршому ро́ц'і, і йа сиб'і зробила і той сніп йа фсе соб'і принóшу і ста́вл'у ф кúтику.

Той сніп стояв до Нового року?

Надсяння: традиційна культура і побут

О.С. Йак нимá д'ітій, во внук'ів, то б́уде стойáв з тїжден', бо то с'і палїт в хát'і гáзом, то то..., а йак йи д'іти, то постойт два дни, три дни, д'ітіна с'і пхáйе, то перевиртáйе, то йа вино́шу.

Але раніше стояв тиждень?

О.С. Б'іл'ше нав'іт', йак тїжден'.

Виносили його з хати так само урочисто, як і заносили?

О.С. Йа йуж то так не пám'ітайу, йак вони тотó [робили. – М. Г.].

Хто такий новолітник?

О.С. То то йа ч́ула, жо во гада́йе: “Той не рóбни, во так'ій новол'ітник”. В нас називáли, то не рóби.

Той, хто не працює, то новолітник?

О.С. “То новол'ітник”, – ка́же.

А ті хлопчики, що приходили на Новий рік, на Василя?

О.С. А, то вони там в'інчу́ють, кол'ду́ють, с'і́ють пшени́ц'у.

Як вінчують?

О.С. Та во, йак котро́йе гм'і́е там.

А що ви вмісте?

О.С. Та де, йа то йуж не пám'ітайу.

О.С. Ту цигани хóд'ит то таквó з тóрбами і таквó гул'áйт, с'п'івáйт фс'о.

Тих, що переодягаються, називають циганами?

О.С. З павкáми, з торбáми так'ій, во, з кóшиками.

І що вони виробляли?

О.С. Ну та во, тан'ц'увáли, с'п'івáли.

Це було на Новий рік чи на Різдво?

О.С. Н'и, то по Йордáни.

То їх циганами називали?

О.С. Та.

О.С. То на Великóдні с'в'áта.

На Великодні свята?

О.С. Пáск'і пеклі́.

Чим струшля відрізнялася від паски?

О.С. Стру́шл'і, вона плéлас'і на Р'ізвó. Ну а пáска прóсто над'івáйес'і в бан'ічк'і там х патéл'н'і. Вонá то звéс'і пáска. Вже не плéтена, а ц'і́лá крúгла.

А бабка?

О.С. Ну й тотó бáбка. Хто хоче, така бáбка, жи́бі б́ила бáбка, там с'і

с. Дроздовичі Старосамбірського р-ну Львівської обл.

дайє б'іл'ше м'асла, там с'і дайє б'іл'ши йийєц, ц'укру, о. То то вже така прип'ійна б'абка.

Що з нею робили? Вона лежала на столі, її не ружали?

О.С. Та р'ушили, чо? П'єрши б'абку вос'в'ітілос'і в суб'оту...

Паску святили чи б'абку?

О.С. І б'абку, і паску.

І паску, і б'абку святили?

О.С. Ну. І масло, сир, йайка, хр'ін, оцет, с'іл'.

Б'абку спершу їли чи паску?

О.С. П'єрши паску в нас йїли. Вонї розкрив'али т'ато, тип'єр вже нав'іт' і йа розкрив'айу п'єрши паску, а п'от'ім б'абку. П'єрши д'іти пр'обуйут паску, а п'отім бер'ут б'абку.

А може, у вас відрізали крайчики паски.

О.С. В'ідр'ізали.

І що робили з ними?

О.С. Йїли.

Чи не їли?

О.С. А г нас йїли.

А може, було так, що на нитку населяли?

Н'и. Т'ого в нас не б'уло.

А зберігали?

О.С. Н'и. А то мой'а нев'істка, то тив'о круж'очк'и з паск'и такв'о в'ідр'ізувала фс'о і то фс'іх д'іл'їла. То мой'а нев'істка.

А вона звідки?

О.С. Вона з Велик'их Мокр'ан*.

Чи був у вас такий звичай, щоби кропили поле?

О.С. А г нас кр'опл'ит п'оли на Йордан'.

Як це на Йордан?

О.С. Вос'в'ітис'і вод'а перед Йордан'ем, во, с'в'ітис'і так п'єред С'в'іт'ов веч'єров одн'а вод'а, а на Йордан' с'і с'в'іти др'уга вод'а. Тод'і бир'є т'ато чи там йа тип'єр ту с'в'іч'єну в'оду, долив'айєс'і такоїу вод'ойу зи ст'удн'і ц'іл'ойє видр'о. П'єрши фс'о т'ато кр'опи в х'ат'і (чи йа, чи то т'ато був), кр'опили фс'о в х'ат'і. В одн'і, др'уг'і, ск'іл'к'и там кват'ір'ів – т'ато фс'о покр'опів. Тод'і покр'опів т'ато студ'олу, щоб с'і добре фс'о в'єло, покр'опів т'ато ст'айн'у, худ'обу, к'он'і, фс'о там в ст'айни. Тод'і два городі йи. То т'ато фс'о кр'опів городі.

* с. Великі Мокряни Мостиського р-ну Львівської обл.

Надсяння: традиційна культура і побут

А в нас ко́ло хати то йи штіри мо́рг'и по́л'і, бу́ло. Ше в нас був город. І тато так покропів ту, тоді́ тато вийшов тов стороно́в в'ід меж'і, обійшо́в до к'ін'ц'і тих штіри мо́рг'и по́л'и там, і по́тім верта́в серди́нов, а по́тім знов так, і знов до до́рог'и. То фс'о по́ли тато окропів на Йо́рдан'.

Таке коло мало бути?

О.С. Так, та. І тоді́ с'і́ли до с'н'іда́н'и, посн'іда́ли .

Це на Йо́рдан'?

О.С. На саму́ Йо́рдан'.

О.С. Ко́лі к'інчи́лос'і жи́то жи́ти, фста́вл'і́ли тато пйит' сно́п'ів.

На полі?

О.С. На по́ли поста́вили пйит' сно́п'ів. З тих пйит' сно́п'ів, з ко́ждого тих пйит' сно́п'ів вони́ вибира́ли гарн'і́ший коло́с'и, о. І ми зроби́ли так'і́й в'іне́ц з тих пйит' сно́п'ів. Тод'і́ га́рно обмота́ли так ст'а́жков чи чим, о... Ну, тоді́ прине́сли додо́му, ко́лі с'і́ вижи́ла пше́ни́ц'і. То вже тато ста́вили пйит' сно́п'ів пше́ни́чних.

Яким чином ставили ті снопи? Вершками?

О.С. Тим гу́з'іром догори́. Тим коло́с'ом догори́.

Один у середині був чи як?

О.С. Н'и, н'и. Пйит' сно́п'ів скла́дували йиде́н ко́ло дру́того. Ко́лі с'і́ вижи́ла пше́ни́ц'і, то ми фс'о жи́ли вручну́. В ма́ми бі́ло кúпа д'іте́й, ми самі́ жи́ли – тато, ма́ма, ми. Пйит' сно́п'ів пше́ни́ц'і, і з тих пйит' сно́п'ів то́жи ми ви́брали так'і́й в'іне́ц. Ко́лі ми ма́ли с'в'і́тити, о, то ми то́ті в'і́нц'і пла́ли. Ві́плели пше́ни́ц'у, та́ку га́рну ко́су, зв'іза́ли ст'а́жков, по́тім ві́плели жи́тний то́й в'іне́ц, зв'іза́ли ст'а́жков, тоді́ дв'і вота́к докúпи жи́то, пше́ни́ц'у. І знов б'інтува́ли ст'а́жков там чи н'еб'е́сков, чи ружо́вов, йа́ку хто хт'ів, зв'іза́ли. І на́верха ми да́вали йа́пка. Та́то витина́ли так'і́ р'і́жк'і́ во з ве́рби і на ти р'і́жк'і́ запи́хали йа́пка на т'і́ де́н'ц'і́та, і туди́ пха́ли йа́пка, то́й, ти в'і́нц'і́ там. Ту́ді с'і́ не́сло с'в'і́тити.

Що робили з тими вінцями після цього?

О.С. А по́тім прине́сли то додо́му, положи́ли в га́рному м'і́сци, би то с'і́ не зні́шчи́ло...

За образами чи в шафі?

О.С. Положи́ли до ша́фи.

Чи до ко́мори?

О.С. Н'и, на ша́фу. Ко́лі с'і́йя́ли жи́ту, во, звора́ли тато, пос'і́йя́ли жи́то, то́й пе́рший жи́тний в'і́не́ц насерди́ну по́л'и зако́пали.

Цілий?

- О.С. Ц'ілій той в'інець з тим колос'ом с'в'іченим закоп'али на полі.
Коли тато ішов сіяти?
- О.С. Та. Коли зас'ївав тато жіто, з'ара той в'інець вз'или х полі і закоп'али його насердіну пол'и. Там чи за тїжден' чи за два с'їют пшениць'у, о. І знов: пшеничний той в'інець: “Д'їти, там вінес'їт пшениць'у”. Ми вінесли, тато закоп'али знов насердіну пол'и. І то так фс'о: то пташк'ї з'їли, то так...
- Того вінка не видно було?*
- О.С. Н'и. Відно було. Во таквó, такó (*показує*). Такó кóса б'ула заплéтена, колос'и б'уло навérха. Дуже гáрной то булó, типér так ни рóбїит.
Може, той сніп, з якого робили вінок, стояв довше за іншїй?
- О.С. Н'и. Тод'ї не зам'їнали ти снопї, клáли в полук'їшок.
Як і попередні?
- О.С. Та.
Це було десь скраю?
- О.С. Н'и. Чогó?
Посередині поля могло бути?
- О.С. Та.
Коли вінець робили, то називали “обжинки”?
- О.С. Так. В нас ни так обжїн'ки, то їуж так, їак б'ули горáл'ї, приїїз-дїли до ф'їл'вáрку, казали “обжїн'к'и”. А в нас – “конéц”.
Конець?
- О.С. Конéц загóна.
Стївали тоді якїсь пісні?
- О.С. Та с'п'ївали там то.
А може, ви щось знáєте?
- О.С. Н'и, то їа їуж ни пáм'їтайу.
Хто жав першїй сніп – мама чи тато?
- О.С. Та ми фс'ї. Ми фс'ї разом ставáли, і фс'ї смо разом жїли, і тато ше гм'їли л'їпше жїтї і мáма. Вони звивáли г вал. Жїли і г вал то жіто чи вже звин'ули во – п'ївснопá. Ну а їа там по жм'їн'ц'ї – то дóвше то.
Може, якусь молитву перед цим промовляли?
- О.С. А молїти там нїхтó пáц'їру не мóвив.
А як ішов першїй раз орати в поле?
- О.С. Став на м'їсци, зн'їв шїпкү на подв'їру: “Гóсподи, поблагословї”.
Мати не обсївала його?
- О.С. Н'и, н'и, н'и.
Хлїб не брав зі собою?
- О.С. Н'и.
Господар починав заорювати в шапці чи без шапки?

Надсяння: традиційна культура і побут

О.С. Сам с'їйав госпóдар.

Сїяв простоволосий чи в шапці?

О.С. Тáто простиволóсий с'їйав. А пóтим м'їй брат помагáв тáтови, тóжи ша́пку зн'ив.

Також зняв?

О.С. Та.

Робили в полі якусь забаву на Петра?

О.С. А, коліс' так бóло, жи ми фс'і с'і збирáли, п'їшли в л'іс. П'їшли пéрши рáно до цéркви, прийшли з цéркви, поваріли об'їд. Агá, їдем на веч'їрн'і. Трéта годіна веч'їрн'і. П'їшли ми фс'і д'ївчїта, хлóщ'і. Типéр хлóщ'і не хóд'ит до цéркви. П'їшли ми на веч'їрн'і. Агá, ск'інчїлас'і веч'їрн'і, типéр їдемо в л'іс. П'їшли ми в л'іс, áле так гор'ївк'и не бóло, йак зáра: зáра в'їд к'їц'кого до старóго пїе по-чóрному. А коліс' так не бóло. Там чикул'áда, дейакóго хто фл'їшку пїва áбо винá там чи водї. Во, пос'їд'їли в л'іс'ї, пос'п'ївáли, побáвилис'і, тод'ї г нас тувó гостїнец був. З одної сторони гостїн'ц'и, з дрóгойї. Повиходїли на той гостїнец, кúпа хлóщ'їв, д'ївчїт, с'п'ївáли, пóтим п'їшли на р'їчку, на м'їст, там побáвилис'і. І пéрша-дрóга годіна додóм.

Де пасли свою худобу?

О.С. А ми коліс' мáли штіри мóрг'и пól'и, і то фс'о горóд, такá лукá бóла б'їл'а нáшого пól'и, то ми пáсли гдóма.

А колїйка за Польці була?

О.С. Та де! Не бóло. Кóждий пас свóйу корóву. Хто мав йакýс' дорóгу чéрез пóле там: ту зб'їж'и і ту зб'їж'и, і ту йи вóличка. Кóждий мав свóйу вóлиц'у до свóго пól'и, то там кóждий пас на свóїй вóлиці на шнóрку корóву.

А вівці у вас тримали?

О.С. Н'и.

Чому не тримали овець?

О.С. А йа ни знáйу.

Як перевіряли, чи спечений хлїб?

О.С. Спиклá і брáла таквó на рúку і вдáрила тувó (*показує*). Йакшó в'їн п'їтскóчив, значїт в'їн спéчиний, а йак в'їн с'їдїт дáл'ї на руц'ї, то в'їн ше сирвїй. То ше садїли х пїиц раз.

Можна було ще раз садити?

О.С. Мóжна бїло ше садїти. А нирáз так, би бив хл'їб блискúчий,

с. Дроздовичі Старосамбірського р-ну Львівської обл.

то вит'агали хл'їб, мазали водів і клали х пшниц. В'ін такий був блискучий, йак мал'обаний.

О.С. І тод'і завиваїу чи р'уку л'удин'і, чи там лицé... в чирвону шмату. Тод'і бир'у с'в'ічку, запал'уїу с'в'ічку, ту л'ал'ку бир'у до с'в'ічк'и запал'уїу і вам по ті р'ан'і, по ті червон'і шмат'і. Фс'о, фс'о, фс'о там засуваїу.

Промовляєте тільки "Отче наш" чи ще щось?

О.С. Та то йа знаїу фс'ак'і.

От що ви промовляєте на рожу?

О.С. Йак'і хто хоче молітви, так'і може кождий вимовл'іти. Йа маїу розд'іл'ну молітву.

Яку?

О.С. Гл'ан', Ісусіку, на мене, зробі дит'а добре з мене. В мене серден'ко шче мален'к'е, не л'убит' нікого, йак Тибé, Ісусіку р'іднен'к'ий. У к'нівот'і на престол'і золотá хатінка, там живé Ісус мален'к'ий, золотá дитінка. Фстану йа ранен'ко, фклон'ус'а низен'ко, скажу ду Ісуса: "Л'убл'у т'а шчирен'ко".

А після того ви ще щось робите?

О.С. То с'і тих д'ев'іт' л'ал'ок м'уси с'і спаліти.

І кожного разу ви говорите молитву?

О.С. Кождий раз молітву с'і мови.

А інша яка молитва?

О.С. Сонечко з хати, а Ісус до хати. Божайа Мати, йа л'агаїу спати. Божайа Мати, йа твойé дит'а, оп'ікуїс'а мноїу на ц'іле жит'а. Божайа Мати, йа л'агаїу спати. Божа Мати коло мене, два ангели Бог дав, а Ісус в мойїх ногах. Д'акуїу Тоб'і, Бóже, за ласку твоїу, шоб нам дав фс'ім ден' шчасліво перебути. Дай нам, Гóсподи, фс'ім н'ічен'ку шчасліво переначувати. Ангели-хоронітел'і, йак ден', так ніч стійте коло нас, стереж'іт нас в'ід фс'о́го злого. Ам'ін'.

Це ви говорили дев'ять разів чи один раз?

О.С. То йа мовл'у фсе коло кождої л'ал'к'и. І "Оч:е наш" мовл'у.

А де ви навчилися цього?

О.С. Самá в'ід себе.

Цього вас ніхто не вчив?

О.С. Н'і. Самá в'ід себе.

Ви самі придумали таку молитву?

О.С. Та. А типér знаїу др'угу молитву: "В нид'іл'у р'ано йасне сонце сходит', Божа Мати по р'іл'і ходит'. З'іл'и р'вала, з'іл'и клала. Пришóв до неї Син Божий, став с'а йї питати: "А шчо ти рó-

Надсяння: традиційна культура і побут

биш, Бóжа Мáти?” – “З'íл'и рвáла, з'íл'и клáла, приснiвс'а мин'í страшний сон, шчо Тибé будúт брáти на мýк'и, будúт прибiвáти нóг'и, рýк'и, тернéвий в'íнец' на гóлову закладáти, сердén'ко збóку вит'агáти”. Вз'áла Бóжа Мáти Христá за рýку, повéла до цéркви на Слúжбу Бóжу, а з'í Слúжби Бóж'ий повéла до н'íжний цéркóвк'и на мóри. А на т'ím мóри кам'íнец' лежáв, на т'ím кам'íнци цéркóвка стóйáла, у т'í цéркóвц'í престóли стóйáли, на тих престóлах с'в'íчк'í с'а с'в'íтiли. М'íж тiми с'в'íчкáми Христóс розложiв свої рáни. Прийшóв до н'óго св'áтий Петрó, прийшóв до н'óго св'áтий Павлó, прийшóв до н'óго с'в'áтий отéц' Николáй. Розд'íл'ít' Христóв'í мýк'и, бер'ít' Христá на рýк'и, рознес'ít по с'в'ítу. Розпов'íжти сл'íпóму, кривому, глухому, в'íдúшчому і прагнúшчому: хто бúде ту молитву гм'ítи, н'íкóли не бúде х пéкл'í гор'ítи. Пéкло бúде замкнéне, а Цáрствó Небéсне бúде в'íдкрiте в'íd нiн'í дов'íку. Ам'ín”.

Из родинного альбому⁵ Володимира Ференца.

Виступ дiвчат iз с. Сосниця на фестинах. м. Радимно, 1942 р.

Село Княжпіль

Старосамбірського району Львівської області

Інформатор:

Стефанія Йосипівна Мельник (далі – С.М.), 1934 р. н.

Записала Леся Хомчак 14.08.2008 р.

Як у вашому селі називають похорон? Похорон чи погріб?

С.М. І погр'їб, і похорон?

І так, і так?

С.М. Так, так.

А давно як казали?

С.М. Тиж казали погр'їб. Погр'їб б'їл'ши. Похорон.

А кажуть: “ховати” чи “хоронити”?

С.М. Ховати. Ховати будут го. “Ви знайіте, кого будут ховати?” – “Йа ни знайу там”.

Як називають покійника? Кажуть: “Їдем до померлого, покійника”?

С.М. То с'а говорі: “На похорон йду, на похорон”.

А якщо то ще не похорон, а служба ввечері?

С.М. “Їдем на парастас”.

Якщо просто йдуть до померлого, то як кажуть?

С.М. “В'їн помёр, йдем там посидимо”.

Не кажуть: “померлий, вмерлець”?

С.М. Н'и, шос' то того...

Як у вас називають людину, яка от-от має померти?

С.М. “До йидного д'уха б'уде к'їнчїти”, – так казали.

Що роблять, аби людина легше помирала?

С.М. Ну та л'їкар'їв визивайут.

А коли знають, що людина ось-ось помре?

С.М. То в нас с'в'ашчєник'їв клічут, ше молїтви читайут.

Чи давали стрїтенську свїчку?

С.М. Давали, давали с'в'їчку ту пос'в'ашчувану.

Як її називають?

С.М. То в'їд Стр'їген'а, жо на Стр'їген'а.

Від Стрїтення?

С.М. То йак грóми бїют, гримїт, блїскає, то с'в'їчк'и т'ї с'в'їт'їт. Да-й'їт, і с'в'ашчєник ше чїтат молїтву. То клічут с'в'ашчєника, і в'їн там чїтат молїтву.

Надсяння: традиційна культура і побут

Чи можна було голосно плакати, кричати, коли помирає людина?

С.М. Кажут, що тре б́ути т́ихо, щоб його́, би його́ з то́го с'в'ята не за-
верну́ти, бо в'ін с'а по́тім сил'но му́чит.

Чи люди в селі віря́ть у прикмети, які віщують про те, що хтось скоро помре?

С.М. В нас сон, сон йак'їс' так'їй с'ї снит чи шос'. То йуж хтос' вмере
в родін'ї або шос', йакас' непри́ємн'їст' б́уде.

От наприклад, собаки виють або сови...

С.М. То ка́жут, б́уде воген' або зло́д'їй. Йак догори́ мо́рдочков, то
ка́жут, воген', йак до́лом, то ка́жут, жо зло́д'їй дес' б́уде в сил'ї.

А на покійника не виють?

С.М. Н'ї.

Чого не можна робити, поки в хаті покійник? Як родина має себе поводити?

С.М. Йак поводитис'ї? Та то йи жалоба.

А вдома не закривають дзеркала?

С.М. Йак помре́, йак по́хорон, то с'ї л'ўстра заступайут.

Чим?

С.М. Ну там чи так'їм покривалом, чимс'.

Чим-небудь?

С.М. Та.

Що то означає?

С.М. Ну та то с'ї л'ўстра не в'їл'но дивіти. Ше перед то йа памн'їта́йу,
йак хтос' поме́р з родіни, там та́то чи ма́ма, то до́чка не бу́ла там
за́мужем, то фсе йшла за по́хороном, ко́си ма́ла (пе́рше перева́ж-
но з ко́сами ходіли), то ко́си розпу́шчен'ї по плечух, на́в'їт' не
б́ило с'ї в'їл'но зачесати.

То така жалоба?

С.М. То та́йак жалоба.

Така, що навіть не можна зачесатися?

С.М. Та-та.

Чого ще не можна робити? Наприклад, кажуть, що не можна різати качку, гуску.

Не можна копати в городі.

С.М. Ну то ка́жут, то в родін'ї так, йак йи, то ни мо́жна.

Копати не можна?

С.М. Так, та. А́бо нич тако́го робіти. Йак когос' браку́є з родіни,
зна́йтите...

Покійника мили самі чи когось кликали?

С.М. Самі́ мїли. То х'їба пані́ кликали.

Як називають ту воду, якою мили?

С.М. Ну та з поме́ршого вода́. Та ту во́ду теж так не мо́жна де-небу́д'
л'їти. Та ту во́ду дес' в йакóйес' тако́йе м'їсце, де л'ўди не хо́д'їт.

Де клали покійника – на лавці, на столі?

С.М. В нас на стів.

с. Княжпіль Старосамбірського р-ну Львівської обл.

Як той стіл називали, поки на ньому лежав покійник?

С.М. Майстат.

А може, під той стіл ще щось клали – сокиру, сіль?

С.М. В нас нич ни клáli п'ід стів.

Як називали покривало, яким накривають покійника, або ту тканину, якою застеляють стіл?

С.М. Ну та в нас не бўло.

Чим застеляють?

С.М. Ну прóстин' дайут. Прóстин' чи типер' йак т'ул' йи. Типер' йуж купуйут такої йуж ц'ілої той, жо і накріти, і... То йуж купуйут.

Кажуть, що одяг на смерть треба собі приготувати.

С.М. Ну та то кáждий повинен мáти сво́є вбрáн'и тако́є, жобí в'ін не ходів. Мáйє бўти новóє.

Кажуть, що то одяг на смерть?

С.М. Та.

А не було такого звичаю, що кликати спеціальних жінок, які мали плакати?

С.М. Н'и. То х'іба ше казáli, шо жидí клікали.

Плачок?

С.М. Та, плáчок.

А в українців такого не було?

С.М. В нас не бўло.

Під час похорону священник прощається з родиною від імені покійника.

С.М. Так, так.

Як називають цей обряд?

С.М. Подз'ин' кóван'и.

А в церкві?

С.М. В цёркв'і теж так.

Подзінкованьи теж?

С.М. Так, так.

І коли хрест цілують, то теж подзінкованьи чи цілування?

С.М. Та то посл'ідне ц'ілуван'є.

Послідне цілування?

С.М. Так, та.

Як кажуть: “цвінтар” чи “цвинтáр”?

С.М. Цвінтар.

Як у вас називали самогубців?

С.М. Та той, так казáli “пов'ішивс'і”. Та йуж так. Йогó в бо́ц'і цвінтари хороніли, за меджéв. Та йуж кáжут на тім кра́йу. А в пійтгни-ц'у то аж за тим..., аж за горóдком.

Після похорону кликали до хати?

Надсяння: традиційна культура і побут

С.М. Клікали.

А як казали?

С.М. То просто заклікали. Там йуж такої гостини не робіли. Там да́ли гор'івк'и, там перекусіли і фс'о. Б'л'ше так'е...

Були якісь спеціальні страви?

С.М. Ні.

Що мали, то і дали?

С.М. Так, та.

Із родинного альбому Христини Денис (з дому — Романів).
с. Гостинцеве Мостиського р-ну, кінець 1950-х років

Село Конів

Старосамбірського району Львівської області

Інформатори:

Катерина Атанасівна Сенчишин (далі – К.С.), 1924 р. н.

Катерина Іванівна Сенчишин (далі – Кт.С.), 1934 р. н.

Записала Леся Хомчак 12.08.2008 р.

Як колись сватали?

К.С. Приходіли паруб'ки до хати, погоджувалис'я з бат'ками, що йе в них там, значит', йакас' д'івчина чи тоґо. І приходіли жинілис'ї, потім в'іс'іл'ї, заручини.

Хто приходив домовлятися?

К.С. Ну то коґос' посилав, сам ни п'ішов, коґос' п'іслав, договорівс'ї. То називали п'іслі. То п'іслі приходіли наперед.

Це були люди з родини?

К.С. Старші. Старший чолов'їк п'ішов договорітис'ї або ж'їнка. Або ж'їнка, або чолов'їк.

Коли були заручини?

К.С. Ну йак вже договорілис'ї, шо вже там в'їдали тоту д'івку, ну та тод'ї сходілис'ї там. Потом зал'оти.

Заручини – це зальоти?

К.С. То зал'оти були.

А потім домовлялися?

К.С. Так, спочатку с'ї договоріли, потім зал'оти, потім в'їднесли на опов'їди і жинілис'ї. На тих зал'отах там йак'їй майеток, йак'їй дайе то і то там, наприм'їр, к'їл'ко пол'ї. Борше казали тоті морґ'ї, к'їл'ко там морґ – чи два, чи три, чи штіри. Ну а тиво йуж с'ї тажій за так'їми богачками.

Поле було віном?

К.С. Так, то було в'їно, то маґа д'ївка в'їно. Скрін'у таку купували йї, там вс'о складали йї, тотійї вс'їйї од'аґи, то вс'о. Йа ни пам'їтају, йак то на в'іс'їл'у с'ї п'ївали то:

Мамун'у, мамун'у,

Йа вапа д'їґїна,

Мин'ї с'ї належит

Корова, перїна.

Надсяння: традиційна культура і побут

Корóва, періна,
Скрі́н і мал'о́вана,
Кора́л і за пийітку.
Най с'і л'у́ди дівл'ит,
Шо йа йду з майётком.

Но потóму знов так б́уло. То с'п'іванк'і, то с'п'іванк'и на в'іс'іл'у
с'п'івали. В нас таквóво, йак йдут до шл'убу, с'п'івали.

Спочатку розкажіть про зальоти.

К.С. На залóги сходілис'і, пита́лис'і рóдич'ів, шо дару́ють, шо в'іт-
ка́зуйут д'іт'ім, де жéн'іц'с'і.

А одразу домовлялися, де молоді будуть жити?

К.С. Так, і за майётками. Пёрше но, пán'і, за майётками пита́ли.

А якщо не було мастку?

К.С. Та то б'ідне. Та де хто хт'ів б'ідне? А типёр, пán'і злóта, не роз-
бира́йуц'с'і б'ідний чи не б'ідний. Л'убит.

Чи плели у вас вінки напередодні весілля?

К.С. Плéли. Ф пйáтниц'у заходіло вис'іл'а, плéли в'інц'і з барв'інку.
Зна́йте, йак'ий барв'інок?

Як називали цей обряд? Куди приходили дівчата плести вінки?

К.С. На в'іне́ц, там гості́ли, там фс'о. Му́зик'і не б́уло, бо то б́ула
пйáтниц'і. А в субóту вже зачина́лис'і в'іс'іл'а. Типёр да́ють корó-
ни молодім, а пёрше в'інц'і.

Як казали: "плести вінець" чи "вити"?

К.С. Плéсти.

Хто плів?

К.С. Д'івчáта, фс'о мóлод'іж плéла, мóлод'і.

Розплітали молодій косу?

К.С. Розпл'іта́ли. Ма́ма розпл'іта́ла.

Щось пристівували?

К.С. Прис'п'івували. Чика́йте, йак то с'п'івали на в'інці? Та сп'івали
звікл'і д'івчáта, р'ізн'і п'існ'і, ну і тóго. А то вже на ч'упчин'у
розпл'іта́ли кóси, вéл'он знимáли. Давáли на товó, тар'іл'. Пере-
танц'увáли гóст'і фс'і і тоді грóш'і на тар'іл' метáли на ч'іпчин'у.

Скільки пекли короваїв?

К.С. Два. Одéн в цёркв'і, а дрúт'ий ду мóлодóго.

У кого пекли короваї?

К.С. Мóлодóго. Хто хт'ів сиб'і, п'ік і б'іл'ши, би мав гості́ти л'у́да, áле
два короваї: одéн с'в'ашчéнику, а одéн ду мóлодóго. А пóтім той
короваї р'іза́в пёрший дрúжба. Не дрúжба, а старóста, і с'п'івали:

Наш старóста короваї кра́йе,
Бо в'ін гóстрий нóжик ма́йе.

- Край, староста, по дробин'і,
Шоби було фс'їй родин'і.
І в'ін розр'їзав його наполовіну. І тоді брали одну частину с'удá,
другу с'удá, розд'їл'ували м'їж фс'у родину. А типер того нимá.
Одну частину коровато ділили між гостями молодого, а другу – між гостями молодой?
- К.С. Так, а другу своїм.
Як виглядав коровай?
- К.С. Гáрний, висок'їй, прибрáний так'їй, довкола косá ви́плетена,
р'їзка з йáпками, гáрно обмóтаний був.
Що означала рїзка з яблуками?
- К.С. Вунó з йáс'їни, р'їзка – тр'їйц'а. Йáпка – то прикрáса, йáпка
червóнийї.
Хто пік коровай?
- К.С. Старосц'їна. Йá дванáйц'їг' раз старосц'їнила.
При витіканні коровато щось співали?
- К.С. Ой, шчоб'ї с'ї коровайї гн'їтили та й шчоб'ї с'ї молод'áта л'уби-
ли. А дружб'ї, бо і дружб'ї фс'їн'ох стоїáли: “Той!”
Дружби робили збитки?
- К.С. Рубїли, запахáли кулóду ду пийца, би коровай ни вит'їгли ста-
росц'їни, би йїм давáли гур'ївк'ї, платїли. Типер того нимá. Бóже,
мин'ї, йак ми бóли з Дóнев, йак запахáли кулóду такú велóку! Дóн'и
пáла (знáйїте, йакá Дóн'и?), пáла на пийц, кáже: “Кумá, ми про-
пáли, і коровайїв ни бóдем мáли. Шо ми зрóбимо?” – “Фс'о с'ї
зрóбит”. Аш чéл'уста відубали, жоб'ї вит'їгнути. Аж мýс'їлисмо
дáти п'ївá'їтри гор'ївк'ї. Фс'о булó фáйно, фс'о булó дóбре.
Від молодого та молодой було по дві старостини?
- К.С. Н'ї-н'ї. В'їд молодóго уднá і в'їд молодойї.
Цих старостин називали по-рїзному?
- К.С. Н'ї, йшли старóсти рáзум, нéсли коровайї і ше мáли бóти при
шл'уб'ї, жо мáли бóти..., стоїáли с'в'їдками зо с'в'їчкáми.
На весіллі називали когось боярами?
- К.С. То, пán'ї, бойáри кулїс' називáли, а типер дружб'ї. Бойáри мáли
привїязанийї тувó червóнийї л'енти таквó. Йá пам'їтáйу тих бо-
йáр'їв, типер дружб'ї йї, а пёрше бóли бойáри, прáвда. І тїйї бой-
áри в'їс'їл'їй услóгували. А типер йуж бойáр'їв нимá, тїл'к'и дружб'ї.
Як називали: “перший дружба”, “другий дружба”?
- К.С. Пёрши бóло дружб'їв багáто. Пёрша бóла дрúжка, пёрша бóла
свáшка. Свáшка – то в'їд молодóго, дрúжка – то в'їд молодойї,
дрúжба в'їд молодойї. То бóло фс'о по пáр'ї. Та й типеркáй так
йї. Пёрша дрúшка і пёрша свáшка молодóго ду шл'убу вéли, а
дрúжба молодóго, йїйї дрúжба молодú вéли.

Надсяння: традиційна культура і побут

Молода також мала дружбів?

К.С. А молодá мала сво́го йедно́го, а в'їн мав сво́го одно́го. І парувáлисі. То молодú вéли два дружбí, а дру́жк'и вéли молодóго. А п'їзн'їши виходíли вже з цéркви і зáраз пришпíл'уйут б́ук'ет на прáвий б'їк, бо в'їн вже не пáр'їбок, в'їн вже женáтий.

Молодого вели дружка і свашка?

К.С. Так.

Чи на весілля був маршалок?

К.С. Н'ї.

А хоружий?

К.С. Н'ї.

Хто готував страви на весілля?

К.С. Господíн'и, кум'їстри́на! Пéрши на в'їс'їл'ї так ни ладувáли, йак типéр. Пірг'и пеклі, пир'їжк'ї, мáч'їнка. Крúгл'ї на лопáт'ї пірг'и.

Пекли з бульби та гречки пиріг?

К.С. З б́ул'бов, та де! Р'їзнийí б́ули. Крайáли. Пáн'ї, та куліс' пустáвили т'їцк'ий во к'éл'ушок малéн'к'ий – фс'ї гóст'ї обíйшли йидн́ім тим, фс'ї гóст'ї обíйшли і фс'ї б́ули задовóленийí. Л'ўди пирг'ї си крайáли, бо до мéне принéсли сир, смитáну, пірг'и. Ни крайáли – старóста ставáв, нóжик в рúк'ї, а тих пирг'ів б́уло зо штíри до повáли налóжених. І в'їн крайáв, п'їзн'їше роздавáли на столí сир, смитáна, пирг'ї, тóго мáсла трóшка навéрх йак дáли, то б́уло. В'їс'їл'ї ни так робíлос'ї. Шо, пл'áцк'їв пиклі? А йак варíв ше рíсу – в'їс'їл'ї гогó!

Рис на молоці?

К.С. Та, на молоц'ї варíли рис. А йак спиклі в пй́йцу, нирáз припеклі, то д́уже фáйний б́уло.

Який це рис у печі?

К.С. Та рис. Клáли насп'їд маргарíну, нáв'їг' і давáли йáпка, а пóтім приглáджували рíсум. І дóбре б́уло фс'о. Гóлупц'ї варíли з б́ул'ви.

У вашому селі кажуть “бульба” чи “бульва”?

К.С. Б́ул'ва. А йак був б'їдн'їший, б'їдний був, на в'їс'їл'ї дв'ї л'їтр'ї гор'ївк'и. І стáлос'ї. А типéр самí пйут дв'ї л'їтр'ї наráз. А йак б́ули багáт'їйí, то йуж б'їл'їше тако́го во с'в'їтóчного. П'їшов до Мóшка, вз'ив л'їтру йакóйí, вирнúвс'ї і с'п'ївáли:

А йак йа с'ї náпив

Та й тóйí чемерúх'ї,

А став ми св'їг, йак бáн'ка,

А л'ўди, йак ти мúх'ї.

А чому чемерухи?

К.С. То чемеруха називали, бо чемерит голову.

На весіллі давали мачку?

К.С. Давали, казали “мач’инка”. Р’їзали к’ури, запражили мук’ї, п’їдпражили, помастили, та то́го до пі́рга бу́ло. А за́раз с’п’їва́ли:

Кум’їстрино, дай ми ма́чк’и,

Кум’їстрино, дай ми ма́чк’и,

Бу л’їзу ду те́бе ра́чк’и.

А який давали борщ на весіллі?

К.С. П’їдбіваний борщ був. Ду борщчу́ перéд мо́вили, моли́лис’ї, в’їдмо́вили “Оч:е наш”, “Богоро́дице Д’їво”, с’їда́ли йїсти борщч, йїли борщч, на тарéл’ї там да́ли то́го борщчу́ та й хлeптáли тїми лóшками. Типéркай по-па́н’ск’и, в горн’їтках. Та де вони зна́й-ут то́то?! Давн’їше, ка́ж’їт, ка́зали, жи тово́, н’їчим, но сир такво́ рука́ми, пушкáми [брали. – Л. Х.]. Ни бу́ло н’ї вївк’и, н’ї лóжк’и. Т’їшкo куліс’ бу́ло. А то типéркай! Ка́зали так: зра́на п’їшли, шл’у́б вз’їли, там погості́лис’ї годїну-дв’ї, а пополу́дн’у серпї на плéч’ї – п’їшли́ в по́ли жїти...

Що дарували на весілля?

К.С. Бра́ли на в’їс’їлі́ шo там? Ішли́ на в’їс’їл’ї́, спиклі́ таку́ бу́вку, хл’ї́б, спиклі́ хл’ї́б, мїску́ сїра, зрóбок ма́сла. І п’їшли́ на в’їс’їл’ї́. А типéр ни зна́ти шo трéба, і кўпу грóш’ї тре бра́ти, а куліс’ да́вали куп’їйк’ї. А давн’їши, давнó-давнó, ка́зала мнн’ї ма́ма, ка́зала, йак шл’у́б бра́ла, жу то ка́зала так ф т’їм, ф чо́бо́т’ух. Ну за́паска, йакáс’ бл’узкa. Давн’їше тово́, парубк’ї молодї́йе ф кафтанáх, в б’їлих кафтанáх, л’їнїйе, во шїтїй, по кол’їна. То бу́ли пар’їбк’ї. Там дўже стонóк, в’їне́ц. Молода́ гáрно хóдит, па́н’ї, в украї́нск’їх стрóйях просїти. Гáрн’ї кам’їзéл’к’и, спїдничк’ї, бл’узк’ї. Бл’узк’ї вишї́ван’ї, запаск’ї вишї́ванийе, спїдничк’ї так’ї́е з рўж’їма, зна́йте, шил’їнов’їйї. Стонг’ї нав’їс’їт і так хóд’їт прóс’їт. І дотипéр так. Горсéти фс’о пац’óрками.

Як колись запрошували на весілля? Називали молоду і дружок під час спрощування “клинїні”?

К.С. Так, так. Прихóдили до хáти клин’їн’ї, клан’їлис’ї: “Вапéц’ї, прóсимо на в’їс’їл’ї́, прóсимо благословéн’ства”. – “Най вас Бог благословї́т”. Тодї йшла молодї́ц’ї, цїлу́вала фс’їх і просїла благословéн’ства у фс’їх. А типéрка л’їшши, типéрка йуж па́ру рóк’їв прихóди і ка́же: “Сла́ва Ісўсу Хрїсту́”. І тодї... А пéрши бу́ло, но зайшлї́: “Дай, Бóже, добрїден’ї, вапéц’ї. Прóсимо, вапéц’ї”.

Молодїй щось давали?

Надсяння: традиційна культура і побут

К.С. Давали коліс' давнó-давнó, розказували ще мої рóдич'і. Давали л'он, такий во скручений л'он вимотаний, давали тл'ко тóго, що казали, що к'л'ка хат лишала м'шóк л'ону. Інтересно бóло перше.
Гроші давали? Якщо так, то з голої руки чи з фартушка?

К.С. Та де з голої рук'и! К'л'ко там давали! Куп'їнк'и. Та не давали золотóго.

Як запрошував на весілля молодий?

К.С. А молодий йак в'ід себе йшов (там ішла молодá ал'бо вони робили в'ис'іл'а), то брав молодий дрúжбу і йшов просити, хот' молодий просили, во клиг'ин'і, а ще й в'ін. Казали: “Молоц'і йдут”. Йак прийшли до хати, казали ще давн'їше моїй ма́ма, там тáто, прийшли до хати, духодили до хати ти молóц'і, йак вдарили пáвками по одв'їрках, йак дали по одв'їрках навхрест! Запустили молóц'і до хати, а ф' хати просили.

А чому навхрест палицями били?

К.С. То вони привітувалис'і, привітувалис'і во привітом, що йдут, значит, просити на в'ис'іл'а: л'удей з дóброї вол'і, з Бóжого благословен'ства. Знак був, що вони йдут, давали сибé знáти, що йдут. І приходили до хати, і ф' хат'і просили тоді. Запиталис'і, чи майите йáлівку на прóдаж. То с'і см'їяли, жартували так. “Торгуймо, купуймо”, – фс'о дотéпно говорили. Ду мене приходили з Глибóкою* просити і в'ідразу ту йест, на ма́му ту: “Чи майите йáлівку на прóдаж?” А мо́я ма́ма ка́же неб'їжка: “Йа не ма́ю йáлівк'и, йа ма́ю дóчку, а в мене йáлівк'и нима”. А вони так на см'їшк'и брали.

Молодці мали головні убори?

К.С. Мали. Жупані мали, капил'ух'и і там мали, йа ни зна́ю, чи то з йїндика п'їр'і, чи з когутá, но йа зна́ю, жо мали п'їр'і.

Хто мав принести барвінок на вінок?

К.С. Дрúжба перший.

Вінкоплетення – це окремий обряд?

К.С. Ни бóло. Де був барв'їнок, там худів, пупросів. Дрúжби на р'їзк'и стругали там тїйї, кум'їстріни пиклі, там тїйї р'їзк'и завивали, а потім д'їг'ом роздавали, шóби д'їти памїтáли шо там. Р'їзк'ї намотували т'їстом, пиклі йїх у пїйцу. То т'їсто бóло так'е, би с'і ни ломіло. Йак йшли д'їти на в'ис'іл'ї, ко́ждий ка́же: “Ми йуж р'їзок бóдем мали”. А йак вис'іл'ї йїхало, то на дорóгу йшли с'і дивити. Мо́я Л'ул'ка, йа пам'ита́ю, йак ще бу́ла Йевчина ба́ба

* с. Глибока Старосамбірського р-ну Львівської обл.

за старосціну, і вона з'їла: "То Л'ул'ці р'їзка". То д'їтим по родин'ї р'їзк'и давали.

Коли давали?

К.С. Йак йїхали. Д'їти на дороз'ї стояли з того, що буде р'їзка.

Хто роздавав рїзки?

К.С. Старосціна. Набрала ф фартушок р'їзок, по дороз'ї д'їтом давала. То було колїс, ви знайте, що ни було в'їс'їл'ї, таїак типер.

Коли починалося весілля?

К.С. Ф суботу, н'ї, ф пїйтниц'у. Та то в пїйтниц'у плєли в'їнк'ї. Ф суботу начинало'ї вес'їл'а зрана.

З чого починалося весілля?

К.С. Дружб'ови ду шл'убу збирали'ї. Приходів молодий до молодїї, брали ішли до цєркви ду шл'убу.

Хто одягав молоду?

К.С. Дружк'ї.

Щось при цьому співали?

К.С. Насамперед, йак в'їс'їл'ї с'ї починало, то в нас в'їс'їл'ї с'ї зачїло, прийшли во такв'о, фс'о. А там н'ї, там с'п'ївали п'їсен'к'и:

Благослові, Б'ожа М'ати,

В'їс'їл'а розпочати,

В'їс'їл'а розпочати,

Г'остон'к'ів частувати.

Пізн'їше так, значїт, м'амі сп'ївали:

Благослові, Б'ожа М'ати,

До шл'убу вирїаджати,

До цєрковц'ї с'в'атїї,

До прис'їг'и важнїї.

Прийшли там, пошодїли'ї, поблагословіла, благословіла тот'а м'ати. Брала пшениц'у, й'ару пшениц'у:

Благослові нас, м'ати,

Й'ароїу пшеницеїу,

С'в'аченоїу водїцеїу.

М'ама йшла, кропїла молод'ят. П'єрши с'їдали до скл'ону. До скл'ону с'їдали п'єрши, клан'їли'ї:

Грайте, музїк'и, р'їсну, (2 р.)

Клан'їс'я, дон'у, нїску

Татун'ови, мамун'єн'ц'ї, (2 р.)

Фс'ї своїї родин'їц'ї.

А дружб'ї: "Гой!" Йак поставали фс'ї в'їс'їл'ї надвор'ї, тодї м'ама обходїла довк'ола і кропїла фс'ї г'ос'ц'ї і молодїх. А ше моло-

Надсяння: традиційна культура і побут

- дiм, йак йшли до шл'убу, то ше куп'йку до червiка i трiшка пiро зерн'ит пшениц'i, би богiтний бiли, мiма клiла. Йа знайу пшениц'i, але ше i цiкру. А йак мiма бiла вдувi, то мiма ни клiла.
А хто?
- К.С. Мiже, з родiни хто. Вдовi ни кропила н'iколи ф св'т'i.
Хто з жiнок мiг кропити?
- К.С. Ну вона кропила прiсто. Хто мав чолов'ика з родiни, би ни вдувi бiла. Вдувi-мiма ни см'iла кропити, би вони, молодий, вдовий скiро ни бiли.
Коли молодий йшов по молоду, то робили якусь перепону?
- К.С. Ну айiгже. Тих перегорiдк'ив бiло, брiми стiвили на дорiз'i. На дорiз'i стiв постiвили, горiвку йакi там застромiли. То бiла брiма.
Що там вiдбувалося?
- К.С. Та дiрлис'i, пок'и гор'iвк'и ни дiли. Казiли, к'iл'ко л'iтр'ив гор'iвк'и за нашу молодi...
Хто у вашому селi стояв на брiмi?
- К.С. Л'убий, л'убий, але б'iл'ши йшли дрiжби, йшов дрiжба до столi, а то хто-нiбуд' чужий став.
Незапрошенi на весiлля торгувалися на брiмi?
- К.С. Худiли, йх бiло кiпа, вони до тiго ни бiли, но прiсто що йшли с'i дивити, а типiр йуж тiго нимi.
А молода одразу виходила до молодого на подвiр'я?
- К.С. Н'i. Колiс' тiго, колiс' скiрши виходiла. Пербирiлис'i так'е, йак матр'iшк'и, i пербирiлис'i. Пербирiлис'а, а молодий п'iзнав: "То ни мойi". I потiм, пок'и ни вийшла молода i не вз'iла до хiти гiстий, а так ни пустили.
Пiсля того йшли до склону?
- К.С. От с'п'iвiли при склiн'i там, йак нiкто ни мiла ни бiт'ка, ни мiти. От с'п'iвiли:
Кому ти с'i, Марусiн'у, клан'айiш,
Колi ти р'iдноий мiми ни майiш?
Уклонiс'i, Марусiн'у, чужойi,
Бiди ти с'i так здавати, пiчо свойi.
Йак злит'iли два ангiли iз небi,
Та й збудiли мамунiн'ку iз гробi.
Стан' си, стан' си...
Подивiс'i, Марусiн'у,... на гор'iшне.
Вiдите, то м забiла. То йуж, йак с'i хiдит на в'iс'iл'и...
Кому молода кланялася, коли не мала мами?
- К.С. С'iдала йакiс', мiже, хрiсна, мiже, бiбц'i, мiже, тiго мав дрiгу ж'iнку. Тим с'i клан'iла.

с. Конів Старосамбірського р-ну Львівської обл.

Молодий і молода ходили перед шлюбом на цвинтар, якщо хтось із батьків помер?

К.С. Йдуть пєрид шл'убом, вона брана, то йде з тим своїм чулов'ікум і йде проси, клан'ійис'і, благословєн'ства мами: “Маму, йа вас прощу благословєн'ства”. Три рази клан'ійис'і до того гробу, ц'ілує гр'іб і тоді йдуть, помол'иц'і.

Як молода була колись одягнута?

К.С. Та во в б'іл'і сук'єн'ц'і. Була сп'ідниц'а така широка б'іла там чи бл'узка і нираз сук'єнка. Йа пам'итаю, йак Кас'ка йшла до шл'убу, вона в сп'ідниці широк'і, б'іл'і. Широка б'іла зо пч'ітков ше таків, така малєнка пч'іточка, була опшига ц'іла та сп'ідниц'а і в'інец, стонг'і. А червік'и були, йа пам'итаю, чорни, п'івлиток.

Цей одяг називали шлюбним?

К.С. Шл'убній. І нав'іт' тійі л'ах'і фсе тримали старійі на смерт', шл'убнійі л'ах'і...

Як був одягнений молодий?

К.С. Та звичайне, в чорним вбран'у.

І як називали одяг молодого?

К.С. Шл'убне, шл'убне. Фс'і си купували. Та де, так не казали, шо шл'убне. Йак'є там шл'убне! Чоботи вб'ус'і нираз, йак не то, в'ін там мєштів справд'і і ни мав.

Молода передавала молодому сорочку?

К.С. Передавала, давала. То їздили вночі. То вночі йїхали по ту сорочку. То йак привєзли йїх, прийїхали по ту сурочку. Божє, шо то було! В пийтноїку вночі йїхали по ту сурочку дружб'і, два др'ужби йїхали.

Чим йїхали?

К.С. Та ф'іров, ногами, чим попало.

Що відбувалося, коли приїхали по сорочку?

К.С. Торгувалис'і окайан'ійі, гробш'і хт'іли за ту сурочку.

І що казали?

К.С. То перважн'і була мєнша дитїна йакас' ф х'аг'і. То тому мєншому давали йуш там б'іл'шой того. Там сурочку викуповували. Вікупили сурочку, привєзли с'уд'а.

Тих др'ужб'ів під час викупу сорочки називали післанцями?

К.С. Н'і. Просто др'ужб'і поїхали пу сурочку.

Колись на весіллі було багато др'ужб'ів?

К.С. Було, так було, йак йи й типєр. Фс'а родїна, котрій були. Пєрша др'ушка шпилїла б'ук'іт, др'уга шпилїла, трєта шпилїла. Тїл'ко й було. А типєр, п'ан'і злота, тїл'ко одна пєрша шпилї.

Як на весіллі називали старших чоловіків?

Надсяння: традиційна культура і побут

К.С. Гóс'ц'і.

А старших жінок?

К.С. Фс'і гóс'ц'і.

А гостей не називали весільниками?

К.С. Ни гадали. Прóсто: “Во схóд'иц'с'і гóс'ц'і”.

Коли приходили гости, музика щось їм грала?

К.С. Мáрша. І грóш'і л'úди платіли.

На початку весілля не співали “На добридень”?

К.С. С'п'івáли. І в мене с'п'івáли, ще й по-пóл'ску:

На добріден', на добріден',

Але ни каждóму.

Пáну отц'ú, пáн'і мáти,

Пáну молодóму.

Чи памйитáйещ, д'івчíно,

Йак ис бóла пáн:ов,

Утворáлас кватирóн'ку,

Позирáлас за мнов.

Утворáлас кватирóн'ку,

Утвор'ий і хáту,

Дáлас мин'і йíсти-пíти,

Дай жи мóму брáту.

Коли співали цю пісню?

К.С. Йа пам'итáйу, Кас', йак с'і М'іхáл'о, во, йак с'і жинíли. То бóло в трийц'ит' вóс'м'ім рóц'і. Вони там п'ішли п'ід в'ікнами. А давн'і-ши, йак в'іс'іл'í бóло, в'ікна фс'о в барв'інку бóли, л'іпíли кв'ітами фс'о-фс'о. То хто но йшов і бáчив, шо ту в'іс'іл'í. Йак хáта умайáна, то молодíйе йи. Йа пам'итáйу, то по-пóл'ску бóло:

Чи памн'óнташ, Михáл'ун'у,

Пáро пйúра за шапéчков

І ружóви вйен'ец.

Як казали: “молоді йдуть до шлюбу” чи “молоді йдуть вінчатися”?

К.С. Ду шл'úбу.

Як називають у вашому селі священика?

К.С. Отéц' і йегóмос'т'.

У церкві стелили молодим рушник?

К.С. Пéрши ни стилíли, типéр стéл'ит. А пéрши ни стилíли.

А були якісь забобони?

К.С. Йи, йи і типéр йи. І зак'идáли вéл'он, би йи слúхав фс'о. А йигó родíна в'ітк'идáла. Йак виходíла з брáми, то таквó с'п'івáли:

Мамún'у, мамún'у,

Ду шл'úбон'ку йíду,

- Продайú си рóзк'иш,
Купуйу си б'їду.
Тих шл'убнїх сп'їванóк!
Які ще сп'їванки були?
- К.С. Та р'їзн'ї сп'їванк'и булі.
С'п'ївайу, сп'ївайу,
Малú с'ї не в'їшу.
Щчо маїу робїти?
Своїу б'їду т'їшу.
Хто це сп'ївав?
- К.С. Но тїї, шо вéли ду шл'убу.
А молода і молодий сп'ївали?
- К.С. Молодїїе н'ї. Кóждому с'ї клан'їла.
Молоду на весїлї називали "молода" чи "молодиця"?
- К.С. Молодá і молодїї.
А разом вони?
- К.С. Молод'ї, молод'áта.
Казали "обручки" чи "перстенї"?
- К.С. Пéрстин'ї, пéрстїн'ї.
А пїсля шлюбу молода кидала цукерки, цукор?
- К.С. Колїс' ни к'їдáли, типéр к'їдáїут. Колїс' н'їчóго, н'їчóго. Вї-
їшла молодá зо шл'убу з молодїм вже, п'їд пáху і п'їшлї.
Куди йшли?
- К.С. Йак прийшлї зо шл'убу, тодї ма́ма виходїла і стр'їчала. Ви-
пївалї вони і то..., брáла за рúку вже молодóго, бо то вже йїї, то
вже в'їн шл'уб вз'їв. Сп'ївалї таквó, пán'ї:
Вїїди, мамún'у, з хáти (2 р.)
Д'їточóк привїтáти.
Ма́ма йуж йшла з к'éл'ушкóм гор'ївк'и:
Йак йїднó, так другóїї, (2 р.)
Убїдвa вáш'ї мóїї.
Гой!
Тод'ї вéла йїх ду хáти.
У кожусї була?
- К.С. Без. В кожус'ї то давн'їши бúло... Слúхай, а кулі то клáли той
кожúх наперéд порóга, би богáтий бúли, памїнтаїїш? Йа ни
пам'їтáїу.
- Кт.С. А йа пам'їтáїу.
А коли це було? Як прийшли зі шлюбу?
- Кт.С. Йак прийшлї зо шл'убу, ма́ма йїх вéла, то пéред порóгом сте-
лїли кожúха, жїби бúли молод'їта богáтий, би л'убїлис'ї.

Надсяння: традиційна культура і побут

Що стояло на столі перед молодими?

К.С. Ставили б'ук'їт, корваї наперед них. Б'ук'їт той, що вона..., давн'їши ни було так'їх б'ук'їтів, то аш типерво купує молодій молоді, але перважн'є б'ук'їт в церкв'ї лишійут молодійї.

Як запрошують гостей до столу?

К.С. Молодого гóс'ц'ї, т'ї бойари. Ну забрали молоду, молодá так сáмо с'ї клан'їла там тáтови і мáм'ї, а путóму за тов молодóв тивó дружк'ї, дружб'ї і ше там йак'їйї гóс'ц'ї нéсли сн'їдáн'ї.

Коли?

К.С. Пériд вéчером, молодого гóс'ц'ї нéсли зо сн'їдáн'ом. Йшли дружк'ї і рóдич'ї. Йак забрали молоду до молодого, тод'ї лишійлис'ї молодого дружб'ї, дружк'ї і рóдич'ї йак'їй блíz'к'їй гóс'ц'ї, брали ду сумók і шли за тим молодим зо сн'їдáн'ом, е-е, за молодом, в'їд кóго ведúт.

Що означав цей обряд?

К.С. Рóдич'ї шли гóстити своїм. І тийї збирáли. Ми йак бóули в Брén'ка на в'їс'їл'у, фс'о зо столá похапáли.... То тáго і мáма ни йшли до сн'їдáн'ї. Йа пам'їтáйу, йак то, йак с'ї Йáнка в'їд:авáла, тод'ї там зо сн'їдáн'ом прийшли, то принéсли сн'їдáн'ї.

Навіщо нести сніданок, якщо там теж готують страви на весілля?

К.С. Вони оп'їкуйуц'с'ї йак родíна, шоб'ї ни б'їдувáла йїхна дитíна. І вони йдут несúт йомú. Вийди з хáти, там йакá вона там с'ї називáє...:

Вийди, Марýс'у, з хáти

Гостóн'к'їв прив'їтáти.

Нас нимá ту багáто.

І завед'ї нас в хáту...

Це було в неділю?

К.С. Н'ї, ф субóту пériд вéчиром. І н'їйáк'їх поправинів ни бóуло, н'їйáк'їх... пёрше ни бóуло поправин, пёрши тóго ни бóуло.

А тепер с'ї?

К.С. Поправийили би тїжден', типёр би й тїжден' поправийили, но би мáли шо.

Коли везли придане?

К.С. Та то вона забирáла п'їсл'á в'їс'їл'ї, п'їсл'á фс'óго. Йшла перебирáтис'ї, йшла брати перíну. Вéзли на ф'їр'ї, запри́жену в кóн'ї, вéзли тоту скрín'у. Привéзли тоту скрín'у там. На плéчох перíна. Е-е, перíну нéсли ше рáзом з в'їс'їл'ом. Йак йї вéли, на плéчох нéсли перíну, ше в мéне нéсли перíну. Був с'ї змúчив і кáже: "Бодáй та перíна булá с'ї подёрла!" Дру́жба н'їс. До перíни там ложíли ше то мéншойе, зо три простíрала, ше зо двóйї хл'їба, зо трóйе, аб'ї мáла шо молодíц'ї йїсти.

Молоду свекруха зустрічала?

К.С. (співає):

Ведемо вам нив'їстку.
Отворайте, ма́ти, ха́ту,
Бо нас тут гостей ба́гато.

Молода́ з молодим стр'їчала́ гос'т'ї, йак ми прийшли́.

Хто зустрічав, коли привели невістку?

К.С. Тиж. Ма́ма зустр'їчала́.

Коли відбувалися почитчини?

К.С. П'їсла в'їс'їл'ї, вк'їнци́. Тоді с'їдали́ і сп'ївали́:

Да́йте, ма́мо, грибині́ска
Рожчиса́ти волосі́ска.

То йак ї́ ч'їпчали́, йак ко́су [розплїтали. – Л. Х.].

Як це було? Молода сідала на крісло?

К.С. На кр'їслу́ і знимали́ вє́л'ун, пе́рші дру́жк'ї знимали́, вє́л'ун знимали́, а тогди́ ї́ розпл'їтали́ ко́су. Ма́ма му́с'їла розплести́ ко́су і тогди́ с'ївали́:

Да́йте, ма́мц'у, грибині́ска
Рожчиса́ти волосі́ска.

Ма́ма чесала́ ту ко́су. Ма́ма чесала́, ну свикру́ха, а тод'ї ма́ма бра́ла б'їлий ху́стку і ч'їпчила́ сво́ю ху́сточкув, дарувала́ нив'їс'їц'ї. Вє́л'он зн'їли́, вє́л'он дру́жц'ї, а по́тім ї́ дру́жка чисала́. І вона́ с'їдала́ ф'т'ї т'о́шчин'ї ху́с'їц'ї.

Молода давала дру́жцї вє́л'он?

К.С. Пе́рш'ї, а дру́шка п'їдгу́увала́ фс'їх мулоди́х. Бра́ла си́ той вє́л'ун суб'ї на го́лву і фс'їх д'ївча́т, не так'їх во гос'т'ї, фс'їх молодє́н'к'їх д'ївча́т бра́ла гула́ти і на го́лву ї́м кла́ла, бо то гово́р'їт: “Скоро́ с'ї в'їда́ст”.

Коли молода дарувала подарунки?

К.С. Кулі́? П'їсла́ в'їс'їл'я, тогди́, п'їсла́ то́го, йак знимали́ вє́л'он, йак че́пчин'ї.

А називали “пода́рок” чи “ба́лець”?

К.С. Ба́лець, ба́лець. П'їд тим ба́л'ц'ом, жи́ си́на гудувала́:

Ма́ма си́на гудувала́,
Би́ п'їд ба́л'ц'ом танц'увала́.

Ма́ма гула́ла. Ма́ма йшла́ бра́ла той ба́лець, ма́ма с'їдала́ там, по-вива́лас'ї до́вко́ла. Кулі́с' ма́те́р'ї́ю дарували́.

Чому казали, що під ба́льцем танцювала́?

Кт.С. Бо ма́ма си́на гудувала́, то за то́ д'їста́ла ба́лець, п'їд ба́л'ц'ом танц'увала́.

Так само́ і татові співали́?

Надсяння: традиційна культура і побут

Кт.С. Татови ни с п'івали, но фс'і йшли, вони с'і фс'і поубн'імали, хто йшов там з родіни.

Невістці щось дарували?

Кт.С. Дарували, теж нив'іс'ц'і дарували.

Чи був такий обряд, коли молодих відправляли на шлюбну ніч?

Кт.С. Йак дарували грош'і і с'п'івали на тих тан'ц'ух, бу вони стáli йуж на ручнік пчаст'а, вони йуж будуйут своє жит'є. С'п'івали р'ізн'і, р'ізн'і, пán'і, с'п'івали, йак дарували грош'і. Та то до вечи-ра би не перес'п'івав тих с'п'іванок.

Наспівайте щось.

К.С. (співає):

Даруйу, Марус'у,
Даруйу ти грош'і с'м'ілу.
Купі собі л'іжку,
Жобі ни скрип'ілу.

Йак вони п'ідут спати (сміється).

Казали, що молоді йдуть на шлюбну ніч?

К.С. Та, та.

А чи не треба було франці показати простирадло?

Кт.С. Того ни було.

Не було?

К.С. Н'и. То в йак'імс' пán'ств'і йи, жо...

Так, десь є в Україні.

К.С. То п'ісл'а брачної нóчи берут фс'і прóстин'і за шт'іри к'ін'ц'і і несут показувати. Йак була кров, то вона була пор'ідна д'івчина, а йак н'и – то н'и. О, тугді знавали.

Кт.С. Та то ни було там, та де то.

К.С. В нас ни було.

Як називали обряд, коли гості дарували подарунки?

Кт.С. Йак приходили но на в'іс'іл'і, то дарували.

К.С. То типер во, то типерка інше. То типерка того, йак приход'ит на в'іс'іл'і, то так само даруйут кáждий, даруйут грош'і.

Той обряд називають “переп'ій”?

Кт.С. Тогді було, йак с'ідала вона на того..., тогді було перп'ій.

К.С. То тогді було перип'ій, а типер перип'ію нима.

Що гості дарували на весілля колись?

К.С. Хл'іб, кúри п'ід пахов несли на моє в'іс'іл'і. Брónка, старост'і-на, кúрку принесла. А хл'іб так'ій перши на дн'і пиклі, на пійцу, то с'і називає “на дн'і”. Так'ій той хл'іб був файний, пán'і.

А не пекли спеціального весільного хліба?

К.С. Бўли. Так'івó дóвг'ї, той хл'їб був дўже ц'їн:ий. То бўло йуж вес'їл'не, то йуж вес'їл'не. А так пиклї на дн'ї..., та на дн'ї пиклї два дл'а сѣбе, дл'а своїї чѣл'ад'ї. А то йуж бўло слáвне. На в'їс'їл'ў бўхти бўли. Отóй хл'їб називáли “бўхти”.

Як відбувався перепїй у вашому селї?

К.С. А був перип'їй, вивóдний тáнец, йак мав бўти вивóдний тáнец.

Який це танець?

К.С. То бра́ли... Йак типервó приход'ит, то дайўт грóш'ї зрáзу, а куліс' то так ни бўло, був вивóдний тáнец. Йак ту дрўжк'ї заложїли тотóй вѣл'он, йуж вона бра́ла фс'їх гостѣй поóчереди і танц'увáла з нїми. Ну а ти гóс'т'ї дарїли тим молодїм, а вони йшли до них, а ті наливáли там потрóпечк'ї винá йакóгос', гор'ївк'и мáло. І то перип'їй. Прийшóв, вїпив, а той дав грóш'ї. А йак'ї там грóш'ї давáли!? А йак дав зулотóго ál'бо два-три рубл'ї. То перши.

Це був виводний танець?

К.С. То був вивóдний тáниц'. То йак вигравáли музїк'и. Вона́, та дрўжка, танц'увáла і пускáла тóго і дрўтого бра́ла. І так поóчереди.

Що робили скорїше – перетанцьовували чи давали грошї?

К.С. Н и, рáзом. Танц'увáла, в'їн ішóв до молодїх, а вона́ з дрўг'им танц'увáла.

Чи пристїували гостї під час перепюю?

Кт.С. Н'и, тадѣ! Тóго ни бўло куліс'. То типервó тотї п'їсн'ї попридўмували. Куліс' н'и, куліс' то ни бўли так'їйї, жиби то...

Кт.С. С'п'ївáли пѣрши тиж.

К.С. Ше тóго, áле вот йак там:

Ой, загрáй ми, музичѣн'ку,

На фс'ї птїри стру́ни.

Чом д'ївчїна не гул'áйе,

Но ногáми сўне?

Ой, загрáй ми, музичѣн'ку,

Йак сам розум'їйїш.

Чи ти йуж то покрутїло,

Чи л'їпши ни вм'їйїш?

Йа би вам йак стáла с'п'ївáти, с'м'їйáламс'ї ц'їлий ден'... Ше с'п'ївáйут молод'ї:

Марўс'у, Марўс'у,

Дарўйу ти пїйїтку,

Би с мáла два синї,

А трѣти д'ївчїтку.

Надсяння: традиційна культура і побут

Два сині́ би с ма́ла
Пул'і́на рубáти,
А трéти д'івчíтку
Ха́ту п'ідм'і́гати.

Гóйкали.

С'п'іва́йу, с'п'іва́йу,
Ни мо́жу зачі́ти.
Да́йте гур'івóйк'і
Гóрло розмач'і́ти.

Це називають "співанка"?

К.С. То йест вис'і́л'ні́йе фс'о с'п'іванк'і́.

А пісні на весілля співали? Довгі пісні.

К.С. То до́вг'і, а то вот так'і́йи во перис'п'івн.

А чи ладкали у вас?

К.С. Н'и.

Крім виводного, були якісь спеціальні весільні танці?

К.С. Н'и. Тоді́ ни зна́ли. Типе́р р'ізн'і та́н'ц'і мо́дн'і...

Були на весілля якісь заборони для молодих?

К.С. Не с'п'іва́ли... Вона́ мовчі́т, вс'а роді́на йі́йи, значі́ц'с'а, рад'і́йе і поважі́йе. То пова́га така́.

Коли дружба різав коровай, то щось приговорював, приспівував?

К.С. В'ін н'ічо́ ни прис'п'івува́в, тіл'ко, чу́йте, присп'івували:

Наш дру́жба корова́й кра́йе,
Бо в'ін го́стрій но́жик ма́йе.
Кра́й, старо́ста, пополові́н'і,
Шóби бу́ло фс'і́й роді́н'і.

І так соб'і́ кра́йяли і не́сли роді́н'і, напри́м'ірно, д'іт'ом. Йшли́ і не́сли роді́н'і. То був ва́жний корова́й, би по тако́му кусочку розда́вали фс'і́й роді́н'і, бо дла́ то́го той корова́й був призначений, дла́ фс'о́йи роді́ни. Уде́н' дру́г'ий в'ідне́сли ду́ церквн, пукла́ли його́ там, забра́ли там чи йак там, і той в церкв'і́ був. Той, шо прине́сли, ста́вили ше́ пе́ред молоді́х...

Колись були поправини?

К.С. Н'и.

А свати не йшли на гостину?

К.С. Свати́ йшли, шли одні́ до дру́г'их в'ідв'ідувати. Зладува́ли там...

І казали, що йдуть на поправини?

К.С. Н'и, н'и, не каза́ли. Та шли до сватів, до сватів подиві́тис'і, йак д'іти жийу́т, фс'о. До сватів п'ішли́ в го́с'т'і. П'ішли́ с'і пров'іда́ти, йак там йі́х диті́на жийе́.

Село Пацьковичі

Старосамбірського району Львівської області

Інформатори:

Ірина Петрівна Петрак (далі – І.П.), 1924 р. н.

Записав Михайло Глушко 11.07.2005 р.

Чому перед вечерею ходили до стайні?

І.П. Ну йак чого худіли? Давали худоб'ї йісти.

Що?

І.П. Ну та п'ірог'ї, фс'όго, шо було, давали.

Пирого давали худобі?

І.П. Ну ай'агжи!

По два чи по одному?

І.П. По одному. Ну так'и, так'и, шос' такайя традиційя.

Не пояснювала вам мама – чому?

І.П. Н'и, вони то...

Годували пирогами худобу, щоб, може, молока більше давала?

І.П. Н'и, така билá традиційя: на вечеру треба було фс'όму давати йісти.

І пєсик був, і к'їг, і фс'ό давалос' і перєд вечер'їв йїм, так вечеру, йак...

А на Шчєдрий вечір?

І.П. А на Шчєдрий вєч'їр йуж не так, то йє Друг'ий вєч'їр, то йуж мєн'ше, а на Пєрший вєч'їр...

Кажуть, що якїсь щєдраки пєкли.

І.П. Ну та пєклї л'ўди фс'ак'ї. Та йак'ї там шчєдрак'ї? Та во вз'їли зам'їсїли такїє во там і так назвáli то шчєдрак'ї та й фс'ό.

А з чого замїшували?

І.П. Та з мук'ї.

Колїсь у хатї стояв дїд?

І.П. Ну ай'агжи.

На Святий вечір?

І.П. Ну, ну.

А коли його виносили з хатї?

І.П. Ну та по с'в'ятах.

По усїх?

І.П. Ну.

Після Йордану чи після Нового року?

І.П. По Йордáни.

Надсяння: традиційна культура і побут

- А може, по Новому році?*
І.П. Н'и. То стойав, то приносили, йак то кажут, д'ід, заносили с'іно, клáli на стів, клáli на вечеру, ну, солóму заносили...
А солому навіщо?
І.П. А йа знайу? То такайа звiчка, то бiла йiх...
А що робили з соломою?
І.П. Шо з солóмов? Настелили, а потiм вiнесли та й фс'о.
Кажуть, що у соламi ще щось шукали?
І.П. (смиється).
Квокали?
І.П. Квóкали, та-а. Квóкали, абi квóчк'и квóкали, бо нирáз так йи, жи квóчок нимá, а таквó зáраз...
Хто мусив квокати?
І.П. Д'iти чи мáма.
Усi?
І.П. Тадé, фс'и н'и, одiн хтос'. То фс'о бýло такоiе, фс'о то така традицiя, то по-старóму, старiйе то знáли.
З якоi страви починали вечеряти?
І.П. Йакóйi страви? З квáсу.
З квасу?
І.П. Так.
З чого варили квас?
І.П. Квáшене. З капúсти. Наприм'р, капúста булá, той квас бив. Засипáлос'и грéчков, борáк с'и там давáло червóний такiй до тóго. Ну i з тóго с'и начинáло.
А часник iли?
І.П. Йiли, айáгже.
Перед квасом чи пiсля?
І.П. Ну то взагал'и зáра спочиткú, йак но начáли вечер'и, перш'и мúси, мав бýти ч'iснок.
Часник?
І.П. Так, так, так. I то ни б'iлений, но так'йi.
Нечищений?
І.П. Н'и, н'и, н'и.
А хлiб якийсь iли перед цим?
І.П. Н'и, н'и. Колiс'...
Разом з часником.
І.П. Так, рáзом з ч'iснаком. Перш'и вечерут, а вечералос'и ч'iснок.
Кажуть, що щедраки пекли з того збiжжя, яке намолотили з дiда.
І.П. Мóже, йакрáз, та то кóжний...
А з якого зерна пекли щедраки?
І.П. Йа не...
Не знасте?

І.П. Їа то не зна́йу, їа то так'їх тради́цій. Їа то па́м'ята́ю, шо за ме́не, ко́лі то бу́ло.

У якийсь день перев'язували дерева, зокрема яблуні?

І.П. Перев'язували?

Не перев'язували у вас?

І.П. Н'и, н'и, в нас так'е [не було. – М. Г.].

А солому спалювали в саду?

І.П. Ну та солому спал'ували.

Коли?

І.П. Ну та по с'в'ятах.

По всіх?

І.П. По вс'їх н'и. По Р'їздв'у, по Р'їздв'аних с'в'ятах вино́сіли. Та де то сі́ла перевести, то ко́ліс' молод'о́ж так. То типе́р ма́йите пала́ци, то фс'о. А ко́ліс' понаходи́ло тих д'їтїй, хло́пц'ів, ой. Со́лому стовклі́ на с'їчку (*сміється*).

А на Новий рік ходили посівати?

І.П. Та пос'їва́ли пше́ни́ц'у, айа́гже.

Хто посівав?

І.П. Ну, д'їти.

Їх якось називали?

І.П. Е-е, ті́, йак ж вони́...? (*сміється*).

Як?

І.П. Ну та ході́ли зра́на а́бо ве́чир. В'їдра́н'и, такво́ д'ївни. Л'у́ди ше спа́ли, то вони́ ма́ли ту пше́ни́ц'у: “С'ї́ю, с'ї́ю, пос'їва́ю”. Ве́ргли тов пше́ни́ц'у, то такво́ кол'їдува́ли.

То як їх називали? [...] Новолітники?

І.П. Вони́ то йина́кше ше йако́с' назива́ли.

І.П. Захо́д'ат го́с'т'і до ха́ти, то ї́х зустр'їча́ла водо́в, пше́ни́ц'у с'ї́йала, поси́пала.

А як заводила молодих до хати?

І.П. То йак заводи́ла?

Накривала вас чимось?

І.П. Ну.

Чим?

І.П. То спеціа́л' не так'ї́й бив той.

Кожух?

І.П. Та.

А чо́му накривала?

І.П. Та йака́с' бу́ла така́ тради́ція, не зна́ю.

Щоб ви багаті були?

І.П. Та де!

- Щось пекли на Петра з яблук?*
І.П. Та так'ї пирог'ї.
Кому ті пироги пекли?
І.П. Ну ком'ї пеклі? Д'їги Петр'ївку справл'їли, посходілис'ї д'ївчата, хлопц'ї. Там си вина чи там шо принесли, хто сп'їк пір'їг, хто шо шос'. І таквó, зробили так'їй той, і така Петр'ївка була.
Столик робили?
І.П. Ну а йак!
Копали столик у полі?
І.П. Ну, так'їй стóлик і навкóла с'їдали, і то називали така Петр'ївка.
І той пірїг мусив там бути?
І.П. Та не м'ус'їв, але йак хто сп'їк, то шос' м'ус'їло б'ути, бо йак?
Щось робили для пастухів із сїру?
І.П. Мóже, і зо сїра робїли.

- Що таке полазник?*
І.П. Би баба не прийшла, но хлоп.
А чому?
І.П. Кáже: йак прїйде хлоп, то с'ї б'уде вело ц'їлий р'їк, а йак баба – то н'и (*сміться*). Йак то називáli, жи ходїли на с'в'ята? Йак ж то?
Колядники?
І.П. Кол'адник'ї, ну та вони кол'їдували, але то...
Вертеп?
І.П. Во, вертеп. То вони там показували тїйї, жидї, тотї з кóсами, то то воно так йуж.

- Чи пекли на Святий вечір бабу?*
І.П. То ни на С'в'итїй вечир, то на Велигден' пекло пáску і бабу.
На Великдень?
І.П. На Велигден'. Йак пеклі паск'ї, а булі ше так спец'їал'н'ї, ше називáлас'ї “баба”. Там б'їл'ше ц'укру, б'їл'ше йайец, і така мэн'ша. Бо пáску нирáz (то розказували, йа ни пám'їтайу) то н'їс в нас мужчїна (спиклі так'ї видї-и-ику пáску), в'їн н'їс на плéчох в тїм прóстин'ї чи йак там.
В обрусї.
І.П. В обрус'ї, та. І та пáска му фпáла і в'їн казав: “Пáсочка, пáсочка”. І так приговóрував: “Пáсочка” (*сміться*).
А бабка?
І.П. А баба то бїла така мэн'ша, жóвта така, бо б'їл'ше йайец давали, ц'укру, то називáli йакóс' “баба”.
Їли спочатку паску чи бабу?

І.П. Та п'аску.

А баба стояла?

І.П. Ну.

До якого дня?

І.П. Потім з'їли.

Коли з'їли?

І.П. Коли хт'їли.

Кажуть, що з паски чи з баби щось надрізували.

І.П. Та, то збер'їгали.

Що господар робив перед тим, як їти сіяти?

І.П. А що мав робити?

Молився, обходив коні, може, кропив коні?

І.П. Н'и.

Як ішов перший раз орати?

І.П. Н'и.

А сіяти?

І.П. Та с'їяти йшов, то там шос', шос' примовл'їв. Йак'ос' там...

Може, додавав свячене зілля до основного збіжжя?

І.П. Може, тот'о с'в'їченоїе, жи с'в'їт'ит на Сп'аса.

А що на Сп'аса освячують?

І.П. На Сп'аса й'апка, е-е, мак, чисн'ок і зб'їж'ї, кол'ос'ї. Ну во і то збир'ї-г'айут і пот'ім, й'ак й'дут с'їяти, і тот'о то'го...

Тереблять?

І.П. То тир'еб'їит до нас'їн'и і то с'їйут.

А з того діда, що стояв у куті, не додавали зерна до насіння?

І.П. Й'а шос' так...

І.П. Та м'оже, там дав'али по кус'очку (чо н'и?) с'в'ач'еноїе. Зайшли до ст'айн'ї, могли так по кус'ку там дав'ати то. То с'в'їчена п'аска і то. Наприм'їр, на В'їлію то сам'ойї, йшли до ст'айн'ї к'ождому дав'али.

На Першу в'їлію чи на Другу?

І.П. П'ершу, П'ершу. А на Вел'їгден' та могли теж по кус'очку корм'їти.

Що пекли на Запусти?

І.П. На Запусти, ну, й'ак с'ї п'їст начин'аїе, то з ма'ку пиклі й'ак'їс' так'ї ти [пирогі. – М. Г.], п'ерший ден'. За П'ол'пч'ї то справл'їли так'ой.

А чому так'ї пекли?

І.П. Чо пеклі так'ї? Й'а вам кажу: то так'її з ма'ку пирог'ї. Ше там й'ак'їс' так'ї, і то так назив'али, жи то начин'аїис'ї п'їст і то...

Хто збир'ався на запусти?

І.П. Ж'їнк'ї.

Самі жінки?

І.П. Та.

Село Передільниця

Старосамбірського району Львівської області

Інформатор:

Ганна Олексівна Шеремета (далі – Г.Ш.), 1928 р. н.

Записала Леся Хомчак 15.08.2008 р.

Як у вашому селі називають похорон?

Г.Ш. По́гр'і́б.

Погрі́б?

Г.Ш. По́гр'і́б.

Ховати чи хоронити?

Г.Ш. Хова́ти. “Ко́лі́ бу́де по́гр'і́б?” – “За́втра”.

А може, за певними прикметами люди знали, що в селі хтось помре?

Г.Ш. Сні́цс'і.

Сниться? А якщо пси вють?

Г.Ш. “Дес' бу́де, півн'і, труп, бо мин'і с'і так нефайне сні́ло”, – во де́коли хто ка́зав.

А якщо вють пси?

Г.Ш. А пси ви́йут – то так, та.

У деяких селах кажуть, що пси якось по-різному вють: донизу чи вгору.

Г.Ш. Пси ви́йут' на воге́н', йак ма́йє бу́ти воге́н', то в'ін ви́є так (*показує*).

Догори?

Г.Ш. А йак труп, то в'ін йа́кос' так, так би пла́кав, так ви́є.

Жалісно?

Г.Ш. Та. Йак тоті́, йак тоті́..., жо ви́йут.

Сови?

Г.Ш. Со́ви, во... Вона́ так бу́де ві́ла... Сова́ пов'і́т' кайе. Йі́й не чу́ти типе́р, н'и. То п'і́зна́ти, йак сова́ ви́є. Ой, хтос' бу́де ро́див, хтос' бу́де ро́див.

Дитину буде родити?

Г.Ш. Д'і́тину. Хтос' бу́де ро́див. Хтос' йе йу гру́бий, гру́бий хтос' йи, бу́де ро́дити... Вона́ так: “Вé-вé”. Такво́, йак д'і́тіна... А йак вми́р-ле́ц, вона́ так: “Пу-пу-пу”. Так пла́че сова́. Мо́жна п'і́зна́ти со́ву. Йа шос' ни чу́йу йі́й нич, нич йі́ не чу́ти, жобі́...
Як у селі називають людину, яка ось-ось помре?

Г.Ш. Йуж фс'о в'і́тка́завс'і, бу́де вми́рати, ві́дно по ні́м, жо́ бу́де ми́рати. Сла́бий.

с. Передільниця Старосамбірського р-ну Львівської обл.

А що робили для того, щоб людина легше відходила з цього світу?

Г.Ш. Пац'ір мовили.

А пац'ір – то молитва?

Г.Ш. Молітва. Молітви так'їє знайут л'уди, молітви, так... С'в'ічк'ї.

Які свічки?

Г.Ш. С'в'ічк'ї пос'в'ішчуванийї.

Грамнічки?

Г.Ш. Н'и-н'и. Не ті в'ід грóму.

А які?

Г.Ш. Ти пос'в'ішчуванийї. В'ід грóму, йа не знайу. Наш'ї л'уди кáжут, жо ти в'ід грóму, на Стр'ітин'и йак с'в'іт'їт, жо то не можна с'в'ітїти тих с'в'ічóк, йак дош падає а́бо шо.

Кажуть, що під час грому треба ту свічку світити.

Г.Ш. Ну і йа так с'в'ічу. А ту наш'ї кáжут, жо н'и. Йа фсе с'в'ічу тоту на Стр'ітин'и с'в'ічку, йак гр'ім і то...

Чи можна було голосно плакати, кричати, як тільки-но померла людина?

Г.Ш. Та помёр...

А як у вас кажуть: “плакати” на похороні чи “заводити”?

Г.Ш. Чогó? Плакати.

Кажуть “плакати”. Не “заводити”?

Г.Ш. Н'и-н'и. Дуже мáло: “Йой, йак вона заводїла, йак вона плакала”. То йуж йак мáма мёрла, то так пов'ід'їт: “Йак вона заводїла за мамом”. Але таквó б'їл'ше каже: “Плаче, плакати, плачут”.

Поки лежить покійник у хаті, то як його називають?

Г.Ш. Труп.

Поки труп у хаті, чого не можна було робити тим, що там живуть?

Г.Ш. Зам'їгáти не мóжна.

А чому не можна?

Г.Ш. Вїдно, жо ви йогó виган'їйте з хáти йуж.

Та він все одно з хати йде.

Г.Ш. Та в'їн і так, і так з хáти йде. А йа знайу, чо то не мóжна зам'їгáти?

Зам'їгáли п'їт трупа.

Під трупа?

Г.Ш. П'їд ст'їл зам'їгáли.

А потім куди це сміття викидали?

Г.Ш. Йак йогó вїнесут... Б'їліти ц'їлій р'їк не мóжна.

Я також казала своїй тітці, що не можна білити, бо не пройшло ще півроку, як бабуя померла.

Г.Ш. Знайти шо? Но йак бóде б'їліла, най йидén кут дес' лїшит ф хáт'ї. Кут.

А чому?

Надсяння: традиційна культура і побут

Г.Ш. Ну той кут лишіти. Йа знайу, дл'а чо́го його́ лишійут? Йиден кут.
Де́сь збоку?

Г. Ш. Внизу́. О, такво́ -во-во, так'ий кут (*показує*) мо́жна лишіти.
На стіні чи в кутку?

Г.Ш. Н'и, в кут'і такво́ ... Ну а чо́го то лишійут, йа ни знайу. Але жо в нас дуже́ ма́ло б'іл'ит, дуже́ ма́ло... І во, йак вінесут тру́па з ха́ти, мійут фс'о тод'і, мійут...

А ще кажу́ть, поки є покійник в хаті, то не можна копати на городі.

Г.Ш. А тод'і нич не ро́бл'ат... В нас, йак труп йи в сил'і, взагал'і в сил'і, то в нас н'іхто не садіт н'ічо́. Такво́, йак типе́р ту на йарі́, йак йи труп в сил'і, то ма́йе хтос' бу́л'бу садіти чи капусту, чи шо там, то не сад'іт, пок го не поховайут. То ка́жут, шо то бу́де гніла. Але жо то непра́вда. То ка́жут, але то непра́вда.

У хаті закривали тканиною дзеркала?

Г.Ш. Ага́, так, так, так.

Чим?

Г.Ш. Чорним.

Кажу́ть: “заступати” чи “накривати”?

Г.Ш. Накрива́ли. “Йой, там накрій. Шма́ту, мо́же, чо́рну ма́йте, пла́хта йака́ або шо чо́рне, мо́же, то́йе покрива́дло на в'ікно́ накрі́ти”. Накрива́йут, накрива́йут л'усте́рка, го́дін:ик'и стрі́му́ють, та.

А покійного са́мі мили чи когось кликали?

Г.Ш. Хтос' мів.

Чужий? Сво́ї не мили?

Г.Ш. Н'и-а.

Не можна сво́ім мити?

Г. Ш. Н'и.

А як називали ту воду, яко́ю мили покійного?

Г.Ш. Ту во́ду помі́лос'і і ту шма́ту, жо с'і мі́ло, то тре́ба віл'ити в тако́йе м'ісци, куди́ ніхто не хо́ди.

Так ту шмату мо́же хтось забрати.

Г.Ш. Н'и. Туво́ систра́ во його́ дво́йур'ідна по сус'іцтв'і нидале́ко мерла, і мі́ла кол'іжа́нка йійі і ц'о́тка. І по́тім приб'іга́йе до ме́не син: “Стрійна, шо з тов водо́в робі́ти?” Вони́: “Шо будемо́ робили?” – “Йди, Сла́вку, зна́йеш, шо зроби́? Там, де ніхто не хо́ди, вікопай йа́мку і той кúсник ла́х'и і ту во́ду віл'ий до то́й йа́мк'и і прикрій”. І в'ін так зроби́в. Вікопав йа́мку і то... А де́хто л'і́йе на во́ду. На во́ду несу́т в бе́рег. Йа не зна́йу, чи на во́ду мо́жна, чи не мо́жна, но такво́ на убо́ру л'і́ти то не мо́жна.

Як називаю́ть воду, яко́ю поми́ли покійника?

Г.Ш. То мертва́ вода́, то йи гр'іхо́м...

с. Передільниця Старосамбірського р-ну Львівської обл.

Небіжчика кладуть на лавку, на стіл...?

Г.Ш. На стів в нас кладут. В сердіну дайут стів, два столи.

І то називають “масстат” чи “стіл”?

Г.Ш. Стів.

Просто стіл?

Г.Ш. Стів, стів. Катафел'ок, о!

“Катафельок” кажуть?

Г.Ш. Катафел'ок. Катафел'ок роб'ит.

У що одягають покійника?

Г.Ш. Той катафел'ок?

І покійника, і катафельок.

Г.Ш. Йак хто дає б'іліє плахтіну, простірала, дехто маіє чорний. Ту наіпа маіє чорнийє, чорнийє... руж'і, йак к'ондз фелон, так'іє ту, так. А йіго вбирайут... Ж'інку вбирайут, хто йакой хоче. З руж'іми, і чорнойє. В нас фсе тёмной, тёмний. А хлопа – чорний вбран'и, б'іла сорочка, чорнойє вбран'и чи вішита сорочка.

Чи треба собі приготувати одяг на смерть?

Г.Ш. До смерті? Н'и. Кождий маіє. Кождий приготує наперед.

Наперед готує?

Г.Ш. Ага.

Кажуть, що то одяг на смерть?

Г.Ш. На смерт'. На смерт'.

“Вбраньи” чи “одяг”?

Г.Ш. Вбран'и. “Іа си лишіла там на смерт' сук'ен'ку такú й такú, сп'ідниц'у такú й такú, бл'узку. Во тотó убран'и. Іа си зладувала йуж убран'и на смерт'”.

У вас кажуть “домовина” чи якось інакше?

Г.Ш. Труна.

Що кладуть у труну?

Г.Ш. Перет то л'уди ладували самі. Убивали полотном б'ілим і з трок'ів подушк'и ладували.

З чого?

Г.Ш. Трок'и, трок'и. То йак стружес'і....

Стружка?

Г.Ш. Стужка, стружка. І в нас кажут “стружк'и”. Такой подушк'и зладували йимú п'ід голову, а далі т'ул' наверха, купували з руж'іма. А типер т'ійи йи готóві.

У вас дають чоловікові хустинку?

Г.Ш. Дайут.

А що ще дають?

Г.Ш. Дайут му хустінку, дайут му фс'о йіго. Нав'іт' йак зуби маіє – става'ит, такú палиц'у, йак наш во ходи, треба дати, фл'ішку...

Надсяння: традиційна культура і побут

Справді дають горілку?

Г.Ш. Там в Москві двор'ідний брат йак помёр, а в'ін бив пийак, каже з родіни то: “Кас'ка” – “Шо?” – “А ти му нал'ій там чвэртку гор'івк'и” – “Ти шо, Маріно, ти майеш шо в голов'і чи шо?” – “Нал'ий му чвэртку гор'івк'и, в'ін л'убів гор'івку, дай му до трўни”.

Що клали жінкам?

Г.Ш. Ж'інкам н'и.

Навіть хустинки не дають?

Г.Ш. Н'и, хустин'ку дайўт там, годін'ик, йак майе, дайўт. І фс'о йи дайўт.

Образки треба класти? Чи, може, розп'яття?

Г.Ш. Образк'и, образк'и. І розп'ийт'и дайўт.

І то, і то?

Г.Ш. Н'и, або то, або то.

А якщо померла маленька дитина?

Г.Ш. В нас то́го... Малён'к'і д'ітїн'і то не трéба н'ичóго давати, то йи ангелик.

Ангелик.

Г.Ш. То йи ангелик.

А якщо помер молодий хлопець, молода дівчина?

Г.Ш. Йим трéба давати.

Чи є якась різниця у похороні одружених і неодружених?

Г.Ш. Ну та йде, б'ілий форéнґви йдуг.

Білі?

Г.Ш. Б'ілий форéнґви йдуг, с'в'ишчéник майе б'ілий той [фелон. – Л. Х.], йде. Ну, йий вбирали на б'іло, дайўт йи в'інок.

А хлопця як одягають?

Г.Ш. Хлóпц'и? Хлóпц'и такóж, б'ук'ит дайўт.

Кажуть, що дають обов'язково обручку.

Г.Ш. А, та. Так, так.

І у вас дають?

Г.Ш. Так, так. Йак во помёр тут хлóпиц, йа знайу, в Грушітичох*, ту недалéко, то та д'івчина б'іла йигó, то йимú нéсла. Нéсла на пóдушц'і, перст'ін'е нéсла.

Два чи один?

Г.Ш. Та н'и, два. Пéвн'і, св'ий і йигó. То йа йуж вам ни скáжу. Нéсла.

Перст'ін'е несўт, несўт. Так, правда, правда то.

Треба таке давати?

Г.Ш. Та. То трéба дати.

А якщо неодружених так ховають, ніби вони йдуть до шлюбу, то чи не обирають їм дружок, дружбів?

* с. Грушатичі Старосамбірського р-ну Львівської обл.

с. Передільниця Старосамбірського р-ну Львівської обл.

Г.Ш. Йдуть, і дружк'ї йдуть. Йшли дружк'ї.

Аві дружки?

Г.Ш. Так, так, так, йшли, йшли.

А дружби?

Г.Ш. Йак вона́, то там йдуть і дружби́, йа не зна́ю, та́йяк вона́. А йак во де той хло́пец поме́р, вона́ йшла, не́сла му. Не́сла, на́рече́на не́сла му перст'и́н'є, не́сла по́душц'и. То каза́ли. Йа не би́ла, то то на трéтим сил'ї. Не́сла по́душц'и і перст'и́н'є. Пе́вн'і два перст'и́н'і не́сла – св'їй і йиго́.

Сидять біля померлого цілу ніч чи ні?

Г.Ш. Та, в нас сид'їт ц'їлу́ н'їч.

Обов'язково?

Г.Ш. Сид'їт.

У деяких селах такого звичаю нема. Кажуть, що небіжчик не втече.

Г.Ш. Та в'їн не вт'їкне, а́ле йиго́ пил'ну́ють.

Чи запрошували таких людей, які мали примовляти щось до покійного, голосити?

Г.Ш. Читати. Читайуть з кни́жк'и.

З книжки читає, напевно, дяк.

Г.Ш. Е-е, та й д'ик і то. А́ле в'їн лишійє в роди́н'і, хтос' так'їй вче́ний йи молодій, то вони́ ту кни́жку лишійють...

Псалтир?

Г.Ш. Псати́р, псати́р би читати. То лишійють в ха́т'і, ну то чита́є.

Парастас перед тим правлять?

Г.Ш. Парастас с'ї пе́ред тим перипра́ви. Ну, йак хоче д'ик, то бу́де чита́в, а йак н'и – то в'їн лишійє там йи чи син, чи нев'їстка, хто там йи, то чита́ють.

За яким покійником не можна було плакати? Може, за кимось не можна плакати?

Г.Ш. Н'и, за фс'іма́ пла́чут.

А якщо самогубець?

Г.Ш. Йак си сам смерт' зроби́, гет с'ї пов'їси, то за ним ни пла́чут.

Але ж все одно шкода, бо і то дитина.

Г.Ш. Шко́да, а́ле пла́чут, пла́чут, а́ле знов ка́жут: “Гфу, по́ган, пов'їсивс'ї. Ше за ним пла́кати?” Н'и, не трéба за ним пла́кати: в'їн си сам смерт' зроби́в.

А якщо померла маленька дитина? Кажуть, що мама за дитиною не має права плакати.

Г.Ш. Йак малéн'ка мере́, на́в'їт не йдуть за..., в нас не йдуть на цві́нтар.

Мама чи хто?

Г.Ш. Ма́ма ни йде. Ма́му ни пуска́ють.

А чому?

Надсяння: традиційна культура і побут

Г.Ш. В нас тувó помёр, мав хлóпец... Та в'ін не помёр, йиго, е-е, сполóшилис'і кón'і, а в'ін с'ід'ів на ф'ір'і, сад'іли б'ул'би... К'іл'ко мав? Штіри рók'и, та де, б'іл'ше мав... І вонó с'ід'іло на ф'ір'і. Знайи-те, злáпало за тел'іс'и, кон'і дрáла, пл'ут, тел'ішк'і, фс'о на вóз'і. І йим'у в'іт'іло гóлу. Т'і д'ітін'і. І полет'іли, ту д'ітину хоп'іли, зáра прий'іхала скóра, злáпали, гóлову приш'іли. І нáв'іт' ма́ма днес', мóже, йуж ш'іст' рók'ів йак д'ітини гóлову в'іт'іло, йак вонó помёр-ло, ма́ма днес', пéвн'і, не знайе, жо д'ітін'і гóлову в'іт'іло. Та вонá знайе, бо б'іло то в газéт'і п'ісанойе. А вонá кáже: “Бóже, Бóже, див'іс'і, Мар'ус', – до систр'і свóйї, – див'і, Мар'ус', хто то такóйе пов'ів, жо мóму Ігóрчикови гóлову в'іт'іло. Та ж Ігóрчика зáбили кón'і. Та йди, Мар'ус'ка, та то, пéвн'і, хтос' недорозум'ів і так дав до газéти, жо йим'у гóлову в'іт'іто. Та то непра́вда”. Вонá зач'іла пла́кати: “Н'и, непра́вда”. Та й та с'і лиш'іла, жи нипра́вда. Мóже, вонá с'і відала, та йуж ма́йе двóйе д'ітій, йуж, мóже, йї дéхто пов'ів, жи то пра́вда. Н'и, йий не пусти́ли. Не пусти́ли йї. Пла́кати пла́кала, гвавт крич'іла, бо то йи д'іт'іна. Знайи́те, пéрше. Штіри рók'и ход'іло, бéс'ідувало, фс'о. А тотó не пусти́ли йї. Надв'ір йї пусти́ли, і на в'улиц'у вийшла, на дорóгу, верн'ули йї, злáпали поп'ід бочк'і. Вонá не хт'іла с'і верн'ути, злáпали поп'ід бочк'і: “Мар'ус'ка, зро-зум'ій то, жо тоб'ї ни мóжна”.

А чому?

Г.Ш. Бо кáжут, жо др'уга д'іт'іна зáра йї помрé. Жо то др'уга д'іт'іна йї помрé, йак вонá рóди. Йа знай'у, чи то пра́вда? А́ле так'і при́пов'ідк'и. І вонá ни йшла, ни йшла за тов д'іт'інов.

А жалобу та ма́ма тримає?

Г.Ш. Вонá трима́йе. Вонá зáра на др'уг'ий ден' ста́ла нос'іти. Тримáла жалóбу, тримáла.

Поки пок'ійник є у хаті, співають як'іс' пісн'і?

Г.Ш. С'п'іва́ют церкóвн'і.

А спеціáльні с'?

Г.Ш. Н'и, йи, йи.

А як'і? Мóже, знасте?

Г.Ш. Йи так'і. Чика́йте, зáра:

О Бóже м'ій м'ілий
З висóкого нéба,
В'іслухай мол'ітви мой'ї,
Прийми́ мой'у д'ушу
Висóко до нéба,
А т'іло в сир'у́ю земл'у́.

Чика́йте, зáра:

с. Передільниця Старосамбірського р-ну Львівської обл.

Не раз мойі ноз'і
До цёркви ходіли,
А нін'і вони вже леж'ат'.
Не раз мойі р'уц'і
До вас с'а молили,
А нін'і...
А р'ук'и злож'ен'і чи й'акос' так...
Не раз мойі оч'і на вас с'а дивіли,
А нін'і вони уже спл'ат'.
Не раз мойі р'ук'и
До вас с'а молили,
А нін'і вони вже леж'ат'.
Не раз мойі ноз'і до цёркви ходіли,
А нін'і вони вже леж'ат'.

І зновс':

О Бóже м'ій м'ілий
З висóкого нéба,
Віслухай моли́тву мойу́,
Прийми́ мойу́ ду́шу
Висóко до нéба,
А т'іло в сир'у́ю зима'у́.

Йа вам дал'і не пов'ім, ше там шос', ше п'аро сл'ів. А др'уга, чикайте, й'ак'а йи? Йа знайу, шос' три с'п'ів'айут хорісти. Не спомину си. Знайу, бо хóджу на похорóни, знайу, й'ак с'п'ів'айут, не мóжу соб'і...

Ці пісні називають "похоронними" чи "погребальними"?

Г.Ш. Похорон'і.

Як у вас називають той обряд, коли на подвір'ї священник від імені покійного прощається з родиною?

Г.Ш. С'п'ів'айут такóж, але цёркóвній с'п'ів'айут.

Коли священник прощає, то називають "прощання"?

Г.Ш. Прощ'ан'а, прощ'ан'а.

Чи "подзінковання"?

Г.Ш. Подз'ін'кóван'і, подз'ін'кóван'і. Але наш фсе старій кáже: "Йой, ти б'удеш каз'ала подз'ін'кóван'і? То слóво пóл'скойе. Та попрашч'івс'і, – кáже, – йа т'і попрашч'івс'і". Але б'іл'ше подз'ін'кóван'и.

Подзінкован'и?

Г.Ш. Але чо то такóй слóво?

То польське.

Г.Ш. Пóл'ск'е.

Дзінкувати – то дякувати по-польськи.

Надсяння: традиційна культура і побут

Г.Ш. Та-та. Тотó пол'скоїе слóво. Наш старий фсе: “Бабі с'і навчі-ли пол'скоїі слóво”.

Як називають церковний обряд, коли йдуть цілувати хрест?

Г.Ш. Такóж так. Прапчáн'а.

Пращання? А не кажуть у вас “останнє цілування”?

Г.Ш. Остáн':є ц'ілувáн'їє, прапчáйуц'с'і.

Як кажуть: “цвинтар” чи “цвинтáр”?

Г.Ш. Цвинтар.

А викопану яму як називають?

Г.Ш. Йáма.

А потім, як уже поховують?

Г.Ш. Закопáли. Гр'іб. Гр'іб зладувáли.

Гріб зладували.

Г.Ш. В'ін'ц'і там поклáли.

Хто копає яму?

Г.Ш. То нимá стáлого.

А гробаря нема?

Г.Ш. Н'и-н'и. Стáлого в нас нимá. Н'и-н'и.

На похорон пекли якийсь спеціальний хлїб?

Г.Ш. Н'и.

Після похорону кликали до хати?

Г.Ш. Клічут.

А на що запрошуюють? Як кажуть?

Г.Ш. На кармáш.

Як-як?

Г.Ш. Кармáш.

А що то таке “кармаш”? Перший раз таке слово чую.

Г.Ш. Кармáш. А тамдїй йак кáжут?

Та кажуть: “обїд”, “поминки”.

Г.Ш. І в нас кáжут “пóминк'и”.

“Трапеза” кажуть?

Г.Ш. Див'їц'с'і: “Йой, та в'ін п'їшóв там на пóминк'и”. А дехто бóде казав: “В'ін п'їшóв на кармáш”.

А що то таке кармаш?

Г.Ш. То так напїтис'ї, найїстис'ї. Так йуш то з вóйска так кáжут “кармáш”.

Так нїби зневажливо?

Г.Ш. Так.

“Кармаш” – то грубо.

Г.Ш. Пóминк'и, пóминк'и, пóминк'и.

Які страви обов'язково мали бути на поминках?

с. Передільниця Старосамбірського р-ну Львівської обл.

Г.Ш. На тих поминках?

Що готували обов'язково? Чи що приготували, те і було?

Г.Ш. Фс'о. Ч'існак... Ч'існак, Так, так. Приходжійут і мійут р'ук'и, заходжійут до халупи, молітву мовійут і... (їа за ч'існак їуж бўла забўла), ч'існак дайўт по стол'і і потім то...

Було дев'ять днів?

Г.Ш. Дев'ят' днів, со́рок днів – то само́йе. І р'ічніц'і.

І завжди кликали на поминки?

Г.Ш. На поминк'и, та.

Какали: “ход'їт на поминки чи до хати”?

Г.Ш. Н'и, “ХОД'їт до хати”.

Так какали?

Г.Ш. “Гам ход'їт фс'і до нас, ход'їт фс'і до нас”. Але їак їдуг до ц'єркви, то їа кажу: “Їдем на Слўжбу Бўжу”.

Як кажуть: “траур” чи “жалоба”?

Г.Ш. Жалоба.

А скільки часу тримають?

Г.Ш. Р'ік.

За усіма?

Г.Ш. Р'ік, та. Хто би не пом'єр – чи т'ато, чи м'ама, чи дит'їна, чи шо – р'ік жалоба. А д'єхто хоче – ше ї б'їл'ше.

Чи є спеціальні поминальні дні впродовж року, коли їдуг на цвинтар, правлять заупокійні слўжби у ц'єркві?

Г.Ш. Та в нас їи шом'їс'їц' за мирц'їма.

У які дні? Як називають таку слўжбу?

Г.Ш. Їак..., чикайте... За пом'єрших Слўжба Бўжа.

За пом'єрших?

Г.Ш. За пом'єрших.

Коли її правлять?

Г.Ш. Р'ано в суб'оту.

В яку – першу, другу?

Г.Ш. В'їн так. Шом'їс'їц' пр'ави с'в'ашч'єник, шом'їс'їц'. В суб'оту, їакў вїпаде. Їакў вїпаде, так. Але шом'їс'їц'... “В суб'оту за пом'єрших бўде Слўжба Бўжа”.

Коли священик заповість?

Г.Ш. Так, їак'а суб'ота.

На гробі встановлюють пам'ятники чи поминки?

Г.Ш. Помник'и. Вже їак хов'їє, їак помр'є, то хрест. Хрест дерев'їний їде, а потім аж за р'ік – помник. За р'ік, б'орше не м'ожна.

Бо має земля запаритися?

Г.Ш. Так, так. То помник'и ф'ставл'їїут за р'ік.

Село Трушевичі

Старосамбірського району Львівської області

Інформатори:

Віра Федорівна Адам'як (далі – В.А.), 1931 р. н.

Степан Адам'як (далі – С.А.), інші дані невідомі

Записав Михайло Глушко 10.07.2005 р.

С.А. Напри́клад, вона вродила дитину без чолов'яка і потім їй на ф'їрі дес' потім з тов дити́нов возіли по фс'ому сил'і показувати. То така́ окáз'їя б́ула.

В.А. То не то́го, Стипáне, то не така́ б́їла комеді́я. То б́ула така́ комеді́я, жо д'івчина зробі́ла обóрт. Ото́ така́ б́їла комеді́я. І то пл'у́ли на не́ї, і му́зика гра́ла, і ве́ли їй силóм там і наза́д. Їа ни кажу за Труш'їху, їа їй ни пам'їта́їу, іно́ така́ окáзія б́їла.

Це було за вашої пам'яті?

В.А. Н'и, н'и.

Ще за Австрії?

В.А. То ше мин'і ма́ма розка́зували... А́встр'їя б́їла, потім пол'ак'и б́їли. То тако́їе б́їло. І б́їло ше тако́їе, áле то йуж ма́ма мин'і до́бре розказувала, і їа йуж тих л'уде́ї зна́їу. Б́їло в сил'і в'їс'їл'ї, госпóдар зробі́в, госпóдар зробі́в..., áле то йуж...

Розкажіть, розкажіть, не сорамтеся.

В.А. ...Вина́ саморóбного. Бо їа лі́шних слів не хóчу гада́ти. Зробив саморóбно́їе вино́, поста́вив соб'ї дес' там, і два п'їшли і то вино́ вкра́ли. То на́в'їт' був м'їй стрик р'їдний і ше йїде́н. Вкра́ли то вино́. В'їс'їл'ї – вина́ нимá. А то пе́рид самі́ми с'в'їтами б́їло, пе́рид самі́ми Великóдними с'в'їтами. Но і хто там за́здр'їв, хто то́то вкрав, і тогді́ тих дво́х хло́пц'їв [покарали. – М. Г.], б́у́тл'у му да́ли з вино́м напирéд себе в ру́к'и, поста́вили го пе́рид це́рквов з тим вино́м, з тов б́утлев сто́їав. Л'у́ди йши до це́ркви і з це́ркви, а вони́ за ту ка́ру [стояли з бутлем. – М. Г.]. Ото́ так присуді́в с'їл'ск'ї́ї суд. А вони́ за ту ка́ру сто́їали ко́ло церкви і трима́ли ту б́у́тл'у з вино́м.

Хто міг одружитися з дівчиною, яка мала позашлюбну дитину?

В.А. Хто м'їг бра́ти з дити́нов? Минé вз'ив з двома́, і ми жи́ли д́уже до́бри. Ни зна́їу, чи ше йа́ка па́ра в сил'і так жи́ла! А вона́ мо́гла вихо́дити, а йї́ї м'їг бра́ти йа́к'їс' вдовéц, йа́к'їс' криві́ї чи той

горбатий. Дóбрый їй не вз'ив, бо ма́ма не позво́лила його́ то робі́ти. Їа фсе гада́ла: “Їак би́ла твоя́ ма́ма жи́ла, нам би́ли не позво́лили с'і поже́нити”...

А завітці весілля робили?

В.А. Вис'і́л'а робі́ли заві́ц'і, а́ле заві́тка ни ма́ла пра́ва в вил'о́н'і йти шл'уб бра́ти.

А коровай пекли?

В.А. Пе́вн'і, шиклі́. Мо́же, й спиклі́ корова́й. Не зна́йу. Але в вил'о́н'і вона́ ни ма́ла пра́ва йти, в шл'убні́м, так'ім, йак д'івчина, ни ма́ла пра́ва бра́ти ни в'іно́чка на го́лову, ни н'ічо́го... То би́ло йуж, зна́йтите, тако́йе в'іс'і́л'и би́ло..., тако́йе ме́нчо́й, то фс'о тако́йе. Ду́же в скупому́ тако́му розум'і́н'і.

Розкажіть, як домовлялись про укладення шлюбу вашої сестри.

В.А. Їшла ста́рша сестра́ за́муж. Приходи́ли свати́, вона́ прийшла́, принесли́ вони́ обі́йе чве́ртку гор'і́вк'и, чве́ртку.

Староста і ще хто?

В.А. То приходи́ли бат'к'і́, бат'к'і́ приходи́ли. В нас не би́ло то́го тако́го заведе́но, жо старо́ста ма́йе йти, бо старо́ста то йуж був на в'іс'і́л'у́. А то йуж приходи́ли свата́ти бат'к'і́, приходи́ли. Прин'і́с, принесли́ чве́ртку гор'і́вк'и і так'і́йи два бу́л'б'і́ник'и пече́нийи х пійі́цу, так'і́йіво́ (*показує*).

Кругли?

В.А. Кру́глий.

Це був хліб?

В.А. То бив тако́й пир'і́х. Тако́йе. Фсереди́н'і бу́ла бу́л'ба з гре́чков. Їа той смак пам'ита́йу по с'ого́дн'ішній ден', їа мале́н'ка би́ла — не зна́йу, три, пті́ри чи пійг' ро́к'ів, чи ск'і́л'к'и. І то той так'і́й пир'і́г був, два так'і́х пиро́г'і́ би́ло і чве́ртка гор'і́вк'и.

Це клали на стіл?

В.А. То ста́вили на сті́в, на так'ім чи́ст'ім рушнику́, принесли́, за-вину́ла, положи́ла на сті́в.

Коли вони вже прийшли, де в цей час була ваша старша сестра?

В.А. Коли́ вони́ прийшли́, не би́ло їй в ті ха́т'і, їй в ха́т'і ни мо́жна бу́ло [бути. — М. Г.].

Де ж вона була — у тайні, в коморі?

В.А. Вона́ п'ішла́ дес' там. Ха́та би́ла, ха́та би́ла. Бі́ли с'і́ни, би́ла к'і́мна́та, би́ло, назива́ли, ван'к'і́р, к'у́хн'и, а зо с'і́не́й захо́дів, то назива́лос'і́ пика́рн'и, бо там бу́ла ру́ска “п'е́чка”, йак назива́йут.

Наша ніч.

В.А. Так, так.

Але ж мусили її покликати.

Надсяння: традиційна культура і побут

В.А. Клікали, поклікали. В'ін і п'шпів йі...

Молоді обоє були десь на вулиці?

В.А. Вони дес' там, не знайу, нираз чи в сус'ідів, чи пикарни, чи де. Бат'к'ї с'ї договорували, то йїх не біло обойе, но йуж йак с'ї бат'к'ї договорили, і тогді приходів в'ін і вона.

А староста?

В.А. Староста мав бути на в'іс'ілу, бо вес'іл'а в'ів староста. То був староста, і староста мус'ів вести фс'у ф'орму вес'іл'а. Отó староста йїхав і ще один...

Підстароста?

В.А. Підстароста і двоїе молодїх. То йїхали до с'в'ішч'єника на бес'їду, с'в'ішч'єник там говорів з нїми, назначїли ден' вес'іл'а. А на прот'аз'і тогó часу в'ін оголошував в церкв'ї, то називали опов'їди. Називали: "То так'ї й так'ї, з рóду такогó-то, мáти з такогó рóду, бат'ко з такогó рóду, в'ін з такогó (то ще покол'їн'и згáдували йїше давн'їшньої), думайут брати шл'уб. Чи нема йак'їх заперечен'?"

А хто міг заперечити?

В.А. М'їг мáти дес' дрóгу.

Жїнку?

В.А. Ж'їнку н'ї, бо тод'ї раз .. нїмá мóви за то. То м'їг мáти д'ївчину, і та д'ївчина могла заперечити. Моглі бат'к'ї не хт'їти, могли заперечити. Отак'її біли заперечен'а.

А якщо хтось у роді мав важкі спадкові хвороби? Це могло вплинути на укладення шлюбу?

В.А. Та то могло, áле то...

Чи не зважали?

В.А. То йак то... Йа знайу? Йак с'ї л'убїли, то с'ї на хорóбу не дивїли. Та ви самі казали, що любилися п'ять відсотків, а решта нї.

В.А. Та, та. Такоїе біло, жо могли рóдич'ї заперечувати, могла д'ївчина йакáс' заперечити. В нас такоїе во біло.

Як запрошували на весїлля?

В.А. За мóїї пáм'їт'ї йшла вона соб'ї окремо просїти своїх гостей, а в'ін окремо. В'ін ішóв в читв'єр просїти, і вона йшла в читв'єр просїти. Áле вона йшла просїти, ва'агáлас' і гáрно, українск'ий стр'їй і дв'ї дрóжк'и.

Що ще брали із собою?

В.А. Н'їчó не брала.

Можє, за пазуху хлїба кусок або якийсь калач?

В.А. Нї брали в нас тогó н'їчóгó, такогó нї брали.

Чи були забобони про те, що не можна молодим зустрічатися на дорозі, коли просять на весїлля?

с. Трушевичі Старосамбірського р-ну Львівської обл.

В.А. Тако́йє, би с'ї не здібали, бо то жит'ї не б́уди до́брого, мо́же, йї зра́джувати, мо́же, тако́йє. І при шл'уб'ї ше біло тако́йє, йак бра́ли шл'уб, йак бра́ли шл'уб, старáлис'ї метáти вéл'он, йїйї вéл'он, йїйї вéл'он йїмú на нóг'ї, би вонá кома́ндувала ним, а ни в'їн нев. І зна́йїте, то с'ї т'їгне до с'огóдн'їшного дн'ї.

У вашому селі?

В.А. Так. Ни так в сил'ї, йак в приберéжних сéлах. Бо тако́й м'їй син с'ї женів в Ра́в'ї Ру́с'к'ї, і йа в це́ркв'ї каза́ла тотú дру́жку áбо ви́гнати з це́ркви, áбо шо. Покл'ика́ли шл'уб бра́ти, а дру́жка хап вéл'он і йїмú на нóг'ї. Йа вз'їла той вéл'он і в'їдвэ́ргла.

У вас пекли коровай спеціалньні жінки?

В.А. Та родіна.

Родина?

В.А. Родіна, родіна. В'їно́к плéли дру́жк'ї.

Це в один і той самий день було чи в різні дні?

В.А. Н'ї, та то йуж в'їнк'ї плéли, шо вонá за́втра ма́ла шл'уб бра́ти, то плéли вéчир.

А коли пекли коровай?

В.А. А корова́й пика́ї в нас в ниназна́чений дин'. Ни б́уло то́го.

І в четвер могли пекти, і в п'ятницю?

В.А. В пйáтниц'у н'ї.

У п'ятницю не пекли?

В.А. В пйáтниц'у н'ї, х'їба́ в читвэ́р.

У які дні у вас переважно робили весілля?

В.А. Х'їба́ в субóту.

Тільки в суботу?

В.А. Х'їба́ в субóту і в'їд ви́па́дка: шо йакшо́ в субóту б́ули йак'їс' перешко́ди, то робі́ли в'їс'їл'ї в читвэ́р. Напри́кад, йа йшла за пэ́ршого чолов'їка в читвэ́р.

А чому? Яка перешкода була?

В.А. То тако́йє б́уло. М'їй чолов'їк був пограни́чником, служів в Устр'їках*, і йак с'ї демоб'їл'їзува́в, прийїхав ту, мус'їв, щоб розпи́сали. І погада́ли, і шл'уб назнача́ли на субóту. В'їн мав прийїхати в пйáтниц'у, в'їн в пйáтниц'у ни прийїхав, бо то в'їн йїхав к'їн'ми. З Устр'їк то йї де йїхати. І йа́кос' там тако́йє ста́лос'ї, шо затрїмка біла по робóт'ї. І в'їн ни м'їг прийїхати вден' в пйáтниц'у зв'їти. А йа си дума́йу, так ми соб'ї до́ма ту поговори́ли: йак в'їн прийїди вра́-

* Нині м. Устрики До́лшні Бе́цадського повіту Підкарпатського воєводства Респу́бліки Польща.

Надсяння: традиційна культура і побут

- но, ну то... Знайте, тогді вес'іла, ми не робіли пішного вес'іла. В'ін ни мав нікого ту свого, інó сам, а мойá родіна, так ісмó зійшли, погадали, то невелика окáзія била, шл'уб вóзмено і фс'о. Но тогді вес'іла не пиклі тих п'ацк'ів, ни пиклі тогó фс'о. Ну, спиклі хл'їба, зваріли холодéц, сира зладували. Отакó.
- Не пекли коровай?*
- В.А. Коровай пиклі, коровай – биз мóви, áле то...
- Хто замишував тісто на коровай? Мама?*
- В.А. То пиклі сам'ї так'ї...Прийшла кумá мамина чи хто і так'їй коровай пиклі.
- Вдови могли пекти коровай?*
- В.А. В нас не визнавали такóго, не визнавали.
- Пісні співали до короваю?*
- В.А. Н'и.
- Ніяких пісень не співали?*
- В.А. Коровай пиклі, звичайно пикли коровай.
- Який коровай був за Польщі?*
- В.А. Ну, коровай бив круглий, звичайно. Пиклалас'і р'ізка.
- Чи три?*
- В.А. Вербова. То бив, коровай било два: один коровай лишіли в цёркв'і, а друг'ий коровай несли з молодіцев до него.
- А в нього не пекли короваю?*
- В.А. А в н'ого йа йуж не памн'итайу, чи пеклі. Та дé, пеклі, áле не коровай.
- А що?*
- В.А. Настіл'ник. Настіл'ник бив йуж без тоїі...
- Різки?*
- В.А. Без р'іzk'і.
- І яблук там не було?*
- В.А. Не било йáблука. Настіл'ник бив прóсто гладон'к'їй, там виро́би трóха поробіли, а коровай – то била р'ізка, обвénена тимивó, йáблуками прикрашена. То йуж був коровай. А в него бив настіл'ник.
- Обов'язково?*
- В.А. Обов'язкóво.
- Коли молода і молодий йшли до шлюбу, то їх обходили на подвір'ї?*
- В.А. Вна йак йде до шл'убу, наоко́ла перехóдит фс'і л'уди. Но не знайу, но не пам'итайу, чи мужчіна берé во́ду, а ж'інка пшениц'у, чи ж'інка берé во́ду, а мужчіна пшениц'у. І кро́пйут, і мéчут пшениц'у.
- Навколо молодих?*
- В.А. На фс'у публ'іку сипйут і лапайут, і пот'ім молодім мéчут тувó (показує).
- За пазуху?*

с. Трушевичі Старосамбірського р-ну Львівської обл.

В.А. Та.

А для чого?

В.А. Би їм ніколи не бракувало хл'їба.

Скажіть, коли молодий приходив по молоду – чи до шлюбу, чи вже додому забирати – може, його пускали “по нозі” від порога до стола?

В.А. Н'и, н'и, такоїе йи, жо старайуцс'і па́кості скор'іше не робіти.

Правою ногою чи лівою?

В.А. Йа то не знайу, чи пра́вов, чи л'івов.

Може, довкола стола обходили, тягнули рушник?

В.А. Н'и.

А взагалі у вас довкола чогось ходять молоді?

В.А. Н'и, колис'і ма́ма мин'і розка́зували, жо біло ше такоїе, жо коровай на стол'і бив, а то мин'і ма́ма... Жо коровай на стол'і бив і чи то пе́ред тим, йак ма́ли д'іліти корва́й, чи то коли, жо молодá тан'ц'увáла по стол'і навко́ла корвайу́. То такоїе біло.

Перед шлюбом?

В.А. Но йа йуж то не пам'іта́йу.

Але танцювала?

В.А. Тан'ц'увáла, та, навко́ла коровайá на стол'і тан'ц'увáла. А по́тім ше п'ісл'а то́го фс'о́го. То вже не знайу, чи по шл'уб'і, чи коли бра́ла в'ідра, коромісло і йшла на р'ічку по во́ду. Там на тім, то йуж такоїе біло йак забáва, облива́лис'і тов водóв. Молоди́ц'и бра́ла в'ідра і йшла по во́ду. То ма́ма мин'і розка́зувала.

Може, колись молоді десь спеціально спали першу ніч?

В.А. Н'и, то не біло. То не біло, áле то біло такоїе, áле то мин'і свикру́ха розка́зувала, áле свикру́ха з Сиб'іру.

Зрозуміло.

В.А. То будé вам нец'іка́во.

А надавали значення тому, чи дівчина була чесною, коли виходила заміж? Подавали якось знак, що дівка чесна чи нечесна?

В.А. То х'їба..., то х'їба ше скор'іше (замислюється).

Саме це мене цікавить.

В.А. За такої ма́ма казали, за такої біло...

Що тоді робили?

В.А. Зазира́ли д'івчину і то́му, і молодому, і ра́но в'іткривáли, і на óд'аг с'і диві́ли.

Таке було у вашому селі?

В.А. Тут не знайу, то в дрóгому сил'і. То ма́ма мин'і розка́зувала, мо́же, ма́м'і хтос' розка́зував.

А мама була з вашого села?

В.А. З на́шого силá. Тако́го ни, потв́рдити то ни мо́жу.

І не говорили, як це могло вплинути на громаду?

Надсяння: традиційна культура і побут

- В.А. Та в Сиб'їр'ї, що мин'ї розказувала, вони вїх'їтц'ї з України.
Кажуть, що це погано для села, для сім'ї, як була дівчина нечесна.
- В.А. Вона розказувала, що йакшо такоїе бїло, то бїли д'їравийє гóрц'ї, а йакшо бїла чесна – то бїли добрий гóрц'ї. Та то так в нас бїло.
Дїряві – якщо нечесна?
- В.А. Йакшо чесна, то бїли добрий гóрц'ї і ше до того бив суд. Йї вєли через ц'їлоїє силó, а з'аду йшов музикáнт і грав на скрїпц'ї.
То позóр був.
Цє нїби таке весїлля було для неї вже?
- В.А. То бїло така кáра, то не вес'їл'а бїло. Пóтїм вона вїйшла зáмуж, вона вїйшла, но скóро помєрла.
Як дитину такої жїнки називали?
- В.А. Найдóх.
Так і казали?
- В.А. Та. Сучáсн'ї називáли байстр'óк.
Якось по-особливому ставилися у вашому селї до таких дїтей?
- В.А. То, знáйте, не стáвилис'ї йак до повноц'їн:ого...
До повноц'їнної дитини?
- В.А. Не то повноц'їн:ойї дитїни, бо то повноц'їн:ий то на розум, а то йуж так с'ї стáвили...
З насмїшкою, принижували?
- В.А. Та найдухá і за двáйцїт' рóк'їв м'їг хтос' п'їмнóти.
Цє було образливо?
- В.А. То бїло обрáзливо.
Чи впливало цє потїм на його чи на її одруження?
- В.А. Н'и, н'и, н'и, то ни впливáло. То йакшо с'ї хт'їли, то то. Йакшо вона богáта бїла, дивїлис'ї на майєток, н'їхтó з л'убóв'ї...
Як молодих зустрічали зі шлюбу?
- В.А. Йак прийшлї зо шл'óбу, йак молод'áта прийшлї йу, мáма виносіла насердїн'ї дв'ї чáрочц'ї і ст'їв, випивáли, і мáма тод'ї кожух нак'їдáла на них обóйїх і запровáджувала йїх п'їд тим кожухóм до хáти.
А для чого?
- В.А. Ни знáйу.
Не пояснювали чому?
- В.А. Так мáло бїти.
Довкола стола не обходили?
- В.А. Н'и,н'и. П'їд тим кожухóм ше минє вєли.
А що робили з тим рушником, на якому молодї стояли?
- В.А. Не знáйу, то брáли, йа ни знáйу, чи то молодїц'ї брáла той ручнїк, чи то молодóму в'їд:авáли той ручнїк.
Зберїгали рушник до самої смертї?
- В.А. То збер'їгáли.

с. Трушевичі Старосамбірського р-ну Львівської обл.

Поки своїх дітей не одружували?

В.А. Ну н'и, та дє, своїм вишивáli св'їй, а той к'ндáli до скрін'ї.
Бїла скрін'ї.

Скорїше вели молоду чи молодого, а може, разом їх виводили за хустинку?

В.А. Н'и-а.

Наприклад, до церкви заводили молодих за хустинку.

В.А. Н'и, в нас тóго не бїло. В нас так'їх обичáйїв не бїло.

Як у вас називали жінку, яка приймала роди?

В.А. Бáба Бїánка. “Бáбо”, – фс'ї клікали.

Коли вона йшла приймати роди чи пологи (як у вас це називали), то що вона брала зі собою?

В.А. З собóв вона брала с'в'ичéну вóду.

Лише?

В.А. Лише. І кусóчок тоговó..., пр'їдива.

Прядива?

В.А. Тим пўпок перевїйзували. Ни шнўрком, ни бинтóм, ни нїчим, інó пр'їдивом.

А хлїб не брала?

В.А. Ой, то ни пам'итáйу, ни знáйу.

Може, був такий день, наприклад, хрестини, коли мусила пекти обов'язково хлїб?

В.А. То, пéвни, н'и.

Якось їй віддячували?

В.А. В'їд'áчувалис'ї.

Як?

В.А. Дитїна прийшла на св'їт, бáба скупáла дитїну, завинўла, положила. І кóжда мáла зáпаску, і так в ту зáпаску йїї насїпали зérна.

Це була така оплата?

В.А. То бїла така оплáта. Йї насїпали там пшениц'ї.

Діти мали потїм ту бабу-повитуху відвідувати?

В.А. Н'и, та де там.

С.А. Но в'їдв'їдували, в кóго на хрестїнах бїла.

От вона вас приймала?

В.А. Минé тóже приймáла.

Гостинцї якїсь носила?

В.А. Н'и, гостїн'ц'ї н'и, áле вона до нас приходїла, то гостїн'ц'ї носїла. І кодї йá вїйшла зáмуж..., йá дўмайу, йá прийхала, бо ми жїли в Ўстр'їках, і мáма пов'їдáйє: “Дитїно, т'ўтка Бїánка йáкáс' слабувáта, ти би, мóже, п'їшла йї в'їдв'їдати”. – “Га п'їду”. Йá купїла цукóрк'їв, шос' там так'евó. Хт'їла йї так'їй подарок зробїти. І прийшла, а вона лежїла.

Чи можна першій жінці заходити в хату на Новий рік?

В.А. Не в'їл'но заходити ж'їн'ц'ї.

Чому?

В.А. Бо то с'ї не véла господáрка. На Новій р'їк мав прийти пéрший мужчіна. Поздорóвити, пов'їнчувати, о, тогдї с'ї р'їк в'їв. А йак заходїла бáба... На Новій рік не хт'їли, би бáба йшла.

А що робили, якщо прийшла жінка?

В.А. Переважн'е... Не знайу, не бїло в нас такого випадку, би бáба приходїла, бо йуж фс'ї бїли усв'їдомлинїї і бїли дóма, не йшли.

Хтось їшов навмисне?

В.А. Не знайу.

У вас посївальники приходили? Чи як їх називали?

В.А. Бїли-бїли. Та то в'їнчувал'ник'и називáли.

Вїнчувальники?

В.А. Та.

Що вони робили?

В.А. Мáли пшени́ц'у, заходїли за пор'їг.

У чому була та пшениця?

В.А. В торбїн'ї.

У торбїні? А вони були в рукавицях чи без?

В.А. Та без рукави́ц'. Та, мóже, котро́йс' мáло рукави́ц'ї, áле пшени́ц'и бїла в торбїн'ї, торбїна бїла зошїта з тако́го...

Коли заходив вїнчувальник, він щось говорив?

В.А. В'їншувáв.

Що?

В.А. Чи йа бóду пам'їгáла то? “На щчáст'а, на здорóвл'и, на Новій р'їк, шобї вам крáшче родїлос'а, йак втор'їк. Жїто, пшени́ц'и, горóх по кол'їна, шобї вас, хрешчéних, головá не бол'їла”.

Так вїншували у вашому селі. А що давали за це?

В.А. Переважн'ї в нас грóш'ї давáли. І ор'їх'и, йак хт'їв хлóпец, цукóрк'и.

А пироги?

В.А. Пирог'ї н'ї.

Кажуть, до Рїздва у вас робили павуки. З чого вони були?

В.А. З солóми. То ше робїли так'її..., по-геометрїчному паралел'їпед. З солóми робїли. То такóїе трéба бїло чотїри..., тих дванайц'їт' солóминок трéба бїло..., то дóже гáрно вигл'идáє. Робїлос'ї такóїе вели́кої величинї, а пóтїм до тих по фс'їх куточках на низ і на верх мéнчийї, а на ти мéнчийї. І то вбирали кол'орóвим папéром. То бóло дóже! То мáло хто робїв.

А де ці павуки висїли?

В.А. На гачкú, там, де л'áмпа вис'їла в хáт'ї, бо бїла л'áмпа такá, жо

с'ї клáло на в'їкно́, на варста́т, а бі́ла така́, жо вис'ї́ла на гачку́. То ту ла́мпу с'ї́ переході́ло...

Чи правда, що у вас на Різдвяні свята вже не було "діда"?

В.А. Н'ї, н'ї.

І соломи не було?

В.А. Н'ї, солóму носі́ли.

Коли і хто її заносив, що говорив?

В.А. Занóсив госпóдар, та́го. Н'їс трóшечк'и с'ї́на, а в подóвку сто́йáла солóма: "На шчáс'т'и, на здорóва'и, з тї́ми с'в'ї́тами, дай, Бóже, т'ї опрoвáдити, л'ї́пших дочикáти". Стелі́ли д'ї́ти солóму...

А жінка щось відповідала?

В.А. Ж'ї́нка колоті́ла горóх.

У той самий час?

В.А. Так.

Постелили, а що робили потім?

В.А. Стелі́ли д'ї́ти солóму, клáли с'ї́но на сті́л, а пóтім...

Сті́л увесь накривали?

В.А. Давáли скатертї́ну звéрху.

Як у вас називали скатертї́ну?

В.А. Обрúсок, обрúс. А солóму тóже, і ма́ма кадї́ла.

Це на Святий вечір?

В.А. На С'в'ятї́й вéчир і на Дрúг'ий с'в'ї́тї́й [вечір. – М. Г.].

А Другий святий вечір як у вас називають?

В.А. Шчедрї́й вéчир.

А що робили із соломою після Різдвяних свят?

В.А. То йá ни пам'ї́тайу. То вино́сі́ли, áле де вони́ ту солóму д'ї́ли?

Корóв'ї́ давáли чи до стодóли в'ї́днэ́сли де вони́?

А з сі́ном?

В.А. А с'ї́но́ давáли, бо то ма́ло бї́ти п'ї́д квóчку на гн'ї́здó.

Коли садили квóчку?

В.А. Та.

Дї́ти бекали, мекали?

В.А. А д'ї́ти не бéкали, йно... Чикáйте, шo там... (*замислюється*). Квóкали.

Квокали?

В.А. А, "Кво-кво, на Р'ї́здвó, бї́ кúрка вї́сид'ї́ла д'ес'ї́т' курéй, йидéн кугúт – фс'ї́ с'ї́ несúт" (*сміється*).

Ще раз повторї́ть, будь ласка.

В.А. "Кво-кво, на Р'ї́здвó, д'ес'ї́т' курóк, одї́н кугúт – фс'ї́ с'ї́ несúт".

А перед тим, як заносити сі́но і солому до хати, ходили до стайні?

В.А. Пéред тим носі́ли в стáйни. Давáли худóб'ї́ пир'ї́г, кусóчок хл'ї́ба.

Той хлї́б, що ви мали потім ї́сти?

Надсяння: традиційна культура і побут

В.А. Н'и, н'и, то варéник'и, ну, два.

С.А. Тих, шчо з на́шої кúхн'і...

Худобі давали?

В.А. Фс'і худóб'і дава́ли.

І свиням?

В.А. То не пам'ита́йу.

Щось примовляли при цьому?

В.А. На́ш'і ни примовл'а́ли. Да́ли корóв'і і корóва з'іла та й фс'о.

Може, обсівали чимось або обкроплювали?

В.А. Н'и, кро́пл'ували на Йо́рдан'.

На Йо́рдан чи перед Йо́рданом?

В.А. На Йо́рдан'.

На Щедрий вечір не кропили?

В.А. Не кропи́ли, во́ду с'в'іче́ну приноси́ли з це́ркиви, л'і́ли до вечéр'і во́ду, і ко́ждою си ли́гнув, бо то п'іст, по́стили до вечéр'і, води́ си с'в'іче́но́ї ви́пив, тоді става́ли за стів, шо там шос' на стів кла́ли, става́ли довко́ла, в'ітчи́тували моли́тву фс'і разóм і вечéр'і́ли. Так на С'в'і́тій вéчир і так на Шчедрій.

Худобу на Щедрий вечір також годували пирогами?

В.А. То́жи давали.

Може, щедрак пекли?

В.А. Н'и, н'и, н'и. Ни пиклі́ шчидрака́, то шо бив... Шо самі́ йі́ли, то й дава́ли худóб'і.

З чого починали вечерю?

В.А. Пéршо то пові́н:о с'і йі́сти кут'а́, а́ле в нас бі́ло заведéно: на Пéрший вéчир йі́ли капу́сту і часни́к.

Вечеряти починали з часнику чи з капусти?

В.А. Кла́ли ч'існо́к до капу́сти, тіл'ко с'і гр'і́ти, тако́й кла́ли ч'існику́.

Зубчики?

В.А. Зу́бчик'н, госпóдар перехресті́в, то́гді ко́ждий зачира́в соб'і чисно́к. Б'і́ла кут'і́ убовйазко́во. І так прика́зували, жи ч'існо́к не б'і́літи: “Оборóн', обороні́ минé в'ід фс'о́го зло́го, не буду т'і б'і́лів до го́лого”.

Як?

В.А. “Не б́ду т'і б'і́літи до го́лого, ни об'і́л'у т'і до го́лого. Обороні́ минé в'ід фс'о́го зло́го, йа тибе́ не б́ду б'і́літи до го́лого”.

В.А. А ран'і́ши па́ска бі́ла кру́гла, спéчина лежі́ла...

Чи “бабкою” називали?

В.А. Н'и, так кла́ли. Па́ска назива́ли. Па́ска бі́ло і па́ска. Па́ска на с'в'і́та Велико́днийе, пиклі́ на с'в'і́та Р'ізdv'і́нийе во́сух'і і пик-

лі п'аску. Оті в'осух'и пиклі з жор'ен, а п'аска била з б'ілої мук'ї.
І то́го назива́ли: то л'іпшой то йи п'аска, а то...

Була лише одна паска?

В.А. Так і перше пиклі. І кр'углу пиклі фсе.

Може, перев'язували її повісом?

В.А. Н'и, н'и, н'и.

Що таке в'осух'?

В.А. А в'осух' або пшени́чний, пшени́ц'и змелена на жорнах, то бив д'уже смачний [хліб. – М. Г.].

Але це не вчинений хліб?

В.А. Так.

А вчинений хліб був?

В.А. Та-а-ак.

Чи прісний?

В.А. Н'и, н'и. Рожчинений звичайний хл'іб житом...

З якої муки була паска?

В.А. А п'аска б'іла з б'ілої мук'ї.

З пшеничної?

В.А. Пшени́чної.

Це була пекльована мука?

В.А. То б'іло непека́'овано...

Коли це було?

В.А. То б'іло на Б'ожого т'іла.

Що тоді робили?

В.А. На Б'ожого т'іла то правили процесію в церкв'і. В'образи, хор'угви ішли там гостін'ц'ом тим аж-аж до каплиц'і... Там в'ітправа б'іла в каплиці, потім на джов (?), та стояв хрест на Кал'вар'ійі. Ту стояв хрест, той хрест знішчили першій камсомол'ц'і, але потім поставили. Потім тамдій і в'ід то́го христá с'удá... Там ше пан бив, там стояв ф'ігура с'в'іто́го Івана Хрестітел'а.

Посвячували?

В.А. Ну йак? В'ідправа б'іла, то шо в'ітправа, там мол'ебен' бив, ко́ло хрестá бив мол'ебен', а пров'ізор н'іс во́ду с'в'іче́ну, і с'в'ішче́ник кропів.

Може, господар в якийсь день кропив свяченою водою поле?

В.А. Н'и, н'и.

Наприклад, на Водохреща.

В.А. Н'и, н'и, н'и.

Чи на І'ордан?

В.А. На Йорда́н' то кропи́лос'і фс'у господа́рку. А то зима́ – ніхто ни йшов.

Село Бунів

Яворівського району Львівської області

Інформатори:

Матрона Василівна Юр (далі – М.Ю.), 1913 р. н.

Наталія Семенівна Малій (далі – Н.М.), 1934 р. н.

Андрій Петрович Білик (далі – А.Б.), 1927 р. н.,

Параскевія Федорівна Білик (далі – П.Б.), 1934 р. н.

Записав Михайло Глушко 13.07.2007 р.

Хочу, щоб ви розказали мені все про весілля – від сватання до його закінчення. От, скажімо, як вас сватав чоловік? Як це було?

М.Ю. Чолв'їк не сватайї.

А хто?

М.Ю. Ви с'ї женили то́же. Ну і шо? У вас йак сватайут?

Та мене водили як молодого. Пішли старші зі мною.

М.Ю. Ага́ в жени́тв'ї шче коли́с', мо́же, іна́кше бу́ло. Ну то за́ра пе́рший раз, йак прийшло́ сва́д'бан'и, то му́с'їв под'а́кувати. Напри́клад, вони́ с'ї познако́мили, а в'їн прихо́дит в старос́ті. Прихо́дит п'ід в'їкно́ з му́зиков, мен'ї в'їне́ц плету́т. А там дес' в мене́ л'ўди в'їне́ц плету́т, а в'їн прий́хав з дру́жба́ми, з му́зиками і п'ід в'їкно́м так: “До́брый ве́ч'їр”. Му́зика бу́бнит, бу́бн'їст той: “До́брый ве́ч'їр. Ті́л'ко не ка́ждему – йидно́му мо́му се́рц'у, та́ту, ма́м'ї і се́рдє́н'ку мнє́му”. Ну а вни в дру́г'їй ха́т'ї дес', вони́ п'ід в'їкно́м, а вни в ха́т'ї: “А чо́го ви ту прий́хали, мо́їй ми́л'ї го́с'ц'ї? Йа́ вам с'ї сподо́бала – та́та-ма́ми прос'ї́т. Та́то з ма́мом не позво́л'а́ют, ста́рший бра́т не хце́, мо́їа се́стри́ц'а мо́лоде́н'ка неха́й росте́ ішче́”. А ми: “А ви на то не пита́йте, ті́л'к'и сво́го до́бива́йте, а му́зик'и га́рно гра́йте, бу́дем тан'ц'ува́ли. Фс'о-о”. Ви не пі́шете?

Пишу.

М.Ю. Бу́дут тан'ц'ува́ти. Ну й да́л'ї гості́на, тан'ц'у́ють, фс'о. Ото́ сва́д'ба. І ми с'ї т'їшили.

Це вже весілля?

М.Ю. Н'и, то не вес'ї́л'а.

Це було сватання?

М.Ю. То́ так, то бу́ло так'їй... Плє́ли в'їне́ц, бо́рше плету́т в'їне́ц. Ти́перка так нема́, тепе́р йе вже вес'ї́л'а в субо́ту. А во...

А вінець коли плели?

М.Ю. А в'інец плели в суботу. Нав'іт' п'іс'н'а йе. Так б́уду говоріла:

А в суботу звеч'інен'ка
Шчаслівайа годинон'ка,
Брат ко́су розпл'іта́йі,
А сестр'і с'і се́рце кра́йі.

Но жо вона́ іде́ за́муж, а в'ін б́уде, вона́ вихо́дит. То йе та́йагби не
сва́д'ба, но... Но сва́д'ба.

Може, це заручинами називали?

М.Ю. Чека́йте, чека́йте. То на в'інец.

Вінець плетуть у суботу чи у четвер?

М.Ю. В суботу в'інец. В нид'іл'у в'інец, клиг'ін'а..., а в нид'іл'у іде́
клиг'ін'а до це́ркови з дру́жками. В нид'іл'у з дру́жками по сл́ужб'і
Бо́ж'і іде́, пос'ійав, най с'і поси́пе. То в суботу. Не в нед'іл'у, а в
суботу. В нед'іл'у йде́ просі́ти, в понед'ілок, а в в'івторок в'іс'іл'а.

У в'івторок весілля?

М.Ю. В'івторок. То д'і́йсно фс'о по-іна́кшому б́уло.

Скажіть, коли вінець плели, то де брали барвінок?

М.Ю. Де брали барв'інок? В городці на грідк'і.

Коли йшли на грядку, то брали з собою решето, хліб, ніж чи що?

М.Ю. Йо́го с'і х'іта́йі, та в'із'ме́те..., в'ін так'і́й гарне́н'к'і́й, зе́лений.
І йо́го с'і р'і́же но́жиком, і в'інец плету́т, в'інец. То в суботу плету́т
в'інец.

Ножиком різали?

М.Ю. Та зр'ізу́єс'і.

Ви брали тоді хлопчика з собою?

М.Ю. Йо́кого хло́пчика?

Маленького, 10–12 років. Щоб він першим різав барвінок.

М.Ю. А то ме́нший в'ін чи бра́т. Йо́к йе бра́т, то бра́т.

Менший?

М.Ю. Та. Йо́к йе бра́т, помага́йі на в'інец.

Він перший різав чи хтось із дружок?

М.Ю. То б́уло так... Ну то бра́т. Дру́жка...

Але бра́т був?

М.Ю. Був. Йо́к йе бра́т...

А хліб брали із собою?

М.Ю. Йо́к в'інец р'і́зали?

Так, коли різали барвінок на вінець.

М.Ю. Ну там нашо́ на по́ли. Йо́а мала грідку з барв'ін'ку, то нашо́ там
хл'і́ба.

Кажуть, що на тому місці, де різали барвінок, лишають хліб.

Надсяння: традиційна культура і побут

М.Ю. Ага́, во то так бу́ло, так. Барв'інок зр'іжут, то брат і там дру́жка, хто хт'ів вз'ати, і на том м'ісци хл'і́б. Так, пра́вил'но.

А обручку брали з собою, коли йшли різати барвінок?

М.Ю. Обру́чок... а то йа й не па́м'ятаю.

Ви не пам'ятаєте.

М.Ю. Мо́же, й бра́ли. Мо́же, й бра́ли.

А хлі́б точно клали на те місце, де різали барвінок?

М.Ю. Так. Но і типе́рка. За в'іс'і́л'а йа йуж розказа́ла.

Ще не все розказали. Ви кажете, що вінець плели в суботу, а в неділю ходили просити.

М.Ю. В поне́д'ілок. А в'і́вто́рок вес'і́л'а.

З якої хати починали просити?

М.Ю. А де по до́роз'і. Там на дру́г'е село́ чи по т'ім сел'і́.

А молоді домовлялися між собою, кому куди йти, щоб не зустрілися десь на дорозі?

М.Ю. Тако́го не бу́ло.

Коли ви йшли просити на весілля, то перед тим вас одягали, правда? Одягали вас, як молоду?

М.Ю. В'і́не́ц.

Ви кли́гня?

М.Ю. Так, кли́гін'а.

Одягали вас, як кли́гню?

М.Ю. Ну а йак? Та́йак до шл'у́бу.

Одягали в ко́морі чи в хаті?

М.Ю. В ха́т'і.

В ко́морі не одягали вас?

М.Ю. Н'и, в ха́т'і.

А перед тим, коли ви мали йти просити, вас саджали за стіл?

М.Ю. Йак, йак?

За стіл, щоб ви посиділи на тому місці, де потім молоді сидять.

М.Ю. Хто там с'іда́в на то м'ісце?

Але батьки мусили вас поблагословити, щоб ви йшли просити на весілля. Благословили чи ні?

М.Ю. Йак йа йшла просі́ти на в'іс'і́л'и: “Просі́ли вас та́то, і ма́ма, і ми вас про́симо, приход'і́т на в'і́вто́рок на в'іс'і́л'а”.

Що вам давали в тій хаті, де ви просили?

М.Ю. Шо дава́ли? Хто гро́ш'і, хто йак'і́с' подаро́к.

Який подарунок?

М.Ю. Та во, напри́клад, йа не ма́ла гро́ш'і да́ти. Йа там ма́ла так'е: тарéлик'и а́бо горн'і́тка, то йа тод'і́ не гро́ш'і да́ю.

А пові́смо? Пові́смо, полотно, може, давали?

М.Ю. А во то йа так'ево́, йа не хт'і́ла тако́го, ви мо́жете то не пов'і́рити, лен. Лен ко́ліс' са́ді́лос' і́ і ро́бі́лос' і́ полотно́. Лeну дава́ли.

І скільки давали?

М.Ю. То так'ї мали вйázк'ї. Вйázку, вйázку.

А хто носив ці подарунки?

М.Ю. Дружк'ї.

Вони мали торби якісь?

М.Ю. Мάλн.

Коли молода йшла просити, мала під пахою хліб?

М.Ю. Н'и, не носіла.

Може, перед цим яйце їй пускали під сорочкою зверху вниз?

М.Ю. То... Може, йа й не памйатайу так точно...

Може, носили з собою кусочок хліба, коли йшли просити?

М.Ю. Хл'їба йа не носіла.

Някого калача?

М.Ю. Н'и.

Не брали в ту торбу, де складали потім подарунки?... Щосьносять?

М.Ю. Носит дружка хл'їба ц'їл'ўшку.

Носила, правда? У торбі?

М.Ю. Хл'їба крайес'ї ц'їл'ўшка, бо з ц'їл'ўшк'и н'їхтó не рупшав, но шобї

фс'ї с'ї молодїї л'убїли, жїли гárно, а потóм то хл'їб за столóм...

По кружкú с'ї с'їдало там, йесл'ї дружкám, дружбї, тотó фс'ї.

Це вже на весїлї було?

М.Ю. На вес'їл'а ви прийшли менé привїтувати, а йак вам давáла закúску тотú тувó, жо ... би вам с'ї фáйно жїло.

А ту цілушку різали перед тим, коли мали йти просити?

М.Ю. Йак ми... То за столóм булó.

Це вже за столóм було?

М.Ю. То за столóм... Йа снд'їла молодá зн свóйїм, а ви прийшли, алé то в мéне наладженої.

А ту цілушку різали, коли ви йшли просити на весїлля, чи тоді, коли ви йшли до шлюбу?

М.Ю. Ту ц'їл'ўшку за столóм.

Ви брали з собою до шлюбу цю цілушку чи...?

М.Ю. До шл'ўбу, а потóм ми пос'їдали за стів, покраїнали...

Коли ви приходили до хати, вас зустрічала мати...

М.Ю. А мáти хл'їбом, хл'їбом і чим то... Винóм ... словá благословїла мáти: "Фс'óго найл'їпшого, жїйте гárно, жїйте..."

Ви прийшли з молодим...

М.Ю. З молодїм.

Коли ви йшли до шлюбу, молодий приходив до вас? Чи ви зустрічалися біля церкви?

М.Ю. Прийшов, ми йшли до церкви.

Він заходив до хати чи стояв лише під дверима?

Надсяння: традиційна культура і побут

М.Ю. Заходив до хати... Заходив до хати, і йа с'а вбирайу, і разóm ми п'ішли...

Вас мусили благословити в дорогу.

М.Ю. А, бат'к'и...

Як вас зустрічали, коли повернулися додому?

М.Ю. То тоді прив'ітували хл'ібом...

Коли ви з церкви вже прийшли?

М.Ю. Йак з церкви прийшли.

Мама вас вітала двома хлібами чи одним?

М.Ю. Та йиднім. Та хто там мав дв'і?

Мама торкалася хлібом вашої голови чи лише обводила хлібом над головою?

М.Ю. Йа прийшла до хати, то благословіли тимвó фсе хл'ібом, жи́би ма́ли, то фс'о вони́ дава́ли. І пшени́ц'у с'і́йали по́п'ід но́г'и, цу́к'ер, жи́би бі́ло жит'и солóдк'е.

Тоді мама одягала кожух на себе?

М.Ю. Н'и. Такого...

Не одягали кожуха на себе?

М.Ю. Н'и. То в Закарпáт'а б'іл'ше рóбйат.

Мусила одягати кожух.

М.Ю. На себе?

Так. Вивернутий вовною наверх.

М.Ю. В нас такого не б́уло.

Коли ви прийшли зі шлюбу, вас ввели навколо стола?

М.Ю. Довкóла столá?

Так.

М.Ю. Н'и. Прóсто фс'іли за ст'іл і то́го гості́нц'а накрéйали, йак йа вам говóру, і фс'ім д'іліли.

Може, вас через стіл переводили? Ви перелазили через стіл?

М.Ю. Бі́ло тако́йе, бі́ло. Но тоді́ іна́кше б́уло.

Мене цікавить, як було за Польщі. Може, тоді вас переводили через стіл?

М.Ю. Та переводили і л'ізли чéрез хл'іб. Хл'іб ми переході́ли.

Через хліб переходили?

М.Ю. Та.

Може, ви схилили голову на той хліб?

М.Ю. Н'и. Може, то дес' б́уло, мо́же, дес' б́уло. В нас тако́го нема́.

А ваш чоловік сидів з вами за столом у шапці чи без шапки?

М.Ю. Без ша́пк'и.

Без шапки?

М.Ю. Та, без ша́пк'и. А йак, то жид чи шо?

Кажуть, що мусив сидіти в шапці.

М.Ю. Н'и, н'и. Без ша́пк'и, а зачéсаній, фс'о. Де то в ша́пц'і.

А коли носили сорочку до молодого від вас?

М.Ю. А то так носіли, до шл'убу іше. Молода давала зо дружк'ами, несли сорочку молодому.

Молода ходила сама?

М.Ю. Молода йшла з дружк'ами.

І як називали всю цю компанію?

М.Ю. Тоту компан'ію? Чекайте...

Приданки?

М.Ю. Придані, та.... Та то не придані.

А як?

М.Ю. Но заб'улам. Молодому і йа, і дружк'і, і далі нам того, що дарунок йе милому, що дарунок дл'а милого. А вони потім говор'ат:

Молодого нема вдома,

Пойіхав до Л'вова

Мид'-гор'івку купувати,

Своїй гос'ці і приймаіти.

То дз'іс'ай вони сорочку принесли, во так в понед'ілок, а в в'івторок в'іс'іл'і. Бо пот'імк'а, ну то вже коли на в'іс'іл'а. Типерка в'іс'іл'а начин'аєс'і в суботу, а коліс' [...] в суботу бив в'інец.

Вінець?

М.Ю. В суботу плели в'інец, а в нед'іл'у вона б'ула в церкв'і з дружк'ами і ходіла на в'іс'іл'а просіти, ну, і в понед'ілок, а в в'івторок вже в'іс'іл'а.

Коли принесли сорочку, кажуть, що якась деревце ще несли?

М.Ю. Так, так, мали обмайне. Сорочка б'ула само собойу, а то б'ула ше форенга така обмайена.

Форенга? А з чого вона була зроблена? З якого дерева?

М.Ю. Смерек.

Смерека, так?

М.Ю. Смерека.

Не з яблуні, не з вишні?

М.Ю. Н'и, н'и, н'и. Н'іч'о, н'і й'апка, ни. В нас дес' йе так'е д'ерво, гл'ад'аїт, що пахне.

Смерека?

М.Ю. Смерека.

А її прикрашали?

М.Ю. Ну йак? Вон стон'і пов'ісили. Пов'ісили пару...

А сорочку не натягували на ту смереку?

М.Ю. Н'и. Сорочку н'и.

А кажуть, що у вас давали ще якусь порвану, брудну сорочку, яку мусили обмінювати.

М.Ю. А то то й так, м'ала на ногу не той'о, що показували.

Надсяння: традиційна культура і побут

Спочатку не показували?

М.Ю. Н'и, виш'юкували, а так в'ідрáзу сил'áли, на гéцах постáвили.

Зрозуміло. На гецях.

М.Ю. Но постáвили жи молодóго, тоді йуж обм'ин'áли, дрúгу дайúт і фс'о.

А в молоду не переодягалися? Кажуть, також підсовували молодому якусь стару бабу.

М.Ю. А то не старú... Вона дес' в в'инці, дрúгу посади́ли.

Другу посадили, так?

М.Ю. Так.

Де в той час була молода?

М.Ю. Дóма бу́ла... П'иймáли такú, рóбй'ит п'иймáну, рóбй'ит.

Це було після шлюбу чи перед шлюбом?

М.Ю. То по шл'уб'і.

Чекайте, молодий уже зайшов до хати, сидить з молодою. А потім підмінювали?

М.Ю. А пóт'ім вийшли... Йіх прин'імáють, молодú прин'імáє молодій, тоді за стів с'ідáють і вони йомú п'ідм'ину рóбйит.

Це вже коли вона йде до нього?

М.Ю. Та, вона йде до н'óго.

Тобто вони вже погуляли, вже вона має вибратися в дорогу, тоді роблять підміну?

А де молода в той час сидить?

М.Ю. Вóбраз несúт, кúрку крадúт по подв'ір'и, йак йде до нéго, фс'о так'евó... Фс'о крадúт по подв'іру, шóби тудá до нéго нести.

М.Ю. Йа не знайу, йак вони бúдут гнáти і цей. Там така п'ідм'ина йе.

А молода де в той час ховалася?

М.Ю. Вони йі сховáли, во там закрі́ли і сховáли.

У комору?

М.Ю. А ту бáбку... Бу́ла молодá там... Трóха робі́ли п'ідм'ину такú.

Як ворожили, щоб молоді добре жили? Що робили, щоб жінка панувала над чоловіком?

М.Ю. Там так'е йакіс' час... Чека́йте. Зна́чит, йак то шо робі́ли? Та в'іс'іл'а йи...

Вже весілля є. А що молода робила, щоб панувати над чоловіком? Як ворожили під час шлюбу?

М.Ю. Йак то? Вони шл'уб брáли. Прис'агáла пéред Гóсподóм Бóгом: "Йа об'іц'áйу тоб'і (йак там с'а називáв) до смéрти жі́ти".

У церкві, коли шлюб брали, на чому стояли?

М.Ю. Рушничóк.

А що з тим рушничком робили потім?

М.Ю. Не знайу, то в цéркви, то лишáйес'і в цéркви, врóд'і.

Не забирає молода зі собою?

М.Ю. Не забира́йє.

А може, дружкам віддає рушник?

М.Ю. Та що ви відите, то так'ї старш'ї. Де с'ї фс'о пам'їтайє!

Коли ви взяли шлюб, то ходили навколо стола в церкві?

М.Ю. Стола́?

Стола. Чи як його у вас називають?

М.Ю. Н'и, н'и... То не можна ходіти там. Йу шл'уб бра́ли на то́йї Йєв'ангели і там вкл'їкла. Просто вз'ала шл'уб і...

Коли ви ходили на вивід – відразу чи пізніше?

М.Ю. На вів'ід? Та по шл'уб'ї. За тїжден' нав'їт', коли на вів'ід, коли там хт'їла.

Коли ви вийшли з церкви, то часом не їли хліб, яйце?

М.Ю. Чого їсти? Ми йшли додому.

А подекуди відразу розламували кусок хліба і їли.

М.Ю. Таде́.

Молодий, молода і...

М.Ю. Х'їба́ би йшли з дру́гого села́, голо́дні бі́ли і там йїли.

Що робили з тим рушником, на якому стояли молоді?

М.Ю. То вони́ там дава́ли, дру́жка соб'ї хапа́ла тро́ха, жиби́ скору́ше за́муж вїйшла чи там молодї́й...

Це зараз таке є.

М.Ю. За́ра.

А раніше?

М.Ю. А ран'їше йа...

Взявши шлюб, ви поверталися додому...

М.Ю. Так.

...До себе, а молодий до себе?

М.Ю. То йа́к йа йшла за нев'їстку, ну то йа йшла до не́го, в'їн до ме́не.

Ну то що хо́чете? Див'їц'ї, йа́к в'їн до ме́не, зна́чит, йа вдо́ма, чолов'їк до ме́не. Ну й що?

Ви йшли за невїстку?

М.Ю. Так.

Ви спочатку йшли з церкви до нього в гості. Чи як це було?

М.Ю. Привїтує хл'їбом, вино́, там благослови́т. Но ма́ма привїтує.

І фс'о.

А на поріг не стелили ко́жух?

М.Ю. Н'и.

А може, ви пам'ятаєте, щоби від порога до стола була постелена до́ріжка?

М.Ю. Та де йа́ що пам'їтайу. Мо́же, й бу́ло.

М.Ю. На кр'ісл'і та й фс'о.

За столом на кріслі? На кріслах сиділи? Чи лавки були за Польщі? Такі довгі лавки.

М.Ю. Та біли, ослони називалис'я.

Той ослін був застелений чи голий?

М.Ю. Фс'о позастел'уване.

Чим застеляли?

М.Ю. ...Або рупником, або чимс'я.

Полотном?.

М.Ю. Та полотна с'я накладало, накладало. То так'я груб'я полотна були.

Клали там, де ви сиділи?

М.Ю. Но.

Чи там, де друзки або гості сиділи?

М.Ю. Молодійє.

Так, "молодійє". Ви за столом їли?

М.Ю. А йак то н'я? Йіли, піли.

Кажуть, що подекуди молоді не їли за столом, бо їх годували в коморі.

М.Ю. Н'я. Фс'о разом но йіли. Йак то так в комор'я?

А курку вам давали їсти? Спеціально для молодих готували курку?

М.Ю. Н'я.

А може, ясню готували?

М.Ю. Були і курка, і качка, було фс'о то. Фс'я йіли.

А тільки для молодих? Для молодих спеціально щось готували?

М.Ю. В нас такого не було, де йа брала шл'уб, такого не було. Звичайно, шо фс'я.

Коровай у вас пекли?

М.Ю. Пеклі.

Пекли коровай чи не пекли?

М.Ю. А йак? Пеклі. Тим коровайом ми гостіли. Значит, так. А коровай...

Йак с'я йде за невістку, то коровай з дому берє і йде за невістку з коровайом. А йак до мене молодій, то мен'я принесли коровай.

Був лише один коровай?

М.Ю. Та.

Якщо ви йшли за невістку, то коровай у вас пекли?

М.Ю. Так.

Ви якусь пісню знаєте про коровай?

М.Ю. П'ис'н'я?

Так.

М.Ю. Йой, того йуж фс'о вам не розкажу.

У який день пекли коровай?

М.Ю. Ну коли? В'ис'я і біло г в'івторок...

Так.

М.Ю. Понед'ілок.

То в понеділок чи в суботу пекли? Тоді, коли вінці вили?

М.Ю. Та ма́ла і субо́ту, мо́же, і понед'ілок. А в'івторок в'іс'і́л'а.

Кажуть, що понеділок – тяжкий день, не можна пекти. Хліб завжди в суботу пекли.

М.Ю. Мо́же, й субо́ту.

А якої форми був той коровай?

М.Ю. Йако́її фо́рми? Йаку́ хто зробі́в.

А перед молодими на столі лежав коровай чи простий хліб?

М.Ю. Пе́ред мно́йу ті́л'ко бу́ло фс'о покре́йано́е йуж, по́б гости́ти.

Ну і в т'ім, в т'ім коровайу́, жи ми́н'і прино́сили, в ті́м сам'ім коровайу́ таку калаба́вку. І фс'і приході́ли мене́ приві́тувати, а йа вгошча́ла тім.

Це було у вас у хаті чи у хаті вашого чоловіка?

М.Ю. А то йе йидно́. То корова́й то, то тото́. То там за столо́м кра́йали і...

А хто його різав?

М.Ю. Ну хто був. Брат чи сестра́ ййі́.

А може, староста чи старший дружба?

М.Ю. Мо́же, в тих ста́рший дру́жба. То тако́, тако́го хто р'і́зав, то фс'о то́то́й, йа не мо́жу так фс'о́го. Та йа то шо па́м'ита́йу, шо йа хо́джу вже по с'в'і́т'і.

Коли закінчувалося весілля?

М.Ю. Ну.

В який день? У в'івторок весілля починалося, а в який закінчувалося?

М.Ю. Ну, дора́на. Йак му́зика хт'і́в, му́зиканти хт'і́ли дора́на.

Яку страву подавали останньою? Казали, що після цієї страви вже треба всім розходитися?

М.Ю. О, пе́рше... Тепе́рка фс'о солоде́н'к'о, фс'о так'йй... Капу́ста, боршч і ка́ша на молоц'і́.

Каша на молоці була?

М.Ю. На молоц'і́.

Це була остання страва?

М.Ю. Мн'а́со дро́блене на тар'і́лках. Ка́ша – оста́тна па́ша.

А каша – остання паша, так?

А не було так, щоб аж через тиждень, на наступну неділю?

М.Ю. Ну то хто просі́вс'а прида́н'і́в. Йа просі́ла там мо́го чолов'і́ка та́та, ма́му, р'і́дн'у́...

І вони щось приносили із собою?

М.Ю. Ну йако́що хт'і́в, то прин'і́с.

Надсяння: традиційна культура і побут

Може, придани пироги приносили?

М.Ю. Пирогі пеклі з бўл'би і з гречк'и.

Може, пиріг брали з собою?

М.Ю. Може, пирога брали.

Скриню з одягом коли везли до молодого?

М.Ю. Скрин'і не везли.

А як?

М.Ю. То везут там подушку.

Подушку?

М.Ю. Подушку і фс'о то тайак придане. То придане.

Це називалося придане?

М.Ю. То придане.

Що було приданим — сорочки, хустки, полотно якесь...?

М.Ю. Та фс'о, що мали, що знали, то давали.

А потім ще була відповідь від його дому? Наприклад, прийшли придани, а потім, кажуть, ніби через якийсь там час мали від молодого йти до батьків молоді.

М.Ю. Та йак шлілі? Йак в'ін до мене, то до мене приходіли. Значит, хто до когó.

А коровай прикрашали?

М.Ю. Та гус'а, то прикрашає.

Не так, як тепер, а за Польщі. Прикрашали якимись пташечками, гусочками?

М.Ю. Нав'іт' так'і робіли, нав'іт' курочку, або шпос' біло на коровай. То типерка дуже прикрашають. А перше біло з к'їста. Зробіли курочку чи голуба.

А хрест перше був посередині?

М.Ю. І хрест був.

Барвінком не прикрашали коровай?

М.Ю. Та хто хт'ів, то прикрашав.

А що робили з тією смерекою, що молодому несли? Що з нею потім робили?

М.Ю. Хто на в'іс'іл'у був... То форенга, коли до шл'убу йдуть, що інакша сорочка, то інакше... А що до шл'убу йдуть з форенгов. Де в'ін має бути г мене або йа там, то на хату.

Після шлюбу вже?

М.Ю. Так. То на хату.

А навіщо їй прибивали на хату?

М.Ю. Ну бо в'ін там має біти і має біти його форенга.

А якщо б не прибив, то що б тоді казали? Весілля не відбулося чи як?

М.Ю. Та прибивали.

Мусив прибити?

М.Ю. І в'ін зв'ігам злазів, йому до́лжни бўли дати гор'івку.

А хто це робив?

М.Ю. То спец'ял 'не був хоренджа. То так'ї бив і в'ін пол'із, забів і давали. В'ін за'із, пока́ му дали дв'ї фла'шк'и гор'івк'и за тото́, в'ін прибів.

Коли у вас перший раз виганяють худобу на пашу?

Н.М. Коли виган'яють?

У будь-який день?

Н.М. Коли йе травá.

Але вибирають день. Цей день добрий, а в п'ятницю виганяти перший раз, кажуть, недобре.

Н.М. О тім йа не зна́ю.

Що ви клали під поріг, коли перший раз виганяли худобу на пашу?

Н.М. Сок'іру. Сок'іру с'і кладé.

Сокіру клалося під поріг надворі чи в стайні?

Н.М. Сок'іру..., йак уже на сок'іру корова виходіла чéрез сок'іру. А то вже нашо вона...

Кажуть, що ще клали яйця.

Н.М. А йайечка то трéба б́уло... Так, пастух ма́йе, во женé худобу і там йім́у [треба. – М. Г.] да́ти.

А під поріг не клали яйця?

Н.М. Сок'іру... перепро́шуйу. Сок'іру і йайечка.

Скільки? Два?

Н.М. Корова переходіла.

Два яйця були?

Н.М. Та два, хто там хт'ів.

Сирі чи варені?

Н.М. Сир'і.

Що казали, якщо корова наступила на яйце? Це буде добре?

Н.М. Шо б́уде? Та б́уде розто́пане та й фс'о. Шо б́уде гр'іх?

Ні, може, корові щось зашкодить?

Н.М. Тадé. Та то так'іх балабонів тих не зна́ли, але жи то клáлас'а сок'іра, йайечка там йидно́ чи дв'і, к'іл'ко хт'ів. Пастух берé в по́ле, в'ін по́йіст.

Ті яйця потім пастух забирав із собою?

Н.М. А́йа́гже.

Але ж вони сирі були. Що він з ними там робив?

Н.М. То сир'і с'і не клáло.

Варене клалося?

Н.М. Ну. Варéне.

Точно варене?

Н.М. Пастух мав вз'áти в по́ле.

Надсяння: традиційна культура і побут

- А потім що робив з ним?*
Н.М. Пойів.
Їв? А коровам давав?
Н.М. А коров'ї нашó? Корóва траву ма́ла.
Може, перший кусочок їй дав?
Н.М. Та вона перейшла...
Ви знаєте, що таке "дід"?
Н.М. Д'ід.
Той, що стоїть у куті на Святий вечір.
Н.М. А, д'ідух. Там с'ї жїто, жїто кладé.
То у вас кажуть "дід" чи "дїдух"?
Н.М. Д'ідух.
З якого снопа його робили?
Н.М. З жїта.
Це був сніп, який вибирали на полі заздалегідь?
Н.М. Нагинáлас'ї жáти і с'ї лóмит жїто на д'ідá.
Коли жали перший раз, чи дїда будь-коли могли зробити?
Н.М. Не зна́йу, чи то б́уло пéрший раз, йак то но зачáли, áле жи жїто жáли.
А коли виносили того дїда?
Н.М. По с'в'їтах.
Може, на Новий рік?
Н.М. На наш Новий р'їк. Чекай, чека́й... Бо йакб́ї вол'їтник'и прийшли́ і йагб́ї помолот́їли би...
Коли застануть, так?
Н.М. Йак застанут. Йогó вино́с'ат пéред в'їт'мїма, пéред в'їт'мїма.
Куди заносять?
Н.М. Ну та до стáйн'ї дай́т...
А його часом не молотять?
Н.М. А той, а то́го снопа́ вихóдит йáрниц'а. Пос'їй лїшат молóти і вихóдит то жїто б́уло, пóтим йáрниц'а з нéго вихóдит. Йáрниц'и то. Йáрне жїто.
Сїли спеціально?
Н.М. Так і ви, йак Бог да́є, з жїта йáрниц'а б́ула.

- Н.М. Б́ули помолот́їли.
А якщо не застали, то не молотили?
Н.М. Б́їли, б́їли.
І де били?
Н.М. Ф кут'ї.
У куті чи на землі?

Н.М. Та на землі, прóсто на землі́ та й фс'о. Вз'áli з кутá і бíли на землі́, прáвда?

Чи господар мусив виносити?

Н.М. Госпóдар мýс'ів винóсити до д'ітéй.

А не пам'ятаєте, щоб заводили худобу до хати, перед тим як новолітники мали прийти?

Н.М. Н'и. В нас тóго не б́уло.

У селі такого не робили?

Н.М. Н'и-а.

А що лежало під столом? В куті стояв дідух, а під столом що лежало?

Н.М. П'ід поро́гом сок'уру кла́ли.

Бабу, може, якусь клали?

Н.М. С'іно кла́ли, с'іно.

На столі сіно було.

Н.М. І п'ід столóм с'іно.

Великий околот обмолоченого збіжжя?

Н.М. Солóму кла́ли то йак обмолóчений колóт п'ід ст'і́л, так. А рáн'-ше кла́ли, так.

А на землю що стелили?

Н.М. С'іно, солóму.

Що з тією соломою робили?

Н.М. П'іт корóву стелі́ли. Вз'і́ли п'ідстелі́ли худóб'і та й...

Не сплювали на полі?

Н.М. Н'и, н'и. П'іт корóву стелі́ли.

А з тим сіном, що під столом лежало, що робили?

Н.М. С'іно не́сли... С'іно давáли корóв'і, жи́б'і з'і́ла. І шо на стол'і, б́или кúри, саді́ли йі́х, би кúр'і́та фáйн'і вилазі́ли.

Кажуть, що ще дерева підв'язували.

Н.М. А дере́ва в'ідл'áкували то на Нові́й р'і́к. Дeрвo с'і вйі́же...

Чим?

Н.М. Солóмом. Вибирáв з д'і́да солóму...

А може, не з діда, а з того сіна, що під столом лежало?

Н.М. Чека́й... Мýс'і́ла б́ила постéлена по землі́.

А щоб бур'янів не було, може, також ворожили?

Н.М. Не зна́йу.

Поясніть мені, що робили з того діда, як ви кажете, на Щедра́чку.

Н.М. Нову́ солóму зр'і́зали і на той, на в'і́кна хрeстик'и кла́ли. Затeсу-вали... І так'і хрeстик'и прил'і́пл'ували.

Їх клеїли чи як?

Н.М. Н'и, вони́ там с'і... к'і́стом.

Надсяння: традиційна культура і побут

Тістом?

Н.М. К'істом, та прил'їпл'ували. І в х'ат'і к'істом л'їпіли кругом хрестик'и. Кóжен, на кóжному..., на чотіри сторони.

Ті хрестики обов'язково були з д'їда?

Н.М. Вот йа дóбре не пам'їтаїу, не знаїу, чи то з д'їда бóла та солóма.

Що під столом лежала.

Н.М. А з к'їста с'в'їчену вóду дав'али, зроб'їли так'е к'їсто і роб'їли на кóжні х'ат'і хрестик. В ст'айн'ї і в х'ат'ї...

На Шедрий вечір, кажуть, робили пироги чи пиріг. З рогами навіть. І годували корову.

Н.М. Тóго йа... То, мóже, не фс'удийка так роб'їли.

А ви знаєте, що таке "щедрак"?

Н.М. Та чо н'е? Во щедрачка ход'їла п'їд в'їкно щедрув'ати.

"Щедрак" такий, як хлїб чи пиріг? Вареник такий робили?

Н.М. Шчидра́к? Шчидра́к мoгли́ зроб'їти з к'їста н'ав'їт'.

Та з тїста, з тїста.

Це на Новий рік було?

Н.М. Хлóпц'ї м'али йти фпер'їд, а д'ївч'їта зоз'аду, бо не фпуск'али д'ївч'їт.

Хлопці ходили з палицями чи з голими руками?

Н.М. Та хто си вз'ав йак'у п'алищ'у.

Для себе брали палицю чи для того, щоб молотити д'їдуха?

Н.М. Та де, д'їдуха н'їхтó не молот'їв.

Не молотили у вас?

Н.М. Н'и. Тóйвó в'їнесли д'їд'їх, н'їж вони йшли.

Що робили, якщо десь застали д'їдуха? Не молотили його? Кажуть, у деяких селах спеціально приходили новолітники молотити.

Н.М. В нас не б'їло.

Не було того? А чим у вас пригощали хлопчиків?

Н.М. Йак то чим?

Калачиками?

Н.М. Кал'ачиками, рог'ал'їками, цук'єрками.

Вони обс'ївали ту хату, куди приходили?

Н.М. Н'и.

Не обс'ївали? А що бажали господарям, коли приходили?

Н.М. Фс'óго дóброго.

А як саме?

Н.М. Йак говор'їли?

Так.

Н.М. "На пом'їб'ї, на щч'їс'т'и, на здорóвл'и, на той Новий р'їк, шоб'ї б'їло кр'ашче, йак тор'їк".

І більше нічого не казали?

Н.М. Нічो. А йак йшли з хати: “Най с'ї рóди жїто, пшениц'а, грéчка, прóсо, йачм'їн'...”.

А не пам'ятасте, щоб заводили до хати коня, теля?

Н.М. Заводїли.

Коли це було?

Н.М. Заводїли. Та то во таквó йуж.

Перед тим, як мали винести дїдуха чи вже після того?

Н.М. Та йак? Йак застáли д'їдуха, то застáли, а йак не застáли, то...

Худобу заводив господар?

Н.М. Ні, йак застáли д'їдуха... З конém — то з конém... Йа не пам'ятаїу, йак з конém йуж ходїли.

Це господар заводив свою худобу.

Н.М. Ні, н'и. То йак д'їти так'ївó ходїли, пар'їбк'ї й во йу хлóпи...

І зразу брали коня?

Н.М. Такóго сївого, к'ївого.

І заводили до хати?

Н.М. До хати заводили.

Якщо застали дїдуха?

Н.М. Так.

А якщо не застали дїдуха, то вже не заводили?

Н.М. Заводили, чо не заводили.

Під столом стояв околїт соломи обмолоченого збіжжя. А на столі що було?

А.Б. С'їно.

А дїдух?

А.Б. Ф кут'ї. За столóм в кут'ї.

От винїс господар того дїдуха. І що потїм з ним робїв?

А.Б. Та шо робїв?

Молотїв його...

А.Б. Йа знаїу, чи молотїв?

А яриця звїдки бралася?

А.Б. Йáриц'а? Йáриц'у купувáли.

Ярицю купували? А не з того дїдуха це було?

А.Б. Йа не знаїу, чи з тóго. В нас тóго...

Ви як господар йшли в поле першїй раз сїяти. Чи брали ви ще з собою якесь посвячене зерно?

А.Б. Пос'в'áчене.

П. Б. Та си вдóма пос'в'їтїли с'в'їчéном водóм, мáли в фл'áпц'ї, покропїли.

А.Б. Та брáли то, жи тойвó, йак кс'óндз з'їл'а с'в'їт'ат на Мáтк'и Бóжойї.

Надсяння: традиційна культура і побут

Першої?

А.Б. Ну. А потім брали той в'їнець і йак йїхав перший раз с'їяти...

Але робили ще й вінець?

А.Б. Та во назбирали колоск'ів...

Вкінці робили?

А.Б. Йак в самому к'їнці'ї?

П.Б. Ну так. Йак йу с'ї к'їнчали жнивів.

А на полі, коли робили вінець, чи робили хрестик з тих кінців, які обрізали?

А.Б. Ну а то, що обрізали, во тівó, бо то солóма йе довга, тотó що обрізали тодії, зробіли на полі хрест.

На таму ж місці, де позбирали?

А.Б. Ну так.

І це так залишали?

А.Б. І там лишали.

А там не клали ще кусочок хліба?

А.Б. В нас тóго не бóло.

Хто, за звичасм, першим починав жати — жінка чи чоловік?

А.Б. Котрóму вїйшло, той зачинав.

Нї, кажуть, що був закон.

А.Б. То йак'її закон був. Той..., йа пам'їтайу, йак розказували. Вїйшли жати, нажали одїн снїп, нажали одїн сн'їп, поставили і кол'адували “Бог предв'їчний”.

Цїкаво.

А.Б. Однó стр'їчку.

Лише одну стрїчку?

А.Б. Однó стр'їчку “Бог предв'їчний”. Тодї ставили хрест. То йа пам'їтайу...

А що робили з тим снопом, який вже нажали?

А.Б. Ну та йу...

Може, з того снопа дїдух був?

А.Б. Н'и, н'и, тóго н'и.

Цього не було? А хто дїдуха заносив — господар, господиня чи діти?

А.Б. Госпóдар йшов з д'їт'мі.

З дїтьми йшов?

А.Б. Ну йак не бóло госпóдара, йшла госпóдїн'а з д'їт'мі.

Добре. Дїдуха занесли. А як господиня відповідала господареві?

А.Б. Ну йак? Госпóдар казав: “На помайб'ї”, а госпóдїн'а: “Бодай здорóв, бодай здорóв”.

Три рази?

А.Б. Та.

А кутю у вас підкидали до стелі?

А.Б. Кут'у вари́ли, але там...

До стелі підкидали її?

А.Б. Н'и, в нас то́го не бу́ло. Та то в ка́ждім сел'і...

Може, діду́ха годували?

А.Б. Н'и, н'и.

Не запи́хали йому за перевесло пирога або...?

А.Б. Н'и, в нас то́го не бу́ло.

У вас діти ходять на Новий рік по хатах? Ви ходили?

А.Б. Ході́в.

То ви палицю мали?

А.Б. Мав.

Що ви цією палицею робили?

А.Б. Во прийшо́в, хресті́в і дава́ли..., стука́в по тім.

По чому?

А.Б. По п'ідло́з'і.

Палицею, так?

А.Б. Там да́ли, йа в су́мку пхав та й п'ішо́в.

А що давали?

А.Б. А дава́ли. Шо хто хт'ів: і обавни́ц'і, і... так'і кусочк'и пеклі́, так'ій мале́н'к'ій хл'і́бц'і, фс'о.

То ви хрести́ли повітря чи одвірки?

А.Б. По одв'і́рках, двéрох: “Пома́йб'і. На пч'іс'т'и, на здо́рова'и, на той Новій́й р'і́к, жи́б бив л'і́пший, йак тор'і́к”.

То ви стукали фактично.

А.Б. Та сту́кали, бо прийшли́ – ше бі́ло закрі́то. То с'а хо́ди..., ше бі́ла дру́га годі́на д'івна, та́йак ми ході́ли.

П.Б. А д'і́ду́х вино́сис'і...

Чекайте, як це?

А.Б. Привно́сис'і на С'в'і́тій вéч'ір, вино́сис'і на Новій́й р'і́к.

Хі́ба ви не молотили пали́цями того діду́ха?

А.Б. Хто не він'і́с, то молоті́ли.

А що з тим зерном робили?

А.Б. Та во ку́ри з'і́ли, пороздава́лос'і. Шо там вихо́дило – жме́н'ка та во па́ро зерéн.

Дивлячись, який був сні́п.

А.Б. Та во сн'і́п, во так'ій во.

Ви посі́вали?

А.Б. “С'і́йу, с'і́йу, пос'і́вайу...”.

Кажу́ть, що за Польці́ не посі́вали.

Надсяння: традиційна культура і побут

А.Б. Та чо не пос'іва́ли? Зёрно в к'ишпéн'у, прихóди: “С'і́йу, с'і́йу, пос'іва́йу, з тим, Нóвим ро́ком вас витáйу”. Отáк. Чо не б'іло? Бúло, та бúло фс'о. “С'і́йу, с'і́йу, пос'іва́йу, з Нóвим ро́ком вас витáйу”. Пóтім дайúт подарк'и, а ми тóго: “Най с'і́ роди ж'іто, пшениц'а, овéс, ку́к'или́ц'а, на п'й'и́цу д'і́тій купи́ц'а. Би вас голова́ не бол'іла”.

А бабам що бажали?

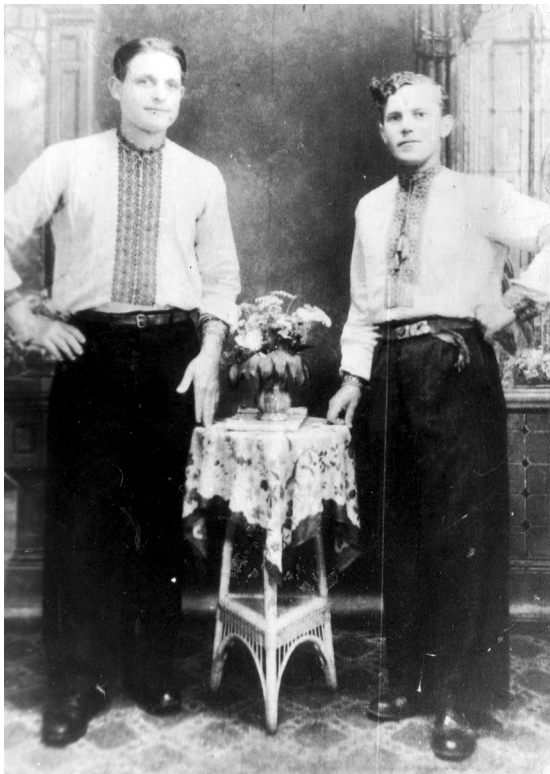
А.Б. Та отд'ёл'но так не бажáли, родин'і йак'і виход'ило.

По родині ходили?

А.Б. За пор'ідком фс'о силó. І там дв'і-три тóрби принос'ів куск'ів, дв'і-три тóрби куск'ів принос'ів. Пóт'ім перебира́в ц'ілі́й т'іжден'.

Чого перебирали?

А.Б. То бив д'і́пший, тверд'і́пший, гарн'і́пший, б'іл'і́пший. Пампушк'і...

Із родинного альбому Володимира Ференца, кінець 1930-х років

Село Вербляни

Яворівського району Львівської області

Інформатори:

Матрона Олексіївна Дацко (далі – М.Д.), 1932 р. н., походить зі с. Дацки
Яворівського району

Марія Григорівна Форостяк (далі – М.Ф.), 1931 р. н.

Василь Олексійович Дацко (далі – В.Д.), 1956 р. н.

Ксенія Федорівна Форостяк (Піка) (далі – К.Ф.), 1921 р. н.

Записав Михайло Глушко 7.07.2006 р.

Хто починав зажинати на полі: чоловік чи жінка?

М.Д. Де там знайду, йак там...

Жінка чи чоловік?

М.Д. Та де йа пам'ятайду так'е, хто зачин'али жати.

М.Ф. Ж'али та разом, шо там ж'али.

Мені здається, що жтось мав першим починати. Хто зажинав першу жменьку?

М.Д. Та де йа пам'ятайду, хто там перший зачин'ав.

Чоловік чи жінка?

М.Д. Ми йу б'ули так'і д'івчатіска, м'оже, хто там..., йа не пам'ятайду.

Це була мама або тато.

М.Ф. То так, ма'ма по-й'ихн'ому.

То хто з них починав жати?

В.Д. Ма'ма, та'то повми'рали, й'их нема'. Йа вам то'го не ска'жу, бо йа с'і
лиш'ив. Ма'ма ма'ли со'рок п'ят', а йа с'ім, йак вм'ерли.

Не пам'ятасте того. А коли нажали першого снопа, то що з ним робили?

М.Д. Н'ич'о не роб'или. Ж'али, ж'али...

Не ставили його сторца посеред поля?

М.Д. Ста'вили, с'і здай'е, ста'вили, та.

Ставили сторца, щоб родилося?

М.Д. Ро'дило.

Щось тоді примовляли чи ні?

М.Д. Де би примовл'али. Та де там йа пам'ятайду.

На Святий вечір ви ставите сніп?

М.Д. Так і до'си ста'вл'ит.

М.Ф. Н'и, в нас н'и.

А як сніп називають?

Надсяння: традиційна культура і побут

М.Ф. Д'їд. Коли с' то ше давнім-давнó стáвили той сн'їп, та. А типер-ка так н'и, там трóшк'и, áби був інó...

Скажіть, будь ласка, з якого збіжжя дід був: з того, що зажинали, чи з того, коли обжинки робили, чи з будь-якого?

М.Д. Йакóго постáвили.

Того діда ви готували перед Святим вечором чи ще на полі, кажучи, що це буде дід?

М.Д. Ви так'е пам'ятаєте?

З якого збіжжя діда роблять?

М.Ф. З пшениц'і або жїта, б'їл'ше з в'ївса.

Де ви кладете діда на Святий вечір?

М.Д. А такó в кúтику.

Може, ви стелите під нього хустину, рушник?

М.Д. Н'и, н'їц. Напер'їд грóш'ї клáли, би бúло пóвно грóшей.

Діда заносили до хати в шапці чи без шапки?

В.Д. Без шапк'и.

Коли заходите з дідом...

В.Д. В'їдрáзу йа йду до д'їда, йа ск'ида́йу ша́пку в хат'і.

А на стіл що стелите?

М.Д. Хúстку, пшениц'і кáпочку, грóш'ї.

"Капочка" пшениці де лежала?

М.Д. Там с'а набира́є в ба́нку чи там йакóс'...

Навіщо?

М.Д. Та дес' би бúло пшениц'і.

На другий рік?

М.Ф. Би бúла пшениц'і.

На другий рік? Коли її забирають зі стола?

М.Ф. На трéтий ден'.

І зберігають її?

М.Д. Áбо збер'їга́ють, áбо да́ють кúром. Кúром да́ють. Ка́же: кúр'і с'а бúдуг с'а несли.

Так і в Дацьках робили?

М.Д. Так, отáк. То бат'к'ї́ робіли ше.

А коли виносили того діда з хати?

М.Д. То воно ма́ло сто́яти аж до Ново́го ро́ку. На Новій р'їк. Йак йдуг новол'їтник'и.

М.Ф. Чотирна́йц'їтого... Чотирна́йц'їтого йе Новій р'їк.

Новолітники у вас були чи ні?

М.Д. Бúли, хóд'ат ше й дотепер...

Тому ви швидко забирали того снопа?

М.Ф. Зам'їга́єс'а...

А якщо новолітники застануть снопа, то що вони роблять з ним?

М.Д. Беру́т па́вком моло́т'ит.

Де? У хаті?

М.Ф. Та.

Це добре чи недобре забирати снопа, поки не прийдуть новолітники? Якщо вони застануть сніп у хаті?

М.Д. Ко́лі вони́ не прийшли́ ше, то йуж забира́ли.

В.Д. Шос' то ка́жут, шос' то заговорі́ли вже... “Ви нес'іт, зак ше, по́к'и ше нема́ вол'ітник'ів”.

І не було такого, щоб застали волітники?

В.Д. Ну, мо́же, де в когос' заста́ли, йа там зна́йу...

А що промовляли новолітники?

В.Д. “Пома́йб'і, пома́йб'і, на пч́ас'т'а, на здоро́віа, на Нові́й р'ік, шо́би бу́ло л'і́пше, йак втор'ік”. І тоді́ господа́р чи господа́н'а обд'і́ли т'і́ новол'ітник'и там...

Новолітники ще посівали в хаті?

В.Д. Та вони́ по́тім, вони́ беру́т зи собо́йу пше́ни́ц'у, пос'іва́йут.

Її носили в кишені чи, може, за Польці, в рукавицях?

М.Д. В к'іше́н'ах ма́ли, в к'іше́н'ах.

Чи за Польці носили в рукавицях?

М.Д. Та хто мав рукави́ц'і, то в рукави́ц'ах, та спец'іа́л'но там не куп'а́ли.

А що дарували тим новолітникам?

М.Д. Ну фс'о, шо купі́ли і купл'а́йут. Так'іво́ обара́нк'и, пече́н'а, цукорк'и, вор'і́хи. І йа́блук..., а пе́рши пеклі́ так'і́й ба́лабушк'и, кола́цик'и назива́ли.

А того снопа потім тато або мама молотили, чи кинули на інші снопи, чи ще зберігали?

В.Д. Йа то шос' не помн'ита́йу, де там фс'о ві́д'ів.

М.Ф. Там во ві́несли, поста́вили в с'ічка́рни чи де там.

А може, тато молотив його перед Шедрим вечором?

М.Ф. Тепе́р не моло́т'ит.

А за Польці як було?

М.Ф. Та то так, пе́рше бу́ло так. Тепе́р де мо́лоті́т.

А може, молотили перед Шедрим вечором чи перед Багатим вечором? Чи як у вас кажуть?

М.Д. Пе́ред Св'а́тім ве́ч'іром.

Святий вечір шостого, а 18 січня перед Їорданом – це Шедрий вечір чи Багатий вечір?

М.Д. Шче́дрий.

Шедрий вечір. А чого його так називають?

М.Д. С'в'а́тій ве́ч'ір, Шче́дрий ве́ч'ір, Нові́й р'ік.

А чого називають “Шедрий вечір”?

Надсяння: традиційна культура і побут

М.Д. Та то Шчедр'івка, то шчедруйут. То в С'в'ятий кол'адуйут, а називайут Шчедрий, бо то йе, но, Шчедр'івка, йдуть шчедрувати.

Дівчата ходили?

М.Д. Хлопц'і хód'ит і д'івчáта. Д'івчáта хлопц'ам, а хлопц'і д'івчáтам хód'ит. Так б́уло і так йе.

Отже, де були хлопці в хатах, туди дівчата йшли і їм шчедрували?

М.Д. Так.

Зрозуміло. А не було у вас такого, щоби на Шчедрий вечір малювали якісь хрестики?

М.Д. Мал'увáли.

З чого?

М.Д. То робіли так'ий хрест, типér рóбл'ат з т'іста.

А з якого тіста?

М.Д. Но, пр'існо́го тако́го. То с'а не со́л'ут то́йе т'істо і рóбл'ут так'і на Шчадр'івку...

Розкажіть, як ви це робите? Може, ви ще щось при цьому промовляєте?

М.Д. Та во..., кáпку з крейди зробіла.

М.Ф. З хл'іба робіли хрестик'и в нас. То рóбл'ит фсе, ше й типérка.

М.Д. Тепér шос' зачинайут: áбо вишивайут так'йво́ хрестичк'и, áбо крейда́ то крейда́, то с'і лишáйе...

М.Ф. Крейда́. Тримайут в хáт'і вишите, а надвор'і...

М.Д. Крейда́ то с'і то́го не стосуйе, а з т'іста то рóбйит і тудий, йак йи, но, туйу вон ... печуть палани́чку такú, знайете. І то ка́жут: вона́ дуже пом'ична́. Ототой йа то́йе знайу. Вона́ дуже пом'ична́, тако́ йак засла́бне л'удина́ чи там дитина́, туйу палани́чку дайут йісти... но, дайут йісти.

Паланичку роблять з того тіста, що і хрестики?

М.Д. З то́го. Зам'исит'с'а там, його́ с'а не со́ли, і з то́го т'іста за́раз печуть такú палани́чку, кáпку лишіли, ск'іл'к'и... Так'ий пл'áчок но спечуть і все лішит на хрестик'и. І то йак та́ко заслаба́ “Ой, жив'іт боліт, ой, жив'іт”, то дайут кусóчок то́го, і вонó пом'ичне́.

А ті хрестики робили в хаті чи і в стайні?

М.Ф. Скр'із', скр'із'. Во по двéрох.

Господиня робила?

М.Д. Та то л'убе́ мо́же.

Здається, що не міг кожний.

М.Ф. Так. Д'ігíна не б́уде робіти, бо вона́ не знайе, не м'йе. А то робіли так'иво́ дорóслі. Йа знайу, во та Миросла́ва. Та варіли вечéру: “Та йди там поробі́ хрестик'и, óтак ... Робі́ хрестик'и тако́”.

А хліб брали з собою під паху?

М.Ф. А хл'іба то йак кро́пл'ат... То хл'іб беруть п'ід па́ху і так.

Це все було на Щедрий вечір чи...?

М.Ф. На Щедрий.

Чи на Новий рік?

М.Д. На Новий ... На Щедрий кро́пл'ат.

Перед Новим роком?

М.Д. Ну. Н'и, н'и, н'и. То на Щедрий в'еч'ір кро́пл'ут і Щедр'івка та дру́га, на віс'імна́йц'ате. Тоді по двор'і кро́піти, йак ви ка́жете, скр'із' по ста́йни, де там ма́йут, по хата́х... По двор'і кро́пл'ат.

А худобі не дають їсти того хліба?

М.Д. Та де, да́йут їй...

А в який день худобу спеціально годують хлібом?

М.Д. Йа де зна́йу... Ка́пку с'а да́е там то́го.

Вечеряєте на Щедрий вечір чи на Святий вечір?

М.Д. В нас на С'в'атий...

На Святий вечір, так? На Святий вечір годували худобу. Може, у вас ще паланичку пекли, яка дуже помічна є? Може, такий хлібець називався "щедрак"?

М.Д. Щедра́к? Йа хл'ібе́ц не зна́йу, йа зна́йу тіл'к'и палані́чку що печу́т.

У вас цього не було.

М.Ф. Йа вам за́ра ска́жу. Йа запам'я́тала, йак йа бу́ла ма́ла..., то фсе йак то прийшлі́, така́ бу́ла ма́ла д'івчина, йа си там прис'іла там на ф'іру і там б'ігала по по́л'у і: "Во м'я Отц'а і Сі́на і С'в'а́того Д'уха. Го́споди Бо́же, поблагослови́ то́йе по́ле, зарод' врожа́й". Так то йа пам'я́та́йу.

Він вас так хрестив?

М.Ф. Н'и, мен'е н'и, нашо́ мен'е. По́ле те, що мав с'і́яти на по́ли. Так ко́ліс' давно́ робі́ли. А тип'е́р де там хто то ро́бит.

Коли тато йшов орати або сіяти, то він був у шапці чи без шапки?

М.Ф. Без ша́пк'и...

М.Д. Прийшо́в на по́ли, "Во м'я Отц'а і Сі́на", ша́пку ск'і́нув...

Це як йшов сіяти. А орати?

М.Ф. В ша́пц'і. Йа о́ру в ша́пц'і, а с'і́ю без ша́пк'и.

Орете в шапці тільки тому, що холодно, чи такий звичай?

М.Ф. Ша́пка там бу́ла тайво́... Шо́ би не с'і́яв: чи ов'е́с, чи пп'ени́ц'у, що-небу́д', не ма́йе зна́чен'а, чи жи́то – фс'о ск'и́дав ша́пку і фс'о...

Скажіть, що таке "полі́зник" чи "пала́зник"?

М.Ф. То на йак'е́с' с'в'а́то прихо́д'ит.

На Введені́с?

М.Ф. На йак'е́с' с'в'а́то, йа зна́йу, йак при́йдут. І ка́жут, що слаба́ л'уді́на.

Надсяння: традиційна культура і побут

Якщо слаба людина, то винен полазник?

М.Ф. Ну. Ой, прийшплá слаба́ і йа засла́бла. Та де так'е йе?

А може, було таке свято, що ви заводили до хати коня, або вівцю, або барана?

М.Ф. То на В:едені́йе заво́д'ит, шоб с'і фс'о фáйно véло.

На Введені́є заводять?

М.Ф. На В:еден'і́йе, бу́ло на В:еден'і́йе. Кúрку прино́с'ит. А та йак йе малé, йак там шос' так'е вот... Кон'а́, де там кон'а́ до хáти.

А може, заводили колись за Польщи́?

М.Ф. Кон'а́ йа не памі́нга́йу, би хто кон'а́...

Заносять птицю або...

М.Ф. Так'ево́, з др'ібно́го. А́бо кúрку принесу́т, а́бо там кáчку, чи гус', чи і́ндик.

В який день це було?

М.Ф. На В:еден'і́йе, би с'і véло фс'о.

І тепер так роблять?

М.Ф. І типéр так дéхто рóбит.

І ви робите?

М.Ф. Йа не рóбл'у то́го.

Що робили на Петра? Петрували?

М.Ф. А, Пéтра. То д'іти йшли зáраз, то де був Пéтру, хо́д'ит.

Що вони робили на полі?

М.Ф. Копáйут Пéтра так'е, с'ідáйут і то... І беру́т воду́, вино́, гор'івку, хто сі́ра, ма́сла. І так соб'і то... Печен'а мал'і, так'ево́, цук'ерк'и...

Це роблять ввечері, вдень чи зранку?

М.Ф. Вдén'.

А корови пасуться?

М.Ф. Корóви пасу́т'с'а.

Там, де корови паслися, спеціально обганяли поле хоча б упродовж тижня?

М.Ф. Лу́ку ві́копали, обикла́ли, майі́ли кв'ітами з тих, шчо кв'ігли на по́ли.

Але маї́ли?

М.Ф. Ну, кв'ітку прино́сіли..., ві́копали такú [рівчак колом або прямокутником. – М. Г.], напхáли кв'і́тів...

Скажіть, будь ласка, коли приходили до вас свататися, де в той час ви були: в хаті чи до дівчат втекли?

К.Ф. Та чо т'іка́ла?

Сиділи в хаті і чекали?

К.Ф. Виході́ла, знако́милас'а.

с. Вербляни Яворівського р-ну Львівської обл.

А може, ви біля пічки стояли, робили якусь роботу?

К.Ф. Таде. Йак б́ула роб́ота, то роб́ила.

Коли приходив молодий, ваш майбутній чоловік, то він щось приносив із собою? Може, свати приносили?

К.Ф. Ну то йа вам так ска́жу: в'ін бив д́уже з б'ідної роді́ни.

Але все одно мусив щось мати з собою.

К.Ф. Ну, ...п'ішо́в служі́ти. А́ле йак то каза́ли, бі́ли б'ідні багач'і. В'ін при́йшо́в, бо в'ін не мав де жи́ти.

Він ішов до вас у прийми?

К.Ф. Та, в з'ат'і йшов.

Як називали чоловіка в тому випадку, коли він ішов у прийми: приймак чи зять?

К.Ф. З'ат', з'ат'.

Зять казали?

К.Ф. З'ат', абі́ вз'ат'.

Зять, абі́ взять? А весі́лля вам справляли?

К.Ф. Справл'а́ли.

Скажіть, будь ласка, де ви одягалися, коли мали вас вести до шлюбу?

К.Ф. Ф хат'і вбира́лас'а, так...

Чи в коморі?

К.Ф. Таде́ в комор'і.

Не заводили вас до комори?

К.Ф. Н'и.

Коли вас готували до шлюбу, ви на шось сідали?

К.Ф. Шо́ там. На шос' с'іда́ла...

На кожух, а може, на подушку?

К.Ф. А-а-а, йак с'а вбира́ла.

Так. Як це було?

К.Ф. Та шос' там п'ітк'іну́ли п'ід но́г'і.

Під ноги чи для того, щоб ви сіли на ослін чи на лавку?

К.Ф. П'ід но́г'і. Та де там с'ідав с'і д́уже вбира́ти.

А в церкві на чому стояли? Рушник був?

К.Ф. Ну та рушні́к був. На рушниц'і кл'ика́ли, прис'ага́ли. С'в'ашч́е-ник в нас був знако́мий, бо в'ін в с'в'ашч́єника служі́в.

Коли вас повінчали, то ви ще обходили навколо стола?

К.Ф. Так, так.

А рушник тягнули ногою за собою?

К.Ф. Н'и.

А коли ви повернулися від шлюбу, то в хаті ходили навколо стола?

К.Ф. Йак до́вко́ла?

Може, навколо стола ходили в себе в хаті?

К.Ф. Н'и.

Надсяння: традиційна культура і побут

- А може, через стіл перелазили?*
К.Ф. А, через ст'іл так.
Через стіл перелазили?
К.Ф. Айягже.
А чому так було?
К.Ф. А йа знайу, то така біла...
А на столі в цей час що було?
К.Ф. Ну та що було, то зібрали там, пок ми перескочили.
Ви перескакували разом з чоловіком?
К.Ф. Ну а йак?
Вас вели за хустину чи за рушник разом? Може, вам руки зв'язували, коли ви йшли за стіл?
К.Ф. Н'и, такого не біло.
А не було такого, щоб ваш чоловік викупував місце у вашого брата?
К.Ф. Такого не було, то тепер, знайте, по-фс'акому йе...
А коровай у вас пекли?
К.Ф. Так, коровай пеклі.
Коли пекли коровай, то й пісні співали.
К.Ф. Ого-го, с'п'івали.
Які? Може, ви знаєте?
К.Ф. Та фс'ак'і, фс'ак'і с'п'івали. Та де йа пам'ятайу.
Не пам'ятаєте, так? А може, ви ходили навколо діжі?
К.Ф. Н'и-а. То в нас не було.
А в чому у вас виробляли коровай?
К.Ф. Ну та в д'іж'і виробл'али, м'ісіли. На стол'і виробл'али.
Місили в діжі чи в почвах, кориті?
К.Ф. Таде в корит'і. В д'іж'і.
А не було такого, щоб вас потім на віко діжі садили?
К.Ф. Н'и, н'и. Кáжи, що хáта – йинакша наука.

- Ви знаєте, що таке Святий вечір?*
К.Ф. Чо ж би н'и.
Які страви готували у вас на Святий вечір?
К.Ф. Фс'о, фс'о, фс'о.
А перша яка мала бути?
К.Ф. Пёрши – кўт'а.
Ви першою починали кутю їсти?
К.Ф. Айягже, айягже.
А далі яка страва?
К.Ф. ...Йакáс' зўпа з губ. Так'е, так'е, голубц'і... Фс'о йіли.
А часник?

К.Ф. І часнік був на стол'ї.

Що робив тато, а що робила мама перед Святою вечерєю?

К.Ф. ...Приносіли сніп.

Щось казали?

К.Ф. “На помайб'ї, на шч'аст'а, на здор'овл'а, шобі л'їпше, йак тор'їк”.

Хто сніп заносив – чоловік чи жінка?

К.Ф. Хлоп фсе несé.

А баба що несé?

К.Ф. А баба н'їц не несé.

А солому?

К.Ф. Ну там д'їти йак'ї йе, солóмою с'а т'їпат'с'а.

А на стіл що ви стелите?

К.Ф. С'їно.

А на сїно що?

К.Ф. Обр'ус.

А під сїно чи під обрус що кладете?

К.Ф. А, пшениц'и м'ала б'ути ...

Зверху?

К.Ф. Зв'ерху.

Скільки?

К.Ф. Ну та зérно.

Зерно? На тому місці, де має стояти кутя?

К.Ф. Так, так.

А де дїдо стояв?

К.Ф. А д'їд ф кут'ї.

А зубчики часнику де клали?

К.Ф. Кл'али зб'оку.

По кутах?

К.Ф. Н'и, н'и, по кутах н'и.

А під ноги щось клали?

К.Ф. Нанéсли солóми, д'їти с'а б'авили, йак б'їла.

Той дїд з чого був?

К.Ф. Ну жїтн'її чи пшеничній.

Вїсяний, може?

К.Ф. В'ївс'аний н'и.

Може, ви знаєте, з якого збїжжя був той дїд – із зажинкового чи обжинкового?

К.Ф. Зажїнк'и, зажїнк'и.

Із зажинку робили того дїда, так?

К.Ф. Та.

До якого часу стояв дїд у хаті?

К.Ф. До Новóго рóку.

До Нового року?

Надсяння: традиційна культура і побут

К.Ф. Так. На Новій р'ік ранен'ко д'іти п'ішли новол'ітувати і дівна* хашіли д'іда, вінесли. Бо йак біли прийшли, то біли того д'іда молотіли т'і д'іти.

Новолітники?

К.Ф. Новол'ітник'и, новол'ітник'и.

Чим вони молотили?

К.Ф. Пáвком біли, молотіли.

А де молотили?

К.Ф. Та ф хат'і молотіли.

Може, вони щось приговорювали?

К.Ф. “На помáйб'і, на пчáст'а, на здорóвла, на Новій р'ік, шобі́ б́уло л'іпше, йак тор'ік”.

І посівали?

К.Ф. Пос'івáли. А йшли: “Най с'а рóдит, най с'а рóдит, най с'а рóдит...”.

Як йшли вже від вас?

К.Ф. “...Жі́то, пшени́ц'а, фс'а р'і́л'ні́ц'а”. Фс'о.

Новолітники по одному ходили, по три...?

К.Ф. По к'і́лка рáзом. Пйáт', в'і́с'ім...

Може, вони ще скакали, може, падали?

К.Ф. Таде́. Чéмн'і.

Чемні?

К.Ф. Чéмн'і, чéмн'і, с'і дві́ли, жи́бі йім да́ти трóх'и грóш'і.

Гроші давали?

К.Ф. Дес' йакáс' роді́на йак'і ше бу́лочк'і, вобáранц'і. Во то.

Це називалося “вобаранці”?

К.Ф. Ну.

То ви самі виносили діда з хати?

К.Ф. Ну, айáгже. Скорше...

Хто виносив?

К.Ф. А чолов'і́к.

Може, ще ваш тато.

К.Ф. Ну йак тáто бив, то й тáто ше вино́сív.

А він не молотив того діда сам?

К.Ф. Та чим йу мав молотіти там?

Палицею. Може, де в стодолі?

К.Ф. Тóго не б́уло.

А солому коли виносили з хати?

К.Ф. Тоді́, йак д'і́да, так і солóму.

Солома лежала майже тиждень?

* дівна ‘четверта година ранку’

К.Ф. Но.

Майже тиждень лежала солома. Тоді що робили з нею?

К.Ф. Ну стеліли дес' на город'і.

Худобу не годували?

К.Ф. Таде.

А що з дідом потім робили, як його винесли?

К.Ф. Та там йа не знайу. Шо робіли? Та йу там шос' зробіли пот'ім.

Може, його молотили потім?

К.Ф. Чи с'ічку пор'ізали худоб'і, чи шос'.

Солому могли порізати. А з тим зерном що робили?

К.Ф. Не знайу. Не майу пон'ат':а.

Коли починали вечеряти, тато заносив діда у шапці чи без шапки?

К.Ф. Таде, без шапк'и.

Без шапки? А газдиня не ходила до худоби перед вечерєю?

К.Ф. Н'и.

А коли годували худобу?

К.Ф. Ну там пер'ід веч'іром фсе нагодували. Зак'ім вечер'али, то і худобу нагодували.

Давали їй спеціально хліб?

К.Ф. На друг'ий ден' то там давали шос'.

Тобто вже на Різдво щось давали?

К.Ф. Так. А шо? Хл'іб давали. Шо там ше? Шо хто м'іг, то дав. Тоді не било такого дуже..., бо не било з чого, бо било круто, т'ажко.

Та так, але...

К.Ф. На с'в'ата с'і готівили, але...

Скажіть, будь ласка, у вас на Святу вечерю хліб на столі лежав?

К.Ф. А йак?

Один чи три?

К.Ф. Два.

Два? А верхній хліб часом не перев'язували повіском?

К.Ф. Н'и. Того не било.

Не було такого звичаю, щоб на Різдво купали той хліб?

К.Ф. Н'и.

Може, котили хліб від порога до стола?

К.Ф. Н'и, того тожи н'и.

Що робили діти, коли занесли солому і постелили під стіл?

К.Ф. Квокали, жибі потім кур'і квокали, шобі квочк'і б'ули.

Що робили потім з тим сіном, що було на столі?

К.Ф. А там коровам под'іліли.

А це сіно під квочку не стелили?

К.Ф. Н'и, н'и, н'и.

Надсяння: традиційна культура і побут

Не було у вас такого?

К.Ф. Н'и, тако́го не б́уло.

А що робили потім з тією пшеницею, що лежала на столі?

К.Ф. Кúр'ам да́ли, кúр'і з'іли.

Ку́рям давали? А може, був такий звичай, щоби зерно з діда або з вінця додавали до збіжжя, як ішли перший раз сіяти?

К.Ф. Н'и. То фс'úда по-іна́кшому б́уло. В вас іна́кше, в нас іна́кше.

Як ворожили дівчата перед Новим роком, щоби вийти заміж? Може, і ви ворожили?

К.Ф. Ну то шос' рихтува́ли. . . : “Молоде́ц', вдове́ц', молоде́ц', вдове́ц'”.

Що їм там вийшло, йа́к'ий посл'ідний стовп там бив, чи на вдів-ц'а́, чи на молодц'а́. Так'е б́уло, б́уло.

А чоботи кидали через дах?

К.Ф. Н'и.

Скажіть, будь ласка, може, ви знаєте, що таке “щедрак”?

К.Ф. Йа не зна́йу то́го.

То з кожної страви, яка залишалася на Щедрий вечір, робили таку паляницю і потім. . .

К.Ф. То б́уло фс'а́ко.

А у вас?

К.Ф. Йа за́біла. Та де то мо́жна фс'о ма́ти на голов'і.

Не пам'ятаєте?

К.Ф. Не пам'и́га́йу.

. . . Скажімо, орати, сіяти?

К.Ф. В нас фсе чолов'я́к.

Все чоловік починав. А чому?

К.Ф. Ж'інка поза́д'і.

А чому?

К.Ф. Ну шос' така́ б́ула. . . , така́ мо́да.

Що робив чоловік на подвір'ї з кіньми чи з волами, коли йшли в поле?

К.Ф. Ко́н'і б́ули, ко́н'і. Нічо́го. В'ін там покроп'ів, пос'в'ати́в і фс'о.

На подвір'ї?

К.Ф. На подв'і́р'і.

Ви не обсівали коней?

К.Ф. Н'и, н'и.

Тоді ви ще щось давали чоловікові в поле: хліб, може, свячену воду?

К.Ф. Н'и, то́го не б́уло.

Не було, як ішов орати. Може, він брав з собою яйце свячене і клав у борозду?

К.Ф. Н'и.

Чоловік сів простоволосий чи в шапці?

К.Ф. А йа́к б́уло гар'а́чо, то йа́к мав с'і вбирати.

с. Вербляни Яворівського р-ну Львівської обл.

Яка б не була погода, міг бути в шапці.

К.Ф. Тóго не б́уло в нас.

Не було? Зрозуміло. А хто починав перший зажинати — жінка чи чоловік?

К.Ф. Ну та б́ули рáзом жáли.

Обоє разом жали?

К.Ф. Ну а йак?

Як ви починали жати?

К.Ф. Тóго в нас не б́уло. Нажáли, жáли.

Не було так, що помолитися Богу, поклали, може, хліб десь на ниву?

К.Ф. Н'и, н'и-а. Коліс' нажáли женц'і. Хто не мав своїй с'імн'і, то там нанимáли, платіли. Жáли, складáли в полук'іпки.

В полукіпки складали?

К.Ф. Ну айáгже.

З першого снопа нічого не робили, з того, що нажали?

К.Ф. Н'и, н'и, н'и.

А на обжинках були у вас якісь звичай? Не було такого, щоб дівчині вили вінок, спеціальну дівчину вибирали? То могла бути молодша сестра, могла бути якась з родини.

К.Ф. Н'и, не б́уло.

На Першу Пречисту якесь зілля святити в церкві чи ні?

К.Ф. Ну а йак мóжут с'в'атіти?

А знаєте, як на Маковея святять?

К.Ф. А в нас на Маковéйа мак с'в'іт'áт.

Коли?

К.Ф. Вóду с'в'ачéну. На Маковéйа.

На Маковея?

К.Ф. Так, так. Вóду с'в'ачéну, мак. А б'іл'ши...

А квіти святити?

К.Ф. Кв'іти то мóжут с'в'ітіти.

Які?

К.Ф. Ну фс'ак'і. На горóд'і назбирáли.

А яблука коли святити?

К.Ф. На Спáса.

А на Спаса б́ільше нічого не святити? Тільки яблука і сруши?

К.Ф. Так, так.

А на Великдень не клали яйце на могилу?

К.Ф. Н'и, н'и, н'и.

Яблука клали на могилу?

К.Ф. То х'іба хто соб'і сам несé.

Надсяння: традиційна культура і побут

Яблука, може, кладуть?

К.Ф. Но, айа́гже... Там на Ма́тку Бо́жу беремо́ йа́пка, беремо́ йак'ес' пéчиво шос', кладу́т цук'е́рк'и на гр'і́б.

Це для дуи покійних предків?

К.Ф. Айа́гже. По́тім, а по́тім то пси пойд'а́т то фс'о.

У вас на могилках колись садили дерева?

К.Ф. Н'и, на мог'і́лках не сад'а́т.

А колись, за Польщі?

К.Ф. А ко́ліс' то так'і дурні́ бі́ли, то там цві́нтар йе в нас, насади́ли, то типе́р не зна́ти шо з тим робі́ти. І позн'і́ма́ти – йако́с' н'іхто́ не зн'і́ма́йе, а нін'ка хресті́ поста́вили ти доро́гі, а йагбі́ тучи́ йака́с' не дай Бог – фс'о́ би повал'а́ло.

Зрозуміло. А які дерева садили колись?

К.Ф. ...Шо то воно́ висо́к'е росте́. Не зна́йу, шо то воно́ бу́ло.

А яблуня, вишня, черешня?

К.Ф. Таде́, так'і́х н'і́, так'і́х не сади́ли.

Таких не садили.

К.Ф. То типе́р, головне́ шос' йак'ес' так'е́ де́рво насади́ти довко́ла цві́нтару.

К.Ф. Ну та чо, печу́т, де́хто й па́ску пече́ в четве́р.

А пекли спеціальні хлібці для бідних? Якщо бідний колись за Польщі заходив, то йому дарували той хлібець.

К.Ф. Чо не дарува́ли, дарува́ли.

Дарували?

К.Ф. О-о, йак'ес' б'і́дний бі́ло, ході́ли, типе́р нема́.

У суботу паску не можна пекти?

К.Ф. Та чо н'и, та пеклі́. Ф субо́ту пеклі́.

В суботу.

К.Ф. То ф пйа́тниц'у гр'і́х сади́ти.

Чому?

К.Ф. Ну ф пйа́тниц'у Велико́дну не мо́жна...

А такого не було звичаю, що вже посвятили паски...

К.Ф. Мойа́ ма́ма каза́ли: ра́нчи мойа́ ма́ма св'а́тіла в Велико́дну пйа́тниц'у́. Спеклі́ і слабува́ли. По́тім переста́ли.

А не бігли у вас від церкви додому: хто швидше приблизить додому з паскою, тому буде краще?

К.Ф. Н'и, з па́ском нормал'но йшли. То з водо́м с'в'аче́ном то б'і́гли.

На Йо́рдан?

К.Ф. На Йо́рдан'. Та.

А чого?

К.Ф. То козали, жо прійде, то буде багач великий.

Ага. А паску не давали худобі їсти, крайчик такий?

К.Ф. Айа-а-гже. Носиц'с'а, носиц'с'а фсе. Айагже.

З усіх чотирьох боків різали чи тільки з одного.

К.Ф. Та так, просто кусок вр'ізали.

Якій худобині давали? Коням давали?

К.Ф. Кон'ом, коровам.

Вівцям?

К.Ф. Та.

А свиням?

К.Ф. Свин'і н'и, не давали.

А чому так?

К.Ф. Ну так. Йак зо столá змели, її дали.

Але щоби спеціально?

К.Ф. То н'и, н'и.

Після обіду зуляли біля церкви?

К.Ф. Ну, то називали, с'п'івали "йаголійк'и". То весело було.

Що таке "яголійки"?

К.Ф. То так'і п'існ'і, "йаголійк'и" називали.

Ви хоч одну знаєте?

К.Ф. Та йа йу зап'імнула... Говорили і танц'ували. І говорили, і фсе.

Тільки молоді ходили?

К.Ф. Ну айагже. Д'івчата, д'івчата.

Жінки?

К.Ф. Ж'інк'і н'и.

Баби не ходили? Тільки дівчата?

К.Ф. Та.

Ви знаєте таке слово, як "колодка"?

К.Ф. То йак колодка, жо с'і засуваїе?

Ні, то такий був звичай: якщо дівчина вчасно не вийшла заміж, то її перехоплювали і прив'язували колодку. Мусила викупувати.

К.Ф. Н'и, того не було.

На запуси варили вареники чи пекли пироги?

К.Ф. Вареник'и.

А в понеділок мусили баби полокати зуби чи ні?

К.Ф. Айагже, в плавн'і. Отам ш'іс' к'ілометр'ів ходіли вони. Там йе так'ий... там м'істечко.

І що вони там робили?

К.Ф. А, йак то молод'і. Йшли дорогойу і в л'іс фступали в'ітпочивати.

То компан'іа була.

Зрозуміло. Що це таке "полазник"?

Надсяння: традиційна культура і побут

К.Ф. Йа йу не мѳжу роз'їбрати, що то...

Кажуть, що в якийсь день бабам не можна ходити по хатах.

К.Ф. А-а-а.

В який це день було?

К.Ф. Того йа...

На Введенїс чи на Рїздво?

К.Ф. То на Воведенїе, здаїес'а.

А чому бабам не можна було ходити до хати?

К.Ф. Ну шос' так'е...

Не було такого звичаю, щоби спеціально запускали собаку або заводили коня до хати?

К.Ф. Кон'а заводили, но йа зап'їмнула, котрого дн'а. Чо не бїло? Конеї заводили.

Може, на Новий рік це було?

К.Ф. Шос' так'е, шос' так'е, по-мѳйему.

На Новий рік чи на Рїздво?

К.Ф. На Р'їздво н'и, тїл'ко на Нѳвий р'їк.

Тодї, як новолїтники ходили?

К.Ф. Так.

І хто заводив того коня до хати?

К.Ф. Госпѳдар.

Госпѳдар заводив?

К.Ф. Так.

А таки заводив? Не казав, що це полазник?

К.Ф. Н'и, н'и, н'и.

На Новий рік було бажано, щоб першї прийшли хлопці або чоловіки, а не жїнки.

К.Ф. Но.

Може, на Новий рік спеціально пекли пироги чи варили вареники?

К.Ф. Та варїли, варїли.

Це, власне, до Нового року...

К.Ф. Фс'о бїло.

Село Вороблячин

Яворівського району Львівської області

Інформатори:

Степанія Михайлівна Василюшин (далі – С.В.), 1925 р. н.

Ганна Михайлівна Філіпович (далі – Г.Ф.), 1929 р. н.

Записав Михайло Глушко 13.07.2006 р.

Коли перший раз виганяли худобу на пащу?

С.В. То йа вам кáжу, то на Йўра.

У вас на Юрїя виганяли?

С.В. І тримáли кв'ітку і з кв'ітком виган'áли. Во та, шо на Кв'ігну нед'іл'у вис'в'áчуїт.

“Квітка” називалася у вас?

С.В. У нас, ну. А в вас?

Баськи, гусятка...

С.В. А в нас кв'ітка. Тов кв'ітков виган'áли пáсти. Пёрший раз виган'áїт... Пос'в'атїли, вїв'їли корóву, покропїли вóдом с'в'ачéном. Во таквó, покáжу, виган'áли чéрез вогóн'.

Що клали під порїг?

С.В. Сок'їру.

І бїльше нїчого?

С.В. Н'и.

Цю кв'ітку ви тримали голїруч чи, може, рукавицю брали?

С.В. То гол'їруч.

А під пахою щось мали? Хлїб, наприклад?

С.В. Та окрúшок брáли з собóв, був окрúшок.

Тодї, коли перший раз виганяли худобу зі стайні, брали під паху “окрушок”?

С.В. Н'и, н'и. Прóсто вїгнали та й фс'о.

Г.Ф. Вїгнали.

С.В. Положїли сок'їру, розпалїли вогén', гор'їв.

На чому вогонь горїв ?

С.В. Прóсто так там зробїли дес' трóпка, там багáто н'и, бо корóва би не перейшла. Положїли на порóз'ї, шóби то перейти. І сок'їру, шóби то сок'їра, шóби бїла здорóва корóва, йак та сок'їра.

А щоб відьми не відбїрали молоко?

С.В. Ну то спáл'ували в'їд'му.

Надсяння: традиційна культура і побут

- Як?
- С.В. Во то шо там гор'іло.
- Ага, те, що горіло, спалювали. Це була солома чи...?*
- С.В. Та то шо там навйза́ли: с'в'аче́нойе з'і́л'и чи там шо...
- І свячене зілля?*
- С.В. Ну, с'в'аче́не з'і́л'и попала́ли...
- А може, там була та солома, що лежала у вас на Святий вечір?*
- С.В. Та то́її соло́ми не б́уло йу.
- Не залишали аж до цього дня?*
- С.В. Н'и, н'и.
- Що робили у вас на Юрія?*
- С.В. На Йура...
- Скажімо, не стало паші, а весна рання, а до Юрія ще далеко. Могли виганяти худобу раніше? Чи лише на Юрія?*
- С.В. Ну в нас так йако́с', ви зна́йте, ра́н'че не виган'а́ли, шосто́го майа́, бо́рше не виган'а́ли в нас.
- А може, був такий день, коли коровам вінці плели?*
- С.В. В нас тако́го не ...
- Г.Ф. Чека́й, в'і́н'ц'і плели, зна́йеш... Гна́ли з па́шин'а, коро́вам в'і́нчик'и закла́дали на го́лову.
- С.В. Ну та то бив Бо́жого т'і́ла, кв'іточк'і́ с'і́ с'в'ат'а́т.
- Г.Ф. А... пастух'і́ па́сли, плели в'і́нчик'и і коро́в'і на го́лову закла́дали.
- С.В. А тим в'і́нчиком на куро́ву, до куро́ви.
- То на Бо́жого ті́ла плели чи святили?*
- С.В. Та, та.
- То коли?*
- С.В. Ну ко́лі? Не дай Бо́же, фсла́бне, то той, тим в'і́нчиком на куро́ву, до куро́ви.
- А на Бо́жого ті́ла вінчики плели?*
- С.В. Плели пастух'і́.
- Завішували на роги?*
- С.В. На ро́г'и ... закла́ли. Гна́ли перéд куро́ви, йак йа ше ході́ла, напéвне, зв'і́там во гна́ли худобу з в'і́нчиками.
- Г.Ф. В нас тако́го не б́уло.
- С.В. Пéвне, шо не б́уло...
- А ви з цього села чи з іншого?*
- Г.Ф. Та з то́го.
- Але з іншого кінця?*
- С.В. З к'і́нц'а́, та йу ході́ла на робо́ту в тамто́й к'і́не́ц.
- Г.Ф. Йа в дру́г'ім сел'і́ жи́ла, на прис'у́лку.
- Але це недалеко? Це також Вороблячин?*

- С.В. То Воробл'ачин. Той прис'улок то фс'о до Воробл'ачина.
А що у вас робили на Великдень, крім того, що пекли паску? Фарбували яйця...?
- С.В. Ну паску пекаї. Коли? Чи с'ватіти?
Так, святити.
- С.В. П'ісали п'ісанк'ї, йайц'а варили, кубасу робіли, сир робіли, ма́сло. То фс'о...
Писанки писали писаками?
- С.В. Так, так. Ку́л'ку такú ма́ли..., мача́ли.
Чи варили яйця в цибулинні?
- С.В. То робіли так'е і в нас.
Як тоді їх називали?
- С.В. То крашанка.
Крашанка. Значить, між ними є різниця?
- С.В. Ну.
Скільки робили таких крашанок і писанок?
- С.В. Та ба́гато. Біли д'івк'ї, ходіли ломкач'ї лóмкати.
- Г.Ф. То ше далéко йу до то́го.
- С.В. То т'ї крашинк'ї то спец'іал'на пам'ятка. Каза́ли, коли Ісус Христóс воскрес, а жиді́ тримали йайц'а на стол'і і ка́жут: “Не мо́же так'е б́ути”. Вони ж сказа́ли, вони ж замúчили Ісуса Христа́, роз'іп'їали, помéр. А каза́в, що Христóс воскрес. І рух п'ішóв, що воскрес Ісус Христóс, а той старший жид ка́же: “Не мо́же так'е б́ути. Йакшо́ ті йайц'а йе б'їл'і, то вони не б́удут чирвóними”. І момéнт вони с'а червóні зробілис'а. І на ц'у пам'ятку во т'ї крашанк'ї с'ват'ат.
- Кажуть, що на Великдень дівчата мусили подарувати хлопцям писанки.*
- С.В. То не так, то б́уло в понед'ілок, хлóпц'і йшли лóмкати.
Може, і ви знаєте лóмкати?
- С.В. Зна́йем..., полóмкали, а д'івчата п'ісали п'ісанк'ї і в'носі́ли.
- Г.Ф. Дарува́ли то́ті п'ісанк'ї.
Заломкайте і мені.
- С.В. Ну чо н'и?
- С.В., Г.Ф. (*співають*):
Найра́нчи фста́ла кра́сна Гану́с'а.
Же й Христóс, же й воскрес,
Же й войі́стину, же й воскрес.
Найра́нчи фста́ла, ко́су чеса́ла.
Же й Христóс, же й воскрес,
Же й войі́стину, же й воскрес.
Ко́су чеса́ла, сад п'ідм'іта́ла.

Надсяння: традиційна культура і побут

Же й Христос, же й воскрес,
Же й войістину, же й воскрес.
Градку копала, в'іно саділа.
Же й Христос, же й воскрес,
Же й войістину, же й воскрес.
Жито і в'іно сін'о зацвіло.
Же й Христос, же й воскрес,
Же й войістину, же й воскрес.
Сін'о зацвіло, немного зродило.
Же й Христос, же й воскрес,
Же й войістину, же й воскрес.
Зродило воно тр'і йагодойк'и.
Же й Христос, же й воскрес,
Же й войістину, же й воскрес.
Перша йагодойка – йійі татунейко.
Же й Христос, же й воскрес,
Же й войістину, же й воскрес.
Друга йагодойка – йійі мамунейка.
Же й Христос, же й воскрес,
Же й войістину, же й воскрес.
Третя йагодойка – сама молодейка.
Же й Христос, же й воскрес,
Же й войістину, же й воскрес.
Сама молодейка, а вже заручена.
Же й Христос, же й воскрес,
Же й войістину, же й воскрес.
А вже заручена за поповим сїном.
Же й Христос, же й воскрес,
Же й войістину, же й воскрес.
За поповим сїном н'ічо не робіти.
Же й Христос, же й воскрес,
Же й войістину, же й воскрес.
Н'ічо не робіти, до церкві ходіти.
Же й Христос, же й воскрес,
Же й войістину, же й воскрес.
Тоб'і, Ганус'у, ломк'івка,
А нам п'ісаночок коп'ілка.
Же й Христос, же й воскрес,
Же й войістину, же й воскрес.
Тоб'і, Ганус'у, гречнаїа п'іс',
А нам п'ісаночок трійц'ат' ш'іс'т'.

Же й Христос, же й воскрес,
Же й войістину, же й воскрес.
А з тих трійц'іг' вóз'му дв'і,
Щчóби б́уло но мен'і.
Же й Христос, же й воскрес,
Же й войістину, же й воскрес.

Г.Ф. І сп'івали д'івчатам п'ід в'ікном, і [дівчата. – М. Г.] виносіли п'і-
санк'ї.

А ще була якась інша ломкавка чи тільки та одна?

С.В. То йе лóмкавка.

Тільки ту одну співали хлопці?

С.В. Ну та так, то йидн́у, пёвно, і б'іл'ше н'и. А ше в нас на Вели́ден'
гайвк'ї сп'івали. На вéч'ір, на вech'ірн'і.

Коли на Великдень вже все посвятили, кажуть, що старалися швидко прибігти додому.

С.В. Так, б'ігли. Б'ігли в нас б'ігом додóму. Та ше й тато нерáз дес'
с'м'їя́лис'і, зна́йте. Ше та йак пол'ак'и дзвоніли, тойвó возі-
ли паск'ї то на ф'ір'і. А пáску такó п'іклі вели́ку, шо нáв'іт' на
стол'і с'а не влазіла. Пйиц, то колис' пйици́ так'і вели́к'і булі, і
розвáл'ували т'і ч'ёл'уст'і, ту пáску вит'агáли. І пóтім пól'ак н'іс
пáску... і зáбив т'і йайц'а, то фс'о, влет'ів на сам д'іл... “І би м с'а
не дивувáв дурнóму, áле ти, старá, – кáже, – чо́го ти ше полéт'іла”.
Во так'е нерáз казáли.

То бігли з паскою додому чи не бігли?

С.В. Так, б'ігли з пáсков. І ше з водóв с'в'ачéнов скóро б'ігли...

А для чого?

С.В. А йа вам кáжу: зáдл'а тóго, жобі то скóро обробі́лис'а.

Обробилися скоро на полі?

С.В. Щчобі́ фсе рáнче б́ило. Ви там рóбите, а йа вже поробі́ла.

А не було такого звичаю, щоб давали паску худобі на Великдень?

С.В. Дай́ут.

Як це було?

С.В. А в нас так: ни пáску, а бирóт хл'іба, н'и бáбц'у. З йидно́ї бáбк'и
ц'ілу́шку в'ідкрóйут і ту ц'ілу́шку клад́ут тóже с'в'аті́ти. По-
с'в'ат'áт во і сіл' с'в'ат'áт. Йак то прій́дут л'úди з цёркви, берóт
зáраз сол'у, обси́пáют подв'ір'і, шобі́ неч́іста сила не п'ідході́ла.
А той хл'іб, ту ц'ілу́шку лóмл'ат і ск'і́л'к'и там йе худóби, то дай́ут;
і одно́ йийцé тирéбл'ат і дай́ут кúр'ім, шобі́ кúр'і н'ігдé не йшли
нестис'а. І б'іб с'в'ачéний, с'в'ат'áт б'іб. Б'іб зна́йте йак'їй? Роз-
си́пáют в комóр'і, по хáт'і, скр'із' пóп'іт хáту, щчóби щчур'і не
б́ули і т'ї́ї ропúх'и шóби не л'ізли.

Надсяння: традиційна культура і побут

Кажуть: коли давали худобі той окрасць, то не розмовляли. І у вас ні до кого не озивалися, як годували худобу?

С.В. Ну то йак біло добре, с'в'їта прийшли, йа тоб'ї пасочк'и дала. Ви знаєте, л'убит, йак до неї с'а говори, вона розум'їє.

Чи в якийсь день газдиня, годуючи худобу, не озивається ні до кого, хто би до неї не говорив?

С.В. В нас тако́го йа не...

Такого не чули? Можє, у вас ще в Чистий четвер щось спеціально робили на могилах, можє, розпалювали вогні десь?

С.В. Та в нас не робіли на могилах н'ічо́го, обчішчували. Та шо робили? Ходіли опсипали, опчішчували. Там градк'ї йє, то такуво́ гра́дочку зробіли.

А якщо приходили до вас бідні, то бідним щось дарували?

С.В. Коліс' нав'їт' на цвинтарі бабо́к багáто с'ід'іло... І то фс'і далі чи то йийцє, чи пісанку, чи пасочку, то так'ї біли пасочк'ї.

А не було звичаю, щоб бідні ходили від хати до хати?

С.В. Ходіли.

І що їм давали? Щось спеціально для них пекли?

С.В. Ну та йїм вот, шо там, шо там біло так'є. Приходів, просів, то́же скажу, д'ід. В нас бу́ло пїяг' сєстр'ів. Мо́йя найста́рша сестра́ бу́ла дуже га́рна. Прийшов д'ід і ка́же: “Да́йте нам шо, фспомож'їт”. Ма́ма ка́жут: “Шо вам да́ти? На вам гро́ш'ї”. – “Йа не хо́чу, бо йа гро́ш'ї ше за́губл'у”. – “Ну то на вам йайцє”. – “Мен'і с'а йайцє розіб'їє”. – “На вам хл'їба”. – “Мен'і с'а покрóхтит”. Ма́ма ка́жут: “Ну а шо вам да́ти? То і то не хо́чете, то́йє не хо́чете. Пшени́ц'і вам дам”. – “Шо йа бу́ду мо́лов? Да́йте ми д'івку”. А в нас був так'їй, зна́єте, бога́ч, і той д'ід так'їй був с'іл'с'к'їй. “Ти слухай, ти там зна́єш, та га́рну д'івку мен'і зна́йд'ї”. Та й прийшов в'їн до нас, до сестри́. “Да́йти ми д'івку”. Ма́ма ка́же: “Та нашó ти, д'їде, д'івк'и, шо ти з д'івком бу́деш робі́в?” – “А йа хо́чу ва́шої д'івк'и, да́йти ми”. Ма́ма ка́жи: “А йа тоб'ї не да́й”. – “А йа прї́йду до вас”. І ше й за тї́жден' приході, то́го кавáл'їра приво́ди... Але жо мо́йя систра́ не йшла за то́го ше, ма́ла ту хло́пц'а, вона тамто́го не хот'їла, а той хло́пец' чика́в ше і в'їн дуже хт'ів, зна́єте, сподо́бавси мо́йу систру́ і хт'ів с'а же́нїти. Мо́йя ма́ма ка́же: “Та чо с'а розпла́кав, йа ше ма́йу дру́гу та йа ти г'їдрóсту”. І в'їн чека́в, ви зна́єте, ш'їст' ро́к'ів, і прийшов, і тод'і с'і му́с'ів же́нїти.

І оженився?

С.В. Оже́нївс'ї. Та то не ба́йка.

Ми якраз плавно перейшли до весілля. Коли йшли сватати, то староста, старший староста, чи як у вас називають, щось брали з собою? Їх два було, три?

С.В. Тод'і с'а йшло... Ста́рости бу́ли, і та́то, ну і син.

І тато йшов?

С.В. Так, і тато.

Що брали з собою?

С.В. Гор'івку.

Хто – тато чи син?

С.В. Ну та що, старості несли.

Старости несли?

С.В. Та.

Тільки горілку? А хліб?

С.В. Хл'їба не брали.

Не брали? От ви ще казали, що дід сватав спочатку. Тобто спершу такі ніби вивідини були?

Г.Ф. То так'ий був п'їсланий.

С.В. Їа вам ше зас п'ївайу п'їс'н'у. То про св'атан'а.

Співайте, такого я не чув...

С.В. (співає):

За гор'у, за гор'у з'їшло й'асне сон'ічк'о.
Ст'ара м'ати к'аже до своїейі д'он'і:
– Не журіс'а, д'онечко.
Ст'ара м'ати к'аже до своїейі д'он'і:
– Не журіс'а, д'онечко.
– Їак же ж м'ен'і не журіт', не плак'ат',
Їак на с'ерц'і т'уга йе:
Вже л'іт'а м'инайут', йа хлопц'а не м'айу –
Л'іт'а м'ойі м'арно йдуть.
Війшла м'ати за пор'іг, на пор'іг,
За вор'от'а св'ати йдуть.
М'ати с'а верн'ула, до дон'і с'м'іхн'ула:
– Д'он'у, св'ати м'ід нес'ут'.
– Най нес'ут', най нес'ут',
Їа го піти не буд'у,
Їа хлопц'а не знай'у, ст'ар'іст не прийм'айу,
Їа за н'ого не п'ід'у.
– Д'он'у, йди, д'он'у, йди,
К'ажут л'уди, шчо бог'ач.
То йе д'обр'і л'уди, д'обре т'об'і б'уде,
Дон'у, йди за н'ого, йди.
– К'ажеш мін'і, м'ойа м'ам'о,
Шчо баг'ацтво – то йе рай,
А мен'і здай'ет' с'а, бог'ацтво мин'ет' с'а,
А на с'ерц'і б'уде жал'.

Надсяння: традиційна культура і побут

Дуже добре. Приходили свати і починали говорити, що вони щось купують або щось шукають. Як було у вас? Вас же також сватали.

С.В. Ну та б́уло. Д'івчина так не чу́їє, бо вт'іка́їє. Ну там приході́ли: “Доб́рий ве́ч'ір”...

А не торгувалися часом?

С.В. Так. Н'и. Вни там запу́кали, приход'ат і ка́жут...

Молодий був надворі?

С.В. Надвор'і, за́д'і фсе був. Фсе за́д'і то йе... Ка́же: “Ми л'у́ди по-дорóжні, ми зблуді́ли, шука́їємо сині́ц'і, га́рної д'іві́ц'і. Мо́же, в вас йе”. А ма́ти ка́же: “Та в нас йе. Йак хо́чете, то приход'і́т”. І приході́ли. Прийшла́ т'і старості́ – д'івчина спит. Але йа про-бача́їус'а... Прийшла́ старості́, пос'іда́ли за ст'і́л, гор'івку п'їут, дочка спит. Ма́ма пту́ркаїє, та́йя – спит соб'і́ і фс'о. Колі́с' то старості́ йшли, то попере́д не л'убі́лис'а.

Не зналися?

С.В. Йіх бат'к'і́ жени́ли. Там... зді́бали, ти ма́їєш сі́на, йа дочку́ і вз'а́ли п'ішла́. Та й ше молодá си раз пукнула, а в н'о́го запёр-лас'а... Зна́йте, йак спит, в'і́д:иха́їє фс'о т'і́ло. Вона ше раз. А молодій вчув – фс'о, не б́уде гор'івк'и пив, не б́уде брав тако́її... Йдем додо́м... І вихо́д'ат т'і старості́, йдут. Ма́ма, зна́йте, ма́ма фсе ра́да, шобі́ дити́н'і...

Щоби не засиділася в дівках?

С.В. Та. Колі́с' бив зв'ї́й полотна́, зво́її плéли, робі́ли, зна́йте, сво́їє полотно́. Ма́ма п'ішла́, ма́ма ту́йу зв'ї́й полотна́ принéсла, ка́же: “Па́не старосто́ве, чека́йте. На вам те́й зв'ї́й полотна́, но не пов'і́чте, шо мо́йя дочка́ то зробі́ла”. “Та н'і, н'і, ми не пов'і́мо, не пов'і́мо”. Та й п'ішла́. Ма́ма за пáл'у, по сра́ц'і: “Встай, йа му́с'іла за те́бе... зв'ї́й полотна́”. “Шо, шо?” – ка́же. “Полотно́, – ка́же, – йа да́ла, бо йа тебе́ буді́ла, а ти не чу́ла”. – “Де вони́ йе?” Д'івка за ні́ми: “Гей, пані́ старосто́ве, чика́йте”. Постава́ли: “Шо так'е?” – “Там ма́ма да́ли зв'ї́й полотна́, а йа там іго́лку запха́ла сво́йу такú, жо йа га́рно вишва́їу нев. Йа соб'і́ хо́чу ту і́глу вз'а́ти”. Та й старості́, зна́йте, полотно́ да́ли, а вона́ за полотно́ і п'ід па́ху: “Ого́, – ка́же', – йа ше не так перд'і́ла, йак згада́їу...” В'і́д'ібра́ла і фс'о. Старості́ подумáли, подумáли, ка́жут: “Слу́хай, то молодá, наро-бі́лас'а, здоро́ва, повечер'ала фа́йн'и та й в'і́д:ихáла вже”. Верну́ли і йі́ посва́тали.

Коли сватали дівчину, то вона була в хаті чи мусила ховатися?

С.В. Вона́ с'а схова́ла, йі́ не б́уло.

Де ховалася?

С.В. Ну там до комóри. Коліс' то вонó хáта й с'іни і ту комóра. Пішла́ до комóри.

Сиділа там?

С.В. Там с'ід'іла, а там старóста прийшóв і там попросів, вона́ тоді́ прийшла́.

І де стояла?

С.В. Та де? Ї́ак ї́й попáло.

Не було такого звичаю, щоб вона стояла обов'язково біля печі чи за піччю? Може, ще й колупала пальцем?

С.В. Ї́а там зна́йу. Фс'áко б́ило.

Мене цікавить, як було у вашому селі.

С.В. В нас іно́ йак прийшла́, там з́араз зв'і́гáлас'а з н́ими, поговорі́ла. Подóбавс'а ї́й – вона́ с'і́ла й в'і́пила. А не подóбавс'а, то вона́ п'ідб'і́гла, принéсла гарбуза́, дáла ї́м.

Та гарбузів не давали.

С.В. Давáли.

У вашому селі давали?

С.В. Так.

А в інших селах кажуть, що не давали.

С.В. Давáли, давáли і...

Після того, як посвátали, перев'язували старостів рушниками, хустками? Чи як це було?

С.В. В нас не перев'язували.

А що було?

С.В. В нас во посвátалис'а, там договорі́лис'а, колі́ п'ідúт... Вони́ з́ара п'і́шли до св'ашч́еника, дáли на зáпов'ід', ї́у виголóшували óпов'ід'. Назначі́ли, колі́ вес'і́л'а.

А заручини?

С.В. А тод'і зарúчини, приході́ли зарúчини, йак йуж с'а жені́ли, то в'іс'і́л'á. Прий́ж:áйе молодій...

За скільки днів перед весіллям були заручини?

С.В. В нас, в нас так'е, в нас не б́уло так'і́х в'інц'і́, йак в Вéрбл'ан* так в'інц'і́ плéли. В нас то так'е не б́уло. В нас в читв́ер збирáлис'а дружк'і́ і ході́ли селóм просі́ти. Ї́ак б́уло в читв́ер в'іс'і́л'і́, то вони́ в в'і́второк йшли. А йак б́уло в читв́ер, то вони́ в сéреду ході́ли.

Весілля у вас було в суботу, п'ятницю чи в четвер?

С.В. Б'і́л'ш'і́ст' в читв́ер.

А коли закінчувалося?

С.В. В суботу. Нед'і́л'а то б́или ше так'і́ гóс'ц'і́.

* с. Вербляни Яворівського р-ну Львівської обл.

Надсяння: традиційна культура і побут

Ви кажете, що у вас не плели вінців, як у Верблянах?

С.В. В нас такого не було.

Коли молода йшла просити, то вона брала із собою дружок? Чи як у вас їх називають?

С.В. Мала молодá дружк'ї, дв'ї д'ружк'н. І п'їшли.

Де одягалася молода, коли йшла просити на весілля?

С.В. Домовилис'ї, разом с'ї од'агайт в нас.

В хаті, в коморі чи...?

Г.Ф. Хат'ї. Ф хат'ї.

Не було такого звичаю, щоб вона обов'язково одягалася в коморі?

С.В. Н'и. То в хат'ї. Ну вона с'а там вд'агнула так, а йїї прибрали в в'їнец і в хат'ї.

Перед тим, як їти просити на весілля, молода сідала на стілець або на ослінчик?

С.В. Так. На стіл'чику на кожуху. Постелили її кожух, і йїї там вбирали дружк'ї.

А під ноги ще щось стелили?

С.В. Н'и, но на кожус'ї с'їдала або на подус'ц'ї.

Молода спершу йшла запрошувати на короваї, а потім на весілля?

С.В. Н'и, в нас в'їдрáзу йак ішли, то просіли: “Проси, просіли вас тато і ма́ма, систра́, брат і ми вас про́сим. Приход'їт на вес'їл'а до нас”.

Г.Ф. На йакú годіну, чи на читвѣр, чи на вївѣрок.

Молода часом не підперезувалася повісмом? Вам про це не розказувала мама?

С.В. В нас так було: коли восені було в'їс'їл'а, б'їл'ше восені було в'їс'їл'á, то вони́, дружк'ї ходіли і таквó. Прийшли до мене, в нас, ну, пов'їсмо з кружел' і зробили так'е ц'їле чи лѣну, чи конопѣл', і то давали. То дружк'ї йуж фс'ї несли. Йак прийшла просіти, то те, ту скрутел' давали її, вони брали п'їд паху і йшли. Йак бив багáто набрали, то там лишіли в когóс' і дáл'ї йшли. То так молодú в'їтали тим пов'їсмом.

Але так було у вас?

С.В. Було так'е. Систра́ ше ходіла.

Старша?

С.В. Та.

Ви вже так не ходили?

С.В. Н'и. Йа не ходіла. Мбїя ма́ма вмѣрла, мен'ї сѣстри вис'їл'и' робіли. Ну і так'е було.

Сестра ходила, бо мама робила її весілля?

С.В. Так.

Але все одно молода мусила нести щось під пахою.

С.В. І молодá не́сла, і дружк'ї...

Може, молода брала за пазуху, скажімо, кусник хліба?

С.В. В нас то... і з'яраз бер'ут. В нас такé і з'яраз рóбл'ат. Бер'ут таку крómку хл'íба, ц'íлушку, і ц'укру. Вона нóсит, вона хóди просíти з тим і хóдит, йак йдé до шл'ўбу. Типéр то йу т'áжко, знайете, молод'íй, бо то так'é дел'íкáтне, áле все равнó тримáйе то.

Де тримає?

С.В. П'ít пáхом.

У хустцi чи в рушничку?

С.В. Ну то б'íl'ше пéрше в хустíн'í тримáли, хустíна йе велíка, а типéр ф цалафáновий м'шóчок.

Але тримають?

С.В. Тримáйес'а дáл'í Тудí прихóд'ат, молодá то в'íd:айé старóст'í, старóста крáйе на тонéн'к'í кусн'í, тим ц'укром посипáйе і фсiх гóстей пригoшчáйе.

Це вже після шлюбу?

С.В. То..., так, п'íсл'а шл'ўбу.

Після шлюбу?

С.В. Так, так.

І колись так було, і тепер так є?

С.В. І так типéр йе. То так'íй окрúшок. То с'а називáв окрúшок.

Ви кажете, що вінки у вас не плели. А як у вас вінок робили?

С.В. Н'и, н'и, у нас так не робíли.

Все одно робили вінки?

С.В. Та робíли в'íнк'í.

У молодого чи в молодой?

С.В. Молодóй.

Вінки плели дівчата чи жінки?

С.В. Та д'íвчáта сходíлис'а фс'í, коли молодá мáла там йти просíти, то вони с'а посходíли, і во там тотí кúпк'í вíли, і з м'íрти так'í робíли в'íнк'í, і барв'íнком обшивáли тотó.

А не влітали у вінок, скажімо, шерсті з кожуха чи з чогось іншого?

С.В. Ви знайете, шо то н'и.

Значить, нічого не влітали. Це була нитка така?

С.В. Но, но, но. Ну нíтка.

Нитка, а потім барвінок. А як барвінок ріс у чужому городі, то мали ніби викупляти його.

С.В. В нас так'é не б'úло. В нас дрúжка назбирáла де і той...

Молодий також сiдав на посад, коли йшов просити? Коли молода йшла просити...

С.В. Шла просíти, та...

То не сiдали батьки для благословення?

С.В. Так.

Надсяння: традиційна культура і побут

- Як то було?*
- С.В. Позбиралис'я дружк'ї, фс'о. Тоді то дали їм їсти чос', вони поїли, дружк'ї, і тоді, як с'ї годіт, родіч'ї с'їдайт...
- На що?*
- С.В. На кресло чи на ослон'ї...
- На кожух вони не сідали, правда?*
- С.В. Вони не с'їдали.
- Що тримали батьки в руках?*
- С.В. Бат'к'ї, як йшли просіти, вони н'ічо не тримали. Вони н'ічо не тримали..., благословілис'я.
- А не стелили перед батьками кожух, щоб молода чи молодий клякнули?*
- С.В. То там якійс'я коц застеліли, шобі..., коцом застеліли.
- Коц треба стелити?*
- С.В. Так, застеліли. Дружк'ї стояли, а молодá благословіла, ц'їлувала тата, маму, брат як'їй їе. І поц'їлувалис'я...
- А в що цілували?*
- С.В. І в лицє, і в р'ук'и, і молодá кл'акала...
- А в коліна колись цілували батьків?*
- С.В. Ц'їлувала аж н'ог'и, аж н'ог'и. Кол'їна і н'ог'и... І во тато благословів, і мама їй благословіла. Бажали... "Бажайу вам, дорог'їнка донечко, бажайу тоб'ї, шоб..." Мен'ї зара плакатис'ї хоче, бо менє мама не благословіли. "...благословіайу вас в пгчасліву дорогу, шчоби ви мен'ї багато гостей напросіли". І дружк'ї п'їшли... С'удá так як в нас в'ід вор'їт, шобі з'ї сходу, шобі не йшли пр'от'ів сходу, а йшли за заходом...
- Їшли за заходом сонця?*
- С.В. Так. П'отім прийшли, як приходат дружк'ї в'ечір з пр'ошин'я, там т'оже с'п'ївали, шо вони ходіли фс'ї. То д'уже б'їло жал', як колі не м'ала м'ами... А п'отім приходіли дружб'ї, дружк'ї с'я ховали, дружб'ї приходіли. А тоді дружк'ї бойалис'я, шобі дружба, дружб'ї не зайшли на молодіх. Вони с'я ховали, а дружб'ї зайшли до хати, а як так вм'їли, знаєте, котр'ї хітр'ї дружб'ї, то вони тих'он'ко, не сп'ївали, і зайшли, і дружк'ї в хат'ї б'їли. То їе нефайно.
- Так ворожили?*
- С.В. Та шос' б'їло так'є.
- Молода мусила купити або пошити молодому сорочку. Як у вас несли ту сорочку?*
- С.В. Вони там, шо там. Ч'асом, як далєко молодій був, то прийшов молодій, аж тоді з дружб'ями прийшов, то д'ружка дарувала ту сорочку туді. А як бліз'ко б'їло, то на д'ругий ден' або в'еч'їром

[несли. — М. Г.].

Як несли ту сорочку?

С.В. Три д'івчин'і йшло, тойвó, сорóчку [несли. — М. Г.], гúдз'ік'и порозпч'іпáли скр'із', а йідnú молодóго не розпч'іпíли. В'ін так об'ідивс'а, чо йомú гúдз'ік'и не запч'іпíли. То кáжут, шо бúде фсе мовчáв до ж'інк'и.

Гудзики завжди мали бути зацеплені?

С.В. Запчéплена. Ну, та й там в'ін... Принéсли ту сорóчку. Тóже с'а торжíли, шо тíл'о хóчу, тíл'о хóчу. І тоді викупл'áйут.

Молодий викупляє?

С.В. Так. То дружбí торгúйтс'а. Торгúйтс'а, торгúйтс'а, а нарéшт'і молодíй прихóди — йомú надóйло шос' дóвго, то там фсе в'ін там дайé, платíт, і п'ішли дружк'і соб'і.

У Вороблянах кажуть, що сорочку несуть на гілляці.

С.В. В нас н'и...

Що мав молодий подарувати молодій?

С.В. Ну, то вже... Абó грóш'і дав, áбо купíв йíй хрéстик.

А давніше, як ще ваша мама заміж виходила, може, черевики або чоботи купував молодій?

С.В. Тудí, тудí так'é не бúло. Мóйа мáма розкáзувала, шо ходíла до шл'убу в Зелéні с'в'áта в кожúс'і.

А навíщо в кожусі?

С.В. Шобí була багáта.

У зимовому кожусі, щоби була багата?

С.В. В зимóв'ім дóвг'ім кожúс'і. І так і молодíй йшов в кожúс'і...

А у вас коровай печуть?

С.В. Пичúт.

Як це відбувається? Чи могла пекти коровай вдовиця або бездítна?

С.В. Б'íл'ше, шобí така бíла ж'інка з чолов'іком, а вдовá не п'іклá коровайу. Їа колíс' п'іклá коровайí, а йак м'íй чолов'ік помéр, то мóму чолов'іков'і нема двáйц'ít' ш'íст' рóк'ів, то йа йу коровайá... Пóтім просíли, шобí йа п'іклá, áле йа кáжу: “Їа вдовá, йа не...”. Показувала м, йак шо пичí, áле то м'íсіли і с'п'івáли.

Але до тіста ви не пхалися?

С.В. Їа не пхáлас'а.

Скільки мало бути коровайниць, які місили?

С.В. Три, пйат'.

Тобто непарна кількість?

С.В. Так, так. Шобí не бíла пáрна. І коровайá с'п'івáли.

А що співали до короваю?

Надсяння: традиційна культура і побут

С.В. Йак пийц саділи коровай. Саділи си в пийц, закріли, тоді
вз'ала та господін'а лопату, кац'убу в рук'и.

Господиня?

С.В. Н'и, та, шо... Господін'а, шо там йе за господін'у. Напрім'ір,
йа господін'а, беру...

Коровайниця?

С.В. Йа господін'а.

Це ви віддасте дочку?

С.В. Н'и, н'и. Йа йе... Ви менé просіли за господін'у.

Як куховарку? Як куховарку старшу?

С.В. Так, так. Йа тримаю ту кац'убу і ту лопату, всередін'і стайу, а
вколо ти, ск'іл'к'и там жіло тих, і сп'ивають:

Коровайе́ва па́ра
До пийца зазира́ла,
Чи йе хоро́ше м'ісце,
Де коровай ма́йе с'істи.

І то посп'ива́ють...

Скільки разів?

С.В. Та..., бо то йе до́вга п'іс'н'а.

Ви би застівали.

С.В., Г.Ф. (*співають*):

Куровайе́ва па́ра,
Куровайе́ва па́ра
По с'в'іто́йц'і л'іта́ла,
До пийца загл'ада́ла.
До пийца загл'ада́ла,
Чи хоро́шої м'ісце,
Чи хоро́шої м'ісце,
Де коровай ма́йе с'істи.
А у на́шой пéч'і,
А у на́шой пéч'і
Йе зо́лотій плéч'і
І ср'і́бні холо́діла,
Шóби коровай студі́ла.

І вони танцювали?

С.В. Так, ходіли по ко́лу.

Г.Ф. Ше й йак скака́ли по ц'ілі хат'і.

А чому коровайниці скакали?

С.В. Т'іпилис'а, шо коровай га́рний був, шо в'іс'іл'а. Стіл'ко
широ́к'ий, висок'ий... П'ідска́кували, шóби так'ий висок'ий...

Щоб не можна було витягнути?

С.В. Н'и.

І хто витягав коровай з печі? Жінки?

С.В. Ж'інк'ї.

Чи чоловіка просили?

С.В. Ж'інк'ї в'їт' агáли.

А в стелю не стукали часом?

С.В. Та стукали.

Чим?

С.В. Кац'убóm.

Чому?

С.В. Шобі́ бїло гучне́ в'їс'їл'á, шобі́ весéле жит'á булó.

А в балку не стукали?

С.В. Типéр не́ма́ бáл'к'и.

Тепер. А колись?

С.В. Колі́с', мо́же, там де стукали.

У якій посудині місили тісто?

С.В. В д'їжц'ї деревїáні.

А з тією дїською потім не танцювали? А може, носили її по хаті?

С.В. А ту д'їжку пóтім, їак молодú до шл'ўбу вбїра́ли, з д'їжк'и з'ї-шкря́бали і шос' зварї́ли молод'ї. А тоді ту д'їжку приносї́ли, молодá..., і застел'áли кожúхом, молодá с'їдáла, і її вбїра́ли до шл'ўбу на т'ї д'їжц'ї.

Це я вас питаю: коли молода йшла просити на весілля, то не сідала на дїжку?

С.В. То на ст'їлéc' с'їдáла. А їак вже до шл'ўбу, то вона́ на т'ї д'їжц'ї с'їдáла.

Дїжку перевертали догори дном? Може, на ту дїжку клали ще віко?

С.В. В'їко. Положї́ли в'їко, та.

А скажіть ще таку делїкатну річ: чи могла будь-яка молода сїсти на дїжку? От якщо молода вже согрїшила перед шлюбом, то сідала тоді на дїжку чи ні? Такі випадки були?

С.В. Шо вона́ берéмена...

Коли вона зізнавалася, що вже не дівчина?

С.В. Та котра́ с'ї так признáла дúже?

А якщо вже цнотливїсь втратила...

С.В. Та мýсит с'ї признáти.

Тодї вже не сідала?

С.В. Ви знаї́єте, їа тóго вам не розка́жу.

У вас не було такого?

С.В. Н'и.

Не було такого, щоб дїжу на руках носили?

С.В. Н'и.

І не було такого, щоб, приїхавши зі шлюбу, молода ставала на дїжку?

Надсяння: традиційна культура і побут

С.В. Н'и.

Тільки тоді сідала, коли одягалася до шлюбу?

С.В. Вона до шл'убу вбрала, вибиралас'а до шл'убу, с'ід'іла на т'і д'іжц'і, і йі там вбрала. Мама косу чесала, тато рожчесав, сестра ше... Ск'іл'к'и там було, знайте, чел'ади р'ідної. Фс'і ту косу потрошк'и розч'исували, а тод'і там дружк'і йі прибирали. Прийхали повбирали, тоді молодá п'ішла до комори...

Одягали в хаті чи в коморі?

С.В. В хат'і.

А потім молода ходила до комори?

С.В. Йак йі вбрала, тоді йі вз'али до комори. Типер такого не йе, а коліс' так'е. Вам коліс' йак б'іло?

Так, тільки як колісь.

С.В. Вона була в комор'і, приріж'айут заручини, хлощ'і. Вони там с'п'івайут, с'п'івайут і там, щоб вона вийшла. І вона не виходит. Сам'і приход'ат т'і заручини до хати, за ст'іл, тоді берє дружба і йі виводит. Вона несє б'ук'ет на тар'ілц'і, йде. На йде – перелазит через ст'іл і там с'ідає. Тод'і перш'і пришивали той б'ук'ет, пришіли, там посп'івали.

Молода перелізає через стіл?

С.В. Вона через ст'іл перелазит.

Перед молодою завжди був хліб?

С.В. Хл'іб йу до села – коровай. Хл'іб до села йти, і вона через ст'іл перелазіла. Типер н'и. Типер не перелазит.

Я знаю, що тепер не перелізає.

С.В. І прийшли, вона пришіла той б'ук'ит, в'ін йі там заплатів шо за той б'ук'ит, сіла там мав грощ'і. І в'іход'ат. Тоді мама с'ідає, тато, і вони разом благословл'ац'с'а.

Мати сідала на ослін, на лаву...?

С.В. На осл'ін, на осл'ін.

Що батько і мати тримали в руках?

С.В. Коровайі.

А свічку?

С.В. Св'ічк'и в нас не б'іло.

А образ?

С.В. Тóже н'и.

Сіль на хлібі була?

С.В. Н'и.

Тільки коровай?

С.В. В нас інó так'е б'іло, йак с'в'ашчєник слуг'и своїй женів, то в'ін виходів зо сіром і з хл'ібом.

Але він не був місцевий?

С.В. Наш с'в'апчєник не був м'ісцевий. Тотó свóйє шос' робів. В нас тако́го не бу́ло.

Тільки коровай?

С.В. Коровай. Год'і і поблагословілис'а, покл'акáli кóло тáта і кóло мáми. Тоді благословіли тим коровайо́м, вони́ поц'ілува́ли коровай і п'ішли.

Скажіть, будь ласка, коли молода була в коморі, чи звідти її виводили за хустинку? Не за руку вели, а за хустинку.

С.В. Тіл'к'и хустинку. Молода́, зна́йте, молода́ ма́ла хустину́. То тако́ коліс'. Типєр то́го не прив'язу́ють, а коліс' молодéц, а ше йу на туйу тар'ілку то хустинку дл'а молодóго то прив'язáли во. Молода́ йшла тако́, і її дру́жба в'ів за ту хустинку.

Мусив за хустинку обов'язково вести?

С.В. Так.

Коли молодий з молодюю йшли, то обє мали хустинки чи їх зв'язували разом?

С.В. Як?

Коли молодий з молодюю разом йшли, скажімо, до шлюбу.

С.В. То молодóму прив'язáла. Вона приши́ла б́к'ит, прив'язáла х́стку, а туді, йак їй бра́ли, то бра́ли йий х́стку і його́ х́стку.

Молодого одягали в хаті чи в коморі?

С.В. А то, йак ка́жут, сам с'а повбирáв, тако́го значен'а не́ма. В'ін то́же благословів'а, до поклóну ставáв, йак йшов.

Коли молодий приходив до молодої, то його зустрічали?

С.В. Його́ зустр'іча́ють хлóпц'і на бра́м'і. Зробі́ли бра́му і його́ не пуска́ють.

Що стояло на брамі?

С.В. На бра́м'і вóбраз стóйáв.

А стіл?

С.В. Ст'іл застáвили, і гор'ілка, і во́да, і там за́куска, і коровай. Фс'о. І об-разóчок постáвили, і вони́ с'а торжі́ли, сі́ла за туйу ... трéба да́ти.

Якщо йшли від молодого, то брали коровай?

С.В. Молод́ий брав св'ій коровай, а молодá бра́ла св'ій коровай.

А гільце-деревице було? Як його називали у вас?

С.В. В нас то́го не бу́ло.

Не було у вас такого?

Г.Ф.В нас май́ли коровай.

Гілочкою?

С.В. Ви зна́йте, коліс' робі́ли такú, зна́йте [деревице. – М.Г.]. То с'в'апчєник с'а сварів. Вір'і́зали з йáблун'к'и тако́ тувó з г'іл'ц'á-

Надсяння: традиційна культура і побут

ми і т'їстом то фс'о пообл'їпл'ували, ф пїйщу садїли і тоді то пхали. І тотó обмáйували, і ше тудá йáпка. А́ле по́тім с'в'ашчéник в нас так'їй йе, Йандрúх, ка́же: “Ви спеклі і дéрево пхáйте в хл'їб”.

І перестали це робити?

С.В. Типéр то́го не рóбл'ат.

Г.Ф. Типéр рóбл'ат триповерхóвий.

Що потім робили з тим тістом, з тим деревцем? Може, яблука комусь давали?

С.В. Та ти йáпка роздавáли потім. То коровайá, то коровай р'їзали. Йак р'їзали коровай, то с'п'ївáли... Чека́йте, йак то с'п'ївáли коровай...

Ми до того ще дїйдемо, це ще далеко. От коровай спекли. Дїжу не скребли, щоб не була бідна чи з іншої причини?

С.В. Шобї не сварїлас'.

Але руки коровайниця мусила мити. Що робили з тією водою, в якій помили руки?

С.В. Ви зна́єте, робїли коровай на стол'ї, то то́го столá не мїли. Не мїли столá, бо зна́єте, шобї с'а д'їти рóдили. А однá молодá, то розкáзували стар'ї, шо: “Шо то так'é, шо то ма́йе значен'а?” І вона вз'áла п'їшла самá той стїл помїла. Йак то так вона не ма́йе мїти? І вона мáла однú дитїну і то не..., нейáк'їсна та дитїна, кал'їка. Та то не мїли стїл, шобї ше й д'їтїна...

Доки не мили стола?

С.В. Та по в'їс'їл'ú помїли. То з в'їс'їл'á так н'и.

Ага, після весїлля.

С.В. По в'їс'їл'ú помїли.

То через весїлля...

С.В. Мúс'їло бїти, застелїли...

Цїкаво. Я такого не читав. А ту воду, у якій помили коровайниці руки, може, десь виливали?

Г.Ф. Та то в помїйї то виливáли.

Це вже великого значення не мало?

С.В. Не бúло.

Наприклад, могли вилити на дах, на стрїху.

С.В. В нас такóго н'и [не бóло. – М. Г.]. Йа так'é ни памїтáйу.

Могли вилити на стрїху, на хату?

С.В. Мóже. Та то, зна́єте, розмáйт'ї. Чéрез в'їс'їл'á бúло. А та молодá йиднá вз'áла п'їшла і помїла, не мáла д'їтїй. Йиднó врóдила, і то кал'їка.

Стелили під ноги молодóї що-небóдь, коли вона виходила з комофи?

С.В. То зна́єте, йак...

По чому молода під час весїлля ходила?

С.В. Дорóжка.

По доріжці ходила?

С.В. Так.

Це був сувій полотна?

С.В. Коліс' в нас тако́го не було. Йак йа була в Полта́в'і, бо ма́йну дочку́ в Полта́в'і, то там ма́шїна так далéко стої́т, то такú дорóжку вели́ку простелі́ли, йак йшла до шл'убу. І в'ід шл'убу до са́мої хати. В нас тако́го не було.

Колись, кажуть, було застелено від сінешнього порога до хатнього порога. Потім від хатнього порога до стола.

С.В. Ну áле там не застел'áli.

Не застеляли?

С.В. В нас тако́го не було.

У церкві молоді стояли на рушнику?

С.В. Так.

Молода обходила престол? Чи як у вас кажуть?

С.В. Йак, не розум'їю.

Після того, як взяли шлюб, молода обходила престол і навіть тягнула той рушник за собою, щоб дівки швидко вийшли заміж.

С.В. В нас так. Йак вз'ála шл'уб, то той рушні́к перек'їнула без себе.

Хто, хто, котра вхопіла бóрше, то та до ро́ку за́муж вийшла.

Коли вже поверталися додому, то молодий ішов до молодої чи кожен до своєї хати?

С.В. То так йак до ко́го. Йакпо́ вона́ п'їшла́ за́муж...

За невістку?

С.В. За неві́стку йак вона́ йшла, то вони́ йшли поперéд до йї́ї до́му.

Там погості́лис'а, то с'о....

І молодий ішов потім до себе?

С.В. Ра́зом...

Це як вона за невістку йшла чи коли він ішов у прийми?

С.В. Напри́клад, йа йду́ за́муж. Ми прийшли́ в'ід шл'убу, і йа прихóджу наза́д до сво́го до́му. А тод'і погості́лис'а, бо ко́ліс'..., типéр во аж на д́руг'ий ден' рóбл'ат. А ко́ліс' но со́нен'ко ма́ло зайті́, то вже молодú п'їма́ли.

Як зрозуміти "пїмали"?

С.В. Вивозі́ли. Бі́ла гості́на, погості́лис'а, пооб'їдали там, пересп'їва́ли молод'і то фс'о, приві́ли. Ну, вже смерка́їес'а – п'їйма́їут молодú. Молода́ так старáлас'а, шобі́ дес' фт'ї́кла, шобі́ шукáв, шобі́ за нем шукáли. А йак йа бі́ла мéнча сестра́, то йа вї́куп хт'ї́ла. І заплаті́т шва́г'ер.

Якщо ви покажете, де є молода?

С.В. Так. Йа не показувала. В'ін ході́в, круті́вс'і, ста́рости ході́ли, ході́ли, ну насі́лу... І нарэ́шт'і, зна́єте, трéба..., мýс'їла вийти.

Надсяння: традиційна культура і побут

Їа туді сказа́ла. Їа ма́ла таку́ сестру́, їа їйї́ дуже́ л'убі́ла. Біла в ме́не мо́ло́чша сестра́, вона́ з ма́мов фсе́ спа́ла, мен'і́ прихо́ді́ло́с'а з та́том спа́ти. Зна́йте, з та́том то не то. І менé сестра́ вз'а́ла так їак сво́ю дити́ну. Їа з нем спа́ла, їа до не́її йшла́ і вона́ менé прийма́ла. І ко́лі їйї́ п'ї́ма́ли, вона́ вихо́ді́ла за́муж, їа с'і́ла ко́ло не́її, дуже́ пла́кала. Мен'і́ шва́гер запла́тив, памй-а́га́ю́ сі́ла, бо їа не пуска́ла їйї́. П'ї́ма́ли і ко́лі ви́йшли, їу там поблагослови́лис'а, поц'і́лува́лис'а, ви́йшли на подв'і́р'и, ма́ма туді́ закрі́ва́є по́ло́тно́м чи ху́стком на то.

Коли виходили?

С.В. Та вже їак п'ї́ма́ють, закрі́ва́ли і її́ п'ї́н'а́ли. А їак в'ї́н іде́ в при́йми, то йду́т до не́го поперéд, а туді́ вона́ його́ п'ї́ма́є. Вона́ му́си да́ти ви́куп за не́го.

Коли молоді йшли по дорозі, їх десь переймали, вимагаючи викуп?

С.В. В нас то́го не бу́ло.

Ні тоді, коли молодий йшов до неї, щоб іти до шлюбу, ні пізніше?

С.В. Їак в'ї́н йшов в зару́чнини, то́то бу́ло давно́, шо на до́роз'і сп'ї́тка́ли д'і́вк'ї́ — запла́ті.

А чим?

С.В. Гор'і́вков, гор'і́вков.

Але мусили чимось зупинити.

С.В. Ну та приві́за́ли ле́нточку і не пу́сти́ли.

У вас стрічка. Кажуть, десь ставили сніп збіжжя, наприклад. Він не міг обійти його, бо тоді б йому не велося господарство.

С.В. А в нас тако́го не бу́ло. Х'ї́ба би дуже́ давно́. Та н'и, тако́го не бу́ло, бо то би...

Хто зустрічав молодих після шлюбу? Батько, мати чи...?

С.В. Так. Їак їи ба́т'ко і ма́ти, то ма́ма і та́то в'ї́ході́ли. А їак не ма́ла та́та, бо ма́ма са́ма їидна́ не п'ї́де́, там чи ма́ми нема́, чи та́та нема́, ну то там ста́рша сестра́ з чолов'ї́ком чи хре́сний ше їи, то то в'ї́ході́ли.

Ви казали, що в церкві молодий і молода стояли в кожусі.

С.В. Ну, мо́їа ма́ма.

Ваша мама стояла в кожусі. А молодий був у шапці чи без шапки?

С.В. Та в ша́пц'і і бара́нко́в'ї.

Мав шапку навіть у церкві?

С.В. В це́ркв'ї н'и. В це́ркв'ї му́с'ів ск'ї́нути, бо коро́ну закла́да́ють.

А потім, коли виходив?

С.В. Да́л'ше ша́пку за́ложі́в, та й дру́жбі ма́ли так'ї́ ша́пк'ї́.

Молодий сидів упродовж весілля в шапці?

с. Вороблячин Яворівського р-ну Львівської обл.

С.В. В хат'ї без шáпк'и, без шáпк'и.

Знаєте, подекуди сиділи в шапках, молодий обов'язково сидів у шаці.

С.В. Н'и, тако́го в нас не б́уло.

Мати з батьком зустрічали молодих. У що була мати одягнута?

С.В. Ну та ма́ма...

Кожух одягала навиворіт чи не одягала?

С.В. Зна́йте, йак с'п'іва́ли:

Ма́ти д'ітій витáйе, (2 р.),

Аж кожух вивертáйе.

Буд'те, д'іти, богáті, (2 р.)

Йак той кожух вовна́тий.

В кожус'і. І кожух стелі́ли ше.

Де?

С.В. Пéред молод'ї пéред поро́гом.

А мама в порозі стояла?

С.В. Та.

Вона мала один вивернутий кожух?

С.В. Вона́ в віверненім кожус'і йшла, а кожух не на пороз'і, а ше пéр'ід поро́гом, бо на пороз'і не мо́жна стелі́ти.

Але кожух був вивернутий?

С.В. Кожух на́вэрха во́вном. Вони́ ставáли.

Що мати тримала в руках?

С.В. Хл'їб і гор'івку. Коровáй. Коровáй і гор'івку, стакáни. Туді перепивáли. Нал'áла сиб'ї, там ма́ма й тáто побажа́ли пчáс'т'а, здоро́в'а і там трóшка і вілили за се́бе. І тод'ї нал'áли і дава́ли той корова́й і ту гор'івку, і стакáн то в'їд:áли молодім, і молод'ї ма́ли йти до хáти з тим фс'им.

Можє, у вас щось розбивали?

С.В. Гар'івку розбивáють – то то по-жидівському. То жиді́ розбивáли.

А дéхто типéр сиб'ї то так'é рóбит.

А ті склянки, з яких пили, не розбивали?

С.В. Н'и. З тими шкл'анка́ми йшли за стіл і по́тім перепивáли. Зна́йте, йак прийшли́ гóст'і, вони́ наливáли в т'ї стакáни.

Зустрічати молодих треба на самому порозі?

С.В. Н'и, не на пороз'і, а з поро́га сході́ли. Не мо́жна на пороз'і...

Не можна стояти на порозі?

С.В. На́в'іт' йак такво́ во́кап, то в'їтсува́ли молоді́х, щоб п'ід во́капом не сто́йáли. Не зна́йу, що то значі́т, чо́го то б́уло, щобі́ п'ід во́капом...

Можє, щоб не пропало їхнє життя, не зійшло на ніщо. Можє, того остерігалися?

Надсяння: традиційна культура і побут

С.В. То йак véли до хáти йу, там подава́ли рóс'я́, с'п'і́вали:

Гоп раз на порóз'я́,
Гоп два на морóз'я́,
Гоп три на постéли,
Шобі́ вам с'а хлóпц'я́ véли.

Кажуть, що був ще такий звичай, коли перехрещували одвірки або палицею, або мечем, або чимось іншим.

С.В. Ага́, то був хорéнджий.

Хорéнджий?

С.В. Так, то назива́ли йогó хорéнджий. В'ін мав таку́ па́лку, і там кв'і́ти понама́йували, там хт'я́ і си...

З чого була зроблена та палиця?

С.В. Йа не зна́йу. Колóс'а м'я́ си прив'язáти і то в'ін то... поблаго-слові́в пор'я́, тоді́ молод'я́ заході́ли.

Він ще щось мав примовляти.

С.В. А в'ін шос' там благослові́в.

Говорив щось про синів чи про дитину?

С.В. Но. Шобі́ вам с'я́ д'я́ти véли, шобі́ д'я́чата і хлóпц'я́. Так так'е ба-га́то там нагада́в тако́го. Ма́ма, йак йшли до шл'я́бу, бра́ла барв'я́-нок, с'в'ачéну вóду і кропі́ла вкóло. А та́то ході́в, п'я́д па́хов хл'я́б не́сли, ппéніцeв опси́пáв.

Тато обси́пав пшеницею?

С.В. Та, йак йшли до шл'я́бу.

А тако́го не було у вас: ма́ма чи та́то обсі́вали, а їх ще поганя́ли прутиком?

С.В. Фс'о с'я́ пам'яга́йе, тако́го в нас не бу́ло.

Усе йшли за сходом сонця́ чи за заходом?

С.В. Зи сходом со́нц'а.

Зі сходу на захід. Три рази?

С.В. Ну, три ра́зи обкροпі́ли...

А стола́ не обходила́ молода́ з молодим?

С.В. Н'я́.

У вас тако́го звичаю́ не було. Тільки́ переступали. Скільки́ разів вони́ переступали́ через той сті́л?

С.В. Ко́лі?

Під час весі́лля, коли́ засідала́ на поса́д, коли́ йшла́ до шлю́бу, коли́ з ко́мори́ виходила́.

С.В. З ко́мори, в'я́д шл'я́бу йак прийшла́, а по́тім йшла́ до шл'я́бу – знов перел'я́ла, і прийшла́ в'я́д шл'я́бу – то́же.

З молодим чи сама́?

С.В. Молоді́й п'я́шов. В'ін перейшо́в, а вона́ чере́з той, пот'а́гну́ли йя́ дру́жбі... В'я́д шл'я́бу то́же так.

Якщо́ молода́ йшла́ за неві́стку, то до молодого́ заби́рали́ її́ ввече́рі?

С.В. Та.

Що вона брала з собою?

С.В. Хл'їб. Тїл'к'и хл'їб – б'їл'ше н'їчогó вона не брала.

Якусь кашу варили чи ні?

С.В. А-а, чекайте. Йак йшла молодá, вона брала хл'їб, вона нєсла до свєкрўхи хл'їб. Давали їй збáнок, давали тар'їлк'и, давали їй стакáнчик'и. То вона... Там той збáнок грєчк'и насїпали, там йак'їс' бáн'ák їй ше давали. Йа знáйу, в тар'їлках ше хл'їба наклáли чи гóлубц'їв. Так, шоб то порóжн'ї не нєсли, то з тим фс'їм нєсли.

Г.Ф. Стакáнї давали і то гор'їлк'и поналивали.

І це все несли чи везли?

Г.Ф. Нєсли. То фс'ї то нєсли.

С.В. Та йак далєко, то вєзли. А йак блїз'ко дес', то то фс'о нєсли. То так ходїли... А пóтїм приїшли, йак приїшли, ту молодў привєли, а там, знáйте, л'ўди йє, то хл'їба, то гóлубц'ї – то фс'їм роздавали. Шо там с'ї мáло лишїти? Пороздавали.

Як свєкрўха зустрїчала невістку?

С.В. Ну так сáмо з хл'їбом і гор'ївков. І в'ївертáла кожўх так сáмо, йак т'ї приїшли в'їд шл'ўбу. Мáма р'їдна в'їтáла, так і свєкрўха там їїх тóже в'їтáла.

Чи був звичай, шоб хтось із жїнок одягав на голову шапку?

С.В. Н'ї.

А може, одягали шапку молодого?

С.В. Такóго йа..., в нас такóго не бўло.

Може, пїсля шлюбу?

С.В. Чекайте. В нас давнó од'агáлис'а, знáйте, то йу типєрвó зап'їмнўла. Колї вона зайшла гет до мáми, до св'їкрўх'и, тод'ї св'їкрўха їїї кв'їти здїймáла, а заложїла їй такў, то бїла к'їбавка і ч'їпчик і... Шо то бїло? Ше шос' то бїло, отак'є вонó в'їсók'є бїло...

Кїбавка, чєпчик?

С.В. К'їбавку, к'їбавку такў їй. Йак дóбра свїкрўха, то і пїєкн'ї вїшла. Лáдно то бўло..., закладáла. І тудїї завинўла в хўстку. Але то типєр хўстка тїл'ко.

Молоду завивали в хўстку в каморї, у сїнях чи в хатї?

С.В. Йак йу по в'їс'їл'ў там бўло, тодї виходїла. Йак йу бўло тєпло надвор'ї, то с'їд'їла, дáли їй пóдушку, а н'ї, то молодїї їй тримáв на рукáх і то фс'о з н'ї..., то фс'о з нєїї здїймáв.

А вїн сидїв на чомусь?

С.В. На крєсл'ї с'їд'їв.

Що стелили на крїсло?

Надсяння: традиційна культура і побут

С.В. Кожух або подушку.

Молодий с'їдав на...

С.В. С'їдав на ту подушку, брав молоду на кол'їна...

Не клав собі на кол'їна ще подушку чи інший кожух?

С.В. Н'ї... І туди в'їн її порозд'агав, то фс'о порозбирав, той в'їл'он, то фс'о. Так кол'їс' в'їл'она не брали, отак в'їнець той. Йак то давнó б'їло. Тоді прийшла свікр'їха і то тоту к'їбавку, той ч'їпчик. То вол'ос'и фс'о зв'їязували, і завинула в хустку. А дехто, йак'їїе вони там фс'ї, знайте, зв'їчай. В криниці п'їшов, воду п'їдол'ав п'їд те кресло, ше вони с'їд'їли. І ст'їли с'а с'м'їйати: молодий з'їс'їц'ав.

У вас не було такого звичаю, щоб молодий давали с'їчку їсти, буряки посічені чи ще щось таке, коли вона прийшла за невістку?

С.В. Н'ї, в нас такого [не було. – М. Г.].

Це так н'їби жартували.

С.В. Н'ї, в нас такого не б'їло. Но йак молод'а м'ала зам'їтати хату...

То що робили?

С.В. Вона зам'їтала хату. Во прийшли... Вона так б'їдна зам'їтала. Д'їяка така, знайте, в'їдв'їжна, йуж старша ж'їнка, а так'е молод'е, то аж с'а розп'їкало. Бо г'од'ї б'їло її зам'їсти: що зам'їла – то її розк'їдали.

Ще кажуть, що коли привели молоду, то дорогу перегороджували патиками або чим-небудь іншим.

С.В. Н'ї, йа такого...

І вона мусила це все розкидати і так зайти до свекр'їхи.

С.В. Н'ї, в нас такого не б'їло.

Якщо молода їхала на п'їдводі, то чи не виводила мати коня за ворота за кантарок (чи як у вас кажуть), але обов'язково в рукавиці? Хто виводив за ворота коней, коли ф'їрою їхали?

С.В. Ну так, м'ама. В'їти т'ато, в'їти м'ама, і вони йшли...

Голими руками?

С.В. Г'олими рукамі.

Рукавицю не одягали?

С.В. А хто там мав рукавиц'у!

А чи пекли коровай для вдовиці, якщо вона другий раз виходила зам'їж?

С.В. Та, п'ївно, йу не п'їклі.

Ви кажете, що дуже швидко овдовіли.

С.В. Йа знайу, там йу вдов'їц' с'а жен'їв. В'їн б'їв вдов'їц, а вона д'ївка.

В'їн з коровайом не йшов.

Вона т'їльки?

С.В. Вона, а в'їн не йшов.

А якщо навпаки: вдова виходила зам'їж за парубка?

С.В. М'ойа ц'отка лиш'їла..., знайте, за йакого зам'їж йшла? Вона його тр'їмала на руках.

Г.Ф. Хр'єсна ма́ма.

С.В. Так, хр'єсна ма́ма, і вона його на руках тримала, а потім за него вийшла зам'їж.

То йому не пекли коровай?

С.В. Йому́ п'їклі.

Як у вас називають жінку, яка нагуляла собі дитину?

С.В. Заві́тка.

Коли завітка виходила заміж, то чого не робили в неї з того, що робили на весіллі молодої дівчини?

С.В. Заві́тка ф ху́сц'ї йшла, в'їнц'а йу вона не ма́ла, в ху́с'ці завину́ла, і то на́в'їт' не доході́ла до престо́ла. Ну то в стар'ї церкв'ї був так'їй зав'їт. То бив. То сті́л прису́нули с'уда́ і ту шо прийма́ли, а гет йї не..., вона не доході́ла.

А коровай?

С.В. Курова́й п'їклі, корова́й п'їклі.

Чи, може, не пекли?

С.В. Пиклі́ корова́й. Кова́й пиклі́, бо му́с'їли, знайте, л'у́д'ом роздава́ти... Кова́й, му́с'їв бу́ти на в'їс'їла́ у́ кова́й.

Як кара́ли жінку, якщо вона не вийшла заміж, а народила дитину?

С.В. Стра́нне кара́ли.

А у вашому селі?

С.В. Заві́тка йшла (то ше в на́ш'ї стар'ї церкв'ї так розка́зували, йа не пам'ята́йу), шо вона йак йшла до церкв'ї пе́рший раз по дити́н'ї, то вона му́с'їла йти навко́л'їнц'ї до тетрапо́та навко́л'їнц'ї.

А потім?

С.В. А потім йу та п'їшла, то йу потім, та вона сво́ю ка́ру в'їдбу́ла.

Протягом року так йшла чи лише один раз?

С.В. Йед'єн раз.

Звідки вона мала йти навко́лишки?

С.В. Во на́прім'їр, церкв'а. Прийшла́ до церкв'и, з поро́га йшла аж до престо́ла.

То не так далеко.

С.В. То ше так ше церкв'а на́ша тип'єр нова́, то бі́ло куда́ йти.

А може, так було, що йї вийт оголошував ви́рок, йї вели по селу, а потім обрі́зали де́сь ко́су?

С.В. В нас тако́го не бу́ло. В нас бу́ла заві́тка, вродила дити́ну, то ту дити́ну кс'ондз ви́бира́йє імн'ї́, так'є дава́в старо́давн'є, старо́давн'є, не так'є, йак'є вона со́б'ї сама́ хт'ї́ла, но так'є... Ма́ксїм

Надсяння: традиційна культура і побут

або там йак'іс'... Во так'е, знайете, так'і стар'і, стар'і. Стар'і, так'і стар'і імн'а. Чи д'івчин'і, чи хлопц'ови. Но завітка не мала права вз'ати сиб'ї сво́го імн'а, йак'ого вона́ хоче дити́н'і да́ти.

А не казали, що якщо з'явиться завітка, то протягом року в селі може бути якась біда?

С.В. В нас ка́жут так, що завітка, то коли́ вродила дити́ну, то Ма́т'інка Бо́жа в йедні́м череві́ку до не́йї б'ігла, бо вона́ биз му́жа, в чириві́ку йї́ на пом'іч б'ігла. В череві́ку Ма́т'інка Бо́жа. То так'е, то така́ посло́в'іц'а бу́ла. В одно́му череві́ку Ма́т'інка Бо́жа б'ігла до вдові́, шобі́ вона́ пгчаслі́во вродила. А кара́ти – не кара́ли.

Де молодий спав з молодюю у хаті? Як на Полтавщині, наприклад.

С.В. То так'е не бу́ло.

А коли молоді перший раз спали? Коли мали перший раз спати давно, як ще мама ваша виходила заміж?

С.В. По шл'уб'і аж.

По церковному шлюбі?

С.В. Та.

Після весілля?

С.В. Післ'а в'іс'іл'а. До в'іс'іл'а, знайете, ше вам одну́ причі́ну ска́жу. Тут така́ бі́ла, типе́р му́с'ат зна́тис'а. І у нас в сел'і воже́нівс'а і в'ін не про́бував. Йї́х бі́ло пї́ят' се́стр'ів. Не про́бував йї́, воже́нівс'а, вона́ не ма́ла. Ну йе́ так'е в жит'і́, вона́ не ма́ла. Ну то вона́ шо там, йе́ так'і на́в'іт' порос'а́та, йа́ годувала́ ко́ліс', шо не ма́йут, знайете, но так'ево́, но таку́ д'у́рку.

Що робив?

С.В. Ви знайете, до́вго вона́ не жи́ла і вме́рла. Та шо в'ін мав, ви знайете, ви мужчи́на, хлоп без ж'і́нк'и.

Навіть дитину не могла народити.

С.В. Та йак, та не бу́ло абсол'у́тн'і н'ічо́го. А в'ін не про́бував. Знав, шо то фа́йна, богачка, не про́бував.

Але колись дівчата боялися зазіхнути, правда?

С.В. Та де, ти шо!

До шлюбу не можна, правда?

С.В. Страшнє́ бу́ло!

Від Бога страшно́ було?

С.В. С'в'ашчє́ник в'і́голо́шував. Ну і гр'і́х.

У чому полягав той грі́х?

С.В. Га?

Христия́нський грі́х чи грі́х ще і перед людьми?

С.В. І христия́н'ск'ий пе́ред Бо́гом, і ото́, шо в нас переступі́ла за́пов'ід' Бо́жу.

- Чи був у вас такий звичай, щоб у поле виносили вафеники?
- С.В. Як?
- Скажімо, на Юрія або на Зелені свята і клали в жито?*
- С.В. Н'и, то́го в нас не б́уло. Їа то́го не паміята́йу.
- Або обходили поля, окроплювали?*
- С.В. У нас на Бо́жого т'іла с'в'ашч́енник йде.
- Тепер. А за Польщі?*
- С.В. І за По́л'шч'і так б́уло.
- І за Австрій?*
- С.В. І за Австр'її так і б́уло. Проц́есїа йшла, і фс'і л'уди йшли там по́ле скро́пл'ували. І в нас тод'і с'в'ашч́енник читав і покро́пів і ...
- А господар не об'їжджав поле?*
- С.В. Та с'в'аті́ли два ра́зи.
- Ні, поле.*
- С.В. Н'и.
- Кому годилося починати зажинки – чоловікові чи жі́нці?*
- С.В. То, п́евн'і, хло́пи зачина́ли.
- Чому?*
- С.В. Жа́ти.
- Так.*
- С.В. М'їй та́то л'убі́ли жа́ти, фсе йшли жа́ти.
- Першими йшли жати?*
- С.В. П́ершими.
- А коли тато сів, то був простоволосий чи в шапці?*
- С.В. А биз ша́пк'и.
- Без шапки. Обов'язково знімали?*
- С.В. Ша́пку зн'іма́ли.
- Г.Ф. Така́ бі́ла коро́бка, на шійу заложи́ли, паміята́йу.
- А коли йшов орати, то в шапці орав чи без шапки?*
- С.В. То в ша́пц'і во́рав.
- В шапці орав. Добре. Що робили мати чи батько перед тим, коли мали виїжджати з подвір'я орати чи сіяти?*
- С.В. С'в'ач́енов во́дов скро́пл'ували.
- І все? Під паху не брали ніякого хліба?*
- С.В. Н'и, н'и, но во́дов с'в'ач́енов покро́пи́ли.
- Батько не брав із собою хліб?*
- С.В. Жи́то, пше́ніц'у ту чи б́ул'би сади́ли, чи пше́ніц'у с'ї́яли, чи жи́то, то фсе пос'в'аті́ли во́дом і аж туди́ везли.
- Можє, ще хрест перед конем робили?*
- С.В. А та, йак с'іда́ли, то хр́ест то фсе пич́е, хрест зроби́ли тіл'к'и, і

Надсяння: традиційна культура і побут

туди йїхали. Йїа нерїаз своїому сїнови кїжу: “С’їдай і робї хрест перед машїнов”.

Перед машїною?

С.В. Так, шобї перед машїнов фсе робїти хрест. Так м’їй тїто робїв фсе.

Перед кїньми. Колись орали волами?

С.В. Н’ї, йїа то не памїятїйу.

Ви чули, що колись були воли?

С.В. Не бїли волї, корбви в нас. Ворїли корбвами.

Як?

С.В. Багїто.

У що запрягали тї корови?

С.В. А во так’ї поробїли..., во так’ї, так’ївб, йїак то казїли...

Ярмо?

С.В. Йїармб. І то корбву в то запхїли, і вона б’їдна мїс’їла...

Вона одна була чи двї?

С.В. Двї, двї. То йїу трїба бїло дбре навчїти корбву. То в’їн фсе йїшов поперед’ї, корбву в’їв. А таквб не с’їв си на ф’їру, не йїхав.

А йїдучи орати, брав тато їз собою крашанку або писанку, щоб покласти в полї?

Може, хлїб брав їз собою?

С.В. Н’ї, тбго йїа не памїятїйу.

Може, нажавши першого снопа, тато бїльше не робив нїчого і повертався додому?

С.В. Тбже так’ї в нас не бїло.

А що робили з першим снопом, який нажали?

С.В. Не знїйу. В нас ту сус’їдка перш’ї фсе ходїла насамперед жїти, то обмолбчувала, варїла, пеклї паланичк’ї, бо не мїла шо йїсти.

То так’ї бїло, а так шос’ такого...

Може ворожили, щобї велося далї?

С.В. Мбже. Та йїе де, та то по тел’їв’їзору.

Село Гораець

Яворівського району Львівської області

Інформатори:

Анна Іванівна Вахула (далі – А.В.), 1938 р. н.

Анастасія Семенівна Горова (далі – А.Г.), 1935 р. н.

Записав Михайло Глушко 6.07.2006 р.

Розкажіть, як плели молодій вінку і чому з кожуха вирізали вовну?

А.Г. Тоді плели той вінок, заплели го і тоді схопили на рук'и. Та м'ін'алис'а з друзками. То там ше була вівна. Та-а.

Вівна на багатство мала бути?

А.Г. То на багáцтво повін:о б́ути, кожух повіннен б́ити на багáцтво.

Коли все це робилося?

А.Г. Та в пійáтниц'у.

Молода спеціально ходила по селу і запрошувала на вінкоплетини дівчат?

А.Г. По селу ходила.

Одягалася у святковий одяг чи буденний?

А.В. Ну св'атковий од'яг, звичайний.

Чи у вас був такий звичай, що молода брала з собою повісмо, коли йшла запрошувати на весілля?

А.В. Ага, лен н'іби.

Бо з льону робили.

А.Г. То завйáзувалас'а. Таквó перевйáзувалас'а.

Так робила?

А.В. Робила.

А.Г. То типер то́го нима́.

Для чого ваша мама брала льон? Так ворожили?

А.Г. Н'ічо не ворожили, казали, що то повін:о б́ути. І ше брала ц'ілушку хл'іба таквó п'ід пáзуху і так ходила просіти.

Під праву чи під ліву руку брала? Не знаєте?

А.В. Не знайу. Н'іхто в нас не знайе.

Зрозуміло.

А.В. Йа брала...

А.Г. То ше до шл'убу давали. І тоді ше крайали, йак прийіхали з'і шл'убу, покрайали, там ше цукром, др'ібнен'кий кусочок, шоб

Надсяння: традиційна культура і побут

фс'і йіли, шоб йім с'і дóбре жіло, шоб вона дóбре йіла, шоб йіх-н'і д'іти дóбре йіли...

Коли молода йшла просити з льоном, як ви кажете, то жінки давали їй хоча б трошечки повісма?

А.Г. Н'ічó не давали.

А.В. Пов'ісма не бйло. Н'и-а. Тóго йа не пám'нтайу.

А.Г. Н'и, н'и, н'и. В нас ни бйло. Ходйла запрóшувати д'івчát на в'інц'і, на в'інц'і та й п'йшла. А хто на коровай, тóжи: “Прихóд'те на коровай”.

Хто мав приходити на коровай?

А.Г. Ну ж'інк'і вже.

Заміжні?

А.Г. Стáрш'і, стáрш'і.

Чи приходили такі жінки, які не мали дітей?

А.В. А приходили, тйл'к'и коровайу не печýт. І вдова н'и.

А чому вдова не пече?

А.В. Шоб вона не бйла вдова, не овдов'йла.

Щоби молода не була вдовою або щоби не була бездйтною?

А.Г. Та, та.

Коли починали готувати коровай, то спеціально запрошували жінок?

А.Г. Вот напри́кад, з нáшого селá Горáйец йа соб'і прохáла ту ж'інку з хáти, приходйла.

Скйльки мало бути коровайв?

А.В. Ск'йл'к'и мáло?

А.Г. Е-е, та то йак с'і вдав.

А.В. Такó. Пеклй багáто бан'ачк'йв. Котрйй бив гарн'йший, той нёсли до цёркви.

А.Г. А тодй тримáли одйн, шобй крáйяти п'йсл'а вес'йл'а.

Де тримали коровай?

А.В. В комóр'і. Ше йак мáли б'йл'ше, ше дáли д'акóви до цёркви.

Рйски пекли, може, гуски пекли?

А.В. Н'и-а. Тóго ни бйло.

Не бйло?

А.В. Малén'к'й коровайц'й пеклй.

А.Г. То ж'йночк'й приходйли той коровай вéчир робйти. Вони пос'йдáли за столóйу, то викрýчували, то фс'о виробл'áli, і вони накладáли так'йх малén'к'йх коровайц'йв, і попеклй, і повит'агáли. Котрá йшла додóму, і той коровай йй давали.

Той коровайчик?

А.В. Так. Той коровайчик давали. А вона йак приходйла, то вона принёсла йййц'й чи мукý, йакýс' крупý.

Можє, саджати коровай в піч мав обов'язково чоловік?

А.В. Н'и-а. В нас тіл'ко ж'інк'ї. Ж'інк'ї саджали.

На лопаті саджали?

А.Г. На лопат'ї.

І що потім робили з тією лопатою?

А.В., А.Г. Гул'али.

Як гуляли?

А.В. Ф хат'ї перєд пійцом. Йак фсаділи, схопілис'ї таквó за лопату, так гул'али і так с'півали.

А.Г. Чекаї, йак то біло? “Лопато... Гул'ай, гул'ай, лопато...”. Знала м фс'о.

А.В., А.Г. (співують):

Ой, що ми с'а завало?

І кац'уба, й помелó.

С'удий, тудий по хат'ї,

Най повіпче лопат'ї.

Фс'о.

А не було такого звичаю, щоби вибігали надвір і кидали лопату через хату?

А.Г. Н'и, в нас тóго не к'идали.

А можє, у вас дєсь-колись кидали?

А.Г. В нас тóго не б'уло.

Ничого не кидали? І миску не перекидали через браму?

А.В. Н'и-н'и. Мóже, дес' біло, а в нас тóго не біло.

На коровай усі коровайниці несли трохи муки, яєць, цукру...?

А.В. Хто шо м'їг. Хто маргаріну, хто мáсла, хто сметáну... Б'ула маргаріна, і за на́ших час'ів булá.

А за Польці як було?

А.В. А за Пóл'пч'ї не булó. Ну то вони́ несли мукú, мóже, там де мáсла зробив сво́го, зна́йте. Вот так'є булó.

Нижня частина короваю колись була...

А.Г. То п'ідóшва, п'ідóшва називáли. Давáли, музикáнтам давáли ту п'ідóшву, йак кра́йали. То фс'о корова́й. І тóму, шо кра́йав, то давáли ту п'ідóшву.

Зверху чим прикрашали коровай?

А.В. Там робіли фс'ак'ї-фс'ак'ї тійвó вироби.

А.Г. Ста́вили прúт'їк.

Один прутик?

А.Г. Оди́н. Фсереди́ну запхáли ф той корова́й. Годі привйáзували три йáпка, кáліну, йак б'ула. І йáпка біли. Отó кв'ітóчк'и ше так'івó, так'є примáйане.

А верєдину в коровай давали яйце, наприклад?

Надсяння: традиційна культура і побут

А.В. Давали.

А.Г. Давали до т'їста, що могли.

Ціле яйце давали всередину короваю?

А.Г. Н'и. Того в нас не було. Н'и, н'и, н'и.

Не давали...?

А.Г. Просто молодá брала соб'ї з собойу, йак йїхала до сл'убу там, що ше молодú, би с'а поминáли, дáли ше грóш'ї...

А.В. Пóтїм давáв грóш'ї...

Ви кажете, що сорóчку молодому несли на деревцї?

А.В. На деревцї, так. А пóт'їм вже тейе деревцє в'їдїйшло...

А що робили з тим деревцем потїм?

А.В. Та вїк'їнули та й фсе.

Та й усе?

А.Г. А по пóсаг сам'ї йшли. Йа самá йшла, вже деревц'á не давáли, н'и. Вже нєсли т'ї дружк'ї. Вже нєсли сорóчку, бук'єт молодóму і фл'áшку гор'їлк'и, ну і хл'їбїну. То вонї нєсли тудá до молодóго. Там старáлис'а, шобї йїм не вкрáли дружбї.

Що?

А.В. Туйу сорóчку. Дружбї йак вкрáли сорóчку, мýс'їли дружк'ї по-стáвити йїм гор'ївку. Так старáлис'а кóло сєбе тримáти, таквó кóло сєбе...

А як у вас врожили, якщо коровай "пук" чи запався?

А.Г. Та бувáло, що п'їдпáвс'а: догорї і...

І що тоді казали?

А.В. Н'їчó не казáли, ну, мóже, то, що йак багáто... А йак пук, казáли, йак с'а розкрóїв надвóйе, то роз'їйдєц'с'а.

Не будуть жити?

А.В. І так нáв'їт' так бýло.

А.Г. Знайете, ше во так бýло. В нас однá тут виходїла зáмуж... Марýн'и... Пóмн'у, йак нїн'ка. Вонá с'їла на ф'їру, бо то ф'їром тодїй йїхали, молодїй фперєд, н'и, молодá фперєд, молодїй зád'ї. Тодїй йїм с'ї ф'їра розривáйє надвóйе, молодá пáдайє, розсил'áйєс'а в'їз надвóйе. І ви знайєте, пожїла р'їк і вмерла.

Що ви кажете?

А.Г. Чєсне слóво кáжу. Пóмн'у, йак тувó бїло. І фс'ї казáли: пропáло. Щос' то бýде, шос' то бýде. І вонá вмерла за р'їк. В полóгах вмерла і фс'о.

У пологах вмерла?

А.Г. Та дитїнка ше трóшка пожїла, пóтїм... То такá істор'їя...

У п'ятницю вїнки сплели і молодї пїшли просити. У що одягалася молода, коли йшла просити? Називайте мені весь одяг.

А.Г. Шал'анову сп'їдниц'у, вішпиту за́паску, вішпиту сорочку, серза́к.

І все?

А.Г. Фс'о. І в'іне́ц. І рушничо́к ко́ло рук'ї́ був вішпитий.

Біля правої чи лівої?

А.Г. Ко́ло правої́ рук'ї́ був.

Він звисав?

А.Г. І до шл'убу да́вали б'їлий. Ї́а ше ході́ла.

Ви казали, що молода ще носила з собою, коли йшла просити, цей...

А.Г. Ну, л'он там, п'їдпереза́лас'ї.

А.В. Вона́ там схова́ла, шобі́ не ві́дно [було. – М. Г.].

Під сорочку чи...?

А.В. Н'и. До го́лого т'ї́ла запереза́лас'ї.

Оце дуже важливо, що ви кажете. До голого тіла. Це для того, щоби, мабуть, діти були?

А.Г. Та, мо́же, шос' там.

А.В. То ка́жут одне́, йак не хо́чут д'їте́й п'їсл'а сл'убу, стар'ї́ л'ї́ди ко́ліс' ка́зали такво́: с'їда́йе мо́лода́ за стів, і ко́лії при́йдут зі сл'убу, пере́пи́ли, і вона́ тоді́ прис'їда́ла со́б'ї ру́ку – чи одну́, чи о́б'ї, чи оди́н па́лец, чи два. То в нас так'е́ бу́ло.

Тоді не буде дітей?

А.В. Не бу́ло д'їте́й. Де́с'їт' ро́к'ів не ма́ла д'їте́й, до́вго, вона́ прис'ї́ла, аж по́тім за оди́найц'ї́тий р'ї́к вроді́ла одну́ дити́ну.

А чому вона присїдала? Може, за нелюба її віддавали?

А.В. Не зна́йу. Вона́ зна́ла, шо́ прис'ї́ла, но не поду́мала, шо́ бу́де ї́ї зле. По́тім ї́у б'їда́, ста́ра во́ркайе́ на не́йї: вона́ безд'ї́тна. І вона́ тоді́ с'ї́ призна́ла.

Погано було, якщо молода жінка не мала дітей?

А.В. Ну, та шос'. Хт'ї́ли д'їте́й. Фс'ї́ типе́р хо́чут.

А.Г. Та де хо́чут.

Усе це робили тоді, коли виходила заміж дівчина. А для вдівця пекли коровай?

А.Г. Пеклі́ то вже такóйе. Ї́ак ж'ї́нка вмéрла, то в'ї́н бив дво́вéц.

А.В. Н'и. То в'ї́с'ї́л'а́ не робі́ли. Ї́ак за вд'ї́вц'а́ йшла, то то́йе так'е́во́ бі́ло.

Її пекли коровай? А йому?

А.В. І йому́, і йї́й не пеклі́.

А.Г. Але йак вона́ бі́ла д'ї́вчина, йї́й пеклі́. А в'ї́н при́йї́хав кон'о́м і там...

А якщо парубок брав вдовицю?

А.Г. Так ї́а вам не ска́жу. Н'ї́чо не бі́ло, н'ї́чо не робі́ли: н'ї́ в'ї́нц'ї́... Вона́ йуж раз робі́ла, пе́рший раз, вони́ ї́ї тако́го не робі́ли. То вдов'ї́ бі́ли повто́рні́й докуме́нти.

Як називають дівчину, що нагуляла собі дитину? Зведениця чи як?

Надсяння: традиційна культура і побут

А.В. То в нас назива́ють... , заві́тка в нас назива́ють? Покри́тка, заві́тка, йак хто.

Скажіть мені, будь ласка, а для завитки пекли коровай?

А.В. Ні.

А якщо вона виходила заміж?

А.В. Вийшла за́м'їж, йак соб'ї спланувáли.

І весілля не робили?

А.Г. Вес'їл'а робі́ли. Но в вел'он'ї, вже в вел'он'ї не йшла, вже йшла такво́.

Чому?

А.В. Не мо́жна вже в вел'он'ї йти. Вона́ вже вел'он за́губі́ла. То вже нема́ в'но́чка.

І могла виходити простоволоса?

А.Г. Ні, ко́ліс' не ході́ли так простоволо́с'ї. І взагал'ї ж'іно́чий стр'їй повин'є бу́ти накрі́та голо́вка.

Весілля у вас, кажете, починалося в понеділок або у вівторок?

А.Г. Так.

Але понеділок – важкий день.

А.В. І не пита́ли на той важк'їй ден'...

Не питали?

А.В. Йак в'їк бив до́брій, то бив до́брій, а йак в'їн бив пога́ний, то хоч і в нед'їл'у, то й бу́де пога́ний.

З чого починалося в понеділок чи у вівторок весілля?

А.В. Гото́вл'ат'с'а на в'їс'їл'а́, прирї́ж:а́йе молодї́й по молоду́.

Приїжджає з ким?

А.В. Ну та прирї́ж:а́в з в'їс'їл'о́м фс'їм.

А хто там був?

А.В. Фс'ї ро́дич'ї.

Добре, але ви мені назвіть: там був сват...

А.В. Сват. Чо? Ста́рости бу́ли.

А.Г. Ста́роста, сва́хи.

А.В. Бу́ли дру́жбі. Ну і ре́шта.

Скільки було дру́жбів?

А.В. Два.

Старший і молодший?

А.В. Ста́рший і мо́ло́чний. Так жи са́мо і дру́ж'ї.

А світилка?

А.В. То вже в нас назива́ють свашк'ї.

А світилка була?

А.В. То йе свашка, та-а.

Це дівчина чи жінка?

А.Г. Д'івчина, д'івчина.

А.В. То повин:а б'ути д'івчина ще св'ітілка. Шо б'уде св'ітіла, йак вона вже посв'ітіла хто зна́єе кудá?

Зрозуміло. Вона носила зі собою свічки?

А.В. Так, шо подава́ли. То каза́ли, шо вона в'ідпов'іда́єе за фс'о. То каза́ли, шо то йе ста́рша сва́шка.

Що мав брати молодий зі собою?

А.В. Йак йіхати по молоду́? П'ерстин' мав ма́ти молоді́й. Ну йа́кий перст'іне́ц і фс'о. А вона йому́ тіл'к'и...

А що брав староста зі собою?

А.Г. Брав фла́шку гор'і́лк'и і хл'і́б.

А коровай хто ніс?

А.В. Старост'і́на.

А.Г. Кова́й не́сла ста́рша ж'і́нка.

Баба?

А.В. Ста́ра, тро́ха така́ вже. Се́ре́дн'а. ...Ча́сом на рушничку́, ча́сом...

Можє, брали зі стола настільник чи як його називають у вас?

А.Г. Н'и, н'и. То мо́же б'ути і зо́вс'ім без н'ічо́го.

А.В. Сто́л'ника не бра́ли, сто́л'ник'ів на́в'іт' не б'уло.

А.Г. Та де п'ерше...

В якому порядку йшли? Молодий ішов, поруч з ним...?

А.Г. Вони́ прийі́хали, сто́йали надвор'і́ п'ід бра́мою, за бра́мом. Сто́йали. Молода́ вбра́лас'а вже в вел'о́н, фс'о, йак ма́єе б'ути, вихо́дит вона́ надв'і́р і йде.

А.В. І ще го не пуска́ли.

А.Г. А ще вд'іва́йут йаку-небу́д' там д'івчину, с'а́ку-та́ку, на́в'іт''стару́ ба́бу, там биз'у́бу, закрійут йі де йа́ким т'у́лем, веду́т йі до то́го молодо́го. Ну, там дівл'ац'с'а, вона́ то крива́, вона́ де ще крива́єе навмі́сно. А в'ін: "Ой, та то биз'у́ба, то биз'у́ба".

Чи був на молодій кожух?

А.Г. То йак перепива́ти вихо́д'ат.

Перепивати?

А.Г. Так, зи сл'у́бу прийі́дут, тод'і́ од'ага́єе'а в кожух́.

Коли має йти молодий чи молода до шлюбу, то їх обов'язково одягали в коморі?

А.Г. Ну, та ти́єр вже в хат'і́ вд'іва́йуц'с'а, колі́с' в комо́рі. То молода́ обов'язко́во в комо́рі.

Тільки в коморі?

А.Г. Та-а.

Вона сиділа на ослоні чи на стільчику?

А.Г. На ст'і́л'чку с'і́дала, там йі кожух́ стелі́ли.

Коли йшла до шлюбу, то обов'язково...

Надсяння: традиційна культура і побут

А.Г. На кожус'і [сиділа. — М. Г.]. Там її то вбирали, йак шо могли, йак то було коліс', так і було, в'іночок той, шо закладали. А потім на той кожух с'ідали дружк'ї, жи котра б'орше с'іде.

Коли молода йшла до шлюбу, то її виводили. Хто її виводив і як?

А.Г. Дружк'ї йшли коло неї, дружк'ї.

Може, вели її за хустинку?

А.Г. За хустинку вже виводит ф хату, йак прийдуть з'і шл'убу, до молод'ят виходив наперед староста, за рушник'ї і тудій ведє в хату за ст'іл.

З кофори так не виводили?

А.Г. Н'и, н'и, н'и. Ше по одв'їрках б'їе: “Во м'я Отц'а і Сіна — до року дитіна”. Або дв'їе, або ск'їл'к'и там б'уде. Отак перехрестіт. Староста ма'їе п'авку, марш'авку, таку п'алиц'у.

Палиця називалася “маршавка”?

А.Г. Та-а-к. П'алка коліс', марш'авка.

А.В. А там гор'їлка б'їла...

А.Г. А тоді по одв'їрках: “Во ім'я Отц'а і Сіна — до року дитіна”.

Чекайте, чекайте, я такого навіть не читав.

А.Г. В нас так'є було перед сл'убом.

Якої довжини була палиця?

А.В. То з в'єшн'ї, з в'єшн'ї.

Палиця мала бути з чистого дерева? З бука, дуба?

А.Г. Н'и, н'и, то б'їла або в'їшн'а, або чер'єшн'а.

Вона була з г'їлки?

А.Г. В л'їс'ї зр'їзав кав'алок так'їй во, ту си зроб'їв ше так'у... в'їшити, п'їти, ту в'їр'їзав д'їру, налив'ав гор'їлк'и.

На товщому кінці?

А.Г. Так, на тому.

Д'їрка була збоку?

А.Г. Та де, зв'єрху.

А.В. Там н'ав'їт' фл'ашка гор'їлк'и йшла туд'а. А туд'ї б'їгай...

А.Г. “Ви си гада'їте, гада'їте”, — дай'єс'ї к'їрок вам староста.

І к'їрок був?

А.Г. К'їрок був. Закр'їв і п'їш'ов.

Староста заводив молодих до хати?

А.Г. Та.

Після шлюбу?

А.Г. Післ'а сл'убу, йак вже ви переп'їли надвор'ї, фс'о, туд'ї йде по тих, по двер'ах дав, по подв'їру: “Во мн'я Отц'а і Сіна — до року дитіна” або дв'їе, або ск'їл'к'и там с'ї вродит.

Зрозуміло. Так примовляв староста?

А.Г. Так примовл'яв.

І після цього він заводив молодих до хати?

А.Г. Вони вже пішли за стіл і...

Але ми трохи перебігасмо події.

А.Г. Н'ічого.

Але це дуже цікаво, це дуже важливо. Чи перелазили молоді через стіл?

А.Г. Перше перелазили.

Коли?

А.Г. Йак в'їд шл'ябу прийїхали, вони не йшли довкола, розсунули, що в них тодїй було – молодїй, молодї там чєрез стіл перел'їзли і там с'їли на кожус'ї.

На кожусї?

А.Г. Там їм застелїли...

На кожух не ситали грошї, збїжся?

А.В. Н'ї, н'ї, н'ї.

А коли мама молодого чи молодї обсипала молодих?

А.Г. В нас тїл'к'ї, йак йїдут до сл'ябу, скропл'яїє мама водойу с'в'їчєнойу. Круг їїх ходи, б'їгаїє.

Три рази?

А.Г. Три рїзи. З барв'їнку.

А.Г., А.В. (*спївають*):

Скропл'яї нас, мат'їнойко, (2 р.)

С'в'ачєнойу водойу.

А на той годойко йу (2 р.)

З:а вор'їт недóлен'ку.

А.В. Шчобї бїла, шчобї бїла...

А.Г. То вже йак перепивїють. То йу, йак перепивїють.

А.Г., А.В. (*спївають*):

Не пий, душєйко,

Пєршого перепойу.

В пєрш'їм перепойу (2 р.)

Трутинойка одна.

Вїл'їй, батєйко,

Вїл'їй, душєйко,

... [нерозбїрливо. – М. Г.] гор'ївойку,

Шчобї бїла красїва,

А долєйка шчаслїва.

Так спївали, коли молодїй приходив забирати молоду?

А.Г. Н'ї, н'ї. Вже прийшли в'їд сл'ябу, йак перепивїли, то бїло, прóсто ми попереסקїкували багáто.

А.В. Так, попереסקїкували багáто. То бїло з м'їсц'а на м'їсце.

Надсяння: традиційна культура і побут

- Мені здається, що цю пісню співали, коли молодий поїхав до себе після шлюбу?*
А.В. Н'и, н'и. То прийїхали в'їд шл'ўбу до неїї... Так с'п'ївали в неїї.
А коли він прийшов, йому давали чарку, правда?
А.Г. Запиваїт на пороз'ї. То виходила маїти.
Вона була в кожусі? А шапку мала на собі?
А.Г. Н'ї-а, хўстка. І тод'ї вони пїли обойе, бат'к'ї, і подавали чотїри чарк'и. Фс'ї разом пїли. Молод'ї дес' виливали.
А не кидали чарки через...?
А.Г. А пот'їм то гор'ївку так к'їдали, хто гор'ївку хапав. А потїм, хто хоче, то тїї стаканїк'и побїе, а хто не хоче... Та то немаїе р'їчи. Дл'а чоґо бїти посўду?
Скажіть, будь ласка, чи у вас перевіряли, чи молода була чесна?
А.Г. В нас тоґо не пров'їр'али.
Не було першої шлюбної ночі? Може, ваші батьки, може, баба ше згадували, дїд?
А.Г. Знаїєте, шос' н'їчо не казали.
Не було такого, щоб молодї обов'язково спали першу нїч?
А.В. То дес' йак'їс' бїло ф сєлах йак'їс'.
А.Г. В нас шос' не бїло.
А по чому визначали, чи чесна вона, чи нечесна?
А.Г. То в'їн вже судїв сам.
Сам?
А.Г. А хто йоґо знав.
Може, ворожили: якщо вона нечесна, то буде щось погане для роду?
А.В. Н'и, то шос' н'їчоґо такоґо...
У вас цьоґо не було?
А.Г. Н'и, н'и, н'и.
Коли молоду завивали, на чому вона сидїла? Як це відбувалося у вас?
А.Г. Гольву закрутїли...
А де завивали, в коморї?
А.Г. В комор'ї.
Молода сїдала чи спершу молодий сїдав?
А.Г. Вона с'їдала, йїї розч'їпчїли. В'їн стойав коло неїї. Йїї розд'али в'їночок, заплєли косу, завїнули хўстку і п'їшла вона вже фс'о. Вїїшла з коморї...
На чому вона сидїла?
А.Г. На кожус'ї.
Чи було у вас ще таке: коли молоду виводили до шлюбу, то вели її по сувою полотна?
А.Г. Н'и, в нас тоґо не бїло.
А.В. В нас полотно положили, йак вона йшла. Вїл'їзли за стола і тудїї так д'ївчата, хлопц'ї наклали патик'їв до коморї.

с. Гораєць Яворівського р-ну Львівської обл.

А.Г. То йак йшла за нив'їстку. Йак додóm с'а женила, то... А йак за нев'їстку йшла, то там їй наклали дров рúbаних. Казали: “Будем вид'їли, йакá то вона йе. Чи вона йе х'їтра, чи вона йе така йак... Йак перейде по тих дрóвах...”.

А.В. А йак вона хватїла за тїї дровá і зв'їдти, зв'їдти, зв'їдти, зв'їдти. І перейшла. Хто фт'їкáv, а хто не фт'їк, той д'їстáv... Отó вона с'а звивáла. А вони їй пов'їли: “Там тоб'ї накрїли стéжку патикáми. Важáй си”.

А на дорозї перепиняли їх?

А.В. То так йак би село бїло фкўп'ї, то чо́го бїло переспин'áти. Вихóдив там з гор'їлкою, зи столóm, з хл'їбом. А в нас то шо: с'áде ц'у машїну чи ф'їру та й повéли.

Можє, снїп клали поперек дорози?

А.В. Н'и.

А можє, молодї першї шлюбну нїч спали на околотáх?

А.В. Пёрши на солómїан'їм л'їжку спáли.

Нї, цї околоти були зї снопів, якї нажали під час обжинків.

А.В. Н'и, тóго в нас ... Шос' тако́го в нас не бўло. Х'їбá де ми не знáйемо.

А.Г. Фс'о ми знáйемо.

А.В. Х'їбá де в йак'їм йинáкш'їм сел'ї.

А.Г. Мóже, де йак'їс' йинáкш'ї сéла...

с. Бунів, початок ХХ столїття

Село Завадів

Яворівського району Львівської області

Інформатори:

Параскевія Василівна Дацків (далі – П.Д.), 1927 р. н.

Єва Василівна Семирак (далі – Є.С.), 1942 р. н.

Марія Михайлівна Онацько (далі – М.О.), 1912 р. н.

Записав Михайло Глушко 8.07.2006 р.

Дорогі жіночки, скажіть мені, будь ласка, коли вас сватали, то що приносили старосту з молодим?

П.Д. Йа не знайу, бо йа не біла замужем... Йа знайу, йак мойа мама. Мойі мама йшли замуж за вдівц'а.

Так? Дуже цікаво.

П.Д. Той вдовец мав... Але вдовец мав двайц'іт' три рок'и ше. Женівс'а скоро і жінка померла при родах. І мойа мама..., то вона казала..., а замуж йі давав, мойу маму так йагбі в'ичим, знайте? То в'ін думайе, би в'ичим був добрий..., мама біла так йак сирота. Ну та шо? Вдовец п'ішов в старости, прив'ів три хлопци, принесли гор'івку, там застаростили, староста мав таку, так'ий там, йагбі казати, во таку, маршавка то називалос'а. Такво на ремени...

А з чого воно було зроблене?

П.Д. З дерева. З калини..., так, переважно з калини. Ну то й засватали так...

А в той час, коли дівчина була в хаті, старости щось примовляли до неї чи ні?

П.Д. Вони... п'укали до в'ікна, так мама казали, і питалис'а: “Ми заблудили, ми гл'адаєм йалівку, ми заблудили. Може, тут у вас таїа йалівка йе”. Ну а там зв'ітам в'ітпов'ідали: “Приход'іт, ми йакос'с'а погодимо”. Во так'е було.

Мама була в хаті чи...?

П.Д. Вона була ф хат'і, мама біла ф хат'і.

Коли молоду сватали, годилися, вона обов'язково мала стояти біля комина чи п'ічки, колупати пальцем ту п'іч?

П.Д. Н'и, у нас ховали в бочку.

Що ховали в бочку?

П.Д. Молоду.

Так?

- П.Д. Жи то молодій сватав. Мама казали, жо їх запхали в бочку.
А де та бочка була?
- П.Д. В комор'і... Бочка мус'іла біти поважна, велика, би там...
Так її ховали?
- П.Д. Молодú ховали, йак молодій прийшов і гл'адав її, викупл'ав, ну шос' давав: гор'івку чи грóш'і, шо там мав – не знайу, шо там...
Бочка біла велика, во пйат' корців виш:е, йак біли...
З дерева?
- П.Д. Деревл'ана, деревл'ана.
Видовбана?
- П.Д. Н'и.
З клепок?
- П.Д. ...Довкóла з дошчинóк, тайагбї пштах'ета...
Коли молодий її знайшов, то вів до хати?
- П.Д. Зав'ів до хати і вона с'а там... Мати благословїла, і до сл'убу йїхали.
Чекайте, чекайте. Коли ваша мама погодилася вийти замїж, вона перев'язувала вашого тата.
- П.Д. Рушникáми?
Та я не знаю чим.
- П.Д. Перев'язувала. Н'и, в нас не перев'язували.
І нічого не давала йому, не вручала?
- П.Д. В нас н'и. В нас тл'к'и потім дайút молодóму хустку до бóку і ведút до шл'убу.
- Є.С. Йак мав капел'ухá, то за капел'ух двáли бук'ет і...
Простоволосий не мїг молодий їти до шлòбу?
- П.Д. Нї, н'и.
Тїльки в капелюсі?
- П.Д. Ф капел'ус'і áбо ф шапц'і.
Після сватання були ще заручини? Чи це все було разом?
- П.Д. Післ'а свáтан'а, так, зарúчини.
А чому називали “заручини”?
- П.Д. Ну плéли в'їнц'і.
- Є.С. Рúчут, то так йагбї зарúчуйут молодú з молодім.
- П.Д. Молодїй привозів з пйáтеро, з дéс'ітеро л'удéй на годїну. А молодá мала дружк'ї. Ну то йакос' так с'їдали на посáд, йа нав'їт' то не знайу, йак то на той посáд с'їдали. Но покá поплéли в'їнц'і і йакпó вони мáли, молод'ї, капел'ух'ї, то вони ше до тóго капел'ухá в'їнец з барв'їнку плéли.
Хто плів?
- П.Д. Дружк'ї.
І хлопці мали потім у них викупити?

Надсяння: традиційна культура і побут

П.Д. Дружк'ї прóсто давáli по́тім, дарувáli, так йак роздавáli...

А коровай у молодой пекли?

П.Д. Певне, шо пеклі. Йа не знайу, мо́же, в ма́ми пеклі, а в та́та н'и, бо та́то бив дуже б'ідний. В'ін не мав, інó стару́ ма́му. І вони́ жи́ли б'ідно.

Вінець з чого плели?

П.Д. З барв'інку.

Де брали барвінок?

П.Д. Но на городáх ма́ли фс'і. Ми ма́ли гридк'ї в горóд'і.

Ви могли б розказати, як це відбувалося? Хлопчик ішов різати чи дівчатка?

П.Д. Та дружк'ї р'ізали.

Вони брали щось із собою, коли йшли в городець?

П.Д. Но бра́ли но́жик'и, нар'іза́ли так'їх г'іле́ц'. Тод'і бра́ли шнурóчки і ти шнурóчки перев'язували, перев'язували, жобі вийшов от такий кружóчок, то такий, йак в'іне́ц. То робі́ли в ха́т'і, коли́ с'п'іва́ли чи не бу́ли с'п'іва́ли. А сп'іва́ли, йак засп'іва́ли...

В який день це було?

П.Д. Во такво́: нін'і робі́ли зару́чини, а за́втра... Пёрше б́ило фсе в'івтóрок.

У вівторок починалося весілля чи заручини?

П.Д. Пёрше, пёрше фсе в'івтóрок почина́ли, а зару́чини в нид'і́л'у б́или. То то...

Є.С. В нид'і́л'у в́ечир...

П.Д. Но, в нид'і́л'у в́ечир б́или зару́чини.

Що співали, коли плели вінці?

П.Д. Та с'п'іва́ли фс'ак'і с'п'іванк'ї.

Є.С. Засп'іва́й одну́...

П.Д. *(співає):*

Ой, чи та́йа чи не та́йа,
Жо с'а кр́асно вбра́ла,
Но ми та́йа Ганунéйка
До серц'а пристála (2 р.).

[Або:]

Вийди, вийди на вулі́ц'у,
Мойé пч́іре се́рце (2 р.).

То так сп'іва́ли з ха́ти, че́рез в'ікно́:

А йа скóчу, перискóчу,
Ві́рву йа си мйáтку.
Йак йа ти с'а сподобála,
Прóси о́йца, ма́тку (2 р.).

По́тім ше сп'іва́ла:

А йа скóчу, перескóчу,

- Вірву йа синуйу.
Йак йа ти с'а сподобала,
Прóси н'а самуйу (2 р.).
Коліс' бўло так'е.
Вінки плели і для молодой, і для молодого?
- П.Д. І дл'а молодого.
Молодий мав викупити той вінок?
- П.Д. Йа час' того не памн'атайу, шоб там в'ідкупували.
Коли коровай пекли, що відбувалося?
- Є.С. С'п'івали, м'ісіли, качк'ї робіли.
Качки робили?
- П.Д. Йагжé ж, робіли...
Є.С. Кв'ітóчк'и.
П.Д. То така біла фóрма. Положіли там, а навéрха то фс'о, то кв'ітк'ї, то качка, то йакáс' кўрка, то гўска, так'евó.
Це зверху на коровай?
- П.Д. Звéрха. І каліну майїли. То вже до цéркви, йак нéсли...
Є.С. Каліну зривали і тримали биз зїму, живў каліну. Вона не портиц'с'і, н'і н'ічóго. Йийї пóтім сполокали і [використали. – М. Г.]
чи взим'ї, чи вл'іт'ї.
Коли заехали коровай у пїч, то що робили з лопатю?
- П.Д. З лопáтом гул'áli ж'інк'ї.
Як?
- П.Д. Звивáлис'а, звивáли і до дрўгойї...
Є.С. Намáзували соб'ї рўк'и отак'івó чóрнийе сáджі, і туді йиднá дрўгу вимáзували.
- П.Д. І скакáли з лопáтом.
І щось співали?
- П.Д. Ну та шос' сп'івали.
А чому скакали з лопатю?
- Є.С. Та т'ішилнс'а, шо... Шо с'п'івали?
Печіс'а, коровайу,
Повезém т'і до райу.
Там т'і бўду...
Бо нас бўдуг...
Отаквó сп'івали.
А про лопату нічого не співали?
- П.Д. Н'и, про лопáту н'и.
Чи був у вас такий звичай, щоб перекидали лопату через хату?
- П.Д. Н'и.
А може, щось перекидали?

Надсяння: традиційна культура і побут

П.Д. Н'и, йа шос' тако́го не зна́йу. Н'и, н'и, ту в нас тако́го не бі́ло.

Тільки жінки пхали коровай у піч?

Є.С. Т'іл'к'и жінк'ї. Присп'їва́ли то́му корова́йу...

Скажіть, будь ласка, яка кількість коровайниць мала бути – парна чи непарна?

П.Д. То в нас не счита́ли час'.

Не рахували.

П.Д. Н'и, н'и.

А чому?

П.Д. А йа зна́йу?

Є.С. Ну шобі́ молодá..., молоді́м. Шобі́ не повл'ї́яло на молоді́х, на молоді́х не повл'ї́яло, би вона́ не вдов'ї́ла. А́бо в'ї́н, а́бо вона́.

Молоду одягали в хаті чи в коморі?

Є.С. То бі́ла'ше в хат'ї.

Чи в коморі?

Є.С. Типе́р в хат'ї.

П.Д. Пе́рши, врод'ї, в комор'ї в д'їва́ли д'ївку.

Де одягали вашу маму?

П.Д. Мо́йу ма́му в комор'ї в д'ага́ли. Мо́йа ма́ма з Го́раїц'а* йе.

Але її одягали в коморі?

П.Д. В комор'ї. А молоді́й сто́яв за поро́гом.

Молодий стояв і чекав?

П.Д. Чека́в. Молоду́ виводі́ли надв'ї́р, накрі́ли ше йак'їмс' полотно́м.

Є.С. То не молоду́ виводі́ли.

П.Д. То йаку́-небу́д' ба́бу виводі́ли. Мо́же, та́йа, мо́же, не та́йа, жо́би в'ї́н там соб'ї ви́брав.

Є.С. А тоді́ викупо́вл'ували за гор'ї́вку. А ві́вели одну́ – то н'и, то ми то́йї не прийма́єм, то ми то́йї не прийма́єм. Ну туди́ вже виході́ла...

А ті, що переодягалися, не кривали часом?

П.Д. Молоді́й горба́тий, крива́тий, то... визива́ли.

На чому молода сиділа, коли її одягали?

П.Д. На кожус'ї а́бо на подоушц'ї.

А для чого сидіти на кожусі або на подушці?

П.Д. А йа зна́йу? Так тре́ба, жо́би бага́та...

Щоб багата була? Молода ще мусила просити благословення.

Є.С. Було́.

Як це було?

П.Д. То було́, йак її повби́рали. Йак вона́ до шл'у́бу йшла, тоді́ при-
ході́ла, вклан'а́лас'а, па́дала...

* с. Горасць Яворівського р-ну Львівської обл.

Є.С. Йак молодій прийшов до хати, падала до ніг, ц'ілувала нóg'и, рúк'и. Фс'і поставáли рóдич'і, тоді вона с'а клан'áла мáм'і, ц'ілувала нóg'и, рúк'и, там мáма благословíла, тудí тáтов'і, брáтов'і. Ну, ск'íл'ко йíх там – бáбц'і, д'íдови.

Батько, мати та інші родичі стояли чи сиділи?

Є.С. Стойáли, а йак хто не м'íг, то й с'íд'ів.

Батько й мати тримали в руках хлїб?

Є.С. То в нас такó бúло. В нас так тепér йе... В хát'і, виходíли надв'ір. В'іс'íл'á фс'о стáло кругóm, молодій з молодóm поставáли, і тод'і брáли в'íдрó водí такоїй непочáтоїй, п'ів'идерка, кропíли...

А відро було нове?

Є.С. Ну йак'é-небúд', абí чíсте. Брáли кропíло, і мáма покрóпл'увала молодíх з в'іс'íл'óm, а дрúжба за нем б'ígав і так'ím прут'áком бив. То менé так налупíв...

Бив маму?

П.Д. А мáма з коровайóm ходíла.

Є.С. Мáма брáла коровай п'ід паху і кропíло і...

А відро хто ніс?

Є.С. Вона.

П.Д. Та дрúжбá. Той одíн дрúжба поперéd, а той дрúжба зád'і. Той одíн т'íкáв, а дрúг'ий лáпав.

Зрозуміло. Можє, ще зерном обсипали?

П.Д. Н'и.

Цукерками, грошима?

П.Д. Цук'ерк'и йно, йак з цёркви вихóд'ат.

Є.С. Йак прийшлí з цёркви, посадíли за стів, тудí вони там цук'ерк'и к'íдали.

Коли молода виходила з комори чи з хати, то часом не йшла по полотні від стола до порога чи навпаки – від порога до стола?

П.Д. То йак хто вже, йак когó.

Про таке мама вам не розповідала?

П.Д. Ой, мáма йшли б'íдно зáмуж, бо йа вам кáжу...

Можє, її вели по полотні?

П.Д. Та мóйї мáма йшли в мал'óванц'і до шл'убу.

В мальованці? Це така спідниця?

П.Д. Сп'ідниц'и з полотнá, а вíбито так'і, так'івó з'ірк'í чóрні...

То так'é з тíми кв'іточкáми, так'é з полоскáми так'íми. Тас'áмка дóлом бíла.

Колись так всі ходили?

П.Д. Ну.

У шорці ходили чи, як ви кажете, в мальованці?

Надсяння: традиційна культура і побут

Є.С. І в двох полотн'яних сп'ідниц'ях.

П.Д. Слухайте, за мого жит'я, йак'е біло молодé, йа тóже в одній сп'ідниці ходила. Д'івком біла, ф сп'ідниці і з б'їлого полотнá хус'ц'і.

Є.С. Йа тако́го чос' не памйатайу.

П.Д. Ну коліс' тійі, то вони мали тійі шóрци і вони мали по́йаси. По́йаси мали, бо йа самá памйатайу той по́йас ше в нас був. То на́в'іт', на́в'іт' приходіли і забрали йіх дес' в музей, по́йас забрали.

А ще кажуть, що молоді вибираються до шлюбу з рушниками.

П.Д. Рук'и привіязували, знайте? Молодій мав рушнік тувó при руц'і, і молодá рушнік. То вони с'а за рушник'ї тримáли..., то так'ї спеція́л'н'і рушник'ї біли вишиті. Так мали йти... І кісничк'ї так'ї малéн'к'ї.

Одне одного тримали за кінці, за ті кіснички?

Є.С. Ну.

Трималися чи були обв'язані?

П.Д. Н'и, булі обв'язан'і, молодій мав на своїй руц'і, молодá на своїім.

На правій руці чи на лівій?

Є.С. Тепервó на прав'ї.

П.Д. На прав'ї біло.

На правій? У неї мало би бути на лівій, бо як вона тоді буде йти?

Є.С. А до шл'убу йшли, то вони разóм не йшли. То йде молодá з дружбáми, а молодій з дружкáми, в нас так йе. То вони окремó йдут. Вже з'і шл'убу, то вже разóм.

Скажіть, чи був у вас такий звичай, щоб молодих хтось зупиняв по дорозі?

Є.С. Н'и, н'и. Фсе йак до цéркви йшла, то вона фс'ім с'і клан'áла, л'уди, йак стоя́ли по дорóз'і. Клан'áлас'а. А йак вже з цéркви йшла, то вже н'и. Ну шоб йіх благословіли в цéркв'і. А з цéркви то вони вже обидво́йе йшли додóму.

А на чому в цéркві стояли?

Є.С. Вони стоя́ли...

П.Д. Ну, йак в нас прис'ага́йут на рушникú, а так прóсто стоя́ли на па́перт'і. А йак вже прис'ага́ли, то д́рúжка рушнік пристеліла.

А не було такого звичаю, щоб молода обходила стіл?

П.Д. Н'и, зак'їдувала по д'івкáх.

Що? Рушник?

Є.С. Так. Стоя́ла соб'ї з тим молодім і к'їнула наза́д, на когó впáло. Зна́чит, та́йа мáла вийти за́м'їж.

Чи був у вас такий звичай, щоб молодий кидав щось позад себе?

Є.С. Н'и, йа тако́го не зна́йу.

Може, горілку виливав позад себе?

Є.С. Н'и, з ц'єркиви йак ішла, то молодому давали короваї. І в'ін той коровай по дороз'і фс'ім крайав і роздавав.

П.Д. По куску короваїа.

То в молодого мало бути два короваї, три?

Є.С. Ну одін до ц'єркиви.

П.Д. Од'єн до ц'єркиви, од'єн п'ід паху.

А що їли в хаті?

Є.С. А в хат'і то в п'єрший ден' не крайали.

П.Д. Но давали ц'ілушку.

Є.С. П'ід паху ц'ілушку, йак йшла до шл'убу молодá, вона мала соб'ї п'ід пахом ц'ілушку. Прийшла до ц'єркиви, з ц'єркиви за стів, з'араз фс'їх гостей..., покрайали туйу ц'ілушку...

Для чого давали цілушку?

П.Д. А йа знайу?

А як пояснювали?

П.Д. Округшок казали, шо то йе.

Округшок?

Є.С. То так йагбї короваї...

Коли молода приходила просити на весілля, їй давали жменю повісма?

Є.С. То йно грощ'ї в нас дайут, грощ'ї і дес' во цук'єрка або шос'.

Це вже тепер.

П.Д. Коліс' хл'їбом витали.

Є.С. Йак іде просити, то йїї дайут.

Що таке посад? Ви щось говорили про посад.

Є.С. Йа то посм'їялас'ї, не вм'їла, йак то сказати "посад".

Молоді сідали за стіл?

Є.С. С'їдали за стіл на посад, тудій молодій їй викупл'ав йакос'. Йа де знайу, йак то бїло.

П.Д. То на заручини бїло.

Ні, мабуть, це було тоді, коли вони повернулися зі шлюбу. А може, молоді через стіл перелазили?

Є.С. А без стів перелазїли.

Як це було?

Є.С. Ну та йак в'ід сл'убу прийшлиї, л'їзли ч'єрез стів, с'їдали.

А чому через стіл?

Є.С. А йа де знайу.

По столі не можна ж ходити.

Є.С. В'їн перейшов чи в'їн перел'їз тóже, пóтім їй рúку подавав і вона..., с'їдали ко́ло тóго. То дрúжба старавс'ї зас'їсти то м'їсце і в'їд дрúжки фл'ашчїну в'їдт'їгнути.

Надсяння: традиційна культура і побут

Вимагав?

П.Д. Ну а йак? Мус'їла дати, бо йїї м'їсце зайн'ав і вона не мала де с'їсти.

Скажіть, хто заходив до хати перший після шлюбу?

П.Д. То староста, там було...

Є.С. То маршавка.

П.Д. Маршавков. Перший заходив: "Во імйá Отцá, і Сїна, і Св'атого Духа. Ам'їн". По вугл'ї так бив тов маршавков.

А чому?

П.Д. А йа де знайу. П'їсл'а тóго в'їс'їл'á позаходило.

Є.С. Пїли гор'ївку...

П.Д. Давáв по дорóз'ї л'уд'ам пїти.

Є.С. Тáйа маршавка, вона мала такú вїроблену дз'урú, кúрок, закрїта. Там бїла гор'ївка.

Маршавка була груба?

Є.С. Груба, та во такавó бїла вона...

П.Д. То зн середїни то фс'о...

Одна маршавка була на всі весїлля чи кожний окремо собі робив?

Є.С. Н'ї, то кóжен соб'ї робїв.

А що після весїлля з нею робив?

Є.С. Шо робїв? Дес' си пов'їсїв та й тримáв соб'ї на пám'їтку.

П.Д. То так йак шáбл'а бїла. Мала так'їй рém'їн'... І в'їшав на плéч'ї.

Ви ще пам'ятаєте, щоб весїлля відбувалося з маршавкою?

Є.С. Н'ї, йа не знайу.

П.Д. Ну та йа дúмайу, а де д'ївáли інакши.

Що молода брала із собою, коли вибиралася до молодого?

Є.С. Óбраз, такú колїс' прáли куж'ївку, прéсниц'ú, вертéно, і на куж'їв-ц'ї бїло лен.

Обов'язково?

Є.С. Обов'язкóво, так.

А подушки, рушники?

Є.С. Подушк'ї давáли...

П.Д. Ну видрó і тудїй кавáлок..., жóби там бїло... І грéчк'и трóха, грéчк'и і свинїни.

Це в дерев'яному відрї було?

П.Д. Но та де, не мáйе р'їзнїц'ї. То прóсто вéдра.

А за Польщї?

П.Д. Давáли горн'á кáш'ї. Колїс' пшон'анú кáшу варїли. І в горн'áту лїжка. Так'евó горн'á, йак вóду пїти. Годїй горн'áту капúсти, там лїжка дл'а двох, дл'а двох.

Сверуха зустрічала невістку? Чи молоді відразу заходили до хати?

П.Д. Н'и, н'и. Стáла, перепивáла...

Як свекруха була одягнута?

Є.С. Так прóсто...

П.Д. Та йак? То перева́жно фс'о кожух'и навiворот од'iвáли.

У Верблянах?

П.Д. А в нас н'и.

А свекруха часом не зустрічала їх у шапці?

П.Д. Йа тако́го ни зна́йу.

З чим вона зустрічала молодих?

П.Д. З хл'ібом, з гор'івком. Бра́ли коро́гва́й п'ід па́ху. Чолов'ік...

Свéкор. П'івл'ітру і стакáнчик'и дл'а молодiх і дл'а двох старiх.

І поналивáв там трóшк'и. Вiпили там за пчáст'а, за то фс'о. І вiпили, а решт помiж л'уди вилвiвали.

Перепивали бiля столу?

Є.С. Столá не бýло, то фс'о настóйачи. І стóйáли кóло порóга.

Обов'язково стояли бiля порога?

Є.С. І сп'iвáли ше. Шо то сп'iвáли?

П.Д. "Рáдуйс'а, мат'iно́йко".

Є.С. Так.

Застiвайте.

Є.С. Йа не хóчу. Йа не ма́йу гóлосу (*спiває*):

Рáдуйс'а, мат'iно́йко, (2 р.)

[Взяло шлюб дiтято́йко. – М. Г.]

Йак тво́йе, так чужо́йе, (2 р.)

Йуж то тво́її убо́йе.

Йа зна́йу, в нас ше до́вкóла столá ше мýс'или об'iтти́ три рáзи.

У хатi молодого чи молодой?

Є.С. Йак iно́ з'и шл'убу, де би то не бýло – чи в молодóго чи молодóїї.

Хто вiв молодих?

Є.С. Вонi сам'и прийшли́, ма́ма моглá... вз'ати отáк і вéсти.

За сходом сонця чи проти заходу сонця?

Є.С. Но то йак, за сходом, та й фс'о. П'iсл'а в'iс'ил'а бiли, то так не бýло, а йак вже йшли, напри́кад, зв'iтам до мéне, тудi вже йа водiла. А йа зна́йу, йак йа йшла, то менé ше кс'ондз водiв в цéркв'i до́вкóла то́го, йак йогó [престо́лу. – М. Г.], водiв менé ше три рáзи.

Саму чи з чоловіком?

Є.С. З чолов'іком.

У що завивали молоду?

П.Д. То ч'пчiли, бра́ли во так'ий обрúч давáли.

А зверху хустка була?

Надсяння: традиційна культура і побут

П.Д. Хустка.

Чи давали...?

П.Д. То моїї ма́ма..., моїї ма́ма не ма́ли ба́лец'. Ма́ма ма́ли тойво́ обру́ч з ка́ліни. Во так'ий во обру́ч, такво́ волос'а вз'а́ли і там за́пха́ли. І тудій хусти́нов так зав'язува́ли той обру́ч.

І молода не мала права знімати того обруча?

П.Д. Н'и. Та зв'ітк'и, бо ста́рші́ бу́ли. То ма́ли во так'ево́ по́вн'іст'у висо́к'е, так'е н'і́бито з во́вни плéтене, так'ево́ тка́не.

Чи засуджували тих дівчат, які не змогли зберегти свою цнотливість?

Є.С. Вони́ вже сам'і с'і засу́джували. Кан'е́шно, фс'і засу́джували, фс'і, йак'і бу́ли. Сам'і д'івча́та то ду́же засу́джували... А йа то́же так зроби́ла.

Як називають жінку, яка нагуляла дитину?

Є.С. Заві́тка.

Коли завітці обрізували косу?

Є.С. Н'іко́ли, в нас не обр'ізува́ли.

А може, її водили по селу?

Є.С. В нас зна́єте що роби́ли? Зна́йу, жи йак у нас та́то розка́зує, йакá то ж'інка, ну, согр'і́шила там чи шо...

П.Д. Нагул'а́ласи.

Є.С. Нагул'а́ласи. То кс'о́ндз, с'в'ашче́ник, то в'ін йі́ дав сто два́йц'іт' покло́нів бі́ти, в кожус'і вона́ бу́ла, і спе́ред'і пе́ред фс'іма́ л'уд'мі́ в це́ркві. То вона́ бі́ла так ті́й покло́ни, шо вже впáла з ніг. Сто два́йц'іт' покло́нів бі́ти в'ідра́зу.

Чому в кожусі?

Є.С. Ну бо то зімно́ бу́ло, а вона́ прийшла́ до спов'і́ди. Ві́спов'і́далас'а, і кс'о́ндз за ту́йу ка́ру дав йі́ ті́й покло́ни бі́ти. А ше дру́гого поста́вив счита́ти...

Як називали нагуляну дитину?

Є.С. Та йакос' та́ко: Ха́рлап'і́й...

П.Д. В нас но такво́ не назива́ли: Ма́р'і́йка там чи Ка́с'а... То Хри́сті́на, то... Іна́че йі́ не назива́ли.

Є.С. ...На́йдух.

Є.С. То зна́йдух бу́в.

Кому було важче одружитися: дівчинці-знайдушці чи хлопчикові-знайдухові? До такої дівчинки якось по-іншому ставилися в селі?

П.Д. Та йак до ко́го, йак до ко́го.

Є.С. Йак би бу́ла пчасла́ва, вийшла ше і з двома́ д'іт'мі́. За́вила́с'і, і дво́йе д'ітей, і за дру́гого вийшла.

Жінку, яка нагуляла дитину, завивали?

П.Д. Н'и. Вона ходіла так, йак і фс'і.

Але коровай їй пекли чи не пекли?

Є.С. Пеклії. Чо не пеклії? Пеклії. Но шо вона він:а, йак їй надуріли?

Що варили на Святий вечір?

П.Д. Кут'у. Варіли зупу таку з грибами, капусту, боршч. Пичут голуб-ц'і. Ну і шо ше? Пир'іжк'ї пичут.

Чим начинені пиріжки?

П.Д. Абó з капусти, з чо́го-небу́д' пир'іжк'ї. Струшл'у печém. То фс'о... Та во так'евó фс'о йімó.

А хліб пекли перед святами?

П.Д. Ну.

На всі свята.

П.Д. Ну.

А риба була на свята?

П.Д. Ну, риба фсе біла.

А пити щось треба було?

П.Д. Та кампот йак'їс' варіли. А́бо к'ис'їл'.

З якої страви починають у вас вечеряти?

П.Д. Насамперед з кут'і.

З куті?

П.Д. Та.

А часник?

П.Д. Часнік кладут, во так трóшка сїпл'ат пшениц'і.

На що сиплять?

П.Д. На стів.

На голій стіл?

П.Д. Н'и, там с'їно, чимс' накрїте, там тий во кладут трóшка пше-ніц'і і там грóш'ї кладут. То йа так на туйу пшениц'у тар'їлку...

І там їд'ат.

Що ви робите потім з цією пшеницею?

П.Д. Та кур'ом дайу. І тато брали кут'і фсе першій раз, йак ми с'їдали йїсти, і к'їдали так до повáli. Ск'їл'ко с'і там вчáпи тих во зернін, тїл'ко б́уде к'їп пшениц'і.

Жінки щось робили на Святий вечір, щоб льон виріс високий?

П.Д. А за лен йа не знайу.

А робили щось, щоб кури неслися?

П.Д. Квóкали. П'їд столóм квóкали.

Хто?

П.Д. Ну д'їти квóкали.

А що робили потім з тим сіном, яке лежало на столі?

Надсяння: традиційна культура і побут

П.Д. То брали п'ід квóчку, стеліли.

Що, крім того сіна, було: солома...?

П.Д. То біла солома на перевéсла, зав'яз', би дéрво вйязáти. А на...

Біло с'іно, багáто солóми, ми там і спáли на солóм'ї.

А на столі або на покуті ще щось стояло? Може, сніп якийсь стояв?

П.Д. Сніп.

"Дід" називався?

П.Д. Кутчику́.

У кутчику?

П.Д. Ну на кутчику д'ід стои́ав.

З чого того діда робили?

П.Д. Та з жи́та перва́жно.

З будь-якого жита, яке привезли з поля?

П.Д. Перебира́ли жи́то.

А не було такого звичаю, щоб того діда робили з першого снопа, коли тільки починали зажинати? Може, з останнього снопа?

П.Д. Та так вибира́ли.

У стодолі вибирали?

П.Д. Ну.

Коли починали зажинати, то вибирали якесь спеціальне поле? Чи це не мало значення?

П.Д. Та то не ма́ло зна́чен'а.

Хто починав перший жати – мама чи тато?

П.Д. Певне, б'їл'ше ма́ма жа́ла.

Мама? Чи вона щось робила перед тим: примовляла, хрестилася?

П.Д. "Допоможі, Бо́же, зача́ти жа́ти".

І все?

П.Д. І фс'о́.

І що мама робила з першими жменями? Може, робила якийсь хрестик на полі?

П.Д. Н'и, н'и.

Не пам'ятаєте? А обжинки у вас робили?

П.Д. Та за По́л'шч'ї н'и.

Може, плели якийсь спеціальний вінець?

П.Д. То йак колгóспн, то плéли. Обжи́нк'ів не робіли.

Це москалі завели таку моду чи як?

П.Д. Ту і так, ту москал'ів так'їх не бу́ло.

Це у вас?

П.Д. Робіли обжи́нк'и.

А як?

П.Д. Ну та ви́плели в'їне́ц, на го́лву колгóспного заложіли і йдем...

Але хтось ніс той вінець.

П.Д. Ну, то несли молодійі.

Дівчата?

П.Д. Д'івчата.

Заміжні чи ще не одружені?

П.Д. Та могли йак'іс', абіи молод'і біли.

Аби лише молоді?

П.Д. Заложіли на гóлву колгóспного áбо на бригадіра...

А доки стояв дід на столі?

П.Д. До Новóго рóку.

А що робили на Новий рік?

П.Д. Виносіли, а йак н'и, то хто прийшóв до хáти і то помолотів.

Парубки чи хлопці?

П.Д. Ну то мýс'ілисти дáти гор'ілк'и, жобіи не молотіли.

Чим той сніп молотили?

П.Д. Пáвками.

Як називали тих хлопців, що молотили сніп в хаті?

П.Д. Ну йа де знайу.

Коли ви були ще малі, то до вас на Новий рік хлопці не приходили?

П.Д. Таде! До нас не прийшли, ми фсе спр'áтали, ми не дáли. Не хт'іли, жобіи нам молотіли, ми фсе спр'áтали.

Тоді того діда молотив тато чи хто?

П.Д. Та дес' йа не знайу, хто то помолотів.

Що промовляли хлопці, які приходили до хати?

П.Д. “Помáйб'і, помáйб'і”, – казáли та й фс'о, йак з хáти виходіли.

А що робили в хаті ті, які приходили молотити?

П.Д. Та ше й с'а вкрадáли, йак злóд'ійі. Вони шос' хт'іли заробіти.

Їх якось називали? Новолітники, може?

П.Д. Новол'ітники – то д'іти ходіли.

Що робили ті новолітники?

П.Д. Ну та приходіли до хáти і давáли йім там обáранц'і чи цук'єрк'и.

І що вони робили у хаті?

П.Д. Пос'івáли там.

Посівали і щось говорили?

П.Д. “Помáйб'і, помáйб'і, с'ійу, пос'івáйу, з Новім рóком поздоров-л'áйу”. Отак'евó.

Що робили з тією соломою, що лежала по хаті?

П.Д. По хáт'і? З тоїи солóми робіли перевеслó і дéрево вйазáли.

Коли в'язали?

П.Д. На Кóл'аду.

Тобто вже на Різдво?

П.Д. Ну, на Кóл'аду, на Кóл'аду рáно.

Надсяння: традиційна культура і побут

Коляда у вас на третій день?

П.Д. Н'и, в нас йе Кол'ада й на С'в'атій в'ечир, Різв'о і Кол'ада...

Зрозуміло. Це на Коляду.

П.Д. На Кол'аду рано. Сол'ому туді зам'їтали, фс'о витр'їпували, фс'у сол'ому з х'ати виносіли.

На Коляду?

П.Д. Так, на Кол'аду.

А на Ш'едрий в'ечір у вас діда і соломи вже не було в х'аті?

П.Д. Та ше хто х'оче, то нес'е.

Ще раз?

П.Д. Ну, 'але ми не нес'ем вже.

Добре, а що ви робите на Ш'едрий в'ечір?

П.Д. Та йак шо, в'еч'ерайт, так йак...

А хрестики робите?

П.Д. Р'об'їу.

З чого колись робили хрестики?

П.Д. З т'їста. А тип'ер йа си в'їшила, м'їу в'їшит'ї.

Це вже по-модному. Мене цікавить, як ваша мама робила.

П.Д. Ну з т'їста. Роб'їли во так'ев'о пр'їсне т'їсто, м'їсіли і роб'їли хрестик'и. І пек'ї на к'ухни пл'ацок з т'ого т'їста. Йак кор'ова тел'а р'одила, той пл'ацок дав'али йїсти кор'ов'ї, п'їти до п'їла.

Може, то на Ш'едрий в'ечір або рано на Йордан давали худобі їсти?

П.Д. Шо?

Той пляцок.

П.Д. Н'и, в нас трим'али. Засуш'їли і трим'али, пок кор'ова тел'а не б'їла р'одила.

Поки корова теля не народила?

П.Д. Ну.

Може, на Різв'о, Св'ятий в'ечір чи на Ш'едрий в'ечір худобу годували пирогами, хл'їбом?

П.Д. Н'и, в нас так'ого не б'їло.

Де треба робити хрестики з тїста: над одв'їрками чи...?

П.Д. Ну во в х'ат'ї шт'їри хрестик'и роб'їли.

А в стайні?

П.Д. Ну во тим кр'айом йа р'об'їу, в'їдите?

Бачу, бачу. Вже так, може, з двадц'ять. А хл'їб ви берете під паху, коли водою св'яченою кропите?

П.Д. А хл'їб бер'емо, йак на С'в'атій в'еч'їр, на Йордан', йак кр'опимо, то бер'ес'а хл'їб п'їд паху. На Йордан', йак кр'опит'с'а. І Ш'едрий в'еч'їр, і Йордан', в нас два р'азі кр'опл'ит.

Два р'азі? І на Ш'едрий в'ечір?

П.Д. Та.

Чи був у вас такий звичай, щоб на Святий вечір або на Шедрий вечір ви залишали страву ще для когось, не з'їдали всю?

П.Д. Дл'а вмерліх?

Так.

П.Д. Ну та то лишáли на стол'і, фсе лишáли.

Страву залишали, а з ложками що робили?

П.Д. Ліжк'и вйазáли.

На Святий вечір чи...

П.Д. Та йак с'а найіли, на Св'атій вéч'ір найілис'а, ліжк'и звйазáли солóмом.

Соломою?

П.Д. С'іном тим, п'ітклáли та й фс'о.

А зранку що робили?

П.Д. Та мйли, і робйли помййі, і стáвили в фл'áшку, т'і помййі зливáли.

Для чого?

П.Д. Та во кáжут, йак хтос' зглáзит, пристр'іти в нас казáли, то тим покропл'áти, то помагайе, чи корóву...

Помйй могли зберігатися цілий рік?

П.Д. Могло стойáти і два рóк'и. То називáли с'в'атовеч'ірн'і помййі.

Чи був хлйб на столі на Святий вечір?

П.Д. Ну айáгже, два хл'йбй.

Два хлйби? Один на одному?

П.Д. Ну.

Круглі чи якй?

П.Д. Ну та йак'і? Та пёрши кру́гл'і бйли, а типёр йак'і спечúт, так'і кладúт.

Може, той верхній хлйб перев'язували повйсомом?

П.Д. Н'и, н'и.

Ви знаєте, що таке рóжа?

П.Д. Рóжа? Ну.

Знаєте, як спалювати рóжу? Кажуть, що це повйсомо мае бути якесь особливе.

П.Д. В нас тýну, шо спáл'уйут, в нас на Стр'ітен'а св'ічк'й с'в'іт'áт і кладúт лен кóло с'в'ічóк. Там кс'ондз ййх крóпит. Отйм спáл'уйут лёном. Áбо там йак гúс'ата с'в'іт'áт, знайете...?

Що таке гусята?

П.Д. В нас називáют гúс'ата. До цёркви несúт.

На Вербну недйлю?

П.Д. Та. Там пов'ідч'йпл'áйут лёну або йак шос' там с'в'атйт, напрыкад, на С'в'атйй Дух з'іл'а, там, мóже, си хтос' той, жо спáл'уйе...

А може, у вас також мак святять?

Надсяння: традиційна культура і побут

П.Д. Ну, с'в'ат'ят.

Яблука святять?

П.Д. Мак і часнік разóm с'в'ат'ят на Маковейа.

На Маковейа, чотирнадцятого серпня?

П.Д. Ну.

А колоски святять?

П.Д. Ну та с'в'ат'ят. То йак мойа сестра йе в Житóмири, то вона прийїжджала, там с'в'ат'ят, то вона фсе і овес, і пшениц'у, й жїто. То там на Житóмиршчин'ї.

Сестра вже навчилася там, на Житомирщині.

П.Д. О, вона во прийїжджайе з Житóмиршчини, йа знайу: Житóмиршчина шчорóку рóби так...

Чи був такий день, у який мусили бути пироги з сиром, з чорними ягодами, з вишнями чи ще з чимось?

П.Д. Та йа де знайу? Пирог'ї печат, во печут в нас... Ну а на Івана то фсе. Во вчерашн'їй ден'.

Ви знаєте, що таке Запусти? Кажуть, Запусти або Сиропусний тиждень. Як у вас називають останній тиждень перед Великим постом?

П.Д. Мйасній, Сиропусний.

Так, Сиропусний.

П.Д. Сиропусний.

А чому його так називають?

П.Д. Тому жо той тїжден', наприїкад, мóжна йїсти з мйасом, а перед самїм йу постом, то пирог'ї йїли зи сиром. То то називають Сиропусний тїжден'.

Тїльки з самим сиром пироги? Чи ще якісь страви готують?

П.Д. Пир'їжк'ї печем, там йак'їй сїрник чи шо.

Чи був такий день, у який жїнки ходили полоскати зуби?

П.Д. То Фédорц'ї.

Федорці?

П.Д. Фédор, йак впав...

Тодї вони полоскали...?

П.Д. І хлопи полóчут.

Хлопи? Казали, що баби полоскали.

П.Д. Йак напйутс'ї, то мус'ит си бабї... Йа, наприїкад, не полóчу, бо йа гор'ївк'ї не пйу.

Колись вірили, що відьма могла відібрати молоко.

П.Д. Ну, півно, жо йе так'е. ...Жи йїх кум фсе молоко шчезало, фсе

молоко́ шчеза́ло — коро́ва тайаво́. В'ін прихóдит та коро́ву до́йт. Риш'ітка, риш'ітка, так'ево́, зна́йте, йак то́ йе, с'іто... в'ін за ту́йу респ'ітку пов'існв в халу́п'і на ц'во́ц'і. Зна́йте, во такво́, йак с'і за н'о́го в'ісит. Ві́сит, ві́сит, а вона́ ка́же: “Та куму́нц'у, та пу́стї н'а, йа б'іл'ше н'ічо́ там не бу́де. Йа тоб'і ска́жу пра́вду, і ти бу́деш в'ідби́рав так молоко́”. Йа би не хт'іла то́го ма́ти. То кума́ його́ біла, сус'ідка, на пири́нц'у перек'інулас'а.

І вона сказала йому, як можна молоко відбрати?

П.Д. В'ін не хт'ів. Ка́же: “Йа не хо́чу н'ічийого молока́ і мо́го не дай'у”.

На Петра пастухи щось робили на полі?

П.Д. Ну та шо ж н'и? Та пастуха́м несли фс'о: гор'івку, сир, ма́сло. Ну та й там тїї, жо пасу́т, тїї там пе́трайт.

На Петра?

П.Д. Та, Пе́тра. На Пе́тра.

А на Петра вили худобі вінці? Може, так робили ще в якийсь день?

П.Д. В нас то́го нема́.

Може, ще співали потім?

П.Д. Н'и, в нас то́го не ро́бл'ит, но пастух'і співа́йт...

Де пастухи сиділи на полі?

П.Д. Во копа́ли і там с'іда́ли...

Це за Польці було?

П.Д. Та й типе́р йу робі́ли, а типе́р пасу́т...

А халабуду не робили?

П.Д. Но. На так'іво́ кла́ли. А типе́р пасу́т... х'іба́ алкогoл'ік'и.

Як називаються ті діти, які пасуть корову?

П.Д. Пастух'і, а шо?

Вінці пасли разом з худобою?

П.Д. В нас ове́ц не ма́ли.

Зовсім не мали? А де брали вовну?

П.Д. Йа де зна́йт.

Кожухи ж мали. Купляли на базарах?

П.Д. Купл'а́ли, пе́вно, бо і ма́ма ма́йе кожу́х.

Ви знаєте, хто такий “полазник”?

П.Д. Та чо не зна́йт? Той, жо занóсит фс'ак'і хорóби.

Той, що заносить хвороби? А в який день той полазник може ходити?

П.Д. Пере́д Іва́ном, ка́жут, хо́дит.

Взимку перед Іваном чи влітку?

Надсяння: традиційна культура і побут

П.Д. Тшпéр, во йак нин'ка.

Чи був у вас такий звичай, щоби худобу або птицю заводили спеціально до хати?

П.Д. Н'и, не пам'ята́йю.

А на Введеніс можна жінкам по хатах ходити?

П.Д. Йа зна́йю? В нас хóд'ат.

А на Симеона?

П.Д. А на Сем'і́она йуж не хóд'ат. То ка́жут, шо то мо́же... йак'іс' бол'а́чк'и там. Но прійде – за́ра то дес' с'а ч'пайе.

А коли у вас святкують Симеона?

П.Д. Сим'і́она то дес' восені...

Чи взимку?

П.Д. Н'и, восені. Но не зна́йю, коли то м'іс'ац'а...

А коли не можна було прати білизну?

П.Д. На Варва́ри.

На Варвари не можна було прати?

П.Д. ...На Варва́ри.

А кіньми коли не можна було робити?

П.Д. То йак і́шче не мо́жна, то не ро́бл'ит.

Був такий день, коли не робили кіньми. Тато не робив.

П.Д. Йа не зна́йю.

Хто за Польщі чи Австрії починав зажинати на ниві – чоловік чи жінка?

М.О. То бив тато, біла ма́ма, а ми біли йуж йак ко́ло д'іти. Чолов'ік м'ій йшов, а йа біла нев'істка. Ми тотó поробіли.

Разом починали?

М.О. Так. Ра́зом...

Що робили з першим снопом, як уже зв'язали?

М.О. Ми тайа́к не зна́ли, шо то робіти.

Клали "насторца"?

М.О. Поду́к'іпк'и то с'а назива́ло. Ма́ма жме́н'у положи́ла раз, дру́г'ий, тре́тій раз, так шо бив сніп. Зав'язала...

А чим в'язали?

М.О. Рука́ми. І вони́ по́тім то зробіли.

У вас на Святий вечір був сніп?

М.О. Д'ід.

З якого збіжжя був той дід?

М.О. Пе́рши д'ід сто́йав зо... а́бо жіта.

Брали будь-який сніп зі стодоли і заносили до хати?

М.О. Н'и, н'и. Жіта, жіта. То нимоло́чений бив. Нимоло́чений. А на Дру́г'і св'а́та бив в'іс'аний.

На Другі свята вівсяний був?

М.О. Так, бив в'івс'аний. На П'єрш'і с'в'ата стáвили ж'итн'ий д'ід.

І що робили з тим дідом потім?

М.О. Виносіли.

Коли?

М.О. Ну там до стодóли і на нас'ін'а.

На насіння? Не молотили його відразу?

М.О. Н'и, н'и, н'и.

Його виносили на Василя вранці?

М.О. Так, на Василá, на Новий р'ік.

На Новий рік приходили хлопчики з палицями...

М.О. То йак б'їли застáли в халúп'і, то з палиц'áми молот'їли... То мáли виносіти, жóби... Жóби то замéсти халúпу і повиносіти, жóби б'їло в халúп'і ч'їсто.

А якщо хлопчики застали "д'їда" ще в хаті, то щось треба було їм дати?

М.О. Тадé. А во то туд'ї давáли обáр'інц'і, шо мáли: і обáр'інц'і, і хл'їб так'ий...

Добре, коли застали хлопці "д'їда" в хаті чи коли не застали?

М.О. Йак застáли...

То що?

М.О. І йак не застáли, а тод'ї вони обáр'інц'ами. І йáпками, і обáр'інц'ими, цук'єрками, хто шо мав. Й на́в'їт' тот'ї б'їли, шо пекáли на свóйї кúхни, бо туд'ї ше не б'їло так обáр'інц'ів де куп'їти і давáти. То пекáли на кúхни обáр'інц'і.

А хто такий "полазник"?

М.О. А полазнік, то йуж фс'ї знáли стáрш'і л'úди... То б'їло то на Сем'їйóна.

Що тоді було? Щось забороняли?

М.О. Та заборон'áли..., то й тип'єр не пуска́ють до халúпи.

Кого не пускають?

М.О. А во, мóже, вам шо на т'їл'ї йе, мóже, слабé, сл'їпé отак'é. Кра́шче до халúпи не пуст'їти...

Можна було в цей день давати щось, якщо просили?

М.О. Мóжна.

То хто такий "полазник"?

М.О. ...Та то во так'é... áбо йакáс' хорóба...

Коли батько виїжджав у поле орати чи сіяти, то що насамперед робив?

М.О. С'їяти, ну то там скроп'їли водóм с'в'ачéном, там перекст'їли кóн'ї...

Надсяння: традиційна культура і побут

Сіяти чи орати?

М.О. Орати, с'їяти. То тоді йшли орати, і брав зерно, но і с'їяв. То тоді так'и кон'і скропл'али, і то зерно скропл'али, і поблагословили...

А як благословили?

М.О. Благословили: “Во ім'я Отц'а, і Сїна, і Св'атого Духа, і нин'і, і вов'ік'и-в'іков. Ам'ін'. Господи Божє, поблагослови, доведи, жиби біла нїва повна, студола, комора і в хат'і”. Благословен'а так'є біло.

Так тато казав?

М.О. Так.

Господар?

М.О. Господар, господар.

Він хрестився перед цим?

М.О. Так.

А чи брав господар із собою хліб під паху?

М.О. Мали під пахом хл'їб, то йак виган'айт пасти [худобу. – М. Г.].

Перший раз?

М.О. Перший раз виган'айт пасти чи худобу... Б'їл'ше худобу. То де ран'ше тиво гус' йакá чи сніп, кладут під порогом ше тар'їл'. Та ше й перше то дуже знали. Воген' так'їй, вуглик'и біли, йийце, хл'їб. І гус'ата не кропили. Корóву виган'али пасти, то так ше нав'їл'а обходили три рази, і обкропили довкола. І типер так рóбит. Ну і там ше йак біла, йак вам сказати, сорóчка л'анá, жо ск'їнулисти, áбо нагавиц'ї, áбо... Но найб'їл'ше сорóчка і нагавиц'ї. І оптирали то корóву в'їд рог'ів три рази вопходили, оптирали...

Щоби не чіпалися вроки?

М.О. Щоби с'а хорóба не ч'їпала.

І ще щось говорили?

М.О. Ну та говорили.

А що? Кажіть, що ви говорите, як обтираєте худобу. “Отче наш” чи що?

М.О. “Во ім'я Отц'а, і Сїна, і Св'атого Духа. Ам'ін'. Во ім'я Отц'а, і Сїна, і Св'атого Духа. Щоби с'а б'їда не вч'їпіла, щоби с'а врок'и не ч'їпали, щоби там біла худóба здорóва, кон'і, д'їти, фс'о. Дай, Божє, нам фс'ого дóброго”.

Коли у вас перший раз виганяли худобу на паху?

М.О. Ну та коли... йак'їй р'їк, знайте. Тóго рóку то не бóло чо́го виган'ати, а колїс' то до Великодн'а виган'али.

В який день обходили худобу? Тоді, коли виганяли перший раз?

М.О. Коли перший раз виган'али.

А на Юрія робили таке саме?

М.О. Н'и, н'и. На Йур'їя то ходіли до йалівок. Там с'в'атіли догот' і тим догот'ом мазали, знайте, водв'ірк'и, де худоба стойала, то мазали штірим'і в'іг'ів'іма: “І Св'атого Духа. Жіби н'їяка слаб'їст', кара не ч'їпалас'а”. До такої перв'їстк'и. То навіт' так'е робіли, жо то с'в'атіли робіли. Йак... д'єв'їт' мїш'їй. Йак знайшли д'єв'їат' мїш'їв, то тїй мїш'ї... Тодї п'їдм'єтом із них, тодї, йак вона мала тел'а, жіби не рип'їла... Палнічку с'в'ач'єну зо стол'а з того зи с'в'атого, йак то ..., жо страву бер'єте. Масло збир'алисти, старк'ї і туйу палнічку пеклі, тудї кїдали то фс'о з'їл'а с'в'ач'єне і ту палнічку. І т'ї фс'ї т'ї трави, хрестик'и [щедровечірні. – М. Г.] з ст'їнок струг'али і сїпали йу до п'їйла.

Це для первістки так робили?

М.О. І потім старіх йу. І старім коровам.

Ви кажете, паланичку пекли?

М.О. Та.

Це на Святий вечір чи на Щедрий вечір?

М.О. На С'в'атій в'єч'їр.

Замішували тісто на тому, що зі страв залишилося?

М.О. Йак'є то. То бер'єт' с'а пр'єсто з бан'ака по лїжц'ї... Звар'їлас'а страва фс'а, дванайц'їт' стр'ав'їв, і з тих стр'ав'їв. Але то йу тип'єр того не в'аж'їють, тип'єр йу того з'єв'їм не в'аж'їють, колїс' то д'їже в'аж'їли. То навіт' до в'єчера н'їхто не йїв, п'єстили. І тудї збир'али тїй старк'ї, к'їдали там до йак'єгос' бан'ачка, чи мїск'и, чи до чог'о, тудї мук'ї тр'єха, і зам'їш'їли то фс'о, і пеклі пл'ацка. Ше с'в'ач'єну в'єду. Тот'їй пл'ацок трим'али до кор'єви, колї с'а ...

Коли телиться?

М.О. Та. І тудї дав'али так'є..., з'їл'а дав'али...

А щоб відьма чи якась інша...

М.О. Опир'їц'а.

...Не зайшла до стод'єли чи стайні, то вїшали там якусь ікону, св'ач'єне зїлля...?

М.О. Н'и. В нас найб'їл'ше мак с'в'ат'ат на Маков'єйа. С'в'ат'ат мак і тудї... Ти знай'єш, навіт' йак м'їйє м'їти тел'а або йак виган'айїс'ї п'астї, то той мак поч'їп'їють к'єло пор'єга, поп'їд пор'їг, жобі кор'єва переход'їла. Б'їл'ше н'їч'є не ч'їп'їють.

Коли заносили до хати діда на Святий вечір, то як віталися? Хто заносив і що говорив?

М.О. І каз'ав [господар. – М. Г.]: “Пом'їйб'ї, на п'їч'аст'а, на здор'євл'а, на Нов'їй р'їк, най б'їде вам жїти, йак тор'їк”.

Він був у шапці?

М.О. Без п'їпк'и.

Надсяння: традиційна культура і побут

Заходячи до хати, не скидав на порозі шапку?

М.О. Ну на пороз'і ск'ида́в.

І вітався до всіх, хто був у хаті?

М.О. В'ін но так каза́в.

Не казав “Добрий вечір”?

М.О. Н'и, н'и.

Ніби перший раз вас бачить.

М.О. Н'и, н'и. Так не каза́ли.

Де дід стояв у вас?

М.О. В'ін йак вн'іс то́го д'іда, с'іна там п'ід стів, на стів: “Помайбі, помайбі, на пча́ст'а, на здоро́вл'а, на той Новий наш р'ік, жибі́ біло л'іпше, йак втор'ік”. І ста́вив д'іда в ку́ті.

Дід стояв у ку́ті?

М.О. А с'іна ви́язанку... п'ід стів. То д'іти спа́ли, б'ігали, бри́кали.

А на стіл що клали?

М.О. А на стів ма́ли таку ви́язаночку с'іна ви́браного і п'ід низ на обрус.

Під обрус чи на обрус?

М.О. На обрус.

Чи під обрус?

М.О. На..., п'ід вобрус. А на вобрус к'ідали гро́ш'і, к'ідали нас'ін':а, то с'ін':а, але нас'ін':а то пше́ниц'у або йак'ес' зёрно, жо́би то біло п'ід столо́м, а на пйи́ц к'ідали с'ін':а, жо́би с'і ро́дило.

На пйч кидали?

М.О. Та. На пйч к'ідали зёрно: “Най с'і ро́дит жи́то, пше́ниц'а, фса́ка пашні́ц'а”.

Що робили з тим зерном, яке лежало під мискою?

М.О. То на Шче́дрий вech'ір. То на С'в'атій вech'ір по́тім ма́ли, йак біло с'і́мн'а, то його́ трима́ли і ним с'і́яли на́в'іт', йак зн'а́ли, то поте́рли, то до бу́л'б'ів, зна́йте.

До бульби давали?

М.О. Тек'е́ с'і́мн'а біло фа́йне, жо спра́жилисти на ку́хні, жо́бі вонó...

Сім'я – це насіння льону?

М.О. Конопе́л'.

А якщо було збіжжя, то що робили з тим зерном?

М.О. То ку́р'ам да́ли. То ку́р'і йі́ли.

Не зберігали його до того часу, коли йшли сіяти?

М.О. Ко́ліс' не зна́ли.

А перед Новим роком, перед Василем, ворожили дівчата, щоб якомога скоріше вийти заміж? Чи у вас на Новий рік ворожили?

М.О. Катері́ни. То на Йандр'і́я.

У вас на Андрія ворожили? Що саме ви робили?

М.О. Тоді дуже біло так їх забобонів. Від плота до плота ставили шнурк'ї, так'ї в'їзали, хто переступить б'орше. Або ч'оботи ставили в'їт порога..., в'їт стола до порога, хто б'орше замуж п'їде.

Чий чоботи ставили?

М.О. Вс'о йидно.

Де дівчата збиралися?

М.О. Но, но, но. І ще так'ї балабух'и пеклі, псам давали. На Катеріни попер'їд воду носіли в піску.

І ви носили воду в роті?

М.О. Та чо н'и. То ще і балабух'и м носіла.

Але ж хлопці могли вас зустріти і насмішити, щоб ви випустили ту воду.

М.О. Н'и, ми коло хлопц'ів не робіли. Вони на Йандр'їа приходіли на гостіну. Вони йно на гостіну приходіли. Гостіну робіли.

На Андрія і на Катеріни?

М.О. На Йандр'їа. На Катеріни воду в піску носіли.

На Катеріни?

М.О. На Катеріни воду в піску носіли, на Йандр'їа...

Пекли балабухи?

М.О. Та. Ложили на стіл фс'ий тій балабух'и. Чий пес перший х'апит, тайа зам'їж в'їде.

А що роблят на Щедрий вечір?

М.О. А на Щедрий в'еч'ір, ну та во в'еч'ер'а. Так йак на С'в'атий в'еч'ір, так і на Щедрий в'еч'ір с'в'ат'а в'еч'ер'а. А на С'в'атий в'еч'ір, то ще по С'в'атім в'еч'ер'ї, і С'в'атий в'еч'ір, Р'їздво, Кол'ад'а. На Кол'аду туді збирали то фс'о зо стола, пр'етали, с'їно особне, гр'ош'ї, фс'о вмив'али, ж'оби біли здоров'ї. Туді...

А те с'їно, що під обрусом лежало?

М.О. А с'їно трим'али, трим'али. То вон'о нав'їт' там так'о, йак дес' йак'ас' хор'оба с'ї ч'єпит, п'їткур'ували ним.

Тим с'їном?

М.О. Тим с'їном.

Яке лежало під обрусом?

М.О. Та. На Щедрий в'еч'ір прин'ос'ат, а там на Кол'аду... На Кол'аду вни прин'ос'ат і на Щедрий в'еч'ір прин'ос'ат...

А що робили із соломою?

М.О. А сол'ому худ'об'ї давали.

А перевесло не крутили?

М.О. А перевесло крутили, щоб зел'енейе біло... Там госп'одар в'їзав, а так'їй б'ахур або там... вз'ав си сок'їру і ход'їв, котр'а [яблу-ня, груша тощо. – М. Г.] не р'одила, ни хт'їла р'одити... Там тоді

Надсяння: традиційна культура і побут

той вйазав, а той каже: “Йа т'а зрубайу, йа т'а зрубайу”. А той господар знов в'ідпов'ідає: “Не рубай н'а, йа то́го ро́ку зрѳджу, не рубай н'а, йа то́го ро́ку зрѳджу”. І то так'е бйло, знайете.

І родила?

М.О. І родйла.

Бабо Маріє, а що робили з тим дйдом, якого винесли на Василя? Не могли ж його покласти з тими самими снопами, що були в стодолі? Чи, може, його молотили окремо й окремо зерно збирали?

М.О. Н'и, то́го не робйли. Вйнесли до студѳли та й там де і фс'о.

А на Шедрий вечйр був знову якийсь дйд? Вйн був із пшениці чи з чого?

М.О. На Шчедрий н'и, на Шчедрий в'йвс'аний приносйли.

Вйвсаний? А коли ж його виносили з жати?

М.О. Зара рано.

На Йордан?

М.О. Так.

З ним нйчого не робили?

М.О. Н'и, н'и.

Я думав, що на Шедрий вечйр дйда вже немає.

М.О. Йе.

А чого його називають “дйдом”?

М.О. Ну а йак бйдут називали? ...Принѳс'ит то до халўпи.

Якщо є дйд, то мусить бути і баба? Де ж та баба подйлася?

М.О. Та та́йа ба́ба, пѳвн'і, на стол'і бйла.

На столі? Це оте сйно?

М.О. Так.

Пйд обрусом?

М.О. Пйд столѳм с'йно. Д'йги б'йгали по н'ім, спали, нераз так, жо фс'і пол'агали, поспали, аж до цѳркви йшли.

Кажуть, на Шедрий вечйр обходили худѳбу. А на Святий вечйр обходили худѳбу, годували йй спеціально?

М.О. На С'в'атйй вѳч'йр.

Що робили?

М.О. Но пѳрше давали нав'йт' хл'йп худѳб'і, жобй... .

Перед вечерѳю чи пйсля вечерй?

М.О. Пѳред. Пѳред вечерѳом. Нав'йт' псѳви, нав'йт'..., а там шѳ потйм, то рано кур'ум так'е вйдали, бн бйли вечерѳве кур'і ййли. А так'ѳво то... .

Може, худѳбу мастили або чимось крѳпили?

М.О. Н'и.

Може, хрѳстики малювали коровам мйж рогами?

М.О. Найб'іл'ше, йак с'в'ати́ли гус'ата. С'в'ати́ли гус'ата, йшла́ з це́рк-
ви, фступала́ до кро́л'а́ і гус'атами... Корóву во три ра́зи об'йшла́.

А якщо корова прив'язана?

М.О. Прóсто об'йшла́ та й... То тійі гус'ата к'йда́йут на́в'іт' і к'йда́йут
по́тім до п'йла.

До п'йла?

М.О. Йак не́сли, ка́зали: “Не йа бйу – йола́ бйе, Вели́гден' за тй́жден'.
Не йа бйу – йола́ бйе, Вели́гден' за тй́жден'. Не йа бйу – йола́
бйе, Вели́гден' за тй́жден'”. Кро́пит'с'а том водо́м, гус'атами і
корóву с'а гла́дит.

Це було на Вербну неділю чи коли?

М.О. Так, так. Коли гус'ата с'в'ат'а́т. Ну та то ко́лі гус'ати с'в'іт'а́т, в
нид'ілу́. Нид'іла́.

А хрестики чим робили?

М.О. Рóбл'ат', зна́йу.

Розкажіть, як ви робите.

М.О. Берес'а с'в'ачено́ї водо́ї... Йно с'в'ачено́ї водо́ї і мук'ї. Мук'ї
в мішчину і то́ї с'в'ачено́ї водо́ї і зам'іша́йес'а і то́ді... Типе́рка
йуж на́в'іт'... І во кре́йду...

Ви ще щось брали з собою, крім того тіста?

М.О. Н'и, н'и. Йак ішли́ кро́піти, то хл'іб бра́ли.

Брали хліб, правда?

М.О. Кро́піти.

Коли кропили?

М.О. На С'в'атій вech'ір і на Йо́рдан'.

І на Йо́рдан ішли?

М.О. Так, йду́т [на. – М. Г.] Шче́дрій [вечір. – М. Г.] і на Йо́рдан'.

Хрестики робили на Святий вечір?

М.О. На Шче́дрій вech'ір.

Через певний час ті хрестики зішкрібали і зберігали для худоби?

М.О. Йак корóва ро́ди тел'а́, то́ді вискре́бу́ють.

Коли корова народить теля?

М.О. То до п'йла да́йес'і.

*Бабо Маріє, всюди питаю по селах (уже третє село відвідую) про обжинки, а мені
кажуть, що у вас не було обжинків.*

М.О. Бу́ли. Ше й йак'і.

Як вони відбувалися у вас?

М.О. А во йно наш кс'ондз не мав шо робіти. П'ішли́ ж'інк'ї жа́ти,
жа́ли, віжали там і туді́ плéли в'іне́ц.

Плели вінець?

Надсяння: традиційна культура і побут

М.О. Плєли в'інець, зо с'п'івом нєсли до кс'ондза чи там до господар'а
чи до когó і так с'п'івали:

Жáli нивон'ку, жáli,
Фснопон'к'и повйазáli,
Ти снопон'к'и повйазáli,
Кóло хóпти поскладáli.
Жáli жєнц'і живó,
Бúде вíно і пивó.

Йа йуж забúла. Та де йа фс'о... Готувáli так'ий крúглий, отак'ий
во, би на господар'а положíли.

А може, якась зі жниць несла вíнець на голові?

М.О. Н'и. Так йак йí закладáli, áле в'ін зийшóв...

А хто нís той вíнець?

М.О. Бабí.

Баби, молодици чи дівчатка?

М.О. Молодiц'і б'íл'ше, молод'í, а стар'í с'п'івали.

Той вíнець робили наприкинци обжинків?

М.О. То йак обжáli, і тодi з тогó плєли, і зложíли..., і робíли в'інець.
Полúk'шк'и поскладáli, снопиц'і повйазáli і в'інець плєли і
с'п'івали. Ше й мúзика бíла.

Що робили потiм з тим вiнцем?

М.О. А йа йу не знайу. Не знайу, то госпóдар, в'íд:áli господарови, а
госпóдар дес' йогó шанувáв.

Мусив шанувати.

М.О. Шанувáв. Чи на пóле виносiв, чи в'ін там йак дóма благословiв,
а то ми тогó не знайемо.

*А скажiть, бабо Марiє, чи у вас жартували, що як уже зробили обжинки, то мож-
на колядувати?*

М.О. Йак кол'адувáти?

Так.

М.О. Н'и.

Не казали, що якщо зробив обжинки, то можеш на полі вже колядувати?

М.О. Н'и. Повйазáli снопи, повйазáli...

Це у вас пiсня така була?

М.О. Так.

Чи, може, колядували?

М.О. Н'и. Кол'адувати, тогó в нас не бíло.

Коли у вас колядували?

М.О. На Кóл'аду.

Лише на Коляду?

М.О. Биз Р'íздв'áний п'íст кол'íдували. Биз Р'íздв'áний п'íст в'íд
В:єдєнiя до...

Святого вечора?

М.О. Н'и, ни. То по с'в'ятах ше ск'іла к'и кол'адуйт.

До Стрітєння? Від Введенія колядували до...

М.О. До Стр'іченія.

До Стрітєння?

М.О. То так нав'іт' стар'і л'уди гадали: “С'ад' п'ід полук'іпком і за-кол'адуйси”. А кол'ада н'іц не шкóди. То йє Бóже слóво, то йє Бóже нарóджен'а, знайєте. А кол'ада н'ігди не шкóди... Фс'і йшли, с'п'івали, в'інчали господáрови, по́ли...

І господар якусь гостину робив?

М.О. Ну, гостина б'іла.

Що ростє у вас на горóді?

М.О. В горóд'і йа посадила тóго рóку. Мийтка, ..., ну, так'є пол'овé з'іла. Л'уди стар'і знали, ходили по л'іс'і, збирали... і тотó в руках нєсли.

А в який день збирали таке зілля?

М.О. В п'ятниц'у пєред Духом.

Перед Святим Духом?

М.О. Пєред С'в'атим Духом.

А на Івана збирали?

М.О. І на Івана хто..., збирайут. Збирайут, збирайут. І с'в'ат'ат. І ше то на йак'іс' ден'.

На Маковія?

М.О. На Бóжого т'іла. То в'інчик'и плетут. С'в'ат'ат. І нав'іт' йіх тóже тримайут.

То зі щізника, що в лісі ростє? А в який день його збирали і плели вінці?

М.О. Пєред самім с'в'атом Бóжим т'ілом.

Сятили в день Божого тіла?

М.О. А знайєте, з чо́го плєли? Молóчник дес'..., нап'ри́кад, поболóт-н'ік прин'іс трóха, але жо то фс'о с'в'атили.

Той вінець тримали в стайні, в коморі чи в сінях?

М.О. Кóло хати, де потолóк. У нас тут то бив ц'вóк або шос'. В'іпали той в'інец. Йак р'ік зйде, ну то тримали в комор'і.

Село Калинівка

Яворівського району Львівської області

Інформатори:

Катерина Степанівна Дорош (далі – К.Д.), 1932 р. н.

Ірина Василівна Рябець (далі – І.Р.), 1943 р. н.

Марія Петрівна Динька (далі – М.Д.), 1938 р. н.

Записав Михайло Глушко 8.07.2007 р.

Як вас сватав чоловік?

К.Д. Йак то? Не розум'їю.

Приходив до вас його батько чи мати...

К.Д. Ага.

Питалися чи вас, чи вашу маму, чи тата...

К.Д. Так, так..., так було. Так коліс було.

Як це було? До вас приходили?

К.Д. Поспиталис'ї. Наприкад, м'їй тато сказав: “Йа приймаю за з'ят'а”.

Але в'їн за з'ят'а не хт'їв іті, йа за нев'їстку не хт'їла і ми с'ї самі...

А сватання якесь було?

К.Д. Було.

Як вас сватали? Приходили...

К.Д. Приходили.

Староста...

К.Д. Так, так, так...

М.Д. Йїго рідич'ї. Та до д'ївчини приходіли.

Що вони приносили з собою?

К.Д. Та шо? Принесли гор'ївку, в'єч'їр розпїли та й фс'о.

А хлїб брали?

К.Д. Брали.

Ваш майбутній чоловік приходив зі старостами чи був удома?

К.Д. Зо старостами.

Відразу до хати заходив?

К.Д. Так, так.

А де ви були? Ви в той час ховалися?

К.Д. Н'ї, н'ї, в нас то́го не б'їло.

Де ви були, коли вони заходили – біля печі, біля стола? Може, якийсь закон був, де ви мали бути?

К.Д. То так'ий закón був, типер бачите, закónа такого нема н'їде.
Ходи, ходи, оженис'ї і п'їде за нев'їстку або за з'ят'и.

Коли у вас починалося весілля?

К.Д. Почина́лос'ї фсе в нид'їл'у.

Завжди в неділю?

К.Д. В нид'їл'у, та.

А в сусідньому селі в понеділок.

К.Д. В нид'їл'у, в нид'їл'у. Ф субóту с'ї начинáло, жи молодийе в'їд-
б'ули, а в нед'їл'у...

Як вас сватали?

К.Д. Йак приходіли старості.

Так.

К.Д. А во так, той, побрáлис'ї обóйі, вні с'ї так обóйе побрáли, во
тáйак тáйа хáта та й тáйа хáта, так в сус'їцтв'ї. І йак йа йшла до
него, йак йа хт'їла с'ї л'убувáти, так пук'їдувала, би в'їн п'їшов до
мене, а йак в'їн, то до мене пок'ївав ... Та й мáлисмо с'ї одруж'їти
обóйе, то то далéко б'уло не йти, поприходіли сваті...

А хто у свати йшов?

К.Д. Та йго тáто прийшов, мáма прийшла до мóйїх рóдич'їв, прихо-
діли, поприходіли...

А брати яксь були?

К.Д. Браті не приходіли, н'ї, браті н'ї. То знайте, то теперка, а
коліс' то не б'уло завéжене, х'їбá браті. Тáто, мáма, ну та й моїй
фс'ї рóдич'ї посходілис'ї та й домовл'áлис'ї, коли б'уде...

Що робили в той день, коли сватали? Можє, щось пекли, готували?

К.Д. Та во, та шо? Наготувáли хл'їбц'а, напеклі пирога.

З чого пекли пиріг?

К.Д. Та йак? Б'ул'ба, грéчка...

У печі пекли?

К.Д. Так, х пйїцу, х пйїцу на лопáт'ї, на лопáт'ї спеклі той пир'їг... В
нас то б'уло куліс' Поруднó, а то перезвáли на Калін'ївку тепер,
а куліс' б'уло Поруднó.

І про що домовлялися під час зустрічі?

К.Д. Домóвилис'ї, коли б'уде вис'їл'а.

Ви запрошували своїх друзок?

М.Д. Н'ї, н'ї.

К.Д. То б'уло, прийшли тйї старості, називáли. То прийшли старо-
сті, то б'ули старості. То й домóвилис'ї, коли б'уде вис'їл'а.

Коли сватали, молодим зв'язували руки?

К.Д. Н'ї. Молод'ї то н'ї.

Надсяння: традиційна культура і побут

А старостів у вас перев'язували?

К.Д. Н'и, н'и. То перев'язують типёрка. То типёрка, во, йак йа йіздила до сіна...

Ви мені розкажіть, яке у вас весілля було.

К.Д. Але йа вам фсе розказују за своёе... З'іли, хл'іб з'іли. То не так-во... Йа вам фс'о розказују за своёе вис'іл'ї, йак би м'с'ї дивіла, т'їйак би с'ї дивіла. Ну і там за..., напеклі... Дружбі́ були тод'ї. То в церкв'ї в'їнок... А йа вам скóрше розкажу за в'їнок. В'їнок ви́плели...

Чи були у вас заручини?

К.Д. Та н'и.

Такий був ще обряд, який називається "заручини".

К.Д. Н'и, н'и. Та то п'ісл'а, біли сваті, йак б́ули сваті, тод'ї ми несли убо́йе на о́пов'їди до с'в'ашч́енника, до с'в'ашч́енника, тод'ї с'в'ашч́енник в церкв'и воголо́шував во́пов'їди.

Скільки разів?

К.Д. Три. І з́араз.

Чи можна було розірвати ту угоду з одного чи з іншого боку?

К.Д. Ну то йак розірвати? Йак в'їн мав, мав йак'ус', а вона м'їш'їе нам, агá, ти мен'ї йдеш за не́го. За то о́пов'їди йдуть...

Це якщо був якийсь ганч?

К.Д. Та. Йакшо́ в'їн йе спок'їйний, то мо́же жені́тис'ї, а йакшо́ зл'їст' п'їдхо́дит – а, н'и...

А в який день починалося весілля? В який день було весілля?

К.Д. То бнв..., вона ходіла просіти на в'їс'їл'а.

В який день це було?

К.Д. А залéжи, йак де ма́йе роді́ну. Почина́ють з нед'їл'ї, понед'їлок, в'ївторок, а в сво́му сел'ї – остáтний ден'.

Цілий тиждень просила?

К.Д. Ну а йак роді́ну ма́ла, йак роді́ну ма́ла. Ішла́ вона́ за́прóшувати на в'їне́ц. Ході́ла колі́с' вона́, де д'ївчáта йе в хáт'ї, прийшла́ п'їд в'їкно́ до хáти, за́прóшувала там до́чку на в'їне́ц плéсти. Ну і т'ї д'ївчáта с'ї сході́ли.

Коли молода йшла запрошувати на весілля, чи садили її у хаті на лаву або на стілець?

К.Д. То з́араз йї сад'ят, з́араз.

Може, за стіл її садили?

К.Д. Б́ула така́ старá ба́бц'а, жи плéла той в'їнок. Д'ївчáта скла́дали барв'їнок, а б́ула одна́ ба́бц'а така́ старéн'ка, с'їда́ла і вона́ плéла, плéла. Туді́ приході́ли, молодій приході́в ви́купл'ати той в'їне́ц.

А коли плели той вінок?

К.Д. Четвѣр вѣчир.

Де рвали барвінок?

К.Д. Рвали в л'іс'і, ходіли...

А якщо весілля взимку було?

К.Д. Там йе так'е село Черчик*. Коліс' л'уди той барвінок рвали і клали по йамах, в йаму, в п'івниці у, по п'ідвалах. І йшли молодій, і йшов купл'ати той барвінок дл'а молодій з дружбама.

Йшов з грошима, хлібом чи...?

К.Д. З грошима, з грошима.

Хліб не брав? Не брав зі собою ножик?

К.Д. Н'и, н'и, того не було. Перед вис'іл'ам йій дружк'і мали придбати того барвінку. Де вони брали...

І.Р. Молодій б'іл'ше за барвінком то...

Дружки обали?

К.Д. Дружк'і ходіли, той барвінок назбирали. Чи вони купл'али, чи вони рвали, де вони брали, йі то не интересувало. Принесли барвінок до хати, і вона д'івчата просіла: "Вѣч'ір будѣм плести в'інок".

Пого зрізали в якийсь спеціальний день – у середу чи вівторок?

К.Д. Могли в середу, могли в четвѣр рано, але в четвѣр вѣчир плели в'інок.

Була спеціальна баба, яка допомагала плести?

К.Д. То плела.

І пісні якісь співали?

К.Д. Так, так, так.

М.Д. Айагже, та співали. Співали д'івчата і та бабка співала...

Та баба могла бути вдовою? Чи вона була просто старшого віку?

К.Д. Вона вм'іла плести в'інок.

Тільки тому?

І.Р. Так, так.

К.Д. Так йак йа перѣд за дружку, йі шіли.

Вінок шили?

К.Д. В'інок шіли.

М.Д. То йа ше брала..., там ше бив корал'. В нас ше бив вузен'к'ий, а там ше бив широк'ий в'інец.

Шили вінок і для молодій, і для молодого?

К.Д. Та де молодого....

Молодому вінок не шили?

К.Д. А молодому нашó в'інка?

* с. Черчик Яворівського р-ну Львівської обл.

Надсяння: традиційна культура і побут

До шлюбу.

К.Д. А до шл'ябу так'ї мален'к'ї давали. Зам'їст' молодого вз'яли йакус' бабу або йакогос' д'їда, нак'їдували на него нак'їдку і вели, що то в'їн молодий.

Це було перед шлюбом?

К.Д. На в'їнец. Вїплела т'їа бабц'а в'їнец, тоді приходив молодий викупл'ати в'їнец і вз'яли на когос' нак'їдували нак'їдку, на йакогос' хл'опа чи бабу, і ведуг до стола. П'їзнавайте, чи то йи той молодий. Ну і тот'ї с'ї в'їтказували, жи н'ї. Два рази когос' приводили, а на третий раз приходив той хл'опиц, молодий. Ну і туди в'їн за той в'їнец мав заплатити, там давав гор'ївку, і тод'ї молод'ї накладали в'їнец.

З полотна зроблене. Інколи робили таку шубу чи що?

К.Д. Н'ї. То не була шуба.

Це мав бути чоловік чи жінка?

К.Д. Та хто-неб'уд'...

Молодий приносив за це могорич. В який день це було?

К.Д. В читв'єр в'єч'їр, йак пл'єли в'їно́к.

А коли пекли коровай? Чи у вас не пекли?

К.Д. Та де п'єрши коровай! То во спикл'ї хл'їб, бритванку, і молод'а з молодим йшли і д'али.

І.Р. Та то тип'єр так.

М.Д. Два хл'їба д'али молод'їтам, ма́ма виході в кожус'ї привитати молод'їт, два хл'їба бир'є на р'ук'и і молод'їта привитайуц'ї, вона йїх тим хл'їбом благослов'їт.

К.Д. Так кл'али... Вони поц'їлували, на го́лову поторка́ли, і вона з тим хл'їбом заводи йїх до х'ати... Ма́ма виходіла з хл'їбом, а т'ато з гор'ївков'...

М.Д. А йак ма́ма б'їла вдова́, то хтос' виході́в з роді́ни.

Це теп'єр так. Ви кажете, що у вас були два хлїби. Але їх все одно пекли в печі?

К.Д. Так, так.

Чи щось ворожили, коли хлїб саджали в тіч?

К.Д. Н'ї, но благослов'їли.

Як?

К.Д. Та во перехрест'їли, ш'оби там с'ї д'обре сп'їк.

Коли виймали ті хлїби з печі, також не ворожили, чи довго жити будуть, чи...?

К.Д. Н'ї.

Ті хлїби пекли в суботу чи в четв'єр?

К.Д. Та в читв'єр пекл'ї в'єчир, т'єра п'їсл'а в'їнк'а. Вїплели в'їно́к, молодий прийшов вїкупив той в'їно́к, а туди фс'ї с'їдали за ст'їв. Посп'їрїтували, пос'їдали, поставили вїшивку, заку́ску, тоді гост'їлс'ї.

Молодий йшов з якимось деревцем?

К.Д. Та то вже б́уло в'іс'іл'а́, форéнджа.

Як?

К.Д. Форéнджа, та.

Її ніс молодий?

К.Д. То хлопц'а спец'іал'ного за́прóшували.

Як його називали?

К.Д. Хорéнджа, хорéнджий. Молод́ий хлопц' н'іс, і... с'і лишáла, і там приб́ивáли ту...

З чого була та хорéнджа?

К.Д. Сосні́, зо смéрека.

Зі смéрки?

К.Д. Нама́йіна...

Чимось прикрашали?

К.Д. О понакрашáли розмай'ітими стонгáми...

На ту хорéнджу сорочку одягали?

К.Д. Н'и, в нас сорóчк'и не од'агáли, в нас то́го не б́уло.

М.Д. Там приб́ивáли на хáту, на т́у́йу хáту, де в'іс'іл'а. На т́у́йу хáту, де остав'áйут її, на т́у́йу хáту ше б́йут форéнджу.

А для чого приб́ивають?

К.Д. Там з'ат' приб́ув... абó нев'істка.

Щось ворожили по тому, скільки форéнджа могла стояти?

К.Д. Аж ц'áлком не зисхлó.

М.Д. І то́му форéнджови ма́ли да́ти гор'івку. Ї́ак б́ули му н'і́щ не да́ли, то то́йї форéндж'і не приб́ив.

К.Д. В'ін прихóди с'удá, і приб́ивáйе, і ка́же, шо йе за то...

На крайній кро́кві приб́ивають?

К.Д. Так, так, кро́кв'і. В'ін ка́же: “Ї́акшо́ не да́йте мого́р'іч (ск'іл'к'и там затрéбував, то його́ йест вже ц'іна́), йа розва́л'у́йу хáту, ш'і́фер знима́йу, йа не дам то́го”. Ну і там да́ли, шо об'і́шчáли...

Форéнджа висіла при вході чи там, де образи?

К.Д. Н'и, де-неб́уд' надвор'і.

А з іншого боку не могла бути?

К.Д. Н'и. Так, жи́бї́ б́уло ві́дно.

Перед шлюбом молодий приходив по молоду чи йшов одразу до церкви?

К.Д. По не́йї. Так і за́раз йе.

Де вас одягали: в сінях, в коморі...?

К.Д. Ф хáт'і.

Не в коморі?

К.Д. Ї́ак в комóр'і? Та в хáт'і.

А на чому ви сиділи?

К.Д. Та йак, йак при́йшлáм зо шл'убу...

Надсяння: традиційна культура і побут

А ще до шлюбу.

К.Д. Та до шл'ябу йа м не с'їдала. А чо́го? Менé во од'агну́ли до шл'ябу.

Хто вас одягав?

К.Д. Та сама м с'ї од'агала, а дру́жк'ї мен'ї там попра́вили в'їно́к, то фс'о. І по́т'їм вкло́нілас'ї та́тови, ма́м'ї, бра́тови, фс'їм.

І цілували ноги, руки?

К.Д. А йа́к? Ма́му поц'їлувала, та́та поц'їлува́ла.

Вони сиділи чи стояли?

К.Д. Та йа́к, та сто́йали. Н'ї, с'їд'їли. С'їд'їли..., ну то в нас так бу́ло.

А на дру́г'их се́лах ше йе, то молодá з молодї́м на вкол'їнах..., та́то з ма́мов сто́йїт, а вони́ на вкол'їна вкл'ака́йут.

М.Д. Но в нас то́го не бі́ло. Ро́дич'ї с'їд'їли і тойво́.

А в руках щось тримали?

К.Д. Н'ї. То тудї́й [в інших селах. – М. Г.] ц'їлува́ли ру́к'ї і но́г'и.

Молоді стояли на рушнику, на хустці?

К.Д. Таде́, куліс' то́го не бу́лу.

А перед тим як іти до шлюбу, сідали разом за стіл?

К.Д. Йа́к іти до це́ркиви? Н'ї, н'ї, н'ї.

Коли їх виводили з хати, вони трималися за рушник, за хустину?

К.Д. За рушні́к трима́йут, за хусті́ну, йа́к до ха́ти заво́д'ат в'їд шл'ябу́.

М.Д. В'їга́йут молодї́х, заво́д'ат до ха́ти, бере́ дру́жба йїм да́їе хусті́нку і вони́ обо́їе ту хусті́нку трима́йут, в'їн йї́х заво́ди.

Вони за різні кінці тримаються?

К.Д. Так, так.

Коли з церкви прийшли.

К.Д. Так, та.

Коли вони вирушали до шлюбу, чи мати обсипала їх, кропила свяченою водою?

К.Д. Н'ї.

А в Рогізнаму обсипали?*

К.Д. Та.

У церкві молоді стояли, мабуть, на рушнику? Ворожили тоді, хто буде над ким панувати.

К.Д. Так, так.

Що треба було зробити, щоби панувати над чоловіком?

К.Д. Тре́ба присту́пати нагаві́ц'у.

Коли стоїте?

К.Д. Н'ї, ко́лі кл'ака́йут. Йа́к вони́ ставáли з то́го рушні́ка, то той ручні́к к'їда́ли наза́д...

Після шлюбу спершу йшли до молодої чи весілля було окремо – в молодого і в молодої?

* с. Рогізно Яворівського р-ну Львівської обл.

с. Калинівка Яворівського р-ну Львівської обл.

К.Д. Йак то де за з'ят'а чи за нев'істку.

А якщо в молодого і молодої окремо весілля?

К.Д. Во напри́клад, вона най розка́же.

М.Д. Ну йак ми ішли́, то так бу́ло. То йа... В не́го бу́ло в'іс'і́л'а, і в ме́не бу́ло в'іс'і́л'а. Ну то ско́рше ми йшли до н'о́го, бо то в'ін ішо́в з до́му, а тод'і до ме́не, бо в'ін ішо́в до нас за з'ят'а.

У вас перепиняла дорогу грамада?

К.Д. Мен'і до́рог'и не припин'а́ла, бо йа́гби в нас припин'а́ли, йак йде на чу́же село́.

І що тоді робили?

К.Д. Шл'а́бант ста́вили.

М.Д. Та то ро́б'ит шл'а́бант, дайут гор'і́вку...

Скажімо, в деяких селах виносять на дорогу верету. Ставлять посередині хліб, і ви не можете пройти мимо, мусите давати викуп. А у вас шлябант з дерева був?

К.Д. То йак з чу́жого села. На сті́в там поста́вили во́браз...

Це був шлябант?

К.Д. Так, то с'і́ назива́в шл'а́бант. А ми́н'і шл'а́бану не робі́ли, бо ми такво́ в сус'і́цтв'і, і в'ін йшо́в за з'ят'а, то ми́н'і шл'а́бану не робі́ли...

Як вас зустрічала мати, коли ви прийшли з церкви?

К.Д. Йак зустр'і́чала? Ми прийшли́, а ма́ти бра́ла хл'і́б і...

М.Д. Вона́ ше кожух вби́рала.

К.Д. Ма́ла бра́ти, вона́ кожух виверта́ла дру́гим бо́ком.

Шапку не брала на голову?

К.Д. Н'і. А д'і́вча́та п'ід поро́гом спі́ва́йут:

Війди, ма́ти, в кожус'і,

В чо́боти об'у́йс'і.

Війди, ма́ти, косма́тайа,

Шо́би с бу́ла бога́тайа.

Не да́йте нам сто́йати,

Мораво́н'к'и шука́ти,

Бо ми л'у́ди подоро́жн'і,

Нам животи́ порожн'і.

Ста́н'ти си на помос́т'і,

Прив'іта́йте сво́їй го́ст'і.

Пуст'і́т на пийи́ц, на серди́ну,

Попа́рити животи́ну.

Так д'і́вча́та спі́ва́йут, про́с'итс'і́, щоб ма́ти війшла і йі́х пусти́ла.

Ма́ти ше там... не вихо́ди, не вихо́ди. Вони́ да́л'ше спі́ва́йут:

Не да́йте нам сто́йати,

Мораво́н'к'и топта́ти.

Надсяння: традиційна культура і побут

Ми л'юди подорожні,
Нам животі порожні.
Вийди, ма́ти, в кожусі,
В чоботи обуйсі.
Вийди, косма́тайа,
Шо́би с була́ богата́йа.

Фс'ако співа́ють. Ну нарэ́пт'і вона́ с'і змілувала та й вихо́ди. Вихо́ди в кожух вбра́на, ну і та́то... вихо́ди, і ма́ма. Ну і буті́лку в ру́к'и, стакáн і ше заку́ску, а ма́ма з хл'і́бом тим. Молод'і клан'а́йуц'і, вона́ йіх по голо́в'і поту́цкала, поц'ілува́ла той хл'і́б, а туді́ дру́жба п'ідхо́ди... Та́то і ма́ма йуж молод'і́там дайу́т, віпили, тод'і бйу́т, стакáні к'ида́ють п'ід поро́гом до земл'і на схо́ди, розбива́йуц'і т'і стакáні. А дру́жба п'ідхо́ди до молод'а́т, дайе́ хусті́нку, вони́ за ту хусті́нку трима́йуц'і, заво́ди йіх до ха́ти. А то шо остал' не там лиші́лос'і, та гор'і́вка, там заку́ска, то вино́с'ит тим, жо співа́ли п'ід поро́гом, там дайу́т віпити, заку́сити.

Чи у вас щось кидали через хату?

К.Д. Н'и, н'и.

Чи правда, що на кожному порозі стелили кожух, коли молоді приходили до хати?

К.Д. Кожух, той, шо ма́ма ск'ідувала з плечей...

А мама скидала?

К.Д. Ск'інула, молодійі перейшли і фс'о.

М.Д. І ше дру́жк'і дёрлис'і, хт'і́ла ка́жда, йак бу́ли дру́жк'і а́бо д'івча́та, ста́ти на кожух, бо котра́ ста́не бо́рше на кожух (то так'ійй йа ві́д'іла: дёрлис'і ставáти на кожух), та́йа скóрше за́муж вийде.

Той, що мати скинула?

М.Д. Так, так.

К.Д. А по́тім бра́ли той кужух, де молодійе с'ід'іли, і кла́ли, би молодійі с'ід'іли на кожусі. Дру́жк'і кла́ли кожух.

Кажуть, що колись молоді мусили переступати через стіл.

К.Д. Так, так, так.

Як це було?

К.Д. ...Той дру́жба переда́в йім плато́чок, і вони́ с'і фч'і́шили то́го платка́ і йіх перево́ди че́рез стів, вони́ со́б'і там пос'іда́ли і тод'і... І фс'і дру́жк'и...

М.Д. То йак вже с'і гості́ли, йак ста́вили кап'усту. Пе́ред кап'устом с'п'іва́ли:

Засв'іті ми, дру́жба, св'ічку,
Най ми ... гово́ри,
Най йа ві́джу, з ким йа с'іджу,
Бо м'і се́рце бо́ле.

І туді дружба запалів дві оф'ірк'и, і туді встайє дружка пєрша і дружба, тійі оф'ірк'и горат. І туді, хто злапе... Йак дружка злапе, дайє молодій, а йак дружба злапе, то дайє молодому.

І що це означало?

К.Д. А йа не знайу, шо то означало...

Ще кажуть, що коли приходив молодий чи молоді поверталися зі шлюбу, то треба було гримати в одвірки.

К.Д. Та, та, та.

Як це було?

К.Д. А вони приходили. Колис' дружба мав так'є, називали канчук. Знайте так'є? Во йак шк'іранá така пат'атка, а тут так'ий, вис'іла во дес' такого во...

М.Д. То зн серні ланка. І туді така виплетена косá і на к'інці б'ула розп'ушчена. Во то дружба мав, вонó с'і називало канчук. І йак б'уло в'ис'іла, жи б'уло тєпло, б'ули в хат'і в'ідкрит'і в'ікна, і сто-йала йа кóло молодій, дружба стояв кóло молодóго. Тійі оф'ірк'и горат. А д'руг'ий дружба чєрез йидну хт'ів тійі оф'ірк'и фк'расти. Ми ту убóйє стойимó, а в'ін чєрез в'ікнó. І йа туді за ті оф'ірк'і, жиби той з двóру не вз'ав. Так в'ін менє так тим канчукóм по руц'і, то ми з дв'і нед'іли рука бол'іла.

К.Д. Дружба ст'укайє: "Ан'у виход'іт...". А тійі д'івчата сп'івайут, а в'ін там... А в Рог'ізн'і...

Як у вас несли сорочку?

К.Д. Там ішло таквó ш'існайц'іт'-п'итнайц'іт' л'уда. Ішов стáроста, то в Рог'ізн'і, і з ним ішли дружк'і і нєсли сорóчку. Сорóчку прив'язували на хорєнджу. А йак н'и, то хто мав велик'ий так'ий вазóнок м'ірту. Ту м'ірту вбрáли в сорóчку. А там, де ми йшли до молодóго, булá хата недок'інчена. І вз'али стар'у сорóчку і пов'исили на м'ірту. М'ірта б'ула в бан'ак'у. І на т'ій м'ірт'і б'ула сорóчка. І йак тійі прийшли, там с'п'івали п'ід порóгом, а не знайу, хто то пєрши с'і додумав, і чєрез той і ту сорóчку фк'рали. Але туді ми сво'ю сорóчку вит'агли, вит'агаймо з:а пазух'и і сво'ю сорóчку ма'йємо і йдем до хати, і туді молодій нам за то мав стáвити гор'івку, грóш'і там давати.

Молоді обходили стів?

К.Д. Йак обходили довкóла стів, тудій с'ідали. Йак дружба зав'ів чєрез стів, тудій пос'ідали.

Так не було, щоб...

К.Д. То старáлис'і кож'ух к'расти.

Чому?

Надсяння: традиційна культура і побут

К.Д. Бúде викупл'ав.

Той кожух, що вони сиділи на ньому?

К.Д. Та.

М.Д. Старáлис'і фкράсти.

А може, молодому виводили іншу молоду, підміну робили?

К.Д. То йак мáли йти до шл'убу, то приводíли.

Як це було?

К.Д. Приводíли. Та во хтос' с'і перебира́в, перебира́ли на молодú. Йак приходíли за Св'ітлáнув, молодий п'ішóв по д'івчину, бо йу мáйе йти до шл'убу. Вийшла йакáс' інáкша вбрáна там фс'áко... В'ін дівис'і, кáже: “Йа тако́йи не хóчу”.

Староста говорив?

К.Д. Стáроста? Та молодий: “То не така́ мойá”. Áле в'ін мáйе дружб'ів свої́х, дружб'и́ мáйе, стáросту мáйе: “То не така́. То йакáс' з кри-вими нога́ми, то така́, то така́. Така́-то горбáта, то не така́-то”.

Це у вас було перед шлюбом?

К.Д. Напéред шл'уба. В'ін прийшóв по д'івчину, по свої́у молодí-ц'у іти до шл'убу... А йак вийшла та самá, отодий в'ін згодівс'і, придайе: “То вона́”. І вона́ йому́ згодíлас'і. А дружк'і берúт його́ за п'ідрук'и, ведúт, дружб'и́ берúт йий за п'ідрук'и і ведúт до шл'убу. Привéли до цéркви, а тудий в'ідáли й́х обóйх, тудí вже в'ід шл'убу вони́ йдут разóм, а дружк'и́ йдут з дружбáми.

Коли різали коровай?

К.Д. За тíжден', п'ісл'а в'іс'іл'а за тíжден'.

Чому?

К.Д. А то так, так'е бу́ло завéжене. Завéдено. Год'і йшли, де бу́ла нев'істка, до нев'істк'и йшли, шо там, де в'ін п'ішóв. Áбо там то, до когó прийшли́. Во та́йак й́х Андр'ий прийшóв с'удá, привéли нев'істку. Ну і тудí за тíжден' с'удá приходите на коровай.

Коровай пекли для молодої чи для молодого?

К.Д. В молодóго пекли́ коровай.

А в молодої?

К.Д. В молодóго пекли́ два коровайи́. Одíн нéсли до цéркви, ... два, в цéркв'і одíн лишáли с'в'ашчéникови, а дрúгий приноси́ли додо́му до молодóго, де вона́ йшла за нев'істку.

Якщо молода виби́ралася в нев'істки, то тоді споряджали їй скриню?

К.Д. Так, скрín'у.

М.Д. Коліс' бу́ла скрín'а, а зáраз придáне.

Придане?

К.Д. Так.

Придане везли вночі, ввечері?

К.Д. Н'и, зразу з в'іс'іл'ом. І дружбі к'урку влапали, і кугут'а влапали, і так, шо могли, то так забрали...

М.Д. То в пр'остин'у пер'ину зав'язали, под'ушк'и, шо там іше. Може, йак'ус' там посуду, може, шо. Але переважно фсе давали п'ізн'іше, але в той ден'...

Де завивали молоду: в неї в хаті чи в нього в хаті?

К.Д. Та йак вона йшла за нев'істку, то в него.

Тоді вона брала з собою скриню чи перину?

К.Д. Та пер'ину, то фс'о.

А може, коли вони посідали на віз, то обходили коней і канчуком гепали по спині?

К.Д. Н'и. То так'е дружбі могли сам'и вже робити. К'он'і май'ли, понамай'ували, йак йім цв'ітами і фс'ак'ими т'іми л'ецв'ітами, і фс'ак'ими т'іми л'енточками. І так соб'і дружбі так'і то фс'о, фс'ак'і комедії...

Де молоді спали перину ніч?

К.Д. Йак вона п'ішла за нев'істку, то спали в него, а йак в'ін п'ішов за з'ат'а, то в неї.

Скажімо, на Сході України, на Поліссі спали обов'язково в коморі молодого. І після того, коли переспали, мусили показати сорочку молодій.

К.Д. В нас того не було. То в к'ін'і показуєт. Йак'а вона, чи чесна чи нечесна. З'араз...

Чи знають люди наперед, що ота дівка чесна, а та нечесна?

К.Д. Не виш'укували. Не виш'укували такого. Бо йшла д'івка і беремена, і д'івчина йшла беремена, і фс'ако...

Мені здається, що колись не дуже йшла вагітна заміж. Це тепер. Колись з тим було строго.

К.Д. Колис' був м'ус'ів дати к'усник пол'а, йак був йі лиш'ів з дит'инов.

Як називали таку дівчину, що лишалася вагітною без чоловіка?

К.Д. Зав'ітка.

Може, старші люди розказували, як громада карала таких дівчат?

К.Д. Такого не б'іло.

Мені розказували в Мостиському районі, що завитку ввели по селі.

К.Д. Так, то так'е було. От'о йак йа б'ула ш'іст' рок'ів за нев'істку на..., то там моїй братов'і мама... З'араз роб'ит в л'ікарни об'орт, а вона... сама си шос' зроб'ила. То тоді вона сил'ом ту дит'ину мертв'у нос'ила.

Це в Наконечному таке було?*

* с. Наконечне Друге Яворівського р-ну Львівської обл.

Надсяння: традиційна культура і побут

К.Д. Так.

Це вже давно було?

К.Д. Давно-давнó то б́уло. То три дни такú йи робíли гáн'бу, жи вонá мáла ту дитíну неживú, í пóтíм йак то с'í дов'íдали, бо вонá йак самá... ну, а мýс'íли заклíкати до нéйи йакúс' бáбц'у абó когóс' (колíс' до лiкáрн'í не йíхали), то йи водíли три дни силóм. Такú гáн'бу йи робíли, жи вонá так зробíла.

Коли молодий розплітали косу?

К.Д. П'íсл'а в'íс'íл'á.

Тобто тоді, коли вже переспали, на другий день?

К.Д. Н'и. В нас вонá волóс'а розпúшчене... В нас íно хúстку, закладáли хúстку.

А чiпець?

К.Д. То ше давнó. Колí той ч'íпéц, к'íбавку, то нáшим бáбун'ам. Мо́йи бáбун'í.

Як це було?

К.Д. То йа не знáйу, йак там закладáли ч'íпéц... Мáма мо́йи не носíла, а бáба носíла, йа пам'итáйу.

Нiколи не знимали?

К.Д. Н'и, знимáли.

Я маю на увазі, чи привселюдно вона не йшла без чiпця?

К.Д. До цéркви вонí н'íкóли не йшли. Í ше вонí мýс'íли мáти на голов'í такú хúстку велíку (мéтир на мéтир), такú велíку. Йак с'í поч'íпчíли, в ту хúстку такú велíку с'í завивáли.

Які весілляні страви готували? Що перше давали їсти гостям?

К.Д. Пéрши б́уло таквó: пир'íг. Йа вам так спочáтку. Дрúжба накра́йував на стів...

М.Д. Прийшóв дрúжба, кра́йав í по кусóчку... доокóла столá. Таквó одíн кúсник хл'íба, одíн кúсник пирога́. То б́уло так'е мо́йе в'íс'íл'а.

А пиріг з чого був?

К.Д. Бúл'ба í грéчка.

Основа була з тіста?

К.Д. Айáгже. Т'íсто к'íсло. Господíн'í пеклí х пйíцу, х пйíцу пеклí. Ну í б́уло так: пír'íг, мáчка, капúста, боршч, кáша. Í кáша б́ула посíпана кор'íцов, кор'íцов б́ула посíпана. То так'е б́уло в'íс'íл'а.

Ковбас не було на весілля?

К.Д. Та колíс' де там б́ула кубасá.

Шинка?

К.Д. Та де там! Мо́йе в'íс'íл'í б́уло, йак вам там кáжу. Во так'е б́уло в'íс'íл'а. Í гор'ívка. Був так'ий котéл насердíн'í... То називáли

майо́рів котел. То бра́ли во ту́йу самого́нку. А́н і води́ не бу́ло, солотко́го не бу́ло... І то фс'і пі́ли з одно́го стакана́ кругом.

Тоді п'яних не було.

К.Д. Йиде́н до дру́гого так та й фс'о.

Як називають сніп, який на Святий вечір заносять до хати?

К.Д. Д'ід.

З якого збіжжя був той дід?

К.Д. Жито.

Жито з будь-якого снопа чи з першого?

К.Д. Та йа́кого-бу́д'. Йа́к зжа́ла і соб'і зві́зала, жи́би йа ма́ла на С'в'ітій в'еч'ір. І то не йи, жи́би йа бра́ла там пе́рший сніп чи там дру́гий, вот соб'і вз'а́ла, жи́би йа ма́ла на С'в'ітій в'еч'ір.

М.Д. Та то коліс' бу́ло, жи ви ка́жете жнива́. Йа сама́ ході́ла на жнива́. Йа́к коліс' бу́ло? Коса́р косі́в, а нас дв'і господа́ни ході́ли за тим косаре́м і обереме́к...

І.Р. То пита́ють, де там за По́л'ско́йі...

К.Д. А за По́л'ско́йі. То йа за По́л'ско́йі де зна́йу, йа́к бу́ло.

До якого часу стоїть дід?

К.Д. До Ново́го ро́ку.

Новий рік 14 січня, на Василя?

К.Д. Отоді́ хо́д'ат вол'і́тник'и вол'і́тувати і прихо́д'ат пе́рш'і хло́пц'і до ха́ти, тоді вони́ стара́йуц'і... д'і́да то́го ви́гнати. Тоді́ го́спода́р бере́ то́го д'і́да...

Як це вигнати, чим?

К.Д. Пали́ц'і ма́йут т'і вол'і́туванк'и. Прийшли́ хло́пц'і в пе́ршу че́ргу... Прихо́д'ит в пе́ршу че́ргу хло́пц'і з пали́ц'ами, туди́ там ж'і́нка, господа́н'а, шо ма́йе, там йім розда́ла там, йа́к'і кола́тк'и чи бу́блик'и розда́ла, чи шо там, тоди́ господа́р бере́ збира́йец'і, би до́бре не д'і́ста́в в'ід тих пали́ц', і д'і́да пе́ред се́бе і фт'і́че. А вони́ за ним так б'і́ут...

Потім молотили той сніп?

К.Д. Та його́ вже не бу́ло шо молоти́ти.

М.Д. Вже фт'і́к.

К.Д. ...Не заведе́жене.

У вас такого не було?

К.Д. В нас тако́го не бу́ло. Не заведе́жене.

Що робили з тим дідом? От що робив з ним господар після того, як виніс?

К.Д. Не фс'і. Хто брав тов солóмов обві́язував дере́ва.

Надсяння: традиційна культура і побут

Але на снопі ще зерно було.

К.Д. Та то зерно...

М.Д. Та там зерно не було дуже.

Як не було?

К.Д. Та ні. То йак вдарили, в'ін стояв в'ід С'ватого вечора до Нового року... Та й там вдарили т'ий вол'ітник'и, та й то повна'італо зерно, і потім п'ішли...

М.Д. Зерно то повна'італо. Но вони хочут знати т'їу традицію, що потім з тим снопом робили.

Волітники по ньому молотили?

К.Д. Так, так.

Молотили тими палицями?

К.Д. Та.

Тобто зерно падало?

К.Д. Падало.

Таким способом вони вимолотили сніп.

К.Д. І тоді там... до стайн'ї, чи до комори, чи до стодоби...

Отже, на Щедрий вечір у вас діда не було?

К.Д. Ні. На С'в'їтій веч'ір нема.

На Другий святій веч'ір, так?

К.Д. Ні.

Ще стелили солому по підлозі.

К.Д. І зараз стел'ат ще.

І як називають ту солому? Це дід, а це...?

К.Д. Солома.

Доки солома лежить у хаті?

К.Д. Ну та йак? До Стефан'а.

Ви на Стефан'а її виносите? Стефан'а – це Коляда?

К.Д. Виносим, йак нам с'ї вдаст.

І.Р. Та чо? Перважно – то Стефан'а.

К.Д. Слухай мине. Але взагал'і то робл'ат такво. Коли ми йїхали..., то на Кол'ад'у скору зрана... палїт. Солому винесли далеку в'ід свого двору і фс'у палїли. Скоро рано до схід сонц'а.

На городі палили?

К.Д. Нав'їт' на город'ї, так дал'ше в'ід хати, то фс'о палїли на Кол'ад'у. Вечеру принесли до хати, ... скоро зрана солому виносіли з хати, зак сонце сходи.

Що стелили на стіл?

К.Д. С'їно.

Сїно стелили?

К.Д. На вечеру.

М.Д. Під обрусок положи́ли жме́н'ку с'і́на і застели́ли.

Що потім робили з тим сіном?

К.Д. Та йа де зна́йу. Просто́ с'і́но позбира́ли, і йак квочка квоча́йе, п'ід квочку ка́жут дава́ти. Але йак принесли́, д'іти п'ішли́ з господа́ром по соло́му, по то с'і́но. В'ін ви́язанку зв'язав ту соло́му... І туди́ с'а то с'і́но на стів принесли́, господа́р положи́в ту ви́язанку с'і́на, соло́ми на ха́ту. Туди́ господи́н'а прибо́га́йе і с'і́да́йе на соло́му і “ко, ко, ко, ко”. Кво́кала, аби́ йі квочк'и квоча́ли.

М.Д. ...То що принесли́ до ха́ти.

Це було те, що стелили на підлогу, чи те, що на стіл ставили?

К.Д. То, що на п'ідло́гу стели́ли. А с'і́но жме́н'ку... по́т'ім збира́ли, ка́зали п'ід квочку сади́ли.

М.Д. А ше ліжк'и в'иза́ли. Ск'і́л'ко бу́ло че́л'адн, тим с'і́ном, що бу́ло на стол'і́, в'иза́ли ліжк'и. Йак бу́де пасту́х пас, жоби́ с'і́ худоба́ не розходи́ла, но с'і́ фсе к'упк'и трима́ла.

У Верблянах був такий звичай, що діда ніби годували, запихали в нього вареник чи кусок хліба?

К.Д. В нас то́го не бу́ло.

Може, ворожили, чи буде збіжжя довге, чи буде добрий чи поганий урожай?

К.Д. Мо́же, де в тамти́х се́лах там дешо зна́йут і так'е мо́гли́ робі́ти. Ми, напри́кад, тако́го н'іхто́, йак от'і́ ворожбиті́, то́го не зна́йем.

М.Д. В нас х'іба́ кут'і́ к'ида́ли до пова́ли і ка́зали: ск'і́л'ко там с'і́ лишпн во тих во, сі́ла припа́де зерни́н к'ут'і́ до пова́ли, ті́л'ко бу́де ко́п'ів пшени́ц'і́.

Скільки страв було на вечері перед Йорданом?

М.Д. Двана́йц'і́т' страв.

Називали: Друга вілія чи Щедрий вечір?

К.Д. Так, Шче́дри́й ве́ч'ір.

Кажуть, що в якийсь вечір обов'язково годували корову пирогом чи чимось іншим.

М.Д. На С'в'і́тній ве́ч'ір. С'в'і́тній ве́чир.

Як це було?

К.Д. Господи́н'а ва́рит ва́ре́ник'и ті́йі і ше дв'і ва́ранічк'и так'і́х лишпа́йе. То бу́де коро́в'і́, дру́г'і худоб'і́, ск'і́л'к'и там тойво́, лишпа́йе. Одну́ да́йе до йі́дла йі́сти, а дру́гу залишпа́йе, йак вона́ ма́йе тил'і́, і там по́тім до п'і́йла йі́ да́йут, пе́рший раз йак напува́йут.

М.Д. Н'и. Йак ма́ма йак ішла́ кро́піти, бра́ли, йак ма́ли, дв'і... І бра́ли пиро́г'і́ в к'и́шен'у. Йак ішла́ кро́піти до ста́йн'і́, коро́в'і́ дава́ли пиро́га́. Або́ йак хре́стик'и робі́ли в ста́йни. То робі́ли во, то дава́ли коро́в'і́ пир'і́г і робі́ли хре́стик'и, або́ йак зо с'в'аче́нов водо́в ішла́ кро́піти. І тоді́ коро́в'і́ дава́ли пир'і́г. Але перева́жно

Надсяння: традиційна культура і побут

йак зо с'в'аченов водóв кропл'ат, то нема́ тоговó ше пирога́, ино́ хрестик'і йдут робіти, і тод'і корóв'і пир'іг дава́ли.

Ви знаєте, що це таке “щедрак”?

К.Д. Шчедра́чка.

Що це таке?

К.Д. То С'в'ітій вéч'ир, ну Шч'ідра́к назива́ють, Шч'ідра́к, коли́ та вечéра.

М.Д. То хо́д'ат шч'ідрува́ти.

Може, хліб так називали?

К.Д. Шч'ідра́чка назива́ли т'і варані́ц'і..., а так'і дв'і варані́чк'и. Ну зробі́ла біл'шу, бо то корóв'і, там не не́сли таке́ малéн'ко́йе...

Подекуди робили щедрак, додаючи до тіста по ложці з кожної страви.

К.Д. Так, так, та. Робі́ли. Дава́ли капу́сту, варі́ли, там фс'о́го дава́ли по лі́жц'і і тоді́ зам'ісі́ли с'в'ічено́ї воді́ і то на кúхні спеклі́ і дес' покла́ли, би́ міш'і не з'і́ли. Йак корóва с'і́ розте́ліла, тоді́ їй дава́ли до п'йла, пе́рше п'йло, йак напува́ли корóву, тод'і ту дава́ли шч'ідра́чку...

А на Святий вечір, Першу вілію, годували худобу спеціально?

К.Д. Та йак с'і́дали до вечéр'і, там фсе к'іну́ли корóв'і с'і́на.

Може, хліб носили їй?

К.Д. Н'и, н'и.

Чи у вас перед Святим вечером на стіл клали три чи два хліби і один з них перев'язували повісмом?

К.Д. Н'и, в нас то́го не бу́ло. Ма́ма розка́зували, жо на к'інці́ Та́ц'а К'іцанка, вона́ с'і́ купа́ла на Йо́рдан'. Ко́лі на р'і́ц'і в нас с'в'іті́ли во́ду, ста́вили два чи чо́тіри смéрик'и і во́ду с'в'іті́ли. І туді́..., бо вона́ так жи́ла при р'і́ц'і, і вона́ сто́йа́ла в кож'ус'і. І йак с'в'апчéник пос'в'і́тив во́ду, вона́ з се́бе той кож'ух ск'і́дала, чо́боти ск'і́нула і г во́ду. І з воді́..., чо́боти в ру́к'и..., го́ла, чо́боти в ру́к'и, кож'ух на се́бе і поб'і́гла додо́му.

Вона була заміжня?

К.Д. Д'івка бу́ла. Йно́ каза́ли: вона́ хот'і́ла бу́ти така́ здоро́ва, йак вода́.

К.Д. Іва́на йа ха́ту не майі́ла.

М.Д. Йа не майі́ла, йа забі́ла.

Самі квіти?

К.Д. (виконує пісню):

Йа на Іва́на з'і́л'а рва́ла,

Хал'упу майі́ла,

Йа Іва́на пол'убі́ла,

Бо йа його́ ду́же хт'і́ла.

М.Д. ...Так'ий гáрний пахн'учий. То з Бúнева* принос'ит, бо в'ін в нас не росте. В Бúнев'ї, в сус'іднім сел'ї, принос'ат і май'ат хату. І так береза, ліпи става'ат по двор'ї.

Скільки лип чи беріз?

К.Д. Три.

Що потім роблять з тими березами?

К.Д. Вик'ида'ють.

Чи роблять з них віники?

К.Д. Н'и, н'и.

М.Д. То з березів в'іник'и роб'їит.

З тих берез роблять?

К.Д. Роб'їят.

І що тими віниками замітають?

К.Д. Подв'їра.

Може, перший раз виганяли худобу?

К.Д. Ми тако́го не зна́ємо.

М.Д. А не виган'али тїми баз'ками?

К.Д. А, баз'ков виган'али...

К.Д. Коли дуже велика хмара йде, гриміт, то беруть і запал'уйуть туйу св'ічку [посвячену на Стрітєння. – М. Г.]. Кажут, що то вона помагає в'ід грóму.

А базьки?

К.Д. То т'ї баз'к'и става'ат і вони́ стої'ат. А йа йїх повиноси́ла, колис' багáто насклада́ла. І на С'в'їтїй Дух, йак з'їл'ї с'в'їг'ат, то́же. Йа вінесла на вішку, в йашчик, і йа каза́ла, так фсе зака́зуу, що йа́гби йа гме́рла, жиби ви мен'ї [в труну поклали. – М. Г.]. Би мене́ там грїзло...

У вас ще маленькі вінички плетуть і вішають біля дверей?

К.Д. В'їшпайут не фс'ї.

Коли їх вішають?

К.Д. То на Бóжого т'їла.

Це польське свято?

К.Д. Н'и. На Бóжого т'їла то плет'уть зи..., так'ї жовтен'к'ї в'їночк'и. То колис' в нас на С'в'їтїй Дух то роб'їли, а типер на Бóжого т'їла.

Святий Дух – це що?

К.Д. Зелєн'ї с'в'їта.

У вас на Зелєні свята ходили на могили?

* с. Бунів Яворівського р-ну Львівської обл.

Надсяння: традиційна культура і побут

К.Д. Н'и. В нас на Пáску хóд'ат.

М.Д. Трeт'ій ден' Пáск'і в нас ідúт на цвiнтар. С'в'ашчeник ідe, ну та фс'а грóмáда йде. І тод'і с'і в'ідправл'áйe парастáс, а пóтiм с'в'ашчeник ідe по грóбáх з д'áкóм і крóпи фс'і мог'íли.

Коли це було у вас?

К.Д. На С'в'ітій вeч'ір вз'áли соб'і с'в'ічку, пампухá і понeсли р'ідним на вeчeру.

У вас на Святий вечір палять свічки на могилах?

К.Д. Так, пáл'ат. І на Дмiтр'íя.

Ввечері? Свічки горять і вночі?

К.Д. Та йáк йи в'ітер, то вонi і погас'áс'і, áбо бyвáйe так'e: трeба закр'іти йíй, жiби там шкóди не наробíла.

Може, на Зелeні свята у вас спеціально варили вареники? Чи, може, йшли кропити поле?

К.Д. На Зелeні с'в'áта? Ну то хóд'ат на Бóжого т'íла. Колiс' ходiли з процeсiйов, с'в'ашчeник iшóв, зáраз так не то... Бúл'бу кропíли св'ічeнов водóв.

Коли?

К.Д. Йáк йíхали х пóле бúл'бу садiти. Ну і йá так: йáк не забúду, то покрóпíю, а йáк забúду, то пойдe так.

Хто перший починав садити чи сiяти – чоловік чи жiнка?

К.Д. В нас ж'iнка не... Йде, йáкшó не мáйe хлóпа, жiбi с'íйала.

М.Д. Б'íл'ше чолóв'ик'и с'íйут зérно.

В шапці чи без шапки?

К.Д. Без шáпк'и.

Чоловікам спеціально готували тоді обід з горівкою?

К.Д. Фс'і разóм прийíхали з пól'а і фс'і разóм зробíли гостíну.

Село Коти

Яворівського району Львівської області

Інформатори:

Анна Андріївна Тістечок (далі – А.Т.), 1940 р. н.

Записала Леся Хомчак 30.07.2008 р.

Кажуть: “вмирати” чи “померти”?

А.Т. Но, вмер, помёр.

Покійник чи покійниця?

А.Т. Мерлєц. “Там йи мерлєц на сел’ї. Там той і той вмер”.

Що робили, щоб полегшити передсмертні муки?

А.Т. Но, с’в’ічку... і молілис’ї. Молітва то спец’їал’не, шоб скóрше мёрти, чим мўчити.

Можна голосно плакати, коли помирає людина?

А.Т. Но то самó с’а плаче.

Дехто каже, що не можна плакати, бо це гірше буде.

А.Т. Но ка́жут, жо с’в’ачєника ни пла́чут. А́ле пла́чут. Хто там зна́є, чи г’ірше.

Як називають обряд поховання?

А.Т. Пóхорон.

Перед похороном ввечері є служба. Як вона називається?

А.Т. А, то Салті́ру читáють.

А священик не приходить?

А.Т. Прихóдит, парастáс правит.

Що таке панахида?

А.Т. А то йи за помёрших прави́с’а панах’їда.

Хто обмивав і одягав покійника?

А.Т. Ну хто йи, свої́. Дочка́, нив’їстка, во йак хто.

Як це відбувалося?

А.Т. Йак нимá кому́, то сус’їдів клі́чут.

Як це відбувається?

А.Т. Ну, бирóут посўди́ну і мійут. І то́же виливáють там, де л’ўди не хóд’ит.

Як називається вода, якою мийóть покійника?

А.Т. Н’ї́як.

Не кажуть “мертва вода”?

Надсяння: традиційна культура і побут

А.Т. Н'ічо не ка́жуг. А ше так'іво зна́хур'і, то ше то́йи воді прос'ит, ше хапáйуг, бо хóчуг когос' п'ідол'áти. Но йак? Тáйя водá йи дúже шк'ідлíва.

Як обмиють і одягнуть, то куди кладуть покійника?

А.Т. Ну, кладúт на стів. Пёрши називáли лáви, на лáву п'ід в'ікнóм клáли колíс'.

У що одягали покійника, якщо це стара людина?

А.Т. Ну ка́бат. Ка́бат, сп'ідниц'у, зáпаску.

А чоловіка?

А.Т. А чолов'якови кос'т'úм, так йак і давнó ше бíло.

У що взували?

А.Т. Пёрше ка́пц'і шíли так'іво з полотна́.

Як одягали неодружених або дітей?

А.Т. Ну то в'інок колíс' плéли во...

А якщо дівчина?

А.Т. Ниодру́жена. Йак молодú, так рóбл'ит.

А якщо хлопець?

А.Т. І хлóпц'а бук'ёт, фс'о так...

Були якісь заборони, у що не можна одягати покійника?

А.Т. Н'и, йа тако́го ни зна́йу.

Наприклад, у яскравий одяг, червоне.

А.Т. Чирвóне н'и, чирвóни н'и. І бирéмен'і не мóжна с'а пхáти.

Як то?

А.Т. А во, напри́кад, хот' твойá ма́ма, ти не повíн:а л'ízти бирáти.

Розум'ійеш? І напри́кад, хтос' в тім ходíв. Не мóжна давáти.

Має бути нове?

А.Т. Новé, та. Хóджене не мóже бúти. З ко́гос', напри́кад, не мóжна в ко́гос' зíчити: бúде вмирлéц друк'ий.

Так?

А.Т. [...] Не мóжна н'ічийóго давáти. Йак, напри́кад, старá ба́ба вмёрла, в хúс'ц'і с'а ма́йе раз до цёркви п'іти, і вона́ дайé там до́ц'і чи кому́...

Хúстка обовíзкóво..., мúсит вона в н'і раз до цёркви п'іти в т'і хúс'ц'і. Тудí завивáйуг пок'ійника. А так'ий не полóжено, що даст молодíц'а, завивáти мирлéц. Розум'ійеш? Напри́кад, йа ма́йу подарок в'ід молодóйи, йа н'ígди в с'в'ít'і би не казáла, щобí минé в йí завивáли [...]. Абó во ше Івáнова ма́ма казáла, що йак йíйи ма́ма брáла ше шл'уб в тим кос'т'úм'і, то казала с'і в тим ховáти. А ка́жуг: то́жи недóбре.

А чому?

А.Т. Ка́жуг, що то на д'íти ни́дóбре, що там в хúс'ц'і тíйи во, що вона́ шл'уб брáла, ма́ти, ка́же, то йи шк'ідлíво на д'íти. Ка́жуг, що то ни́дóбре.

Що кладуть покійникові в домовину?

А.Т. Ну, хрестик дай'ут, образок, св'ічку. Типерка ще грош'ї клад'ут. Давно не кл'али, а типер клад'ут. З'еркал'це, гриб'інець, гриб'інець, с'в'ічку.

А для чого?

А.Т. Йа не знай'у дл'а чо'го. То так ка'жут: "Най там ма'йе". Та й фс'о. Хустинку, фс'о то. Капил'ух.

Перстень кладуть?

А.Т. Клад'ут. Коліс' перстин'а ни кл'али, но робіли з'і с'в'ічк'и. Дамно з'і с'в'ічк'и. С'в'ічку розтов'о, розигр'іли і зробіли кру'гле, на па'лец заложіли і фс'о.

Як кажуть: "домовина, труна"?

А що кладуть у домовину?

А.Т. Н'ічо не клад'ут. С'іно то'йе, шо йа ти каз'ала, і с'в'ачене з'іл'а клад'ут.

*Що роблять з гроб'інцем, яким розчісують покійного, з соломою, на якій лежить?
На солому тепер не кладуть, а колись клали.*

А.Т. Кл'али на сол'ому. А несли в л'іс чи корч'ї сп'ал'ували, спалили. І той гроб'інець, то фс'о спалили.

Хто сидить біля покійника?

А.Т. Ну с'ід'ат своїй, бліжч'ї, а решта л'уди сх'од'ац'с'а, сус'іди, родич'ї.

Про що говорять?

А.Т. М'ол'ац'с'а, с'п'ів'ай'ут і салтіру чита'й'ут, і за ко'жнов ста'ційов в'ідм'ол'уй'уц'с'а.

Був обряд голосіння за покійним? Спеціально, так?

А.Т. Н'и. Такого нима, н'и. Плач'ут своїй, та й чуж'ї плач'ут. Йак до'бра л'удіна, то фс'ї за ним плач'ут.

Які пісні співають при покійникові?

А.Т. Ну, п'існ'ї йак'іс' похорон'ї.

Що заборонялося робити, поки в хаті був покійник?

А.Т. А н'ічо не робл'ат.

А якщо корові їсти треба дати?

А.Т. А кор'ов'ї тр'єба да'ти. А так, нап'рікад, йак то взим'ї, нира'з с'ічку р'ізали. Та н'ічо, н'іц'..., ан'ї не робл'ат н'ічо.

Як виносили небіжчика з хати?

А.Т. Но вино'с'ат і на пор'оз'ї три ра'зи ще с'а про'шча'й'ут.

Опускають?

А.Т. Так, та. І в б'рам'ї так.

Як рухається похоронна процесія? Спочатку труна чи хрест?

А.Т. З хрест'ом.

Надсяння: традиційна культура і побут

- А потім?*
А.Т. Йде с'в'ашч'єник.
А вінки?
А.Т. А в'інк'ї нес'ут з'араз за тим, п'єрид пок'їйним, п'єрид пок'їйним.
Чи за хрестом.
А.Т. Ну йде процес'їа.
Люди йдуть?
А.Т. Так. І туди в'інк'ї нес'ут.
А труна де?
А.Т. А з:ад'ї ше.
Аж заду труна?
А.Т. Так, так. І туди л'ўди йдуть за тим. Йде хрест, св'ашч'єник, коруг-
ві... Корогві, мирл'їй, аж тоді л'ўди йдуть.
Поки несуть пок'їйника, то співають пісні?
А.Т. С'п'їва'їють п'їсн'ї. Хто с'п'їва'їє, хто плаче.
Як називають: "кладовище" чи "цвинтар"?
А.Т. Цвинтар.
Куди опускають труну?
А.Т. В й'аму.
Хто копає на цвинтар'ї ями?
А.Т. Л'убий.
У вас нема спеціальної людини?
А.Т. В нас сам'ї йдуть свої р'одич'ї копа'їють.
Що кидують у могилу, перед тим як опустити домовину?
А.Т. А кс'ондз б'їре лоп'атков мах'є. В'ін п'єрши. Труму сп'ус'т'ат,
в'ін в'їтп'равит, сп'ус'т'ат, туди в'ін пич'атайє. З'ємл'у к'їдає і тудий
с'в'ач'єну воду кр'опит.
Чи пекли спеціальний хлїб на похорон?
А.Т. Ну та спич'ут, фс'ї пич'ут.
А якийсь особливий?
А.Т. Н'и-н'и.
Як називали поминальний обїд після похорону?
А.Т. Ост'ан':а гост'їна.
А як називають обїд і церковну службу на дев'ятий день після смерті?
А.Т. Служба Б'ожа за пом'єрших.
А на сороковий день як кажуть?
А.Т. Т'ожи так кажуть: Служба Б'ожа за пом'єрших або за с'орок дн'їв.
На рік?
А.Т. Но, п'отїм р'їчнїц'а. Чи роков'їна чи р'їчнїц'а – йак хто так си
ск'аже.
Які є поминальні дні впродовж року?

А.Т. Йа ти ка́жу: шос' йи штіри. То то йи пєрид Вели́кодним, пєрид С'в'їтїм Духом і на́в'їт' пєрид Дмї́тром. І пєрид с'в'ятами. То йи штіри. І то йи вони́ найб'їл'ш'ї.

Жалобу треба носити? І скільки часу носять за матою, татом...?

А.Т. Ну за татом, за мамом – р'їк. А за так'їх вово́ – то мєнчи.

Ставлять надгробний пам'ятник?

А.Т. Ста́вл'ит.

Так і кажуть: “пам'ятник”?

А.Т. Ну, хрест, хрест. Ста́вили коліс' кам'їн:ий хрест а́бо зал'їзний хрест на гроб'ї.

Як хоронять нехрещених дітей?

А.Т. Йа то́го не зна́йу.

На цвинтарі, там, де всіх, чи окремо?

А.Т. Н'и, там, де фс'ї.

Де хоронили самогубців?

А.Т. Самогубц'їв в сторон'ї, в кут'ї так.

Зі священником чи без?

А.Т. Без с'в'ашчєника.

А дітей нехрещених?

А.Т. А нехрєщчїнних д'їтєй там хрїстїли, називáli. Там ше йакос' називáli, во мачáli водом. І там на гроб'ї, де гр'їб йи да́мн'їй. Розум'їеш? Там на гроб'ї, на тім гроб'ї д'їдов'ї чи ба́б'ї, там навєрх за́копуйут. А в нас ту не бїло самогубства [...]. Тїл'к'и першого листопада зга́дуйут самогубц'їв, тїл'к'и в них йи одїн ден' йи – пєрше листопада, шо за них в'їправа'їйут. То не мोजना ко́ждий раз. Не вспоми́наїут н'ї дєв'їт' днів, н'ї со́рок днів.

Із родинного альбому Володимира Ференца.

Курси шиття і вишивки при читальні. м. Радимно, 1936 рік

Село Любині

Яворівського району Львівської області

Інформатор:

Марія Іванівна Юр (далі – М.Ю.), 1922 р. н.

Марія Миколаївна Никипіла (далі – М.Н.), 1929 р. н.

Записала Леся Хомчак 1.06.2008 р.

Як у вашому селі називають вагітну?

М.Ю. Гру́ба ба́ба.

М.Н. Ваг'ітна і гру́ба.

Чи є загальна назва для вагітності?

М.Н. Таде́, тако́го не бі́ло. А́бо в т'ажі́, а́бо.

М.Ю. О, вона́ ф т'ажі́, ка́же, гнет бу́де роді́ла.

Як називають вагітну на початку вагітності?

М.Н. Ше вона́ сама́ не зна́йє, шо вона́ гру́ба. Во такво́ робі́ла, йа гада́йу, вогру́бі́ла, угру́бі́ла, так.

А звідки люди знають?

М.Ю. Л'у́ди напе́р'ід фс'о зна́йут.

М.Н. Пізна́йут так'іх. Л'уді́на с'і зм'ін'у́є за́ра, за́ра с'і зм'іні́т, так.

Л'уді́на йу так йак би гада́йє, жо краса́ спа́де йуж то́го, то́йі д'івк'и.

О, такво́ . Йі́нчи так д'у́жи зм'іні́тс'і, а йі́нчи ше л'і́пше ла́дн'і.

О, то так.

Чого не можна робити вагітній, щоб уберегти майбутню дитину?

М.Н. А чо ни мо́жно?

М.Ю. Без сі́то не мо́жна с'і диві́ти, бо бу́де диті́на ма́ла ти, сл'і́поти.

Так. Но шо б'і́л'ши, йа ни зна́йу. Бо́же боро́ні, жи́би ти с'і отак-во́н вз'а́ла до вочі́й на сі́то подиві́ла, ни мо́жна.

А до померлого можна іти?

М.Ю. Н'и. Л'і́пши ни йти і не диві́тис'і.

А якщо помер хтось із рідних?

М.Н. Бува́йє, і то ни йдуг так ц'і́лува́ти, йак йи ф т'ажі́.

М.Ю. Н'и, н'и, то ни мо́жно.

А якщо померли мама чи тато?

М.Ю. Та во Катері́на бі́ла ма́ла два хло́пц'і, бі́ла старо́го ни вбира́ла, та уроні́ла та й фс'о. Вона́ розка́зувала, шо вона́ везла то, шо на маши́ну кладу́т і трима́ла на рука́х, і фс'о. І дво́йє д'і́тєй...

М.Н. І тово́, на́в'іт' там ку́р'іта бу́дут вилази́ли, і до вмерц'а́ то́жи ни мо́жно. Завмира́йут. Ни мо́жна то́го.

Як називають викидень?

М.Н. Ну та вик'ида́ш. О, та шос' с'і ста́ло, шос' п'ідн'а́ла та ж'ін'ка.

А як називають жінку, яка має викидень?

М.Н. Та н'і́йак. Н'ічо́ ни гада́йут. А йак мо́жут гада́ти? Во́на са́ма не ві́н:а то́го.

Як називають мервонароджену дитину?

М.Ю. Ну то шо зроби́ш? Ме́ртва дити́на. Дес' с'і вау́сіло в н'і і фс'о.

Як називають дитину, яка народилася передчасно?

М.Ю. Та году́йут. Ма́йє сім м'іс'ац'ів, за с'ім м'іс'ац'ів. А за в'іс'ім не бу́де жи́ло.

Як називають жінку, що перший раз вагітна?

М.Ю. Пе́ршу дити́ну вроді́ла.

М.Н. То так би́ло, то фс'а́ко ро́д'ат пе́рш'і́й, і т'і́шко ро́д'ат, і, віди́те, і не доно́с'ат. А да́вно, то то́го не би́ло так.

Якось називають жінку, яка уже п'ятий, шостий, сьомий раз вагітна?

М.Н. Таде́, шо ка́жут? Та шо каза́ли? Ж'інка ро́ди та й ро́ди.

А може, зневажливо відгукуються?

М.Н. Таде́. Шо бу́дут знева́жливо?

М.Ю. То ро́ды д'іти, то до́бри, жи ро́ды. Вон ви́росло і до́бр'і, і фа́йни, і ни п'і́йак'і́. А та, шо йидну́ ма́йє, з йидно́ї дити́ни на́в'іт' ни́ма шо жартува́ти.

Чи приховували вагітність?

М.Н. Та х'іба́ така́ с'і прихо́вуйє, жи найшла́ си. А така́, чо бу́де прихо́вувала?

А як називали неодружену вагітну жінку?

М.Ю. Каза́ли заві́тка.

А позашлюбну дитину?

М.Н. Н'ічо́го. Та во знайду́х.

А дівчинку?

М.Н. І д'і́вч'і́ знайду́шка.

Як називають роди?

М.Ю. І поло́г'и, і ро́ды.

А породіллю?

М.Ю. Положні́ц'а.

Родити чи мати дитину?

М.Н. Та бу́де роді́ла дити́ну. Повезли, бо бу́де дити́ну роді́ла.

М.Ю. То н'і́хто не возі́в, то вдо́ма роді́ли. Ба́бка бу́ла. Ба́бка называ́ли.

Що приносила із собою повитуха?

Надсяння: традиційна культура і побут

М.Ю. Н'ічо, то х'іба та, що роды́ла, мус'іла йі да́ти.

Що саме?

М.Н. Та що ма́ла.

Свячене зілля, льон?

М.Ю. Таде́, там чи грош'і чи шо.

М.Н. Заплатіти, бо вона́ так йак бі́ла куш'єрка. Куш'єрка ма́ла ос'в'іту, а та ба́бка, та ни ма́ла, а́ли бі́ла куш'єрка і бі́ла ба́бка. І ба́бка так зна́ла, йак та куш'єрка. Та Барані́ха старá, шо бі́ла, вона́ бі́ла та́йяк до́ктер. Вона́ ц'іло́му селóви, та вона́ фс'і д'іти в'ідбирáла.

М.Ю. І вона́ фсе казáла: “Зáра бу́де, зáрас”.

М.Н. Вона́ посмотри́ла – і дити́на до́бре с'і рóди. Вона́ то зна́ла.

А якщо під час родів виникали якісь проблеми?

М.Н. А вона́ зна́ла, та́йяк коро́ва тил'і́ рóди. Пра́вда? Рóди коро́ва тил'і́, вихóди, вода́ в'ідхóди. Так і в'ід ж'інк'и в'ідхóды. Пóтім дру́гий раз дру́га вода́ в'ідхóды, посмо́трис'і... І так посмо́тре ж'інц'і, йак вонó поло́жено. Так, до́бре йде дити́на. Бо́же бороні́, шос'зле, то та́йяк типе́р.

Як поводи́лася повиту́ха?

М.Н. То вона́ зна́йе, вона́ посмо́три°. Вона́ зна́ла, мо́же, й докто́ри то́го ни° зна́йут. Вонó с'і рóди до́бри, то хот' с'і т'і́шко рóди. Йак бы хтос' лéхко! Т'і́шко рóд'ит, лéхкого нимá порóду. І тварі́на т'і́жко рóди.

Як повиту́ха обрiзувала пуповину?

М.Н. Та вона́ так робі́ла, йак до́ктер. Та йак обр'ізувала? Вонó самó в'ідл'іта́ло. Давно́ лéнум завийізували той пупок, і пóтім вонó в'ідпа́дало і фс'о.

Як називали дитяче місце?

М.Н. М'істиско.

Де його закопували?

М.Ю. Йа ни зна́йу.

Ба́бка перша купала дитину?

М.Ю. Но.

Що кладуть до першого купелю? Може, гроші чи свячене зілля?

М.Н. Таде́, йак'і там грош'і.

Батько скликав сусідів, родичів на частування з нагоди народження дитини?

М.Ю. Таде́. Йуж с'і вроді́ло, та пйут. Давно́ так не бі́ло.

Чи можна відвідувати, поки дитина нехреещена?

М.Ю. Сво́йá рóдина, то вона́ ходы́ла.

М.Н. Приві́тувати йдут, то та́йяк йдут гóс'ц'і, йдут приві́тувати дити́ну.

Що гості приносили?

М.Ю. Шо ма́ли. Шо там ма́ли? Х'їба гро́ш'ї к'їнули на диті́ну. Хто мав па́ру куп'ї́юк, к'їнув.

А обов'язково треба нести солодке?

М.Н. Та н'н. Та гада́ли там, йак там хресті́ни робі́ли. І та кума́ за-
вину́ла цук'є́рк'и і цук'є́р і ше шос' там. Кс'ондз в це́ркви с'і по-
диві́в, то йе забобо́ни, йа то́го ни хочу. Шо ви ро́бите забобо́ни?
Диті́ну с'і хресті́т, то то́го ни дава́йте. І та́йа кума́ с'і завстида́ла.
Но нашо́ то йу ро́бите? Завива́ют гро́ш'ї, чи цук'є́рк'и, чи там
цук'є́р, би диті́н'ї бі́ло соло́дко. Та йак во́но ма́йе бі́ти, бу́ти
соло́дко, і так бу́де. Гада́йе: “То йе хрещче́на, хрести́ц' с'і диті́ну,
но н'ї́як'ї забобо́ни ни роб'ї́т ф це́ркви”.

Як називали обряд відвідування?

М.Ю. Роды́ни. Йду на роды́ни.

Чи гостили?

М.Ю. Та госты́ли.

Жінкам під час місячних можна було відвідувати новонародженого?

М.Н. А, шо ни мо́же йти до то́йї. То йак ма́йе той, то ни мо́жно з
подо́лка в подо́лок сі́пати кому́-нибу́д', йак ма́йї, то не сип з сво́-
го подо́лка на дру́г'ий.

Як називають місячні?

М.Ю. Та на со́б'ї ма́йе. Йак хто ска́же.

Хто запрошував на хрестини?

М.Н. Та хто? Та, шо диті́ну помага́ла вит'ага́ти ба́бка, бо ше й т'ї ба́б-
ц'ї гро́ш'ї дава́ли. Во́на просы́ла куми, приві́тували ба́бку тї́ми
гр'ї́шми.

І казали: “Бабці на капці”?

М.Н. Так, та, “ба́бц'ї на ка́пц'ї”.

Скільки брали кумів?

М.Ю. Таде́, та хто там дос' кум'ів? Два куми – кум і кума́.

М.Н. То бі́ли хресні. Так'ї, то йу не бі́ли, то ни йи куми́.

Але називають їх кумами?

М.Н. Та куми так і клі́кали, і так'ї, то с'ї клі́кали кума́ми. А типе́р
прос'ат дос'. А то тї́йї куми хресні, ктори диті́ну трима́ют, св'ї́чку.

М.Ю. І ду хресту́ ни в'ї́тказуватис'ї н'ї́коли, бо то йи, ти диті́ну бере́ш
на се́бе.

А якщо жінка має менструацію?

М.Н. Гада́ють, шо вона́ за дру́жку ни ма́йї йти. Гада́ли, шо то ни мо́ж-
на так і́ті.

Як називали: “хрестини чи кстини”?

Надсяння: традиційна культура і побут

М.Ю. Та й хрестіни, і кстіни.

Хрестити чи кстити дитину?

М.Н. Та кстіти дитіну.

Як називають хрещених батьків?

М.Ю. Мама і тато хрєсни.

А дитина для них?

М.Ю. Похрєснык. Та дытына, йакшо мами бы ни стало, то та хрєсна мама майє йі брати і выгодувати.

Дівчинка – то є похрєсниця?

М.Н. Похрєсниці. То йи бат'к'ї похрєсни – похрєсна мама і похрєсний тато.

М.Ю. Йа обідва трымала. Йа прынесла з цєркови і давала мам'ї биз в'ікно.
Чому?

М.Ю. А йа ни знайу. До нїнішного дн'а йа ни знайу. То вона перша так кадала дати. Та йа дала.

Як називали полотно, яке приносили хрєсні?

М.Ю. Крыжмо. Та на дитіну фк'їнули.

У цєркві чи в хаті?

М.Ю. Ф цєркови давали, на дитіну клали.

Усі куми приносили крижмо?

М.Н. Та йак хто мав дос'.

М.Ю. Так фс'ї ни мали багато. Давно так'їх кум'їв ни мали, іно типєр майут по двайц'їт'. Але то ни йи куми, то йи гост'ї. Йа ни признайу. Але крижма к'їдайут. Йа признайу куму і кума, котрої трымайут д'їти.

Після цєрковного хрєщення була гостина?

М.Н. Та йдут гост'ї і витайут. Приход'ат – с'ї витайут, і в'їдходіли – виталис'ї і давали грош'ї. Приходіли давали і йак в'їдходіли давали. Привітували і в'їдвітували.

Бабку на хрєстини кликали?

М.Н. Айагжи. Та ййї теж давали куми.

Хто?

М.Н. Та тійї куми. Фс'ї давали бабц'ї на капц'ї. Давали, давали бабц'ї. Вона ходіла просіти, давали і то зв'їци давали. Та вона біла ф почот'ї, вона біла баба л'укс. Вона біла тайак доктер, ше л'їшпи.

Мама ходила до цєркви на вивід?

М.Ю. Ходыла.

М.Н. Та йак? Йшла з дитіном за ш'їст' нед'їл' чи йакос' на выв'їд з дитінов. Брада дитіну і йшла на выв'їд.

І бабка з нею ходила?

М.Н. Самá йшла. Христіни скóрши, а вóна пóтім. Ш'іст' нед'іл' – і вна йшла на вів'ід з дитінов, вóна йшла фсе на вів'ід до цérкви. Дитіну клáли п'ід той ст'ілéc, йак хóд'ат ц'ілувáти, шоб йак дúже плакліва дитіна, плаксíва, то клáли там, би перестáло плáкати.

Що давали до дитачого купелю?

М.Н. Ф ч'ім купáли? А, ромéнек в кúп'іл'. Ромéнук пáрили і в вóду. І п'іти давáли дитін'і ромéнек. Пóтім тáйак ни купáли.

У якій посудині купали?

М.Н. Нécк'и.

Колиска чи люлька?

М.Ю. Коліска.

Колисати чи люляти?

М.Н. А йак хто. “Л'ул'у, л'ул'у”. Йак д'іти малéн'к'і, казáли л'ул'а, а старійе казáли коліска.

Як називають колискові пісні?

М.Н. О-о, галапáйк'і: йиднá мáма, тáтів двáйк'и. Галапúпи: йиднá мáма, тáтів кúпа; галапúпи: тáтів кúпа, мáма йиднá.

М.Ю. Та таквó нó йи.

Чи якось називали маму, поки вона ще годує дитину?

М.Ю. Та мáма годúйе дитіну малéн'ку.

Як називали жінку, яка годує власним молоком чужу дитину?

М.Н. В нас так не бíло, не бíло такóго.

Яку назву у вас має процес годування грудьми?

М.Ю. “Дитіна плáче, йди дай ц'іцк'и. Йди дай ц'іцк'и, бо дитіна плáче”.

Як називали жінку, яка виходила заміж вагітною?

М.Н. Завітка.

І так само ту, що народила позашлюбну дитину?

М.Н. Так, та. Во бíла завітка, завітка. В'ін йі вз'ав, во грúба бíла.

Як казали: “забавки чи іграшки”?

М.Ю. Та шо? Та іграшк'и, та забáвка, та во. Хто тоді іграшк'и мав? То в кóшкику йíхало.

М.Н. То типér і рóвир, і в'ізók. А давнó шо мáли? Спáло на во, йак-буд', на солóm'і, коліска на солóm'і, солóма бíла і т'ху-т'ху. Шмáтк'і, пелéнк'и, а типér, о, тійе пáмпорси. А давнó шо дитіна мáла? Поп'іс'ала і фс'о і, вібачте, дúпу птérли і п'ішла робыти. Во так бíло.

Село Наконечне Перше

Яворівського району Львівської області

Інформатор:

Анна Васи́лівна Дани́ло (далі – А.Д.), 1932 р. н.

Записала Леся Хомчак 28.11.2007 р.

Як у вас називають похорон?

А.Д. По́хорон.

Не кажуть “погріб”?

А.Д. Н'и, по́хорон.

Як називають покійника: “небіжчик”, “померлий”?

А.Д. Ни́б'ішчик.

Небіжчик?

А.Д. Ни́б'ішчик. І вмирле́ць ще ка́жуть', але то вже так, все одно́ ка́жуть
ни́б'ішчик.

Померти чи гмерти? Як у вас кажуть?

А.Д. Гме́рти.

Він гмер?

А.Д. Так.

Коли хтось помирає, чи можна голосно плакати?

А.Д. Неба́жано, шо́би го́лосно пла́кати.

А чаму?

А.Д. Шо́би б'у́ло ле́кше гме́рти т'і л'уді́н'і.

Як називають воду, якою мийуть покійника?

А.Д. Та мирт́ва вода́.

Які забобони пов'язані з тою водою?

А.Д. Ну йак? Гмі́лам і каза́ли: “Занесі́ в глух'і́й кут, віл'і́й ту во́ду,
би н'і́хто не ході́в, бо можна захор'і́ти”. Йа вон, ще два ро́к'и
німа́, йак ту во́ду ма́ла, йак ім мі́ла, то йа так, йак каза́ли до мене:
“Занисі́ в глух'і́й кут і там віл'і́й”.

Як називають процес миття покійного? Вмивання чи як?

А.Д. Та от... то вже так'е. Нас дво́йе ста́ло, йа гмі́ла, обмі́ла і фсе.

Як називають те місце в хаті, де лежить небіжчик? Катофельок чи стіл?

А.Д. Просто́ стів, бо то на стів кладу́т.

Не називають, наприклад, “катофельок”?

А.Д. Тако́йї на́зви німа́, бо ту то... На стів кла́ли.

с. Наконечне Перше Яворівського р-ну Львівської обл.

А домовину як називають?

А.Д. Труно.

Що туди кладуть?

А.Д. Ну та що кладут'я? Кладу с'в'ячене з'ял'я.

Під голову чи як?

А.Д. І так постеляла. Ну коліс', йак сказати, коліс' на стіл то солóму стиліли і бруса на стіл. А ту привезли труну і в'ядразу в труну, і то йа вже, труно порóжне бóло, не бóло н'ячóго, то йа чісто не хт'яла так. Йа мала дóсит' з'ял'я с'в'яченого і йа постеляла з'ял'я с'в'ячене.

Що кладуть у подушку?

А.Д. Давала м трóшка... Там туйу пóдушку привезли зв'ятам в тім трун'я, але та пóдушка така – жмєн'к'я фс'óго. Йа шіяла вдóма, то йа трóха лотави...

Що таке лотава? Сино?

А.Д. Но, не с'яно, вонó йе друт'е кóшен'я. С'яно є тверде, а то йи то друт'е кóшин'я, то йе так'е мн'якше. Дала м лотави і дала тóжи з'ял'я с'в'яченого. Но тілько то з'ял'я вонó твирде, тó н'ячóго, а то так'е... Л'яшше с'я дайє положити. То йа і з'ял'я с'в'яченого трóшка дала, і лотави в той зяголовок запхала.

Як у вас називають світло довкола стола, на якому лежить покійник?

А.Д. С'в'ягло, но с'в'ягло. Кажут: “Йдем брати с'в'ягло”.

Як називають обряд, коли прощається родина з померлим? Останнє цїлування?

А.Д. Остатне ц'ялован'я. Но говорут: “Попрашчайтис'я”, ну, йак майут трумно виносити. Ну та й фс'я с'я прашчайут, а остатне, посл'ядне ц'ялован'я то то вже в цєркв'я йе.

Цвинтар чи цвинтар?

А.Д. Та йак хто, йак с'я комú скаже. І цвинтар, і цвинтар.

А переважно як кажуть?

А.Д. Цвинтар.

Як називають яму на цвинтарі, в яку хоронять? Могила чи грїб?

А.Д. Гр'яб. Приблизно. Йа фсе так кажу: “Йой, йак йа ше той гр'яб, колія йа му ше спрала у той гр'яб?”.

Після похорону кличуть людей до хати?

А.Д. Но, кличут на помінк'я.

Як ще називають поминки?

А.Д. Посл'ядна гостина. Або помінк'я, або посл'ядна гостина.

На дев'ятий день поминають померлого?

А.Д. Йак хто.

А переважно?

Надсяння: традиційна культура і побут

А.Д. Справл'їйут.

Як кажуть? “Дев'ятий день, дев'ятина”?

А.Д. На дев'я́тий ден'.

Кличуть до хати?

А.Д. Так.

Як називають поминальний обід на дев'ятий день?

А.Д. Тóже помі́нк'и.

А на сороковий день щось роблять?

А.Д. Но, їа говóру: їак хто, не фс'ї.

Як називають сороковий день?

А.Д. Прóс'ит на слóжбу Бóжу.

Так і називають: “на сороковий день”?

А.Д. Сорокóвий. На сóрок дн'їв кáжук.

Як називають поминальну слóжбу за рік після смерті?

А.Д. На р'їчнї́ц'у.

Кажуть: “носити траур чи жалóбу”?

А.Д. Приблї́зно жалóбу.

Як називають пам'ятник, який встановлюють на могилі?

А.Д. Пам'ятнї́к.

Із родинного архіву Марії Цїж

Село Оселя

Яворівського району Львівської області

Інформатори:

Пелагія Миронівна Горова (далі – П.Г.), 1927 р. н.

Ганна Василівна Вань (далі – Г.В.), 1926 р. н.

Євгенія Іванівна Васюк (далі – Є.В.), 1941 р. н.

Записав Михайло Глушко 9.07.2007 р.

Кажуть, що на Святий вечір діда годували?

П.Г. Давали д'іда з то́го, зи жита, ну і там пир'і́г му давали...

Не вареник, а пиріг? Печений?

П.Г. Н'и, вар'їли. Вареник'и. Що там ше... І хл'їба там давали, часом пампух, во так'е во ... пекліи, то там давали.

Як діда називали?

П.Г. Д'ідуган.

З якого збіжжя робили дідугана?

П.Г. З жита. В нас б'їл'ше жито с'їйали, пшениц'ї ма́ло. З жита робіли.

З будь-якого снопа, чи з першого, якого нажали?

П.Г. Брали йак хто. Йу біли л'убий сніп... ф кут там. В'ін стояв до Нового року.

А потім?

П.Г. А потім приходіли навол'їтник'ї, називали в нас навол'їтник'ї, хл'їпц'ї з так'їми до́вг'їми палочка́ми, і молотіли то́го д'ідугана.

Де?

П.Г. Ф хат'ї. Молотіли ф хат'ї, кричали: “Родис'ї жито, пшениц'ї, борак'ї, бик'ї, петрушка, пс'їч'ї вушка, капуста, ба́ба тлу́ста”. Во так'е вигадували і молотіли. Вімолотили, і ми давали їм кола́чик'и.

Що потім робили з тим зерном?

П.Г. Ку́рам. Тотó зерно́ дехто трима́в, дехто ку́р'їм дава́в, йак хто знав.

А для чого тримали?

П.Г. Дл'а чо́го трима́ли? Ну йак ходіли вис'ївати перший за́г'їн, жито, знаєте, і так йа зна́йу, мойі та́то так робіли, ше ма́ли то́го і так зробіли так'їй хрестик.

З того зерна?

П.Г. З то́го зерна́.

Надсяння: традиційна культура і побут

На краю поля чи посередині?

П.Г. Насередін'ї. Насередін'ї то́го по́л'а... “Бо́же, зароді́ жи́то, пше-
ни́ц'у, фс'а́ку папани́ц'у”. І так помолі́лис'ї, перехресті́лис'ї і
ту́ді зачина́ли с'ї́яти.

Тато був у шапці чи без шапки?

П.Г. Без ша́пк'и.

Чому без шапки?

П.Г. Ну йак в'їн благослові́в, то в'їн ск'ида́в ша́пку.

Кажуть, що орати міг у шапці.

П.Г. Йак ворати́, ворав́ ф ша́пц'ї, а йак благослові́в, то ворав́ без
ша́пк'и.

Коли тато підходив до поля, то молився?

П.Г. Моли́в'а.

Що ще брав із собою, крім того збіжжя...?

П.Г. Так са́мо і типе́рка. Йа хот' ї́уж не с тих ро́к'ів, а йак йа за-
чина́ю пра́ц'у, то йа хот' “Отче наш” і “Богоро́дице Д'їво”, пе-
рехрешчу́с'ї: “Бо́жен'ко, допомо́жі мен'ї”. А йак ск'їнчу́, то так-
во́, пра́вду гада́ю, так са́мо змо́в'ю, под'їку́ю Бо́гу.

Що змовите?

П.Г. Ну “Отче наш” і “Богоро́дице Д'їво”. І йа в'їдмо́в'ю і под'їку́ю:
“Ісу́се Хри́сте, Ма́т'їнон'ко Бо́жа, д'їку́ю вам за ва́шу ла́ску небес-
ну, що ви дозво́лили мен'ї почи́ти ту́ю робо́ту і ск'їнчи́ти. І бла-
гослов'ї́т на фс'а́к'е, на фс'о, що мен'ї потр'ї́бно бу́де”. І во так йа
гада́ю во.

Отже, як ви казали, на Святий вечір був дідуган?

П.Г. Та.

А заносили ще якусь соламу?

П.Г. Так. Ба́ба п'їд сті́в.

Під стіл?

П.Г. П'їд сті́в кла́ли. Ба́ба бі́ла молочена.

Молочена?

П.Г. Молочена ба́ба йу бі́ла.

А навіщо бабу ставили? Як старі люди казали?

П.Г. Ну то йа не зна́ю так н'їчо́го. Приходи́ли та́то, несли с'ї́но на-
поперед'ї. Йак несли с'ї́но і кричі́ли: “По́майб'ї на щ'їст'и, на
здо́ровл'и, на той Но́вий р'їк, би́ бив л'ї́пший, йак тор'ї́к”.

Що з тим сіном робили?

П.Г. С'ї́но на сто́л'ї стелі́ли. Скатертину́ застелі́ли і по́т'їм йак на
вече́ру ста́вили св'їчку, вече́р'їти, ста́вили св'їчку, вкл'їка́ли, мо-
лі́лис'ї фс'ї ско́рше, а тоді́ с'ї́дали за сті́в.

Може, під обрус чи скатертину (як там у вас казали) ще щось клали? Часник, наприклад?

П.Г. Брали ч'їснок. Потім, йак йуж повечер'їли, фс'о, положили ч'їснок і ліжк'и в'їзали... С'їно, тод'ї розкрутіли так'е перевесло, і зв'їзали, і запх'али там п'їд той, п'їд скатертїну, жиби худоба с'ї добре пасла, жиби с'ї не розл'їтала, би с'ї фс'а трим'ала вкуп'ї.

Нам казали, що дїдугана колись ще годували.

П.Г. А д'їти, ви за д'їти, ви знайете, жи д'їти, знайете, колїс' так не бїло тих пампух'їв баг'ато, так тр'ощк'и, ви знайете, то бїло, б'їда бїла. Йа знайу, нап, м'ала два хл'опц'ї, той мол'очпий бив х'їтр'їпий, нахов'ав си тих пампух'їв, нахов'ав, нахов'ав. Той стар'їпий с'ї д'їви, к'аже, в'їн йїст пампух'ї, в'їтк'и в'їн вз'ав йїх. За ним п'їтсл'їд'їв – з д'їдугана, там повно соб'ї [заховав. – М. Г.], потім сам брав, йїв.

Дїдугана виносили на Новий рік. А бабу?

П.Г. Сол'ому по с'в'їтах, т'їу бабу по с'в'їтах.

По яких?

П.Г. По Кол'їд'ї. То йак хто хт'їв. В нас б'їло зїмно в х'ат'ї, то тр'їмали до Йорд'ани, а йак б'їло типл'їше... Хто хт'їв, так винос'їв.

З т'їєю бабою щ'ось також робили. Може, йї палили, стелили...?

П.Г. Чикайте, а сол'ому, сол'ому... Т'її сол'оми, на с'в'їта вона лежила на земл'ї, баба п'їд стол'ом б'їла, а б'їло фс'о заст'елене сол'омойу. То ту сол'ому брали на пол'е і палили. То казали, жи фс'ї бодак'ї пощезали.

Палили, аби будяки пощезали?

П.Г. Жиби фс'ї бодак'ї пощезали. Ми палили сол'ому, і т'її бодак'ї т'очно щезали. Т'ато вз'їли сол'ому ту і запалили і там, і там, і там обер'емок. І потім не бїло тих бодак'їв.

Що робили з тим с'їном, яке стелили на стіл?

П.Г. З тим с'їном? М'ама захов'али. Йак сад'їли кв'очку, то сад'їли на тїм с'їн'ї кв'очку.

Я чув, що на ту бабу ще сїдали, але лише баби.

П.Г. Д'їти с'їдали. А в'еч'їр, в'еч'їр д'їти л'їзли п'їд стіл і крич'їли: “Куд-ку-да, куд-ку-да”. Кудкуд'акали, шоби с'ї к'їри ф'айн'ї н'если.

Жінки не сїдали на ту бабу?

П.Г. Та чо, та во кв'окали, кв'окали, йак кв'очка.

А на ту сол'ому, що на пїдлозі, сїдали?

П.Г. С'їдали. І сп'али без н'їч нав'їт' на тї сол'ом'ї.

Може, був такий звичай, що в т'її сол'ом'ї н'їби шукали гриби?

П.Г. Н'ї, н'ї. В нас так'їх зв'їчайїв не бїло шукати гриб'їв. А йа знайу, йак п'ерша з'їрка засв'їтилас'ї, див'їлис'ї і зачинали в'еч'їр'їти. Начинали в'еч'їр'їти, п'ерша з'їрка засв'їтила. Ну та й питайис'ї, бо д'їти ход'їли до в'еч'їр'ї надв'їр, т'ато с'ї питайїе: “Сут' на неб'ї зв'їзди?”

Надсяння: традиційна культура і побут

А вони ка́жут: “Сут’, сут’, най с’і кúри несúт”. А тійі фс’і: “Най с’і несúт, най с’і несúт, най с’і несúт”. Во так’е фс’ак’е біло вот.

Скільки страв готували на Святий вечір?

П.Г. Казáли двана́йц’іт’.

З чого починали вечеряти?

П.Г. З капúсти.

Не з кути?

П.Г. Н’и-а. В нас кут’і бúла навестáтку, а капúста насампéр’ід. Хрестіли тúйу капúсту, зна́йу, перехрестіли і фс’і з йид... , і фс’і з йидно́йі міск’и йіли з пирога́ми.

З чого були у вас пироги?

П.Г. І з капúсти, і з бúл’би, і з грушо́к робіли. Але фс’о на п’існо, фс’о на п’існо.

Чи ворожили у вас, коли пекли на Різдво хліб? Може, перед тим, як саджати той хліб у піч?

П.Г. Ну мо́йі ма́ма так. Вони́ йак саділи хл’іб, вони́ вес’чис шепот’іли йакúс’ молітву. Перехрестіли пéрши хл’іб, тоді саджіли фпйиц. Ан’іра́зу, ц’ілі́й р’ік не так, не йидén раз, но ка́ждий р’ік вони́ пéрши хл’іб перехрестіли і туді саджіли.

І по тому хлібу ворожили? Може, розколовся, може, запався?

П.Г. Н’и, н’и. В нас вино́сіли два хл’ібі на стіл.

Два хліби були на столі?

П.Г. Два хл’ібі бúли.

Може, у вас їх ще перев’язували повісомом?

П.Г. Н’и. То́го в нас не бúло.

Може, хліб котили від порога до...

П.Г. Н’и.

Може, на Різдво ходили купати хліб до річки?

П.Г. Н’и, н’и, н’и. То́го в нас не бúло.

Г.В. Мо́же, де й бúло, но в нас то́го [не було. – М. Г.].

Кажуть, що у вас лишали страву для покійних.

П.Г. Так.

Як це було?

П.Г. Тúйу стра́ву, фс’у стра́ву, шо с’і залиші́ла на тар’ілках, не спр’áтували н’ічо́го, но шо ліжк’и п’ід той [обрус. – М. Г.] запха́ли. А одну́ ліжку оставі́ли.

Залишали лише одну?

П.Г. Одну́ залиша́ли ліжку, і стакáн залиша́ли, і ліжку. То ка́зали дла́ мерлі́х, вони́ прийдут вечéр’іпи. І так сто́йáло до ра́на. А врано́, а врано́ сн’іда́ли. То фс’і потро́ха покúш’іли...

Г.В. А по́тім йу помі́ли і той...

Можє, перед вечерєю у вас кликали їсти Мороза, вовка?

П.Г. Н'и. В нас то́го не бі́ло.

А до стелі щось підкидували?

П.Г. Кут'у по́тім п'ідк'їдували.

Коли? Коли повечеряли чи перед вечерєю?

П.Г. Повечер'їли і туди: "Най с'ї ро́ди пшени́ц'и".

Стільки, скільки пристанє зерен до стелі?

П.Г. Так.

До повали? Чи як у вас казали?

П.Г. До пова́ли.

Так ворожили?

П.Г. Та ворожіли. Каза́ли, на́в'їт' во на в'їкнах їє роса́, фа́йн'ї бу́де урожа́й. Так їа зна́йу.

Якого дня це мало бути?

П.Г. На Р'їздво́.

Якщо роса?

П.Г. Їак роса́ на в'їкнах.

А якщо мороз?

П.Г. Їакшо́ моро́з, то їуж не бу́де. А їак так'єво́ тепл'їше так'єво́, ф хат'ї, зна́йте, те́пло, то така́ роса́.

Тоді бу́де врожай?

П.Г. Та.

Коли дівчата ворожили, щоб швидко вийти заміж?

П.Г. Та то туди, їак д'ївк'и, їак на С'в'їту́ вичеру...
Г.В. Де пес за́говка́є.

П.Г. Так, так, де соба́ка за́говка́є. Там бу́де ма́ла хло́пц'и, зв'їтам.

Г.В. В їак'ї сторон'ї.

Ворожили перед вечерєю чи після вечері?

П.Г. Пе́ред вечер'ї, пе́ред вечер'ї. Вїйшла надв'їр і д'ївчина слуха́є. Їак там пес за́говкав, значїт, там бу́де її брав. А їак там, то бу́де там.

А коли обходили у вас худобу? Чи не обходили?

П.Г. Обхо́дили.

Що робили, аби худоба велася цілий рік, щоби ніхто не міг відібрати молока?

П.Г. То ми вдо́ма так н'їчо́ худоб'ї не робїли.

А на другу вечерю? Як її називають у вас?

П.Г. Шче́дрїй ве́чир.

Що тоді для худоби робили?

П.Г. Їа зна́йу?

Кажуть, якийсь пиріг пекли.

П.Г. Н'и, в нас н'и.

З кожної страви брали по ложечці і пекли пиріг, який потім давали корові їсти.

П.Г. В нас то́го не дава́ли.

Надсяння: традиційна культура і побут

Що давали корові, яка телілася, аби їй легше було?

П.Г. З'їл і с'в'ічене давали, в'інчик'и с'в'ічен'і давали з ц'єрки. К'їдали в в'їдрó, п'єршу коновку йак несли по тел'їт'у, то давали. Йа не знайу, йак хто, но мойї мама фсе давала.

Г.В. То фс'ї так.

П.Г. На С'в'ітого Д'уха с'в'їт'їт з'їл'ї, а з'араз за два т'їжн'ї в нас с'в'їт'їт в'їнчик'и. І з тих в'їнчик'їв, і з того з'їл'ї к'їдали до того і то давали [пити. – М. Г.].

А на обжїнки робили якїсь вїнки?

П.Г. На обжїнк'и так ф сил'ї не робїли, но робїли...

Г.В. С'в'ашч'єник робїв.

Як це було?

Г.В. Ну пл'єли с'в'ашч'єникови в л'уз'ї в'їн'єц... і йшли сп'ївали. Йа знала т'їу п'їс'н'у, но йа йуж чос' зап'їмн'їла. І тойвó..., ну і прийшли там, поздорóвили с'в'ашч'єника, фс'о, показали, потїм веч'єр'али там, потїм іше с'в'ашч'єник і тан'ц'ї, муз'їк'и... То йак-раз ко́ло шко́ли во...

Що робив він з тим вїнком?

Г.В. А в'їн соб'ї зав'їсив, в поко́й в'їн соб'ї зав'їсив, в'їн соб'ї зав'їсив.

А потїм викидав?

Г.В. Ну в'їн там мав к'їл' канайц'їт' в'їнк'їв.

Може, вїнок потїм молотили?

Г.В. Н'ї. Ну йа не знайу. Чи де, мо́же, на Новий р'їк, но йа то не... Там н'їхто не ходїв, знайте, так. То с'в'ашч'єник...

У вас колачки пекли?

П.Г. Пиклі колачик'и на Новий р'їк.

З дїркою?

П.Г. Так'ївó прóсто. А в нас коліс' не б'їло там так'їх пат'єл'н'ї, н'їчóго. На лопат'ї так'ї колачик'ї кр'углі напеклі, напеклі. Так'ї н'єцк'и вел'їк'ї, то б'їли. Тип'єр нема.

Дерев'яні?

П.Г. Дерев'яні.

Г.В. Ше в д'єкого йе.

П.Г. І шлї хлóпц'ї. Ну і прийшли: “Помайб'ї на шчїст'и, на здорóвїи, на той Новий р'їк”. Йа тод'ї колачик'и пороздавала і тудї вони фс'ї: “Рóдис'ї там то фс'о: б'їл' б'а, кап'уста, то фс'о”. І йдут, хлóпц'ї йдут гет, до того йдут...

Як чоловік вас сватав?

П.Г. Йак с'ї св'атали? Насамп'єр'їд в нас булі, називали зал'óти.

А що це таке?

П.Г. То так'є зал'оти... Приходіли три, штіри, п'ят' чолов'ік'ів, там соб'і молодій вибрав, і молодій з німи, і п'ід в'ікно приходів, і п'укали вночі: “Чи ту де не т'ікала йалівчіна йакá?” Так'є, так'є: “Чи ту де йакá йалівчіна не т'ікала? Ми від'іли, що ту йалівчіна т'ікала”. Вони знали, жо там та д'івчина йе. Йак мали казати? – “Так фт'ікала, фт'ікала...” – “Ну то ми прийшли вікупити туйу йалівчіну”. То називали старості.

Вони з собою щось брали?

П.Г. Гор'івку брали. Багато гор'івк'и брали. І хл'іб брали.

Один хліб?

П.Г. Йиден хл'іб. І гор'івку.

Г.В. Фс'о принесли і фс'о тотó...

Де була молода, коли вони прийшли?

П.Г. Йі не б'уло в хат'і.

А де вона була?

П.Г. Вона до комори с'і сховала..., во нав'іт' ту, в нас, йак прийшов Олєкса. Ну і..., а тійі старості були з Хоросниц'і*, вони йі не знали. А ше прийшла мойá сестра так само до комори там з нев. Вони прийшли і йуж згоділис'і там – два б'утл'і гор'івк'и чи к'іа'ко. То давали гор'івку за молодú... Ну і давайте приведут туйу молодú. Привели мойу сестру – то не та молода. В'ін с'і д'иви – молодій знайе, а вони не знайут, бо вони чуж'і, з чужого села старості, вуйк'і: “Файна, д'уже файна”. Файна, сподобалас'а, а молодій каже: “Йа не хóчу, йа йі не хóчу”. – “Чогó не хóчеш? Шо с'і на товó?” – “Не хóчу тойі і фс'о”. І туді шос': треба шукати дрúгойі, де дрúга йе. Прийшла дрúга, в'ін каже: “Во то йе мойá”.

Молода приходила і подавала горілку на стіл? Чи хто подавав горілку?

П.Г. І вона подавала...

А що робили, коли батьки відмовляли?

П.Г. Зал'оти йшли по згód'і. Так самі не йшли, йак н'іхто вдóма ф хат'і не знав. Вони посилали напер'ід чолов'іка, в'ін фс'о узгодів і туді на йак'ий ден' вони приходіли.

І тод'і гостилися?

П.Г. Гóстилис'і вони ц'ілу ніч до рана, а врано молодій з молодóв йшли по його бат'к'і, ішли по його бат'к'і до згóди, ну і давали... Колис' давали в'іно, по́ле давали, фс'о згóджували. Знайете, тійі вимагали б'іл'ше, а тійі т'л'ко не давали. То годілис'і довго, довго с'і годіли...

* с. Хоросниця Мостиського р-ну Львівської обл.

Надсяння: традиційна культура і побут

- Може, під час сватання чи зальотів перев'язували руки?*
П.Г. Н'и.
Молодим не перев'язували руки?
П.Г. Нічó не перев'язували в нас... В'інець в нас плéли коліс'. В нас коліс'...
Це вже було перед весіллям.
П.Г. То пéред вес'іл'ам...
А під час зальотів?
П.Г. Н'и, н'и...
А знаєте таке слово "заручини"?
П.Г. Та заручинів в нас так'іх не справл'їли, ну вони́ там мі́жи собóв молодій з молодóв одру́жувалис' і і фс'о. А таквó ф хат'і...
Але заручини були колись?
П.Г. Н'и, в нас тако́го [не було. — М. Г.].
Але священик мав оголосити, що такі-то вирішили побратися...
П.Г. Голосі́в.
Після чого це вже було?
П.Г. То бї́ло п'їсл'а тих зал'óтів.
Три рази виголошував?
П.Г. Три ра́зи.
А для чого?
П.Г. Ну, мо́же, йак'їс' перепóни б́удут, мо́же, в'ін одру́жений, мо́же, йак'їс', шо... Хто його зна́йє?
Але ж у селі́ один про одного́ все знав.
П.Г. Фсе зна́ли, б́ули і з чужо́го...
Скільки́ днів тривало́ весілля́ у вас?
П.Г. В нас вис'їл'а зачина́лос' і в читвéр, мо́жна сказа́ти.
З чого почина́лося?
П.Г. В нас плéли молод'ї в'інець з барв'їнку. Склї́кували багáто д'ївчáт, і ж'їнк'ї, і фс'о... Ц'їлу хáту і плéли в'інець. Вї́плели в'інець на гóлву так'їй..., шпил'к'ї дава́ли, а ту стонжочк'ї, ну багáто стонжочóк, на ц'їлійї плéч'ї. А така́ ходї́ла ц'óтка Грї́никова, жо в'їнц'ї плéла.
Та жї́нка все знала?
П.Г. Та, така́ ж'їнка така́, жо вона́ зна́ла.
Молоди́ця чи старша?
П.Г. Стáрша бу́ла. Стáрша, жо вона́ вм'їла плéсти. Вона́ так той барв'їнок ви́ладн'увала, ни так... Той в'їнчик так'їй лáдний, жи но. І тудї́ йуж при́йшли́, йуж вї́плела той в'інець, тоді́ сп'ївали:
При́йди́, при́йди́, мат'їно́н'ко,
Вї́купи наш в'їно́йко.
Та й ма́ма при́йшла́ з хл'ї́бум і поздорóвила, поблагословї́ла той

в'інец хл'ібом, перехрестіла той в'інец і положила той в'інец на хл'іб. Ну туді йуж йест в'інец на хл'іб'і, а туді с'п'івайт:

Прийді, прийді, королейку,
Принесі нам гор'ілоїку,
Бо нам барв'інојко трес'і,
Бо нам гор'ілоїк'и хцес'і.

Знайте, то така бес'іда була.

Де брали барвінок взимку?

П.Г. Відгортали сн'іг і в л'іс'і брали.

Може, в господарів ріс?

П.Г. Ну було і в госпóдар'ів.

Кажуть, коли йшли по барвінок, то щось із собою брали?

П.Г. Ну та брали... Знайте, йак де. Чи шос' зйїсти, чи шос'...

Може, маленького хлопчика брали з собою?

П.Г. Н'и, н'и, н'и.

Може, брали перстень молодой?

П.Г. Н'и, н'и. В нас того не було. Но йшли д'івчата.

Вінок у вас плели у четвер?

Г.В. В читвєр.

П.Г. В пйáтниц'у вона ходіла просіти на вис'іл'і фс'іх. З тим в'інком. З тим в'інчиком на голов'і, зи стонгáми ... І дв'і дрúжк'и так сáмо... Так сáмо йїх майїли тїми, тим барв'інком і так сáмо стонгї мáли. Ходїли по сел'і, когó там мáли запросіти на в'іс'іл'а, фс'іх просїла на в'іс'іл'а.

Кажуть, що раніше молоду не відпускали з пустими руками, а щось їй давали.

П.Г. Так.

Що їй давали?

П.Г. Давáли грóш'і, давáли полотнó. Колїс' давáли матерйáл йак'іс'...

Може, вона носила з собою хлїб чи калачики?

П.Г. Н'и. Калáчнк'ів н'и. Калáчнк'ів не давáли.

Молода не носила з собою?

П.Г. Н'и, н'и, того не було.

Молодой лише давали?

П.Г. Молод'і давáли матерйáл і л'он давáли.

Для чого це все давали їй?

П.Г. Не знайу, но так'ї подáрок... Та йа знайу, йа просїла на в'іс'іл'і, йа тих подáрк'ів йа таквó...

Ви носили подарунки чи дрúжка?

П.Г. Та дрúшка.

Кажуть, що не можна під час спрoшування на весілля, щоб зустрілися представники одного весілля з представниками іншого? Або молодий не мав зустрітися з молодой на дорозі, коли просили.

Надсяння: традиційна культура і побут

П.Г. То йак ішли до цёркви. Йак ішли до цёрви шл'уб бра́ти, то так старáлис'і, жиби́ с'і не стр'іча́ли.

Щоб дві різні пари не зустрічалися?

П.Г. Та. То так одна́ зв'ітний бу́ла па́ра і зв'ітим ск'ін'ц'і́ бу́ла па́ра. Но то так чекáли йуж, шо йак сп'іва́ють, а то там дес' зачекáли а́бо шо. Тійі вийшли...

Скажіть, будь ласка, чи плели молодому вінок?

П.Г. А молодóму вона́ давáла б́ук'ет.

А букет хто готував?

П.Г. Вона́ купувáла і тудій ше майі́ли.

Коли давали букет?

П.Г. Йак йуж с'і збирáли до шл'убу. В'ін прийшо́в по н'у до шл'убу йти. З свої́ми л'уд'ми в'ін прийшо́в, вона́ виході́ла і клан'ілас'і фс'і його́ родін'і і йому́ приши́ла б́ук'ит.

У хаті пришивала?

П.Г. Надвор'і.

До хати не заходили?

П.Г. А до хати не заході́ли. Йак зи шл'убу прийшли́, туді ма́ма виході́ла з двомá хл'іба́ми, на го́лову зак'ідувáла кожух́ і виході́ла до йіх, поблагослови́ла і гор'івку ма́ла. Віпи́ла сама́ трóшк'и, і вони́ ст́укнулис'і то́в гор'івков трóшк'и, і туді поблагослови́ла йіх там на порóз'і...

Мама на порозі була?

П.Г. Ма́ма, ма́ма, сто́йáла такво́ на схóдах...

Перед порогом?

П.Г. П'еред порóгом, та, п'еред порóгом... А вона́ поблагослови́ла йіх і туді да́ла то́му молодóму п'ід па́ху той хл'і́б. Йак в'ін ішо́в за з'іт'и, то да́ла то́му молодóму той хл'і́б і...

А якщо молода йшла в невістки?

П.Г. То чолов'я́к'и́ йно бра́ли той хл'і́б.

Г.В. То так'і дв'і бритва́н'ц'і́ так'іх во вели́к'их...

Хліб був обгорнутий чи голий?

П.Г. Не обго́рнутий.

Г.В. Не ого́рнутий. Не був ого́рнутий. Прóсто так п'ід па́ху. І туді дру́жба, п'ерший дру́жба мав хусті́н'ку і робі́в на дв'еро́х хрест.

Хустинкою?

П.Г. Так хусті́нков хрест робі́в, хрест...

Він торкався одвірків?

П.Г. Так. І туді т́йю хусті́н'ку бра́ли [молоді. – М. Г.] за оді́н р'іжо́к, за дру́гий, дру́жба – за тр'етий, і в'ін йіх заводі́в до хати.

Усе це було вже після шлюбу?

П.Г. П'ісл'а шл'убу.

У вас ще пекли коровай. Чи не пекли?

П.Г. Пеклі.

У який день це було?

П.Г. Сходілис'ї попер'ід.

У п'ятницю?

П.Г. Ну то коровай несли до ц'єрки... І несли ше там, йак потім вона йшла за́муж за нев'істку, то там давали коровай. Два пеклі.

Коровай пекли в нього чи в неї?

П.Г. В неї.

І вінок робили в неї?

П.Г. І в'інок робіли.

Коли мали пекти коровай, то когось спеціально запрошували?

П.Г. Запрошували ж'інк'ї старш'ї, жо знали там, робіли...

Вони щось співали?

П.Г. Сп'івали, но йа не пам'ітаю тих п'ісен'.

Запхали коровай у піч... Що робили з лопатою після цього?

П.Г. ...А там ж'ін'к'и б'ули і так облет'їла там довко́ла, там і д'івк'ї б'ули... І так з тов лопатов лет'їла: "Но скóро, жобі ви фс'ї, жобі фс'ї за́муж йшли".

Бігла довкола хати?

П.Г. В к'ухни, к'ухни. Жобі вони скóро за́муж ішли.

Можє, виходили надвір і кидали лопату через хату?

П.Г. Н'и, н'и.

Під час весілля щось кидали через хату?

Г.В. Н'и, н'и, н'ічо.

П.Г. Йа ше не ск'інчила то́го. Йак зав'єли до хати, і туді молодійї так з тими, тими і дру́жба довко́ла фс'їх столів три ра́зи йїх уб'ів. І тудій йїх посади́в насерди́н'ї на м'їсце.

Молодим щось стелили на лаву, на якій вони сиділи?

П.Г. Рушнік постелили.

Чи кожух?

П.Г. Кожуха н'и. За кожух с'ї дру́жбі д'єрли, ніж заходили до хати.

Який мати скидала?

П.Г. Вона тойво́, а кожух зас'єле. А то од'єн дру́жба, то дру́гий дру́жба чека́в. Той соб'ї до се́бе, той соб'ї. Той вид'єр, а туді за той кожух господар'ї дай'ут гор'івк'и.

Мати скидала із себе?

П.Г. Ск'їдувала зо се́бе...

Подекуди кажуть, що кожух стелили спершу на один поріг, потім на другий...

Надсяння: традиційна культура і побут

П.Г. Н'и, н'и.

Може, молоді через стіл переступали?

П.Г. Зв'ітам виходіли, то переступали.

Звідки виходили?

П.Г. Йак вже с'ї погостіли. Че́рез ст'їл виходили зв'ітам. Дру́жба пе-
реводі́в їх.

За хустинку?

П.Г. За хустин'ку. То так, йак йуж с'ї погостіли..., туді дру́жба брав
хустин'ку і вони́ перейшли́.

За Польщі коровай прикрашали вишневими гілочками?

П.Г. Робіли фс'ак'е. Фс'ак'і так'ї, так'ї..., так'ї статуйк'и робіли, так'ї
фс'ак'і во робіли.

Гуски?

П.Г. Пта́шк'и. Пта́шк'и робіли. Во пта́шк'ів ба́гато робіли.

Для чого?

П.Г. Но зазу́лка кúка́є га́рно, го́луб гúдка́є га́рно...

Їх потім роздавали?

П.Г. То вони́ там поста́вили на стол'ї, а по́тім...

Коли пекли коровай, чи запікали у ньому що-небудь – яйце...?

П.Г. Но йакос' та, що пекла́, то йакус' промо́ву ма́ла, ма́ла йакус'
промо́ву...

У чому місили тісто?

П.Г. В нас коліс' м'ісіли в не́цках дереви́аних.

Не було діжі?

П.Г. Н'и. В не́цках. Не́цк'и вели́к'і дереви́ані, і довко́ла ставали ж'інк'и́,
довко́ла. Та соб'ї́, та соб'ї́, фс'ї́ м'ісіли.

Чи вдова могла місити коровай?

П.Г. То, відите, йа йуж то́го не зна́йу. Певно, жо н'и.

А якщо жінок запрошували на коровай, то вони муку, яйця із собою приносили чи це все господарі мали?

П.Г. Господар'ї. А прино́сили, ско́рши прино́сили.

Як це називають у вас? "Приноси" чи як?

П.Г. Но приніс назива́ють, але йак вес'їл'а ма́йе бу́ти, то в нас і типе́р так,
йайц'і несúт ско́рше. Йайц'і́, смитáну, сир, фс'о несúт, ба́гато несúт.

Помагають?

П.Г. Помага́ють, та. Во на́в'іт' сус'їди чи на́в'іт' і т'ї... Во ма́йемо сир
чи шо – занесú на в'іс'їл'ї́.

Треба було обов'язково принести?

П.Г. Н'и, йак хто хт'ів... В йидн'ї́ фам'їл'ї́ї, бо то фам'їл'ї́їа то...

Де одягали молоду перед шлюбом?

П.Г. Но йї́ї од'а́гли вдо́ма.

В хаті, в коморі, в сінях?

П.Г. Йі од'агали в'аома в хат'і дружк'іи.

В коморі не одягали?

П.Г. Не в'агали. Але потім в'ін прийшов, в'ін прийшов... Але в нас, йак йуж в'іс'іл'і с'і м'ало вибирати, йак вона йде за нев'істку, то вона с'і ховала в комор'і.

І йі шукали?

П.Г. Йі шукали потім, во йі шукали. Довго шукали...

Коли молодій розплітали косу?

П.Г. Но то розпл'італи, йак м'али в'інець закладати.

Коли це було? Коли мала йти до шлюбу?

П.Г. Розпл'італа, а потім за'ігала, йак йу по в'іс'іл'у. По в'іс'іл'у, по в'іс'іл'у... Вона м'ала розпл'етену косу. Але потім, йак йуж по в'іс'іл'у, в'інець знимали так само старост'іни, вис'іл'ні так'і ж'інк'і знимали в'інець і завй'ізували йі в хустку.

А ч'іпець?

П.Г. Ну, ч'іпець коліс' давали. Типер н'и.

Хлопчики, які приходять на Новий рік, це новолітники?

Є.В. Так, вони пос'івайут. Та во в газет'і пише: "С'ійу, с'ійу, пос'івайу, з Н'овим роком вас в'ітайу".

Це в газеті. А у вас?

Є.В. Та й у нас так. Приход'ит і...

Приходили і тоді, коли ви малою були, чи вам лише розказували?

Є.В. А мал'ов йак йа ше б'ула, йа не знайу, чи ше до шк'оли ходила чи н'и, то прийшло с'і С'ватий веч'ір, сол'ому приносили до хати, ставили так'ий сніп, вимолочений зи ж'іта, сніп, клали його п'ід л'іжко. А то'го д'іда ставили зи ж'іта, колоск'ами в кут. А потім так то б'уло до Нов'ого року. На Новий р'ік приходили т'і навол'іт-ник'и, йак ви кажете, і там своїе, шо м'али в'ігадати, там кол'е-ди, там д'ехто в'інчував, там отак'е. І вони... йім дали кол'ач'ик'и, і вони йдуть.

А що з д'ідом робили?

Є.В. А шо з тим д'ідом? А во прийшли з тим д'ідом... В хат'і м'али паліц'і, паліц'іма молотіли то'го д'іда в хат'і. То й... в'інесли. То кажут, йім тр'еба поб'іти. Той..., ше той сніп помолотіли. То йа пам'ятайу ше, йа ше мал'ой б'ула. Ну типер то'го нема. І фс'о п'ішли.

Що робили з тим зерном, коли помолотили?

Є.В. К'ур'ім давали.

Надсяння: традиційна культура і побут

- Я думав, що з тим зерном, яке зібрали, потім ішли сіяти.*
- Є.В. Ішли. Трох'и кур'ом, та то був велик'ий сніп, то було що намотіти, колос так'ий грубий.
- Скільки було тих новолітників – парна кількість чи непарна?*
- Є.В. К'іл'ко їх прийшло: п'ят' – п'ят', д'ес'ат' – д'ес'ат'.
- Зранку?*
- Є.В. Зи самого ранку...
- А що ваш батько робив у той час? Їшов до стайні чи до стодоли?*
- Є.В. Н'ігле н'іхт'о н'ічо, не йшов н'іде. Бо то скоро приходили, то тип'ер п'ізн'іше вже приход'ит, вже ідете до стайн'і, там робите, там си вже... То вже аж тип'ер.
- Коли вимолотили діда, що робили з тим снопом?*
- Є.В. Той сн'іп на с'ічку р'ізали худоб'і.
- Не перев'язували ним дерева?*
- Є.В. Н'і. В нас нема такої звичк'и. Ше йак той сн'іп лежав такво до зими, то ше брали ту солому, обвізували пч'іпи, во дерево.
- На Новий рік?*
- Є.В. То вже було в'с'ін':у, во так той сніп лежав.
- Може, цей дід був із зажинку? Зробили діда з першого снопа, який нажали.*
- Є.В. Коліс', йак л'уди стар'і ше мали свої пол'а, свої корови, то ф'с'о, то брали, йшли жати і ту... Мої бабц'а, вона: “Во тово треба тойво сніп, нажити сніп”. – “Нашо вам того снопа, баб, нашо вам того снопа? – “А на с'в'ата Р'ізв'ін'і треба буде д'іда поставити”.
- Це був перший сніп?*
- Є.В. Самий перший.
- Кажуть, що в Калинівці не молотили той сніп.*
- Є.В. Молотили, йа пам'ітайу. Тип'ер не молот'ит. Тип'ер навіг' не став'ат. Коліс' то мус'іла бути солома в хат'і, мус'іло бути ф'с'о – той д'ід, та баба.
- Баба – це та солома?*
- Є.В. Та солома, сніп соломи п'ід тимво, п'ід л'іжком.
- А яку солому стелили по долівці?*
- Є.В. По дол'івц'і стелили таку. А то така, жи вже вимолочена. Вимолочена давга солома.
- Вона була в вереті?*
- Є.В. Так, п'ід ліжком. П'ід ліжком там лежала.
- А потім що з тією бабою робили?*
- Є.В. Вз'али вже солому виносили, то й бабу вінесли. Того д'іда вінесли, жито помолотили, трох'и кур'ом дали.
- Кажуть, що у вас є Шедрий вечір.*

Є.В. Та йе.

Так і кажуть “Щедрий вечір”?

Є.В. Та.

Тоді ніби корові давали якусь вечерю перед тим, як самі сідали до вечері.

Є.В. Ну та коров’ї, йа знайу, давали... Мойї баба фсе носіли, пам-пух’ї носіли і страву носіли. “Баб, нашó то несете?” – “Корова то́же хóче повечерїати. Йак то?”

Може, для корови пекли спеціальний пиріг?

Є.В. Пиклі́ пир’їг.

Як називали той пиріг для корови?

Є.В. Та в’ін с’ї так називав “печинний пир’їг”.

Може, казали “щедрак”?

Є.В. Та мо́же, й казали. В нас то́го не казали. В нас казали “пир’їг печинний”. Варіли, капу́сту варіли, зи сливо́к варіли пирого́ї.

Кажуть, що посуд після вечері не мили.

Є.В. Так, так. На стол’ї так фс’о лишійут, ка́жут, вмерлі́м.

Мили франці?

Є.В. Так. Мійут і пот’ім би корóву не вр’їк н’їхто... І ту фс’о поміли і лишіли тих помійїв. Але ма́ма коліс’... вл’їли там в бутїлочку, закрїли і ка́же: “А так, би с’ї не придайе, а най бу́де”. В’їд врóк’и, в’їд фс’о́го. Бо то там фс’о на ол’її.

А ложки зв’язували?

Є.В. Зв’язували. Шоб худóба, йак поженес’ї па́сти, шоб худóба не л’їгала, шоб с’ї фс’а кúпи тримала.

Пастух мав в’язати чи будь-хто?

Є.В. Н’ї, то ми фс’ї. Ми свої́х корóв виган’айем до пастуха́, то ми вї́яжем лі́жк’и.

Із родинного альбому Марії Ціж

Село Смолин

Яворівського району Львівської області

Інформатор:

Катерина Антонівна Кольбо (далі – К.К.), 1926 р. н.

Марія Михайлівна Пилипець (далі – М.П.), 1933 р. н.

Записав Михайло Глушко 15.07.2006 р.

Перед Святим вечором до хати заносили сніп. Як ви його називаєте?

К.К. Д'ід.

А солому?

К.К. А солóму ми називáли прóсто: солóма на Кól'аду.

Де стояв сніп?

К.К. Сніп стояв там, де стіл, стояв в кочачкú. В'ін називáвс'і д'ід.

З якого збіжжя він був?

К.К. В'ін був і з пшени́ц'і, і з в'івса́, б'іл'шинствó з пшени́ц'і або з в'івса́, бо кóн'ом потім да́вали сніп, шóби кóн'і бр'ікали, цей...

А коли да́вали?

К.К. П'ісл'а вже с'в'ят.

Після Нового року?

К.К. Н'и, н'и. П'ісл'а, п'ісл'а. От, ну, п'ісл'а триднéвого, п'ісл'а тóго...

Після Коляди?

К.К. Їа вино́шу, їа вино́шу солóму аж по д́рúг'их с'в'ятах, а д́рúг'і но з́ара, по Стефа́н'і, той сніп. А їа трима́ла по д́рúг'их с'в'ятах, áле то бол'шинствó вино́сили по пéрших с'в'ятах.

А тóго д'іда робили із збіжжя, яке зажинали чи...?

К.К. Нажина́ли...

Чи обжикового?

К.К. Н'и, н'и, нажина́ли прóсто на пól'і сніп в'івса́ або пшени́ц'і і трима́ли го, шóб м'іш'і не пої́ли, трима́ли.

Що робили перед тим, як приступити жати?

К.К. Їак приступáли жáти, вони́ хресті́ли те пóле і хресті́ли себе́, бра́ли с'в'ачéну вóду і кропі́ли то зб'їжа. Б'іл'ше н'ічó.

Перший сніп нажинав тато чи мама?

К.К. Той сніп то нема́йє значен'а, чи ма́ма жáла, чи тáто. То не б́уло.

Їого залишали в полі?

К.К. То йогó принесли́ додóму і трима́ли дес', шóб м'іш'і не пої́ли, – на ба́нтах чи де трима́ли.

Нажавши першого снопа, йшли додому чи дали жали?

К.К. Н'и, не ж'али ше.

Не жали?

К.К. Ше не ж'али.

А що робили?

К.К. Но то так'е б'уло, шоб'и не перест'ойав, бо том'у шо в'ін, пот'ім с'а в'ідлом'уйут с'іл'но колоск'ї. То в'ін, ми йог'о ж'али заран'а.

У вас колись обжинки були чи не були?

К.К. Б'ули.

Як?

К.К. М'їй т'ато д'уже бив бог'атий, мав тр'їйц'їт' в'їс'їм морг'їв пол'а, і й'ак б'ули обжинк'и, в'ін справл'ав м'узику, скр'їпку і бубен. Ну і на обжинк'и там, там гор'їлк'и не б'уло, том'у шо то гор'їлка б'ула д'уже дорог'а. Б'ули ті скр'їпк'и, л'уд'и пож'али ж'їто, й пшениц'у, і ов'єс ж'али, і тод'ї ц'їлу ніч вар'їли пирог'ї, сир, хл'їб, і там б'уло так'їй н'аперсточок, так'їй к'єл'їшок був пал'онк'и с'їл'ной, пал'онк'и.

Пальонки?

К.К. Пал'онк'и.

Закінчуючи обжинки, робили сніп і вінок?

К.К. Робили. Рв'али кв'їти, пов'їязували так'їй... рв'али кв'їти і майїли. І тод'ї на... т'ато заклад'ав з пшениц'ї і аб'о там, шо ж'али, в'їнок. Ну і с'п'їв'али, сп'їв'али "Многай'а л'їга" і тод'ї йшли в'же до х'ати на м'узику.

Де тато д'ївав той вінок?

К.К. Той... т'ато той в'їнок в'їшав в ком'ор'ї чи дес' так в так'їм м'їсци, шоб' в'ін сохр'ан'авс'а.

Що пот'ім робив із тим вінком?

К.К. Пот'ім йог'о сп'ал'ував.

Спалював чи молотив?

К.К. Аб'о молот'їв, аб'о н'и. То к'ур'ї йог'о...

Кури з'їдали?

К.К. То так'е, шо б'уло...

А може, це зерно сипали до збіжж'я, коли йшли перш'ий раз с'їяти?

К.К. Ну, м'оже, то так б'уло, але, зн'айте, той, то мен'ї в'же за то, шо вони робили з тим в'їнком, н'їхт'о мен'ї не по'ясн'їв.

А з поля той вінок несла д'ївчина чи молод'їця?

К.К. Той в'їнок ни д'ївчина не несла, ан'ї молод'їц'а. Той в'їнок в'же був на т'атов'їй голов'ї, і фс'ї йшли і сп'їв'али.

Вінок од'ягали татові на полі?

К.К. На полі йог'о нат'ал'ї і фс'ї сп'їв'али.

Добре. Занесли д'їда до х'ати і поставили в кутик. А на ст'їл що стелили?

Надсяння: традиційна культура і побут

К.К. Вóпшим так. Й'ак занéсли, принéсли, то б'ула вечéр'я. Насáмперед нéсли солóму, потóм тóго д'іда, ну і д'іда тóго принос'їли.

А на стіл що клали?

К.К. На стіл клáли обр'ус, так'їй б'ув полотн'аний з т'їми червóними смужкáми, і клáли часн'їк на фс'ї шт'їри б'ок'и. Ну і там стáвили хл'їб, вечéр'їу і тод'ї мол'їлис'ї фс'ї.

А під обрус ще щось клали.

К.К. А п'ід обрус клáли солóму, шоб вéлис'а к'ур'ї.

Солому чи с'їно?

К.К. С'їно, шоб вéлис'а к'ур'ї, шоб нешчáс'т'а... А потóм те с'їно клáли на квóчк'и, на гн'їзда те с'їно.

Щоб кури неслися чи курчата виводилися?

К.К. Вивóдилис'а і шоб несл'їс'а.

Може, на обрусі робили ямочку, в яку щось клали? Може, гроші, збіжжя, зерно?

К.К. Т'їл'к'и стáвили во, т'їл'к'и по кутáх клáли грóш'ї, а то...

У вас цього не було? Не пам'ятаєте?

К.К. Не памн'атáйу. Грóш'ї т'їл'к'и клáли по углáх, грóш'ї клáли по углáх.

А може, був у вас такий звичай, що, занісши діда і солому, ще сіяли по хаті збіжжя або на піч кидали?

К.К. Е-е, то то аж на Нов'їй р'їк с'їйали.

Як це було?

К.К. На Нов'їй р'їк ішли д'їти вол'їтнувати, пос'ївáти, по халунáх тож с'їйáли, Нов'їй р'їк укрáїнск'їй, так.

“Волітники” у вас називають?

К.К. Вол'їтник'и, во.

С'їйу, с'їйу, пос'ївáйу,

Вас з Нов'їм рóком поздоровл'áйу.

Шоб худ'їбка вам с'ї вéла,

Шоб у вáш'їй обóр'ї молóкá,

С'їра, мáсла не брáкло в комóр'ї,

Шчоб пс'урк'ї (?) в запáс'ї веселén'ко грáли,

Шоб вáш'їм д'їт'їм н'їчó не бракувáло.

С'їйу, с'їйу ж'їто, пшениц'у,

А за п'їйцом – д'їт'їй коп'їц'у.

А за п'їйцом – д'їтей копицю. Зрозуміло.

К.К. “Ж'їто, пшениц'у с'їйу, а за п'їйцом – д'їт'їй коп'їц'и”. Йа памн'атáла, бо йа...

Ходили волітнувати?

К.К. Та. А тóго йа не знáйу.

Волітники ходили з палицями чи без палиць?

К.К. З палиц'áми.

А для чого?

К.К. Ходіли з палиц'ями за то, що йак Ісус Христос передавав Петрові палиц'ю: “Паси мойі в'івц'і, пасі мойі йагн'ята”.

Чи було у вашому селі таке: якщо господар не виніс діда, то волітники його молотили в хаті?

К.К. То так'є було. В нас так'ий був господар, що в'ін не дав н'і паланічк'и файної, но так'ий чорний хл'іб з так'ими вост'іками. Ну і йак прийшли д'іти вол'ітнувати, і вол'ітнуйут в него в хат'і. Алі того хл'іба ніхто не хт'ів бр'ати, бо були богач'і, знайте, що вже петл'ували і мали б'ілий хл'іб. Так той хл'іб кл'али на бр'ам'і. Так в'ін так'у пал'у брав, йак положили на бр'ам'і, на стоп'і той хл'іб, в'ін там пав, а вони його. Шо то і бр'али ту палиц'ю. А може, а може, що інакше з том палиц'ем. Ну, але то...

У вас діда виносили на Новий рік зранку? Виносили до стодоли?

К.К. Може, й виносіли до стодоли, може, т'іми палиц'ями і... А-а, ше приходіли до хати, і йак був в ког'о той д'ід, то ше б'или в хат'і.

Не виносили до стодоли, а били в хаті?

К.К. Так, до стодоли – то йа не знайу. Той д'ід йшов і к'он'ам, і в'івц'ом потр'ішку, щоб того з'ерна фс'ім, знайте, з К'ол'ади [стало. – М. Г.].

Діда потім молотили?

К.К. Н'і, йа ж вам говор'у, шо...

Разом із зерном давали?

К.К. Потр'ішк'и фс'ім, і кор'ов'і так'о ...

Це було на Новий рік?

К.К. На Новий р'ік п'ісл'а...

Зранку?

К.К. Так, але йінч'і, йінч'і, йа вам скажу, йінч'і вик'ид'али п'ісл'а тр'ох дн'ів, а м'ій т'ато фсе трим'ав то до Нов'ого р'оку і то к'он'ом, к'он'ом фсе [давав їсти. – М. Г.]. І ше прив'одив ті к'он'і до хати, щоб'і вони то з'іли того в'івса.

Коней прив'одив до хати на Новий рік?

К.К. На Новий р'ік.

Одного чи усіх – двох, тр'ьох...?

К.К. Мав два к'он'і.

І обох прив'одив?

К.К. Двох прив'одив. І того в'івса з'іли, і туд'і наз'ад до ст'айн'і. Та йа то памн'ат'айу.

Тато щось приговорював, коли заводив коней?

К.К. В'ін приговорював так: “Шоб'і Г'оспод' дав, шоб'і ми ше до др'угого р'оку дочек'али. І шоб'і наш'і к'он'і так скак'али, йак той вов'ес, йак с'і с'іє”.

Надсяння: традиційна культура і побут

- Щоб таку силу мали?*
К.К. Та.
- Щоб коні скакали, як той овес?*
К.К. Йак с'ї с'їє.
- А тепер мені скажіть, будь ласка, таке з якої страви ви починали вечеряти?*
К.К. Перша страва була, перша страва була риба.
- У вас риба? А часник?*
К.К. Риба і цибул'а з ол'їйом, а тод'ї... Часнік уже йшов, йак вже, йак не було риби. Часнік йшов і хл'їб п'їсний.
- А кутя?*
К.К. А кут'а то вже п'їсл'а то́го, п'їсл'а то́го і кут'а.
- Може, кутя була остання?*
К.К. Н'и, кут'а не остáн':а, кут'а йшла...
- А що було останнє?*
К.К. Остáн':а була капуста, голубці.
- Ага, капуста і голубці. А пироги?*
К.К. А пирог'ї то вже пирог'ї...
- Чи у вас пирогів не було? Не варили? Може, пироги пекли?*
К.К. В нас були так'ї пирог'ї, ма́ма пекла́ на лопáт'ї, щоб було так: мак і цибул'и. І пекла́ ма́ма на лопáт'ї так'ї в пийи́цу, так'ї вели́к'ї. То то зам'їнало́ п'їрог'ї ти. Ті́л'к'и́ були верéні пирог'ї, áле то считáло́с'а непечéні, а ма́ма на т'ї лопáт'ї пекла́.
- А так не казали: робиться для того, аби був урожай, щоб бджоли роїлися або худоба телілася і т. д.? Може, щось підкидували до стелі?*
К.К. Кут'у́ п'їдк'їдували до стéл'ї. Кут'у́ п'їдк'їдували аж п'їд стéл'у, ч'їпл'áлас'а бáл'ка, щоб фс'о ч'їпл'áло́с'а, щоб худóба [велася. — М. Г.]. І да́вали корóвам трóшк'и то́її кут'ї, і ко́н'ам да́вали.
- Коли це було?*
К.К. На Кóл'аду вéчир.
- Це вже на другий день.*
К.К. То п'їсл'а вечéрїї.
- Після вечері?*
К.К. П'їсл'а вечéр'ї. І робі́ли...
- Це на Коляду було чи на Святий вечір?*
К.К. Но, но, на С'в'ятїїй вечі́р.
- На Святий вечір була Коляда? Коляда — це ніби другий чи третій день свят?*
К.К. Н'и, на Кóл'аду вéчир, то на С'в'ятїїй вéчир.
- Зрозуміло. Після вечері давали худобі кутю? Як це робили?*
К.К. Ну во вз'áли там на тар'їлку чи в мїску, потрóшку фс'им подава́ли чи там на шо к'їнули, чи до пит'á на́в'їт'. То було так'е...
- Хто давав — мама чи тато?*

К.К. Тато йшов. Тато. А криж'ї робіли на кáжді двэр'і.

Це вже не на Коляду.

К.К. Не на Кóл'аду, то на Дрúгу кóл'аду робіли.

У вас казали "Друга коляда"?

К.К. Так, Дрúга кол'ада.

Чи Щедрий вечір?

К.К. Щчэдрий вéч'ір і Дрúга кол'ада.

Це одне й те саме?

К.К. Те саме.

А кажуть, що ще щось записали в того діда або перед, або під час, або після вечері.

Може, пироги, може, вареники, може, голубці, може, хліб?

К.К. Д'ід був, стойáв в кочакú, фс'і до него приходіли, його глáдили і с'п'івáли-кол'адувáли, а потóm йому бáйди хл'іба крáйали і за ту, той перевéсло записáли.

Бáйди хліба? Якого хліба?

К.К. Ну зо столá, шобí той д'ід благословív, шобí врожáй був. Бáйди хл'іба так'і пхáли. Їа не знáйу, йак хто, но м'ій тáто фс'о то, т'і закóни знав.

А що тоді колядували, яку коляду?

К.К. Ну та кол'адувáли "Бог предв'ічний".

А може, якісь народні були колядки, яких не співають у церкві?

К.К. Так'і булі. То рáзів, ну, то йак коли с'п'івáйут. В цérкв'і с'п'івáйут, на п'іст сп'івáйут р'ізнийе цérкóвні п'іс'н'і, а то ж кол'адівк'і називáйуц'с'а. Кол'адк'і сп'івáли тод'і на вечер'і.

А чи був у вас звичай ставити одну зайву ложку, ніби за столом мав ще хтось сидіти?

К.К. Стáвили. Не стáвили лóжк'ів, но п'ісл'а вечер'і вйáзали с'іном, вйáзали с'іном і лóжк'и, і маког'ін, хóхл'у – фс'о вйáзали, шобí с'і фс'о вйáзало: і зб'іжк'и, і дéрево, шобí с'і рóдило, шобí вйáзали. І хрестíли, і молíлис'і на тім. То робíли.

Не записали за перевесло дідові?

К.К. То, мóже, й пхáли, áле йа вже тóго...

Не пам'ятаєте?

К.К. То йа не памйатáйу, но памйатáйу, йак вйáзали.

Добре, бабо Катерино.

К.К. Áле йа вам дóбре то говорйу?

Дуже добре. А от скажіть мені таку річ. Кажуть, що на Святий вечір приходять душі покійних предків. Що для них залишали?

К.К. Так, дл'а пок'ійних то шо зйíли – то зйíли і стрáви нак'идáли, і пирог'ів, і хл'іба крáйали, і клáли часнік, і ор'іх'ів, і це сáмоєе...

І тої пал'óнк'и сін'ойі.

І де це клали?

Надсяння: традиційна культура і побут

К.К. На ст'іл фс'о. На ст'іл лóжк'и...

У миску чи як?

К.К. Н'и, не в м'іску. Чи в полум'ісках так, йак б'уло. Йак й'іли – і по тих м'ісках понак'їдували. І то фс'о так лиш'али: вмерл'і пр'їйдут веч'ер'яти. То лиш'али. І хл'їба накра'ївали фс'о. Так на стол'ї, йак б'уло, так фс'о то лиш'али.

Миски всі лишали на столі? Не забирали, правда?

К.К. Фс'о лиш'али. Не забирали. Най так б'уде. Хто мав ор'їх'и, хто мав часнік – пх'али п'їд обр'ус той, пх'али часнік. А шо той часнік с'в'їчи, йак то...

А ще кажуть, що страшили дерева, які не родили. Коли це було?

К.К. Стр'ашили дере́ва, так. Ішли в горóд, бр'али перевесла́ і в'їз'али, котра́ не родила: “Йа тиб'е зруб'айу, йа тиб'е зруб'айу, йа тиб'е зруб'айу, д'ерво. Ти йуж на др'уг'ий р'їк не б'удеш жити. Йа тиб'е зруб'айу”. І так ход'їли, ход'їли по горóд'ї і так полóхали. А др'уг'ий р'їк уже г'їл'а гн'їл'с'.

А з чого були перевесла? Хто це робив?

К.К. Ну той, шо йшов в горóд так каз'ати, роб'їв перевесла́ і в'їз'ав. П'їдв'їз'ував ту, шо кóло н'її, каз'ав. То б'уло на Кóл'аду в'ечир, п'їсл'а веч'ер'ї вже.

Після вечері чи аж на третій день?

К.К. Н'и, то п'їсл'а веч'ер'ї б'уло.

У вас це було після вечері?

К.К. А мóже, де... А може, то б'ула де іна́кша сторoна́..., може, то і на тр'ет'їй ден'.

От я і питаю. Я хочу знати точно, як це було у вас.

К.К. В нас б'уло п'їсл'а веч'ер'ї. В'їз'али і так каз'али: “Йа тиб'е зруб'айу, ти не родиш, йа зруб'айу”.

З чого робили перевесло?

К.К. Та перевесло роб'їли з простóїї солóми ж'їтн'ойї.

З тієї, що до хати заносили?

К.К. Н'и, то йакóс' найшли́ сніп, там і бр'али, т'ато нарoб'їли...

Скажіть, будь ласка, увечері перед Новим роком, перед Василієм, у вас ходили колядувати, щедрувати, може, Маланки водили?

К.К. В нас ход'їли, але на Шч'едрий в'еч'їр.

Що робили на Шчедрий вечір?

К.К. Ну ход'їли шчедрували “Дóбрый в'еч'їр, тóб'ї, п'ане госпoд'ар'у”, “Н'аша госпoд'їн'а фсе ран'ен'ко вст'ає – свóїї св'їтлóйк'и зам'їт'ає”. І тотó роб'їли на Шч'едрий в'еч'їр. А на Нов'ий р'їк, на Вас'їл'а то д'їти готóвили ов'ес, йшли р'ано пос'їв'ати.

А коли ворожили дівчата, щоб вийти заміж?

К.К. Д'івчата ворожили, ходили слухали, де собака бреше і з котрої сторони собака бреше. То було, пеклі т'івó балабух'и, і то було на Шчедрий вech'ip.

На Шчедрий вечір?

К.К. Так, на Шчедрий ... Де інакш'і були закони, шо...

А може, на Андрія чи Катерини?

К.К. І на Андр'їна то робили, але тод'і на Кól'аду ту, на Шчедрий вech'ip, пеклі т'і балабух'и і приводили пса. Котрий пес хাপнув, бóрше вийшла заміж.

І ви так робили?

К.К. Йа робила.

А в піску воду носили?

К.К. В піску воду носили і тимó... В піску воду носили і взагал'і так'е настроєн'їє, знайте, так'е було: чий то балабух насампéред хóпне той собака...

Може, чоботи кидали?

К.К. А чоботи к'идали без хату. Йак'ий чоб'it впав дес' не в ту стóрону... А і шо де чоб'it к'идали на ту стóрону б'из хату. Де на йакú стóрону той чоб'it обернувс'а – там бóде йі кавал'ер.

А якщо застрягне на стрісі? Шо казали?

К.К. Н'и, то в'ин стр'іс'і не роз'ідре. З котрої сторони бив там, з тойї сторони бóде кавал'ер.

А стовпи рахували?

К.К. А штах'ети – та, і стовпи рахували.

Стовпи рахували? Як?

К.К. Ну “Го м'їй, то тв'їй, то тв'їй, то м'їй”. Котрий попав на..., то був йїй. То було, та то с'і вже голові не тримайе, бо пережили страшного.

Ви кажете, що на Шчедрий вечір робили хрестики.

К.К. На Дрúту кól'аду.

На Другу коляду, так?

К.К. Дрúту кól'аду, так.

З будь-якого тіста? З будь-якої муки?

К.К. Буд'-йакóїй мук'ї – чи б'їлойї, чи чорнойї. Робили на фс'ix двér'ох. І робили в хат'і на фс'і штїри..., на фс'ix ст'їнах робили, і робили на кáждих дверйах, і робили на брám'ї, щоб не приступав той р'їжкáтний.

Тобто чорт?

К.К. Дійавол.

Надсяння: традиційна культура і побут

А що робили з тим тістом, яке залишилося?

К.К. З тим к'їстом зробіли таку паланиць'у, і пси поїли. На тім с'а к'інчило, розум'їєте.

Вони це робили на Шедрий вечір?

К.К. Так, з'ара то пеклі, з'ара то пси шоб з'їли, шоб с'а фс'о зак'інчило вже, бо то йуж с'а к'інчайут т'і с'в'ата і...

Не давали худобі? Може, для корови тримали?

К.К. Н'и, то пси з'їли, шоб то фс'о п'їшло з псами, то фс'о вже с'а к'інчило фс'о, і с'в'ачена вода, і фс'о, фс'о. То йуж.

А ті хрестики потім зішкрябували?

К.К. Н'и. Так б'уло аж до д'ругого року, так потім д'руг'ий р'їк. То вже б'уло не па'ро тих хрестик'ів, мо'же, з дваїц'ат', так-так'ї.

Щоразу хрестики робили на свіжаму місці?

К.К. Так, на с'в'їжом м'їсци. То, мо'же, б'уло, ну ск'їл'к'и там б'уло тих хрестик'ів. Те к'їсто засо'хло і так б'уло.

А що робили на Йордан?

К.К. Йордан, на Йордан. Ну на Йордан... Кол'ада б'ула в'єч'їр. На Йордан' йшли фс'ї до ц'єрк'ви, на Йордан' с'в'атили воду і кропіли по подв'їр'їах, по хл'їва'х, по стаїн'ах і по подв'їр'їу, хати кропіли. То на д'руг'ий ден' ше знов, то б'уло на Йордан'.

Кажуть, що в якийсь день ніби худоба говорить між собою.

К.К. А то на Кол'аду в'єчир. Одін д'ад'ко...

На Першу коляду чи на Д'ругу?

К.К. На П'єршу. Одін д'ад'ко був д'уже бог'атий, був сіл'но си бо'г'атий. І в'їн ка'же, шо... П'їшов до стаїн'ї, ка'же, шо..., ка'же до корови, шо: “Ой коровочк'и, коровочк'и моїї! Йа х'очу зн'ати, шо ви говорите м'їж собойу”. А то не мо'жна йти сл'ухати, шо вони говор'ут, том'у шо то йе в'їд Іс'уса Хр'їста така пр'їтча, шо корови говор'ат, а пот'їм н'їм'ї стаї'ут. Ну а корова ка'же: “Ти с'огодн'ї в'єчир вмреш”. Корова ка'же до не'го. То ж не мо'жна сл'ухати, шо вони говор'ат корови, бо том'у шо то пр'їтча така. І в'їн п'їшов до х'ати і з'араз ум'єр. Не мо'жна.

Не можна слухати?

К.К. Не мо'жна.

Це на Першу коляду буває?

К.К. На П'єршу, в'єчир.

Ви кажете, що на Коляду годували худобу.

К.К. Годув'али, та.

Кутею, варениками, пирогами?

К.К. Та.

Всю худобу годували чи лише коней і корів?

К.К. Ну то хто ск'іл'к'и мав: дв'і, чи йидну́, чи тел'átko – фс'ім по-трóх'и.

Їсти худобі у стайні давали?

К.К. В стайні давали.

А коней заводили до хати?

К.К. А коней заводили до хати, та. Так м'ій тáто. А мóже, так фс'і, знайете, не той, а м'ій тáто дóже бив так'ий... Йа вам скажу, ну шчо за Пóл'шч'і трійц'іг' в'іс'ім мóргів пóл'и бóло, то в'ін був і богáтий. Тáто був так'ий. І м'ій тáто дóже був так'ий...

Що робили, коли перший раз виганяли худобу на пашу, аби нечиста сила не відбирала молоко?

К.К. А йак йа виган'áйу, йа за фс'іх не знайу. Йа с'в'ачу кв'ітку таку і кв'іткою... То томó, що Ісýс Христóс йіхав в Йерусалім і п'ід нéго к'їдали т'і галóзк'и і стеліли. То кв'ітка то на то пámйаткá, шобі...

Яка квітка?

К.К. Во там така вéрба, шо...

Яку ви святите?

К.К. Так, йа ма́йу. На Кв'ітну нед'іл'у с'в'ітимó і трима́йу йі вдóма, в хáт'і.

А може, ще щось під поріг клали?

К.К. Ну за п'ід пор'іг йа вам то не знайу...

Може, сокиру?

К.К. А сок'іру йа клала, сок'іру йа клáла і мóйа мáма, йак ми виган'áли пéрший раз корóви, то мáма клáла п'ід пор'іг сок'іру і тэрни-ц'у перек'идáла.

Де перекидала терницю?

К.К. Ту тэрниц'у п'ід пор'іг, п'ід стáйн'у во тут, йак надв'ір. Ту тэрни-ц'у, жо тэрли лен. Так і виган'áли корóви, шоб...

Переганяли через це?

К.К. Так шо переганáли і ту тэрниц'у...

Яка це терниця?

К.К. То така бóла, йа знайу, то така бóла зв'ічка, і то шос' св'ічіло, шóби йак'іс' чар'івни́ц'і не приступáли.

Щоби терло ту чарівницю? А може, ще вогонь розпалювали десь?

К.К. А вогон' розпáл'ували во... А мáма брáла с'в'ачéне з'іл'а, с'в'ачéне з'іл'и брáла і корóву довкóла три рáзи тим з'іл'им... І вогон', і тим з'іл'им...

Надсяння: традиційна культура і побут

Обкурювала?

К.К. Обкур'увала. Во такво т.

А може, ще й маком обсівала?

К.К. А маком пос'ивають. Йа ше типер так робл'у. На Маковейа йа с'в'ачу мак і тод'і в'ід хати той мак с'їю аж до порога. І корову три рази, три рази йий обсипаю, корову в хл'ів'ї, і на пороз'ї сїпл'у мак, шоби чар'івниц'ї не пристушили. Пока вона той мак позбирає до р'ан'и, йуж мине ніч. І йа так робл'у, і так мама мене навчила, і тато.

Може, ще щось робите, шоби чарівниці...?

К.К. Йа ше так'єво робл'у. Йа ше так'єво робл'у. Тато мен'ї так казів. Ту йе так'є з'їл'и клек'їчка, і вонó на Зелені с'вата, йак з'їл'и с'в'ат'ат, вонó с'а с'в'атит і тод'ї. То йуж типер то н'їхтó не роби, і йа не робл'у, бо в мене нема машини, нема кому тойи корови тримати. То з'їл'и брали, і виверчували в рогах, і ту клек'їчку пхали в рог'и, і там забивали так'їм к'їлочком. А типер...

А в який рїг – правий чи лівий?

К.К. То було в воба рог'и.

Клек'їчка росте в лісі чи в полі?

К.К. Та клек'їчка росте в город'ї. І називаєц' с'а клек'їчка.

Це робили, може, первістці?

К.К. То робили первісц'ї і робили п'їсл'а тел'ати, йак ше корова не йшла надв'їр.

Але первістці, тобто корові, яка мала перше теля?

К.К. Ну і первісц'ї, і так'ї коров'ї. Не майє значен'а.

Зїлля ще святили?

К.К. С'в'їтілос'а, та. То такóє но з города н'и, но с'в'ачене.

На Маковія чи коли?

К.К. На Зелені с'вата.

На Зелені свята у вас посвячують квіти, зїлля?

К.К. З'їл'а зелене, квіти н'и. Во тепер во буде на Спаса то: квіти, огород, йаблука то...

А може, у вас, бабо Катерино, посвячували ще овес, пшеницю, жито?

К.К. А та то с'вата, та то на Зелені с'вата.

До Зелених свят ще не виросло ні жито, ні овес.

К.К. Було...

Що ви робите з цим потім?

К.К. Н'їчо не робию, то даю коров'ї. Майє тел'и, і даю те з'їл'и с'в'ачене і т'ї колоск'ї. І вона фс'о то пожере і фс'о.

Ага, ви так робите. Бо кажуть, що з нового урожаю...

К.К. То з новóго вже, з новóго.

Але на Зелені свята ще не було зерна.

К.К. Ну та зёрна не б́уло, але колосóк зелéний т'íл'ко ми с'в'атíли.

Може, колись посвячували той вінок, який татові одягали на голову?

К.К. А в'інок то пос'в'ачували, йа вам скáжу, то в'інок пос'в'ачували...

На Спаса?

К.К. В нас íпé типéра, íпé типéра с'в'ат'ат в'íнк'í на Спáса. Н'и, во тувó на Бóжого т'íла в нас с'в'ат'ат.

Из зíлля вінок?

К.К. То з з'íл'а. А то шо в'íнк'и той, то йа вам не скáжу.

Що роблять з тим вінком, який освячують на Божого тіла?

К.К. Ну, на Бóжого т'íла, так. Йíнч'í вот, йак йа соб'í приготóвила, вже в мéне вíс'ат, бо йа д́умаю вже ден'-два вмирáти. То йа соб'í приготóвила. Кладу́т в тр́умно...

Той вінок?

К.К. Той в'інок. Í взагал'í той в'інок, де йе в хáт'í, вíсит кóло порóга, н'íчо там не стáнец'с'а, н'íйáка б'íдá, н'íйáка, н'íчо.

Тому й вíшають вінок б́іля порога?

К.К. Ну, нáв'íт' зрáзу...

Б́іля дверей?

К.К. Б'íл'а дверéй, та.

Що роблять, якщо тяжко телиться корова?

К.К. Йа не знáю, йак хто. Йак корóва тéлит'с'а, йа берóу те з'íл'а..., те с'в'ачéне.

Яке? Ви святите в різний час: на Божого тіла, на Зелені свята?

К.К. Т'íл'к'и на Зелéн'í с'в'áга, бо томóу шо кс'ондз прáвит, той с'в'ашчéник, наш отéц' Íвáн, наш духóвний отéц', прáвит í промовл'áйе, шоб Гóспод' хоронíв вс'áк'их в'íд вс'áк'их...

Í що ви робите?

К.К. Ну í залива́ю окрóпом те з'íл'и с'в'ачéне на Зелéн'í с'в'áга í даю́ корóв'í.

Щоб очистилася чи як?

К.К. Обч́истилас'а í шóби вона б́ула. Í вона йе тод'í..., вихóдит.

Може, в цей час дають щось таке, що тримають протягом року?

К.К. А не знáю, йак хто, но йа... В цёркв'í даю́т áркос' í йа кусóчок...

Це те, що священник дає. А раніше вдома щось таке мали?

К.К. А то йа за дáвне..., бо йа то...

Не знаєте?

К.К. Йа не мóжу вас дурíти.

Скажіть мені: у вас на Юрія щось робили, щоб велася худоба, щоб вона була здорова?

Надсяння: традиційна культура і побут

К.К. Йўра, Йўра, Йўра... В нас молилис'а, шоб с'в'атий Йўр'ий хоронів в'ід градів. Йўр'ий тож в'ін злóму ст'ав гóлову... В'ін шоб хоронів, молилис'а, ходили по пóли, дивилис'а, йак урожа́й і... То на Йўра робіли. А б'іл'ше йа...

На Юрія дивилися, як урожай ріс?

К.К. Так. Йак урожа́й р'іс.

Може, щось із собою брали – пироги, яйця?

К.К. Ну то. То йа вам ска́жу, шо ота́м бра́ли в к'ншпéн у хл'іб...

Може, обсівали поле чи кропили?

К.К. Кропи́ли то кропи́ли, н'и. Кропи́ли, то спец'іа́л'н'і ходи́ли на Бóжого т'іа с'вашчéник і кропи́ли.

Зрозуміло: на Юрія це не робили.

К.К. А на Йўра то не робіли.

А як визначали на Юрія, чи буде того року врожай?

К.К. О́пшим, так. Йак на Йўра так с'в'ічи́ло: йак на Йўра схова́йт'с'а кўра в жи́то, то бу́де урожа́й. А то́го ро́ку ше ота́к, не схова́вс'а.

І нема урожаю?

К.К. І урожа́йу не..., бо томú бу́ло сýхо, Бог дав, вчéра в нас стра́шна́ бу́ра бу́ла.

Де одягали молоду, коли вона йшла до шлюбу?

К.К. Молода́ ма́ла йти до шл'ўбу, од'ага́ли йі в комóр'і. Так, од'ага́ли йі в комóр'і...

Вона одягалася стоячи чи сиділа на чомусь?

К.К. То́го йа вже не зна́йу, чи сто́йачи, чи йак там йі од'іга́ли. І вони́ вихóдили на пор'і́г, тод'і прихóдив молодій, покла́н'увавс'а бат'ка́м і тод'і йшли до шл'ўбу.

Коли молода повернулася з молодим зі шлюбу, то хто їх зустрічав і де?

К.К. Йак молода́ прийшла́ зи шл'ўбу з молодім, ба́т'ко вихо́див на пор'і́г з гор'і́лкою, з хл'ібом і привита́в. Но, привита́в йіх, там по к'éлишпочку ви́пили і тод'і захóдили, чéрез ст'іл захóдили за стіл.

Через стіл заходили?

К.К. Так.

Не обходили стола?

К.К. Н'и, не обхóдили, чéрез ст'іл.

Потім так само виходили?

К.К. І так... Пóтім йа вже не зна́йу йак.

Може, виряджаючи молодих до шлюбу, мати молодої обходила, обсіпала дітей, а хтось ззаду йшов і поганяв матір?

К.К. То́го звича́ю не бу́ло. Т'і́л'к'и прихóдили в'ід шл'ўбу, стелі́ла кожух.

Де?

К.К. Під молод'ята, перед поро́гом стелі́ла кожух.

Перед поро́гам?

К.К. Так.

Чи аж за столом?

К.К. Н'и, н'и. За столо́м н'и. Йак ма́ли йти до ха́ти, стелі́ли кожух вóвно́йу догори́.

І мати молодо́ї була одягнута в кожух?

К.К. Ма́ти не бу́ла од'а́гнута, а тіл'к'и стелі́ли п'ід молод'ята кожух. І тойво́, молод'ята гор'івк'и то́йї не пі́ли, тіл'к'и че́рез се́бе так ві́л'али і захо́дили за сті́в. А кожух стелі́ли п'ід но́г'и, щоб стелі́лос'а фс'о. То йа так.

Може, розказували, що ко́лись молодята стояли в церкві в кожухах під час вінчання? Хоч бу́ло літо чи зима, а стояли в кожухах під час вінчання.

К.К. Ну то йа вам ска́жу, мо́же, то ше бі́ло, мо́же, то ше бу́ло так, де то м'ї́й ба́т'ко розка́зував, що розка́зував за той кожух, що виверта́ли, а́ле ко́лі це бу́ло, йа вже то́го вам не ска́жу, ко́лі це бу́ло, що виверта́ли той кожух: чи йшли до шл'у́бу, чи йак від шл'у́бу. Во йак в'ід шл'у́бу прийшли́ і стр'і́чали йї́х виве́ртани́м кожус'і то то, а то йуж...

Виве́ртани́м кожусі́?

К.К. Так, в'і́двертани́м кожус'і, вóвна догори́, виве́ртани́м кожус'і.

Ви кажете, що до шлюбу одягали молоду в коморі. А завивали її де?

К.К. То вже завива́ли, йак ху́стку, йак вона́ йшла дес'.

До нього? За невістку?

К.К. До н'о́го за неві́стку. То то по́тім. Ту́ді в той час завива́ли йї́ї в ху́стку, тод'і бра́ли йї́ в ху́стц'і, жо то вже ж'інка.

Ко́ли молоду завивали, вона сиді́ла чи стояла?

К.К. Вона́, вона́ і сто́йала, і мо́гла сид'і́ти. Йї́ї там завива́ли тово́...

Мо́же, молодий си́дав, а вона молодому на ко́ліна си́дала?

К.К. Н'и, то́го йа вам не ска́жу. Ті́л'к'и по́тім, йак вона́ прийшла́ до н'о́го, то бра́ли так'ї́ї, ну, лопату чи шо йе (ма́ли шо) і той, к'ї́дали на пор'і́г то йу, щоб с'а ве́ло фс'о. То ху́стку...

Бра́ли ху́стку на лопату?

К.К. Н'и. Йї́ привезли́ вже до н'о́го, вона́ с'і́ла, і тод'і́ ту ху́стку бра́ли з не́її на сті́л. Вона́ с'і́ла дес' на ла́вку чи де йе, і бра́ли ту ху́стку з не́її чи лопато́йу, чи чим-небу́д', во тим, шо пиро́г'и, і тод'і́ ма́хали, щоб мно́га́я л'і́га, і тод'і́ к'ї́дали за пор'і́г, щоб...

Що ки́дали?

К.К. Ху́стку з не́її.

Надсяння: традиційна культура і побут

Чи лопату?

К.К. Ху́стку з не́йї. З не́йї ху́стку. Лопáту н'и, но з не́йї ту ху́стку.

Але ху́стку лопатою знімали?

К.К. Так. То́йу лопáткою зніма́ли ху́стку.

Тією лопатою, що хліб саджають у ніч?

К.К. Н'и, н'и, то́йу, що пиро́г'и м'іша́ють лопáткою.

Була така лопатка, якою мішали пироги?

К.К. Так.

Не руками брали?

К.К. Рука́ми? Н'и, не рука́ми. І взага́л'і то́д'і ту ху́стку за пор'і́г к'і́дали.

Один раз чи два?

К.К. К'і́нули за пор'і́г і фс'о.

... Коли давали ви́куп за молоду?

М.П. П'і́сл'а в'і́с'і́л'а, йак мо́лоду́ ма́йут забира́ти, то то́д'і...

В молоді́ після́ весі́лля?

М.П. В мо́лодо́йї. Йак за нев'і́стку ма́йє йти. То́ йї то́д'і, так та́то...

Вона́ то́д'і, йак вона́ ма́йє в'і́тходи́ти, а ма́йє сис́тру́ чи там бра́ч:и́-ка, і вони́ то́д'і ро́бл'ат так зас'а́т'ка тако́го. Ко́ліс' так'е́ бу́ло в нас. То́й зас'а́т'ко зас'і́да́є ко́ло то́йї мо́лодо́йї і туди́: “Ти мен'і за́платі́ гро́ш'і, бо то́му жо́ йа то́б'і сис́тру́ да́й’у”. То́ бу́ла така́ ве́лі́ка торго́ви́ц'а.

І що давали за молоду?

М.П. Гро́ш'і. Гро́ш'і дава́ли.

Хто давав?

М.П. Ну та мо́лодо́йї му́с'ів за́платі́ти за мо́лоду́.

Може, хтось говорив від імені молодого, торгуючись із братом?

М.П. Торгува́в'а. А вони́ сам'і, бо ми не да́йем, йа не да́й’у сис́три́, зна́йте. Чи там бра́т ка́зав: “Йа не да́й’у сис́три́”. Во́ див'і́ц'с'а, йак то́ йе...

Ви мені ще повторіть таке: як зустрічали після шлюбу? Хто зустрічав?

М.П. Зо́ шл'у́бу, в'ід шл'у́бу йак при́йшли́.

До молоді́ прийшли. Чи кожний окремо йшов? Якщо вінчалися у церкві разом, то йшли до молодого окремо?

М.П. Н'и. То́ йе так'і обр'а́ди, но не в нас. В нас бу́ло так, жо́ ра́зом при́йшли́. Ра́зом при́йшли́, фс'о при́йшло́ на подв'і́р'я ко́ло ха́ти. То́д'і ви́ходи́т та́то і ма́ма, ну і там...

Мати була у вивернутому кожусі?

М.П. Н'и. В нас то́го ко́жуха не бу́ло.

Щось стелили молодим під ноги?

М.П. Н'ічого не стеліли. Прийшли, стáli коло порога там, і тоді там вес'іл'н'і л'уди так с'п'івали: «Мати сіна витайе», «Вийди, мамун'у, з хати, своїйх д'ітей прив'ітати». І там вони виходіли.

А хліб тримали один?

М.П. Коровай. Коровайц'і так'і мали невеличк'і – ма́ма ма́ла і та́то мав. І та́то в'іта́в, йак його нев'істку, а ма́ма сі́на.

А мати нічим не обсівала молодих?

М.П. Н'и. То так йак тоді, йак до шл'убу йідут, то тоді до шл'убу фс'о йіх опсипали.

Чим?

М.П. Ну зёрном, пшениц'ом сіпали. М'іртом, во́дом с'в'аче́ном кроп'іли. О, то благословіли.

А маму часом не поганяли?

М.П. Н'и. Йа вас перепрóшују, в нас то́го обр'а́ду не б́уло. Мо́же, б́уло так'е по се́лах. Йа вам ска́жу...

Скажіть, молодий ставав на поріг чи молода ставала на поріг? А може, не можна було їм на поріг ставати?

М.П. Дво́йе йшло ра́зом.

А на поріг хтось із них ставав чи ні? Чи не було такого?

М.П. Н'и, н'и. Тако́го не б́уло. То вже б́ула зам'ітка така, а́ле так не б́уло. Дво́йе йшли ра́зом, так обидво́йе заходи́ли.

А стелили полотно від порога до стола?

М.П. Н'и.

Молоді перелазили через стіл?

М.П. Н'и.

А як заходили за стіл?

М.П. Заходи́ли навко́ло.

У вашому селі через стіл не перелізали?

М.П. Н'и. Не б́уло тако́го. Ті́л'к'и йак с'іда́ли за сті́л, дава́ли ї́м по́душку. На по́душц'і с'іда́ли.

Може, вам розказували, що збоку від того місця, де молоді сиділи, стояв сніп?

М.П. Н'и. То́го тако́ж в нас не б́уло. То шо за мо́йні па́м'ати, і тако́го йа на́в'іт' і не чу́ла, шо́б так'е во шос' б́уло.

Чи був у вас такий звичай, щоб молоді за столом нічого не їли?

М.П. Молод'і? Б́уло.

Тоді де їли?

М.П. Б́ули. Не б́уло в той во ме́нт, йак там. Там п'ісл'а перепóју, йак то бу́ло. Йак йіх в'іта́ли, то назива́вс'а переп'і́й. П'ісл'а витан'а, но, тоді йі́ли соб'і.

Де?

М.П. Ну та во за столóм, там, де вони́ сид'і́ли.

Надсяння: традиційна культура і побут

Може, їх виводили?

М.П. Н'и, не в'іводіли.

Хто заводив молодих до хати?

М.П. Дружба.

Дружба заводив?

М.П. Дружба. Дружба мав хустінку і в'ін перехрестів так: “Во імн'а Отця, і Сіна, і С'в'атого Духа”.

Двері?

М.П. Двер'і.

Двері хрестив хустинкою?

М.П. Двер'і. В'ін с'а обертав до молодих, так йак йа до вас, і казав: “Во імн'а Отця і Сіна — до року дитина”.

Це було перед порогом в хаті?

М.П. Так, перед порогом. І в'ін їх за хустіну заводів.

Разом?

М.П. Так.

Може, молодий за столом сидів у шаці?

М.П. Н'іколи в с'в'іт'і.

У вас молодий не сидів у шаці?

М.П. В шаці і н'іколи в с'в'іт'і.

Скільки часу молоді були в молоді, відколи прийшли від шлюбу? Молодий йшов ще додому чи не йшов?

М.П. Н'и.

Тоді як було?

М.П. Так йак йа, наприклад, йак йа йду за нив'істку... Н'и, н'и. Та так, йак йа йду за нив'істку, то нін'і в'ід шл'убу ми прийшли, шл'уб вз'али, в церкв'і мене вівели, но йак вже в хустіну завинули...

В хаті?

М.П. В церкв'і. Завинула мене хрєсна ма́ма, нак'їнула хустіну наверху, мене вівели, тод'і йа вийшла, хустку здійн'али. І фс'о, йа вже замужн'а. Привели нас до хати, і в мене йе в'іс'іл'а.

І в молодого має бути весілля.

М.П. Н'и. В н'ого не має бути в'іс'іл'а. То в'іс'іл'а було тод'і, йак в суботу, а на нид'іл'у п'ісл'а об'їда вже берут мине гет в нив'істк'ї, і в'ін бере мине додому, і там вже в'іс'іл'а в н'ого.

То у вас весілля в суботу?

М.П. В суботу брали шл'уб. Фсе в суботу...

А в неділю?

М.П. А в нид'іл'у — в него. Йак йа йду за нив'істку.

Він ночував у вас?

М.П. В'ін ту ночував. Ну то в'ін, певно, мине не лишів...

Ви кажете, що вже жінка, хоча разом ще не спали.

М.П. Ну та. Но в п'єркв'ї вже ми д'али, д'али мин'ї розр'іпен'а, д'али ми, но. Ну а йак?

Що на весіллі давали їсти, коли прийшли зі шлюбу?

М.П. Ну йак? Фс'ї сал'атик'и б'ули так'ї.

За Польщі не було цього.

М.П. За П'ол'шч'ї не б'уло. Б'уло, знайете шо, того не м'ожна сказ'ати. Був сир. В сир не дав'али там в'їд'єлк'їв чи там л'ожок – хл'їб. Брали так'о (*показує*), йа вам ск'ажу.

Скибку хл'їба?

М.П. І мач'али хл'їб.

Зі сметаною був сир?

М.П. Ну того, сух'ий. То не б'уло, м'ало смит'ани. То не б'уло так. Ч'уйете, а йак дав'али п'ирог'ї з гр'єчаної к'ашп'ї, то та к'ашпа фс'а в'їлет'їла в ту смит'ану, а тоїї смит'ани б'уло м'ало шо. Смет'ана с'а в'їчерпала, а квасн'є молоко с'а лиш'їло... Було то с'а фс'о наро-б'їло так, але і то йїли.

На весіллі подавали борщ?

М.П. Подав'али борщ. Подав'али борщ, але подав'али ще і кап'усту так'у колоч'єну, жо л'ожками йїли.

А м'ясо?

М.П. А мн'їсо, той мн'їсо так'є б'уло раг'у фс'о нам'їпане. Ну істор'їя так'а б'ула...

А що давали пити?

М.П. П'їти? А так'ого навар'їли камп'оту і пал'онку.

Синю пал'онку?

М.П. Сїн'у.

В магазині купляли?

М.П. Н'ї. Йа не знай'у, дес' в ж'їда. Йа не знай'у, де то купл'али ту пал'онку сїн'у.

Чи був у вас такий звичай, щоб молоді в неї або в нього не їли за столом? Кажуть, що вони лише покуштували і йшли до комофи. І там їм давали локшину з кур'ячиною чи курку. Або якїсь інші страви.

М.П. Так'ого не б'уло.

Не було?

М.П. Молод'їй з молод'ом йак прийш'ов... То так'є, шо йа запам'ят'ала, знайете. Шо йа запам'ят'ала? То так'є б'уло, шо прийшл'ї молод'їй з молод'ом, зр'азу вони не йїли, но вони не йїли то. А пот'їм, п'їсл'а перип'ой'у, вони тод'їй с'їд'али, фс'ї г'ос'т'ї с'їли, вже йїли, там запив'али, і вони тод'ї йїли. Але ш'оби йїх в'їклик'али і там л'окши... Н'ї, того не б'уло.

Надсяння: традиційна культура і побут

Які музики були?

М.П. Бубон, скрипка.. То були саме головне, то саме головне. І тан'ц'ували. Не ті буг'и-муг'и, во тан'ц'уйут типер, тан'ц'ували вал'с, пол'ка і тойво. І фокстрот.

А козачок?

М.П. Козачок то вже було в гуцулах. А фокстрот так'ий йак би типер танго йде. А пол'к'и, ну пол'к'и, хтос' пол'к'и йак тан'ц'ував, то можна було в респет'і тан'ц'увати.

Допоки гостилися в неї?

М.П. В неї могли гоститис'а так і до рана.

І всі розходилися?

М.П. І потім с'і фс'і розходили.

Коли ділили коровай? Чи в неї зовсім не ділили короваю?

М.П. В неї ділили там де. Там п'ікли коровайц'і. Т'і, жо л'уди гос'ц'і були. П'ікли так'іво мален'к'і коровайц'і з так'ими закруц'ами наверха і пот'ім то каждому давали додому.

Коли гості вже йшли?

М.П. Йак в'ідохідли вже додому.

І лягали спати після цього? Всі порозходилися і лягали?

М.П. Та л'агали, бо вже ніч.

Молодий лягав з молодого у неї в хаті?

М.П. Ну та. П'ішли в к'імнату, там спали і пот'ім, пот'ім встали вранком, зас'іли за стіл і чекали, зак прийідут послан'ц'і в'ід него по них.

Хто йшов у посланці?

М.П. А но йшли староста в'ід него, прийшов...

А коли було весілля в неї, то старостів від молодого не було?

М.П. Був. Але в'ін п'ішов.

Староста був посланцем?

М.П. Ну, і дружбі тойд'і тівон. Ну і там йак'іс' гостей ше, сус'ідів.

І як це все разом називалося?

М.П. Ну, йак – староста. Ну то прийшли, йак би то... Ну, придани.

Придани називалися.

М.П. Ну, то придани.

Скільки було придан?

М.П. Та залэжит... Бо фсе с'а старали, шоби мэнше в'исилали.

Скільки їх було приблизно?

М.П. Ну, там аж до п'итнайц'іт'.

А світилка у вас була?

М.П. Н'и.

Не було сестри молодого, яку називали світилкою?

М.П. Н'и. Такого то йа то́го не чу́ла. Йа то́го не чу́ла.

Що було після того, як прийшли придани?

М.П. То прийшли придани і тоді забирали молоду́ ту до себе додому.

Як це відбувалося?

М.П. Но була назад гостина, потім то фс'о там йійі пакували, що вони с'а домов'али. Мама там...

Що пакувала? Скриню?

М.П. Скрин'у.

І що давала у скриню?

М.П. Та фс'ого́: і посуду надавали, й подушку, й перину.

Одну?

М.П. Одну́ подушку.

Та це ж тільки для неї.

М.П. Тоді на одному спали. Д'іліли...

Рушники якісь...

М.П. Рушник'и...

А хліб?

М.П. А хліб перше, хліб перше.

Один?

М.П. Два хліби́ давали. Дві́ бл'ашк'и хліба́ і корова́й.

І коровай був від неї?

М.П. Кова́й був.

Але один коровай ділили тоді, коли перепивали?

М.П. Кова́й гет ц'ілі́й да́ли.

У молодого будуть ділити?

М.П. Там да́ли, за нем да́ли ц'ілі́й корова́й.

У деяких селах кажуть, що з собою беруть навіть кашу.

М.П. А йа вам шос' скажу. Тувон, йак йе асва́л'т, перехо́д'ат. Йа йуж вже д'івча́там говори́ла. Йак Улі́чок*, село́ с'а назива́є. Ми говори́мо зрубав, а вони говори́т вт'ув. Ну і вже йе р'ізни́ц'а. Ну в ка́ждого по-сво́му.

У вас кашу не варили, пиро́гів не давали?

М.П. Н'и, н'и. А де то так'е бу́ло? А он уже за Немі́ровом** Зава́дів***.

А то дес' в зава́дівц'ах. Пра́вил'но. Зава́дівц'і, так...

Молода до молодого їхала чи йшла пішки?

М.П. Зале́жит, йака́ в'і́д:ал' бу́ла. Йак бу́ло бли́з'ко, то йшли. А йак бу́ло тро́шк'и да́л'ши, то ко́н'і за́пр'ага́ли, на ф'ірах с'і йі́де.

* Село не вдалося ідентифікувати.

** смт Немірів Яворівського р-ну Львівської обл.

*** с. Завадів Яворівського р-ну Львівської обл.

Надсяння: традиційна культура і побут

- Молода сідала на віз сама чи молодий її садив?*
М.П. Молодій йійі п'ідносів, посадів...
Вона сідала на скринню чи на подушки?
М.П. Н'и. Скрин'у везли фперед'і.
Скринню раніше везли? І посуд, рушники?
М.П. То фс'о.
Що робила мати, коли виряджала доню в невістки?
М.П. С'в'аченоїу водою скропл'ала, мала... І м'ірт, так'е б'уло, вазонок так'ій, м'ірт вир'ізувала і тойв'о...
І кропила тим?
М.П. І тим кропіла, і пшени́цем опсипіла.
Гішла довкола фіри?
М.П. Вк'оло опсипала пшени́цем і скропл'ала.
Мати була у вивернутому кожусі?
М.П. Кожуха в нас не б'уло.
І шапку на голову не одягала?
М.П. Н'и. То в нас тоїй традиції не б'уло. Ну, м'оже, б'уло в тих чапак'ах.
Чапаки це ті, що в Завадові живуть?
М.П. Но.
*Стібно * , мабуть, чи ні?*
М.П. Так. Ст'ібно то тудайка не так, но Зава́дів, Вербл'́ани **, Куті'***, Дацк'и **** во туд'а.
Як на них кажуть?
М.П. Чапак'ї.
Чому чапаки?
М.П. Ну, бо во скаж'їт мен'ї... Йа там знайу. А в Уліцох б'ойк'и.
Бойки? Але ж бойки в Карпатах живуть.
М.П. Ну, а вони́ в Карп'атах йе, а йїх б'ойк'ї. А туд'а йак Шоп'їт ***** йе – кахтані.
*А з Вороблячина ***** як на вас казали?*
М.П. А хор'оба знайе, йак вони́ нас... Сулі́нц'і.
Сулі́нці? Так вас називали?
М.П. То сулі́нц'і або суле́нц'і, бо то Сулі́нка-р'іка прот'ікайе.
Чи виводила мати за вуздечку коня, коли виїжджали з подвір'я?
М.П. Н'и, то́го не б'уло.

* с. Стібно Перемишльського повіту (Польща).

* с. Вербляни Яворівського р-ну Львівської обл.

* с. Коти Яворівського р-ну Львівської обл.

* с. Дацьки Яворівського р-ну Львівської обл.

* с. Можливо, мова йде про с. Шепіт Косівського р-ну Івано-Франківської обл.

* с. Село Вороблячин Яворівського р-ну Львівської обл.

Можє, молоду обходили і батогом побивали?

М.П. Н'и. Того не було.

Що було після того, як молоді поїхали?

М.П. І що? Дал'і там починало'а в'іс'іл'а.

Молодих знову зустрічали?

М.П. Їїх зустр'ічали.

Як?

М.П. Приїхали, вони́ приїхали, і виходіли зв'ітам йїї гост'і, йїх зустр'ічали, і вклонілис'а і йїх запро́шували до хати.

Кожуха знову не було?

М.П. Н'и.

Щось мені не віриться?

М.П. Мин'і с'а в'ірит, бо тому жо йа того не памйатайу.

З хлібом зустрічали молодих?

М.П. А хл'іб був з коровайа́ми, коровайа́ми. То були коровайц'і фс'і.

Можє, у вас на подвір'ї ставили стіл?

М.П. В бра́м'і.

У бра́мі тепер.

М.П. О, типерво́. І так куліс' було́.

Що стояло на столі?

М.П. Ст'іл скат'ерком закрі́ли і там хто... поставили коровай. Ну і там трощк'і йакас' закуска поклáли, хто йак...

Можє, ще горілку пили?

М.П. Ну і гор'івку пі́ли.

Коли це було?

М.П. Пі́ли, йак молоду́... Той молодій приходів до столá і там с'а торгува́ли. Бу́ли дружбі́ і вни с'а торгува́ли. Дружбі́ с'і торгува́ли, ста́роста за мо́лоду́. Зна́чиц' с'а, погоди́ли, туди́ та сторона́, бо то вже погоди́ли, ста́вила гор'івку.

Як пили молоді?

М.П. Молод'і там на бра́м'і не пі́ли.

А що робили?

М.П. То но ті в'іс'іл'н'і, дружбі́, во так'і посторо́ні л'уди сто́йали.

Зрозуміло. А перед поро́гом?

М.П. А ту пе́ред пуро́гом, то тод'і, йак то молодій прийшо́в до молодойі́, то молодá приході́ла, гет вклоні́лас'а недале́ко і його́ запро́шувала до се́бе, до хати. Тод'і приве́ли йїх о́ба. Прийшли́ до хати, дружбі́, дружк'і́ приве́ли го до хати, тод'і с'ід'і́ли..., тоді́ пос'ідáли бат'к'і́ молодойі́ і с'ідáли до поклóну. Вони́ с'а вклан'áли, а бат'к'и́ благослова'áли д'іте́й.

Як вели неві́стку до хати? За рушник вели чи як?

Надсяння: традиційна культура і побут

М.П. За хустку.

Заводили молодих разом?

М.П. То йак вона йшла ду..., по благословен'а до бат'к'ів?

Після благословення?

М.П. Вона йшла з друзьками, молодій йшов з друзьбами, прийшли обидвоје...

До його хати?

М.П. Йагби до неї чи до н'ого?

До нього, коли вже прийшли.

М.П. А йак но прийшли, а тод'і до хати. То то заводів..., вони сам'і йшли вже. То йак до молодій приводили, то той дрьжба водів [за. – М. Г.] хустинку.

А тут як? Молодий вів молоду чи вони разом трималися за рушник? У вас нерев'язували руки?

М.П. Н'и. В нас того не було. Но тл'к'и чєрез хустинку.

Через хустинку.

М.П. Но во, йак йшли до хати, то то молодá і молодій йшов, дрьжба йїх не заводів до хати. Йа вам то вже говоріла.

А коли молоду завивали?

М.П. Завивáли? Ну, то завивáли в мáми, шо мáма в'д:авáла дочку до...

Молоду завивали в неї?

М.П. В мáми, йак мáма в'д:авáла дочку до..., за нев'істку. То в мáми завивáли в хустк'ї, в хустину.

Цє було в неділю?

М.П. Та. То в нид'іл'у.

Перед тим, як її забирали до нього?

М.П. Так. То вона... А йїї мáма завивáла в хустку.

Як це було? Молода стояла чи сиділа?

М.П. Стойáла.

Не може бути.

М.П. В нас то стойáли за тим, за столóm, і йї мáма завіну́ла в хустку, пот'ім йїї забирали тудá до молодóго, тоді свикрóха на лопáтку ту хустку отакó здіймáла...

Тоді, коли молода прийшла до нього?

М.П. Йак вона прийшлá до н'ого. І ту на лопáц'і ту хустку здіймáла і крутіла, гул'áла і в'їк'инула йї на пїиц.

Для чого викидала?

М.П. Ну йа не знáйу, дл'а чо́го вона на пїиц мїжи гóрц'і в'їк'идáла, то йа не знáйу.

Свєкруха викидала?

М.П. То свєкру́ха в'їк'идáла. Йа своїй в'їк'идáла такóж, áле..., бо товóн

мо́йа нев'істка, йа сво́йї тако́ж в'ік'ида́ла хусти́ну там на пйи́ц. Но
а́ле йа каза́ла: “Шоб ви жи́ли, д'іти, так вк'уп'ї, йак йа ту хусти́ну
к'їнула ми́жи го́рц'ї”.

На печі горці стояли?

М.П. Айа́гже. На пйи́цу го́рц'ї. Ка́же:

Розпиха́й, сва́те, ха́ту,
Бо при́йхало нас бага́то.
Йак с'ї за ст'їл не вл'ізе́мо,
То на пйи́ц пол'ізе́мо.
Го́рц'ї фс'ї поск'ида́ймо,
А сам'ї пос'ида́ймо.

У що за Польці завивали молоду?

М.П. В б'їлу хусти́ну.

А під хусти́ну щось давали?

М.П. Но, дава́ли. А́ле дів'їц'с'а: типерво́ йе ті фс'ак'ї причанда́л'а, а ко-
ліс' б'ўла така ле́нта б'їла, в митэ́лик б'ўла завй́язана. І по тйй ле́нт'ї
б'ўли наші́ті во з па́порот' г'їлка, па́порот'у вазо́ноку а́бо з м'їрту.
І но во навй́язали і був фс'о прист'їй, і волос'а б'ўло розпу́шене.

Ви знаєте, що таке чіпець?

М.П. Зна́йу, во той... То так'їй, то так'їй кружо́к був, йак сі́то.

З чого чіпець був зроблений — з тканини?

М.П. То б'ўло з гру́бого папе́ру.

А кибавка?

М.П. То так'е самé б'ўло, к'їбавка, к'їбавка ййї́ назива́ли...

А що таке намітка?

М.П. Нам'їтка то тако́ж те самé.

А чіпець?

М.П. Ч'їпéц', к'їбавка, так, то те самé, но ка́жде по-сво́му мо́же на-
зива́ти.

На тім весі́ллі закінчи́лося?

М.П. Ну то, пéвно, жо в'їс'їл'а вже зак'їнчи́ло.

А може, молода воду мала носити, приби́рати?

М.П. Н'и.

Та як ні?

М.П. А во то молодá но ха́ту зам'їта́ла. Молода́ ха́ту зам'їта́ла у св'їп-
к'рoх'и, а там йї не дава́ли за́мести. І вона́ зам'їта́ла, зам'їта́ла і го́д'ї
б'ўло за́мести.

Це б'ўло в поне́ділок?

М.П. Ну та б'ўло так, в поне́д'їлок п'їсл'а в'їс'їл'а́.

А може, молода воду носила, ли́ла на підлогу?

Надсяння: традиційна культура і побут

М.П. Може, дес' так'іх б'уло.

*Може, у вас був ще такий звичай: молода сиділа на застеленому кожухом стільці,
а під стілець клали відро з водою?*

М.П. Н'и. Йа но, йа но так'е б'уло... Д'іжка... Д'іжку знайете?

Знаю.

М.П. Дерев'яна... М'ала в'іко і там розчин'али на коровай. А на те, на ту д'іжку нак'идали кожух, кожухом, і там молод'у саділи.

Коли це б'уло?

М.П. Йак? Йак йійі м'али збирати, то йі розпускали тівон [коси. – М. Г.].

А гуляли з лопатою?

М.П. Гул'али.

Що у вас тоді співали?

М.П. Ну та во:

Печіс'а, коровайу,
З середини до крайу,
Ми с'а ту нароби́ли,
Йак коровай в пийнц саді́ли.

А діжку мили?

М.П. Н'и, шкробали.

А чому?

М.П. Ну, йак то? А п'изн'іше ще то́йу водо́йу фс'іх обмива́ли. Ну та то йак коровай посади́ли в пийнц.

Що вмивали?

М.П. Поста́вили воду́ в міс'ц'і так'і, полумі́ску, поста́вили і тод'і, йак в пийнц коровай посади́ли, тоді том водо́м тих фс'іх старосц'ін і тих фс'их, шо там роби́ли, господін', фс'о обмива́ли том водо́м.

Що робили потім з тією водою?

М.П. То віхл'апали фс'о. Вімили.

Не б'уло у вас такого звичаю, щоб ішли в сад і виливали ту воду на дерево?

М.П. Н'и, то́го не б'уло.

На яблуньку, на вишню...?

М.П. Н'и, то́го не б'уло. О, відите, дес' б'уло так'ій обр'ад.

У вас цього не б'уло?

М.П. В нас то́го не б'уло. То говору, то шо... За́ра, йак то зроби́ли, пот'ім роби́ли, йак то каза́ли, пошкрабок. І то саджа́ли в пийнц.

А стіл, на якому робили коровай, мили?

М.П. Вмива́ли стіл.

Може, аж після весілля?

М.П. Н'и, н'и. Коровай зроби́ли, стіл обмі́ли і вітерли, скат'ерком застели́ли і тод'і з пийца коровай в'іт'ага́ли і кла́ли.

Лопату, може, кидали?

М.П. Ну, лопату трима́ли, з лопато́йу гул'али і з кац'убо́йу гул'али.

До стелі стукали?

М.П. Стукали і догорі.

До стелі чи до балька?

М.П. Но, а то до бál'ка, то до... А чекайте. То знайте, мен'і с'а по-пугало, бо тому жо йак на Кóл'аду кут'у, то к'їдали до стéл'і.

Це кутю.

М.П. То кут'у к'їдали до стéл'і, áле лопáтом, то ви дóбре кáжете, до бál'ка.

До балька стукали?

М.П. Та.

І коцюбою?

М.П. Так. А то той йа не знайу, чо́го так.

Що робили з соломою, яку заносили до хати на Святий вечір?

М.П. А на Богорóдиц'і з тоїї соломи рóбл'ат перевéсло і виáжут шч'їпи. Так'їй óбр'ад йе.

А що робили з сіном? Давали худобі?

М.П. Худóб'і. Так. Худóб'і дава́ли, так.

Під квочку не стелили?

М.П. Н'и, ми фс'о худóб'і дава́ли. Так йак па́ску принóсимо з це́ркиви, то ми фс'о худóб'і да́ємо, под'іл'а́ємо, ну.

Коли у вас ходять засівати — зранку, вдень чи пізніше?

М.П. Дуже ра́нком.

Як називають посівальників?

М.П. Навол'ітник'и. Але дуже ба́жано, шоб хло́пц'і приході́ли... Ну то здоро́вий р'ік бу́де, йак хло́пц'і.

Ви знаєте якийсь вінчування?

М.П. Ну та так, йа знайу. Ну так са́ме ме́нче так: “С'ї́с'а-роді́с'а жі́то-пшени́ц'а, жі́то-пшени́ц'а, фс'а́ка пашни́ц'а”. Ві́дите, йа забу́ла вже.

С'ї́с'а-роді́с'а жі́то-пшени́ц'а,
Жі́то-пшени́ц'а, фс'а́ка пашни́ц'а,
Конопа́ і п'ід стéл'у, а лен по кол'і́на,
Шóби хреще́них голова́ не бол'і́ла.

Шóби хрещених голова́ не болі́ла.

М.П. Шóби хреще́них голова́ не бол'і́ла.

Чим обдаровували?

М.П. Дава́ли так. Пиклі́ печен'а, грóш'і дава́ли кому́ там і т'івóн вобáранц'і ті пиклі́. Áле ми сам'і свої́ п'і́клі́, свої́, свої́е п'і́клó, ми не купа́́ли. Сво́йе п'і́клі́, роздава́ли д'і́т'ам. Но, цук'е́рк'ів, а йа́пка, йак ма́лисмо, йак час зароді́вс'а, малисмо йа́пка.

Надсяння: традиційна культура і побут

Наволітники мали палиці?

М.П. М'али.

А для чого мали палиці?

М.П. Йа знайу? Так'е б'уло йак'ес'.

Той сніп, який на Святий вечір стояв у куті, у вас називали дідом?

М.П. Д'ідом.

Коли діда виносили з хати на Новий рік, на Василя зранку, то його часом не мотили?

М.П. Н'и. Ви знайете, жо ... то так'ий йак скарбнік, скарб був, ми його запихали в м'ішок і ми його п'ідв'ішали.

А у вас Меланка ходить у новорічний вечір?

М.П. В нас то́го Меланк'и нема́. В Воробл'ачин'і, в Воробл'ачин'і йе. Коліс' так'е б'уло.

Козу у вертеп'і водили?

М.П. Вертеп' був. Вертеп' був то шо б'уло, так: б'уло три цар'і, ангел, пастушк'і, там жид.

Вертеп' був після Різдва чи на Різдво?

М.П. На Р'ізв'о в нас, на Р'ізв'о. Во див'іц'с'а, на́в'іт' так'е йе, шо в нас кол'адуйут на Богородиц'і, а йе в друг'их с'елах, нидале́ко во, кол'адуйут на К'о́л'аду. Ну йе р'ізни́ц'а. Але то так'е. То йа знайу, в ч'ім то спра́ва йе? Але йе так'ий обр'ад, так'ий обичай, ну то...

Може, ви знаєте якісь прикмети, зя якими визначають, чи буде добрий урожай на другий рік?

М.П. Там за так'е йа не знайу, то коліс' йа знайу, жо так бат'к'і мо́йі говори́ли, йак к'ідали кут'у́ до ст'ел'і. Ск'іл'к'и с'а там прич'іпіло, рахували, то ко́пи зерна́ б'удут, ко́пи. Там п'івко́пи, там ко́па.

Які трави їли на Коляду?

М.П. ...О, то то йе, то йе справедли́во. То йе до́бре за́питано пита́н'а. В нас на Пе́ршу ко́л'аду, ми фс'о п'існе... до йідзе́н'а: го́лубц'і п'існі, там так'ий боршч п'існій, там ри́ба, пампушк'і. Так'ево́. То б'уло фс'о п'існе. На ту Дру́гу ко́л'аду – тиж те са́ме п'існе.

Як називають вечерю перед Їорданом?

М.П. Їорда́н'ска ко́л'ада́.

Чи Друга коляда?

М.П. Дру́га ко́л'ада́ – то то Їорда́н'ска, ну, а та йе Ко́л'ада́ – С'в'атий ве́чир.

Коли у вас святять воду: на Шедрий вечір, на Їордан?

М.П. В нас на Їорда́н'. На Їорда́н', звон'ут на Ко́л'аду, йдут по воді́чку і йімо́, по́к'и воді́чк'и не прине́сли. П'ісл'а то́го на дру́гий ден' Їорда́н' – тако́ж во́ду хре́с'т'ит.

Чи був такий звичай, щоб господарі, набравши води, швидко йшли додому кропити?

М.П. Йи, йи так'є, так'є бувало, бо тому, жо йак ви скоро во́ду прине́сли і покрóпите скóрше, йак ті фс'і, то в'ін б́уде, скóрше фс'о зрóбит нависн'і ті робóти. То так'ий, так'ий йак'ис'...

Звичай.

М.П. Так'ий звичай, так, шо в'ін скóрше фс'о порóбит.

А хрестики на дверях малювали?

М.П. Мал'ували, мал'ували.

Чим? Крейдойо?

М.П. Крейдойо.

А з тіста?

М.П. Н'и.

М.П. На Сóрок с'в'атіх і на Трoх с'в'тíх. На Сóрок с'в'атíх, кáже, мидв'ід' б́уду вал'áйе, а на Трoх с'в'атíх то вже б́удут вил'ітáти б́уз'к'и. Ну і на Сóрок с'в'атíх то б́уз'к'и. То тод'і в ти, в т'і с'в'áта, то с'а так'ий переворóт рóби.

Ведмідь на Сорок святих буду валить?

М.П. На Сóрок с'в'атíх. А там б́уз'к'и ... вил'ітáють.

Звідти?

М.П. Так. З тóплих крайів. То вже так, йак в нас б́уде с'а починáти тóплó.

Можє, був день, коли визначали, яким буде літо, якою буде весна?

М.П. То так'і визначали, йа зна́йу. То йа зна́йу так самá, так йак, то йа зна́ла, коліс' говоріли. Йак б́уде йак'є, йак'є Благов'іпчин'и – так'ий Вели́ден'. То нидалéко. То то так'є говоріли. Ну во, йа зна́йу, йа такóго шос'...

Із родинного альбому Марії Ціж

Село Асманиця

Перемишльського повіту, нині – Республіка Польща

Інформатор:

Катерина Михайлівна Михасяк (далі – К.М.), 1921 р. н.

Записав Михайло Глушко 14.07.2004 р. в селі Хідновичі Мостиського р-ну

Катерино Михайлівно, з якого села ви переселені?

К.М. З Йасманич, билò с'ім к'ілометр'ів до Перемішл'а.

Скажіть, будь ласка, коли ви святкували Першу вілію. Чи у вас Святий вечір називали?

К.М. Так, с'ваткували дужи висело.

Це Вілія була у вас?

К.М. В'іл'їя.

Які страви ви готували на Вілію?

К.М. То тик'ї, йак то кажут, називали квас, г'уби, ма́чка, к'ут'а. Во п'існ'ї страви.

І ще які?

К.М. Н'е, б'іл'ши н'ї.

Тільки чотири страви?

К.М. Ну, р'їба там с'ї считала, п'ончик на ул'її.

А пироги були?

К.М. Но айа́гже.

Чи вареники казали?

К.М. Но та то б'їло, йак хто клікав.

А у вашому селі?

К.М. Пірог'ї.

З якою начинкою?

К.М. Б'їли пирог'ї з гречк'ї і с кап'усти, і з б'ул'би.

З чого починали вечеряти?

К.М. С квасу. Ставили квас, п'от'ім кап'усту, п'от'ім пірог'ї, п'от'ім...

Ну, до того б'їла ма́чка з г'убами. Но а там п'от'ім, йак то кажут, був п'ончик.

А чим закінчували вечеряти?

К.М. Зак'їнчували страву на пирог'ах.

Пирогами чи кутею?

К.М. Но кут'а б'їла з'араз за куп'устойу.

Кутя не була останньою і не була першою?

К.М. І перша ни була. Був перши квас, губи, капуста, кут'а, пирог'ї.

Так було ще за Польщі?

К.М. За Пóл'шч'ї. То йа памитáйу, йа перейхала в сóрок вóсмому, ту мин'ї бíло двáйц'їт' ш'їст'-с'їм рóк'ів.

Що тато заносив до хати перед тим, як сідати до вечері?

К.М. М'їй бáт'ко дúжи пуважáв с'вйáта, стáвив сн'їп.

Як його називали?

К.М. Ну, називáли гу сн'їп, д'їдух.

Дїдух?

К.М. Так, жїтний. Так, то все сулóма на зимл'ї.

Хто заносив солому до хати?

К.М. Тáту.

Також тато?

К.М. Тáту. Тáту вс'о: с'їну, сулóму, сн'їп.

А куди клали сїно?

К.М. На ст'їв і п'їт ст'їв. А солóма пу земл'ї.

А в соломі щось шукали? Що робили діти?

К.М. Д'їти бáвилис'ї, скакáли, солóму кидáли.

Чому?

К.М. Во т'їшилис'ї.

Лише? А щось говорили, щоб кури неслися?

К.М. А кúри нислїс'ї, то пóт'їм квóкали п'їт столóм.

Під столом квóкали?

К.М. Так. Л'їзли д'їти п'їт ст'їл на ту с'їну і квóкали.

А ходили до стайні перед тим, як сідати до вечері?

К.М. Ходїли, давáли перét вечér'у, давáли худóб'ї с'їну, шчоб вечér'а-ла рáзом з л'уд'ми.

Чи носили коровам, наприклад, хлїб чи пироги?

К.М. То пирог'ї давáли на Р'їздвó.

На Рїздво?

К.М. Так, то ни на Вил'їйу. То на Р'їздво. І п'їклї шчидрáк.

Щедрак пекли?

К.М. Так. Пиклї, м'їсїли т'їсто, п'їклї шчидрáк і давáли худóб'ї пу-трóшка в жóлуб.

Щедрак давали на Рїздво чи аж на Водохреща, на Гóрдан?

К.М. На Р'їздвó. Тáто йшов рáно ду стáйн'ї і в жóлуб. Бíло чи д'в'ї курóв'ї, чи уднá, чи тил'á, к'їн' – то вс'їх частовáв пирогóм.

Кожну корову, кожне теля?

К.М. Та йáгже, вс'ї, шуб чистувáлис'ї.

Годував пирогом чи щедраком?

Надсяння: традиційна культура і побут

К.М. Та во влама́в трóшк'и і хватáло.

Це був пиріг з начинкою всередині?

К.М. То той пир'і́х, шо ми й́ли, той сам. Во вз'ав тато с...

З миски?

К.М. З миски і пун'і́с. Ка́же: “Йду пуздурóвл'у худóбу з'і с'вйáтами”^{*}.

На Вілію кликали й́сти Мороза, а може, покійників?

К.М. То на Вил'і́ю й́шли перéт вечéрей ду свуйі́х, там й́х, прáвда, клі́кали на вич'éру.

Як й́х кликали на вечерю?

К.М. Ну, й́а́гби.

Родичів?

К.М. Рóдич'ів.

Усі переодягалися в чисте перед вечерю?

К.М. Ну й́а́гже, вс'і мй́лис'а, переод'і́галис'і, а пóт'ім кул'адувáли пу вич'éр'і. Вс'і с'ідáли на сулóму. Прихуди́ли пóт'ім хлóпц'і, д'івчáта і сид'і́ли дóвго в хáт'і.

На соломі?

К.М. На солóм'і.

А чому, власне, на соломі?

К.М. Бу так, так б́уло завéдино, жи висéло на сулóм'і.

Може, казали, що врожай б́уде великий після того?

К.М. Ну та то там, шо там стар'і т'і д́умали, а тáйак ми, д'ітвóра, пам'итáйу, вс'о на сулóм'і.

Чим накривали постелене на столі с́іно?

К.М. Скатéрков.

Чи клали часник?

К.М. Стáвили. Вй́аску часноќу. С то́йи вй́аски бра́ли по зупчику і мýс'ів зй́істи.

Кожен?

К.М. Так. Кóждий, хто в'ідломáв, то мýс'ів зй́істи.

А хлй́б лежав на столі?

К.М. Х'і́ба стрóшл'і. Ц'і́ла стуйáла.

Одна чи дві?

К.М. Уднá. А там макóвник пуложі́ли навéрха на стрóшл'і. А пóт'ім, хто б́уди пастухóм, вй́езáв лі́шки.

Після вечері?

^{*} Інформаторка говорить про традиційний пиріг із картоплею та гречкою, який випікали в печі (*пиріг (пирі́х) печений*). Детально про це див.: Шелемех В. Назви обрядових страв у надсянських говірках Яворівщини / Віра Шелемех // Діалектологічні студії. 8: Говори південно-західного наріччя. – Львів, 2009. – С. 99.

К.М. Вк'ін'ц'і пу вич'єри. “Ти б'удиш пас худ'обу, ти в'їєжі лішки”.
Молилис'і ду вич'єр'і і пу вич'єр'і мулилис'і.

Чи був у вас звичай заводити до хати якусь тварину на Різдво?

К.М. Н'і, в нас т'ого ни б'уло. Ну, йак був суб'ака, ту клікали йуг'о на вич'єру і там в'ін, кидали му струшл'у, пир'іх.

Під час вечери? Це було в сінях чи в хаті?

К.М. Н'є, н'є, н'є, в хат'і.

У самій хаті?

К.М. В хат'і.

Чи відоме вам таке слово, як “полазник”?

К.М. Йа т'ого вс'ого ни знай'у.

У вас ходили колядувати по кутках чи всі разом? Чоловіки окремо ходили, а жінки окремо?

К.М. Йак то, кулі? П'ісл'а вич'єр'і?

Так.

К.М. Та вс'і р'азом.

А на Різдво?

К.М. А на Р'іздв'о йшли р'ано ду ц'єркви, пот'ім прихуди́ли і йшли кул'адувати в сил'о.

На ц'єркву колядували?

К.М. На ц'єркву, а д'ітв'ора сиб'і в киш'єн'у.

А вертеп ходив?

К.М. Худ'ів. Худ'іла зв'ізда́ або вирт'єп.

Хлопці ходили чи й дівчата?

К.М. Хл'опц'і і й д'івч'ата, вс'і р'азум.

Дорослі не переодягалися у вертеп?

К.М. Н'є, в нас т'ого ни б'уло. То мугл'о б'ути дес' в г'орах, там, де там за-снували, а в нас к'уду Пир'ємишл'а т'ого ни б'уло. То так шчитал'ос'і вже п'ід м'істом.

Все одно колись традиції зберігали.

К.М. А́ли традиц'ії б'іл'ши б'ули, так знайити, в тик'іх ук'олиц'ух, во йак Чирн'івц'і. А ту к'оло Пер'ємишл'а то б'іло вже так, п'ан'ске м'ісце.

Кажуть, що під час свят ходили ще якісь цигани.

К.М. Н'є, ду нас ни худ'іли.

Переодягалися і казали, що це “цигани”.

К.М. То в нас так'ого не бул'о.

Не було?

К.М. То йа вам кажу, де то мугл'о б'ути.

А козу у вас водили?

К.М. Куз'у н'і. В нас т'ого звичай'у не б'уло.

Надсяння: традиційна культура і побут

А не переодягалися два парубки у коня?

К.М. Н'ї, то́го в нас, то йа то́го ни пам'їта́йу.

А може, тур був?

К.М. А ту йак йа прийшла, ту тиж то бўли п'їсл'авуїєн:ийє ро́ки, то так вс'о бўло наглу́хо. В нас той, йа вам ка́жу, в нас то́го звича́йу ни бўло́.

Коли їли струцлю і маківник?

К.М. Т'ї в с'вїята хтос' приходїв з родїни в го́с'ц'ї, частувáли, го-стїли.

А не їли ту струцлю аж після свят?

К.М. А нашó то вже п'їс'л'а с'вїат.

У деяких селах їли після свят.

К.М. В нас приходїли на Р'їзвó рудїна. Йак хтос' був Стипáн, хтос' бўла в рудїн'ї Мар'їя, прихудїли, то́же виншувáли з'ї с'вїятами, туд'ї вгупчáли.

Ви знаєте якісь віншівки?

К.М. Н'є.

Не пам'ятаєте?

К.М. Йа шос' тако́го ни зна́йу, ни пámїята́йу.

Як у вас святкували Новий рік? Що робили перед Новим роком?

К.М. Пєрет Новїм ро́кум? Ну та худїли там в'їта́ти, де був Васи́л'.

Тїльки так?

К.М. Так. З Нувїм ро́ком з дванаїц'їтоїї гудїни вє́чуром ходїли з гармóшков, кул'адувáли, клікав йїх ду хáти.

Зранку на Новий рік хлопчики ходили посївати?

К.М. Д'їти? Та д'їти. Во прийшов, ту насїпав пшпнїц'ї, йїсти му дáли, кул'áду.

Куляду?

К.М. Ну.

А що таке куляда?

К.М. Кул'áда – то с'вїята пчнтáлис'ї.

Називали їх “навуїтники”?

К.М. Так.

Хлопчики часом не виносили з хати снїп?

К.М. Н'є, н'є. Та́то на трє́тїй ден' сн'їп винусїв.

Куди?

К.М. Йугó у́бмолотїв.

Куди виносив, де молотив?

К.М. До стодо́ли. Там йугó у́бмолотїв. А то́жи ту, шпо молóчине на Шчи-др'ївку, на Йордáнск'їїї с'вїята, молóли на жо́рнах і с то́го п'їклї́ так'ї, такú... І мазáли хрєстником пу ст'їнах так'їїї хрєстник'ї с то́го т'їста.

А що ще пекли з того тіста?

К.М. І пеклії такії пчедрік, пчо частовáli. То на́в'іт' пумага́ло, йак хтос' кугос' вр'ік.

Помагало?

К.М. Пумага́ло. То пиклії. В'ін так засо́х йу, бу в'ін нира́с мучі́ли. І йак во ка́жи: “Да́йти пчидри́ка напи́гис'і...”

Худобі не давали того щедрака?

К.М. Дава́ли.

На Йо́рдан?

К.М. Так. Так са́мо, йак пір'іх на с'вйáта, так на Йо́рдан'ск'її кидáли в жо́луб худоб'і.

Скажіть, будь ласка, якщо дідух змолотили, то на Йо́рдан мав бути вже новий сніп?

К.М. То молóли на жо́рнах муку́ з н'о́го.

А на столі сніп уже не стояв?

К.М. На стул'і ни бу́ло. Суло́му трéтий ден' с'вйáт вунусі́ли, д'ідуха́ і с'іну. То вже вс'о на Сте́фана бу́ло в ха́т'і чі́сто.

Що робили зі соломою з дідуха?

К.М. А то каза́ли ку́ри пусаді́ти – бу́дут квóкали.

А з того сіна, що на столі лежало?

К.М. То то вйáзали, то дава́ли худоб'і.

Сіно?

К.М. Так. Во ка́жи.

Чи, може, навпаки: сіно зі стола під кури стелили?

К.М. То то ск'іл'ки там трéба ку́рц'і – жм'ін'ку на гн'іздо́, йак бу́ди сид'іла.

Все-таки сіно давали чи солому з дідуха?

К.М. Ту суло́му то тиш та́то с'ічку р'ізав.

Зі соломи, що на землі була?

К.М. Н'е, з д'ідуха́. А туту́ н'е, то стелі́ли п'іт худобу.

А що робили з нарізаною з дідуха січкою?

К.М. Худоба́ йіла. Бу в'ін чі́стий, стуйáв в ха́т'і на ла́вц'і.

Може, дідуха прикрашали віночками, квіточками?

К.М. Н'ічі́м, т'іл'ку стуйáв чі́стий звйéзаний.

Що готували на Дру́гу вілію?

К.М. То самé, шо на Пе́ршу.

Що їли спочатку?

К.М. Чос' квас, капúсту.

Пе́рший квас?

К.М. Так.

А перед квасом не їли часом часник?

К.М. Ну та до ква́су часні́к те́рли хл'і́б.

То квас їли разом з хлібом?

Надсяння: традиційна культура і побут

К.М. Так, так.

Чи ходили хлопчики посівати на Новий рік? Що вони говорили?

К.М. (проговорює):

С'їю, с'їю, пус'їваїю,
Вас з Новим роком пuzдоровл'аїю.
Шуб вам уродїлас' жїто, пшпнїц'а,
Вс'ака пашнїц'а, а лен пу кул'їна,
Шчуб вас хришчєних голова не бол'їла.

І все?

К.М. Так.

Може, вони ще щось казали.

К.М. (проговорює):

Кол'ад-кол'аднїц'а,
Добра з макаком палнїц'а,
А суха ни така,
Дайте, ад'ад'ку, пїатака.

Таке говорили у вашому селі чи ви десь почули?

К.М. Так. В напшуму, в напшуму. Д'їти йїшли п'їт в'їкно і клїкали.

І таке говорили?

К.М. Так.

Що робили з тією водою, яку святили на Їїордан?

К.М. Ну йак? Ту воду то давали, йак помєрла л'удїна, с'вашчєник
крупїв пумєрлуго. Ну і переважно так кажут: “Дайти с'вїачєн:ойї
вудї”. Курову виган'али на пасвиско – вз'єли хл'ўпнули на курову.

Чим хлюпали?

К.М. Тов с'вїачєнов вудов.

Рукою?

К.М. Руков, во в рўку вз'їла.

Чи баською?

К.М. Н'є, бас'ков гнали на пасвиско.

Перший раз?

К.М. Так.

Може, в річці набрали камїнчиків і кидали в город, щоб усе родило?

К.М. Н'є. Того вс'ого йа ни пам'їгаїю.

Може, щось таке було, чого йа вас не запитав?

К.М. То йа вам кажу: в кожному сил'ї вс'о пу-їїнакшуму. Йак ду вичєр'ї,
так ту традиц'їю все так старалїс'ї в'їднув'їти, все пу-нубому.

Хрестики з тіста робили у вас перед Їїорданом?

К.М. То на Друту вил'їїю.

На Другу вїлію?

К.М. Так.

Можє, на Вілію клали під стіл сокиру, леміш від плуга або ще щось?

К.М. То чекáйте, йа, мóжи, призабíла. Йак пумéрла л'удíна, то шоб не нéсло л'удíни, то давáли суки́ру п'іт ст'ів, де лижáла думувíна.
Тільки тоді клали?

К.М. Так. Кáжут: “Дáйти в такú, тáйгабни вунá ст'ігáйе”.

Подекуди на Вілію клали під поріг сокиру або ланцюг, щоб ноги не боліли.

К.М. Йа вам кáжу, шу в кáжному сил'і бúло по-свóму. В нас такóго ни бúло.
В яке свято жінка не може ходити по хатах? Кажуть, якщо зайде стара баба, то буде зле, а добре, як зайде молодий парубок.

К.М. Йа вам гувóру, жи кáжноїє силó свуйú тради́ц'ію по-свóму.

Як дівчата ворожили на Новий рік, щоб вийти заміж?

К.М. То ни на Нóвий р'ік.

А коли?

К.М. А то бúло на Анд́р'і́я.

Як ворожили?

К.М. Ну та вуружіли. П'іклі́ булк'і і клі́кали субáк'и.

Так робила тільки одна дівчина чи багато?

К.М. Та д'івчáта схудíлис'і і так вкúп'і рубíли.

Тільки ті дівчата, що мали виходити заміж, чи будь-які могли це робити?

К.М. Н'е, вс'і ішли́, так сáмо і слúхали на В'іл'і́ю, в ку́тр'ім к'інц'і пес брéше. Кáже: “О, там, в'іг:ам д'івка зám'іш п'іде”. А йак во пéрет Йанд́р'і́ем схудíлис'і д'івчáта і п'іклі́ булк'і, а пòт'ім клі́кали два-три субáк'и, чийú скóрши вòз'ми бúлку.

Та скоріше вийде заміж?

К.М. Так.

Булки розкладали на лавці?

К.М. Ну та, на лáвц'і. А субáка прийшóв, вунá: “А то мóйа бúлка, а то тво́йа, а там тво́йа. Чийú вòз'ме?”

А ляльок не вили...?

К.М. Н'е, в нас тóго ни бúло. То бугáто бúло де – на лémках.

Ви навіть знаєте, де лемки живуть?

К.М. Так. То тамт'і́ї там, вунí так сíл'но в ту ворожбу́ в'ірили, шо нáв'іг' пéрет велíкого с'вйáта н'ічò ни зíчили.

А у вас позичали?

К.М. А в нас ни вс'і, áли т'і, шу так сíл'но в'ірили, ни пузі́чили.

Але були у вас і такі, що не вірили.

К.М. Бúли.

Що таке Сиропусний тиждень?

К.М. Ну, та Сиропúсний тíжден' до пòсту.

Що того тижня робили?

Надсяння: традиційна культура і побут

К.М. Той ни тїжден', а в субóту пéрет Сиропúсної нид'іл'і і в нид'іл'у ту вс'і казáли: “Ни руб'їт багáто піруг'ів, бу н'їхтò в устáт-н'їй... , пéрший ден' пòсту ни бóде їїв”.

Але пироги мусили бути, так?

К.М. Мúс'їли, мúс'їли, а но так зваріти, жúbи зїїсти, бу пòт'ім ни дадúт миснїх піруг'ів.

Пироги були зі сиром чи з капустою?

К.М. Н'е, капúста, а помáшчен'її смáл'ц'їм.

Помащені смальцем?

К.М. Так, то вже п'їст.

А перед цією неділею була ще одна неділя.

К.М. То билá Сиропúсна і Мн'áсопусна.

Чому її називали М'ясопусною?

К.М. Чумú так? Бу так казáли, шо в тотú нид'іл'у іпé мн'áсо мòжна їїсти. То в Сиропúсну вже ни дúже.

Чи робили весілля у М'ясопусну чи Сиропусну неділю?

К.М. Н'е, ни мòжна, т'їл'ко в М'ясопусну субóту, а в Сиропúсну вже н'ї.

У Сиропусну суботу весілля вже не можна робити?

К.М. Не мòжна.

Чому?

К.М. Бу то вже приходис'ї п'їст Вилїкий.

Але піст буде аж у понеділок.

К.М. Ну áли то вже так щитáлос'ї: мúзики ни мòжна бóло, с'п'ївів.

Казали, що в Сиропусну неділю і суботу прив'язували хлопцям чи парубкам “калодки”.

К.М. В нас тóго, кáжу вам, шо в нас тóго ни бóло. То бїло тамтудїй: Кулумїя*, Чирн'івц'ї, лéмк'ї.

У вас якось карали тих хлопців, що довго не одружувалися?

К.М. Н'ї, такóго ни бóло. Читáлам в газéт'ї, їа читáла в газéт'ї, шу бóли так'ї сéла, шо хлòпц'їм так дур'їкáли, см'їйáлис'ї.

Як називали перший тиждень посту?

К.М. Та називáли “вже п'їст”, пéрший тїжден' пòсту.

А середину посту у вас якось називали?

К.М. Ну, там худїли так нид'іл'ї, то вже с'вїашпчéник знав.

Чи пекли щось у Середопістя?

К.М. Н'е, н'їчò.

Як у вас називають останній тиждень посту?

К.М. Ну, то устáн':е пред Велїкоднем.

Як у вас називають останню неділю Великого посту перед Великоднем?

К.М. Кв'їтна.

* м. Коломия Івано-Франківської обл.

Квітна неділя?

К.М. Та, так.

Ви щось святити тоді?

К.М. То Вербува́ назива́ли, Кв'ітна.

У вас казали Вербова чи Квітна?

К.М. Зра́зу назива́ли Кв'ітна.

А тут, у селі?

К.М. А в сил'і по-вс'якому: Вербува́, Ба́с'кува.

Що робили з тими баськами чи вербалими?

К.М. Та куро́ви гна́ли пе́рший рас.

Від чого баськи ще могли захистити?

К.М. Ну, каза́ли, йак гримі́т, пуложі́ти на в'ікно́.

То захищас?

К.М. Та.

А що ви робили у четвер? Як той четвер називався?

К.М. То бив Вели́кий читве́р, Жи́рний назива́ли.

Чому називали Жи́рний?

К.М. Бу там, то так вже пу-церко́вному. Ви зна́йте, йа ма́йу зоб і йак вже ни мо́жу говори́ти.

Готували якісь страви на Жи́рний четвер.

К.М. П'іст.

Не можна було ніякої страви готувати?

К.М. Вже н'і.

Кажуть, що душі покі́йників приходять у гости до нас.

К.М. Та йа вам ка́жу, шу то в ко́жному сил'і так визнача́йуг.

Коли у вас пекли паску?

К.М. В субо́ту. А типе́р пу-р'іжному: і в п'я́тниц'у, і в читве́р.

З якої муки пекли паску?

К.М. З висо́кий со́рту.

Висо́кий сорт? Це пше́нична чи жит́ня мука?

К.М. То пше́нична. То бу́ла зра́ пу в'і́н'і, пу австр'і́ск'і.

Пі́сля австр'і́ської війни?

К.М. Так. Т'і́л'ки жит́н'а, пше́нично-разува́ мука́.

У чому пекли паску?

К.М. На чо́му? Ну та, зна́йте, шу́би га́рна бу́ла, тре́ба бу́ло вс'о да́ти.

Що ви давали?

К.М. Му́лукó, йа́йка, ма́сло.

Ви пекли паску в печі чи в і́ншому місці?

К.М. Н'е, в п'і́єцу. Так'і́ї братва́н, те́ра йу шора́с ме́нш'і йу паскі́ пеклі́. А коли́с' таку́, йак в жо́рнах ка́м'і́н'.

Таку вели́чезну?

Надсяння: традиційна культура і побут

К.М. Так, такú виліку, жи ц'ілійі три дни с'вйет йіли.

У чому розчиняли на паску? Як називається той посуд?

К.М. Ми називáli «мі́ска».

Не корито?

К.М. А бу то й ше да́вно-да́вно. Йа вам мо́жу ше зára, за австр'ійских часах то біла ку́рито.

А дже́ була?

К.М. Д'іжа́ бу́ла на нога́х.

Коли розчиняли тісто, то примовляли щось?

К.М. Ну то то йу ж'інка. То вунá то нікому ни сказа́ла.

І ви мені не скажете?

К.М. Ну то йа сказа́ла, шчо́п га́рна спикла́с'і, то тре́ба помолі́тис'і.

Яку мо́литу?

К.М. Ну та мулі́тву, мо́вила “О́тче наш”.

Три рази чи один раз?

К.М. Но рас.

А після цього?

К.М. Ну та й вс'о. А по́т'ім каза́ла, перехре"стіла.

Тісто?

К.М. Т'істо.

І що казали?

К.М. “Хай к'існе га́рно”.

Коли замисили тісто, то ви сідали?

К.М. Сту́йачі.

Все робили стоячи?

К.М. В нас вс'о сто́йачі.

А ті, що були в хаті, також мусили стояти? Чи, може, ви всіх виганяли з хати?

К.М. Н'і, а шо то ма́ло до р'іч'і.

Дехто каже, що мусить бути тиша, коли розчиняють тісто на паску.

К.М. Ну, та факті́чно в кúхни. Д'ітвóра біла в дру́г'ій ха́т'і, а то с'і шчитáло в кúхни.

Коли ви садили паску в піч, також її перехрещували?

К.М. Так, перехресті́ли і в пйец.

Чи ви ще щось при цьому примовляли?

К.М. Шчо́б га́рна спикла́с'і, то тре́ба все до Бо́га зверта́тис'і.

Ви саджали паску на лопаті?

К.М. Н'і.

А як?

К.М. Братва́нку сúнула так, кац'убув.

А як витягали?

К.М. Теж кац'убув.

Якщо паска “пукла”, то ворожили, щось казали?

К.М. Н'і, н'іч'о.

Кажуть: "Вдалася паска, не вдалася паска".

К.М. То йуш біли умови з т'іста, з мук'і і з руб'оти.

У деяких селах по пасці ворожили, хто скільки ще буде жити.

К.М. А в нас то́го ни б'уло.

Не було?

К.М. Н'і, то н'і. Ж'інка ста́ла до д'іж'і, м'ісі́ла або́ ма́ла ша́флик, в ша́флику.

Діжу після цього мили чи зберігали тісто, яке залишилося, щоб розчинити на ньому наступний хліб?

К.М. Н'е, ту то жи с'і збер'ігало, бу вун'о к'ісло́е, а др'іжджув'ого ни тр'еба б'уло збер'ігати.

Вимивали діжу?

К.М. Так, чі́сто, скр'обали, м'іли і вс'о.

Крім паски, ще щось пекли до Великодня?

К.М. Каза́ли: так йа́к йе па́ска, б'і́л'ше н'іч'о не тр'еба. То іно́ йа́к пра́зник, то пиклі́ там шос': мак'овник, сирні́к, во. А та́йа́к в с'в'я́та р'і́з'двіа́н'і́й і велико́дн'і ка́жуг: йе по́вно хл'і́ба б'і́лого, ни тр'еба.

У чому несли паску до церкви?

К.М. А то не́сли вубру́с та́кий.

На плечах? Чоловік ніс чи жінка?

К.М. Та то зал'е́жит: і п'і́т пахо́в, і на пл'е́ч'і.

А якщо паска така велика, як камінь жорновий?

К.М. То мушч'і́на н'і́с.

Коли посвятили паску, то йшли додому швиденько чи повільно?

К.М. Та то йа́к хто м'і́х.

Кажуть: якщо швидше прибіжиш до хати, то буде краще вестися.

К.М. А то в нас н'е, йа́к хто м'і́х, йа́к хто мав час.

А з паскою обходили хату?

К.М. Йа́к то, йа́к то уб'о́дили?

Довкола хати ходили?

К.М. Н'е, в нас то́го...

Не було?

К.М. Н'е. Рас пус'в'я́ті́ли, прин'е́сли, пуло́жі́ли там, де тр'еба.

Ви святити паску в неділю чи в суботу?

К.М. В нас в суб'о́ту, все в суб'о́ту. То да́вно-да́вно ран'е́н'ко в нид'і́л'у.

То вже і йа йу ни пам'ята́йу.

Починали снідати з паски чи з чогось іншого?

К.М. Ну, па́ска, бив сир, ма́сло^у.

А з чого починали їсти?

К.М. С па́ски.

Надсяння: традиційна культура і побут

З паски чи з яйця?

К.М. І яйко перши рускравали і кáждуму давали, і ба́т'ко благословів.

Як роздавав?

К.М. Так ка́жи: “Д’іти прийм’іт”, то йе велико́дн’а заку́ска, поб ми дочекáлис’а дру́гого ро́ку вс’і ра́зом шчасли́во с’істи і пус’н’іда́ти”.

Батько давав кожному яйце чи паску?

К.М. То на тарели покра́йан’іи і ко́ждий си брав.

Все було в одній мисці?

К.М. Та, на тарели. Ск’і́л’ко бі́ло, т’і́л’ко рускра́йали і ба́т’ко благословів д’іти.

Скажіть, будь ласка, паску ламали руками чи різали?

К.М. Р’і́зали, не давали ламати.

Кажуть, що давно тільки ламали.

К.М. За мене, за мої́ї па́м’яті р’і́зали па́ску.

Скажіть, будь ласка, чи годували паскою худобу?

К.М. Н’е.

Не давали зовсім? А щедрак давали.

К.М. То в с’в’я́та Р’і́с’дв’я́н’і, а па́ска – Велико́дн’і, то вже н’і. То ба́с’ков гна́ли куро́ву і вс’о.

У Великодні свята носили кусочок паски на могили?

К.М. Н’е, в нас то́го не бу́ло.

Зовсім?

К.М. Н’е, бу с’в’я́шче́ник там чи пер́ший ден’, чи дру́гий чита́в на ко́жному гроб’і.

Після Великодня?

К.М. Та, на самі́й Велико́дн’іи с’в’я́та. А йакі́й там ві́значив ден’ – чи пер́ший, чи дру́гий, чи тре́тий.

Кажуть, що на Великодні свята ходили по могилах.

К.М. Ну то чу́йте, жи худі́ли.

Казали, що ввели якогось “вола” по могилах.

К.М. В нас то́го не [було. – М. Г.].

Хлопці ходили, ніби змієюю, поміж могили, ігри робили.

К.М. То́го нич, то́го в нас н’ічо́ ни бу́ло.

Передагалися в коня. Не було такого?

К.М. Н’е. Йа вам ка́жу, жу то залéжит...

А що робили на Провідну неділю?

К.М. На Прув’ідну́ нид’і́л’у вже н’ічо́.

Доки зберігали паску?

К.М. А́ли па́ску лишáлис’и а́бо, йак зйі́ли, ту йу ше пиклі́ в субо́ту Прув’ідну́.

Нову?

К.М. С’ві́жу, а н’е – ту лишáлис’и з’і с’в’я́т.

Чи лишали кусочок паски аж до Зелених свят?

К.М. То дехто лишав в хулуділ'нику.

Колись холодильників не було.

К.М. А́ли ту засуши́в. Засуши́в так, жи́би вунá ни скві́ла.

Чи залишали кусочок паски на випадок якоїсь хвороби?

К.М. Н'е, н'е.

Вона ніби охороняла від злого.

К.М. То вс'о по́т'ім дубава'éли с'вапчэ́ники.

Священики добавляли?

К.М. Ну та добава'áли там, на шо тоті́ с'вйáта, йак йі́х убхуди́ти. То б'á'ше йу по́т'ім так йакби́ с'вйашчэ́ники спумина́йт.

Чи ходили на Великдень, у Великодні свята в поле?

К.М. На трéтий ден' крупи́ли. То на Велико́дн'і с'вйáта с'ваті́ли во́ду.

На Великодні свята?

К.М. Так, трéтий ден' с'в'іті́ли, та́йак в'івто́рок, с'в'іті́ли во́ду, і ба́т'ко брав в ка́нку вуді́, крупи́ло і крупи́в пус'і́ви.

А якщо на Великдень сніг був? Можє, поля кропили на Зелені свята?

К.М. На Вели́кден', трéтий ден' с'вйат. В нас бу́ло так.

І виносили в поле пироги?

К.М. Н'е.

Не брали з собою миску з пирогами?

К.М. Н'е, то́го в нас [не було. — М. Г.].

Крім Великодня, в інші свята, наприклад, на Зелені свята, на Юрія кропили поле?

К.М. Н'е, там йуш н'е, т'á'ко ішли крупи́ти, йак пусвйати́ли во́ду на трéтий ден', а л'у́ди ішли свої́ пус'і́ви кропи́ти.

Чи був такий день навесні або влітку, щоби спеціально йшли в поле з хлібом або з пирогами?

К.М. Ну, та йак бу́ли жнивá, ту не́сли хл'і́п, с'н'ідáн'і.

Хто зажинав перший сніп?

К.М. Ну та вс'і же́нц'і.

Женці зажинали чи господар?

К.М. Ну гуспо́дар ставáв пе́рший, а за ним і вс'і...

В який день це було? В четвер?

К.М. То ни ма́ло ду р'і́ч'і.

Кажуть, що треба було починати жати в суботу або у вівторок.

К.М. В нас то́го ни бу́ло. Прийшлос'і, дусп'áлу зб'ї́жи і йшли, жа́ли і вс'о.

Чи сідали на перший сніп, який щойно зв'язали?

К.М. Н'е, ста́вили вс'і, шо хто нажа́в, ви́езáв і ста́вили за пурйáтком.

Можє, було таке, що кожний по жменьці нажав і з того робили перший сніп?

К.М. То́го ни бу́ло. То йак к'інчи́ли вже, винéц гуспудáрйу, винéц ру-бі́ли. То же́нц'і ко́ждий з'і сво́го снóпа вит'і́гáв па́ру кулуск'і́в.

Надсяння: традиційна культура і побут

Це називалося “вінець”?

К.М. То вині́ец'. І той вині́ец дава́ли господа́рйу.

І що він з ним робив?

К.М. Ну та йак? Та гості́в, частува́в.

А потім викидав той вінець чи клав за образ?

К.М. Та йакб́йе! Та в'ї́н лишавс'ї́ вдо́ма ду пус'ї́ву. Пёрши, йак с'ї́йа-ли пёрший ден' там пшини́ц'у чи жи́ту, ту запи́хали в зе́мл'у той в'ї́нец.

Не тербили його?

К.М. Н'е, н'е.

Запи́хали в зе́млю.

К.М. А в зе́мл'у ра́зом с тим, шо́ бі́ло с кулу́скá.

З якого снопа був зроблений дідух, що стояв під час Першої війни?

К.М. То та́го руби́в там д'ї́духа́ к'ї́л'ка сно́п'ів, вит'ї́гáв жи́то га́рнуї́ і руби́в д'ї́дугá.

З останніх?

К.М. Не з й́едну́го, а к'ї́л'ка сно́п'ів. “О, йа́ ро́бйу́ д'ї́дугá”.

Де ба́тько́ робив того́ дї́дуга́?

К.М. В по́л'ї.

Коли́ були́ за́жинки́ чи коли́ були́ об́жинки́?

К.М. Й́ак йу́ к'ї́нчи́ли.

Як за́кінчу́вали?

К.М. Й́ак за́к'ї́нчу́вали.

Та́то́ робив дї́дуга́, а же́нці́ – вінець?

К.М. І д'ї́дугá, і руби́ли в'ї́нец.

Ви ка́зали, що́ під тру́ну кла́ли со́кифу, якщо́ є́ по́кійник у ха́ті. У вас по́кійник ле́жав на сто́лі чи на ла́ві?

К.М. На сту́л'ї.

Чи сте́лили під ньо́го со́лому?

К.М. Н'е.

На го́лому ле́жав?

К.М. Дава́ли ска́терти́ну.

Що́ робили́ поті́м з то́ю ска́терти́ною?

К.М. Та ви́прали́ та й вс'о́. І схова́ли.

Бі́ля го́лови по́кійника ста́вили го́рнятко́ зі́ свяче́ною водо́ю чи́ ще́ що́сь, на́пріклад, ку́сок хлі́ба?

К.М. Ну, то н'е. То с'вашче́ник кро́пи́в йї́го, йак пра́вив пара́стáс. А по́т'ї́м кро́пи́лом йу́го́ пукро́пи́в.

Хлі́би́ які́сь пе́кли до́ пара́стáсу?

К.М. Та пиклі́, бу́ пуху́ро́н.

с. Асманиця Перемишльського повіту

Ті хліби несли до церкви священикові чи роздавали людям?

К.М. Та до церкви носіли.

Скільки мало бути таких хлібів?

К.М. Йак то?

Ну, два хліби чи три?

К.М. А то залéжит, йак типéр. А куліс' удін крúтлий хл'іп.

І все?

К.М. І вс'о.

Чи давали якісь подарунки тим, які несли труну?

К.М. Н'е.

Ніхто не давав?

К.М. Н'е.

А поминки у вас справляли?

К.М. Справл'áli.

І за Польці справляли?

К.М. За Пóл'шч'і і типéр.

Поминки були відразу після похорону чи, може, на дев'ятий день?

К.М. Н'е, н'е, п'іс'л'а пухурóну. А йак хтос' ни ма́йе зв'ідки, ту там вже ни рóбит тих густі́н'ів.

Казали, що за Польці поминок не робили.

К.М. За Пóл'шч'і ни б́уло ни дéв'іт', ни сóрок.

А після похорону були поминки?

К.М. Пóхорон, по похорóн'і почастувáli т'і л'úди, котр'і́ї служіли.

А там тóго ни б́уло – ни дéв'іт', ни сóрок.

І річних служб не було?

К.М. Там хто хт'ів, ту за р'ік спумі́нав.

Які страви готували на похорон?

К.М. Куліс' б́или д́ужи стрáви тик'і́ї б'ідн'і́ї. Зна́йте, казáli все: ма́чка, пир'і́х, сир.

Мачка і пиріг.

К.М. Ма́чка, пир'і́х, сир, гур'і́лка.

І все?

К.М. І вс'о.

Чи було коливо?

К.М. Йак то?

Коливо.

К.М. Улі́ва?

Ні, коливо. Так називалася страва.

К.М. Н'е.

Таке щось, як ку́тя.

К.М. Н'е, в нас тóго не б́уло.

Першу шлюбну ніч де спали?

К.М. Та вже там, де треба було: чи в чолов'яка, чи вдома.

Може, в стодолі?

К.М. Н'є.

У хаті спали?

К.М. В хат'ї. Та то залéжи, кулі вис'іл':а було: чи зимá, чи вóс'ін'.

Вас одягали в коморі чи в хаті?

К.М. В хат'ї, в хат'ї.

А коровай пекли в молодіи чи в молодого?

К.М. В молодого.

А у вас вили вінці?

К.М. Так.

Скільки короваїв пекли у молодого?

К.М. До молодіи і до с'вапчénика.

А для молодого не треба було короваю?

К.М. Та там йу вдома шос' с'ї лишіло, то вже лишáли.

Пекли окремий коровай для священника, окремий для молодіи?

К.М. Та.

А коли їли коровай?

К.М. Ну, стáвили, йак йшли дрúжби, нéсли два курувайі: удін дл'а мулудіи, а удін дл'а с'вапчénика, то ду цéркви.

Коровай залишали священникові тоді, коли шлюб брали?

К.М. Залишáли. А той рускрайували та́йакби йу прик'інц'ї вс'оїи гу-
стіни, круйїли той курувай, шо принéсли в'т чулов'їка.

Коровай ділили після того, як молоду завили, чи до того?

К.М. Н'є, п'їс' л'а вже густіни.

Після всієї гостини, вже як переспали?

К.М. Н'є, н'є. Та було там ше шос' на стул'ї, áли дубáвили курувай, і
вс'ї брали куштували.

*На чому завивали молоду: на діжі, наприклад, в якій тісто замішували на коро-
вай, на лаві, на кожусі?*

К.М. То ше було за Австр'її. А тэра в нас...

А за Австрії на чому сиділа молода, коли її завивали?

К.М. Ну, та там клаáli пудúшичку малén'ку.

Подушечку?

К.М. Так. Вішита, йак вунá си вішила, то подúшичку.

Там було пір'я?

К.М. Там муглі бúти п'їрйа, муглі бúти в'інчики?

Всередині в подушці?

К.М. Та.

А що робила молода з вінчиками?

К.М. Ну та пот'ім муглі йїх спаліти.

Чи зберігала молода свій вінчик?

К.М. Йа знайїу, то йакшчò вунá пот'ім йїу н'ічò ни рускázувала.

А ви собі вінчики не вили, як виходили замїж?

К.М. Та ми вїли, áли так казáли: “Во, йак пумрé, дасте на гóлову, в по́душц'ї”.

Той вінчик?

К.М. Так.

Той вінчик мїг бути в подушцї вмерлого?

К.М. Так.

Жінки чи чоловіка?

К.М. Вс'ім – і ж'ін'ц'ї, і чулув'їкуви.

А може, покійникові ще давали хлїб за пазуху?

К.М. Н'е. Х'їба на цвїнтар, йак ішли ду н'òго там помолїтис'ї, кусòчок пáски пуложїли на гр'їш.

На Великдень клали паску?

К.М. То в'їтчитáли на цвїнтари, в йакїйс' ден'.

Але у Великодні свята читали у вас на цвинтарї?

К.М. В Великòдні. П'їс'л'а во Великден', на дрúгий, пёрший, дрúгий, трéтий ден' читáли по грòбах.

До Провїдної недїлі це робили?

К.М. Та.

Кусочок паски клали на грїб?

К.М. Та.

А може, на могилах снїдання робили, якийсь обїд?

К.М. Н'е, в нас тòго ни бóло.

А першого листопада що робили?

К.М. С'в'їчку с'в'їтіли.

І все?

К.М. І все. Ну і заставл'áли грубї пёрет пёршуго листупáда, шуб бóв гáрний, а с'в'їчку с'в'їтіли.

Коли вродила жінка дитину, особливо перше дитя, то приходили до неї гості, жінки?

К.М. Та в'їтáли йї, цук'їр несли, бóлку, хтòс' в'їтáв грòш'ї. Áли пёршуйе – так цук'їр, бóлка.

А пироги пекли?

К.М. Н'е.

Приходили родичі, замїжні жінки чи незамїжні?

К.М. Н'е, н'е, то муглі дрúшки прив'їтáти, ма́ма, йак був на бóц'ї. Та свуйї, знайòм'ї.

Надсяння: традиційна культура і побут

Чи похресники відвідували своїх хресних батьків у якесь свято?

К.М. Н'є, то бивало, йак приходило і ден' народжен':є.

Тільки так?

К.М. Та.

А може, перед Різдом?

К.М. Ну то то залэжит, йак'і хто запросіли.

Вони мали йти спеціально до своїх хресних батьків.

К.М. Бат'ки хресних прусіли: “Прийд'іт ду мене на с'вата”. “Кумá, кум, прийд'іт ду мене на с'вата”.

Тоді вони несли щось зі собою?

К.М. Несли. Моїи мами кумá, йа памйатайу, ту прийшла ду нас на Вил'ійу, ту принэсла кут'у, принэсла сўшу.

Що таке суша?

К.М. Ну йáпка сух'і. Губі і вур'іхи, суш. Во, прийшла на Вил'ійу.

Із родинного альбому Володимира Ференца, кінець 1930-х років

Село Святе

Ярославського повіту, нині – Республіка Польща

Інформатор:

Анна Василівна Муха (далі – А.М.), 1931 р. н.

Записала Леся Хомчак 9.01.2008 р. в с. Грімне Городоцького р-ну

Як у вас називали вагітну жінку?

А.М. Гру́ба каза́ли на не́йї.

Як називали: “роди” чи “пологи”?

А.М. Ро́ди. Ро́дит, п’шла́ роді́ти.

Чи були різні назви для початку й кінця вагітності?

А.М. Н’и, то йак йу такво́ буде роді́ла.

Як називали породілля?

А.М. Вроді́ла.

Як називали, якщо стався викидень?

А.М. Зроні́ла.

А якщо дитина народилася мертва?

А.М. Ну та ма́ла ме́ртву, неживу́.

Кого кликали приймати роди?

А.М. Ба́бку. Бі́ла така́ ба́бка, ну, закли́кали ба́бку, ну вона́ там шос’ там вчі́лас’ і. Ну і ба́бка приході́ла і там бі́ла ко́ло не́йї. А йак йакас’ бі́ла г’рша́ б’іда́, то по л’ікар’и, по до́хтори йі́хали.

Чим платили цій бабці?

А.М. Ну та йак’іс’ гро́ш’і дава́ли.

Чи можна було відвідувати, поки дитина неохрещена?

А.М. Ході́ли.

Як називали обряд відвідування?

А.М. Ну та там п’шла́ подиві́тис’ і. Там до ма́лого чи до ма́ло́йї: “Йду с’ і там поді́ва’у до них”.

Що несли?

А.М. Ну та шос’ дес’, хл’і́б, цу́к’ер, там так’е́ шос’, мо́же, дес’ там ма́те́р’ію йак’у́с’. Йакес’ би на пе́ле́н’ку.

Коли робили хрестини?

А.М. А хресті́ни бу́ли, а во ні́н’ і вроді́ла, а за два дн’ і вхресті́ли та й фс’о.

Як казали: “хрестини” чи “кстини”?

А.М. Хресті́ни, хресті́ти диті́ну.

Надсяння: традиційна культура і побут

Як називали хрещених батьків і скільки їх було?

А.М. Куми. Йак біли там йак'іс' славн'іш'і чи там п'ізн'іши христіни робіли, ну то брали четверо кум'ів, шестеро кум'ів, то біло б'іл'ше кум'ів. А йак б'ідне, то п'ішов в б'удний ден' охрестів і фс'о. Ну та куми треба біло.

Як називали: “хресна мама, хресний тато” чи “кум, кума”?

А.М. Кум, кума. А йак там д'іти, то там казали хресна мама, хресний тато. А тоті казали...

Як хрещені називали дитину?

А.М. Похреснык. Хресна дон'ка.

Що дарували куми на хрестини?

А.М. Крижма. Та во метир б'ілого полотна чи нав'іт' і такоґо.

Як казали: “хрестити дитину” чи “тримати до хресту”?

А.М. Понеслы хрестыти. Во п'ішлы хрестыти дитыну. Ну та тоті там з родыни то принесли там йак'ус' матер'ію, ну та фсе шос' принесли, з порожними рукамі не йшлы, но фсе шос' там брали.

Чи кликали на гостину?

А.М. Н'и, так'і біли богат'іш'і, то коґос' там клікали з родыни котрыи, а так'і б'ідн'іш'і, там кум, кума.

Як називали ту гостину?

А.М. Христіни.

Чи робили якусь гостину одразу після народження дитини?

А.М. Та де. Вроділас'і, завинули і бабка п'ішла. А до того, а до хресту то несла бабка. Бабка несла дитыну, так, до хресту несла бабка.

І одразу породілля йшла на вивід?

А.М. На в'ыв'ід йшла аж за сорок днів тотá мама сама. Бабка йуж н'и, бабка йно до хресту несла.

Як називали дитячу купіль?

А.М. Купати дитыну. Нарихт'уй води купати дитыну.

У чому купали?

А.М. Нецк'и так'і. Деревйін'і нецк'і.

У що сповивали дитину?

А.М. Пелен'к'і, завині ф пелен'ку дитыну.

Які пісні співали малій дитині?

А.М. Та так'і тоті “Котк'і два”, колысков'і, тоті, шо колысати дитыну, співайе ййі.

Як називали маму, поки вона годує дитину грудним молоком?

А.М. Вона йі даіє ц'іц'к'и, вона ше даіє ц'іц'к'и.

Як називали позаашлюбних дітей?

А.М. Найдух.

А ту жінку, що народила позаашлюбну дитину?

А.М. Завытка.

Які були іграшки?

А.М. А во йак'ї забавк'ї. То зробили л'ал'ка зо шматк'и, лашк'ів. Дит'ячих забавок так'їх ни було колыс'. Там хто йак робів. Во тако корыто, дали четверо пол'чок і так йїхалы. А так ти вóзики, то б'ыли шче. Дехто так'ї, то купував вóзик. То б'ыли вóзик'и, ни кол'аск'и, йно вóзик'и.

Із родинного альбому Володимира Ференца.
с. Торки, кінець 1930-х років

Село Сколошів

Ярославського повіту, нині – Республіка Польща

Інформатор:

Катерина Миколаївна Заплатинська (далі – К.З.), 1923 р. н., переселена 1945 р. в с. Олександрівку Луцького р-ну Волинської обл., з 1948 р. проживає у Львові

Записала Леся Хомчак 11.08.2008 р. в с. Кривчицях (нині – одна з вулиць м. Львова)

Як у селі називали вагітну жінку?

К.З. Беремна, гру́ба.

А як називали жінку, яка народила позашлюбну дитину?

К.З. Зав'їтка. То ще й́акос' іна́кше казали, но йа забу́ла.

Як називали позашлюбну дитину?

К.З. Казáли, во то най́дух. Во то най́дух так'їй нидо́брий, во. Казали най́дух нидо́брий, во.

А чого не можна було робити вагітній? Як треба було оберігати майбутню дитину?

К.З. Ну, на по́хорони ни мо́жна бу́ло [їти. – Л. Х.], до вмирло́го. Ни мо́жна би́ло дві́гтис' і ф шпа́ри йа́кийіс', зыво́вка, мо́гла́ бу́ти, на во́чи йа́кас' хо́ра дити́на. То на то́го, во́гон' йак бу́в, шо́б с'і не за́лапала. Ой, горы́т. Фс'о вже пропа́ло, чо́рна йи. М'їй йак с'і вроді́в Вло́дик, йа так'ї ході́ла Вло́дком, то би́ли пе́рш'і м'іс'ац'і, йак в нас на Воли́н'у то бу́ло, йак при́шлі і на робо́ту бра́ли. Йа с'а збира́ла до це́ркв'и, і дума́ю: “Ой Бож'и, іду́т”. А йа, н'їби йа шос' ро́бїю, і хап, н'їби шнуру́їю си тувó м'їж нога́ми, а́ли по́тім сп'їмну́лапси, до́бре, шо но́ги м с'і фч'їпі́ла. І так'ї фт'ї́кла. Йак с'і Вло́дик вроді́в, бу́в мил'їц'їне́р і фс'о, на ноз'і. А́ли то так ни бу́ло бага́то, шо в'їн ви́р'іс з то́го, шо нимá знаку́. І вла́патис' і н'і за шо. За так'їми л'удми́, шо котра́ беремна, ни к'їда́ти за н'ов. Нидо́бри. Во п'їшла во, і такво́ шос' зи зло́ст'і ци сі́л' нира́з к'їда́ли, то йи нидо́бри, то ни тре́ба тако́їе, то тре в:а́жати. І йак вна при́йшла биреме́на, ваг'їтна чи йак там, гру́ба, то тре би́ло да́ти, йак шос' просы́ла, чи по́жы́чити чи шо. В нас так'їй би́ли, шо хт'ї́ли. “А, йа йду, ми́н'і му́с'ит да́ти”. Фс'і с'і бо́йа́н, би йїм ми́ш ни по́їла. “Ой, ф ха́т'і ми́ш бу́ла, кому́ йа шо ни да́ла, кому́ йа шо ни да́ла”. То ф ха́т'і ми́ши бу́ли.

Які були назви жінки на початку вагітності та наприкінці?

К.З. А шо вна скóро вроділа, по вес'іл'у, та? А вна ше давнó бұла грұба. Би шл'уб ни брáли, йáкби ни бұла грұба.

А як називали жінку, яка вагітна місяць, два, три?

К.З. Н'ічó, бїло знáти, шо вона вже грұба хóди.

А як називали жінку наприкінці вагітності?

К.З. Бұде роділа та й фс'о.

Чи якось називали жінку, яка народжує багато дітей? Можє, казали щось образливе?

К.З. А-а, йа знайу, тут в нас тóго ни бұло, во м'їг казáти, во тáйак л'óшка наробіла, во йак свин'á рóди.

Як називають дитину, яка народилася семимісячною?

К.З. Недонóшене.

Як у вас називають: “роди, пологи” чи по-іншому?

К.З. Вроділа вже, вна вже скóро бұде роділа.

Чи якось називали породіллю?

К.З. Н'и.

Хто приймав пологи?

К.З. Но, залéжыт. Бáбк'і бұли. Просыли бáбк'і стар'і.

Чи вони мали освіту?

К.З. А хто йогó. Вона бáбка, вна ходіла по бабáх та й то.

Як запрошували повитуху?

К.З. “Ход'іт, бо бұде роділа, а шо йа бұду робив”. А м'їй старшый сын, то так'і бáбка прыйшла. То вже на Волін'у бұло.

А у Сколошеві бабка щось із собою приносила?

К.З. То йа тóго ни знайу.

Одразу купали дитину?

К.З. Тадé. Бұло багáто акушérк'ів. Але бұли і бáбк'и. Бáбк'ів бұло багáто, та.

Чи запрошували бабку на хрестини?

К.З. Прыходіла бáбка. Казáли “бáбц'і на кáпц'і”.

А коли так казали?

К.З. А йак булі христ'їни. Вна булá прóшына, запросыли йї, бáбку тре просыти, і пус'м'їйáлис'і зáтим: “Бáбц'і на кáпц'і, бáбц'і на кáпц'і”.

І давали йї грошї?

К.З. Та давáлы йї. Та л'ўди там.

Повитуха навідувалася до породіллі?

К.З. Н'и. Та моглá прийтї, подывілас'і, йак с'і чўє чи то.

У Сколошеві святкували родини, народження дитини?

К.З. Н'и.

Чи можна було відвідувати дитину, поки вона нехрещена?

Надсяння: традиційна культура і побут

К.З. Н'и. І дитину не тре біло на́в'іт' надв'ір. “То, – каже, – вна ше нехрєпчена, нема шо винос'іти”. Хто прыходив, то прыходив, з ч'їмос' прыходив. А во йак О́рист род'івс'і, ту прыйшла Павличка, прыйшла прынєсла пл'ашку в'іна. Шо то іше? То ми йі з'ара вз'али за кума. Вна біла хрєсна ма́ма.

Що треба було дарувати на хрестини?

К.З. Шос' тре біло не́сти. Мо́жна і солотк'є, так'є во. Треба́ було солотк'і.

Хто запрошував кумів?

К.З. Та́то ход'ів.

Скільки осіб запрошували за кумів?

К.З. Кум'ів, йак де хто брав. Кум і кума́, то йє пра́вил'но. А бра́ли і пу дв'і кум'і́ було, два кумі́. І дв'і па́ри, і йидна́ пара. На́в'іт і три па́ри.

А від чого то залежало?

К.З. А йа зна́йу? Фс'і бра́ли.

Як називали гостей на хрестинах? То всі були куми?

К.З. Кум був п'єрший і кума́ п'єрша. Так, но ше с'в'ашчєник дру́гих, було́ дв'і па́ри, то в'ін ше ка́зав то́жи, в'іпомина́в, шо то ше йє кумі́.

Що приносили на хрестини хрєщені батьки?

К.З. То́жи так'є шос'. Йа зна́йу? Цу́к'єр не́сли і там кон'а́к чи там шос'. Фс'о не́сли во.

А крижмо?

К.З. Крижмо́ му́с'іло бу́ти.

Що робили з крижмом?

К.З. А во йак хрєст'ів малу́, то кла́ли на малу́, на дитину́ то крижмо́. С'в'ашчєник хрєст'ів, та. Крижмо́ то так.

Чи якісь обряди здійснювали, коли приносили уже охрєщену дитину до хати?

К.З. Н'и.

Чи запрошували гостей на гостину? Як саме?

К.З. Ну кля́кали раз. А п'ісл'а це́ркви, то “Заход'іт до ха́ти”. Фс'о.

У чому купали дитину?

К.З. Не́цках.

Колиска чи люлька, колисати чи люляти?

К.З. Ко́льска. “А будє́м там, поко́льши”. “Ой, л'у-л'у́л'у”, – с'п'іва́ли там так.

Як називали процес годування дитини грудним молоком?

К.З. “Ти дай дити́н'і ціцк'и, нех с'є, воно́ голодне. Н'ім то п'ід'кормі́, йак пла́кало”. Ото́ так'є бу́ло.

Як називали жінку, що годує чужу дитину?

К.З. Н'і́йак. Мо́йя ма́ма, нив'і́стка ма́ла і ма́ма ма́ла, і вна п'ішла́ до

м'іста, то ма́ма годува́ли її, а йак ма́ма мо́йа п'ішла́ до м'іста, нив'істка тиж, йак там пла́кало, то дава́ли, і той.

А якщо мама ползе, наприклад, при родах?

К.З. Ну то вже ко́рм'ят' дити́ну, молоко́ б'ир'у́т. Ну типе́р то молоко́ в л'іка́рн'ах ма́йут.

Які колись були дитячі іграшки?

К.З. Іграшк'и? Ой, так'ийі н'и, йак типе́р. Тара́кавк'і фс'ак'ийе, дерев-л'ан'і тара́хала. Та во тут тако́йе зу́бчате колесо́, тут така́йа пла́ночка, і коли́ крути́ти, то тийе зу́би кру́т'ац'с'а і то тр'ішчы́т. Качк'і так'і, то кри́лам'і тойво́, а то малы́йі пха́ло. Качка́ бу́ла, а ту пха́лы, а ти кр'ы́ла такво́ тра́скали. То був так'ийі той во, і два колеса́, то с'і круты́ло і ти ма́ли дро́тик'і, то с'і в'ід'сува́ло, а потім – трах. Тра́хали.

А ляльки?

К.З. Так'их л'ал'ок ни бу́ло. За те́би то ше бі́ло, бу́ли л'ал'к'и. Во м вз'ала ху́стку зв'ину́ла, зв'ину́ла, во нав'єрха зав'ину́ла – л'ал'а йе. Л'ал'а, л'ал'а.

І хлопчикам давали ляльки?

К.З. Ой, фс'ім, абі́ но спок'ий бив. Во типе́р би сти п'ішла́ на стрых, одна́ тіл'ко в нас бу́ла, бо ми тіл'к'и ма́йем одну́, шо там тих л'ал'ок йе. Бог зна́йе, шо то йе. Де тото́ колы́ хто знав? Йа йак до шкóли ішла́, фступáлам до сус'іди, бо йа д'ужи л'уби́ла д'іти, то пороби́лаам йім тийе л'ал'к'і, то йа м д'іста́ла до́ма, бо йа с'а ни хт'іла вчы́ты, тіл'к'и д'іти ба́вити.

Із родинного альбому Володимира Ференца.

Драматичний гурток при читальні. с. Сколошів, 1941 рік

Село Фредрополь

Перемишльського повіту, нині – Республіка Польща

Інформатор:

Павліна Степанівна Назаревич (далі – П.Н.), 1929 р. н.

Записав Михайло Глушко 15.07.2004 р. в с. Радохинцях Мостиського р-ну

З якого села вас переселили?

П.Н. Фредрополь.

Ви назвали своє село ще якимось інакше.

П.Н. А то так було дес' двоїе селá. Курманич'ї зára, но, пліла р'іка.

Яка ріка?

П.Н. А йа ни знайу, йак вунá с'ї називáла. Та мóжи, й зналам, а типér ни памйатáйу. Но називáлас'ї там йакóс', бу йа знайу, йак бóла в'їйна, йа шо бóла ше так дитїнов, і йїхала машїна, во салдáти. Машїна п'їт л'їс, і машїна... Пув'їв, жи то був такий н'їмиц Фрédро і в'їн хт'їв збудувáти м'їсто, бу там така р'ївнинá.

Скільки кілометрів від вашого села до Перемишля?

П.Н. Дванáйц'ї бóло.

Як ваша мама готувалася до Першої вїлїї? Чи у вас казали Святий вечір?

П.Н. Та С'вйатїй вéc'їр.

Святий вечір чи Вїлїя?

П.Н. Вил'їя, Вил'їя.

Які страви мама готувала?

П.Н. Та вунї варїли кóт'у, капóсту, гурóх, піруги, гóлубц'ї, во, та й шо такóго. Та й б'їл'ше.

Узвар готували?

П.Н. Йак'їй? Шо то значїт?

Напїй з яблук сухих.

П.Н. Во, во, во.

Як це називалося у вас?

П.Н. Йáпка сух'ї варїли, áли с фасóл'ов. Йа тувó, ми варїли с фасóл'ов.

Як це називали?

П.Н. Та, пéвне, йáпка сух'ї.

Квас у вас варили?

П.Н. О, і квас.

Називали “квас” чи “узвар”?

П.Н. Квас. Квас був і з губами, мач'інку во тик'у во, називали мач'інка з губами. Во тик'і.

Скільки мало бути страв?

П.Н. Дванайц'і. А чи б'уло, то йа ни знайу, но і казали, шу дванайц'і.

Чи пекли до вечері хліб?

П.Н. Пиклі хл'іп і п'ончики смажили, бу йа пам'ятайу.

Пончики були на яйцях чи пісні?

П.Н. Н'е, давали йейка.

Давали до муки яйця?

П.Н. Так, давали, м'ісіли во.

А до пирогів давали яйця?

П.Н. Давали і той, і йа пам'ятайу, жи хували вс'е. Д'ідн'а встали, ми ше спали, а вуни пиклі. Спиклі, забрали.

Скільки мало бути хлібів?

П.Н. Та то ск'іл'кло в п'йецу с'і вл'ізло. Там тот'у струшл'у...

Струшлю обов'язково робили?

П.Н. Струшл'у, так.

І маківник пекли?

П.Н. Та пиклі, пиклі, хто мав мак, ту пиклі мак'івник'ів. А тик'е, йак тип'ер во пл'ацки р'іжн'і, та то тад'е. Хто тот'о знав!?

Які страви подавали на стіл першими і які страви першими їли?

П.Н. П'ерши гур'ох, п'от'ім кап'уста, а п'от'ім йуш к'ут'і, піруги, то р'ешта так'оїе.

І зараз так їсте?

П.Н. Так, так.

Горох перший їсте?

П.Н. П'ерши давали гур'ох, бу в'ін, б'ула кул'еда, с кул'едав, п'ерши.

Що таке кул'еда?

П.Н. В ц'еркв'і жи давали так'і булочки с хрестиком.

Це на Периу вілію?

П.Н. Так. Круй'лос'і тот'у кул'еду, й тип'ер так, і то с'і круй'ло. П'ерши гур'ох куптував, ч'існак.

Часник їли першим?

П.Н. То йак с кул'едав р'азом. Кул'еда і ч'існак з'арас.

А потім їли горох і капусту?

П.Н. А п'от'ім гор'ох і кап'уста. П'от'ім квас і п'от'ім йуш т'і вс'і ст'рави.

Кутя була останньою?

П.Н. Здайс'і, шу то к'ут'а б'іла устан'а.

Їсте кутю останньою?

П.Н. Йімо устатн'у і піруги устан'і.

Надсяння: традиційна культура і побут

А першою була коляда з часником?

П.Н. Так.

Коляду пекла собі кожна господиня окремо?

П.Н. Н'є, н'є, то с'вйапч'єник то пус'вй'єпчував, то с'вйапч'єник. І то розно́шували або в ц'єркв'ї то да́вали.

За́раз цього не розносять?

П.Н. Рузн'ос'їт'.

А за Польщ'ї як було?

П.Н. А за Полшч'ї ту то в ц'єркв'ї да́вали.

На Першу в'їлію ст'їл чимось накривали?

П.Н. Накрив'али і да́вали п'їт сп'їт с'їну.

На весь ст'їл?

П.Н. На вес' ст'їв с'їно, а п'от'їм накрив'али уб'р'усом, йакій хто мав. І ше там стру́шл'у тот'ї і хл'їп, бу той хл'їп ма́ма ту ше да́вали два хл'їб'ї чи три так на к'їпу. А йа то...

Не робите?

П.Н. Н'є.

Той хлїб ма́ма не перев'язувала пов'їслом?

П.Н. Н'є, н'є. Не перев'язували, н'є.

Може, на Рїздво цей хлїб купали у воді або ще щось робили з ним?

П.Н. Н'є, н'є, нич, нич.

Вмивалися перед тим, як сїдати до вечерї?

П.Н. Вмив'алис'ї. І мулїтву м'овили вс'ї р'азом і доп'їру с'їда́ли, поблаго-слов'їв т'ато нас вс'їх: “Жуб'ї ви ду др'угого р'оку вс'ї здур'ов'ї жїли, дучика́ли, здур'ов'ї бїли”. Во і так с'ї публагослов'їли і с'їда́ли йїсти.

А перед вечер'єю йшли до стайн'ї?

П.Н. Пу вич'єри.

Після вечерї?

П.Н. Пу вич'єри ду ст'айн'ї. Во б'ра́ли то хл'їп і худ'обу...

Годували?

П.Н. Годув'али.

Хлїб зі стола б'рали?

П.Н. З'ї стола́, з'ї стола́ б'ра́ли хл'їб і да́вали худ'об'ї то вич'єру.

Кожн'їй худобин'ї?

П.Н. К'ожн'ї худ'об'ї, хто к'їл'ко там мав, тут'о да́вали.

Може, був якийсь окремий хлїб для худоби?

П.Н. Н'є, хл'їб, йа п'ам'ятай'у, жи б'ра́ли з'ї стола́.

У вас стелили солому на підлогу?

П.Н. Стел'їли, йа й ше тип'єр ст'єл'у.

Хто заносив солому до хати?

П.Н. Та ст'арш'ий, т'ато.

Що робили, коли розстеляли солому?

П.Н. Та н'ічогó. Сказáли “Христос родивс'і” і ростеліли, а ми гоніли, скакáли.

А скакали для чогó?

П.Н. Та так йакòс' бíло, і першу н'іч с'і спáло. Спáлисмо на т'ім, на сулòм'і.

У вас ще був сніп. Як його називали?

П.Н. В нас тòго д'ідуга називáли.

Д'ідуга?

П.Н. Так, áли ми то шос' ни давáли тòго.

Не клали того дідугу?

П.Н. Н'е, в нас то чос' н'іхтò.

А в селі?

П.Н. В сил'і ставл'ели, ни в кòжн'і хáт'і, во так дехтò.

З якого збіжжя робили дідугу?

П.Н. З жíта.

З останнього, що нажали, чи з першого?

П.Н. Тò тиж ни скáжу.

Дідуга прикрашали, наприклад, віночком якимось або ще чимось?

П.Н. Н'е.

Може, окрасць хлїба пхали за його перевесло?

П.Н. Н'і, положіли го в кут, і в'ін так стуйáв аж ду Нувòго рòку.

Перед тим, як сїдали до вечері, тато не кликав когось на вечерю, наприклад, Мороза, вовка?

П.Н. Н'е, н'е.

Може, покійних предків?

П.Н. Нич, но митáли во кут'у. Йак йуш кут'у смо йіли, ду пувáли. Áли тòжи, шо к'іл'ко к'іп врòдило чи шос'.

Чому стільки мало врòдити?

П.Н. К'іл'ко шо пристáне ду пувáли пшиніц'і, ту т'іл'ко к'іп мáло с'і врòдити.

Кіп збіжжя, так?

П.Н. Так.

То кутю таки останню їли?

П.Н. Певно, шо остáн':у. Áбо піроги устáн':і.

З чим у вас робили пироги?

П.Н. Та во тиж варіли і з йáблук, і с капúстойу, і з грéчкойу, йак хто м'іх.

Після вечері зв'язували ложки?

П.Н. Звйáзували.

Хто зв'язував?

П.Н. Татò'. Хто стáрший звйáзував і кáжи: “Чийес' дубіток с кúпи, а муйé дукúпи”.

Надсяння: традиційна культура і побут

Тато в'язав ложки чи пастух?

П.Н. Та́го.

Страви з'їдали чи трошки залишали?

П.Н. Таде́, та лиші́ли.

Для чого залишали?

П.Н. Та́ бу вс'о́го ни з'їли.

А може, казали, що прийдуть душі покійних предків?

П.Н. Мо́же, йа там шос' ни паміята́йу вже то́го. Шос' то́го ни паміа-та́йу. А типе́р йа то́го, то́го ни ро́бл'у.

У вас заводили до хати якусь тварину на Першу вілію або на Різдво?

П.Н. Не́, то не́ [було. – М. Г.].

Може, коня чи пса?

П.Н. Не́, не́ко́го.

Що робили на Різдво?

П.Н. Ну та шо ро́біли? Був в це́ркв'ї, пузбира́лис'ї, п'їшли вс'ї ду це́ркви. С це́ркви поприхо́дили, с'не́їда́ли і во, тико́йе во.

А колядувати ходили?

П.Н. І кул'адува́ти, по́т'ім на це́ркву хо́дили, а во д'їти пу сил'ї худі́ли кул'адува́ти.

Що вам давали за те, що ви колядували?

П.Н. Куп'ї́йки, гро́ш'ї.

Булочки не давали?

П.Н. Не́, гро́ш'ї. Х'їба́ хто мав йа́пка. А д'їти с'ї тим ще л'ї́пши т'ї-шили, не́ш чим.

Коли виносили діду́гу з хати?

П.Н. На Но́вий р'їк.

Як це було?

П.Н. На Нуві́й р'їк, пу Нув'ї́м ро́ц'ї худі́ли. Кутр'ї́ї хло́щ'ї при-їшли пе́рш'ї – і му́луті́ли і во.

Де молотили?

П.Н. В ха́т'ї. І то по́т'ім му́ло́ли чи шос', жу по́т'ім с то́го ру́бі́ли на Йо́рдан' хре́стики пу двиро́х.

З того зерна, що діду́гу молотили, робили потім хрестики?

П.Н. Так, так бу́ло в нас кулі́с'. А типе́р то́го нима́.

Це у вашому селі. А тут?

П.Н. Ми то́го ни ро́бимо, мо́же, де хто і ро́бит зу ста́рших.

Як називали тих хлопчиків, що приходили вранці на Новий рік?

П.Н. Ну та ти дума́йеш, йа паміата́йу.

Може, казали "наву́літники"?

П.Н. Ну та, наву́л'ї́тники назива́ли, так.

Вони з самого ранку приходили?

П.Н. Зра́на, зра́на, так, шу ще ми спа́ли.

Навулітники посівали?

П.Н. Пос'івали, мали з'і субов і пус'івали. Йакóй вуні то гувуріли: “Сій-с'а-радїс'а жіто-пшпінїц'а і вс'ака папшніц'а”. Но і с'їйали то.

Тринадцятого січня ввечері варили пироги?

П.Н. Рано.

Пироги варили на Новий рік, так?

П.Н. Так. Мòже, де в кугò.

А з чим були ті пироги? Може, з сиром?

П.Н. Та йак хто мав. А йак зимòйу, ту там ни бóло сїра.

Сїр збирали до того часу, спеціально тримали.

П.Н. Йа знáйу, чи там тотò тримáли?

Але на Новий рік були пироги?

П.Н. Бóли, бóли, то така бóла мòда.

Який би день не був, навіть пісний, а пироги мусили бути?

П.Н. Так.

Дїдугу виносив з хати тато чи навулітники?

П.Н. Тадé, то тáто. Пòт'ім вінесли та й вс'о.

І жлопці молотили?

П.Н. Та.

Вони мали спеціальні палиці?

П.Н. Та вуні йшли внучї та й бóли с павкáми.

Потім була ще Друга вілія...

П.Н. Так, Йардán.

Такі самі були страви, як на Першу вілію?

П.Н. Так'ї сам'ї.

А до худоби ходили тоді?

П.Н. Ходїли, ходїли, то все. То йуш так бóло, шо худїли тиш пу вичéри, п'їшли ду стáйн'ї, там дáли йїсти і тутòй пуробїли.

Коли витеребили дїдугу, що робили зі снопом?

П.Н. А йа ни памїятáйу, тòго йа вам ни скáжу.

Якщо дїдугу вимолотили, то на Ѓордан вже не було снопа?

П.Н. Н'е, йуш не бóло.

Кажуть, що пекли якїсь щедраки. Що це таке?

П.Н. А йа знáйу? Йа ни скáжу. Ми то шос' ни.

Кажуть, що щедраки давали худобі їсти на Ѓордан.

П.Н. Мòжи, йакрác, йа ни.

У вас цього не було?

П.Н. Йа тòго ни памїятáйу.

А чи обв'язували у вас дерева?

П.Н. Убвїязували. Тов сулòмов, шо с хáти брáли, і убвїязували.

В який день це було?

Надсяння: традиційна культура і побут

П.Н. Та, певно, пу с'вйётах з'ара.

Дідугу виносили на Новий рік. А солому?

П.Н. А сулому гет аш ду Йордану.

До Йордану?

П.Н. Так. Йа ни знайу, йак типёр йе.

А коли ви ще були малі, до якого часу солому тримали?

П.Н. То з'ара пу с'вйётах... То с'і курило і тото пузбир'али, то знóшу-вали з'ара.

Чи ходили у вас на свята переодягнуті хлопці і дівчата?

П.Н. Худ'іли.

Як їх називали?

П.Н. Циг'ани. На р'ізвйён'і с'вйёта.

Цигани?

П.Н. Так, то так жид'і чи шос' то такóйе назив'али, шу с'і перед'ів'али.

У що переодягалися?

П.Н. Та во так маск'і б'рали і шо-небут', так'і кожух'і. Ну і так худ'іли.

Що вони робили?

П.Н. Зб'ітки.

Чи ст'ивали, колядували?

П.Н. Кул'адув'али, кул'адув'али пу дур'оз'і, зайшлі, там де ду кутó зайшлі, жу с'і пугуст'іли.

То як їх називали?

П.Н. Циг'ани.

Дівчата ходили щедрувати на Другу вілію?

П.Н. Так, на Другу в'іл'ію.

А ви знаєте хоч одну щедрівку?

П.Н. “П'уйдем ми ду него, зашчедруймо йуму, даст нам кват'ірку пши-ніц'і чи пче там чуг'ос”. І так все то б'ило такóйе. Та д'іти...

Як казали?

П.Н. “Д'айти, д'ад'ку, пирога́, бо вас в'оз'му на рога́”. Чи йак'ос, йак'ос' так'о говор'іли.

Це діти ходили?

П.Н. Так.

На Новий рік?

П.Н. На Нувий р'ік.

Чи на Різдо?

П.Н. Н'е, то абó на Йордан', абó на Нувий р'ік.

Як дівчата ворожили, щоб вийти заміж?

П.Н. Приклайкали пса, п'уби пес йів. Чийу скóрше з'ів, той с'і скóрше мав видава́ти чи тотó.

Що казали, якщо пес з'їв, а дівка не вийшла заміж?

П.Н. Та йа йу..., н'ічого ни казали. Во йа тиш так: пес з'їв, а йа ни вийшла зам'іш. Ну і шо зрóbити? То йе суд'ба.

Така вже ваша доля.

П.Н. Така дól'а. Ви знайете, йа таквó ни знайу, чи вам інтересно.

Цікаво, цікаво.

П.Н. Йак б́ула д'івчиноюу, та молодóйу пгче, і казали в нас л'уді: хто си шо подумайе на велико́йе с'віэто, так му с'і сповніт.

На велике свято?

П.Н. Так, так му с'і і сповніт. І йа, с'огóдн'і субóта, завтра – Вели́кден'. Йа гада́йу, ниха́й ми с'і присніт, чи йа с'і відам, бу йуш в ста́рших ро́ках, чи йа с'і відам, чи йа с'і ни відам. Так, і снит ми с'і, жи йа йду тувó в по́ли, а мо́йі... так'і ср'і́бн'і-ср'і́бн'і, а со́нци на пулу́дни. І йде той, йден такий вал'іда, в'ін без руки́ був, і ка́же: “Павл'інка, де ти за́ра йдеш?” А йа гада́йу: “Ну та х по́ли, на рубóту”, – кулгосп йу був. – “А чо так п'ізно?” А йа ка́жу: “Та відиш, шу п'ізн'іше, йак нікули”. І в'ін п'ішов. Йа бі́лаам с'і вирну́ла, бі́ло, мо́же, і фа́йн'і. В'ін п'ішов, і йа п'ішла́. А йа йду, а так л'іс далéко. Де йа п'іду: так л'іс далéко? А́ли йде хло́пиц йакійс', а той, шу ду ме́не хóдит. Те-пéрка йа му пув'ім, би с'і жині́в, бу йуш чис, би с'і жині́в. Ми так духóдимо, мо́жи, йак в'ін ду ме́ни духóдит, йак ду... А л'ід з ро́ва вихóдит і нам дорóгу перетина́йе. І хло́пиц счес, і д'іт счес, а йа сама́ дал'ше йду. І йа за́рас казала, жу вс'о, жи йа с'і йуш ни відам.

Вам таке наснилося?

П.Н. Насні́ло, так.

Що обов'язково вари́ли на Сиропусну неді́лю?

П.Н. Йа шос' ни памйта́йу. Та шо хто мав, та вари́ли.

У цей день не прив'язували “колодку” тим дівкам і хлопцям, які довго не одружувалися? Чули про таке?

П.Н. Йа то ни чу́ла, ни знайу.

Кажуть, що треба було полоскати зуби в якийсь день.

П.Н. Йа шос' ни памйта́йу.

В останній тиждень перед Великим постом робили весілля?

П.Н. Н'е.

Чому?

П.Н. То йуш бі́ло п'іст. А пéрет пóстом?

Перед постом.

П.Н. Пéрет пóстом, так, робі́ли. Пéрет пóстом, так, а йуш пóт'ім в п'іст, ту н'е, то йуш ни робі́ли.

- Як називається неділя напередодні Великодня?*
П.Н. Пров'ідна́.
Ні, Провідна неділя після Великодня.
П.Н. Кв'ітна́ нид'іл'а.
Що ви тоді святите?
П.Н. Бас'ки.
Що ви робите з тими баськами?
П.Н. Вуні́ ше стуйа́т.
Де стоять?
П.Н. Йак пус'в'ітіли, та й ше в хат'і йе.
Що робили з тими баськами, якщо була якась хвороба?
П.Н. Йа ни зна́йу, що хто ро́бит, но йа так трима́йу. Но йак виган'а́-
йес'і пер́ший рас куро́ву па́сти, ту с'і н'ов бйе, благослова'а́т.
Як благословлять?
П.Н. Та во, шуби́ бу́ла здуро́ва, шуби́ с'і па́сла до́бри, во і тико́йе.
А "Отче наш" говорите перед тим?
П.Н. Н'е, н'е.
Не говорили ніколи?
П.Н. Н'е.
Як називають четвер перед Великоднем?
П.Н. А, Вели́кий четве́р, пйа́тниц'і.
Чим вечеряли у Великий четвер?
П.Н. Йа ни памйа́та́йу то́го, чи там р'іжніц'у йаку́ робі́ли, чи ни
рубі́ли.
Кажуть, що дехто їв пироги.
П.Н. А во во, так.
Як було?
П.Н. Так, так, варі́ли піро́ги в читве́р. Так, так, так, в читве́р в:́ечир,
л'у́ди йі́ли. І то типе́р так вар'і́т пиро́гі.
І дехто постив аж до неділі?
П.Н. Та йа зна́йу, чи по́стили, чи в читве́р т'іц'ко зварі́ли і з'і́ли?
Але у Великий четвер вари́ли пиро́ги?
П.Н. Так, варі́ли пиро́гі, так.
І в цьому селі також роблять?
П.Н. Ро́бйат, так. Тепе́р во т'і мулу́де, н'і.
Так роблять старші люди?
П.Н. Ста́рші. Так, тик'і ше то.
Чи примовляли щось у вас, коли замішували на паску?
П.Н. Йа вам ни ска́жу, бу то тиж ни памйа́та́йу то́го.

Яку завбільшки паску колись пекли?

П.Н. О, та п'аски так'ї велик'ї пеклі, йак той т'аз'ік.

А в чому пекли?

П.Н. В п'й'єцу, в п'й'єцу.

В н'єцу? Але такої посудини не було.

П.Н. Б'уло. Б'ули так'ї пат'єл'н'ї і кр'угл'її. Б'ули, бу йа п'ам'ятайу. Д'али ми с'в'їт'ити, ін'о каз'али зан'єсти. А н'аша п'єрк'ва там б'ула на гор'б'очку, і то п'аска йак ми вп'ала, пукатал'їгалас'ї і во, а йа дава'ї п'лакати: “Йой, та шо б'уде, ми нагада'ли, та'їа п'аска втуп'їла”. А'ли пунт'їла, вла'палам.

У воду вона впала?

П.Н. Так. І вла'палам ту, шо вп'ала.

У що завивали паску, коли несли святити?

П.Н. В хуст'їну.

У хуст'їну чи в обрус?

П.Н. В хуст'їну, в йак'ус' так'у хуст'їну б'їлу так'у л'ожит.

Що ще несли святити?

П.Н. Та й'айка, кубас'а, ш'їн'ка, сир, ма'сло.

Хрін.

П.Н. Хр'їн і с'їл', о'цит.

А свячену воду брали зі собою?

П.Н. Н'є.

Ви фарбували яйця? Як вони називалися?

П.Н. Писанк'ї.

Скільки чистили яєць, щоб святити?

П.Н. А йа ни, дво'їе чи тр'о'їе, а йак'ос' так. Та йак хто хт'їв.

Коли приходили з церкви, чи обходили хату з паскою?

П.Н. Ну та худ'їлос'ї, і приход'їг тип'єр, гада'лос'ї: “Хр'їст'ос' воскрес'!”

А довкола хати?

П.Н. Н'є, т'їл'ко, йак с'в'їг'ат во'ду на Йордан'.

То що?

П.Н. То об'ходжу'їут довк'ола х'ати.

З водою?

П.Н. Так, так. Укр'опл'уйут довк'ола.

Можє, б'їгли з освяченою паскою додому чимдужче?

П.Н. Б'уло, б'уло.

Не казали, що тоді буде кращий урожай?

П.Н. Ни зна'їу.

Що, можє, б'їльше вродиться зб'їжжя?

П.Н. Ну то шо йа ни чу'ла.

З чого починали сніданок на Великдень?

Надсяння: традиційна культура і побут

П.Н. Та з яйц'є.

Перше яйце було, так?

П.Н. Пёрши яйцэ. І паску с'вйачэну.

Першим пробували яйце чи паску?

П.Н. Так, то йу разом круй'лус'і і б'ралос'і с'вйачэнойі то, рас там яйцэ, рас паску.

А що робили зі шкаралупами з писанок?

П.Н. Та во мит'али на гр'эди, ш'уби б'или кв'іти.

Щоб квіти родили?

П.Н. С то'го повирост'али кв'іти. То йак йак'ос' назив'али маруна чи йак'ос' т'і кв'іти с'і назив'али. Йу зап'імну'ла.

Щоб виросла маруна?

П.Н. Так, так, так.

Чи носили писанку в поле?

П.Н. Н'є, н'є.

Не клали в полі?

П.Н. Н'є, в нас н'є. В нас йно на Зил'ен'і с'вй'ета во май н'ос'іт.

Майносять на поле?

П.Н. На по'ли. Там пх'айуг, май'ет по'ли.

А для чого майти поле?

П.Н. А йа не зна'йу, на йак'у то пам'ятку, що май'ат х'ати і на по'ли.

А на кладовище ходили?

П.Н. Ну ай'агже, худ'іли.

І брали зі собою паску?

П.Н. Ни пам'ята'йу то'го тиш.

Чи можна було йти паску після заходу сонця?

П.Н. Шос' то'го ни зна'йу руск'азувати.

Чи залишали шматок паски до Провідної неділі?

П.Н. Ну ай'агже. Залиш'али, та.

А залишали на цілий рік малесенький шматочок паски?

П.Н. Н'є. То'го ни б'уло.

Що брали з собою в поле, коли йшли перший раз сіяти?

П.Н. Ну та во'ду с'вйачэну.

Лише воду?

П.Н. Во'ду і вс'о. Абу та'йак вусен'і ву т'ерас с'і с'і'є, ту на Сп'аса с'і с'в'ітит пшин'іц'у, ж'іто і то с'і бер'є в по'ле, в м'іш'ок.

А як було за Польщі?

П.Н. І за П'ол'пч'і так б'уло.

І за Польщі святити пшеницю, жито, а потім їх брали сіяти?

П.Н. Так, с'і'яти.

У вас на обжинках робили якийсь вінець?

П.Н. Робіли, робіли.

Як виглядав вінець: круглий чи якийсь інший?

П.Н. Н'є, ни кру́глий, а такво́ па́ру куло́с'ів в кúпу і плéли.

Як косу?

П.Н. Так йак ко́су і такво́ .

Що з тим вінцем робили потім? Де він лежав чи висів?

П.Н. В'ін вис'ів, по́кі ни с'вйа́тіли го. С'вйа́тіли на Спа́са.

На Спа́са?

П.Н. Так, на Спа́са го ус'вйа́тіли.

А потім його теребили?

П.Н. Теребіли в м'ішку.

І що з тим зерном робили?

П.Н. Зерно́ рус'іва́ли, а тото́ пшени́ц'у... А солóму на хрест і на то по́ле, де с'і́яли.

З соломи з того вінця робили хрест на самому полі?

П.Н. Так, і гру́дом накрі́ли.

Так робили, якщо сіяли восени. А що робили, якщо сіяли навесні?

П.Н. Пус'вйа́тів тото́, м'ішо́к трóшки скро́пів, та й вс'о.

У деяких селах кажуть, що лишали шматок паски і клали в мішок, з якого зерно сіяли.

П.Н. В нас то н'є.

Коли тато йшов орати перший раз, він щось брав із собою?

П.Н. Йа ни памйа́тайу, де йа зна́йу шо. Та н'ічо́. Найн'а́ли ф'ірма́на, ф'іров пуйі́хали, а мо́же, шо бра́ли.

Чи молилися перед тим?

П.Н. Н'є, н'є.

Не молилися?

П.Н. Ну та йак но става́ли, йак до рубо́ти, ту все: “Го́споди Бо́же, до-помо́жі”. То йе так дотипе́р. Йа типе́р тиц, йак ста́йу на робо́ту, гада́йу: “Го́споди Бо́же, допомо́жі ми́н'і?”.

Якщо помирала стара людина, у що її одягали?

П.Н. Та вбіра́ли хто шо мав. Вс'о в чи́сте.

Що давали покійникові на “другий світ”, щоб він міг узяти зі собою?

П.Н. Та шо дава́ли? Йа там зна́йу, шо дава́ли; хто шо ворожі́в, шо дава́ли.

Наприклад, якщо чоловік кутив, то давали йому лопьку.

П.Н. Мо́жи, йакра́с. Ми... ту тика́ біла чар'івни́ц'а, ту гада́ли, с'і диві́ли в тру́ну, ту да́ли ка́рти йі, но́жик, жи с'і п'ідр'і́зала.

Ножик?

П.Н. Но́жик, бу с'і п'ідр'і́зала.

Надсяння: традиційна культура і побут

Як підрізалася?

П.Н. Ну та підр'ізалас'і. С'вйашчэнік ішо́в спув'іда́ти йі, бу д'іти прив'єли, а йно пув'іли, жу йе с'вйашчэнік недалёко, вунá вз'áла но́жика і підр'ізала шійу.

Вона була чарівниця?

П.Н. Казáли, жи вунá бу́ла чар'івніц'а.

Дали йі ножик і карти?

П.Н. І ка́рти, так, жи вм'іла.

Кажуть, що декому давали хліб?

П.Н. Та мо́же, й дава́ли.

А у вас такого не було?

П.Н. В нас то́го, йа ни зна́йу чи дава́ли хл'іп.

На чому лежить покійник?

П.Н. Йак?

На що клали його, коли він помер?

П.Н. В ха́т'і на стул'і.

На стіл щось стелили?

П.Н. Стелі́ли суло́ми тро́хи і убру́с, те, прустіра́ла.

І що потім робили з тією соломою?

П.Н. Палі́ли.

Де?

П.Н. Йа ни зна́йу, де палі́ли.

Ви батька ховали?

П.Н. Хова́ли.

То де ви палили солому?

П.Н. Йа хува́ла, то бу́ла така б'іда́, та то та́то не ма́ли, не ма́лам, то ше ни зложі́ли н'і вбра́тис'і, н'і н'ічо́го. Во так пухорони́ли. В нас ше такий бу́в с'вйашчэнік до́брый.

Коли виносять покійника з хати, то кладуть під поріг сокиру?

П.Н. Так.

А під стіл клали щось?

П.Н. Та кла́ли там, йа ни зна́йу, шо то йако́йес', шо то кладу́т.

Це було на похороні?

П.Н. Та, і змо́вила мо́літву і ни вста́не. Ка́жи: “Л'ўди, п'ідийм'іт н'і”. Л'ўди йі п'ідн'єли, а вунá гада́йе: “Ві́дите, л'ўди, ми в'ітпов'іда́йе-мо самі́ за се́бе”. – Ка́же: “Кулі́с' йак ма́лисмо, но́ги те́ра вс'єх бу́л'єт, – ка́жи, – ми кулі́с' хуруні́ли, – ка́жи, – тру́па, – ка́жи, – чи там в панчо́хах, чи там, – ка́жи, – тик'і та́пки ші́ли с капел'ўх'ів, тако́йе, а тип'єр купу́йут ме́шти, вбува́йут, вд'іва́йут, – ка́жи, – а теп'єр вс'о впа́ло на нас, на но́ги”.

с. Фредрополь Перемишльського повіту

Не можна було ховати покійника в мештах?

П.Н. Н'і. Кáже: “А типéр во хува́йут, купу́йут мéпшти, а йім там т'éшко, гада́йут, худі́ти і тéра вс'о впáло на нас”, – кáжи.

В якому селі це було?

П.Н. В Зорóтовичах*.

М. Г. В Золотовичах?

П.Н. Н'е, в Зорóтовичах, то за М'іженц'óm**.

І кáже: “Во і типéр хпáло вс'о на на́ш'і нóги”.

Треба померлому капці шити?

П.Н. Кáпц'і абó в панчóхах но і приві́єзували т'і нóги дукúпи. А кáже: “А типéр н'е, купу́йе мéпшти”. І кáже: “Тéра хпав вс'о на на́ш'і нóги”.

Із родинного альбому Володимира Ференца. Жниці. с. Сколошів, 1939 рік

* с. Зоротовичі Старосамбірського р-ну Львівської обл.

** с. Міженець Старосамбірського р-ну Львівської обл.

ПРЕДМЕТНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛКАЖЧИК

(ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ)

Баба-повитуха 72, 73, 93, 144–151, 165, 200, 246–248, 353, 485, 487, 555, 556, 559

Батіг/бич/канчук 70, 87, 114, 115, 130, 134, 294, 471, 529

Батько/гато 78, 80, 85, 88–90, 93, 96, 98, 126, 127, 130, 146–148, 150, 159, 160, 163, 171, 180, 187, 196–198, 207, 210, 211, 214–217, 221, 222, 225, 226, 230–232, 237, 239, 240, 244, 245, 247, 257, 277, 278, 284, 287, 301–303, 305–307, 312, 320–322, 324, 326–328, 345, 348, 358, 360, 367, 377, 379, 385–387, 396–399, 402, 404, 408, 409, 412–414, 416, 420, 434, 437, 442–445, 450, 451, 460, 461, 464, 466, 468, 483, 484, 488, 489, 393–495, 508, 509–514, 517–523, 537, 540, 541, 548–550, 560, 564–567, 573, 574

Біб 397

Бояри 81, 83, 154, 155, 183, 317

Брама 86, 158, 159, 186, 322, 324, 409, 427, 511, 515, 529

Брат 78, 80, 83, 84, 88–90, 146, 160, 164, 165, 174, 181, 185, 186, 197, 324, 358–360, 367, 384, 402, 404, 437, 461, 466, 471, 522

Вагітна 72, 73, 143–146, 198, 245, 246, 471, 480, 484, 485, 489, 555, 558, 559

Вареники/пирогои 95, 98, 102, 106, 112, 113, 117, 123, 124, 126, 127, 129, 132, 135, 136, 138, 203–206, 212, 217–221, 230, 235, 236, 238, 242, 255, 256, 266, 269, 301–303, 331, 354–356, 372, 375, 391, 392, 419, 420, 446, 448, 475, 476, 478, 493, 496, 507, 509, 512, 513, 516, 520–522, 527, 536–539, 541, 544, 549, 562, 563, 565, 567, 570

Вдівець 346, 388, 416, 425, 432

Вдова 246, 247, 277, 322, 405, 416, 418, 422, 425, 436, 463, 464, 504

Вечорниці 277

Взуття 84, 87, 140, 151, 163, 169, 170, 228, 229, 262, 319, 322, 323, 388, 405, 418, 455, 467, 468, 476, 480, 487, 515, 559, 574, 575

Віз/підвода/фура 71, 130, 141, 160, 161, 164, 188, 196, 222, 276, 292, 294, 323, 326, 342, 346, 381, 397, 420, 424, 431, 471, 527, 528, 573

Вікно 74, 76, 99, 139, 150, 186, 193, 199, 235, 243, 253, 254, 276, 284, 295, 324, 338, 355, 358, 371, 372, 432, 434, 462, 469, 480, 488, 497, 499, 542, 545

Віл 138, 420, 548

Вінець/вінок 78–80, 108, 109, 119, 130, 133, 138, 139, 155–158, 165, 166, 173, 175–177, 179, 192, 194, 197, 219, 221–223, 231, 269, 292, 297, 298, 300, 306, 307, 316, 319, 320, 323, 324, 340, 344, 347, 349, 358–360, 363, 364, 367, 374, 388, 394, 401–403, 416, 417, 421, 422, 425, 426, 428, 430, 433–435, 444, 449, 457–459, 462–464, 477, 480, 482, 498, 500, 501, 503, 505, 509, 519, 541, 549, 550, 552, 553, 565, 572, 573

Вогнище/вогонь 212, 268, 270, 287, 292, 293, 336, 393, 394, 398, 452, 517

Вода

з дитячої купелі 248, 556

мертва 74, 75, 170, 229, 312, 338, 480

питна 118, 145, 158, 167, 191, 197, 271, 299, 305, 306, 308, 309, 333, 350, 351, 409, 410, 416, 437, 440, 455, 515, 531, 532, 564, 571

свячена 86, 93, 97, 101, 105, 111, 113, 120, 135, 146, 147, 160, 186–188, 205, 208, 209, 213, 217, 228, 230, 236, 237, 241, 244, 263, 267, 278, 280, 281, 288, 289, 294–296, 305, 306, 312, 350, 353, 356, 357, 372, 373, 388–390, 393, 397, 414, 419, 429, 446, 451, 453, 457, 466, 475, 476, 478, 482, 483, 486, 489, 490, 508, 516, 523, 528, 534, 535, 542, 549, 550, 571, 572

Ворога 404

Голубці 95, 98, 124, 126, 127, 132, 190, 191, 203, 206, 233, 252, 255, 272, 282, 288, 318, 384, 415, 443, 512, 513, 534, 562

Горілка 72, 73, 82–84, 91, 135, 154, 155, 159, 161, 163, 184, 185, 229, 239, 242, 265, 292, 293, 299, 308, 314, 317, 318, 322, 325, 329, 330, 340, 347, 368, 369, 399, 400, 409, 412, 413, 415, 424, 427–433, 436, 438, 440, 441, 445, 449, 460, 464, 465, 467–469, 472, 473, 499, 501–503, 509, 513, 521, 525, 529

Город 218, 238, 243, 262, 266, 305, 306, 308, 338, 359, 387, 389, 403, 434, 459, 474, 514, 518, 542, 572

Надсяння: традиційна культура і побут

Господарські знаряддя і предмети побуту 80, 82, 108, 151, 210, 284, 288, 294, 299, 327, 342, 440, 484, 517, 531, 543

Гречка 98, 124, 132, 190, 191, 266, 318, 332, 347, 368, 372, 415, 440, 461, 472, 525, 536, 538, 565

Гриби 95, 98, 112, 127, 129, 132, 203, 213, 242, 251, 255, 266, 282, 288, 443, 495, 536, 537, 554, 563

Грім 220, 282

Гроші 73, 78–80, 83, 89–91, 94, 108, 133, 147, 148, 151, 156, 157, 164–168, 174, 175, 178, 186, 189, 192, 193, 199, 200, 206, 223, 229, 232, 243, 246, 247, 279, 319–321, 323, 324, 328, 329, 360, 378, 386, 398, 405, 408, 424, 429, 433, 439, 443, 455, 463, 469, 481, 486, 487, 501, 510, 522, 533, 542, 553, 555, 559, 566

Груба/кухня/піч 72, 73, 79, 94, 97, 103, 125, 150, 155, 191, 199, 221, 236, 237, 242, 256, 258, 280, 281, 295, 298, 308, 317, 318, 320, 328, 347, 376, 383, 397, 401, 406, 407, 410, 423, 432, 435, 436, 451, 454, 460, 461, 464, 467, 476, 496, 503, 510, 512, 530–532, 545, 546, 563, 571

Двері 73, 82, 83, 87, 88, 91, 92, 99, 110, 114, 115, 131, 146, 150, 164, 187, 189, 195, 206, 235, 240, 248, 264, 282, 293, 320, 361, 375, 380, 428, 446, 453, 469, 477, 502, 513, 515, 519, 524, 535, 566

Демонологічні персонажі 99, 126, 209, 210, 212, 228, 235, 297, 298, 393, 394, 397, 448, 449, 453, 497, 515, 517, 518, 520, 538, 565, 569, 573, 574

Дерева фруктові 90, 112, 128, 207, 260, 287, 333, 363, 371, 390, 410, 444, 445, 455, 456, 473, 506, 513, 514, 532, 533, 567

Деревце весільне 81–84, 340, 363, 368, 405, 409, 410, 423, 424, 465, 469

Діжа/діжка 115, 384, 407, 408, 410, 504, 532, 546, 547, 552

Домовина/труна 75, 76, 228, 229, 240, 339, 340, 481, 482, 491, 543, 551

Дружба 70–72, 77, 79–81, 85–88, 114, 115, 122, 148, 153, 154, 157, 161, 164, 165, 179–183, 186, 188, 192, 195, 225, 226, 316–318, 320–323, 326, 330, 340, 341, 358, 361, 367, 404, 405, 408, 409, 412, 414, 424, 426, 437–439, 463, 466, 468–472, 502–504, 524, 529, 530, 552

Дружка 70, 77–80, 85–88, 115, 148, 153, 154, 157, 160–162, 164, 176–180, 182, 183, 185, 188, 189, 191, 192, 194, 225, 226, 317, 318, 321, 323, 326, 327, 329, 340, 341, 348, 349, 359–362, 365, 366, 401–404, 421, 424, 426, 428, 433, 434, 438, 439, 461, 463, 468–470, 487, 501, 505, 529, 530

Жито 96, 109, 126, 134, 151, 221, 223, 249, 256, 258, 298, 299, 306, 307,

354, 357, 370, 376, 378, 385, 386, 396, 419, 444, 448, 450, 451, 454, 473, 493, 494, 505, 509, 510, 518, 520, 533, 542, 550, 565, 567, 572

Жнива 107, 108, 116, 118–120, 130, 220, 222, 223, 231, 257, 299, 306, 370, 374, 377, 389, 419, 444, 450, 458, 459, 473, 506, 508, 509, 549, 550

Жорна 133, 207, 357, 540, 541, 545, 547

Зажинки 107, 108, 118, 222, 230, 259, 299, 374, 377, 385, 389, 419, 444, 450, 506, 549

Запаска 319, 353, 425, 480

Запусти 129, 135, 136, 335, 391, 448

Землеробство 106–109, 116, 118, 130, 133, 134, 144, 222, 230, 250, 261, 262, 277, 278, 281, 294, 306–308, 335, 338, 370, 373, 374, 377, 388, 389, 419, 420, 444, 450–452, 478, 493, 494, 509, 520, 549, 550, 572, 573

Зерно 96, 102, 109–111, 116, 119, 128, 133, 160, 162, 207, 208, 222–224, 230, 235, 241, 243, 260–262, 280, 281, 283, 294, 295, 321, 335, 353, 370, 373, 375, 376, 378, 385, 387, 388, 414, 429, 437, 443, 452, 454, 456, 474, 475, 493, 494, 497, 505, 506, 509–511, 519, 523, 528, 566, 573

Зілля 75, 85, 93, 106, 168, 270, 271, 281, 284, 309, 310, 335, 389, 394, 447, 453, 459, 476, 477, 481, 486, 491, 498, 517, 518, 519

Злодійство 346

Зять 85, 93, 163, 198, 383, 460, 461, 465, 467, 502

Їжа, харчування 70–74, 76, 77, 81–83, 87–89, 95–99, 101–104, 107, 108, 111, 112, 115, 117–127, 129, 131, 133–139, 147, 149, 151–153, 159, 160, 163–165, 172, 175, 176, 181, 184–186, 188–191, 195, 199, 203–205, 207, 209–221, 224–230, 232–242, 244, 246, 247, 251–253, 255–258, 261, 263, 264, 266–269, 272, 276, 278–286, 288, 289, 291, 294–297, 301–305, 308, 309, 314, 316–321, 326, 331, 332, 334, 335, 345, 353–357, 361, 362, 366–370, 372, 374, 375, 379, 382, 384, 385, 387, 390–392, 395, 403, 407, 409, 414, 416, 419–421, 437, 440, 443, 445, 447, 448, 451, 453, 468, 472, 475, 478, 487, 496, 497, 504, 507, 510, 512–514, 516, 525, 533, 534, 536, 537, 541, 545, 547–549, 551, 553, 555, 560, 562, 563, 565, 566, 571, 572

Капелюх/шапка 78, 108, 134, 180, 222, 285, 294, 307, 308, 320, 362, 378, 381, 387–389, 412, 413, 415, 419, 433, 441, 453, 467, 478, 481, 494, 524, 528

Капуста 95, 98, 102, 104, 112, 123, 124, 131, 165, 191, 203, 213, 227, 229, 233, 242, 255, 256, 266, 272, 273, 282, 283, 301, 302, 332, 338, 356,

Надсяння: традиційна культура і побут

367, 440, 443, 468, 472, 476, 493, 496, 498, 507, 512, 525, 536, 537, 541, 544, 562, 563, 565

Картопля 98, 102, 112, 123, 132, 165, 190, 191, 262, 266, 273, 298, 302, 318, 347, 368, 461, 472, 478, 496, 498, 536, 538

Каша 165, 191, 244, 255, 301, 367, 440, 472, 525, 527, 551

Квас 95, 98, 112, 124, 127, 131, 203, 212, 213, 233, 242, 251, 266, 272, 282, 283, 301, 302, 332, 536, 537, 541, 562, 563

Кінська упряж 141, 142, 416

Кінь 97, 100, 110, 130, 134, 138, 141, 142, 161, 178, 222, 230, 236, 258–260, 262, 294, 301, 303, 305, 326, 335, 342, 349, 373, 382, 388, 391, 392, 416, 419, 420, 425, 450–452, 471, 508, 511, 512, 517, 527, 528, 537, 540, 548, 566

Кожух 84, 87–89, 114, 121, 163, 178, 189, 226, 239, 325, 333, 352, 362, 365, 383, 402–405, 407, 412, 413, 415, 416, 421, 427–430, 436, 441, 442, 449, 464, 467–470, 476, 502, 503, 520–522, 528, 529, 532, 552, 568

Комора 115, 121, 184, 225, 227, 232, 239, 240, 294, 360, 366, 383, 397, 401, 402, 408–410, 414, 415, 422, 427, 430, 433, 436, 452, 459, 465, 471, 499, 505, 509, 510, 520, 521, 525, 552

Корова 79, 112, 117, 118, 138, 140, 145, 158, 174, 209, 210, 213, 214, 218, 219, 242, 252, 257, 258, 266, 268–270, 281, 284, 285, 292–295, 301–303, 308, 315, 316, 355, 356, 369–371, 387, 391, 393, 394, 420, 446, 447, 449, 452, 453, 457, 475, 476, 481, 486, 498, 506, 507, 511, 512, 516–519, 537, 542, 545, 548, 570

Коровий 70, 71, 114, 120–122, 152, 153, 175–178, 185, 189, 190, 224, 225, 227, 238, 316, 317, 326, 330, 347, 349–351, 366–368, 384, 402, 405, 406, 408–410, 413, 416, 417, 422–427, 434–437, 439, 441, 443, 464, 470, 503, 504, 523, 526, 527, 529, 532, 552

Коцюба 406, 407, 423, 533, 546

Крашанка 395, 420

Кривий ганець 191, 192, 194, 198, 227

Крісло/стілець 71, 80, 121, 143, 158, 165, 176, 178, 187, 192, 238, 327, 366, 402, 404, 407, 415, 416, 427, 462, 489, 532

Кум/кума/куми 73, 94, 148–151, 199, 200, 247, 350, 449, 487, 554, 556, 560

Кутя 98, 104, 111, 124, 127, 132, 203, 204, 210, 211, 233, 234, 241, 242, 256–258, 264, 283, 286, 288, 297, 301, 302, 356, 374, 375, 384, 385, 443, 475, 496, 497, 512, 516, 533, 534, 536, 537, 562, 563, 565

Лавя/ослін 113, 127, 225, 238, 312, 339, 366, 383, 404, 408, 462, 480, 503, 521, 541, 543, 550, 552

Ліжко/постіль 75, 94, 167, 196, 199, 204, 328, 414, 431, 505, 506

Лопата/лопатка 97, 125, 214, 258, 318, 406, 423, 435, 461, 482, 498, 503, 512, 521, 522, 530, 532, 533, 546

Льон 136, 265, 266, 275, 291, 295, 320, 360, 361, 402, 421, 440, 443, 447, 454, 486, 501, 517, 533, 542

Мак 105, 132, 165, 166, 176, 191, 214, 234, 236, 256, 262, 272, 294, 300, 335, 389, 447, 448, 453, 512, 518, 542, 563

Мама 75, 78, 80, 81, 85–90, 92–95, 98, 113, 114, 124, 126, 136, 138, 145, 147–151, 153, 159, 160, 163, 166, 173, 174, 177–181, 187, 188, 193–198, 212, 214–216, 221, 222, 225–227, 230, 231, 239, 240, 242–244, 247, 248, 257, 264, 277, 301–303, 306, 312, 315, 316, 319–327, 331, 332, 337, 341, 342, 345–348, 350, 351, 355, 358, 360–362, 365, 367, 377, 379, 385, 396, 398–400, 402, 404, 405, 408, 409, 412–416, 418, 421, 429, 430, 432, 433, 434, 437, 441, 442, 444, 446, 449, 450, 460, 461, 464, 466–468, 471, 476, 480, 481, 483, 484, 488, 489, 495, 498, 500, 502, 503, 507, 508, 512, 517, 518, 520, 522, 523, 527, 528, 530, 554, 556, 560–562, 564

Молитва народна 309, 310

Молода/наречена 69–71, 77, 78, 80, 81, 85–89, 91, 92, 114, 115, 121, 122, 152, 153, 156–168, 175–189, 192–196, 224–227, 238, 239, 316–327, 330, 348, 350–352, 359, 361, 363–365, 368, 396, 400, 402, 403, 405, 407–418, 421, 422, 424, 426, 427, 429, 430, 433–436, 438–441, 461–472, 480, 499–504, 520–531, 552, 553

Молодий/наречений 69–72, 79–89, 91, 93, 121, 122, 152–154, 156, 157, 159, 161, 163, 164, 166, 168, 174, 175, 178–181, 183, 185, 186, 189, 192, 193, 196, 224, 226, 239, 316–318, 320–323, 325–327, 330, 348, 350–352, 361, 363–366, 383, 400, 403–405, 409, 411–416, 418, 424, 426, 427, 429, 430, 432, 433, 435, 436, 438–441, 461–470, 499–504, 520–530, 552

Музика/музики 91, 92, 136, 164, 165, 181, 184, 195, 321, 324, 329, 346, 352, 358, 367, 423, 498, 509, 526

М'ясниці 253

М'ясопущний тиждень 101, 102, 129, 135, 265, 448

Невістка 80, 87, 88, 90, 93, 125–127, 144, 153, 163, 164, 167, 170, 193, 195, 198, 227, 239, 305, 327, 328, 341, 365, 366, 411, 414, 431, 440, 450, 460, 462, 465, 467, 470, 471, 502, 503, 505, 521–524, 528–530, 560, 561

Надсяння: традиційна культура і побут

Нива/поле 80, 106–108, 116, 119, 126, 130, 133–135, 144, 151, 217, 218, 222, 230, 231, 236–238, 244, 258, 259, 262, 270, 277, 278, 294, 298, 299, 305–308, 315, 319, 359, 370, 371, 381, 382, 389, 397, 419, 444, 449, 450, 458, 459, 471, 478, 493–495, 499, 506, 508, 509, 517, 549, 550, 569, 572, 573

Ніж 72, 94, 105, 137, 165, 272, 316, 318, 330, 359, 434, 463, 573

Новолітник/посівальник 100, 101, 110, 113, 116, 128, 133, 206, 208, 223, 231, 232, 243, 262, 279, 280, 295, 304, 370–372, 378, 379, 386, 445, 473, 474, 493, 505, 506, 510, 511, 533, 534, 540, 566, 567

Обжинки 96, 119, 222, 223, 231, 306, 307, 457, 458, 509, 549, 550, 572, 573

Обрус/скатертина 96, 103, 115, 125, 214, 216, 227, 234, 237, 240, 258, 278, 284, 301, 302, 355, 385, 454–456, 475, 491, 494, 495, 510, 514, 529, 532, 538, 547, 564, 571, 574

Обрядовість календарна

весняна 105–107, 123, 129, 130, 134–137, 211–218, 220, 230, 235–238, 258, 265–269, 294, 298, 304, 305, 335, 356, 357, 369, 370, 381, 389–391, 393–398, 419, 420, 448, 451–453, 457, 477, 478, 517–520, 535, 542–549, 569–573

зимова 95–104, 109–113, 116–118, 122–129, 131–134, 156, 202–212, 231–235, 242–244, 249, 251–265, 267, 274, 293–296, 298, 299, 301–306, 331–333, 335, 354–356, 370–375, 377–382, 384–388, 390, 392, 443–447, 450, 453–457, 473–476, 493–498, 505–517, 533–543, 554, 562–569

літня 113, 118–120, 135, 138, 139, 218–220, 232, 269–271, 291–293, 306–308, 334, 335, 373, 374, 377, 382, 389, 394, 420, 444, 445, 447, 449, 450, 457, 458, 476–478, 518, 519, 549, 550, 572, 573

осіння 109, 187, 221, 222, 232, 249–251, 271–274, 389, 448, 450, 451, 453, 478

Обрядовість сімейна

весільна 69–72, 77–93, 114, 115, 120–122, 152–168, 173–198, 212, 224–227, 238–240, 315–330, 333, 346–353, 358–369, 382–384, 398–418, 421–443, 460–473, 498–505, 520–533, 552

похоронна 74–76, 113, 120, 139, 140, 168–171, 202, 227–229, 240, 241, 245, 311–314, 336–344, 477, 479–482, 490, 491, 519, 543, 550, 551, 553, 573–575

поминальна 76, 77, 113, 120, 171, 172, 212, 213, 216, 227, 234, 240, 241, 244, 257, 264, 344, 345, 390, 447, 478, 482, 483, 491, 492, 496, 513, 514, 538, 551

Родильна 72–74, 93, 94, 143–151, 162, 198, 245–249, 353, 417, 418, 484–489, 553–561

Овес 258, 278, 280, 299, 378, 381, 385, 448, 450, 456, 508, 509, 511, 512, 514, 518

Одяг 70, 73, 78–85, 87–90, 114, 115, 121, 134, 143, 147, 155–158, 162, 163, 165, 166, 169, 173, 175–180, 185, 192–194, 197, 222, 227, 239, 253, 297, 313, 319–321, 323, 325, 327, 339, 340, 347–349, 351, 358–360, 362, 363, 368, 383, 402, 424, 425, 438, 441, 464, 480, 500, 574

Паска 102–104, 123, 126, 135, 137, 214–216, 236, 237, 261, 267, 268, 278, 281, 304, 305, 334, 335, 356, 357, 390, 391, 395, 397, 398, 533, 545–548, 553, 570–573

Пастух 99, 111, 112, 118, 138, 218, 268, 269, 302, 334, 369, 394, 449, 475, 507, 534, 538, 539, 566

Перевесло 128, 207, 259, 260, 287, 302, 444, 445, 455, 495, 513, 514, 533, 565

Пиріг печений 70, 73, 81, 107, 124, 125, 132, 136, 181, 190, 191, 241, 266, 276, 318, 334, 335, 347, 368, 391, 392, 448, 461, 472, 497, 507, 512, 525, 536, 538, 551, 568

Писанка 136, 137, 217, 395, 396, 397, 398, 420, 571, 572

Підміна молоді 157, 322, 364, 427, 436, 464, 470

Піст

Великий 101, 102, 129, 135, 136, 172, 211, 213, 235, 265, 266, 448, 544, 569

Петрівський 292

Пилипівський/Різдвяний 251, 274, 356, 458

Повісмо/прядиво 289, 353, 357, 360, 361, 387, 402, 421, 422, 425, 439, 447, 476, 496, 564

Подарунок 73, 74, 78, 88, 89, 94, 148, 151, 166, 167, 178, 186, 193, 194, 199, 200, 217, 246, 327, 328, 353, 360, 376, 402, 480, 501, 523, 533, 551, 556, 560

Подушка 75, 121, 195, 227, 228, 239, 340, 341, 368, 383, 402, 415, 416, 436, 440, 471, 491, 523, 527, 528, 552, 553

Покритка 143, 144, 156, 168, 173, 200, 245, 347, 417, 418, 426, 442, 471, 472, 485, 489, 556, 558

Полазник 104, 211, 275, 334, 381, 391, 392, 449, 451, 539

Надсяння: традиційна культура і побут

Полотно/тканина 73, 78, 84, 94, 120, 139, 140, 147–149, 161, 168, 171, 178, 179, 188, 193, 196, 199, 227–229, 246–248, 312, 313, 328, 334, 338, 339, 360, 365, 366, 368, 400, 410–412, 430, 436, 437, 467, 471, 480, 488, 489, 501, 523, 531, 556, 560

Поріг 84, 88, 105, 127, 131, 145, 149, 153, 160, 163, 170, 187, 197, 199, 210, 226, 235, 240, 261, 267, 279, 288, 293, 294, 325, 354, 365, 369, 371, 387, 393, 399, 411, 413, 414, 417, 430, 437, 441, 452–455, 467–469, 481, 502, 503, 517, 518–524, 529, 543, 574

Посуд 89, 95, 98–100, 103, 122, 125, 127, 132, 133, 145, 151, 156, 158, 163, 166–168, 187, 192, 200, 203, 212, 213, 216, 221, 226, 234, 237, 241, 248, 257, 258, 264, 266, 270, 271, 284, 290, 302, 305, 316, 319, 325, 339, 346, 352, 360, 408, 409, 413, 415, 422, 423, 430, 432, 433, 437–440, 443, 447, 452, 453, 457, 468, 469, 471–473, 475, 479, 489, 495, 496, 498, 504, 507, 509, 512–514, 525, 527, 528, 530–532, 538, 539, 545–550, 556, 557, 560, 565, 571

Придане 92, 93, 164, 195, 326, 368, 470, 471, 527, 528

Прикраси 78, 177, 193, 316, 319, 354, 463

Продукти харчування 70, 80, 113, 124, 125, 132, 205, 213, 214, 235, 236, 263, 277, 295, 319, 357, 416, 422, 423, 440, 457, 493, 498, 504, 510, 515, 541, 545, 547

Птахи/птиця 69, 76, 90, 91, 110, 115–117, 128, 130, 131, 134, 137, 149, 151–153, 168, 174, 178, 195, 201, 204, 206, 220, 225, 238, 243, 247, 258, 260, 263, 279, 285, 295, 298, 303, 307, 312, 319, 320, 328, 332, 336, 355, 364, 366, 368, 371, 375, 378, 382, 387, 388, 397, 400, 435, 443, 444, 450, 454, 456, 471, 474, 484, 493, 495, 496, 504–506, 509, 510, 520, 525, 533, 535, 537, 541

Пшениця 102, 116, 119, 160, 162, 206, 221, 230, 242, 249, 256, 258, 262, 264, 277, 278, 283, 291, 301, 306, 307, 321, 322, 333, 350, 353, 354, 362, 373, 376, 378, 379, 381, 385, 386, 388, 398, 414, 419, 443, 448, 454, 456, 475, 493, 494, 497, 508–510, 518, 523, 528, 533, 540, 542, 550, 565, 567, 568, 573

Рушник 86, 161, 177, 179, 211, 324, 328, 347, 352, 364–366, 378, 383, 384, 401, 403, 411, 425, 427, 428, 433, 438, 440, 466, 503, 527, 528, 529

Сани 140, 141, 229

Сват 184, 185, 198, 330, 347, 383, 398–400, 426, 461, 531

Сватання 152, 173–175, 315, 382, 383, 398, 399, 432, 433, 460, 461, 498–500

Сваха 426

Свашка 69, 153, 154, 162, 183, 185, 194, 317, 318, 426, 427

Свекор 194, 198, 441

Свекруха 72, 90, 91, 154, 163, 198, 327, 351, 415, 416, 440, 441, 530, 531

Свина 97, 112, 118, 233, 258, 356, 391, 559

Свічка 75, 99, 100, 113, 184, 188, 256, 290, 309–311, 317, 337, 427, 468, 469, 477–479, 481, 487, 494, 553

Свята народні і церковні

Андрія 122, 205, 235, 253, 254, 275, 295, 454, 455, 515, 543

Анни 254, 276

Благовіщення 273, 535

Божого тіла 113, 299, 357, 394, 419, 459, 477, 478, 519, 520

Варвари 450

Василія 127, 128, 255, 258, 295, 296, 304, 451, 454, 456, 473, 514, 534

Введіння 211, 251, 252, 274, 275, 277, 381, 382, 392, 450, 458, 459

Великдень/Паска 102, 104, 106, 123, 134, 135, 137, 214–218, 237, 244, 261, 267, 268, 271, 278, 291, 300, 334, 346, 356, 397, 452, 457, 478, 483, 535, 544, 547–549, 553, 569, 571

Великий четвер/Жирний четвер/Житний четвер/Чистий четвер 102, 123, 135, 398, 545, 570

Великодній вівторок 172

Великодня п'ятниця 390

Великодня субота 135

Вербна неділя/Квітна неділя 105, 129, 213, 266, 293, 393, 447, 457, 517, 544, 545, 570

Водосвяття/Водохрещення/Йордан 97, 101, 104, 107, 112, 117, 128, 129, 134, 205, 208, 209, 234, 242, 244, 253, 254, 261–264, 267, 280, 287, 290, 294–296, 303–306, 331, 356, 357, 379, 390, 446, 456, 457, 475, 476, 495, 515, 534, 535, 537, 541, 542, 566–568, 571

Воздвиження Чесного Хреста 273

Вознесіння 298

Дмитра 172, 250, 251, 478, 483

Друга вілія/Другий святий вечір/Щедрий вечір 95, 101, 104, 111, 117, 124, 128, 131, 132, 208–210, 234, 235, 242, 244, 262–264, 280, 281, 288, 289, 296, 297, 305, 331, 335, 355, 356, 371, 379, 380, 381, 388, 446,

Надсяння: традиційна культура і побут

447, 451, 453–457, 474–476, 497, 507, 513–516, 534, 540–542, 567, 568

Зелені свята/Зіслання Святого Духа 106, 113, 118, 130, 139, 169, 172, 218, 219, 238, 269–271, 281, 405, 419, 447, 459, 477, 478, 483, 498, 518, 519, 549, 572

Івана Купала 139, 220, 270, 271, 291, 292, 448–450, 459, 476

Івана Хрестителя 253, 254, 264, 265, 290

Іллі 220

Катерини 254, 276, 454, 455

Коляда/Перша вілія/Святий вечір 95, 97, 100, 101, 104, 105, 109, 112, 117, 124, 128, 129, 131, 148, 202, 203, 210, 211, 223, 233, 242, 244, 252, 255, 256, 261–264, 267, 272, 278, 282, 283, 287–289, 293, 295–297, 299, 301–303, 331, 334, 335, 355, 356, 370, 375, 377, 379, 380, 381, 384, 385, 387, 394, 443, 446, 447, 451, 453–457, 459, 473–476, 478, 483, 493, 494, 496, 497, 505, 508, 511–516, 533, 534, 536, 538, 541, 543, 550, 554, 562, 564, 566

Коляда/Собор Пресвятої Богородиці 445, 446, 455, 458, 474, 495, 533, 534

Маковея 272, 389, 448, 453, 459, 518

Миколая 252, 299

Маланки 289, 514, 534

Михайла 249, 250, 273, 274

М'ясопусна неділя 211, 544

М'ясопусна субота 544

Новий рік 95, 100, 101, 104, 110–113, 116, 120, 122, 128, 132, 133, 138, 205–208, 211, 223, 231, 232, 234, 236, 243, 244, 255, 258, 262, 263, 278, 280, 285–287, 289, 290, 295, 296, 303, 304, 331–333, 354, 372, 375, 376, 378, 379, 381, 385, 386, 392, 445, 451, 454, 473, 474, 483, 493, 498, 505, 506, 510, 511, 514, 534, 540, 542, 543, 565–568

Петра і Павла 118, 138, 218, 219, 268, 269, 275, 285, 291–293, 308, 334, 382, 449

Пилипа 251, 274

Покрови 140, 187, 250, 251, 272, 273

Провідна неділя 217, 548, 553, 570, 572

Пушання 266

Різдво 100, 110–112, 120, 129, 131, 138, 211, 231, 232, 234, 239, 251, 254, 256, 258, 264, 277, 284, 287, 290, 291, 301, 303, 304, 333, 355, 356, 387, 392, 446, 496, 497, 534, 537–540, 548, 554, 564, 566, 568

Різдво Пресвятої Богородиці 109

- Середопістя** 266, 544
Симеона 450, 451
Сиропусна неділя 211, 235, 265, 544, 569
Сиропусна субота 544
Сорок святих 535
Спаса 109, 117, 119, 130, 221, 222, 232, 270, 271, 300, 335, 389, 518, 519, 572, 573
Стефана 474, 508, 541
Стрігання 100, 265, 311, 337, 447, 459, 477
Усікновення Голови св. Йоана Хрестителя 272
Успіння Пресвятої Богородиці 231, 270, 271, 373, 389
Трьох святих 535
Юрія 105, 113, 134, 220, 238, 298, 393, 394, 419, 452, 453, 519, 520, 549
- Серп** 210, 284, 288, 299, 319
- Сестра** 72, 78, 80, 84, 88–90, 138, 146, 148, 182, 185, 192, 197, 223, 246, 338, 347, 358, 359, 367, 398, 402, 408, 411, 412, 418, 448, 499, 522, 526
- Син** 78, 90, 91, 93, 150, 341, 523
- Сир** 81, 102, 118, 129, 136, 138, 157, 165, 181, 219, 241, 244, 265, 269, 305, 318, 319, 334, 350, 382, 395, 408, 448, 449, 455, 504, 509, 510, 525, 547, 551, 567, 571
- Сиропусний тиждень** 101, 102, 129, 135, 136, 265, 448, 543
- Сіни** 126, 347, 415, 459, 465, 505, 539
- Сіно** 96, 97, 109, 111, 116, 117, 125, 131, 153, 203, 204, 208, 230, 234, 243, 260, 263, 264, 284–286, 293, 301, 302, 332, 355, 371, 385, 387, 443, 444, 447, 454, 456, 474–476, 481, 491, 494, 495, 510, 513, 533, 537, 538, 541, 564
- Скотарство** 105, 106, 130, 138–140, 145, 213, 218–220, 234, 258, 261, 266–268, 288, 291–294, 302, 308, 334, 369, 393, 449, 452, 453, 495, 507, 517–519, 542, 545, 570
- Сніп** 96, 100, 101, 107–110, 116, 118, 119, 126, 128, 131, 134, 203, 206–208, 220, 222, 223, 231, 232, 243, 258–260, 277, 278, 280, 285, 286, 294–296, 299, 303, 306, 307, 331, 332, 355, 370, 372–375, 377–379, 385–387, 412, 420, 431, 444–446, 450, 451–454, 456, 473–475, 483, 493–495, 505, 506, 508–511, 513, 514, 523, 534, 537, 540, 541, 549, 550, 565–568
- Сокира** 105, 131, 212, 229, 260, 261, 267, 284, 288, 293, 294, 313, 369, 371, 393, 455, 517, 543, 550, 574

Надсяння: традиційна культура і побут

Солома 96, 100, 105, 109, 113, 116, 119, 126, 128, 131, 203–205, 207, 208, 210, 211, 227, 228, 240, 243, 258, 260, 262, 264, 285–288, 299, 301, 332, 333, 354, 355, 371–373, 385–387, 394, 444–447, 455, 473–475, 481, 483, 489, 491, 494, 495, 505, 506, 508, 510, 514, 533, 537, 538, 541, 550, 564, 565, 568, 573, 574

Сорочка 72, 81–85, 155, 157, 177, 185, 186, 194, 323, 339, 363, 368, 404, 405, 424, 425, 452, 465, 469, 471

Спідниця 169, 177, 197, 319, 323, 339, 425, 437, 438, 480

Стайня/хлів 97, 105, 106, 111, 112, 125, 126, 130, 131, 139, 145, 229, 235, 257, 260, 266, 280, 282, 287, 288, 294, 301, 302, 305, 331, 335, 355, 369, 370, 372, 380, 381, 446, 453, 459, 474, 475, 506, 511, 516–518, 537, 564, 567

Староста 69, 152–154, 174, 175, 181, 182, 184, 224, 316–318, 330, 347, 348, 358, 367, 399, 400, 401, 403, 411, 426–428, 432, 440, 460–462, 469, 470, 499, 526, 529

Старостина 84, 114, 121, 153, 154, 182, 184, 224, 317, 321, 328, 427, 505, 532

Стіл 70, 71, 75, 83, 88, 89, 91, 93, 96, 98, 101, 109, 111, 113–116, 120, 124, 125, 127, 129, 131, 133, 137, 145, 156, 164–166, 168, 169, 175, 182, 184, 186, 189–191, 194, 196, 202, 204, 205, 208, 210, 212, 213, 221, 223, 225, 227, 228, 234, 240, 242, 256–258, 260, 261, 263, 267, 284–286, 289, 293, 301, 305, 312, 313, 318, 322, 326, 332, 334, 337, 339, 345, 347, 351, 352, 355, 356, 360–362, 364–367, 371–373, 378, 383–385, 387, 388, 391, 397, 400, 408–411, 413, 414, 417, 422, 425, 428–431, 437, 439, 441, 443–445, 447, 453–456, 460, 462, 464, 466, 467, 469, 472, 474–476, 480, 490, 491, 494–496, 499, 503, 504, 508, 509, 513, 514, 520, 521, 523, 525, 526, 529, 530, 532, 537, 538, 541, 543, 550, 552, 564, 574

Стодола 109, 116, 121, 126, 133, 134, 139, 207, 223, 227, 231, 239, 240, 259, 282, 294, 301, 305, 355, 386, 444, 450–453, 456, 474, 506, 511, 540, 552

Ступа 283

Тварини дикі 126, 232, 245, 397, 469, 476, 497, 508, 535, 540, 558, 565

Тварини домашні/свійські 79, 80, 83, 97, 99, 100, 104, 105, 107, 110–112, 117, 118, 125, 126, 128, 131, 134, 138, 140, 145, 158, 161, 168, 174, 204–206, 209, 210, 213, 218, 219, 222, 232, 233, 235, 236, 242, 252, 253, 257, 258, 262, 266, 268, 280, 289, 294, 301, 303, 308, 312, 320, 331, 336, 373, 382, 392, 432, 449, 455, 456, 497, 499, 511, 512, 515–518, 537, 539, 543, 566, 568

Тесть 198

Теща 198

Толока 109, 272, 293

Транспорт сухопутний 71, 130, 140, 141, 292, 293,

Хага 69, 73–78, 82, 84, 88, 90, 94, 96, 97, 100, 101, 103–106, 110, 112, 114–116, 123, 125, 126, 128, 130, 131, 133, 146, 147, 149, 150, 152, 153, 155, 157, 162–164, 167, 168, 170, 172, 178, 180, 183, 186, 187, 189, 195, 196, 198, 199, 202–209, 211, 214, 215, 218, 223, 225, 226, 229, 232–236, 238–240, 243, 246, 251, 252, 255, 258, 259, 262–264, 266, 267, 270, 272, 275–280, 282, 284, 285, 290, 291, 294, 295, 297–299, 301, 304–306, 312–314, 319, 320, 322–327, 330, 333, 337, 338, 341, 342, 344, 345, 347, 352, 355, 358, 360–362, 368, 371–373, 378–386, 392, 397, 398, 400, 402, 404, 406, 408, 411, 413–416, 418, 422, 423, 427–429, 432–437, 439–441, 445, 446, 449–454, 456, 460, 462, 465, 466, 468, 469, 471, 474–477, 481, 483, 490, 491, 493, 495, 497, 499, 502, 503, 505, 508–511, 515–517, 519, 521, 523, 524, 526, 529–531, 537–541, 543, 546, 547, 550, 552, 558, 560, 564–566, 570–572, 574

Хліб/хлібні вироби 70, 73, 74, 77, 81, 87–89, 94, 96–98, 101–104, 107, 108, 111–115, 117, 118, 120–127, 131–137, 139, 149, 151, 153, 159, 160, 163–165, 172, 186, 188–191, 195, 203–205, 207, 210–217, 218–221, 224–230, 232, 234, 236, 238–242, 244, 252, 253, 255, 256, 258, 261, 266–268, 276, 278–282, 284, 285, 288, 289, 294–297, 299, 302–305, 307–309, 318–321, 326, 328, 329, 331–335, 344, 347, 350, 351, 353–357, 359–362, 365, 367, 372, 374–376, 379–382, 386–388, 390, 393, 398, 399, 402, 403, 408, 410, 413–415, 419–421, 424, 427, 431, 437, 439, 441, 443, 446–448, 451–453, 455–457, 460–464, 467, 468, 472, 473, 475, 476, 478, 493, 495, 496, 498–502, 505, 507, 509–516, 519, 520, 523, 525–527, 529, 532–534, 536–543, 547, 549–551, 553, 555, 563–565, 567, 574

Хорунжий 72, 154, 155, 369, 414, 465

Хресні батьки 73, 74, 88, 90, 94, 148, 149, 151, 169, 199, 247, 322, 412, 417, 487, 488, 524, 554, 560

Хрест/хрестик 73, 75, 76, 104, 107–109, 118, 133, 134, 149, 171, 205, 222, 235, 263, 278, 281, 282, 291, 292, 294, 295, 298, 313, 344, 345, 357, 368, 371, 372, 374, 380, 390, 405, 419, 420, 446, 453, 456, 457, 475, 476, 482, 483, 493, 502, 513, 515, 516, 535, 540, 542, 556, 563, 566, 573

Хрестини 73, 94, 147–149, 150, 151, 162, 200, 246–248, 353, 487–489, 555, 556, 559, 560

Надсяння: традиційна культура і побут

Худоба 97, 99, 104, 105, 107, 111, 112, 117, 125, 128, 130, 131, 134, 137, 158, 204, 205, 207, 208, 219, 229, 233–235, 237, 240, 242, 252, 257, 258, 260, 261, 266–268, 275, 280, 284, 288, 293, 298, 302, 305, 308, 331, 355, 356, 369, 371, 373, 381, 387, 391, 397, 398, 449, 450, 452, 455–457, 475–477, 495, 497, 506, 507, 510, 512, 516, 517, 519, 533, 537–539, 541, 548, 564, 565, 567

Хустина/хустка 78, 82, 88, 90, 115, 121, 162–164, 169, 193, 194, 225, 227, 327, 339, 340, 353, 368, 378, 384, 401, 403, 409, 412, 415–417, 428, 430, 433, 438, 441, 442, 466, 468, 472, 480, 481, 502, 504, 505, 521, 522, 524, 530, 531, 571

Цвинтар 75, 76, 137, 146, 160, 171, 172, 195, 216, 229, 241, 313, 323, 341, 344, 345, 390, 398, 478, 482, 483, 491, 553, 572

Церква 72, 73, 75, 77, 78, 86, 89, 94, 101, 103, 109, 112, 114, 119–121, 123, 136, 137, 147–150, 153, 155, 160–162, 169–173, 175, 176, 179, 187, 188, 194, 196, 197, 199, 209, 212, 213, 215, 221, 222, 224, 226, 237, 247, 248, 251, 252, 254, 261, 266–269, 276, 281, 290, 291, 293, 298, 299, 308, 310, 313, 318, 321, 324, 326, 330, 345, 346, 348–350, 353, 356, 357, 359, 361–365, 383, 390, 391, 396, 397, 411, 412, 417, 422, 435, 437, 438, 439, 441, 442, 447, 456, 457, 462, 465–467, 470, 472, 480, 487–489, 491, 498, 502, 503, 513, 516, 519, 521, 522, 524, 525, 533, 539, 547, 551, 552, 558, 560, 563, 564, 566, 571

Часник 77, 98, 111, 112, 117, 125, 129, 149, 208, 221, 234, 250, 256, 257, 272, 273, 283, 284, 286, 288, 289, 297, 298, 302, 332, 335, 345, 356, 384, 385, 443, 448, 494, 495, 510, 512–514, 538, 541, 563, 564

Чепець/чіпець 121, 143, 193, 194, 415, 416, 441, 472, 505, 531

Швагер 90, 106, 411, 412

Шлюб 81–83, 85, 86, 89, 114, 115, 122, 155–163, 165, 169, 174, 175, 186–188, 191, 196, 197, 226, 239, 297, 317, 319, 321, 323–325, 328, 340, 347–352, 360–366, 368, 383, 403, 405, 407–409, 411, 412, 414, 415, 418, 421, 424, 425, 427–430, 433, 436–440, 464–466, 469, 470, 480, 481, 502–504, 520, 522–525, 552, 559

Шнурок 228

Штани 79, 155, 253, 452, 466

Яблуко 90, 112, 133, 221, 271, 283, 300, 306, 317, 318, 334, 335, 350, 389, 390, 410, 423, 451, 518, 534, 554, 562, 565, 566,

Яйце 102, 104, 117, 118, 136, 137, 190, 211, 212, 215–217, 230, 235–237,

Предметно-тематичний плакажчик

256, 260, 265, 298, 305, 334, 361, 365, 369, 388, 389, 395, 397, 398, 420,
422–424, 452, 504, 520, 545, 548, 563, 571, 572,

Ярмо 138, 420

Дівчата зі с. Торки, 1939 рік

Дівчина в святковому одязі.
с. Сколошів, 1939 рік

Біля церкви після шлюбу. м. Радимно, 1942 рік

Із родинного альбому Володимира Ференца.

Серія «Діалектологічна скриня»

Редколегія:

Наталія Хобзей (голова), Ганна Дидик-Меуш,
Тетяна Ястремська, Оксана Сімович

Михайло Глушко, Лєся Хомчак. Надсяння: традиційна культура і побут (етнолінгвістичні скарби). – Львів, 2017. – 592 с. – (Серія “Діалектологічна скриня”; Українознавча наукова бібліотека НТШ. Ч. 47).

Пропоноване видання репрезентує традиційну культуру та побут одного з найменш досліджених етнографічних та діалектних ареалів України – Надсяння – у польових етнолінгвістичних записах живого мовлення. Упродовж 2004–2010 років автори записали матеріали в Мостиському, Старосамбірському, Самбірському та Яворівському районах Львівської області, а також від переселенців. У книзі використано світлинки з родинних архівів надсянців.

У вступних статтях окреслено межі Надсяння як етнографічного району, описано стан його етнографічного та лінгвістичного дослідження, з’ясовано специфіку традиційно-побутової культури та особливості діалектного мовлення.

Для етнологів, діалектологів, фольклористів та всіх, хто цікавиться культурою свого народу.

Редагування – Тетяна Ястремська, Оксана Сімович,

Обкладинка – Михайло Москаль

Комп’ютерна верстка — Наталія Хобзей

Надруковано в поліграфічному центрі

Видавництва Львівської політехніки

вул. Ф. Колесси, 2, Львів, 79000